VEDAT TÜRKALİ'NİN
ROMANLARI VE ROMANCILIĞI

Mustafa EVER

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2016

VEDAT TÜRKALİ'NİN

ROMANLARI VE ROMANCILIĞI

Mustafa EVER

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

DOKTORA TEZİ

Eskişehir, 2016

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa EVER tarafından hazırlanan Vedat Türkali'nin Romanları ve Romancılığı başlıklı bu çalışma 17/ 05/ 2016 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan ……

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye ……...

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

(Danışman)

Üye ……...

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye ……...

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye ……...

Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

ONAY

…/…/ 2016

(Akademik Unvanı, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı durumun saptanması hâlinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Mustafa EVER

ÖZET

VEDAT TÜRKALİ'NİN

ROMANLARI VE ROMANCILIĞI

EVER, Mustafa

Doktora -2016

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN

Vedat Türkali uzun yıllar senaryo yazıp şiir ve oyun yayımladıktan sonra romancılıkta karar kılarak 1974'ten beri sekiz roman yayımlamış bir yazardır. Dünyanın yaşayan ve yazan en yaşlı (97) yazarlarından birisidir. Ancak romanları üzerinde akademik bakımdan yeterince durulmamıştır. Bu çalışmanın amacı, onun romanlarını ve romancılığını araştırıp inceleyerek bu boşluğu bir ölçüde doldurmaktır. Bu çalışmayı yaparken her kitabın belirli bir biçimde okunma talebi olduğu düşüncesiyle, eser odaklı bir okuma yaptık. Eserin yapısını sökmeye çalışarak biçim ve içerik açısından yakın okuma yoluyla yazarın romancılığının unsurlarını belirlemeyi hedefledik. Bu çalışma sürecinde Vedat Türkali'nin biçim ve içerik açısından kendine özgü ayırt edici birtakım özellikleri olduğunu belirledik. Yazarın, özellikle bakış açısı ve anlatım teknikleri bakımından dikkate değer bir titizliği bütün romanlarında sergilediğini gördük. Bu tutum, anlatıcının, bazen iki bazen daha fazla roman kahramanının yansıtıcı bilincine yerleşerek onun gözünden anlatması; iç monolog ve iç diyalog tekniklerini çok sık kullanmasıdır. Yazarın sinemacılık tecrübesinden edindiğini düşündüğümüz bu bakış açısını kullanma tekniği, iç monolog ve iç diyalog teknikleri ile birleşince, onun roman kahramanlarının dünyasını daha iyi yansıtmasını sağlamaktadır. İlgili olarak, yazarın roman kahramanı yaratmada,

bu kahramanları ete kemiğe büründürmede oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Bu konuda önemli bir husus da, yazarın, yarattığı kurmaca karakterler yanında, romanda anlatılan dönemin Halide Edip, Hikmet Kıvılcımlı gibi birçok önemli gerçek figürleri, kendi adlarıyla roman kahramanı yapmasıdır. Yazarın dil ve üslubunun da başarısında etkili olduğu kanısındayız. Çünkü yazar, yine sinemadan geldiğini düşündüğümüz bir tecrübe ile, yer yer argoya da yaklaşan bir konuşma Türkçesi ile ve çoğunlukla da devrik cümle ile yazmaktadır. Türkali, bir aşk hikâyesini Türkiye'nin yakın tarihindeki önemli tarihsel ve toplumsal olayların içine yerleştirerek anlatmayı seven bir yazardır. II. Dünya Savaşı yılları, 27 Mayıs, 12 Eylül, TKP tarihi, 1915 Ermeni olayları, Kürt meselesi, faili meçhuller, işkenceler, hapishanelerde yaşananlar onun başlıca temalarıdır. Bu temalar toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla anlatılır. Bunların yanında, Vedat Türkali'nin bir İstanbul yazarı olduğu da söylenebilir. Çünkü romanlarının ana mekânı çoğunlukla İstanbul'dur ve roman kahramanları da, anlatıcılar da İstanbul'u severler.

Anahtar kelimeler: Vedat Türkali, bakış açısı, anlatım tekniği, iç monolog, toplumcu gerçekçilik.

ABSTRACT

VEDAT TURKALI'S POETICS OF THE NOVEL

EVER, Mustafa

Phd-2016

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Advisor: Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN

Vedat Turkali is an author who, after having published screenplays, poetry and theatre pieces, decided on the novel and wrote eight novels since 1974. He is one of the oldest (96) writers alive. However, there has not been enough scholarly attention on his work. The aim of this study is to research his novels and fill this gap to an extent. In this study, we have followed a work-oriented approach, keeping in mind the fact that each novel demands its own interpretation. We have tried to deconstruct the novels in order to determine their novelistic features through close reading. In the process, we have discovered that Vedat Turkali possesses unique qualities in terms of form and content. We have seen that the author displays these in all of his works with considerable consistency; such as his inhabitation in the consciousness of two or more characters and his narration from their point of view, and his use of interior monologue and interior dialogue. This technique, which we argue to derive from his experience with cinema, helps him better reflect the world of his characters and successfully embodying them. Another important aspect of the technique is the fact that he includes important historical figures of the narrated period, such as Halide Edip and Hikmet Kivilcimli, as characters with their own names. We believe that the author's language and style plays an important role in this success, since he at times writes in slang or inverted sentences. Turkali is an author who likes to tell a love story within the context of important historical and social events of Turkey's recent history. His main themes include World War II years, May 27th, September 12th, history of TKP, the Armenian events of 1915, the Kurdish question, and prisons and torture. These themes are conveyed through a social realist perspective. The setting of the novels is often Istanbul, loved both by the characters and the narrator.

Keywords: Vedat Türkali, point of view, narrative technique, interior monologue, social realism.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖN SÖZ ..... **xvi**
BİRİNCİ BÖLÜM **1**
VEDAT TÜRKALİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ **1**
1.1.Vedat Türkali'nin Hayatı **1**
1.1.1. Sinemacılığı **5**
1.1.2. Oyun Yazarlığı **6**
1.1.3. Şairliği **6**
1.1.4. Romancılığı **6**
1.1.5. Diğer Çalışmaları **7**
II. BÖLÜM **9**
VEDAT TÜRKALİ'NİN ROMANLARININ İNCELENMESİ **9**
1. BİR GÜN TEK BAŞINA (1974) **9**
2. 1. 1. Bir Gün Tek Başına Romanının Tanıtımı **9**
2. 1. 2. Roman Hakkında Yazılanlar **10**
2.1.3. Yapı **14**
2.1.3.1. Vaka **17**
2.1.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar **19**
2.1.3.3. Kurgu **22**
2.1.4. Zaman **74**
2.1. 5.Mekân **81**
2.1.5.1. Dış Mekânlar **82**
2.1.5.2. İç Mekânlar **84**
2.1.6. Kişiler **86**
2.1.6.1. Küçük Burjuva Çevresinde Yer Alan Kişiler **88**
2.1.6.2. Muhalif Kanatta Yer Alan Kişiler **94**
2.1.6.2.1.Günsel ve Aile Çevresi **95**
2.1.6.2.2.Baba'nın Çevresi ve İşçiler **100**
2.1.6.2.3. Öğrenciler **104**
2.1.6.3. Aydın Çevrelerden Değişik Kişiler **107**

2.1.6.4. Değişik Kesimlerden Kişiler 108
2.1.6.5. Gecekondu Halkı 109
2.1.6.6. Resmi Görevliler 110
2.1.7. Temalar 112
2.1.7.1. Bireysel Temalar 113
2.1.7.1.1. Aşk 113
2.1.7.1.2. Yalnızlık 113
2.1.7.1.3. Kıskançlık 114
2.1.7.1.4. Korku 115
2.1.7.1.5. Takıntı 116
2.1.7.1.6. Kararsızlık 116
2.1.7. 2. Toplumsal Temalar 117
2.1.7. 2.1. Türkiye'de 27 Mayıs 1960 Darbesi Öncesi Siyasal Durum 117
2.1.7.2.2. Aydın Eeştirisi 118
2.1.7.2.3. Küçük-Burjuva Eleştirisi 121
2.1.7.2.4. Polis Baskısı ve İzlenme Korkusu 125
2.1.7.2.5. Din ve Mezhep 135
2.1.7.2.6. İdeoloji 135
2.1.7.2.7. Aile 138
2. *MAVİ KARANLIK* (1983) 139
2.2.1. Romanın Tanıtımı 139
2.2.2. Hakkında Yazılanlar 140
2.2.3. Yapı 141
2. 2. 3. 1. Vaka 145
2.2.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar 147
2.2.3.3. Kurgu 150
2.2.4. Zaman 187
2. 2. 5. Mekân 189
2.2.6. Kişiler 194
2.2.6.1.Birinci Dereceden Kişiler 194
2.2.6.2. İkinci Dereceden Kişiler 198
2.2.6.3.Üçünce Dereceden Kişiler 202
2.2.7. Temalar 203
2.2.7.1.Toplumsal Temalar 203
2.2.7.1.1. Aydın Eleştirisi 204

2.2.7.1.2.Terör ve Terörden Kaçış Teması 206
2.2.7.1.3. Bodrum Kıyılarının Yapılaşma Yoluyla Yağmalanması 207
2.2.7.1.4. İşkence 209
2.2.7.1.5. Yozlaşma 210
2.2.7.1.6. Yerel Halk ve Turizm Teması 212
2.2.7.2. Bireysel Temalar 213
2.2.7.2.1. Aşk 214
2.2.7.2.2. Feminizm 214
2.2.7.3. İzlekler 215
2.2.7.3.1. Ahtapot Hikâyesi 215
2.2.7.3.2. Muhtar'ın Teknesinin Hikâyesi 216
2.2.7.3.3. Bodrum Hakimi Türküsünün Hikâyesi 217
3.*YEŞİLÇAM DEDİKLERİ TÜRKİYE* (1986) 219
2.3.1. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* Romanının Tanıtımı 219
2.3.2. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* Romanı Hakkında Yazılanlar 220
2.3.3. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* Romanının Yapısı 224
2.3.3.1. Vaka 225
2.3.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar 227
2.3.3.3. Kurgu 228
2.3.3.3.1. Refik'in İlişkileri 231
2.3.3.3.2. Gündüz'ün İlişkileri 243
2.3.3.3.4. Zühtü Bey'in İlişkileri 267
2.3.4. Zaman 279
2.3.5. Mekân 281
2.3.5.1. Açık Mekânlar 282
2.3.5.2. Kapalı Mekânlar 287
2.3.5. 3.Yurtdışı 291
2.3.6. Temalar 292
2.3.7. Kişiler 301
2.3.7.1. Birinci Dereceden Kişiler 301
2.3.7.2. İkinci Dereceden Kişiler 304
2.3.7.2.1. Kadınlar 304
2.3.7.2. 2. Erkekler 309
2.3.7.3. Üçüncü Dereceden Kişiler 313
2.3.7.3.1. Kadınlar 313

2.3.7.3.2. Erkekler 314
4.*TEK KİŞİLİK ÖLÜM* (1989) 318
2.4.1. *Tek Kişilik Ölüm* Romanının Tanıtımı 318
2.4.2. Roman Hakkında Yazılanlar 318
2.4.3. Yapı 325
2.4.3.1. Vaka 325
2.4.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar 327
2.4.3.3. Kurgu 329
2.4.3.3.1. Birinci Ziyaret 330
2.4.3.3.1.1. Şimdiki Zamanda Yaşananlar 330
2.4.3.3.1.2. Geçmiş Zamanda Yaşananlar 334
2.4.3.3.2. İkinci Ziyaret 336
2.4.3.4.2.1. Şimdiki Zamanda Yaşananlar 336
2.4.3.4.2.2. Geçmiş Zamanda Yaşananlar 341
2.4.3.3.3. Üçüncü Ziyaret 342
2.4.3.4.3.1. Şimdiki Zamanda Yaşananlar 342
4.3.4.3.2. Geçmiş Zamanda Yaşananlar 345
2.4.4. Zaman 351
2.4.5. Mekân 352
2.4.5.1. Açık Mekânlar 352
2.4.5.2. Kapalı Mekânlar 353
2.4.6. Kişiler 353
2.4.6.1. Birinci Dereceden Kişiler 353
2.4.6.2. İkinci Dereceden Kişiler 354
2.4.6.3. Üçüncü Dereceden Kişiler 355
2.4.7. Temalar 355
2.4.7.1. Toplumsal ve Tarihsel Temalar 356
2.4.7.2. Bireysel Temalar 356
5. *GÜVEN* (1999) 358
2.5.1. *Güven* Romanının Tanıtımı 358
2.5.2. Hakkında Yazılanlar 359
2.5.3. Yapı 368
2.5.3.1. Vaka 370
2.5.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar 377
2.5.3.3. Kurgu 379

2.5.3.3.1. Roman Kahramanlarının Hikâyeleri ve İlişkileri 386
2.5.3.3.1.1.Turgut'un Hikâyesi ve İlişkileri 386
2.5.3.3.1.2. Halil'in Hikâyesi ve İlişkileri 391
2.5.3.3.1.3. Necla'nın Hikâyesi ve İlişkileri 397
2.5.3.3.1.4. Mükerrem Hanım'ın Hikâyesi ve İlişkileri 406
2.5.3.3.1.5. Eşref Bey ve İlişkileri 407
2.5.3.3.1.6. Rahmi Usta'nin Hikâyesi ve İlişkileri 410
2.5.3.3.1.7. Sahir Bey'in Hikâyesi ve İlişkileri 418
2.5.3.3.1.8. Galip Bey'in Hikâyesi ve İlişkileri 423
2.5.4. Zaman 440
2.5.5. Mekân 444
2.5.5.1. Geniş- Açık Mekânlar 444
2.5.5.2. Kapalı- Dar Mekânlar 449
2.5.5.3. Uzak Mekânlar 452
2.5.6. Kişiler 453
2.5.6.1.Birinci Dereceden Kişiler 453
2.5.6.1.1. Birinci Dereceden Erkek Kişiler 453
2.5.6.1.2. Birinci Dereceden Kadınlar 456
2.5.6.2. İkinci Dereceden Kişiler 458
2.5.6.2.1. İkinci Dereceden Gerçek Kişiler 458
2.5.6.2.2. İkici Dereceden Kurmaca Kişiler 462
2.5.6.2.2.1.Sol Çevreye Mensup Kişiler 462
2.5.6.2.2.2. Güvenlik Güçleri 465
2.5.6.2.2.3. Asker, Bürokrat, Tüccar Kişiler 467
2.5.6.2.2.4. Diğer Kişiler 470
2.5.6.2.2.5. İkinci Dereceden Kurmaca Kadın Kahramanlar 470
2.5.6.3. Üçüncü Dereceden Kişiler 474
2.5.6.3.1. Üçünce Dereceden Gerçek Kişiler 474
2.5.6.3.2. Üçüncü Dereceden Kurmaca Kişiler 479
2.5.7. Temalar 481
2.5.7.1. Toplumsal ve Tarihsel Temalar 481
2.5.7.2. Kültürel Temalar 490
2.5.7.3. Bireysel Temalar 492
6. *KAYIP ROMANLAR* (2004) 494
2.6.1. *Kayıp Romanlar* Romanının Tanıtımı 494

2.6.2. Hakkında Yazılanlar..... 494
2.6.3. Yapı…… 500
2.6.3.1. Vaka..... 501
2.6.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar..... 512
2.6.3.3. Kurgu 513
2.6.4.Zaman 522
2.6.5.Mekân..... 523
2.6.5.1. Açık Mekânlar..... 523
2.6.5.2. Kapalı Mekânlar 527
2.6.6. Kişiler 528
2.6.6.1. Birinci Dereceden Kişiler 528
2.6.6.2. İkinci Dereceden Kişiler 529
2.6.2. Temalar…….....532
2.6.2.1. Toplumsal Temalar…….....532
2.6.2.2. Bireysel Temalar……...533
7. *YALANCI TANIKLAR KAHVESİ* (2009) 535
2.7.1. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* Romanının Tanıtımı..... 535
2.7.2. Hakkında Yazılanlar…….535
2.7.3. Yapı 539
2.7.3.1. Vaka..... 539
2.7.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar..... 549
2.7.3.3. Kurgu 550
2.7.4. Zaman 553
2.7.5. Mekân..... 554
2.7.5.1. Açık Mekânlar..... 554
2.7.5.2.Kapalı Mekânlar 555
2.7.6. Kişiler 556
2.7.6.1.Birinci Dereceden Kişiler 557
2.7.6.2. İkinci Dereceden Kişiler…….....557
2.7.6.2.1. İkinci Dereceden Kadınlar 558
2.7.6.2.2. İkinci Dereceden Erkekler 558
2.7.6.3. Üçüncü Dereceden Kişiler 559
2.7.6.3.1. Kadınlar 559
2.7.6.3.2. Erkekler 560

2.7.7. Temalar 561
2.7.7.1. Toplumsal Temalar 561
2.7.7.2. Bireysel Temalar 565
8. *BİTTİ BİTTİ BİTMEDİ* (2014) 567
2.8.1. *Bitti Bitti Bitmedi* Romanının Tanıtımı 567
2.8.2. Hakkında Yazılanlar 568
2.8.3. Yapı 570
2.8.3.1.Vaka 571
2.8.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar 577
2.8.3.5. Kurgu 579
2.8.4. Zaman 582
2.8.5. Mekân 582
2.8.5.1 Açık Mekânlar 583
2.8.5.1. Kapalı Mekânlar 583
2.8.6. Temalar 584
2.8.6.1. Toplumsal Temalar 584
2.8.6.2. Tarihsel Temalar 584
2.8.6.3. Kültürel Temalar 585
2.8.7. Kişiler 586
2.8.7.1.Birinci Dereceden Kişiler 586
2.8.7.2. İkinci Dereceden Kişiler 587
2.8.7.3. Üçüncü Dereceden Kişiler 588
III. BÖLÜM 590
ANLATIM TEKNİKLERİ, DİL VE ÜSLUP 590
3.1. Anlatım Teknikleri 590
3.2. Dil ve Üslup İncelemesi 603
SONUÇ 613
KAYNAKÇA 625

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
b.	: Baskı
BTB	: *Bir Gün Tek Başına*
BBB	: *Bitti Bitti Bitmedi*
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
G1	: *Güven 1. Cilt*
G2	: *Güven 2. Cilt*
KR	: *Kayıp Romanlar*
haz.	: Hazırlayan
MK	: *Mavi Karanlık*
No	: Numara
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TKÖ	: *Tek Kişilik Ölüm*
YTK	: *Yalancı Tanıklar Kahvesi*
Yay.	: Yayınları
YDT	: *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*

ÖNSÖZ

Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına* romanını ilk kez okuduğum 70'li yılların ortalarında, bu romanda beni etkileyen şeyin ne olduğunu çok iyi kavrayamasam da, etkinin yazarın anlatım tekniğinden ve dille ilgili tutumundan kaynaklandığını hissediyordum. Aradan geçen neredeyse kırk yılın sonunda, bu romanı yeniden okuduğumda o zaman hissettiğim şey his olmaktan çıkmış, bilince dönüşmüştü. Artık şuna ikna olduğumu rahatlıkla söyleyebilirim: *Bir Gün Tek Başına* romanında okuru etkileyen şey, Vedat Türkali'nin anlatım tekniği ve üslubudur. Ancak bunu söylemek bilimsel bir çalışma için yetmez elbette; okuru da ikna etmek; ikna etmek içinse yazarın anlatım tekniğini ve üslubunu oluşturan unsurları bilimsel bir yöntemle ortaya koymak da gerekir.

Bir Gün Tek Başına romanının farklı bir anlatımının olduğu, romanın yayımlandığı yıldan itibaren esasen birçok eleştirmen tarafından belirtilmiştir. Ancak roman, çoğunlukla gerçekçilik açısından ele alınmış, gerçekçiliğin farklı bir dille dile getirilişi üzerinde durulmuştur. Özel olarak yazarın anlatım tekniğine ve üslubuna ilişkin bir çalışma yapılmamıştır. İlk romandan sonra, yıllar içinde yazarın yayımladığı diğer romanlarda da yazarın anlatım tekniği ve üslubu aynı yönde devam etmiş ancak bu romanlardaki anlatım tekniği ve üslubu üzerinde de durulmamıştır. Bu açıdan, Vedat Türkali'nin romancılığını ele alırken onun anlatım tekniği üzerinde özellikle durmak, elden geldiğince romanlarını nasıl bir teknikle ve üslupla yazdığını ortaya koymak önem arz edecektir.

Vedat Türkali, ciddi edebiyat dünyasında romanlarıyla kendi okurunu yaratmayı başarmış bir yazardır. Kitapları çeşitli yayınevlerince defalarca basılmakta, bazı kitaplarının ilk baskısı 100 bini aşmaktadır. Ayrıca bu romanların bazıları eleştiri dünyasında tartışmalar da yaratmaktadır (*Güven, Kayıp Romanlar, Bir Gün Tek Başına*…). Ancak dünyanın yaşayan en yaşlı yazarlarından birisi olan (97) Vedat Türkali'nin romanları üzerine şu ana kadar yapılmış bir doktora tezi yoktur. Yüksek lisans tezi de bildiğimiz kadarıyla bir tanedir. Bunun anlaşılabilir nedenleri elbette vardır. Türkali muhalif ve politik bir yazardır. Romanlarını da belirli bir ideolojinin içinden

yazmaktadır. Kanımızca bu durum, onun romanları üzerinde çalışmak isteyenleri duraksatmaktadır. Bize göre, bu tür düşüncelerin artık aşılması gerekmektedir. Bir araştırmacı, önüne konan eseri elden geldiğince nesnel bir şekilde incelemekten çekinmemelidir. Bu açıdan, çalışmamızın, bir eksikliği giderme yönünde atılmış bir adım olarak görülebileceğini düşünüyoruz.

Vedat Türkali şair, sinemacı ve edebiyatçıdır. Ancak yazarın karar kıldığı nokta romancılık olmuştur. Biz de, bu çalışmada yazarın romanları ve romancılığı üzerinde durmakla kendimizi sınırlandıracağız. Bu romanlar yayım sırasına göre şöyledir:

1. Bir Gün Tek Başına (1974)
2. Mavi Karanlık (1983)
3. Yeşilçam Dedikleri Türkiye (1986)
4. Tek Kişilik Ölüm (1990)
5. Güven (1999)
6. Kayıp Romanlar (2004)
7. Yalancı Tanıklar Kahvesi (2009)
8. Bitti Bitti Bitmedi (2015)

Amacımız, romanlarını biçim, içerik ve üslup açısından inceleyerek, yazarın roman dünyasını oluşturan ögeleri her yönüyle ortaya koymaktır. Yönteminiz, romanların öncelikle yapısını söküp unsurlarına ayırmak, sonra bu unsurların romandaki işlevlerini ve anlamlarını yorumlamaktır. Yapacağımız şey, bir tür yakın okumadır.

Bu tezin ortaya konmasında öncelik danışmanım Sayın Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN hocamındır. Ona yürekten teşekkür ederim. Ardından, beni daima destekleyen ve yüreklendiren eşim Gönül'e, geçmiş zamanlarda üzerimde emeği olan gerçek edebiyat adamı Enis Batur'a, elbette daima Prof. Dr. Mine Mengi hocama, tez için beni yüreklendiren Mersin Üniversitesi'nden Cezmi Koca arkadaşıma teşekkür ederim.

Mustafa EVER

BİRİNCİ BÖLÜM

VEDAT TÜRKALİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.Vedat Türkali'nin Hayatı

Asıl adı Abdulkadir Pirhasan olan Vedat Türkali, 13 Mayıs 1919'da, Samsun'da dünyaya gelmiştir. Babası; Pirhasan oğullarından, Ahlat'tan gelen bir Türk olan Yusuf oğlu Osman'dır. Annesi Kerkük kökenli Mirza'nın kızı Melek'tir. Baba, Birinci Dünya Savaşı'nda evi bırakıp üç kez Kafkas Cephesi'ne gitmiş, ancak dört yıl sonra dönebilmiştir. Geride kalan üç kız bir oğlan ile aile, büyük sıkıntılar çekmiştir. Yazar, 1951'e kadar öz Türkçe kullanma zorunluluğu nedeniyle **Demirkan** soyadını kullanmıştır. Yazar, bu adı 1960'larda mahkeme kararıyla aile soyadı olan Pirhasan olarak değiştirmiştir (Karaca, 2006: 7).

Türkali'nin *Komünist* kitabındaki kendi ifadesine göre ailenin muhafazakârlığı ileri derecededir (s. 13). Bir şeriatçı ve Kemalist reformlara düşman olan babası, üç ablasını da yoksulluk nedeniyle olduğu kadar, başlarını açarlar korkusuyla da okuldan almıştır. Baba, Vedat Türkali'yi de dini bakımdan, kendi anlayışına göre tam olarak yetiştirmiş; Amme'yi, Tebareke'yi, Kur'an'ı öğretmiştir. Türkali, okulda aldığı Kemalist eğitim ile evde aldığı dini eğitim arasında bir süre bocalamıştır.

Türkali'nin babası işçidir. Dolayısıyla yetiştiği çevre de işçi çevresidir. Mahalle buğday, tütün, mısır tarlaları yakınındadır. Az sayıda küçük çiftçi yanında çeşitli işlerde çalışan işçiler, hamallık, küfecilik yapan Türkler; Boşnaklar, Doğu'dan gelen Kürtler vardır. Ailede ablalar da, Vedat Türkali de evin geçimine katkıda bulunur, tütün dizerler.

Vedat Türkali, ortaokul sıralarında iken annesi ölür. Eğitimini yoksulluk içinde sürdürür.

> Beş numara gaz lambası altında oturulan, yemek yenen, yatıp uyunan, gereğinde soba üstünde su kaynatılarak koca leğen konup yıkanılan sobalı tek odada, babam, ben ortaokul ikiye geçtiğimde annem öldükten sonra üç ablam, hiçbir gece evimizden eksik olmayan kapı komşularımızla birlikte olduğum tüm geceler boyu derse çalışabildiğimi hiç anımsamıyorum (*Komünist*, s. 5).

Pirhasan'a edebiyat zevkini aşılayan kişi, derslerinde Nâzım Hikmet, Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip Dıranas, Necip Fazıl gibi şairlerden şiirler okuyan Salim Rıza Karapınar olur. Lise yıllarında ise Gazi Kitaplığı'na gitmeye başlar, "Komünist Memet" diye tanınan Memet ile yakınlaşır. Ondan Marks'ı, Engels'i, işçi sınıfını, burjuvaziyi öğrenir. Onun yüzünden polis müdürlüğüne çağrılır, Memet hakkında sorular sorulur; arkadaşlıkları dışında bir şey söylemeyince bırakılır (Özdemir, 2005: 11).

Çırakman Köyü öğretmeni Sefer Aytekin ile tanıştığı günlerde şiir yazmaya başlamıştır. "Deniz" adlı şiirini Bafra Halkevi'nin çıkardığı *Altınyaprak* dergisinde yayımlar. Siyasal kitaplar okumaya başlamıştır. Lenin okur, Komünizm ile ilgili görüşlerini TKP'nin Samsun örgütüyle ilişkisi olan Sefer Aytekin'le paylaşır. Bu sıralarda ileride eşi olacak Merih Baykal ile tanışır (Özdemir, 2005: 12).

Vedat Türkali 3 Ekim 1937'de Samsun'dan ayrılır. Hedefinde İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda Türkoloji okumak vardır. Ancak yatılı okumak zorundadır. Yatılı kadrosu iki kişiliktir ama o, sınavda dördüncü olur. Askeriyeye girerek Türkoloji Bölümü'ne kaydolur. Merih Baykal ise felsefe bölümüne girer.

Türkoloji Bölümü'nde okumaktan mutlu olmaz. Düşünce bakımından kendisine uymamaktadır. Fuat Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar dışında kimseye ısınamaz. Bu yıllarda arkadaşlarıyla kendisi gibi düşünen birilerini ararlar. Bir yandan da şiirler yazmaktadır. İstanbul'da kalabilmek için okulu bir yıl uzatır. Samsun'dan tanıdığı, Tıp Fakültesi'nde okuyan Haig Açıkgöz ile üçlü bir dayanışma kurarlar. Hikmet Kıvılcımlı'nın çıkardığı *Marksizm Bibliyoteği* kitaplarından edinip Marksizm okurlar. TKP'nin içinde bulunduğu durum hakkında fazla bilgileri yoktur. Gizli çalışan TKP örgütünü ararlar, bulamayınca kendileri bir örgüt kurmaya karar verirler; arkadaşlarıyla hücre çalışmalarına başlarlar. Aralarında Yusuf Atılgan da vardır. Bugünlerin izleri *Güven* romanında daha sonra görülecektir.

> İşçi sınıfı ile köylü emekçiler sömürüye karşı el ele vererek burjuva iktidarını yıkıp "inkılap"ı yıktılar mı çözülmeyecek hiçbir sorun yoktu! Biz komünist devrimcilere düşen de koşulları oluşturmaya çalışmaktı! Bir süre daha arayacaktık Parti'yi; bulamazsak kendimiz girişecektik işe! (*Komünist*, s. 55).

Partiyi bulurlarsa örgüt olarak katılmaya karar vermişlerdir. TKP'yi bulduklarını zannettikleri zamanlar olur, umutlarını kaybettikleri zamanlar olur. Kendileri bir bildiri

yayımlamaya karar verdikleri sıralarda TKP'nin gizli çalışma için toparlanmaya başladığını öğrenirler. Reşat Fuat askerden kaçmıştır, hazırlıkları yürütmektedir. Pirhasan, bu sıralar askeri yasaya göre yasak olmasına rağmen Merih ile Çarşamba'da evlenir. Okulu bitirmemek için sınavlara girmemiştir. Hasan Basri, İstanbul'da iş aramaktadır. H. İ. Dinamo, askerden kaçmış Basrilere sığınmıştır. Mihri Belli, Sümerbank'a girmiştir. Pirhasan, TKP ile ilgili olarak Mihri Belli'yle buluşup konuşur (Özdemir, 2005: 14).

Abdulkadir Pirhasan'ın fakülte bittikten sonra, yasaya göre öğretmen olarak atanabilmesi için yedek subay okulunda altı aylık bir eğitim alması gerekmektedir. Eğitim Ankara'da verilmektedir. Pirhasan, orada Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin ilerici kadrolarını beğenir. Behice Boran ile tanışır, Sefer Aytekin ile görüşür. 1943 yılının 1 Mayıs'ını Behice Boran, Muzaffer Şerif ve bir öğretmen arkadaşları ile Atatürk Orman Çiftliği'nde kutlarlar (Özdemir, 2005: 15). Eğitim bittikten sonra Maltepe Askeri Lisesi'ne atanır. Askeri lise, savaş nedeniyle Akşehir'e taşınır. Merih Hanım da Akşehir'de öğretmenlik yapmaya başlar. Yedi sekiz yıl Akşehir'de kalırlar. Her buldukları fırsatta da İstanbul'a giderler. Parti ile ilişkileri sürmektedir.

Abdülkadir Pirhasan, okul yönetimince sevilen, güvenilir, başarılı bir öğretmen olur. Öğrencilerle birlikte bir kitaplık kurarlar. Shakespeare'den, Moliere'den, Sofokles'ten oyunlar sahnelerler; Karagöz, ortaoyunu, tuluat gösterileri yaparlar. Günün birinde Haig gelir, Part ile ilgili haberler getirir. TKP gizli çalışma dönemini başlatacaktır. Tahsin Berkem, Haig Açıkgöz, Yusuf Atılgan, Osman Paçalı, Merih Baykal, Abdülkadir Pirhasan İstanbul'da toplanırlar. Toplantıya katılamayan Hasan Basri Alp, alınacak kararlara uyacağını bildirir. Birliği dağıtıp tek tek TKP'ye girme kararı alırlar. Ellerindeki araç gereçleri TKP'ye devretme kararı alırlar. Bağlantılar kurulduktan sonra Akşehir'e dönerler (Özdemir, 2005: 15).

Kendilerine ilk olarak "Partinin görüşleri ve Dilekleri" metni ulaşır. Ardından TKP'nin yayımladığı "Günün Meseleleri" bültenleri gelmeye başlar.1944 ilkbaharında Reşat Fuat tutuklanır. Haig Açıkgöz ile Osman Paçalı da alınanlar arasındadır. Mihri Belli ile görüşürler. Partideki faaliyetlerini sürdürürler. Pirhasan, yaz sonunda Akşehir'e döner. Merih Hanım doğum yapmak için İstanbul'da kalır. Pirhasan, ünlü "İstanbul"

şiirini bu sırada yazar. İstanbul'a gittiğinde Mihri Belli'nin tutuklandığını öğrenir. Parti'deki yeni bağlantısı Doktor Şefik Hüsnü olur. Kızları Deniz doğar.

Yusuf Atılgan ile Celal Çavaş, Maltepe Askeri Lisesi'ne atanırlar. Bir süre sonra Yusuf Atılgan, Mihri Belli'nin örgütlediği İlerici Gençler Birliği soruşturmasında tutuklanır. Pirhasan o örgütte olmadığı için tutuklanmaz. Hastalanıp iki ay hava değişimi alır, İstanbul'a giderler. Hasan Basri'nin Sansaryan Han'daki Birinci Şube'de en üst kattan atıldığını ve öldüğünü öğrenirler (Özdemir, 2005: 19). Parti ilişkisini Mehmet Boz ile sürdürür.

Pirhasan, askerlikten ayrılmanın yollarını arar. Atılmaktan başka çare yoktur. Bu arada Doktor Şefik Hüsnü, diğer kurucularla birlikte tutuklanır, parti kapatılır. Pirhasan, Ankara'ya gidip Zeki Baştımar ile görüşür ama bu görüşmeden bir şey çıkmaz. 1947 yılında Maltepe Askeri Lisesi, İstanbul Çengelköy'e taşınır. Onlar da İstanbul'a gelir. Şefik Hüsnü, bir işe girişmemeleri yönünde haber yollamıştır. Bu arada Merih Hanım'ın tayini gerçekleşmemiştir, tek maaşa kalmışlardır. Parti çalışmaları yeniden başlar. Zeki Baştımar'ın toparlamaya çalıştığı Parti ile ilişkisi Tevfik Dilmen kanalıyla üç yıl sürer.

Oğlu Barış Pirhasan 15 Ağustos 1951'de doğar.

28 Ekim 1951'de Sevim Tarı üzerindeki TKP belgeleri ile tutuklanır. Bir gün sonra da Abdülkadir Pirhasan alınıp Birinci Şube'ye götürülür. Zeki Baştımar da alınmıştır. MAH, Sevim Tarı ile Zeki Baştımar buluşmasını izlemiştir. Buluşmayı Pirhasan ayarlamıştır.

Yedi yıl sürecek cezaevi yılları başlar. İstanbul Harbiye Cezaevi, İstanbul Orhaniye Cezaevi, Adana Merkez Cezaevi yattığı yerlerdir. Asıl suçu yanında gardiyan dövmekten, Meclis'e, Ordu'ya hakaretten davalar açılır. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk edilir. İki yıl ceza alır. Sultanahmet Cezaevi'nde yatar. İnfaz Kanunu çıkınca Ankara Matbaa Yarıaçık Cezaevi'ne gönderilir. Asıl suçu bitince tahliye kararı çıkar. Çıkacağı gün hakkında üç aylık infaz kararı olduğu için Ankara Merkez Cezaevi'ne gönderilir. Ulukışla'ya sürgün cezası alır ama İstanbul'a naklettirir. Şişli Karakolu'na her gün gidip imza vererek cezasını tamamlar.

1.1.1. Sinemacılığı

Abdülkadir Pirhasan 1958'de cezaevinden çıktıktan sonra Rıfat Ilgaz ve Suavi ile Gar Yayınları'nı kurar. Ancak yayıncılık hayatı kısa sürer. Bu işi pek sevmez. Bu sıralarda Yılmaz Güney ile, sonra da onun aracılığı ile Kemal İnci ile tanışır. Yılmaz Güney'in "Dönüş" adlı senaryosu üzerinde birlikte çalışırlar. Suphi Kaner ile Kemal İnci "Üsküdar İskelesi" adlı ortak yapımlarının senaryosuna katmak isterler. Pirhasan, filmin çekimlerine de gider, suflörlük, üçüncü asistanlık yapar. Cezaevinden çıkmıştır, siyasi kimliğinden dolayı senaryolarını kendi adıyla yazması sansür açısından sıkıntı yaratacaktır. Vedat Türkali adını kullanmaya başlar (Özdemir, 2005: 25). Yeşilçam'ın yapısı, toplumsal şartlar, ülkenin durumu birtakım kısıntılar getirmektedir. Ticari amaçlı senaryolar yazar, filmler yönetir. Kırk senaryo yazar, üç film yönetir. Yazdığı senaryoların bazılarını içeren iki senaryo kitabı vardır:

1. *Üç Film Birden* (1979)
2. *Eski Filmler* (1985). Bu kitapta *Otobüs Yolcuları, Karanlıkta Uyuyanlar, Bedrana, Umutsuz Şafaklar* filmlerinin senaryoları vardır.

Vedat Türkali'nin senaryosunu yazdığı bilinen filmlerin elde bulunanları şunlardır:

1. Üsküdar İskelesi (1960)
2. Kardeşler (1960) (Film daha sonra Ayrılan Yollar adını alır)
3. Otobüs Yolcuları (1961)
4. Kızıl Vazo (1961)
5. Dolandırıcılar Şahı (1961)
6. Allah Cezanı Versin Osman Bey (1961)
7. Tatlı Bela (1962)
8. Bir Gecelik Gelin (1962)
9. Belalı Torun (1962)
10. Ümitler Kırılınca (1962)
11. Şehirdeki Yabancı (1963)
12. Yavaş Gel Güzelim (1963)
13. Kızgın Delikanlı (1964)

14. Karanlıkta Uyuyanlar (1964)(İşçi sınıfının hak almak için grev yapışını anlatan ilk filmdir.)
15. Duvarların Ötesi (1964)
16. Erkek Ali (1963)
17. Üç Tekerlekli Bisiklet (1962)
18. Sokakta Kan Vardı (1965) (Yönetmen Vedat Türkali)
19. Korkusuz Âşıklar (1972) (Yönetmen Vedat Türkali)
20. Kopuk (1972) (Yönetmen Vedat Türkali)
21. Bedrana (1974)
22. Kara Çarşaflı Gelin (1975)
23. Güneşli Bataklık (1977)
24. Fatmagül'ün Suçu Ne? (1986)

1.1.2. Oyun Yazarlığı

Vedat Türkali'nin yazdığı ilk oyun *Yüz Kırk Birinci Basamak*'tır (1968). Yazar, 1968'de *Dallar Yeşil Olmalı* oyununu yazar ancak kitap olarak 1985'te çıkar. *Bu Ölü Kalkacak,* 1970 yılında TRT'nin açtığı yarışmada "Övgüye Değer" bulunur.

1.1.3. Şairliği

Vedat Türkali şiirlerini *Eski Şiirler, Yeni Türküler* (1979) kitabında toplamıştır. Ancak kendisini şair olarak görmez. "Tabii ben şair olmayı çok isterdim. Ama şair olamadığımın farkına vardım. Birkaç güzel şiir yazmak şair olmak için yetmez." (Akt. Özdemir, 2005: 47)

1.1.4. Romancılığı

Vedat Türkali, 1974 yılında *Bir Gün Tek Başına* romanıyla Milliyet Yayınları'nın Roman Yarışması'nda birincilik ödülünü alır. Roman, 1976 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanır. Yazar, 1983 yılında *Mavi Karanlık* romanını yayımlar. Romanın başında, "*1983 yılında dört yüz iki sayfa olarak basılan bu romanı, ilerki yıllarda eklemelerle, bazı yerlerinde yapacağım değişikliklerle yayımlayabilirim.* " notu vardır (Akt. Özdemir, 2005: 47).

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanı 1987'de çıkar. Kitap, "Gerevdeki bir ilaç fabrikasının kapısında, gece yarısı karanlığında yaşamını yitiren ilaç işçisi Hasan Ateş anısına…" ithaf edilmiştir. Vedat Türkali, bu romanı en sevdiği roman olarak gösterir (Karaca, 2006: 261).

Yazar *Tek Kişilik Ölüm* romanını Türkiye'de bitirir, son düzeltmeleri Londra'da yapar. Kitap yayımlandığında (1990) hakkında bolca eleştiri yapılır.

Türkali, 1988 yılında *Güven* romanını yazmak üzere Londra'ya yerleşir. *Güven*, on yıl süren bir çalışmadan sonra 1999 yılında yayımlanır. Yazar, romanı aslında 1944 yılından beri yazmak istemektedir. Önceleri adını "İtimat" olarak düşünmüştür. Ancak kendisini henüz hazır hissetmediğinden yazmayı ertelemiştir. Yazar *Güven*'i yazarken büyük araştırmalar yapmış, TKP'nin tarihi ile ilgili belgelere ulaşabilmek için Moskova'ya, Leningrad'a, Odessa'ya, Stalingrad'a, Tiflis'e gitmiştir. Ayrıca Komüntern'in arşivinden TKP ile ilgili kararları incelemiştir (Özdemir, 2005: 50).

Türkali, İstanbul'a dönünce *Kayıp Romanlar*'ı yazmaya başlar. Kitap 2004'de yayımlanır. Bu roman, *Güven*'in tamamlayıcısıdır. Sağlık sorunları nedeniyle romanı güçlükle bitirir. Roman 2004'te basılır.

Yalancı Tanıklar Kahvesi romanı 2009'da basılır.

Son romanı *Bitti Bitti Bitmedi* romanı ise 2015'te basılır. Bu kitap çıktığında yazar 96 yaşındadır. Güçlükle işitmekte, yazılarını sekreteri aracılığıyla yazdırabilmektedir.

1.1.5. Diğer Çalışmaları

Vedat Türkali yukarıdaki çalışmaları yanında çeşitli yazılar yazmış ve yayımlamıştır.

Bu Gemi Nereye (Yazılar, 1985)
Özgürlük İçin Kürt Yazıları (1996)
Komünist (Anı, 2001)

Tüm Yazıları Konuşmaları (2001). Bu kitap *Savumalar, Yanıtlar, Ölmedikçe* adlarıyla dönem dönem yayımlanan polemik yazılarını bir araya getiren bir kitaptır.

Vedat Türkali, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Barış Derneği yöneticiliği ve üyeliklerinde bulunmuştur. Aydınlar Dilekçesi ve Barış Derneği davalarından yargılanmıştır. 1 Mayıs 2004'ten 1 Mayıs 2005'e aydınların, sanatçıların, sanat kurumlarının ve insan hakları savunucularının katılımı ile "Vedat Türkali Yılı" ilan edilmiştir (Koç, 2014: 14).

Oğlu Barış Pirhasan şair ve sinemacıdır, kızı Deniz Türkali tiyatrocudur.

Vedat Türkali'nin eşi Merih Hanım 2013'te ölür.[1] Kendisi, geç yaşına rağmen roman yazmaya devam etmektedir.

[1] Vedat Türkali'nin hayatı ile bazı eserleri arasında yoğun bir ilişki vardır. Bunu kendisiyle evinde yaptığımız 11 Aralık 2015 tarihli özel görüşmede de kendisi bize söylemiştir. *Güven* romanı bu eserlerin başında gelmektedir. Ayrıca yazar, en çok *Güven*'i sevdiğini de bize belirtmiştir.

II. BÖLÜM

VEDAT TÜRKALİ'NİN ROMANLARININ İNCELENMESİ

1. *BİR GÜN TEK BAŞINA* (1974)

2. 1. 1. Bir Gün Tek Başına Romanının Tanıtımı

Bir Gün Tek Başına, Vedat Türkali'nin oldukça geç sayılabilecek bir yaşta, 55 yaşında yazdığı bir ilk romandır. 1974 yılında yayınlanmıştır ve aynı yıl Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda birincilik ödülünü, 1976 yılında da Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanmıştır (Özdemir, 2005: 42). Bu ilk romanın elli beş yaşında yazılmış olmasının önemi bazı eleştirmenler tarafından vurgulanmıştır: "*Bir Gün Tek Başına*, ilk romanların taşıdığı bütün kusurlardan kurtulmuş, alabildiğine olgun bir ürün. Kolay değil bir elli beş yaş eseri bu. Dili temiz, anlatımı akıcı pürüzsüz, tekniği usta, yapısı özgün, kişileri canlı, bütün dokumasının iplikleriyle yerli, içten, doğru, etkili, biraz karamsarca da olsa teziyle de inandırıcı, gerçek." (Mutluay, 1975)

Roman, kırk yaşına merdiven dayamış küçük burjuva Kenan'ın yirmi iki yaşındaki devrimci Günsel'i tanıyıp âşık olmasıyla çatırdamaya başlayan Nermin ile evliliğinin hikâyesi üzerine kurulmuştur. Romanı ilginç yapan özellik ise anlatı zamanının, 1959 yılının sonbaharında başlaması, 26 Mayıs 1960 günü sona erecek şekilde düzenlenmesidir. Bilindiği üzere bu zaman dilimi Türkiye'nin 27 Mayıs 1960 İhtilaline doğru sürüklenmesine yol açan çeşitli toplumsal-siyasal olayların geliştiği bir süreci kapsar. Vedat Türkali, *Bir Gün Tek Başına* 'nın hikâyesini bu sürecin içine yerleştirmiş, hikâyenin kahramanlarını olayların içine sokmuş ve böylelikle süreçte çeşitli biçimlerde yer alan toplumsal kesimlerin hikâyelerini de yansıtmıştır. Bu kesimler; eski devrimciler, üniversite gençliği, Demokrat Parti mensupları, CHP kadroları, ordu, aydınlar, işçiler gibi çeşitli sosyal kesimler olarak verilebilir.

Bu kesimlerin hikâyeleri epizotlar halinde Kenan ile Günsel'in aşk hikâyesi içine yerleştirilmiştir. Roman her ne kadar Kenan ile Günsel'in aşk hikâyesi çerçevesinde gelişiyor olsa da bu aşk hikâyesini öne çekip romanı sadece bir aşk hikâyesi olarak okumak, diğer hikâyeleri çok arka planda, bir fon olarak düşünmek zordur. Çünkü Kenan

ile Günsel'in aşk hikâyesinin asıl varlık nedeni kanımızca arka planda gibi görünen diğer hikâyeleri anlatabilmektir. Yazarın, 1960 ihtilalini hazırlayan toplumsal ve siyasal koşulları, toplumun bütün kesimlerinin manzarasını gerçekçi bir gözle çizmek istediği romanın analizinden anlaşılmaktadır. Nitekim M. Kemal Adatepe'nin, "Türkali'nin romanlarını "tarih" ile bütünleştiren yazılış amaçlarıdır. İlk romanı *Bir Gün Tek Başına*' dan son romanı *Kayıp Romanlar*' a kadar Türkali'nin bir dönemin olaylarını belirli bir bakış açısı ile anlatma, gelecek kuşaklara aktarma kaygısı son derece açık olarak görülür. Bu kaygı, yaşanmış olayları başkalarına ve gelecek kuşaklara aktarma çabası, en eski tarih yazıcısından itibaren tarihçinin temel kaygısı olmuştur. Bu durum bir bütün olarak Türkali'nin romanlarına 'Çağdaş Tarih Yazımı' özelliği kazandırır." (2012/2013) sözleri kanımızı destekler mahiyettedir. Esasen böyle bir durumda genellikle didaktizme düşmek gibi bir tehlike söz konusu olmaktadır. Ancak Vedat Türkali'nin didaktizme düşmediği vurgulanmıştır: "İlk defa gerçekçi bir romanda ilerici dünya görüşünün romana bir yama gibi eklenmediğini, yazarın dünyaya, insanlara ve olaylara bakışının olağan bir yöntemi olduğunu görüyoruz." (Naci, 1975)

Bir Gün Tek Başına romanının önemli bir yönü de dil ve anlatımıyla modern bir roman olmasıdır. Vedat Türkali'nin, senaryocu kimliğinden gelen sahneleme tekniğiyle, birden çok anlatıcıyı bir arada kullanmasıyla, anlatım teknikleriyle ve üslubuyla ilginç bir roman ortaya koyduğu kanısındayız.

2. 1. 2. Roman Hakkında Yazılanlar

A. Ömer Türkeş (2004), romanın önemini, "Türk siyasi tarihinin dönüm noktalarından birisini, 27 Mayıs'ı yaratan koşulları edebi dilde ifade etmekte gerçekten başarılı olmasındandı" sözleriyle vurgular.

Türkeş, *Bir Gün Tek Başına* romanının, 27 Mayıs askeri darbesinin siviller tarafındaki hikâyesini anlattığını belirttikten sonra; o dönemde yazar ve eleştirmenler arasında, küçük burjuva Kenan'ın olumlu bir tip mi yoksa bu toplumun baş belası mı olduğuna ilişkin tartışmalar yapıldığını da hatırlatır ve bu tartışmanın Vedat Türkali'nin

kullandığı bilinç akışı tekniğinin güç anlaşılırlığından kaynaklanmış olup olamayacağını da sorar. Ona göre, solcu kesimin sempati duyduğu üniversite öğrencisi Günsel ile yaşadığı aşk, Kenan'ı da sevimli kılmıştı biraz ama yazarın, onun özelinde, toplumsal olaylara tavır almakta isteksiz, ürkek, sinik küçük burjuva aydına yönelttiği eleştiri çok açıktır.

Türkeş'e göre 1974'te yazılan romanın 1970'lerin siyasi atmosferine de göndermeleri vardır. "Bir Gün Tek Başına, genel olanı vermek yerine bir roman kahramanının bireysel hayatına odaklanmıştı. Kişiliğinde çelişik eğilimler barındıran, duygu ve düşünceleriyle hayat pratiği arasındaki mesafeyi bir türlü kapatamayan Kenan'ın maddi pratiklerinden çok iç yaşantısı üzerine kurgulanan roman, bu iç yaşantının o dönemin küçük burjuva aydınının genel insani durumunu temsil edişiyle Kenan'a hem bir karakter hem de bir tip niteliği kazandırıyordu. Özetle söylersek, bir sınıfın politik ve edebi temsilcilerinin, temsil ettikleri sınıfla ilişkilerinin taşıyıcısıydı Kenan; tam da Marx'ın 'Louis Bonaparte'ın Onsekiz Brumaire'i'nde vurguladığı gibi, onu küçük burjuvaların temsilcisi yapan şey, küçük burjuvaların yaşayışlarında aşamadıkları sınırları onun da düşünüşlerinde aşamamasıydı."

Türkeş, Vedat Türkali'nin bu romanıyla Türk romanına bir klasik kazandırdığını belirtir. Romanın art alanını somut bir tarihsel döneme yasladığını, bu tür edebi metinleri incelerken zorunlu olarak anlatının gerçeklikle olan ilişkisini de sorguladığımızı, bu sorgulamada romanda üzerinde durulan sol hareketlerin cılızlıkları ve örgütsüzlükleriyle olayların gelişimine etkide bulunamadığını, yönetici sınıfın kendi iç çelişkilerinden doğan bir toplumsal hareket olan 27 Mayıs'ı, bu gerçeklikleriyle yakalayıp edebi bir dille yansıtmanın çok iyi üstesinden geldiğini belirtir.

Bir Gün Tek Başına' yı biçimsel açıdan da övgüye değer bulan yazar, romanın klasikleşmesinde bunun payının olduğunu belirtir. Siyasi sözün edebi söylemin üzerine çıkmadığı romanın, okuyucuya dönemin atmosferini dolaysızca yansıtacak bir görsellikte olduğunu belirtir. Yazarın sinema dilini çok iyi bildiğini vurgulayarak; yazarın görsel olanı dilsele, dilsel olanı görsele taşıyan zengin anlatımıyla sürükleyici temposunu hiç yitirmediğini, roman kahramanlarının sanki kendi kaderlerini kendilerinin tayin ettiğini; onların da değişen sınıfsal koşullarla birlikte değiştiğini söyler. Türkeş, romanda

anlatılan aşkı da sahici bulur. "Karısı ve üniversiteli genç kız arasında kalan Kenan'ın iç sıkıntılarının iç monologlar ve bilinç akışıyla aktarıldığı bölümlerde, bir insanın yaşadığı ikileme duygudaşlık yapmakta hiç de zorlanmazsınız. 27 Mayıs'ın bir gün öncesine rast gelen mezarlıktaki son sahne ise simgesel bir anlam taşır."

Hilmi Yavuz, *Bir Gün Tek Başına* ile ilgili yayımladığı iki yazının [2] ilkinde şöyle yazar: "Kimileri, bu romanı siyasal dalgalanmaların romanı olarak tarihsel düzlemde; kimileri, devrimci yönsemeleri olan bir küçük burjuva aydınının çözümü intiharda bulan kaypak tavrını vurgulayarak, toplumsal düzlemde temellendirmeye çalışabilirler. Bu yaklaşımların hepsi de doğrudur. Ama ister bir aşk romanı, ister yakın tarihimize ilişkin tarihsel bir roman, ister küçük burjuva 'umarsızlığını' sergileyen toplumcu gerçekçi bir roman sayılsın 'Bir Gün Tek Başına', gerçekliğin bireysel, tarihsel ve toplumsal düzlemlerini bütünüyle kavrayan bir roman." (s.149) Yavuz ikinci yazısını şu sözlerle bitirir: "Burjuva romanının bütünselliğini yitirmesi, burjuva ideolojisinin aşıldığını bu yüzden de bütünselliğin, artık emekçi sınıfın dünya görüşünün bağlamı içinde yerine oturduğunu gösterir. Vedat Türkali'nin romanı, Kenan tipinde burjuvazinin çöküşünü anlatmakla bize, bu dünya görüşünün bütünselliğini veriyor; Türkali açıklamıyor, betimlemiyor, anlatıyor sadece." (s.155)

Fethi Naci şöyle der: "Bir sevda türküsüne benziyor *Bir Gün Tek Başına***;** mutluluklar, hüzünler, sevinçler, acılar iç içe. Birden romanın içinde buluyorsunuz kendinizi; romancının sizde uyandırdığı sahihlik duygusu sizin de insanlara, olaylara romancının gözüyle bakmanızı sağlıyor. Roman boyunca bir çatışmanız olmuyor romancıyla. Vedat Türkali'nin roman kişilerine karşı alabildiğine dürüst davrandığına inanıyorsunuz: Kenan, gençlerle polis birbirine girince, bütün iyi niyetine rağmen, bastıramaz korkusunu, can havliyle kendini bir ara sokağa atar, kaçar. Kaçar. Evine gelen işçi konuklar gidince Günsel'in üstünden 'ağır, sıkıcı bir yük kalkar; sosyalist genç aydın sıkılmıştır işçilerden. Sıkılır. Ne gelir elinden Vedat Türkali'nin, Kenan kaçmış, o da kaçtığını yazmış; Günsel sıkılmış, o akşam, o da sıkıldığını yazmış, diye düşünürsünüz. İlk defa gerçekçi bir romanda ilerici dünya görüşünün romana bir yama gibi eklenmediğini, yazarın dünyaya, insanlara ve olaylara bakışının olağan bir yöntemi

[2] Hilmi Yavuz, " Romanda Çok Düzlemli Gerçeklik: Bir Gün Tek Başına", "Romanın Algılaması"; *Roman Kavramı ve Türk Romanı*, Bilgi Yay., Ankara, 1977, ss. 148-155.

olduğunu görüyoruz. Vedat Türkali, bireyleri toplumsal olayların etkisi içinde, bireyselle toplumsalın karşılıklı etkileşimleri içinde gösterebildiği için hemen roman kişileri romancıdan bağımsız bir yaşarlık, bir sahihlik kazanıyorlar, hem de toplumsal olaylar, toplumsal gerçeklikler roman eklenmiş gereksiz betimlemeler olmaktan kurtuluyorlar. Vedat Türkali'nin büyük başarını bu tutumundan geliyor." (1981: 238)

Mehmet Doğan'ın yargısı şöyledir: "Kim zaman geçen yüzyılın roman anlayışına kaba bir öykünme olan, kimi zaman da, Kemal Tahir'de olduğu gibi bir kenara bırakıp bir tarih açıklamasında bulunan, bir tezi açıklama amacıyla yapılan bu sağlıksız uzatmalar tuzağına düşmemiş Vedat Türkali." (1975: 63)

Füsun Akatlı'nın (1998: 64) düşünceleri ise şöyledir: "*Bir Gün Tek Başına* toplumcu eğilimli, halktan kopuk küçük burjuva aydınını değil, Kenan'ı anlatıyor. Kenan'ı anlattığı, Günsel'i anlattığı, onların iç çatışmalarını ve ilişkilerini karmaşıklığı ve açıklığı ile aktardığı oranda da 'iyi' bir roman oluyor."

Gülperi Sert (2001: 43), "Yazın hayatına 27 Mayıs darbesi öncesi dönemde, aydınların kendi aralarındaki anlaşmazlıklarını, iç çatışmalarını, acılarını ve özlemlerini konu alan romanı Bir Gün Tek Başına …" diye yazar.

M.F. Yanardağ (2012), "Bir sevda türküsüne benziyor *Bir Gün Tek Başına*; mutluluklar, hüzünler, sevinçler, acılar iç içe. İstanbul'u İstanbul yapan sonbahar günlerinden" birinde başlayan roman, 27 Mayıs 1960'tan bir gün önce sona erer. Kenan'ın Günsel'e olan sevgisinin giderek bir tutkuya dönüşmesi, romanın temel yapısını oluşturur. Bunun yanı sıra Demokrat Parti iktidarının baskıcı tutumuna karşı duyulan hoşnutsuzluğun, yıllarca süren sindirme döneminin yarattığı birikimin bir patlayışa yol açışı anlatılır. Gençlik eylemlerini büyük bir başarıyla anlatıyor Vedat Türkali; üslup birden farklı bir niteliğe bürünüyor, roman kahramanı birden kişiler olmaktan çıkıyor, kitle oluyor. Ve 27 Mayıs öncesinin solcuları... 27 Mayıs öncesinin solcularını bir nehir-romanın birinci kitabında anlattığını söyleyen bir romancımızın o romanı (*Bıçağın Ucu*) ile *Bir Gün Tek Başına*'yı birlikte okumak, birtakım karşılaştırmalar yapmak çok ilginç olur. Biri, 27 Mayıs öncesi solcularını anlatmak adına o solculara olan öfkesini, kinini kusarken, Vedat Türkali, solcu çevreleri hataları ve sevaplarıyla yansıtmaya çalışıyor; bir yandan Stalinciliğin sürüp giden uzantılarını, bu uzantıların yol açtığı mutsuz olayları

(Kenan'ın sonu gibi) anlatırken, bir yandan da o çevrenin olumlu yanlarını gösteriyor. Sözgelimi, bilimsel doğruların bir işçide nasıl bir yaşama kılavuzu durumuna geldiğini, nasıl yaşayan bilgi durumuna geldiğini gösterirken, bir önemli solcunun (Evi nerdeyse tekke haline gelmiş, uzaktan uzağa "kişiye tapınma"yı çağrıştıran biri, bu.) hâlâ genel doğruları tekrarlamaktan öteye gidemediğini de göstermekten kaçınmıyor. Bir aşk romanı denebilir *Bir Gün Tek Başına* için, ama sadece aşk romanı değil. Bir küçük burjuva aydını denebilir Kenan için, ama sadece bir küçük burjuva aydını değil. Sosyalist bir devrimci genç denebilir Günsel için, ama sadece sosyalist bir genç devrimci değil. Madrabazın teki denebilir Rasim için, ama sadece madrabazın teki değil. İyi bir ev kadını denebilir Nermin için, ama sadece iyi bir ev kadını değil... Hiçbir şey ak ve kara diye ayrılmaz Vedat Türkali'nin romanında; o, karmaşıklığı ve bütünselliği içinde verir insanları; şemalardan, mekanik kurgulardan, ilkel neden- sonuç ilişkilerinden kurtarmıştır romanını Ve belli ki on dokuzuncu yüzyılın büyük roman ululanını sevmekte, klasik romanın öğeleriyle yeni bir dünya görüşünü, yeni bir roman tekniğini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışmaktadır." (Naci, 2002: 384- 387) der.[3]

Çağlayan Kovanlıkaya, romandaki edebi harita ile nesnel haritayı karşılaştırarak zaman-mekân ve olayların romanda, aynen gerçekte olduğu gibi geçtiğini vurgulamıştır.[4]

2.1.3. Yapı

Vedat Türkali, *Bir Gün Tek Başına* romanında aşağıda vereceğimiz vakayı oldukça karmaşık denebilecek bir yapı çerçevesine yerleştirerek yine oldukça karmaşık bir kurguyla anlatmıştır. Bize düşen görev kuşkusuz bu karmaşık yapıyı ve kurguyu çözümlemek, yazarın neyi ya da neleri hangi amaçla, nasıl, hangi tekniklerle anlattığını belirli bir metotla ortaya koymak olacaktır.

Yazar, romanın ikinci bölümünün (ss. 189-192) ve üçüncü bölümünün öncesine (ss. 433-434) numara verilmemiş iki metin yerleştirmiştir. Bu metinlerde, anlatının

[3] "Demokrasinin Kesintiye Uğradığı dönemlerde:1960-1980 Arası Türk Romanında Siyasal Yansımalar veya Edebiyat Siyaset İlişkisi, Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu" 1-2 Ekim 1912, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş

[4] "Bir Gün Tek Başına", *Cogito,* Kış, S. 3, 1995, s. 187-190

yerleştirildiği gerçeklik dünyasına ait, Türkiye'de 27 Mayıs 1960 ihtilaline sürüklenme sürecinde gerçek hayatta yaşanan ve giderek artan birtakım sosyal ve siyasal olaylar içinden anlatıcının seçtiği haberler ve bunlarla ilgili kimi yorumları yer alır. Numara verilmemiş oluşuyla ve üslubuyla diğerlerinden farklı olduğu hemen anlaşılan bu iki metin, kurmacada anlatılan olay örgüsünün dışındadır. Anlatı-dışı[5] olarak adlandırabileceğimiz metinlere numara verilmemesinin nedeni de kanımızca budur; ancak bu metinlerde anlatılanlarla olay örgüsünün işleyişi arasında paralellikler vardır. Kanımızca amaç da bu paralelliklerin kurulmasını sağlamaktır.

Yazılar meddah ağzıyla yazılmış bir haber üslubu taşır ve bir tür tragedyalardaki koro işlevini gördüğü de söylenebilir. Yani yazar kurmacayı gerçek bir zemine, 27 Mayıs 1960 ihtilali öncesi döneme yerleştirmiş ve bu gerçekliği kurmacaya yedirmiştir. O nedenle kurmacada bazı gerçek olaylar, elbette yazarın bakış açısından, gerçekte cereyan ettiği biçimiyle ve gerçek kişilerin bazıları da kendi gerçek adlarıyla yer alır. Bu da bizi, ister istemez, gerçek olaylar düzlemiyle kurgusal olaylar düzlemi arasında ilişki kurmaya zorlar. Bu ilişki kuşkusuz benzerlik ve yorum temelinde şekillenmek durumundadır.

Vedat Türkali'nin sinemacılıktan da gelen tecrübesiyle hikâyesini büyük sahneler kurarak anlatmayı sevdiği söylenebilir. Yazar, giriş niteliğindeki Birinci Bölümde öncelikle romanın tematik gücü konumundaki Kenan'ı çeşitli yönleriyle tanıtacak sahneler kurmuştur. Bu sahneler, Kenan'ın yakın çevresi ile ilişkileri, onun ruh, düşünce ve duygu dünyasını, karakter özelliklerini sergileyecek şekilde kurgulanmıştır. Romanın girişinde Kenan'ın içinde bulunduğu fiziki ve duygusal şartlar ortaya konmuştur. Ardından Kenan'ın Günsel'le tanışması, Günsel'in arkadaş çevresi, başlayan aşkları, siyasetle ilişkisinin niteliği hemen her yönüyle tanıtılmış, gelişecek olayların temelleri atılmıştır.

Olaylar başlangıçta sadece Kenan'ın bakış açısından verilir. Romanda, ülkenin siyasal durumunu yansıtmak üzere, iktidarın kimi huzursuz edici uygulamalarına ve muhalif güçlerle çatışmalarına gazete haberleri aracılığıyla yer verilir. Bu haberler kurmacada yer almakla birlikte gerçek dünyaya aittir ve arşivlere girerek –kurgu

[5] Kuşkusuz metinde yer alan her şey metne dahildir. Ancak burada farklı bir durumum olduğu da açıktır. Burada anlatı-dışı sözüyle bu farklılığa işaret edilmek istenmiştir.

bölümünde göstereceğimiz gibi-basın taramasından gerçek olaylarla paralel oldukları gözlemlenebilir.

Gelişme ya da düğüm bölümü olarak görebileceğimiz İkinci Bölümde ikinci tematik güç olarak Günsel, her yönüyle tanıtılır, karakteri ortaya konur, yakın çevresi bir bir sahneye çıkarılır. Bu bölümünde yer alan on kısmın dördü (X., XII., XIV., XVIII.) Günsel'in bakış açısından verilmiştir. Bu durumda aynı sahnelerin hem Kenan hem de Günsel'in bakış açısından ayrı ayrı kısımlarda anlatıldığı görülmektedir. Günsel ile Kenan'ın ilişkileri ilerlerken, Kenan'ın karısıyla ilişkileri giderek kopma noktasına gelir. Bu bölümde Günsel'in ilgisi yönünden siyasal olaylara ağırlık verilir. Kenan ile Günselin aşk hikâyesinin nasıl biçimleneceğini de bu siyasal olaylar belirleyecektir. Bu bölümde yoğun olarak çatışmalar ve karşıtlıklar yer alır; DP-CHP temelinde iktidar ve muhalif güçlerin çatışması, Kenan-Nermin çatışması, Kenan-Rasim çatışması, Kenan'ın iç dünyasındaki çatışmalar, Kenan-Sermet çatışması, Kenan-İşçi çatışması, Kenan-burjuvazi çatışması, Kenan-Günsel çatışması. Şöyle bir yapıdan söz edilebilir: Kenan ve çevresi -ailesi de içinde olmak üzere- Kenan'ın bakış açısından, genellikle olumsuz olarak anlatılır, çünkü burjuva çevresidir. Mekân olarak Şişli, Teşvikiye gibi zengin semtlerde otururlar, iktidara yakındırlar. Günsel ise genellikle olumlu olarak anlatılan muhalif çevrede yer alır. Mekân olarak İstanbul'un Aksaray, Etyemez, Haliç, Kocamustafapaşa gibi işçi çevrelerinde otururlar. Yani romanda mekân olarak da bir karşıtlık üzerine temellenmiş bir yapı söz konusudur. Kenan, romanda ifade edildiği şekliyle bir küçük burjuva olarak her iki tarafta yer almaya çalışır, ancak iki tarafta da var olamaz.

Sonuç ya da çözüm diyebileceğimiz Üçüncü Bölümde düğümler çözülecektir. On üç kısmın yer aldığı bu bölümde de XX., XXII., XXIV., XXVI., XXVIII ve XXX. kısımlar Günsel'in bakış açısından verilir. XXVII. kısım hem Kenan'ın hem de Günsel'in bakış açısından anlatılır. Muhalif güçlerin çatışması, romanda açıkça söylenmese de, ihtilâl ile sonuçlanacaktır. Buna paralel olarak Kenan-Nermin çatışması da Kenan-Günsel çatışması da ayrılığa doğru gidecek ve bu durum, Kenan'ın intiharıyla son bulacaktır. Kenan, kararsızlığının bedelini canıyla ödeyecektir.

Günsel, doğacak çocuğuyla birlikte umut ve kararlılıkla geleceğe doğru yürüyecektir.

2.1.3.1. Vaka

Bir kitapçı dükkânı işleten ve yayıncılık da yapan kırklı yaşlarına merdiven dayamış Kenan, Nermin ile evlidir. İlkokula yeni başlayan bir kızları (Zeynep) vardır. Dönemin seçkin semtlerinden birinde, Şişli'de oturmaktadırlar. Kenan genel olarak mutsuz birisidir. Hayattan zevk almamaktadır. Bir zamanlar sevmiş olduğu karısı ile artık dünya görüşü çerçevesinde çatışmakta, karısının değerlerini küçümsemektedir. Çünkü Nermin burjuva değerlere sahiptir. Kendisini evine, kocasına ve kızına adamış ideal bir eş rolüne benimsemiştir. Kenan ise sol çevrelerden gelmekle birlikte o çevrelerin değerlerine uygun bir hayat yaşamamaktadır. Yaşadığı burjuva çevresini sürekli eleştirmekle birlikte eleştirdiği çevrede yaşamaya devam etmekte, onlardan yardım almakta da bir sakınca görmemektedir; bu açıdan bir küçük-burjuvadır. Kenan, bir yandan da Türkiye 1960 İhtilaline doğru ilerlerken artan toplumsal olayların, siyasal yapının kargaşasını gözlemlemekte, günden güne huysuzlaşmaktadır. Yıllar önce polis karakolunda yediği iki tokat yüzünden korkup siyasi çevrelerden kopmuş olmasının ezikliğini yaşamaktadır.

Kenan bu duygular içinde iken bir gün bir meyhanede 22 yaşında, felsefe bölümünü bitirmiş, tezini yazmakta olan Günsel adlı genç bir devrimci kız ve arkadaşlarıyla tanışır. Kızın Sermet adında bir erkek arkadaşı da vardır. Kenan, ilk andan itibaren onu kıskanacaktır. Karısı Nermin'e fiziksel olarak çok benzeyen Günsel, Nermin'e hiç benzemeyen düşünceleri, dinamizmi ve olaylar karşısındaki korkusuz tavrı ile Kenan'ı etkiler. Günsel bir yandan, Kenan'ın da eksik yanı gibidir. Günsel, ayrıca içinde bulunduğu devrimci arkadaş grubuyla da Kenan'ı etkileyecektir. Esasen bu grup yıllar önce Kenan'ın kopmuş olduğu devrimci çevrelerle bağlantılıdır. "Baba" lakabıyla anılan, bir zamanlar kendisinin de yanına gidip geldiği grup lideri, işçiler ve üniversite öğrencileri Kenan'ın düşünce ve duygu dünyasını altüst ederler. Günsel'in ateşli bir

devrimci oluşu onun içindeki bastırılmış duyguları tetikler. Aralarında süreç içinde tutkulu bir aşk doğar.

İlerleyen günlerde Günsel'in, devrimci arkadaşlarıyla öğrenci olaylarının içinde yer aldığını, Kenan da onun peşinden koşturduğunu, bir yandan da Günsel'i Sermet'ten kıskandığını görürüz. Ülkede siyasal olaylar Mayıs 1960'a yaklaştıkça artmaktadır. Demokrat Parti ve Halk Partisi çatışmaktadır. Orduda birtakım hareketlenmeler görülmektedir. Üniversitelerde olaylar şiddetlenmekte, Günsel bu olaylara katılmakta, Kenan da Günsel'e ve gençlere yardım etmektedir. Devrimciler, böyle bir ortamda nasıl bir tutum almaları gerektiğini kendi aralarında tartışmaktadır.

Kenan ile Günsel, Kenan'ın Demokrat Parti'ye yakın arkadaşı Rasim'e ait bir garsoniyerde buluşup sevişmeye başlarlar. Günsel hamile kalır fakat bunu Kenan'a söylemez. Çocuğu aldırmayı düşünmektedir. Kenan, Günsel'e bağlandıkça karısı Nermin'den iyice soğumaktadır. Boşanmış bir anne babanın çocuğu olan Nermin, kendi kızına babasızlık duygusunu yaşatmak istemediğinden Kenan'ın boşanma isteğine karşı koyar. Esasen Kenan da Nermin ve Günsel arasında bocalamakta ve Nermin'den ayrılamamaktadır. Nermin'in evliliği kurtarmak amacıyla ikinci çocuğuna hamile kalışı Kenan'ın zaten bozuk olan iç dünyasını iyice karıştırır. Önce Rasim sonra Nermin, Kenan'ı Vatan Cephesi'ne kaydolması için ikna etmeye çalışmaktadır. Rasim, Kenanları bu yolla Demokrat Parti'nin sağladığı maddi imkânlara daha kolay ulaştırabilecektir. Bu arada Kenan'ın kitapçı dükkânının bulunduğu hanın yıkılacağı söylentisi çıkarılmıştır. Bu söylentiyi de Rasim'in Kenan'ı Vatan Cephesi'ne kaydolmaya ikna etmek için yaydığı anlaşılır. Nermin, Kenan'a söylemeden Vatan Cephesi'ne kaydolur. Kenan ondan ve Rasim'den iyice soğur; Günsel'e yakın olmak için işçilere yaklaşmayı dener, bir gün tesadüfen Kazlıçeşme'ye, işçi mahallesine gider ve orada aydınlatmaya çalıştığı işçilerden dayak yer. Onlardan da umudu yoktur.

Olaylar içinde yer alan Günsel içeriye düşer ama Kenan, Rasim aracılığıyla onu kurtarır. Bu arada sol çevrelerde Kenan'ın polis olduğu söylentisi yayılır; Kenan'ın bir zamanlar sol çevrelerden ayrılmış olması onun polis oluşuna bağlanmıştır. Söylentilere inanan Günsel, ortadan kaybolur. Kenan onu arar ama bulamaz. Kenan tesadüfen kendisiyle ilgili söylentiyi duyunca yıkılır. O öfkeyle karısını dövünce hamile olan karısı

da Kenan'ı terk eder. Günsel'le karşılaştıklarında Günsel'i polis olmadığına ikna edemez, bu onuruna dokunur. Herkes tarafından terk edilen Kenan, çözümü intiharda bulur. Günsel çocuğunu aldırmaktan vazgeçer, doğurmaya karar verir. Roman 26 Mayıs 1960 günü, yani ihtilalden bir gün önce, gün biterken sona erer.

2.1.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Bir Gün Tek Başına romanında Vedat Türkali'nin ilginç bir yol izlediğini söyleyebiliriz. Kaotik olduğunu söylediğimiz içeriğine uygun olarak romanda.birden çok anlatıcı görüyoruz Romanın daha ilk paragrafının ilk satırlarında anlatıcılarla ilgili ipuçları buluyoruz:

> İkinci katın merdivenlerine gelince durdu. Bir yorgunluk vardı üstünde. *Bir iş de yapmadım bugün, havalardan belki de*. Basamakları ağır ağır çıkma ya başladı. Sağ eli alışkanlıkla cebine girdi, anahtarı çıkardı. Üçüncü kata gelmişti. Durdu, kapıya, zile, üstte çakılı 16 numaraya baktı. *Ne sersem herifim ben, ilk geliyorum sanki*. Anahtarı uzattı, yavaşça kilide soktu, döndürdü. Durdu. Kapı zilinin yanındaki adına takılmıştı. Heceledi. Böyleydi; içinde bir ağırlık duydu mu kendi adına kızardı en çok. *Ne güzel adlar var dünyada*. İçeri girdi, ağır ağır kapıyı kapattı.
>
> -Kenan!..
>
> *Gözün aydın Nerminciğim, akşam oldu kavuştuk*. (s. 3)

Anlatım üçüncü kişi ağzından, bir başka deyişle gözlemci anlatıcı ağzından başlamıştır; italik olarak alıntıladığımız cümlelerde ise birinci kişi ağzından, kahramanın iç konuşması biçimindedir. İki anlatım iç içe, herhangi bir geçiş unsuru kullanılmadan verilmiştir. Ayrıca anlatıcı, çoğunlukla gözlemci anlatıcı yoluyla anlatma yöntemine başvururken, "Böyleydi; içinde bir ağırlık duydu mu kendi adına kızardı en çok." cümlesiyle gözlemci konumundan ilahi anlatıcı konumuna geçmekte, kahramanıyla ilgili özet açıklama yapmaktadır.

Burada anlatıcının önemli bir yönü olan, Vedat Türkali söz konusu olduğunda daha da önem kazanan, 'değerlendirici yorum' sorununa da değinmek gerektiği kanısındayız. Anlatıcı, Booth retorikçi yazar diyor (2012: 190), eserin takdir edilmesi için gereken inançlardan bazılarının hazır olduğunu, okurun bunları kabul ettiğini, kabul edilmeyecek düşünceler konusunda da okurla aralarında zımni bir anlaşma olduğunu varsayar, bunları güçlendirmek için yorum ekler. Kabul edilmesini istediği düşünceleri

yüceltirken karşı çıkılması istediği düşünceleri de gülünçleştirir, değersizleştirir ki *Bir Gün Tek Başına* romanında –ileride işaret edeceğimiz gibi- bunu açıkça görürüz.

Bir Gün Tek Başına anlatıcı ve dolayısıyla bakış açısı bakımından ilginç bir roman. Vedat Türkali'nin gözlemci anlatıcısı iki roman kişisinin görüş biçimine bağlı kalıyor.

Romanın Birinci Bölümünde yer alan sekiz kısmın hepsinde olayları Kenan'ın gözünden, bakış açısından izleriz. Olaylar, durumlar karşısında ya da içinde sadece Kenan'ın duyguları, düşünceleri, değerlendirmeleri ve tepkileri verilir. Yazar, sanki bir kamerayla Kenan'ı izlemektedir; bir kamera da Kenan'ın gözündedir. Okuyucu, olayları hem anlatıcının Kenan'ı izleyen bakışından hem de Kenan'ın gözünden izler. Olay ya da durum içindeki diğer kişilerin duyguları, düşünceleri, iç dünyaları, olay ya da durumu değerlendirişleri ancak ifade edildiği, olay içinde gösterildiği sürece anlaşılabilir. Buna da Kenan'ın değerlendirmesi karışır. Kamera hiçbir zaman onların konumuna yerleşmez. Dolayısıyla okuyucu olaylara, durumlara hiçbir zaman onların gözünden bakamaz. Kenan'ın bakışı okuru yönlendirir.

Romanın İkinci Bölümünde yer alan dokuz kısmın beşinde olaylar Kenan'ın, dördü de Günsel'in yansıtıcı bilincinden verilmektedir. Bunun sebebi yazarın romanını iki kahramanlı bir karakter yapısı üzerine kurmuş olmasıdır. Romanda Kenan'ın yerini giderek Günsel alacaktır, çünkü dünya görüşü onaylanan kahraman Günsel'dir ve onun bakış açısıdır.

Üçüncü Bölümün yukarıda sözünü ettiğimiz belirli kısımları da Günsel'in bakışından, bir kısım ise hem Kenan hem Günsel'in bakışından verilecektir. Ağırlıklı olarak Kenan ile başlayan ve onun bakışından anlatılan roman görüldüğü üzere yerini giderek Günsel'in bakışına devretmiştir. Kuşkusuz bunun sembolik bir anlamı olmalıdır. Yazar, dünya görüşüne uygun olarak Günsel'in bakış açısını öne çıkarmış; Kenan'ı yok ederken Günsel'i mücadele etmek üzere hayatta bırakmıştır.

İki paragraf üzerinden iki bakış açısını örnekleyebiliriz:

> Kenan yatağın kıyısına ilişti. Bitkin, yorgun, çökmüş gibiydi. Bir işkenceye başkaldırır gibi yerinden fırladı ayağa. Ne yapacağını bilmiyordu. Gülünç, çirkin, anlamsız, dayanılmaz geliyordu her şey. Gardırobu açtı. Yalnız kendi giysileri vardı. Nermin'inkiler boşalmıştı. Şifonyer de öyle…Hem durulur gibi oldu, hem daha büyük bir yalnızlığa düşüverdi bir anda. Hapsedilmişti

> buraya… Tuvalet masası da boşalmıştı. *Peki bu kız ne kadar dayanabilecek? Onun sinirleri benden daha mı sağlam? Daha şimdiden bitkin.* Yeniden ayak seslerini duydu Nermin'in. Dinledi .(…) Kenan durulmuştu biraz. Olayları yeniden sıralamaya çalıştı kafasında. Çok yorgundu. Odaya gelmemesine o kadar sevinmişti ki…Çok sevinmişti. Hem nasıl sevinmişti. *Korkuyordun. Yaklaşsa dayanamayacaktın ki…İstiyorsun kadını. Ben mi? Acımaktan başka bir şey yok içimde. O da… Ölmesini istedim.* Birden kalıverdi olduğu yerde. *İlaç dolabından ne aldı o? Yoksa*…(s. 264)

Bu uzun paragrafta da görüleceği üzere gözlemci anlatıcı yalnızca Kenan'ı izler. Kenan'ın bulunmadığı yerde karısı Nermin'in ne yaptığını okuyucuya anlatmaz. Çünkü orada değildir. Okuyucu Nermin'in ne yaptığını Kenan'la birlikte merak eder ve ancak tahminde bulunabilir. Ama anlatıcı, Kenan'ın yukarıda italik olarak verdiğimiz iç konuşmalarından, kendisiyle konuşmalarından onun ruh dünyasını anlatma ve özetleme takniğiyle verirken, yer yer göstermeci bir yöntem uygulayarak bize yansıtır.

> Sıvas'ta parmak kadar çocukken başlamıştı yöredekiler. "Bu kızı bırakmazlar," "Çok durmaz bu kız." Çevredeki bu konuşmalardan hem hoşlanır, hem korkardı bazı bazı. Sonunda bir akşamüstü, yandaki sokakta, çeşme önünde kocaman bir oğlan arkasından yakalamış birden, yeni belirmeye başlayan göğüslerini sıkmıştı. Karanlık, kimsesiz sokakta bağıramamış, elindeki yarı dolu güğümle korkudan titreyerek kaçar gibi gelmişti eve. Evde herkes, ertesi gün Sıvas'tan ayrılmanın, İstanbul'a gitmenin hazırlığı içindeydi. Denkler, sepetler, bavullar…Kimseye bir şey söyleyemedi. Bu olay büyük bir korku, tiksinti yaratmıştı Günsel'de. Uzun yıllar yanına erkeklerin sokulmasına izin vermeyişi bundandı belki. Sermet'e kadar. Sermet'le de ilk öpüşmeleri güç, basbayağı güç olmuştu. Bir gün Sermet…*Üff, yine nerden çıktı bu oğlan*?.. **Kenan'la öylesine doluydu ki oysa, içine bazı bazı korku düşürüyordu sevginin böylesi.** (s. 267)

Bu paragrafta, Günsel'in İstanbul'a gelişi ve ilk öpüşme hikâyesi gözlemci bakış açısıyla anlatma ve özetleme yöntemiyle anlatılırken italik olarak alıntıladığımız cümlede iç konuşmasının verildiğini görürüz. Siyah harflerle alıntıladığımız son cümle gözlemci anlatıcıyla yansıtıcı bilinç olarak seçilen kişinin birleştiği bir cümledir.

Vedat Türkali, romanın kısımlarının hemen giriş cümlelerinde kimlerin gözünden anlatılacağının işaretlerini, o kişinin adını anarak vermektedir:

"Günsel gazeteyi yanına bırakıp koltuğundaki dereceyi çıkardı." (s. 193, X. Kısım)

"Kenan'dan ayrıldıktan sonra Günsel dolmuşta büzüldüğü köşesinden karışık duygulardan uzun süre kurtulamadı." (s. 218, XII. Kısım)

"Kenan merdivenlerden inerken tasarlamıştı." (s. 249, XIV. Kısım)

"Günsel kendini olayların akışına bırakmıştı." (s. 265, XV. Kısım)

"O gece Hasan gerçekten büyülemişti Kenan'ı." (s. 295, XVI. Kısım)

"Günsel kaza sözünü duyunca donup kalmıştı telefonda." (s. 382, XVIII. Kısım)

"Mutluluk buysa mutluydu Kenan." (s. 435, XIX. Kısım)

Romanın İkinci ve Üçüncü Bölümlerinin girişinde, yukarıda sözünü ettiğimiz numarasız olarak verilen iki kısa metinde farklı bir anlatıcı ve bakış açısı söz konusudur. Bu anlatıcı, romanın figürlerinden biri değildir; bir meddah rolüne bürünmüş bir dış anlatıcı hüviyetindedir. Anlatılanlar daha çok gazete haberlerinden başlıklar ve haberlerin anlatıcı tarafından yapılan yorumuyla ilgilidir. Bu başlıklar ironik bir bakış açısıyla ifade edilir. Bu iki kısa metinde dil, göndergesel işlevde kullanılmıştır. Kuşkusuz ki Genett'in 'yan-metinsellik' dediği asıl metne göre ikinci planda kalan bu tür bu metinler de romana dahildir (Aktulum, 2000: 85) ancak olay örgüsünün dışında metinler olduğu ve yazar tarafından öyle kabul edilmek istendiği numara verilmemesinden ve üslubundan anlaşılmaktadır.

Metnin giriş paragrafını vermek aydınlatıcı olacaktır:

> Hey yavrum, kim getirdi seni bu ülkeye 1960 yılı?.. Akıllılar mı, akılsızlar mı? Umutlular mı, umutsuzlar mı? Çullular mı, çulsuzlar mı? Soyanlar mı, soyulanlar mı? Kutsal Regaip Kandili yılbaşına rastladığından beri battık. Pavyonlar, kulüpler hepsi içerde o gece… Yedi bin lastik işçisi de açıkta…Gidin de sizi Saidi Nursi Efendiniz kurtarsın…Özel otosu ile Ankara'da kiraladığı evine girerken toplan bir sürü piç kapı önüne, yuhala sen kutsal adamcağızı!.. Hepsi Sağır'ın başının altından çıkıyor…Belli ki seçimler yakın…Mucize yarattık diyor, başka şey deniyor ilk Müslüman Başbakan…Köylüler de tutup altın mala ve pulluk armağan ettiler…Sayın Konyalılar, bütün zorluklar yenildi…Rahat Durmuyor ki Sağır…Adana'da bir gövde gösterisi…Demirgıratsın, Halksın, üçü ağır on yaralı…İstanbul'da gericiliğe karşı yürüyüşe geçecekmiş bir avuç hergele…(s. 190)

2.1.3.3. Kurgu

Bir Gün Tek Başına romanının, bir aşk hikâyesi üzerinden, Türkiye'nin 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne gidiş sürecini yansıtmayı amaçladığı söylenebilir. Bu aşk hikâyesi kurmaca, 27 Mayıs 1960 İhtilali ise Türkiye'nin yakın tarihinde yer alan gerçek bir olaydır. Yazar, kurmaca aşk hikâyesini; gerçek kişiler, gerçek tarih ve saatler, gerçek mekânlar kullanarak bu tarihsel gerçek olayın içine yerleştirmiştir. Kurmaca ile gerçeğin karışımı, ilginç bir kurgu meydana çıkarmıştır.

Öncelikle şunu söylemek gerekir: Yazarın amacı, bir aşk hikâyesi anlatmaktan çok, bu aşk hikâyesi vesilesiyle 1960 İhtilaline giden süreci yansıtmaktır. Bunu söylemek de yetmez. Sürecin nereden anlatıldığı da önemlidir. Süreç, belirli bir sol ideolojinin bakış açısından anlatılmaktadır. Yazar, kahramanlarını bu çevreden seçmiştir. Bu durum, kurguda belirleyicidir.

Bu noktada, romanın aşk hikâyesinin erkek kahramanı kırk yaşına merdiven dayamış Kenan ile yirmi iki yaşındaki genç Günsel'in seçilmiş olmasını da kurgu açısından değerlendirmek gerekir. Çünkü anlatıcı bu iki kahramanı tematik güç olarak almış, olayları ayrı ayrı onların bakış açısından yansıtmıştır. Kenan, küçük burjuva çevresinden, evli, eski bir solcudur. Günsel ise sol çevreden genç ve atak bir üniversite öğrencisidir. Bu konumlandırma, yazara, kurguyu şöyle bir zeminde gerçekleştirme imkânı sağlamıştır: 1. Kenan ve çevresinin hikâyesi, 2. Günsel ve çevresinin hikâyesi, 3. Bu iki çevreyi bir araya getiren Kenan ile Günsel'in aşk hikâyesi, 4. Türkiye'nin 1960 İhtilaline sürüklenişinin hikâyesi.

Kenan ile Günsel'in çevreleri konum olarak çatışma hâlindedir ve dolayısıyla Kenan ve Günsel, çatışan çevrelerin birer temsilcisi durumundadırlar. Çatışmanın temelinde, romanda ortaya konduğuna göre, burjuvazi ve karşıtları, yani işçi sınıfı, halk kesimleri ve bunlardan türeyen ideolojiler yatmaktadır. Durum böyle olunca aşk hikâyesinin daha en başta imkânsız bir aşkı içerdiği rahatlıkla söylenebilir. Bu türden bir ilişkinin arzu ve nefret üzerinden şekilleneceği açıktır. Ayrıca bu aşk hikâyesinin bir sembolik hikâye olarak da okunabileceğini söylemek gerekir.

Yazar, 1960 İhtilali sürecini yansıtmayı amaçlarken, bu aşk hikâyesi çerçevesinde seçilen Kenan ile Günsel tiplerinin özelliklerini de ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle hikâyelerin karakter yapılı hikâye sınıfına girdiği söylenebilir. Ancak şunu özellikle belirtmek gerekir ki burada söz konusu olan karakterler aynı zamanda içinden doğdukları ya da içinde bulundukları toplumsal kesimin özelliklerini de yansıtmak üzere kurgulanmışlardır. Hatta özellikle bunun için kurgulanmışlardır. Tabii bu hikâyeye ilişkin olarak ikinci dereceden kişilikler olan öncelikle Kenan'ın çevresinden karısı Nermin ve kızı Zeynep, arkadaşı Rasim ve karısı Refiş, Nermin'in kardeşi Selim ve annesi Melahat Hanım; Günsel'in yakın çevresinden abisi Hasan, teyzesi Nahide Hanım, doktor arkadaşı

Handan, erkek arkadaşı Sermet, yeğeni Turgut ve ayrıca okul arkadaşları; aydın kesimden insanlar, işçi kesimlerinden insanlar, öğrenci kesimlerinden insanlar, devlet görevlileri ve romanın kadrosunda yer alan birçok figürün kişilikleri de yansıtılmak istenmiştir. Bu kişiliklerin, o kişilerin içinde bulunduğu toplumsal kesimi de temsil ettiği söylenebilir. Esasen Vedat Türkali'nin romancılığının temelinde, ele aldığı zaman dilimindeki toplumun panoramasını roman kişileri üzerinden vermek olduğunun söylenebileceği kanısındayız.

Bir Gün Tek Başına romanında birbiri içine girmiş, birbirine ayrılmaz bağlarla bağlı birçok hikâyenin, birçok epizodun yer aldığı kaotik bir yapı söz konusudur ki bu da romanın anlattığı 27 Mayıs 1960 İhtilaline sürüklenme sürecine uygun düşen bir yapıdır. Tam da bu noktada şu tezden hareket ettiğimizi söylememiz gerekir: *Bir Gün Tek Başına* romanının kaotik yapısı ile içeriğinde yansıtılan dünyanın kaotik yapısı arasında bir uyum vardır. Yani romanın içeriğinin, kendi biçimini bulduğu söylenebilir. "Roman çalışması, her şeyden önce bir biçim çalışmasıdır. Claude Mauric'ın da belirttiği gibi yeni romancıların yarattıkları biçim anlatmak istediklerine karşılık verir ve denk düşer (Rifat, 2012: 98)."

Romanların "Giriş" bölümleri son derece önemlidir. Romanın Birinci Bölümünü giriş olarak kabul edecek olursak, dokuz kısma ayrılmış bu bölümde çoğunlukla romanda rol alacak ana karakterlerin, tiplerin tanıtıldığını ve gelişecek olayların zemininin oluşturulduğunu, hatta kimi durumlarda olayların nasıl sonuçlanacağına dair ipuçlarının verildiğini görürüz. Romancının yazma tekniği de romanın Giriş bölümlerinde büyük oranda belirlenebilir. Bu nedenle romanın öncelikle Giriş bölümünü oluşturan dokuz kısım üzerinde ayrıntılı olarak durarak Vedat Türkali'nin romancılığının belirli yönlerini kurgu içinde ortaya koymaya çalışacağız.

Giriş bölümünü oluşturan dokuz kısmın her birinde anlatıcı, hikâyenin tematik gücü Kenan'ı ve aile çevresinin farklı bir yönünü ortaya koyacak sahneler kurgular. Bu sahnelerde, olay örgüsü içinde yer alacak olan önemli kişilere, gelişecek birçok temaya, izlek ve motife ait bilgiler verilir; ileride olabileceklere dair birtakım işaretler bırakılır. Vedat Türkali'nin romancılığının en temel özelliklerinden birisinin, sinemacı kimliğinden gelen sahneler halinde yazmak olduğunu söyleyebiliriz.

Romanın birinci kısmında sahnelenecek olan şey, Kenan'ın aile hayatı, ailenin yaşadığı mekânla ve birbirleriyle ilişkileri, ruh hallerinin nasıl olduğu, yakın çevreleriyle ve toplumla ilişkileridir. Anlatıcı, bu arada öncelikle anlatının zamanını da hoş bir oyunla ortaya koymaktadır. Kenan, karısı Nermin'e sorar:

> - Zeynep nerede?
> - İçeride, ders çalışıyor. Gelir gelmez odasına kapandı. Sorma… Öğretmen ders vermiş!.. Ama ne şeker oldu Kenan. Siyah önlük, beyaz yaka…
>
> -Gördüm…(s. 4-5)

Bu satırlardan biraz sonra Zeynep, "Anlaşılıyor babacığım, (…), sınıfı geçeceğim…" deyince annesi, "Nasıl anladın kızım, (…), ilk günden?.." der. Romanın onuncu sayfasında da, "Fakat 1959'un sonbaharında başka nedenleri olduğunu da iyice anlamaya başlamıştı." cümlesi yer alır. Bu bilgileri birleştirdiğimizde, romanın bu sahnesinin yer aldığı anlatı zamanı ortaya çıkar. 1959 yılında okullar 28 Eylül Pazartesi günü açılmıştır.[6] Zeynep'in okula başladığı günü yansıtan bu sahne, pazartesi günü akşamında geçmektedir.

Hikâyenin hemen başında anlatı zamanının başlangıcının verilmesi, hikâyelerde kural olarak daima başvurulacak bir başlangıç noktasının bulunması gereğinden kaynaklanır ki bu, hikâyenin şimdiki zamanına tekabül eder. Okuyucu geçmiş ve gelecek zamanı bu referans noktasına göre tayin edecektir.[7]

Her sahne belirli bir zamanda ve mekânda geçer. Bu durum, hikâyenin yürüyüşü açısından önemlidir. Ayrıca kahramanın mekânla ilişkisinin niteliği de kahramanın dünyasına dair ipuçları verecektir.

Yazar, romanın daha giriş paragrafında, akşamüzeri, Kenan'ı iş dönüşü evine girerken betimlemeye başlıyor:

> Üçüncü kata gelmişti. Durdu, kapıya, zile, üstte çakılı 16 numaraya baktı. Ne sersem herifim ben, ilk geliyorum sanki. Anahtarı uzattı, yavaşça kilide soktu, döndürdü. Durdu. Kapı zilinin yanındaki adına takılmıştı. Heceledi. Böyleydi; içinde bir ağırlık duydu mu kendi adına kızardı en çok. Ne güzel adlar var dünyada. İçeri girdi, ağır ağır kapıyı kapattı.
>
> -Kenan!..
>
> Gözün aydın Nerminciğim, akşam oldu kavuştuk.

---

[6] *Milliyet* gazetesi, 28 Eylül 1959 Pazartesi, 2. sayfada okulların açıldığı haberi vardır.
[7] A .A. Mendilov, "Romanda Şimdiki Zaman Okuyucunun İçinde Yaşadığı Zaman"; Philip Stevick, *Roman Teorisi,* 3.b., Çev., Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ, İstanbul, 2010, s. 235

-Benim…

Tabak çanak tıkırtıları, yağ cızırtıları…

-Kusura bakma canım, gelemiyorum. Ellerim yağlı…(s.3)

Başkahramanın adının Kenan olduğunu da öğrendiğimiz bu eve giriş sahnesinde dairenin üçüncü katta olduğu bilgisini de ediniriz. 1959 yılında bir apartman dairesi-Şişli'de olduğunu[8], nasıl elde edildiğini az sonra öğreneceğiz- ailenin sosyal konumu hakkında aydınlatıcı bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte asıl önemli olan şey, Kenan'ın kendi evine girerken yansıtıldığı cümlelerde gizlidir. Evin zilini çalmaması, kapıyı anahtarla açması içerdekiler tarafından karşılanmak istemediğinin işaretidir. Kendi adına takılması ve adını hecelemesi de kendine yabancılaşma durumu olarak algılanabilir.

Romanın yedinci sayfasında yer alan şu cümleler mekânı ve anlatıcının mekânla ilişkisini aydınlatıcı niteliktedir:

> Daracık ev. Daracık mı?.. Anadolu'dan gelince Erenköy'de, kaynanasının evinde oturmak zorunda kalmışlardı dört yıl. Nasıl bayram etmiştik bu beş odalı evi bulunca hem de Şişli'nin göbeğinde. Şimdi de ne daracık…Böyleyiz işte…Ne yapalım böyle olmayalım da?. Değişeceğiz; yasa bu...

Yazar, anlatıcıya bu cümleler aracılığıyla hem gösterme hem de anlatma ve özetleme tekniğiyle mekân bilgisini tamamlatmaktadır. Şişli, dönemin en gözde semtlerinden biridir. Şişli'nin 'hem de göbeğinde' oturmak belirli bir ekonomik güç ister. Evin beş odalı olduğunu vurgulanmasının, romandaki terminolojiyle söylemek gerekirse, ailenin burjuva değerlere sahip olduğunu belirtmek için olduğu kanısındayız. Erenköy'den buraya bayram ederek taşınmak, sınıf atlama özleminin işaretlerinden biri olarak yansıtılmıştır. Kenan'ın bu durumu bir değişim yasası olarak görmesi, durumu onayladığı, normal kabul ettiği anlamına gelmektedir. Hatta evi daracık olarak nitelemesi, gözünün daha yukarılarda olduğunun işareti olarak da düşünülebilir.

Ancak, tam da bu noktada Kenan'ın eve girişindeki huzursuzluğa dikkat çekmek gerekir. Bu huzursuzluğun nedenleri ve sonuçları olay örgüsü içinde, olaylar geliştikçe ortaya çıkacaktır. Ancak yazar bu işaretleri bırakarak okuyucuyu hazırlamaktadır.

Kenan'ın karısı Nermin ile ilişkisinin niteliği daha romanın ilk sayfasında, Kenan'ın iç sesinden, iç diyalog tekniğiyle verilen, "Gözün aydın Nerminciğim, akşam

[8] *Lüküs Hayat* operetinde şu sözler: "Şişi'de bir apartıman/olmazsa halin yaman.."

oldu kavuştuk.” (s. 3) cümlesindeki ironik ifadeden anlaşılabilir. Karısının mutfaktan seslenip kendisini karşılamaya gelmemesi karşısında, iç ses şöyle devam eder, “Bir şey mi dedim gelmedin diye? Severim seni Nerminciğim, biliyorsun; gelmesen de severim biricik karıcığım.” (s. 4)

Yazar, birkaç satır sonra Nermin’i mutfaktan “ Merhaba canım…” dedirterek Kenan’ın oturmakta olduğu salona getirtir.

> Gülümseyerek baktı karısına. Nermin eğildi, dudağının kıyıcığından öptü karısını.
>
> -Ne o ? Bir şeyin var senin…
>
> Saklayamazsın ki kadınlardan. Soğuk mu kaçtı?..
>
> -Yorgunum biraz…
>
> Kuşkulu baktı Nermin.
>
> -O kadar mı?
>
> -O kadar…(s. 4)

Soğukluk önce bu satırlarda Kenan’ın karısını dudağının ‘kıyıcığından’ öpmesi ile ifade edilmiştir. Ancak Nermin, az sonra eve Rasim ve karısı Refiş’in geleceğini telefonla bildirdiğini söylediğinde Kenan sinirlenmeye başlayacaktır. “Dudaklarını oynattı, güçlükle çıkıyordu sözler.” (s. 5)

Nermin elinde yemekle mutfaktan göründüğünde Kenan’a gülümseyerek bakınca, Kenan’ın iç sesi, “Niye böyledir bu kız? Gülümsemek zorunda mısın Nerminciğim?” (s. 6) diyecektir. “Niye böyledir?” cümlesinin yükleminin geniş zamanlı oluşu Nermin’in karakter özelliğini ortaya koyar.

Nermin, Zeynep’e bir şeyler almak için ‘yarın birlikte çarşıya gitme’ istediğini dile getirdiğinde Kenan soğukça, “Yarın işim var”, diyecektir, “sen alıver.” Bu söz karşısında Nermin ağlamaklı olacaktır. Anlatıcının şu cümlesi ilginç bir işarettir. “Alışık değildi bu davranışlarına Kenan’ın. Eskiden…”(s. 6)

Bu söz, kuşkusuz değişen bir duruma işaret etmektedir. Hikâyenin yürüyüşünde ‘değişen durumlar’ her zaman önemlidir. Eski durum ile yeni durum arasında değişen duygular ve nedenleri nelerdir? Bunu henüz bir okur olarak bilecek bilgiye sahip değilizdir, sadece birtakım işretler alıyoruzdur. Yazar, Kenan’ın Nermin’le ilişkisini

yansıtırken bir yandan da hızlı bir biçimde bu kişilerin karakterlerini bize yansıtacak sahneler kurmaya devam etmektedir.

Nermin, salona kahve getirmiştir; annesinin telefonda kendilerini hafta sonu davet ettiğini söyler, Kenan ses çıkarmaz. Nermin salondan çıkarken Kenan'ın iç sesinden, "Bu kız da bana küser. Ne yapsın?..."(s. 7) Kenan, burada anlayışlı birisi gibidir. Ancak telefon çalınca koşarak gelen Nermin'i görmemiş gibi telefonun fişini çeker. Nermin yutkunur gibi olmuştur. Odadan çabucak çıkar. Yine Kenan'ın iç sesi, "Ne yapalım Nerminciğim ? Sen de kırgın ol biraz. Ben nasıl kırgınım biliyor musun? Her şeye, herkese, başta kendime. Ne suçun var senin? Sende iş yokmuş. İki tokatlıkmış demek bütün direncim, inancım…" (s. 8) Kenan'ın iç sesinin ortaya koyduğu kırgınlık, kendine yönelik eleştiri, bilinmeyen fakat geçmişte olduğu kesin olan iki tokat, dirençsizlik birer merak unsuru, küçük düğümler olarak ortaya atılır ve hemen çözülür.

Kenan, öğretmenlik hayatında Konya'da müfettişlere, kentin kodamanlarına direnmiştir, tacizlerden korkmamıştır ama üniversite öğrencisi iken yediği iki tokadın acısını unutamamaktadır. Yazar bu sahneyi şöyle anlatır:

> Elin kolun bağlı, geçmiş karşına bir sürü namussuz herif; 'Vatanı satıyorsun ha, ulan puşt, ulan eşşoğlueşşek,' diye. Şırraaak, şırraaak. Ayağa fırladı birden. On beş yirmi yıl önce genç bir üniversiteli iken yediği iki tokat ara sıra böyle yeniden patlıyor gibiydi yüzünde. Hele son günlerde öyle sıklaşmıştı ki çıldırmaktan korktu bir ara…Her seferinde de yirmi yıl öncesinin tam tersine, yılgınlık, ürkü değil, gittikçe artan bir kızgınlık, bir başkaldırma kaplıyordu içini. (s. 8)

Henüz, aradan yirmi yıl geçtikten sonra hatırlamanın neden son günlerde yoğunlaştığını bilmeyiz ama yazar, Kenan'ın hırçınlığının geçmişten gelen nedenlerinden en azından birini bize göstermiştir. Yazar, bu satırlardan hemen sonra karısıyla ilişkisinin niteliğinin boyutlarını sergilemeye devam edecektir. Kenan çalışmaktadır, kâğıtlar arasındadır. Nermin tam soyunacağı sırada vazgeçmiş gibi Kenan'a arkasından yaklaşır ve şakaklarından öper.

> -Neyin var canım? Ne olursun biraz konuş benimle. Konuşalım. Eskiden seninle biz…
>
> Sonunu getiremedi. Üzüntüyü yenmeye çalışan bir sevecenlik vardı yüzünde. Kenan dönmüş bakıyordu.
>
> -Ne konuşalım?
>
> Buz gibi soru karmakarışık etmişti Nermin'in yüzünü.
>
> -Ne mi konuşalım?..

Bir an bakıştılar. Kenan kararlı, sanki çok haklıymış gibi dimdik bakıyordu. Nermin'in dudakları titredi. Hep böyle olurdu. Ağlamaktan korkarak başını çevirdi. Kenan'ı da en çok kızdıran şeydi bu. "En çirkin saldırış," derdi buna. Nermin de bildiği için bunu, saklamaya çalışır, beceremezdi. Döndü, yatak örtüsünü çekti, yorganı düzeltti. Sesindeki titrekliği örtmeye çalışıyordu.

-Demek konuşacak hiçbir şeyimiz yok Kenancığım? Ne mutlu sana eğer gerçekten böyle düşünebiliyorsan, rahatsan böyle…

Tıkanıyordu. Kenan umursamazlıkla baktı. O kadar çok konuştuk ki. Hepsi boşuna. Umudum kalmadı artık.

-Rahatım, rahatımın bozulmasını da istemiyorum. (s. 8-9)

Bu sahne, karı koca arasındaki kopukluğu sergilemek için kurgulanmıştır. Son sözler de söylenmiştir. Kenan'ın son iki cümlesinin okurda uyandırması gereken iki soru ayrıca önemlidir. İlki, Kenan'ın umudunun kalmadığı şeyin ne olduğu sorusu; ikincisi, bozulmasını istemediği rahat olma halinin ne olduğu ya da bu cümlelerle verilmek istenen mesajın ne olduğudur. Bu satırlarda teknik olarak iki küçük düğümün atıldığını söyleyebiliriz. Ama tam da burada mesajın, geçmişte yenen iki tokadın zaman zaman hatırlanıp rahatsız etmesiyle ilgili olduğunu düşünebiliriz. Bu rahatlığın bedeli, geçmişte yenen iki tokat yüzünden vazgeçilen ruhsal huzursuzluktur. Kuşkusuz burada Kenan'ın çelişkili ruh halinin sergilenmesi söz konusudur. Yazar bu tür sahneleri roman boyunca sık sık kuracaktır.

Hemen izleyen sahnede yukarıda eksik kalan iki şey daha ortaya çıkacaktır. Nermin, Kenan'a, alaylı bir biçimde, "Yine ölü gördün galiba," diyecektir. Bu, Kenan'ın bir takınağını daha sergilemek için yapılır. Kenan ölü görmekten rahatsız olmaktadır. Neden? Şimdilik bilmiyoruzdur. Bu, kanımızca yazarın bir öncellemesidir[9]. İkinci olarak, Nermin, ev değiştirmeyi önerir. Çünkü Kenan, Şişli Camisi'nin önünden geçerken mecburen camiye getirilen cenazeleri görmektedir. Kenan'ın cevabı, onun düşünce dünyasını ve Nermin'le anlaşmazlıklarının nedenini ve ilişkinin geldiği düzeyi ortaya koyması bakımından önemlidir:

Kenan bağırmaya başladı:

-Yolumuzu değiştirelim, rahat edelim. Biz görmedik mi tamam… Bizim rahatımızdan daha önemli ne var bu dünyada?

Nermin döndü, kesik kesik soluyordu. Kenan'la karşı karşıya gelmiş iki düşman gibiydiler.

[9] Öncelleme kavramını teknik olarak yazarın ileride meydana gelecek bir olaya göndermede bulunması durumunu anlatmak için kullanıyoruz.

-Ne demek istiyorsun anlamadım. Ben miyim rahatından başka bir şey düşünmeyen?..

-Düşündüğünü mü sanıyorsun?

Nermin kaskatı kaldı.

Ne budalasın… Sen ne budalasın… Sen…

Sonunu getiremedi. Birden döndü, hıçkırarak yatağa kapandı. Sarsıla sarsıla ağlıyordu. Kenan deliye dönmüştü. Fırladı birden, başucuna dikildi. Tırnaklarını avucuna geçirecek gibi yumruklarını sıkmış, dişleri kenetlenmişti. Bütün göğsünü kaplayan bir ağrı içinde bağırmaya başladı:

-Sus, sus diyorum. Anlıyor musun?.. Sus… Kötü bir şey çıkacak elimden, sus diyorum. (s. 10)

Bu sahne, Nermin'in Kenan'ı nasıl değerlendirdiğini ortaya koyar: Kenan'ın gülünç sayılabilecek birtakım ruhsal takınakları vardır ve bunun yanında Kenan, başkalarını düşünmesi bakımından budala olarak görülmektedir. Kenan ise Nermin'i başkasını düşünmemekle, sadece kendi rahatını düşünmekle, yani bencillikle suçlamaktadır. Ayrıca çiftin anlaşmazlıklarının şiddet uygulama düzeyine ulaştığını da ortaya koymaktadır. "Az kalsın hiç yapmadığı bir şey yapacak, öldüresiye dövecekti karısını." (s. 11)

Nermin kavgayı kesmek için susup soyunarak yatağa girerken Kenan da bir yandan düşünmektedir.

-Herkes rahatsız, her şey karmakarışık ülkede; biz rahatız ya, oh…

Nermin eteğini çıkarıyordu. Çatışmak için yoklandığını anladı. Bir an durdu, oyuna gelmekten kaçıyordu. Yine de tutunamadı:

-Kendi dertlerimizden kurtulamıyoruz, bir de bütün ülkenin derdini yükleneceğiz. (s. 11)

Öte yandan Kenan, bir iç muhasebeye girişmiştir. "Zavallı kızcağız… Kim çeker benim kahrımı senden başka?"(s. 13).

Kenan'ın banyodaki iç konuşmaları onun, bize kendisine nasıl baktığını, nasıl değerlendirdiğini sergilemesi bakımından önemlidir:

"Bu sıcak, beriki soğuk… Öteki sert, beriki yumuşak… Ömrünce sınırda kalacaksın. Sende iş yok oğlum, sende iş yok…(…)Yirmi yıl önce de müdüriyette patlattıkları iki tokatla bitiverdik. Sende iş yok oğlum, sende iş yok…(…) "Ne çok sevdim bu kızı… Yine de seviyorum. Bir kez çok güzelsin… Yalnız ağladığın zaman çirkinsin. Her şey bitip de seni ağlar düşündüğümde de güzelsin.(…)Ağlayıp zırlayan bir çocuğa isteklerinden vazgeçsin diye verilen elmaşekeri kadar suçsuzsun. Ama sen beni yedin isteklerimden vazgeçmem için. Çocuğu yiyen elmaşekeri."(s. 14)

Burada çifte bir suçlama söz konusudur. Kenan hem kendisini hem de karısını suçlamaktadır. Öte yandan karısının güzelliğinden de vazgeçememektedir. Bu, onun kararsız, çelişkili tutumunu ortaya koyar. Ancak yine bu satırlarda Kenan'ın

gerçekleşemeyen isteklerinin ne olduğu henüz tam olarak verilmemiş, bir düğüm olarak bırakılmıştır. Nitekim hemen birkaç satır sonra, "Suçlusun! En az benim kadar suçlusun! Koskoca Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirmiş kız… 'Devletlerarası denge' yi ne güzel bellemiştin… Unutturuncaya kadar… Belki de unutmamışsındır. Sen bana unutturdun."(s. 15) diyecek ve isteklerine dair en azından bir ipucu verecektir. Bu istekler kuşkusuz onun siyasal görüşleriyle ilgilidir.

Tartışma beklenmedik biçimde yatakta, sevişmeyle sona erecektir. Bu durum biraz önceki kavgayla tezat teşkil etmektedir. Kanımızca yazarın sergilemeye çalıştığı şey de bu tezattan başkası değildir.

Bu noktada yazar, okuyucuya iki işaret daha bırakır. Birincisi, çocuk aileyi kurtarır anlayışıyla Nermin hamile kalmamak için tedbir almamıştır, ola ki bunu bilinçli yapmıştır. Kenan, Nermin'in niyetini anlamıştır. İki; bu kısmın Kenan'ın iç sesinden verilen son iki cümlesi, "Boşuna uğraşıyorsun Nerminciğim. Ölü gördüm ben." (s. 16) Bu son cümle de bir öncellemedir. Yazar, ileride gerçekleşecek bir ölüme hazırlık yapmaktadır.

Bu kısımda anlatılan Kenan-Nermin ilişkisinde, Kenan açısından okurda bırakılmak istenen izlenim kanımızca şudur: Kenan, karısının burjuva değerlerine sahip olmasından mutsuzdur, ruhsal ve düşünsel olarak gönül bağı kalmamış gibidir ancak içten içe onu – kelimeninm tam anlamıyla- anlamakta ve daha çok güzelliğini sevmekte, onunla paylaştığı hayatın birtakım nimetlerinden vazgeçememektedir.

Yazar, Kenan'ın portresini çizerken onun dünyasını oluşturan kimi yönleri sanat ve edebiyatla ilişkisi üzerinden vermektedir. Romanın daha ikinci sayfasında, eve giren Kenan, evinin salonuna geçtiğinde ilk iş olarak raftan bir kitap alır.

> "Yararı olur böyle durumlarda. Bir şeyler olursun. Dalar gidersin. Her şeyi unutursun çoğu kez. 'Sadece okumaya yarıyorsa kitaptan iyi afyon yok!...' Sait derdi ama, en çok da kendi okurdu hergele. Başka ne işe yarasın kitap?. .Bedri Rahmi'nin şiiriydi elindeki. 'Boşuna da alabalık boşuna' diyordu. Birkaç dize daha okudu isteksiz, yerine koydu. Ezbere biliyordu çoğunu." (s. 4)

Burada yazar, Kenan'ın kitaplara yaklaşımında entelektüel bir derinliğin olmadığını da sergilemiş olmaktadır.

Kenan, salon duvarında Bruegel'in resmine takılıp kalır. "Bir dergiden kesmişti. Ne herif şu Bruegel!...Nasıl alaylı bakar böyle acılı dünyaya?.. Şu iskeletlere bak!..." (s. 4)

Bu tablonun romanın hemen başlarında yer alması önemli bir göndermedir. Kenan'ın, "Şu iskeletlere bak! "(s. 4) sözünden bu tablonun Bruegel'in 'Ölümün Zaferi' adlı tablosu olduğunu çıkarabiliriz. Tablo hakkında biraz bilgi topladığımızda, tablo ile romanda anlatılanlar ve ileride gerçekleşecek olaylar arasında bir paralellik kurulmaya çalışıldığı anlaşılabilir. Bu paralellik hem Kenan'ın bireysel yaşamıyla hem de ülkenin içinde bulunduğu sürece Kenan'ın bakışıyla ilgilidir. Neval Sarp bu tablonun panoramik bir ölüm peyzajı olduğunu yazar.[10] Tablo birçok metafor içermektedir. Ressam, 1568′de başlayan Seksen Yıl Savaşı'nın öncesindeki gittikçe kötüleşen politik durumdan etkilenmiştir.

Tabloyu, ilk kısmın sonunda Kenan'ın, "Boşuna uğraşıyorsun Nerminciğim. Ölü gördüm ben." (s. 16) sözüyle birlikte düşünmek gerekir. Kenan'ın gördüğü ve korktuğu şey kendi ölümüdür.

Buraya kadar söylenenler oluşturulmak istenen Kenan imgesinin olumlu olmayacağı yönündedir. Kenan'ın ailesi ile ilişkisi sorunlu olmalıdır. Bunu yansıtmanın en iyi yollarından biri de kuşkusuz baba-kız ilişkisini sergilemektir. Kenan eve geldiğinde kızının yanına gidip onunla ilgilenmez ya da onu yanına çağırmaz. Oysa kızının okula başladığı ilk gündür. Zeynep gelip yanağını öptüğünde de bir sıcaklık göstermez.

Nermin'le tartıştıktan sonra bir ara, "Zeynep yattı mı?" diye sorar. Zeynep banyoya girmiştir. Bir süre sonra Zeynep "iyi geceler" demek için içeri girmek istediğinde Nermin, "Baban yorgun" diyerek izin vermez. "Yavaşça çektiler kapıyı.

[10] Bu tablo, panoramik bir ölüm peyzajıdır: uzaklarda gökyüzü, yanmakta olan şehirlerin dumanıyla örtülmüştür ve altındaki denize gemi enkazları dağılmıştır. Kıyıda, etrafında bir ölüm ordusunun toplandığı bir ev gözükür. Dağılmış ve yıkılmış durumdaki manzara, insanlığın bayağılığını, zalimliğini ve sağduyu eksikliğini vurgular. Manzaranın çeşitli yerlerinde, tepelerinde içine cesetlerin bırakıldığı tekerlekler olan direkler ve asılanların cesetlerinin sallandığı darağaçları vardır. Bir istila, bir salgın gibi dalga dalga akan iskelet ordusu, hoş bir kır toplantısı yapmakta olan tasadan uzak kibar hanım ve beylerin üzerine kabus gibi iniyor. www.tavanarasiorg/olumun-zafari-pieter-bruguel; (Erişim: 13Ocak 2014)

Kenan gözlerini açıp bir süre anlamsız baktı kapıya. Zeynep'i de görmek istememişti ilk kez."(s. 8)

Yazar, Kenan'ın henüz kimliğini tam olarak bilemediğimiz Rasim ile yaptığı telefon konuşmaları üzerinden Kenan'ın bir başka yönünü daha ortaya konmaya çalışır. Rasimler eve misafir gelmek istemiştir, Nermin onaylamıştır; Kenan ise gelmemelerini söyleyecektir. Bu sahne hem Kenan'ın arkadaşı Rasim'le yüzgöz olduğunu ortaya koyar hem de sahneyi geleceğe taşıyarak bugünle yarın arasında bağlantı kurar.

Kenan'ın düşünce dünyası, gazete haberlerine yaklaşımı, kendi geçmişindeki bazı siyasal figürleri hatırlaması gibi olaylar üzerinden de verilmeye çalışılır.

Kenan, on beş yirmi yıl önce bir üniversite öğrencisi iken polis müdürlüğüne düşmüş ve vatanı satmak suçundan iki tokat yemiştir. Bu olay onu siyasal çevreden uzaklaştırmıştır. Bu yüzden içinde bir hınç birikmiştir. Yıllar geçmesine rağmen sık sık bu olayı hatırlamaktadır.

Yazar, Kenan'a gazetedeki haberleri okutarak memleketin güncel durumunu yansıtır: "Kitaplığın üstündeki Cumhuriyet'i aldı. Amerika, Nato, Kızıllar, Vatan Cephesi, Menderes, İnönü, Resimler, yazılar, dizi dizi karalar…"(s. 7) Kuşkusuz, bütün bu haberlerin 1959 yılı sonbaharında siyasal bir karşılığı vardır. Kenan'ın düşünce dünyasındaki karşılığı ise yazarın iç monolog tekniğiyle yansıttığı şu satırlarda net bir biçimde ortadadır:

> Ne şiirler yazdık, ne söylevler çektik bir zamanlar. Değişmeyen tek şey değişmektir de bu ülke niye değişmez? Öööyle durur! Değişmedi mi? Daha ne olsun? Değişti işte!... Öff, çileden çıkıyor adam… En iyisi düşünmemek!.. Kötü toprağa düşmüşüz bir kez. Başka ülkedekiler bizden daha mı güçlü sanki?.. Bu ülke… Başlama yine… (s. 7)

Kenan, zaman zaman Baba dediği birisinin sözlerini hatırlar ki Baba, daha sonra karşımıza çıkacaktır. Baba, romanda olumlu bir figür olarak sunulur, bir 'bilen özne' konumundadır ve Kenan, belli ki ona saygı duymaktadır. Ondan ilk kez romanın 12. sayfasında övgülerle söz edilir:

> Baba'nın bir sözü geldi aklına: 'Taşları sürekli dönen bir değirmendir kafa dediğin, ya evlat, arasına bir şey koymadın mı kendi kendini öğütür, sakatlanır. Ya evlat!' Her sözünü böyle 'ya evlat'la bitirirdi. Yine sürgünde midir ki? Şimdi 70'inde falan olmalı. Beyaz saçları, kösemsi

buruşuk yüzü, ışıklı alnı, küllerin örtemediği bir kıvılcım[11] gibi parıldayan gözleri, ufak tefek yapısını aydınlatır, bir görkem kazandırırdı. Elli yıldır savaşıyor adam.

Kenan'ın Baba'yı 1946'dan beri görmediği şu satırlarda işaret edilir: "Kimine para, kimine kadın, kimine hapis yaaa evlat…" (s. 15) sözünü karısıyla kavga sonrası yatakta karısını güzel bulup sevişme arzusu duymaya başladığı sırada hatırlar. Nermin'le yeni evlendikleri zamanlarda Baba'ya otobüste rastlamışlardır. Baba, adresini vererek 'gelin' demiştir ama o yıldan sonra Kenan, onu bir daha görmemiştir. Bu, Kenan'ın sol çevreden uzaklaştığını göstermek için verilmiş bir bilgidir.

Yazar, birinci kısımla ikinci kısım arasındaki bağlantıyı Kenan'ın, Rasim'le buluşmak için sözleşmeleri üzerinden kurar. Böylece romanın önemli iki kahramanını biz okurlara hem daha yakından tanıtacak hem de onlar üzerinden ülkenin geçmişi ve şimdisi ile ilgili siyasal durum hakkında fikir verecektir.

Anlatıcı, Kenan'ı; evden çıkarken, sokakta yürürken, kızlara bakarken, Şişli Meydanı'nda Rasim'in Citroen'ini görürken; Taksim Meydanı'nda, Beyoğlu'nda, dolmuşta, Sirkeci'de, Babıâli'ye yürürken, kitapçı dükkânlarına bakarken, eski bir handa bir kitapçı dükkânına girerken bize izletir ve bir yandan da onu düşündürtür. Bu düşünme sırasında Kenan bazen iç sesi aracılığıyla, bazen üçüncü kişi anlatımıyla, bazen gösterme ve bazen de özetleme tekniğiyle İstanbul hakkında, Rasim hakkında, kendi geçmişi hakkında okuru aydınlatacak bilgiler verir.

Buna göre, Kenan ve Rasim çocukluk arkadaşıdır.

Kötü oğlan değildir, aslında. Kötü olsa ne bok yiyecekti, Allah bin belasını versin. Bunca yıllık arkadaşlık. Ta Üsküdar'da Selimiye'den, mahalleden, ilkokuldan, sonra Galatasaray'dan. Babam Tokat'tan Üsküdar Nüfus Memurluğu'na atandığında dokuzunda filandım. Otuz yıl geçti demek. (s. 19)

Bu sözlerle Kenan'ın 39 yaşında olduğu, Galatasaray'da okuduğu bilgisi dolaylı olarak aktarılmış olmaktadır.

Rasim, Kenan'ı şöyle değerlendirir: "İhsaniye'deki bizim çürük evle sen kaldın eskilerden, senin gibi hıyarın kahrı çekilir mi yoksa?" Kenan'ın Rasim'i değerlendirmesi ise iç sesinden şöyle verilir: "Kim kimin kahrını çekiyor? Aşağılık hergele. Paradan başka

[11] 'Kıvılcım' kelimesinin burada sadece bir sıfat olarak kullanılmadığını, Baba'nın kimliğine (Hikmet Kıvılcımlı) bir işaret olarak kullanıldığın belirtmek gerekir.

değer tanıdın mı? (…) Altında son model araban, önüne geleni çiğnedikçe keyifleniyorsan akıllısın."

Kenan, sokakta asılı gazetelerin başlıklarından Çanakkale'den dönen CHP heyetini karşılayan gazetecilerin tutuklandığını okur. Rasim, "Beter olsunlar," der. Yazar, hem Rasim'in tepkisini hem de ülkedeki siyasal durumun boyutlarını satır arasında sergilemiş olur.

Lokantada herkes Rasim'e selam verir, garsonlar pervane olur. Yazar bu sahneleri Rasim'in statüsünü sergilemek için kurgular. Bu arada Rasim, Kenan'ın kitapçı dükkânının bulunduğu hanın yıkılacağını haber verir. "Babıâli'de böyle bir işyeri kolay bulamazsın sen. Ayağını yere bas. Sen bu kafayla gittikçe öyle bir iş ayarlamaya kimsenin gücü yetmez." Biz okurlar, henüz Rasim'in teklifini bilmiyoruzdur. Lokantada ikili tartışmaya devam ederlerken otuz yıl önce de şiddetli bir kavga ettiklerini öğreniriz. Kenan'ın kısım sonundaki sözleri Rasim'in teklifi hakkında bilgi verir:

> Elimden tutmuş tutacak senden başka kimsem yok; onda da haklısın. Hiçbir şey değişmez yine de. Yok Vatan Cephesi'ne gireceğim, yok kağıt tahsisi verecekler…Bu namussuz, bu alçak herifler, orospu çocukları koruyacak beni de param olacak, işim sağlama bağlanacak…Söyleyeceğim bunlar…Şu kadehe zehir koyman bana erkekçe geliyor, inan!.. İstersen bakma bir daha yüzüme. Son olsun, burada ayrılalım. (s. 30)

Böylece Rasim'in Kenan'dan Vatan Cephesi'ne girmesinin istediğini anlarız

Yazar, Rasim'in ahlaki zayıflığını da sergilemek ister. Şakayla da olsa Rasim, "Git istersen bizim karının kapısına kasketini as!.. Bolşeviklik bize de bulaştı gördün mü?" (s. 25) der. Romanın sonunda bu da gerçekleşecektir. Kenan'ın iç sesinden şu sözleri okuruz: "Senin karıya kasket asmayan kaldı mı diyecekti az kalsın. Desem de çok umursar ya. En iyi o bilir Refiş'in nymphoman' lığını. Bilmeyen de yok. Yine de söylenmez. Bayılır bana Bolşevik demeye." (s. 26)

Kenan, geçmişteki ile şimdiki yaşantısını karşılaştırır. Ev kirası, iş yeri kirası, Matmazel ve Burak'ın ücreti, kendi harcadıkları, yuvarlanıp gitmektedirler. Öğretmenlikte hiç böyle rahat olmamışlardır. Ama o zamanlar kendinden hoşnuttur çünkü halkın yoksulluğunu duyuyordur, savaşıyordur! Çocuklara Yahya Kemal, Fuzuli okutuyordur. "Peki Nâzım? O büyük ozan. Niye ondan dizeler mırıldanmıyorsun? Onu da mı unutturdular iki tokatta?" Yazar bu satırlarda Kenan'ın geçmişiyle ilgili takınakların altını kalın kalın çizmektedir.

Anlatıcı, Kenan'ın şehirle ilgili duygularını da yansıtır. Beyoğlu bugün de çirkindir. "Hangi gün sevdim ki?.." "İstanbul demek Boğaz demek, Haliç, Sultanahmet, Süleymaniye demek…Beyoğlu olmasa ne yitirir İstanbul? Meyhane, kerhane, batakhane… Ya sinemalar? Bu sinemaların yeri yok muydu Anadolu'daki özlemlerinde? Yoktu. Şehzadebaşı'ndaki sinemalardı daha çok. Ferah, Turan, Milli, Hilal.."

Kenan, Beyoğlu'nda bugünlerde bir durgunluk olduğunu düşünür. "Bir şeyler bekleniyor sanki bezginlikle!" (…) Beyoğlu Rasim demek! Rasim ne bekler; çıkarını, vurgununu. Rasim Beyoğlu'nu bekler. Beyoğlu kimseyi beklemez."

Görüldüğü üzere iki mekân karşılaştırılmış; kapitalizmi ve Batı'yı temsil eden Beyoğlu'na karşı isimlerinden de anlaşılabileceği gibi daha yerli olan Şehzadebaşı tercih edilmiştir. Bu, basitçe bir tercih değil, ideolojik bir tavırdır. Romanın ilerleyen kısımlarında Baba'nın görüşleri sergilenmeye başlandığı zaman Kenan'ın neden böyle düşündüğü anlaşılacaktır.

Kenan, bir kitapçı önünden geçerken bir zamanlar gizli kitap aldığı kitapçıyı hatırlar. Kitapçının polis olduğu söylentisi yayılmıştır. "Namuslu adammış, yapmazmış öyle şey. Yapar. Her şey beklenir bunlardan. Böyle pezevenklerle dolu Türkiye."(s. 22) Bu satırlar kurguya boşuna yerleştirilmemiştir. Çünkü "gizli polis" olgusu romanda önemli bir yer tutmaktadır. Kenan, burada polis olduğu söylentisi yayılan bir kitapçıdan –kendisi de bir kitapçıdır- söz ederek bir öncelleme yapmaktadır. Çünkü aynı şey, romanın sonunda kendi başına da gelecek ve onun sonunu hazırlayacaktır.

Kenan, kendi kitapçı dükkânına giderken çevreye bakar ve gördükleri hakkında değerlendirmeler yapar. "Caddelerde, ara sokaklarda bitiveren koca koca hanlar, kâğıtlarla, mürekkeple, satılık kafalarla beslenip semiriyorlar gün günden. Köstebek gibi karanlığı eşeliyorlar. Bir yere varacak bu gidiş. Bekle, varacak!.. Hiçbir yere varılmaz bu ülkede oğlum; öööyle gider. Gitmez, gitmez." (s. 23) Bu cümlelerdeki "Bir yere varacak bu gidiş" ifadesi romanın sonunda gelecek olan 27 Mayıs'a gönderme olarak okunabilir. "Gider-gitmez" çatışması da Kenan'ın çatışmalı ruh haline işaret etmektedir, kanısındayız.

Bu kısımda Rasim, Kenan'a, "Hani kitap yazacaktın?" (s. 279) diye sorar. Kenan da, "Yazacağım, "der. "Neyi bilirsin de yazacaksın?" Cevap: "Seni." Yazarın, bu sözlerle okuduğumuz romana gönderme yaptığı da söylenebilir.

Yazar, hanın yıkılacağı haberinin etkisini Kenan'ın müşterilerle ilişkisi sırasında zihninden geçenleri aktararak verir. Kenan'ın aklında hep bu haber vardır:

> Şu hanın yıkılması gerçekten kötü haber. Nereden çıktı? Belki de atıyorlar. Geçenlerde çıktı buna benzer bir haber, ardından kiralara zam geldi. Yine böyle bir şeydir belki de. O zaman Rasim inanmamıştı, işine bak demişti. Demek şimdi gerçek (…) Rasim'e uzun boylu sormadım, herif tilki; ilgimi gördü mü, yakaladım diyecek. Ola ki Nermin'in de haberi var. Telefonda konuştular belki de. Rasimler geliyor derken sesinde bir şeyler yok muydu dün gece?.. Belki de yersiz kuşkum. Pek sevmez Rasim'i…Sevmez, ama bizimle ilgili bu. İşimin bozulmasından, üzülmemden ödü patlar. (s. 32)

Vedat Türkali, alıntıladığımız bu pasajda, olayların gelişimiyle ilgili bir sürü işaret vermektedir. İleride göreceğiz ki Kenan'ın korktuğu ve tahmin ettiği şeyler başına gelecektir. Rasim, Kenan'ın ilgisini görmüş ve ona bir oyun kurmuştur; hanın yıkılacağı haberini vermiştir ki doğru olmadığı ileride anlaşılacaktır. Bu oyunun içinde Nermin de vardır, Kenan'ın kuşkusu yersiz değildir. Ancak Vedat Türkali, bize ustalıkla bunun öncellemesini yapmaktadır.

Yazar, Kenan'ın düşündüklerini kendi iç sesinden yansıtırken, Kenan'ın Rasim'i bir yandan da haklı bulduğunu bize gösterir.

> Aslında kötü oğlan değildir… İki liranız var mı efendim? On lira vereyim size. Peki kime kötü diyeceğiz.? Ben miyim kötü? Rasim kötü mü düşünüyor benim için? Kendisi için ne düşünüyorsa, benim için de onu düşünüyor. Başka ne gelir elinden?(…) Nereden çıktı şu hanın yıkılması? Bir dakika verelim efendim. Burak, bak beyefendiye. Peki bu han yıkılırsa… Amaan altında mı kalacağım. Ülke yıkılıyor. Yıkılmaz. Peki kim yıkılıyor? Rasim'e göre ben, bana göre Rasim! Rasim'in yıkılmaz sandıkları. Direnç işi bu. Yıkılacak kuşkusuz, ama önce bizi yıkarlar. Yine mi yüreksizlik? (s. 32)

Kenan, kendisini ilgilendiren hanın yıkılma olayı ile ülke sorunları arasında bir paralellik kurar. Bu, kuşkusuz yazarın toplumcu gerçekçilik anlayışıyla ilgilidir. Bu anlayışta birey, kendi meselelerini toplumum meselelerinden ayrı düşünmez, tam tersine kendi meselelerini toplumsal meselelerin bir sonucu olarak görür. Burada da Kenan'ın kendi meselesinden ülke meselesine dönmesi bu anlayışın sonucudur. Nitekim hemen arkasından direnç kavramının gelmesi rastlantı değildir, Kenan'ın fikri böyledir; ama bireysel özellikleri hemen devreye girecektir ve kendini eleştirerek, "Yine mi yüreksizlik?" diyecektir. Buradaki 'yine mi?' sözü, Kenan'ın kendisine yönelik kıyıcı suçlamanın sürekliliğine işarettir. Ancak Kenan, kazandığı paradan mutludur: "Akşam

alacasında, cebinde kabarık cüzdanla, ağır ağır şu yokuşu inmenin bir tadı yok mu? Yok de bakalım?"(s. 33) Esasen bu satırlar, burjuvazinin neden güç kazandığını, Kenan'ın hangi cazibeye kapıldığı üzerinden vurgulamaktadır: Kabarık cüzdanın verdiği tat!

Yazar, Kenan'ı bir gün bir yerde Günsel ile karşılaştıracaktır ama bunun için de geçerli bir zemin gerekmektedir. Türkali, bu zemini şöyle kurar: Kenan'ı, cebinde para destesiyle yolda mutlu mutlu yürütürken eskiden pek de yakınlık göstermediği fakat şiirlerini okuduğu bir tanıdığı olan Sait'e rastlatır. Kenan, onu iki kadeh bir şeyler içmeye davet eder; İstasyon Lokantası'na giderler. Derken masalarına iki gazeteci dahil olur. Gazetecilerin 'Ankara kaynıyor,' 'Türkiye kaynıyor', 'bir yerinden patlayacak' türünden konuşmalarından Kenan mutlu olur: "Oh be… Şu gençlere bak! Pırıl pırıl… Gitmez bu iiiş, patlayacak bir yerinden." Masaya yeni gençler katılır. Söz şiire gelir. Genç ozanların şiirlerinden örnekler okunur ama bunlar, "Yaprak ölüleri kanadında tüten mavi sincap" gibi bir şeylerdir; Kenan bundan hoşlanmaz. Bu, kuşkusuz II. Yeni şirine bir göndermedir. Söz Nazım'a gelir. Öteki gençler Nazım'ı pek okumamıştır ama Sermet biliyordur. Romanın önemli figürlerinden biri olacak Sermet'i ilk kez burada tanırız. Kanımızca bu sahnede Kenan'ın gençlerle arasındaki mesafeye vurgu yapılmak istenmiştir.

Kenan, iyice sarhoş olmuştur; zaman zaman Nermin'in siparişleri, hanın yıkılacağı haberi aklından geçerken, gençlerle birlikte olmaktan mutludur. Bir şeyler söylemek isterken kapıda Günsel görünür. Kenan ona bakar, "İşte Nermin de geldi." der (s. 39). Bu söz gençlerin hoşuna gider, gülüşürler. Kanımızca yazarın iki kadın arasındaki benzerliği bu biçimde ifade etmesi Kenan'ın iki kadın arasında kalma psikolojisini erkenden haber veren güçlü bir öncellemedir.

Kenan, Günsel'i sürekli Nermin'e benzetir. "Günsel… Sermet'in arkadaşı, Felsefe' den…" (s. 39) diye tanıştırırlar.

Günsel, Nazım'dan şiirler okur. Böylece biraz önceki gençlerin şiir anlayışıyla Günsel'in anlayışı arasındaki fark ortaya konur. "…Söylemeye dilim varmıyor ama/Kabahatin çoğu senin kardeşim!" Bu durum, Kenan'ı çok etkileyecektir. Meyhaneden çıktıklarında Günsel, Sermet'in kolundadır. Başka bir yere gitmeye karar verirler ve bir arabaya doluşurlar. Burada Kenan ilk kez Günsel'in bakış açısından verilir:

“Garip adam değil, basbayağı bir adamdı karşısındaki. Kır düşmüş şakakları, yarı açıkladığı bir gizi örtbas etmek istermiş gibi bakışı, ola ki sarhoşluktan gelen içtenliği ile çekici bir adam belki de…”(s. 44) Yazar, şimdiden, sözü romanın ileriki bölümlerin bazı kısımlarında bakış açısına yerleşeceği Günsel’e bırakmıştır.

Kenan, Nermin’in kim olduğunu Günsel’e söylemeyecektir:

> Karın olduğunu söyleyeceksin de ne olacak? Söylemedin de ne değişti?. Niye sakladın hem? Hiiç, ona nispet olsun diye. Ödeştik demek. Onun Sermet’i, benim de Nermin’im var. Bir de Zeynep…Belki onların da olmuştur! Terbiyesizlik etme; pırıl pırıl kız belli... (s. 49)

Yazar, bu noktada Günsel hakkında bilgi verir ki bu Vedat Türkali’nin genel tutumudur. Yazar, sahneye yeni çıkan biri hakkında onun memleketi, anne babası, ekonomik durumu, eğitimi, siyasal anlayışı konularında mutlaka özet bir bilgi verir. Günsel, beş yıldır felsefede okumaktadır, tezini vermiştir fakat Marksçılığa kaçıyor diye kabul etmemektedirler. Kenan, kızın düşüncesine yakın olmasından mutlu olur. Günsel, bu arada Kenan’ın öğretmen olduğunu öğrenmiştir. Biz de Kenan’ın felsefe okuduğunu ama edebiyat öğretmenliği yaptığını öğreniriz. Kenan, Sermet’i kıskanır; onunla tartışır. Gecenin sonunda Kenan, alkol komasına girecektir.

Yeni sahnede Kenan alkol komasına girip on gün hastaneden yattıktan sonra çıktığı evde Nermin ile Günsel arasında bocalamaktadır. Karısı, Kenan’a aşırı şefkat göstermektedir; bu da oKenan’ı rahatsız etmektedir. Aslında rahatsız olduğu şey, kanımızca, başkadır: Vicdan! Çünkü Kenan, Günsel’i düşünmektedir ve bu, onda suçluluk duygusu yaratmaktadır.

Yazar, Kenan’ın Günsel ile ve Nermin ile ilişkisini geliştirirken gazeteler aracılığıyla ülkenin giderek gerginleşen siyasal durumunu da yansıtmak istemektedir. Kenan, Nermin’den Nazım’ın ‘Akreb gibisin kardeşim’ şiirini okumasını ister. Nermin şiiri hem unutmuştur hem de bu isteğe de bir anlam verememiştir. Nermin, Kenan’a gazete haberlerini okurken bir yandan da Kenan, Nermin’in haberleri düşünmeden okuduğunu düşünmektedir ve onun bu tutumunu eleştirmektedir:

> Peki nasıl tarih öğretmeni oldu? Benden çekindiği için susuyor aslında… Devletler dengesi diye bir başlasa… Kırdım ezdim o yanını. İyi mi ettim? Yerine bir şey oyamadıkça… Kendin geçtin yerine!.. Bıraksaydım açıklasın her şeyi, bütün dünyayı, devletlerarası denge açısından! Dayanamıyordun. Şimdi buna dayansana… Nelerine katlanıyor o senin?.. Seviyor… Ben de severim…. Yoksa bunca yıl… Şu şiiri de bir bellese. (s. 65)

Kenan'a göre Nermin'in siyasal bilinci eksiktir, nedeni de Kenan'ın kendisidir. Bu eksikliği de Günsel dolduracaktır. Çünkü Günsel, Nazım'ın şiirini ezbere bilmektedir. Ama burada sorulması gereken asıl soru şudur: Bu eksiklik dediğimiz şey, Kenan'ın kendi eksikliğinin dışa yansıtılması olmasın? Nitekim, Vedat Türkali, romanın bu birinci bölümünde bir leitmotif olarak sık sık 'küçük burjuva duyarlığını' ve 'polis korkusu'nu vurgulayacaktır.

Kenan hasta yatağında, Günsel'den mektup bekler.

> Ah bu küçük burjuva duyarlığın…Yatakta sevgilisinden mektup bekleyen fotoroman kahramanı. Karısı, yavrusu ile fedakâr genç kız arasında bocalayan soylu ruhlu erkek[12]…Kötü adam da Rasim!.. Senden iyi kötü adam mı olur hıyarağası?.. Kötü adam bile olamazsın!.. Niye böyle düşüyorum ben? Düşmek mi bu?.. Hiç düşmek olur mu?.. Şimdi bir sürü neden korsun ortaya, yüceldiğini bile tanıtlarsın. (s. 65)

Türkali, hikâye kişilerini yeri geldikçe kısa kısa, önce belirli özellikleriyle tanıtmakta, hikâye ilerledikçe de derinlemesine ayrıntılara girmektedir. Romanın bu birinci bölümünde yer alan dokuz kısımda hemen bütün temel kişilikler bir vesileyle tanıtılır.

Sermet ile Günsel yakınlığı Kenan'ı sürekli tedirgin etmektedir. Günsel'i andığı her yerde mutlaka Sermet'i de anmakta, ardından da bir vesileyle Nermin anılmaktadır. Kenan, Sermet'i kıskanmakta; Nermin'i ise bir engel gibi görmektedir. Ortada iki aşk üçgeni görünmektedir.

Kenan, bir aylık bir nekahet döneminden sonra iş yerine gelmiş, Günsel'in kendisini arayıp aramadığını merakla sormuş, hanın yıkılıp yıkılmayacağı konusunda çevre esnaftan bir Ermeni ile konuşmuş, kimsenin duymadığını öğrenmiştir. "Gerçekten de akıl erdirmek güçtür Rasim'in işlerine. Yapmadığı yoktur. Elmadağ'da bir yazıhanesi vardır. Bir Yahudi'yle ortaktır. Ama her işi Rasim çevirir. Yalnız paranın çoğu Yahudi'den olmalı." (s. 79)

Rasim, hükümetle iş yapmaktadır; anlatıcı, hükümetin ve hükümete yakın adamların nasıl işler çevirdiğini onun aracılığıyla yansıtmaktadır. Rasim, "Bir tek

[12] Buradaki "soylu ruhlu erkek" ifadesi önemlidir. Hegel'in "güzel ruh" kavramıyla paralellik gösterir. Ayrıca Kenan'ın durumunu da başka bir açıdan açıklayıcı mahiyettedir.

imzanın bile fiyatı bazı öyle yükselir ki…" der. Bunu da normal karşılar kendi dünyasında. "Karşılıksız olur mu? Anan babana bedava ne verdi?" (s.79)

Rasimler, Kenanları akşam yemeğine çağırmışlardır. Yazar, bu sahneyi, Rasim'in evini sergileyebilmek için kurgular. Aradaki diyaloglardan Kenan'ın Rasim'den başka bir arkadaşı olmadığını da anlarız. "Kim arayacak beni Rasim hergelesinden başka?" (s. 80)

Aslında Kenan, yalnız bir adamdır.

Rasim'in evi ayrıntılı olarak tasvir edilir. Bu mekân tasviriyle, Kenan'ın bakış açısından, Rasim ve Refiş çiftinin sınıfsal konumu ve burjuva zevksizliğinin altı özellikle çizilir. Anlatıcı, aynı mekân tasvirini, Nermin'in sınıf atlama özlemini yansıtmak için de kullanarak bir taşla iki kuş vurmaktadır. Refia da tanıtılır. Bu arada onun bir zamanlar Kenan'a da ilgi gösterdiğini ama Kenan'ın yüz vermediğini okuruz.

Bu zengin sofra niçin hazırlanmıştır? Matbaa işi için. Ankara'da bir bakanlığın aslında iyi durumdaki matbaası hurdaya çıkarılacak ve ucuza satılacaktır. Kenan da hemen istediği kitapları basabilecektir. Ayrıca bakanlığın beş yıllık baskı işini de alacaklardır. Parayı da Nermin'in annesi Melahat Hanım verecektir. Tam da bu noktada kaynana ve ardından Nermin hakkında bilgi verilir. Dolayısıyla Nermin'in ailesinin geçmişini tanımış oluruz.

Nermin ile Günsel, birbirine çok benzemektedir. Günsel'i çekici kılan şey ise benzerlikler değil, ayrılıklardır. Kenan, ayrılıklara gözlemleyebilmek için sürekli Nermin'i izler. Nermin ise bunu yanlış anlayarak kadınca bir memnuniyet duyar. Nermin, "Seni seviyorum," dediğinde Kenan'ın aklından geçenler şöyledir:

> Bilmez olur muyum Nerminciğim? Bilmez olur muyum?.. Ben de seviyorum. Bir de şunlar olmasa aramızda. Bu kadar çok şey olmasa…Rasimler, Melahat Hanımlar, hanlar, matbaalar, bakanlıklar olmasa…Şu sıcaklığını duyduğum pırıl pırıl yüzle aramızdaki minicik boşluğa doluşanları görüp bir başkaldırsan**!.. Nerminler olmasa aramızda!**.. Hıçkırarak ağlamak geldi içinden. (s. 93)

Bu pasajdaki siyah olarak belirttiğimiz cümle de dikkat çekicidir. Burada, Nermin'le Günsel yer değiştirmektedir. Sevişeceklerdir. Yazar, Kenan'ın karakterini her yönüyle ortaya koyabilmek için bu noktayı özellikle belirtir. Tensel hazlar söz konusu olduğunda Kenan, Nermin'i arzulamaktadır.

Kenan, Günsel'i bulabileceğini umduğu mekânları dolaşır, fakülteye bile gider, fakat bulamaz. Yazar, buradan ülke sorunlarına geçer: "Üniversite açılışında olaylar çıkacağını yazmıştı gazeteler. Açılış gününde gitti. Üç ayrı yerde, üç ayrı tören yapılıyormuş. Sel gibi dolaşan kızlı oğlanlı genç yığınların arasında kendini yitirmiş gibi dolaştı bir süre. İlericilerin töreniydi bu. Yoktu Günsel." (s. 95)

Vedat Türkali'nin kırklı yaşlara gelmiş Kenan'ı yirmi iki yaşındaki Günsel'e âşık edip arkasında dolaştırmasının, bu sırada onu üniversite gençliği arasına sokmasının ardında yatan şey, aslında iki kuşağı da siyasal olaylar içinde verebilmenin bir yolu olarak görülebilir. Yazar, bu aşamada bu iki neslin yaklaşımını da verecek hazırlıklar yapmaktadır. Şunu da eklememiz gerekir ki kurmaca içinde yer alan bu siyasal olaylar, gerçek hayatta bire bir yaşanmış olaylardır, yani fiili gerçeklerdir. Yazar, kurmaca kahramanlarını bu gerçek olayların içine sokmuştur.

Günsel, bir gün bir kitap almak için dükkâna uğrar. Kenan ile çıkarlar. Günsel, gazeteleri okuyup okumadığını sorar. İnönü'yü öldürmeleri için Uşak Valisi'nin emir verdiğini söyler.

> Bize ne yapmaz bu herifler, dedi. İsmet Paşa'yı öldürmeye kalktıktan sonra.
>
> Nasıl da ustalıkla değinivermişti. Korku filan yoktu sesinde. Ülkenin gerçeği bu…Ecelleri geldi. Bize ne yapmazlar?.. Matbaa verirler bize!.. Hem de bakanlık eliyle!.. Utanca batmıştı. Borçluluk duygusuyla baktı kıza. İnsan böyle biriyle her şeye başkaldırabilir. Hem de üstüne giderek, çiğnenmeden…
>
> -Teşekkür ederim, dedi birden…
>
> Günsel anlam verememişti, baktı.
>
> -Bana güç kazandırıyorsunuz, dedi Kenan, yanımda olmanız, konuşmanız… (s.102)

Yazar bu gazete haberi üzerinden ülkedeki gelişmelerin hangi aşamada olduğunu, Günsel'in siyasetle ilgisinin derecesini ve korkusuz biri olduğunu, Kenan'ın ise daha çok Günsel ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Günsel'in korkusuzluğu Kenan'ın geçmişte yediği iki tokat yüzünden korkarak siyasi çevrelerden uzaklaşmasıyla tezat teşkil etmesi için kurgulanmıştır. Bu durum, Kenan'ı 'utanç'a sürüklerken bir yandan da onun, Günsel'e daha da tutkuyla bağlanmasına yol açacaktır.

Günsel'in ailesi Sivaslıdır. Ağabeyi Hasan, Muğla'da iki yıldır gözetim altındadır; daha önce de sekiz yıl yatmıştır. Kenan, "Öğrenciyken birliktik onlarla. Yaşamım boyunca birlik olacağıma inanıyordum. Bir şey yitirmiş değilim inancımdan…" (s. 105) der. Günsel'e neredeyse yalvarırcasına, "Artık beni yalnız bırakmazsınız, değil mi? Tek başına bırakmazsınız…" (s. 106) Kenan'ın derdi aslında yalnızlıktır.

Günsel, eski arkadaşlarını aramasını söyler. "Bilmem anlarlar mı?... dedi. Güvenlerini yitirdim." (s. 106) Kenan'ın bu sözleri de önemli bir ipucudur. Bu güvensizlik ileride Kenan'ın sonunu hazırlayacaktır.

Günsel ile Kenan 44, 45, 46, 51 tutuklamalarından söz ederler. Kocamustafapaşa'da oturan Baba'yı ziyaret etmeye karar verirler. Kenan, Baba için, "Benim hocamdır o," der. Günsel de, "Kimin hocası değildi ki o?" der. Yazar, sık sık Baba'yı bir biçimde kahramanlarına andırarak onu çevresinde bir merak oluşturur. Baba, Günsel ile birlikte olumlu bir figürdür. Bu arada yine yan masaya gelip oturmuş bir adam tarafından izlendiklerini düşünürler. Kenan ürker. Cumartesi günü için randevulaşırlar. Günsel, bir dolmuşa atlayıp giderken az önceki adamın da Aksaray'a doğru giden arabalardan birine bindiğini görür, telaşlanır. Kenan sonraki birkaç günü zor geçirecektir.

Baba, ülkenin durumunu, Osmanlı'nın son günlerine benzetir. "Tam böyle anlarda, birilerinin ayranı kabarır. Duman ederler ortalığı… Vatan, millet derken bir bakarsınız eski hırsızlar yine yerlerini almışlar. Bir tür oyun. Tefeci-bezirgân, finans-kapital ortaklığının indi bindi oyunu." (s. 122) Bu cümlelerde Baba'nın askeri bir darbeyi kastettiği açıktır. Ancak bunun bir oyun olduğu görüşündedir.

Baba konuştukça Kenan'ın ilgisi Günsel'den toplum sorunlarına doğru kayar.

Baba, ülkeyi yardımla batırdıklarını söyler. Bir "bilen-özne" olarak Baba'nın görüşleri önemlidir. 1960 öncesi sosyalist çevrelerin önde gelen bir figürü olarak onun ağzından dile gelen görüşler sol aydınların en azından bir kesiminin düşünce dünyasını, ülke ihtilale doğru giderken olaylara nasıl baktıklarını, nerede durduklarını, ne tavır aldıklarını okuyucuya gösterir.

Baba, ülkenin vatan satıcılarına kaptırıldığını, Amerikan üsleriyle donatıldığını söyledikten sonra, "Belki namuslu askerlerimizin gözlerini açar bu gidiş," der; "Tek umut onlarda görünüyor." (s. 124)

Baba'nın görüşleri belli ki askere dayalıdır. Baba, aydınlar hakkında, "Zavallıcıklar "(s. 125) nitelemesini kullanır. Günsel ise aydınları, "Bireysel çıkarları peşinde koşan bir sürü böcek." olarak nitelendirir. Kenan, bu sözü üzerine alacak, kendisini suçlanmış hissedecektir.

Baba'nın aydınlar konusundaki en temel görüşü şöyle dile getirilir:

> Sınıf yoktur ardında… Karıştırmayın sakın… Ülkede sınıf yok değil, bizim aydınlarımız sırtını vermesini bilmez sınıfa… Dramı da bu… Toplumu sınıflar değiştirir kişiler değil ki… Tek başlarına uğraşır durur zavallıcıklar. Düşman kurnaz. Okul kitaplarını bile hep, tek başına aydının yiğitliklerine övgü ile doldurmuştur. Namık Kemal, Tevfik Fikre… Bir gün Nâzım'ı da böyle övgüyle budayıp kitaplara sokarlarsa şaşmayın! (s. 125)

Baba, devrimci teorinin ancak devrimci sınıfla birlikte çözüm getireceğini söyler. Günsel ise, "Yalnız, insan öyle bir duyguya kapılıyor ki sınıfımızın daha bizden hiç haberi yok." (s. 126) der ve ekler, "Sanki hiç de olmayacakmış gibi…" Baba, bu ikinci söze katılmayacaktır.

Baba'nın yanına işçiler gelir, Baba onlara Amerika'nın Ortadoğu'daki çıkarlarından, dünya politikasındaki değişmelerden söz eder. Kenan, işçilerin konuşmalarından bazen duygulanır, zaman zaman şaşkınlıkla ve sevinçle güler. Şu tespit önemlidir: "Yine de bir küçümseme ile dinlediğinin bilincine vardı birden." Doğruları onlara anlatmak, açmak ona dünyanın en güç işi gibi gelir.

Kenan, "Evli olmasam, Nermin'le evli olmasam ne anlamı vardı benim için bu kızın?..." (s. 129) diye düşünür. Bu sözler Kenan'ın kendi psikolojisini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Kenan, sokakta yürürlerken polis tarafından izlendikleri korkusu duyar. Bu korku Günsel'de yoktur. Yazar, bu karşıtlığı vurgulamak için sık sık polis korkusundan söz eder. Kenan, Günsel'e işçilerle ilgili fikirlerini söyler. Ona umutsuzluk vermişlerdir. "Nasıl işliyor kafaları?.. Hiçbir ayrıntıyı göremiyorlar." Günsel'in yanıtı: "Ayrıntılar bizim küçük burjuva dünyamızda önemli," der, "Onlar için gerekli değil ki…" (s. 131)

Kenan, Günsel ile konuşmaktan mutludur. "Gözümden perdeleri kaldırıyor bu kız benim." (s. 132) Ardından da ruh durumunu yansıtan şu sözleri söyleyecektir:

> Ne olur beni bırakma Günsel, dedi. Kimseyle böyle konuşmadım ben. Belki budalayım, ama inan ki dürüstüm. Şaşırmak istemiyorum yolumu… Yalnız yakalıyorlar beni. Bırakma artık. Sensiz hiçim. Çevremdeki her şey sırtımda. Tek başıma ezecekler beni. (s. 132)

Günsel, Kenan'ın yalvarmaları karşısında onu bencillikle suçlar. "Hem de aşırı bencilliğinizden. Çocuksu bir şey; hep oyuncak arıyorsunuz sanki." (s. 133)

Günsel'in şu sorusu ilginçtir, "Yüreğinizdeki yeri niye böldünüz biri için?" Bunun üzerine Kenan, karısı Nermin'le ilişkisinin kötü olmasının nedenlerini kendince açıklar. Nermin, Kenan'ın düşüncelerini bilmektedir ama paylaşamamaktadır; değişen, gelişen hiçbir şey olmamıştır, birçok şeyin yıllardır bilincine varamamıştır. Nermin'den bir şey saklamamıştır, bir tek Günsel'i saklamıştır.

Kenan ve Günsel gezerlerken Kumkapı mendireğine yaklaşırlar. Kenan, üniversite yıllarında buraya Nermin'le geldiklerini anımsar. O zaman öpüşmüşlerdir. Kenan, Günsel'i öpme isteği duyar. Bu isteği bir yandan Nermin'in yaratıp yaratmadığını da düşünür. Kanımızca, Kenan'ın yukarıdaki Nermin-Günsel benzerliğini vurgulayan sözleriyle birlikte düşünüldüğünde bu sahne de son derece ilginçtir. Nermin ve Günsel, Kenan'a aynı duyguyu vermektedir. Kenan'ın kendi kendisine sorusu son derece haklı bir sorudur: Nermin olmasa Günsel olacak mıdır? Belki de Günsel, Nermin'in Nerminleşmemiş halini temsil etmektedir. Nitekim, Kumkapı mendireğine geldiği Nermin, henüz bir üniversite öğrencisidir ve Kenan'la paylaştığı bir dünya vardır. Baba'ya beraber gitmişlerdir. Şimdi ise o dünya yoktur. O dünya belki Günsel ile tekrar yakalanacaktır.

Günsel, Kenan'ın Sermet'i kıskandığını bildiğinden, onu rahatlatmak için Sermet'le evlenmeyeceğini söyler. Çünkü Sermet, ülkeyi tanımıyordur; Baba'yı eleştiriyordur ama fikirlerinin ayakları havadadır. İki yıl Fransa'da kalmış, orada mimarlığa yazılmıştır. Günsel, "Kafasında ne varsa Fransa prizmasından geçiyor. Önceleri ilginç, inandırıcıydı benim için… Baba'ya, ağabeyime çok şey borçluyum. İnsan bağışıklık kazanıyor bu soy hastalıklara… Ağabeyim de hoşlanmaz Sermet'ten. 'Meyhane devrimcileri' der."

Bu satırlar, yazarın niçin Sermet tipini romana koyduğunu açıklar. Onun görevi Batıcılığın olumsuz yanlarını temsil ederek Baba'nın ekibinin olumlu yerli görüşlerini vurgulamaktır.

Kenan, Günsel'e onu sevdiğini söyler, sarılır, öpmeye çalışır. Günsel biraz dirense de "İşin kötüsü, ben de istiyorum," der.

Nermin'in annesinin Ankara'daki 50 bin lira değerindeki bir arsası, Rasim'in uğraşları sonucu 190 bine çıkarılmış, böylece Kenan'a açılması düşünülen matbanın parası çıkmıştır. Kenan, önceleri pek karşı çıkmadığı bu duruma Günsel'den aldığı güçle karşı çıkar.

> Bakanlıkları soyacaksınız, çalacaksınız, matbaa kuracaksınız, ben de size suç ortaklığı edeceğim. Devlet malı ulan bu, bu fukara milletin parası… Yanınıza kalacak mı sanıyorsunuz? Haa, söyle bana! Sehpalar kuracak ulan bu halk size… Geberenlerinizin mezarına sıçacak. Bakmayın bugün sustuğuna. Hep böyle mi gidecek?.. Rezil herifler be…(s. 150)

Rasim'in Kenan'a sözü şudur: "Dünyada iki tür insan var oğlum, akıllı davranıp kazananlar, akılsızlık edip kazanamayanlar."

Daha sonra Nermin, olayın öyküsünü anlatmaya başlar. Hanın yıkılması sorunu çıkınca korkmuş, Rasim'e Vatan Cephesi'ne gerekirse kendilerini yazmasını söylemiştir. "Bir kâğıt getirdi Rasim. Annemin, benim, annemin bunak ahretliğinin, bir de Zeynep'in adını yazmış." "Biliyor musun, yoksa kitabevini bile yıktırmaya kalkışabilirlermiş, 6-7 Eylül'deki gibi."

Nermin'in Vatan Cephesi'ne yazıldığını duyunca Kenan'ın içinden onu boğuvermek gelir. Artık ayrılmanın kaçınılmaz olduğunu düşünür. Nermin'le çatışmaya girmekten kaçınır; çünkü boşuna olacaktır. Zeynep'in ne olacağı da önemlidir. Rasim'le ilişkileri kesmek ister ama kesemez; çünkü o gerekli bir adamdır!

> En azından Nermin'in ne olduğunu ortaya çıkarmaya yaradı! Bencil herif, kurtulmama yaradı desene! Turnusol kağıdı gibi bir şey… Bulunsun elimde! (…) Hiç kimse yok şu aşağılık toplumda elimden tutacak!... Haklı yanı var itin. (s. 159)

Bu sahneyle yazar, Kenan'ın küçük burjuva yanını, yani zaafını ortaya koymaktadır.

Kenan, Nermin'in kadınlığıyla ilişkisini keser. Bir yandan da ülkede olaylar artıyordur. 1959 yılı ağır son günlerini yaşamaktadır. Gazeteciler yargılanıyordur; İstanbul gazeteleri boş, beyaz sütunlarla çıkmıştır.[13]

Rasim, hanın yıkılma olayını kendisinin uydurduğunu söyler. Rasim'le konuşurlarken telefon gelir, "Söyle… Nermin" der Nermin'in sesi sanarak ama arayan Günsel'dir. Günsel, işe girmiştir, onu haber vermektedir. Rasim Kenan'ın Günsel'e ilgisini anlar, garsoniyerinin anahtarını teklif eder. Kenan'ı desteklemektedir, Nermin'i merak etmemesini söyler.

Kenan'la Günsel, Çınaraltı'nda buluşurlar. Kenan, Günsel'i Rumelihisarı'na götürür. Günsel, basında yargılananların elliye yakın olduğunu, öğrencilerin polisle çatıştığını haber verir. Hararetle öpüşürler. Günsel, artık özgür birisidir çünkü; hem işe girmiştir hem Sermet'le ilişkisini koparmıştır. Kenan, Günsel'e evlenme teklif eder. Günsel, dolmuşla; Kenan, taksiyle evlerine gider. Bu ayrımı yazar özenle belirtir.

Kenan, bu arada yine Nermin'in dişiliğine yenik düşecektir. Yeni bir biçimde, sadistçe sevişirler. Bu yenilik, hiç kuşkusuz Günsel'den kaynaklanmaktadır. Sevişmenin sonunda Kenan'ın aklından geçenler çarpıcıdır: "Suçluluk duygusuyla uyuyamıyordu bir türlü. Yüreğine saplanmış bir acıyla güldü. Birbirine tıpatıp benzeyen iki sevgilim var!.. Biri Vatan Cephesi'ne yazıldı, öteki yıkmaya çalışıyor." (s. 186)

[13] Ayrıntılı bilgi için bkz. Okt. Gökhan Eşel, "Demokrat Parti dönemi Türk- Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü ve Pulliam Davası," TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar (ss.145-160). Bu yazının sonuç bölümünü veriyoruz:
Demokrat Parti Dönemi, iktidara gelişi, trajik sonu, iç ve dış politikada hızlı gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Demokrat Parti iktidara gelmeden önce verilen kimi sözlerin tutulmamasına getirilen eleştirilerin yanı sıra, özellikle basın politikası noktasında, tek parti döneminde dahi görülmeyen uygulamaların yaşanması nedeniyle, sadece iç politikada değil, aynı zamanda uluslararası platformda da eleştiriler almıştır. Menderes'in bu eleştirilere kulak tıkaması ve giderek dozunu artırdığı anti-demokratik eylemleri, Türk basınında sansürün farklı uygulamalarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu uygulamalar nedeniyle basınla arasında uçurumlar oluşan Menderes, Mükerrem Sarol'a *"Elimizde derdimizi millete anlatacak radyodan başka silah kalmadı"* (Yıldız1996: 24) demek zorunda kalmıştır. Ayrıca bir başka açıdan değerlendirildiğinde; Demokrat Parti'nin basın politikası, yabancıların Türkiye'nin iç islerine karışmasına imkân tanımıştır. Uluslararası Basın Enstitüsü aracılığıyla Demokrat Parti Hükümeti'ne yapılan eleştirilerin temelinde hükümetin basın politikası bulunsa da; ABD ve Avrupa, Türkiye'nin SSCB'ye yakınlaşmasından duyduğu memnuniyetsizliği ve bu nedenle de dış politikasından ciddi endişe duyduğu Demokrat Parti hükümetini yıpratmak için, Menderes'in şahsiyeti ve hükümetin basına karsı takındığı tutumu da kullanmış olduğu ifade edilebilir.

Bu sözlerle birlikte kitabın Birinci Bölümü sona ermektedir. Kuşkusuz bu sözlerin sembolik bir anlamı vardır. Kenan, çatışan güçlerin ortasındaki alaca bölgede varlığını sürdürebilecek midir? Bu, mümkün müdür?

Romanın İkinci Bölümünü yazar dokuz kısma ayırmıştır. Bölümün başında numara verilmeden yazılmış kısa bir metin vardır. Metin, hem olayların akışı içinde anlatı zamanını vermektedir (İlk cümle: "Hey yavrum, kim getirdi seni bu ülkeye 1960 yılı?" Son cümle: Şubata yeni başladık.") hem de günlük politik olaylar ve figürlerle ilgili haber başlıklarını vererek 1960 yılı başlarında ülkenin politik atmosferi yansıtmaktadır. Metnin, ikinci bölümün hemen başına konması, bölümün politik dozunun yüksek olacağına dair bir işaret olarak da yorumlanabileceği kanısındayız. Bu metnin en azından giriş paragrafını ve devamında önemli gördüğümüz cümlelerini vermek aydınlatıcı olabilir:

> Hey yavrum, kim getirdi seni bu ülkeye 1960 yılı?.. Akıllılar mı, akılsızlar mı? Umutlular mı, umutsuzlar mı? Çullular mı, çulsuzlar mı? Soyanlar mı, soyulanlar mı? Kutsal Regaip Kandili yılbaşına rastladığından beri battık. Pavyonlar, kulüpler hepsi içerde o gece… Yedi bin lastik işçisi de açıkta…Gidin de sizi Saidi Nursi Efendiniz kurtarsın…Özel otosu ile Ankara'da kiraladığı evine girerken toplan bir sürü piç kapı önüne, yuhala sen kutsal adamcağızı!.. Hepsi Sağır'ın başının altından çıkıyor…Belli ki seçimler yakın…Mucize yarattık diyor, başka şey deniyor ilk Müslüman Başbakan…Köylüler de tutup altın mala ve pulluk armağan ettiler…Sayın Konyalılar, bütün zorluklar yenildi…Rahat durmuyor ki Sağır…Adana'da bir gövde gösterisi…Demirgıratsın, Halksın, üçü ağır on yaralı…İstanbul'da gericiliğe karşı yürüyüşe geçecekmiş bir avuç hergele…(s.190) Azın eşşoğlu eşşekler, baba fırını has ekmek çıkarıyor… Ben Tarsus'un Bağlarbaşı köyünden Dede Ali…Beş yaşındaki oğlumu sana adadım Sayın Menderes, Allah seni bize bağışladı Londrada'ki uçak kazasından, kurban olsun sana benim kara gözlüm. (…) Rektör olarak son derece üzgünüm olaydan. Ben çağırmadım polisi(…) Devrimler süs değildir diyor İnönü(…) Türkiye'ye kurulacak füze rampaları için gelen Amerikan heyetindeki uzmanlar incelemelerini bitirince üslerin kurulmasına başlanacak (…) Sosyalist Partisi dün resmen kuruldu(…) İndianapolis Star sahibi Pulliam her yıl dört burs adamış Türk basınına, hükümete nispet(…) muhalif Yeni Sabah gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu'na saldırdı bilinmez kişiler (…) 25 basın duruşması var (…) Hay patlama 1960 yılı. Bakalım daha neler çıkacak başının altından. Şubata yeni başladık. (s. 192)

Yazarın, metne gerçeklik düzleminden bir ek metin yerleştirmesi kuşkusuz onun yazma tekniği ile ilgili bir tutumdur. Yazar, böylelikle kurmaca metnini gerçeklik zeminini oturtmuş olmaktadır;[14] gazete haberlerine yer verilmesi işlemiyle bu metin aynı

[14] Gerçekçi Gerekçelendirme: Okur için gerçeğe benzerlik duygusu önemlidir. Gerçekle kurmaca arasında belli bir uyum olsun istenir. Yapıtın değerini burada bulunur. Yazınsal bir yapıta yazın dışı bir gerecin sokulması, yani sanatsal tasarı dışında gerçek bir anlam taşıyan temalara yer verilmesi, yapıtın kuruluşunun gerçekçi gerekçelendirilmesi açısından kolay anlaşılabilen bir durumdur (Tomaşevski, 1995: 270).

gerçeklik düzleminde yer alır ve kurmaca metne ayna tutar. Bilindiği üzere kurmaca roman kişilerinin yer aldığı zaman ve mekân aynı zamanda Türkiye'nin gerçek kültürel ve siyasal ortamın da zaman ve mekânıdır; denebilirse zımnen ruhunun da mekânıdır. O nedenle Vedat Türkali'nin yönteminin gerçek zamanın ruhunu kurmacanın içinde yansıtma anlayışını yansıttığı söylenebilir.

Bu İkinci Bölümde yer alan dokuz kısımda yazar, birinci bölümde yaptığının aksine, olayları yalnızca Kenan'ın bakış açısından anlatmıyor; X., XII., XV. ve XVIII. kısımlar Kenan'ın hayatına giren ve yavaş yavaş tematik güç konumuna gelen Günsel'in bakış açısından anlatıyor. Diğer kısımlar yine Kenan'ın bakış açısından anlatılmaktadır. Bu durum, roman açısından bir zenginlik olarak değerlendirilebilir.

Yazar**,** romanın gelişme bölümü olarak değerlendirdiğimiz İkinci Bölümde de Birinci Bölümde yaptığı uygulamayı sürdürmektedir. Birinci Bölümün sonunu hatırlarsak, Kenan, iki kadın arasında kalmıştı: "Birbirine tıpatıp benzeyen iki sevgilim var!.. Biri Vatan Cephesi'ne yazıldı, öteki yıkmaya çalışıyor." Aslında bu bir son değil, Birinci Bölümden İkinci Bölüme geçiş cümlesidir. Artık çatışma bölümündeyizdir, yazar, bize bunu haber vermektedir. Yazar'ın sahnelemeleri bu çatışma üzerinden şekillenecektir.

Yazar'ın bu İkinci Bölümde ve onun kısımlarında yansıtmak istediği temel fikirleri ve duyguları- her sahnenin bir fikri ve bir duyguyu yansıttığını düşündüğümüz için böyle diyoruz- şu şekilde maddeleştirebiliriz:

1. Kenan-Günsel aşkının geldiği aşamanın ve bu aşkın imkânsızlığını sergilenmesi,
2. Demokrat Parti- Halk Partisi çatışmasının yoğunlaşması ve Demokrat Partinin baskısını artırması,
3. Üniversite öğrencilerinin hükümetin baskıcı politikalarına karşı gösteriler yapması ve çatışma çıkması,

4. Devrimci solun ve devrimci işçilerin bu çatışmalarda üstlendiği rolün vurgulanması,
5. Askerin tutumu,
6. Kenan'ın şahsında küçük burjuvazinin kimlik sorunları,
7. Günsel'in açısından Sermet ve Kenan'ın ne anlam ifade ettiği ve devrimcilerin olumlu kişilik özelliklerinin sergilenmesi,
8. Nermin'in kişilik özelliklerinin sergilenmesi,
9. Uzak semtlerde olayları dışarıdan izleyen işçilerin dünyasının tanıtılması,
10. Polislerin tutumu,
11. İşçilerin tutumu ve Günsel'in işçileri görme biçimi,
12. Ülkenin 27 Mayıs Darbesine sürüklenme sürecinin tasvir edilmesi.

Yazar, İkinci Bölümde yer alan kısımlarda Günsel'in bakışından, Günsel'in çevresini ve Kenan'a karşı duygularını sergileyecek sahneler kurmaktadır. Günsel, Kenan'la buluşup Boğaz, Yenikapı, Cankurtaran sahillerinde sevişmektedir; bu nedenle üşütür, hastalanır; evdedir. Bu, bize onu ve ev hayatını vermek için yazar tarafından düzenlenmiş bir mizansendir.

Yazar, Günsel'i izlemektedir ve zaman zaman iç monolog tekniğini kullanmaktadır:

> İlk karşılaştıkları geceden beri Kenan önce sinsi, sonra açık el koymuştu bütün duygularına…Hem de Sermet'i çiğneyerek!.. Sermet mi… Haa şu bizim Sermet! Onunla böyle değildi ama… Yemin ederim değildi!.. Devrimci namusum üstüne yemin ederim ki!... Ağbimin en büyük yemini. O da hastaymış. Böbreklerinden bir şey çıkmasa adamcağızın…

Yazar, bir iki satır sonra Günsel'in Sermet ile ilişkisinin geçmişini de yansıtacaktır. Günsel, Sermet'i yabancı bulmaktadır. Kendisiyle yatmak isteyen Sermet'i reddedince Sermet, Fransız kızlarının kızlığı sorun etmediğini söylemiştir. Onun üzerine Günsel, "Hay batsın sizin Fransanız!" demiştir. Bu cümle aslında bir Batı karşıtlığının da ifadesidir. Bu anlayış Baba'nın fikirlerinden neşet eder. "-Hayır, denmişti. Evlenmeden yok böyle şeyler. Nikâhta imzayı koruz, alırsın hakkın olanı! Burası Türkiye!".

Bu satırlarda Günsel-Sermet ilişkisinin geçmiş ve şimdiki durumu yansıtılmış olur ve arkasından hemen Günsel-Kenan ilişkisine geçilir:

> Demek ki sevmiyormuşum ben bu oğlanı. Kenan'ın hiçbir şeyi batmıyor böyle. Bencilliği, saçmalığı, tutarsızlığı yok mu?.. Bazen güldürüyor bile insanı. Ama öyle içten ki… Özünde bir arınmışlık var. Çektiği acılardan belki de!..
>
> Aslında her şeyiyle tedirgindi Günsel. Kolay değildi bir kızın evli, çocuklu bir adamla ilişki kurması. Ne suçu var bu adamın?.. Herkes yanılabilir…(s. 195)

Yazar, bu satırlarda bize Günsel'in Kenan'a karşı duygularını yansıttıktan sonra, Kenan'ın deniz kıyısında Günsel'i öpmek istediği ana dönerek neden Günsel'in izin vermediğini ve arkasındaki olayları özetle anlatır:

> Deniz kıyısında Kenan öpmek isteyince karşı koyamayacağı bir istek duymuş, daha Sermet'le ilişkisini kesmediği için de korkuya, yıkıntıya düşmüştü birden. Sermet'le ilişkisini kopardı koparacaktı o günlerde… Daha koparmamıştı ki! (s. 195)

Kuşkusuz bu satırlarda Günsel'in dürüstlüğü sergilenmek istenmiştir. Ayrıca bu sahne, geçmişte Kenan'ın bakış açısıyla anlatılmış bir sahnenin (Bkz. s. 141) Günsel'in bakış açısıyla özetlenmesidir. Ünal Aytür, Henry James'in romanlarından söz ederken şunları söylüyor:

> Henry James için önemli olan yaşantı dış dünyada geçen olayların gösterdiği gelişmelere dayanan yaşantı değil, bu olayların kişilerin iç dünyalarında uyandırdıkları yankı ve etkilerden oluşan bireysel yaşantılardır. Bu görüşe uygun olarak James, hikâye ve romanlarında dış dünyada geçen olaylardan çok, kişilerin bilinç dünyası üstünde durmayı amaçlar. Bu amacını bir ya da birkaç kişinin açısından ve onların bilinç süzgecinden geçtiği biçimde sunmaya çalışır (Aytür, 1977: 6).

Yukarıdaki alıntıda da Vedat Türkali, aynı olayı iki farklı bakış açısından yansıtmak istemiş, Henry James'in yöntemine benzer bir yöntem uygulamıştır.

Yazar, Günsel'in Kenan hakkındaki duygularını Günsel'in düşünceleriyle yazarın anlatımını birleştirerek veriyor: "İstediği ile gönlünce ilişki kurmasında ne sakınca vardır?!.. Evli erkek olsun isterse…Bu açıklamayı Kenan'la ilişkiyi kurduktan sonra yapmıştı böyle açık."(s. 196)

Yazar, Günsel'in kaldığı mekânı anlatmaya geçer ve bu mekânın geçmişini de bu arada özetler. Yazar, bu haneye girip çıkanları birer birer tanıtır. Sıra Handan'a gelmiştir. Bunu da yaparken gösterme tekniği ile giriş yaparak özetlemeye geçer:

> -Kara kız gelecek mi senin?
>
> -Bilmem gelir belki…
>
> Kara kız dediği Handan'dı. Bu eski okul, sıra arkadaşı, Cerrahpaşa'da stajdaydı; doktor çıkıyordu bu yıl… Hemen her akşam bir uğrardı..(s. 197)

Yazar, aynı uygulamayı Turgut için yapar:

-Turgut nerede?

-Surat astı teyzesi.

-Ne bileyim, dedi. Sokaklardadır. Oyundan baş aldığı var mı? Baba olmadı mı…

Turgut, ağbisinin oğluydu. Dokuz yaşında Kocamustafapaşa mahallelerinde başıboş büyüyordu. Ağbisinin istediği de buydu. Sıkmayın oğlanı, derdi, ben de mahallede büyüdüm. Günsel korkulara düşüyordu ara sıra. Nerde eski mahalleler?" (s. 197)

Bu arada hasta olan Günsel'i ziyarete gençler gelir, Kenan onları kıskanmaktadır. Ancak yazarın derdi burada geçler üzerinden ülkenin politik durumu vermektir. Öncelleme yaparak, ileride gelişecek öğrenci olaylarına işaret etmektedir.

Oğlan kapıda ayakta duruyordu. Üniversite bahçesinde gericiliğe karşı izinsiz yürüyüşe kalkışıp emniyette dövülenlerdendi. Belli belirsiz Karadenizli ağzıyla konuşuyor, Günsel'e abla diyordu, İktisat ikideymiş. Kızlar Edebiyat Fakültesi'ndendiler. Günsel'le bugün buluşmak için önceden sözleşmişlerdi. Ülkedeki son politik gelişmeler üstünde konuşacaklarmış. Durumu görünce biraz sonra kalktılar, yine uğrayacaklardı. Önemli gelişmeler oluyormuş öğrenciler arasında. (s. 203)

Günsel, giden gençlerin ardından onlarla buluşacağını unuttuğu için kendisine kızar. Unutmasının nedeni ise elbette Kenan'dır. Günsel'in iç dünyası iç monolog tekniğiyle verilir. Yer yer iç diyalog tekniğine de başvurulur:

Ne yapayım? Seviyorum… Seviyorum ama… Daha şimdiden bireycilik. Hem de onu eleştirirken, şimdi sen… Şeytan demek ki bu… Şeytanım benim. İyi şeytanım. O da, ben de aşırıya kaçıyormuşuz. Birlikte el ele!.. Elin erkeği ile! Açıkça söylesene, evlenmek istiyorum diye. Başlama… Sermet'ten mi geçti? Doğal değil mi evlenmeyi istemem? Hep böyle mi sürüp gidecek? Benim o… Benim… Senin! Şimdi Nermin'e gitti. Adamın karısını da kıskan bakalım. Ne demekmiş karısı!.. Peki ben nesiyim? Düşünmemek gerek böyle saçmalıkları! Ateşim çıkıyor galiba.. Daha ilk görüşte Nermin sanmıştı beni. Ya onu seviyor da… Hani burjuva romanları vardır. Meğer karısını çok severmiş de… Hıh, gülünç.. Ta yüreğinden devrimci o. Başka türlü sevemezdim ki zaten. Bir gün görsem Nermin'i… Ya da resmini filan… Nasıl söyleyeyim? Hayır istemiyorum! (s. 203)

Burada Ünal Aytür'ün Henry James'in romanlarını incelerken söylediklerini bir kez daha anmakta fayda görüyoruz. Aytür'e göre James, olayların dış dünyası ile bunları yansıtan bilincin iç dünyasını bir araya getirmişti (1977: 42). Bir anlamda çoğul bakış açısını romana getirerek açıklama ve yorumları romanda yer alan birtakım kişilere yaptırma imkânı sağlamıştı (1977: 52). Burada da Günsel, iç dünyasında geçenleri iç monolog ve iç diyalog yöntemiyle anlatarak duygu ve düşüncelerini ortaya koymuştur.

Kenan-Günsel aşkı ilerledikçe romanın politik dozu yükselir. Kenan, Günsel'in evine hediyeler taşır. Günsel, sürekli politik sorunlardan, CHP'li gençlerden söz eder. Kenan ise Rasim'in Teşvikiye'deki garsoniyerine Günsel'i götürme derdindedir; sonunda

kabul ettirir. Rasim'in garsoniyeri iki tanedir. Kenan, Rasim'le artık iyice suç ortağı olmuştur.

Günsel, gittiklerinde burasının bir garsoniyer olduğunu anlamı fakat üzerinde durmamıştır. Coşkuyla sevişirler. Ancak Günsel, tam olarak kendini vermez. Kenan, "Şu kız bile kurtaramıyor kendini saçma inançların batağından." diye düşünecektir.

Aynı günün akşamı Kenan, Nermin'e ayrılmaları gerektiğini bildirir. Nermin ise onu bırakmayacağını söyleyecektir. "İkimize yetecek kadar sevgim var benim…" Ardından şunu da söyler: "Seni sevmeseydim de bırakmazdım…" Sebebi bellidir. Kendisi ayrılmış bir anne-babanın çocuğudur. "Zeynep'i babasız bırakacak kadar bencil olamam, izin vermem… Senin olmana da kesinlikle izin vermem."

Baba, bir gece önce örgütlenmeleri gerektiğini söylemiştir ama Günsel, bunu Kenan'a söylememiştir. "Güvensizlikten değil, gereksizlikten!" Aslında bu önemli bir olaydır, çünkü romanın sonuna doğru Kenan'ı etkileyecektir. Yazar burada birbirine fizik olarak tıpatıp benzeyen iki karakter arasındaki farkları (Günsel ve Nermin) küçük küçük işaretlerle vermeye vurgulamaktadır.

Yeni bir kısımda örgütlülüğün gerekliliği üzerinde durulur ki hem romanı hem de devrimcilerin dünyasını, olaylara bakışını anlamak bakımından önemlidir. Günsel, ağabeyinden devrimci marşlar öğrenmiştir, bunları işçilerle birlikte söylemeyi, Nazım'dan şiir okumayı, günün politik konularını tartışıp açıklamayı sever, bunlarsız hayatı anlamsız bulur. Anlatıcı, işçi çevrelerinin Günsel'i nasıl gördüğü de anlatılır. "Ağbisinden olacak, Günsel'in gizli; önemli ilişkileri bulunacağını kuranlar da az değildi. Acı acı gülerdi bazı. Bunlar beni ne sanıyor?" (s. 219) Günsel, işçileri yüceltmektedir, "Benden bir şey aldıklarını sanıyorlar! Her şeyi onlar veriyorlar bana oysa ki!"

Günsel, karmaşık duygular içinde Sermet'i, Kenan'ı, Nermin'i düşünür. "Teşvikiye'deki lüks garsoniyerden Haliç'teki işçi evinde devrimciliğe!" diyerek tezatlığı vurgular ve kendisiyle dalga geçer. Şevket ağbi dediği bir işçi rehberliğinde çamurlu bir yoldan çıktıkları gecekonduların birine giderler. Şevket'in karısı Fatma; Remzi, Faik ve nişanlısı Sevil evdedir. Bu sahne işçilerin düşünce dünyasını yansıtmak üzere kurgulanmıştır.

Günsel; Remzi ile Faik'e sorar, "Asıl biz soralım, dedi, üretimdesiniz, işçiler ne diyor? Önemli olan o…" (s. 223) Faik, "İşin önemini bilmiyor daha onlar, dedi, onlar da bakıyor siz ne diyeceksiniz…"

Bu sahnede CHP'nin durumunu işçilerin nasıl değerlendirdiği yansıtılır. Şevket," koyun sürüsü ettiler bu milleti… Ah bu Sağır…" diyecektir. İşçilerin bir kısmı CHP'nin yanında değildir.

Günsel'in dediğine göre ise ağbisi Hasan farklı düşünmektedir. Remzi de onu destekler, İsmet Paşa düşmanlığı işçileri 'demokrat' yapmaktadır. "Şimdi değişti Türkiye…"

Günsel, işçide uyanma olup olmadığını sorduğunda, işçilerin "komünistlik" sözünü duyunca sapıttığını, sendika deyince komünistlik dediklerini, "geri" olduklarını söyler. "Daha çok ister…"

Kenan; Günsel'e Nermin'in ayrılmayacağını söyler. Bu durumda Günsel onu bırakacak mıdır? Günsel'in cevabı Kenan'ı rahatlatacaktır: "Saçmalama. Kimseden izin beklemedim seni sevmek için."

Nermin, Kenan'dan ayrılmamaya kararlıdır. Kenan'sa kendisiyle Günsel'i karşılaştırarak düşünmektedir. Bu sahne de Kenan ile Günsel'in karakter farkını ortaya koymak üzere kurgulanmıştır.

> Ben nasıl onun gibi olacağım. Yenilgi nedir bilmiyor ki… Hiç kimse de öğretemez ona yenilgiyi… Sen kimsin, Günsel kim? Yazık değil mi, kandırıyorsun kızı da… Ne kadar kandırırsın ki, çok geçmez çıkarır foyanı o kız. Kimseden izin beklemedim seni sevmek için… Hiçbir şey için izin beklemez ki o kimseden. İzin beklemek senin işin budala… Ömrünce izin bekledin. Bekliyorsun da… (s. 238)

Garsoniyere giderler ve şu cümleyi okuruz: "Hiçbir şey esirgemeden bütün cömertliği ile kendini öylece Kenan'a verdi." Bir sofra kurarlar, şarap içerler. Kenan şiir okumasını ister ama o istemez. "Kıskanıyorum seni karından…İçtenlikle konuşuyorum işte.. Sen Sermet diye tutturuyorsun.. Ne ki Sermet?.."

O gece birlikte kalırlar. Sabah kapıya Rasim gelir. Kenan gider, Günsel evde yalnız kalır. Düşünmek için bir fırsattır. Duygularını tartar. Yeni bir evi olduğu, akşam Kenan gelince yemek hazırlayacağı için mutlu iken aklına onun evli olduğu gelir. "Ah seni küçük burjuva!" Arkasından devrimcilerin de, Lenin'in karısının da bulaşık

yıkadığını düşünür. Bir yandan içinden ağlamak gelir. Banyoya girer, arınır; kaçmak ister ama sonra kendisini durdurur. Kararlılıkla yatağı, odayı düzeltir, ağır ağır evden çıkar. Bu sahne elbette bir dönüşüm anıdır. Günsel'in kendisini artık iyice politik olaylara bıraktığını görürüz.

Kenan, eve gidince Nermin'in eşyalarını ayırdığını görür. Sesleri dinler, onun ilaç dolabından bir şey aldığından endişelenir, gider kontrol eder. Çelişkili duygular içindedir.

Kenan, Günsel'in evine geldiğinde Günsel'in ağabeyi Hasan oradadır. Kenan, "Gerçek bir devrimci tanımanın verdiği mutlulukla içiyorum, merhaba." diyecektir. Hasan'ın sözleri manidardır, bu sözleri de Kenan'ın geleceğine ilişkin bir öncelleme olarak okuyabiliriz:

> Bakın, dedi, bizim eski arkadaşın bir sözü vardır: 'Gerçek devrimci, yolunu hiç sapıtmadan bitirendir' der. Bir devrimci ölmeden, yani son sözünü söyleyip de kavgadan çekilmeden yargıya varılmaz. Gerçek devrimci midir, değil midir bir şey denemez. En son anda sapıtıp bütün geçmişini yıkanlar çok görülmüştür. Devrimcilikte emeklilik hakkı yoktur. (s. 282)

Hasan, Ahmet Emin Yalman'ı bile içeri tıktıklarını söyler. Ancak kendileri yığınlar içinde yeterince güçlü değildirler. "Bu kapışmayla bize de bir yer açılacak sonunda." Hasan'ın sözleri, devrimcilerin 27 Mayıs sürecine nasıl baktıklarını ve niçin olaya müdahil olma gereğini duyduklarını açıkladığı için önemlidir.

Hasan, Günsel'in evli bir adamla birlikte olmasına kızmamıştır, Handan da aynı fikirdedir.

Kenan, Günsel'in ağabeyi tarafından kabul edilmiş olmaktan mutludur. Günsel ve ağabeyi Baba'ya gideceklerken polis tarafından açıkça izlendikleri için gidememişlerdir. Günsel, Koç'un CHP'den istifa ettirildiği haberini dünkü gazetelerin yazdığını söyler.[15]

Günsel, ağabeyi burada olduğu için bir süre buluşmamalarını ister ama Kenan kapris yapar. Bunu üzerine Günsel, "Bıktım senin bu küçük burjuva bunalımlarından," der. Üstelik, "Pis küçük-burjuva " diye de yineler, gider. Kenan, arkasından bakakalmıştır. Aşağıdaki pasajda bilinç akışı, iç diyalog, gözlemci anlatıcı gibi karışık teknikle Kenan'ın aklından geçenleri görürüz.

[15] Bu haber gazetelerden araştırıldığında şu tarihe ulaşıyoruz. (13 Mart 1960 Pazar, Koç CHP'den neden istifa etti?, Özel Haber-Ekonomiekibi.com.,18 Mart 2013)

> Koşup yakalamak acı şeyler söylemek, yalvarmak, ağlamak belki, bağırıp çağırmak, sövüp saymak, pis küçük-burjuva, ne der ağabeyin benim için?.. Sevmiyorsun ki beni, siviller de peşimize düştü mü sımsıkı sarılıp kollarında sevişmek, öpmek, doymak, tam bir devrimci ise ağabeyin, demek bıktın,. Üşüdü birden. Günsel yoktu alanda. Bir dolmuşa binip gitmişti. Ağır ağır yürüdü. Aksaray'a inmişti. Durup düşündü. Düşünmek de değildi bu, istemekti. Günsel'i istiyordu. (s. 297)

Romanda sık sık yinelenen bu küçük- burjuva sözü Kenan'ı çok etkileyecektir ve Kenan, nereye gittiğini bilmediği bir trene binecektir. İçeride sorduğunda trenin Küçükçekmece'ye kadar gittiğini söylerler. Kenan, trende öteki yolculara bakarak düşünmektedir:

> Hepsi biliyorlar gidecekleri yeri. Bir ben bilmiyorum. Yooo, belki de tam tersi: Bir ben biliyorum hepsinin gideceği yeri, onlar bilmiyorlar. Bilmiyorlar mı? Hiçbiri mi bilmiyor?.. Ağır ağır döndü vagona, gözlerini gezdirdi inceler gibi. Kim bilir belki de birçokları var hepsinin gideceği yeri benim kadar bilen. Belki daha iyi bilen. Bir ben miyim tek başıma?.. Bir korku düştü içine birden. Gerçekten bir ben miyim koca vagonda?.. Önce inanılmaz bir şey gibi geldi, kuşkuyla bakındı yorgun yüzlere; öyle anlamsızdı ki hepsi de… Umutsuzluğa düştü birden. Şimdi bir bağırsam şunlar…Hey, uyuyorsunuz be!.. Bırakın enayiliği de sürünmekten kurtulun. (s. 299)

Kuşkusuz bu, teatral bir sahnedir ve Kenan'ın kendi halkına ne kadar uzak düştüğünü, yabancılaştığını iyi anlatır. Yazar, bununla kalmaz, Kenan'ı bu insanların yaşadığı mahallelere, evlere de götürür. Kenan farkında olmadan Kazlıçeşme'de iner. İstasyondan uzaklaşır, gecekonduların arasına dalar.

Laf lafı açar, söz demokrat parti halk parti tartışmasına gelir. Demokrat zannederler önce Kenan'ı. Tartışırlar kendi aralarında Alevi -Sünni meselesinden şakalaşarak konuşurlar. Kenan onlara bakarak düşünmektedir:

> Düzenin çıkarına yaradığı gün Cemal yatırıp keser mi Hüseyin'i kızılbaş diye?.. Öteye bile gider. Hele Mustafa daha şimdiden hazır görünüyor. İtteki şu bakışlara bak…Hüseyin ne yapar? O da yer aynı boku…Ötekiler de…allah hepinizin belasını verisin koyun sürüleri…Bana bakmayın, buyrun siz. Hüseyin, iç oğlum; bakma takılıyorlar sana arkadaşların. Allah'ın kulu hepsi Alevi, Sünni neymiş? Değil mi Süleyman Dayı? Niye hep başını sallar bu herif? Var bir bokluk bu herifte…Elinden geleni geri koymasın eşşoğlueşşek. Emekçiler, pırıl pırıl emekçiler işte. (s. 316)

Gecenin nasıl sona erdiğini yazar, göstermez. Ancak sonraki yeni kısımda geri dönüşlerle, özetleme yoluyla verilir. Yeni kısım, "Rakı sofrasında mı gireceksin işçi sınıfına ulan hıyarağası?" (s. 318) cümlesiyle açılır ki bu cümle Rasim'indir. Kenan, Müteferrika denilen yerde ayılmaya çalışmaktadır. Akşam kavga çıkmıştır. Kenan, bir güzel dayak yemiştir. Bu olay iç diyalog ve iç monolog tekniğiyle verilir:

> İleri gittik. Ne ilerisi. Menderes'in sağlığına kadeh kaldırıyor herif, ben de kaldıracaktım demek?" (s.319) "Haymanalı bırak şimdi Allahı mallahı sen olma da çalışmayın da görelim Allah onlara, krev deduğun haşahuzur komonistliktur bu Menderes'e kadeh kaldırıp da dünyayı görün biraz

> kardeşim, asıl soyan bu herif sizi, çalmayi tetum sağa, pok ataysun herife başka ne atulur lan böle poha ulan Paşanizun ben Hüseyin bırak oğlum sülalenizi şimdi yahu kardeşim yakıştı mı ulan sağa mi yakiştu tinsuz pezevenk karışma sen Süleyman Dayı çekil aradan ben onları kendine gel Cemal Sümmehaşa Allaha komünistluktan uff bu kaşımın üstü. (s. 320)

Romanda oldukça uzun bir yer kaplayan Kenan'ın Kazlıçeşme'ye gitmesi ve dayak yemesi' sahnelerinin aslında olay örgüsüyle sıkı bir bağı yoktur. Sadece kenar mahallelerdeki işçilerin siyasal bilincinin ne durumda olduğunu sergilemek için kurgulanmıştır. Romandan çıkarılıp atılması çok bir şey kaybettirmez, kanısındayız. Bu tür sahneler, ana temayı destekleyen yan temalar olarak görülebilir.

Kenan, eve gelince bakar ki gözü morarmıştır. Alt dudağı patlamıştır. Doktor çağrılır. Nermin'e ne olduğunu anlatmaz. Nermin üzüntülüdür: "Dinle beni Kenancığım, dedi. Kendinden tiksindirerek uzaklaştıramazsın beni." " Bak şu durumuna, olağan buluyor musun bütün bunları?" (s. 331)

Bu noktada, nedenini anlayamadığını söyleyen Nermin'e karşı, Kenan'ın aklından geçenler ilginç ve açıklayıcıdır:

> Nedenini mi? Demek daha bilmiyorsun nedenini? Nasıl anlatırım ben sana? Başkasını sevdiğimi söylesem inanacak mısın ki? Göstersem de inanmayacaksın. Benim bu, diyeceksin… Günsel dediğin benim aslında… Benden başkasını sevemezsin sen… (s. 331)

Nermin, Kenan'a büyü yaptırıldığına inanmaktadır; Eyüp'e bile gitmiştir, adaklar adamıştır. "Bir imza için mi bütün bunlar… bir imza için mi? Yazık değil mi bize? Yazık değil mi? Ne olursun, bitsin artık."

Anlatıcı burada özetlemeye geçer, yaklaşık bir haftalık süreyi özetler: "O geceyi, sonraki geceleri çok kötü geçirdi Kenan…" O gece de sonraki geceler de Kenan'ın içinde bulunduğu ve romana adını veren duygu durumunu şu cümle çok iyi özetlemektedir: "Günsel de yoktu ortada! Tek başınaydı." Kenan, ailesi içinde yalnızdır, onlarla uyuşamamakta, onlar tarafından anlaşılamamaktadır; sol çevrelerden kopmuştur ve yaklaşabilmek için uzandığı işçi mahallelerinde, onlara ne kadar yabancı olduğunu iyice anlamıştır. Bütün bunların sonunda, Kenan'ın ulaştığı nokta önemlidir: "Nasıl aşacağız? Nasıl aşacağım? Nasıl aşarım?" Biz' den ben'e; gelecek zamandan geniş zamana geçiş anlamlıdır ve Kenan'ın yalnızlığının geniş zamana yayılmasının kanımızca gramatikal olarak ifadesidir.

Anlatıcı, Nermin'in yavaş yavaş dönüştüğü, kişiliğini bulmaya başladığı sahneler kurmaya başlar. Nermin, tartıştıkları Kenan'a karşı artık eskisi gibi davranmayacağını bildirmektedir.

Tartışmaların sonunda Kenan, "Seni sevmiyorum," der ve tiksinti duyduğunu da ekler. Aralarında uçurumlar olduğunu, her yanının burjuva değerleriyle dolu olduğunu söyler. Nermin, Kenan'ın kimseyi sevemeyecek kadar bencil olduğunu bildiğini söyler. O kadının kim olduğunu sorar. Kenan evden çıkıp gider.

Kenan, yolda hesaplar yapar fakat bir çıkar yol bulamaz, Rasim'le anlaşmanın en iyisi olacağını düşünür. "Asıl aptal sensin ki bu kızın köprü altında balık yiyemeyeceğini anlamadın." Kenan, kendisini suçlamaktadır.

Öte yandan toplumsal olaylar gelişmektedir. Hasan, gazetelerin Rektör Sıddık Sami'nin İsmet İnönü'yü evinde görmeye gittiğini yazdığını söyler.[16] Söz dolaşıp Kenan'a gelir. Ağbisi, Günsel'e, imalı biçimde Kenan'dan kuşkulandığı hissettirir. Günsel'e Kenan'la nasıl tanıştıklarını sorar.

Günsel gece boyu karmakarışık düşüncelere kapılır. "Bir de ajanmış Kenan! Şakası bile çirkin." Bu da bir öncellemedir. Kenan, sol çevrelerde daha sonra ajan olarak ilan edilecektir.

Günsel, bu arada durmadan Nermin'i telefonla arar, konuşmadan kapatır; rahatsız etmek istemektedir. Nermin artık kabalaşmıştır. Günsel bundan memnun olur; çünkü hanımefendiliği kaybolmuştur. Günsel, Nermin'e telefon etmekten sadistçe bir zevk duyar. Hiç kuşkusuz bu Günsel'in bu tutumu, şu ana kadar çizilen Günsel portresine uygun düşmemektedir. Yazar, onun insani zaafını vurgulamak istemektedir.

Kenan, Sermet'i kıskanmaya devam etmektedir. Cumartesi toplantısından sonra gece Günsel, kendini Sermet'le yürürken bulur. Konuşurlar, taksiye binerler. Günsel, Taksiden inip apartmana yaklaşınca Kenan'ı görür. Sarılmak ister ancak Kenan iter, sarhoştur. Günsel'e kızmaktadır: "Teyzen… gece demek…rezil…eşşoğ!...ağzına…her şeyn…Tuuu…Senin de ağzına sıçtığımın…Kaltak…"

[16] Bkz. Milliyet 20.03.1960, "Rektör İnönü ile dün görüştü"; Milliyet.comtr/Arşiv

Günsel kızar, sonra tiksinir; Kenan'ı Teşvikiye'ye götürmek ister. Kenan daireye girerken kusar. Sabah olduğunda Kenan hâlâ kıskançlık krizindedir. Kandırıldığını düşünmektedir. Sertçe kavga ederler. Günsel gidecek olunca da gitmemesi için yalvarır. Kenan, bu sırada Nermin'le yattığını itiraf eder.

Günsel, onun zavallı bir küçük-burjuva olduğunu düşünür. Günsel de dün toplantıda olduğunu, bunu söyleyemeyeceğini söyler. Kenan, beni de götüremez miydin deyince Günsel, "Neyim diye götüreyim seni?" diye sorar.

Esasen bu soru Günsel'in pozisyonunu aşan göndermelere sahiptir. Kenan, kimsenin bir şeyi değildir, hiçbir düşüncenin de bir şeyi değildir. Köksüz, bağlantısız, yüzer gezer bir kimliktir. Romanda, bu noktaya kadar sergilenen şey, Kenan açısından budur. Üçüncü Bölümde bu durumun sonuçları sergilenecektir.

Üçüncü Bölümün başında da İkinci Bölümün başındaki gibi numarasız olarak verilen iki yarım sayfalık bir metin vardır (s. 433-434). Anlatıcı, Türkiye'de yaşanan olaylara ilişkin bilgiler, haberler ve yorumlarını sunar. "Bunca acılar birikir de bir yere varılmadan olur mu?.. 1960 Nisan'ına da varıldı. İyiden iyiye sallanıyordu Türkiye. Taa derinlerden geliyordu titreyiş. Muhalefet, partilerden, parlamentodan çoktan taşmıştı, yığınlardaydı." (s. 433)

Yazıda özetle; CHP milyoneri Vehbi Koç'u kırk yıllık partisinden ayırdıkları; Mart sonunda Kayseri'de, Yeşilhisar'da, vilayete zorla girdiler diye CHP'lilerin üstüne ateş açıldığı; 2 Nisan'da İnönü'nün treninin Himmetdede'de durdurulduğu ancak üç saat sonra Kayseri'ye hareket edebildiği; Kayseri CHP İl Kongresi'ni yasakladıkları; İnönü'nün İncesu'da dokuz saat bekletildiği; ordunun için için kaynadığını bildirilir ve son cümle olarak şöyle denir:

"Gideceksiniz" diyordu İnönü. Nasıl gideceklerdi?" (s. 434)

Bu cümlenin de ifade ettiği gibi, Üçüncü Bölüm, Sonuç bölümüdür. Burada hükümetin nasıl gittiği ve buna paralel paralel olarak Kenan'ın nasıl öldüğü anlatılacaktır.

Kenan Günsel'le birlikteyken kendini güçlü hissetmektedir, mutludur; bu mutluluğun kaybolmamasını istememektedir. Bir yandan da düşünsel olarak, yapılan işçi-

aydın ayrımı aklına yatmamaktadır. "Bilinç, sınıftan daha mı az önemli?" Kenan, yeni yetmeler gibi devrimcilik öğrenmektedir, daktiloya çekilmiş ekonomi-politik kitaplar okumakta, başkaları da okusun diye çoğaltmaya kalkmaktadır. Bir yandan da korkmaktadır. Gazetecilerin içerde olduğunu hatırlar: Beyhan Cenkçi, Oktay Verel, Ahmet Emin içeridedir. Neyzen Tevfik'i hatırlar, "Şu bizim dönme dolap Ahmet Emin… Vatanı beş kuruşa satmadadır." (s. 437)[17]

Roman, giderek ülkenin politik atmosferine daha fazla yer vermektedir. Kenan ve Günsel, bu olaylar içinde sınanmaktadırlar.

Kenan, Rasim'den Menderes'in Moskova'ya gideceğini duymuştur. Baba'ya bu haberi söyler. Baba, "Desene yine başımız dertte," der. Sebebini de açıklar sonra neden öyle söylediğinin: Kuzeye göz dağı, Batı'ya da güvenlik. Ancak Baba'nın kanaati, "Pahalı ödetirler" şeklindedir. İnönü de bunu fırsat bilip Amerikalılara yanaşacak ve bunları yıkmaya kullanacaktır.

Baba sözü aydınlara getirir. Bizim aydınların korkak olduğunu söyler.

Bu sayfalar romanın oldukça didaktik olduğu bölümdür. Olumlu bir figür olarak babanın fikirlerine yer verilir. Bu kısımlarda üslup, roman üslubunu aşar, didaktik bir siyasal analize yönelir. Günsel'in izlediği Türkiye böyle bir Türkiye'dir.

Mart sonunda CHP'lilerin örgütlediği toplantılara bağımsız bir sürü grup katılmaktadır; TMGT, Kadınlar Birliği, TMTF, Devrim Ocakları, Teksif Sendikası gençlik kolu, İzciler Birliği toplanıp konuşmaktadır. Bu şartlarda açıkça ileri bir çizgide ortaya çıkma olanağı yoktur, çünkü hemen komünistlikle suçlanmaktadırlar. Solcu

---

[17] "Akbaba" dergisinde, Neyzen Tevfik'in Ahmet Emin Yalman'ı hedef alan bir yazısı:
"Şu haham-zade bizim Ahmet Emin
Din ve imanımıza çatmaktadır.
Başımız ağrımaz etsek de yemin
Vatan'ı on kuruşa satmaktadır.
"Bir söylentiye göre, bu dörtlüğü Nurettin Artam yazmış ve Ankara'da Karpiç lokantasında, Neyzen Tevfik'indir diye vermiş, Yusuf Ziya Ortaç da buna kanmış ve Akbaba'da yayınlamıştır."
Neyse Tevfik de Vatan gazetesine gönderdiği açıklamada bu dörtlüğü kendisinin yazmadığını bildirmiştir. (Hasan Pulur, 29 Haziran 2012, *Milliyet Cadde*)

bilinen bazı ünlüler yapılanları CHP'nin oyunu sayıyorlardır, pek sokulmuyorlardır. Olaylar CHP'yi aşma eğilimindedir.

Nisanın ikinci haftasında olaylar hızlanır. 12 Nisanda Demokrat Parti meclis Grubu, CHP hakkında meclis tahkikatı açılmasına karar verir. Menderes'in Moskova'ya gideceğini gazeteler yazar. 16 Nisan'da CHP Menderes'in yüce divana verilmesini önerir. 18 Nisan'da CHP'nin bir kısmı basının eylemlerini araştırıp soruşturmak için Tahkikat Komisyonu kurulur, bütün siyasal eylemler yasaklanır. Ülkede bunaltıcı, ağır bir hava esmektedir.

Günsel, artık Kenan'la gelişen olaylar arasında kalmaktadır. "Düpedüz bencillik bizim yaptığımız. Sevişmek, kitap okumak, tartışmak, hepsi güzel, tatlı şeyler. Sonuç?.. Toplumda hangi sorunun çözümüne yarıyor bu yaptıklarımız?" Günsel, Handan'a Hamile olduğunu söyler; Handan, bir çaresine bakacaktır.

Kenan, bir ara Nermin'in Rasim'le seviştiğinden de iyice kuşkulanır. Nermin'in geceliğinin yakasını hoyratça çeker. "Aç görmek istiyorum," der. Nermin'se, "Ben istemiyorum," der; Kenan'ı yanlış anlamıştır. Nermin çıplak kalmıştır, Kenan morluk aramaktadır. Hiçbir şey göremez. Nermin, Kenan'ın iyice hasta olduğunu düşünmektedir. Nermin dokunur dokunmaz sevişmeye başlarlar. Bu sahneler, Kenan'ın cinsellik karşısında aciz kaldığını sergilemek için kurgulanmıştır.

Sabah, iş yerine geldiğinde Burak, öğrencilerin üniversitede toplandığını söyler. Anlatıcı, geri dönerek, Kenan'ın duyduğu yere kadar olan kısmı anlatmaya başlayacaktır. Gerçekle kurmaca iç içedir. Yaşanan olaylar ve kimi kişiler gerçek kişilerdir.

Günsel, hamilelik sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da gençlik hareketleriyle ilgilenir. Tıp Kongresi polis tarafından basılmıştır. 16 öğrenci derslere boykot için sözleşmişler; Tahkikat Komisyonu yasasını protesto için üniversite bahçesinde ertesi gün toplanılacak, İstiklal Marşı söylenecek, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi okunacak, saygı duruşu yapılacaktır.

Sabah sekiz buçukta üniversite giriş kapısında dolaşan atlı polisler görünür.

Kantinde kavga olmaktadır, Handan ve bazı gençler hocalara derse geç girmelerini söyleyeceklerdir. Hukuk dershanesinde Nuri, dersleri boykot ettiklerini ilan eder, "Memlekette hukuk mu kaldı da hukuk okuyacaksınız?"[18].

Günsel de bir grup öğrenciyle bir sınıfa girer ve "Derslere boykot, anayasa çiğnendi" diye yazar. Öğrenciler çoğunlukla ilgisizdir. Kantinde tartışmalar yaparlar. Gelmeyeceğini söyleyenler olur. 150-200 kişi kadar bahçeye çıkarlar. İstiklal Marşı söylerler. Bakırcılar kapısından bir polis cipi içeri girer, öğrencilerin üzerine yürür. Başlarında Bumin Yamanoğlu vardır.[19]

Polis silah çekerek dağılmalarını ister öğrencilerin. Kaçışma sırasında Günsel'in ayağına basılmış, Handan, Günsel'i korumaya çalışmıştır. Birkaç öğrenci polislerin üzerine yürür, "Hürriyet… Hürriyet; Atatürk, Hürriyet" diye bağırırlar.

Bumin Yamanoğlu ateş edeceklerini söyler, yaparlar da. Yüksel ayağından vurulur. Polisler kaçanların ayaklarına ateş eder. Günsel ise kaçışı engellemek, polise direnmek istemektedir. "Kahrolsun diktatörler! İstifa Menderes,! Hürriyet! Hürriyet!" diye bağırmaktadırlar.

Öğrenciler polise toprak, taş atarlar. Handan da Günsel de atar. Erdinç'in attığı taş Bumin Yamanoğlu'nun göğsüne oturur. Erdinç yaptığından korkar, bayılır. Kızlar durmadan taş getirmektedirler. Polisler bir çocuğu sürükleyerek cipe götürürken bir arkadaşları koşarak onu kurtarır. Beyazıt'tan atlı polislerle cipler girer.

Göz yaşartıcı bomba atarlar. Rektörü de dövüp müdüriyete götürmüşlerdir[20].

---

[18] İlk gösteri 19 Nisan'da Kızılay'da gerçekleşir. Bir adım sonrası, 28 Nisan İstanbul ve 29 Nisan Ankara olaylarıdır. Her iki olayı da kendilerinin tezgâhladığını, o tarihte CHP Gençlik Kolları Başkanı olan Alev Coşkun, *27 Mayıs İlk Aşkımızdı* kitabında itiraf eder (özetliyorum, ME): "İÜ Hukuk Fakültesi'nde öğrenciler toplanmıştı. "Castro Nuri" dediğimiz Nuri Yazıcı çıktı, 'Hukukun katledildiği bir ülkede buna tahammül edemeyiz, yürüyelim arkadaşlar' diye bağırdı. Bir bayrak çıkardı, millet yürümeye başladı. Ama bir gün önce bu konunun üniversite kantinlerinde, yurtlarda, partinin gençlik örgütlerinde konuşulduğunu da ifade etmeliyim." http://www.zaman.com.tr/mustafa-armagan/27-mayistan-once-chp-gencligi-sokaga-dokmustu_1063915.html (Erişim: 10 Mart 2014)

[19] Bumin Yamanoğlu, 28-29 Nisan olayları sırasında polisin başındaki kişidir. Türktöresi.com. (Erişim: 10 Mart 2014)

[20] O gece, 28 Nisan'da,Tahkikat Komisyonu Kanunu'na karşı çıkılacağı bütün, öğrenci yurtlarına, bütün fakültelere ve İTÜ'ye duyuruldu. Gençlik harekete geçmişti. 28 Nisan 1960 günü, Hukuk Fakültesi birinci sınıf anfisi iğne atsan yere düşmeyecek derecede kalabalıktı.. Hukuk fakültesi öğrencisi merhum Nuri Yazıcı heyecanlı bir konuşma yaptı ve "Tahkikat Komisyonu hâkim ve savcıların yerini almıştır. Hukukun

Handan, kalabalığı göstererek Günsel'in eve gitmesini ister, çünkü artık öğrenci bilinçlenmiştir, Günsel görevini yapmıştır. Yazar, bu sahneyle insanların eylem içinde bilinçleneceklerini vurgulamak istemektedir ki Baba'nın çevresindekilerin kendilerinin olmayan bu mücadeleye katılma gerekçelerinden biri de budur. Kapıda bekleyen er çıkmalarına izin vermez. Öğrenciler başı kanlar içinde rektörü yukarı çıkarıyordur. Duvara büyük bir Atatürk resmi asmışlardır. Bayraklar getiriyorlardır. Rektör, "Mücadelenizi tebrik ederim" türünden bir şeyler söyler. Sessiz yürüyüş önerisi duyulur ve uygulandığı görülür. Askerler silahlarını öğrencilere çevirmişlerdir. Ancak ateş etmezler. Pencerelerden çocuklara bayrak atılır. Yurtlardan kitleler katılır. "İstifa Menderes", "Hürriyet… Hürriyet…Hürriyet" diye bağırmaktadırlar. Ancak atlı polisler saldırıya geçer. Günsel de cop yer. Öğrenciler atlara yanan sigara bastırırlar, onlar da üstlerinden polisleri atar. Polisleri döverler. Handan da Günsel de polislere vururlar.

Beyazıt Kitaplığı'nın gerisinden inen 50-100 kadar sivil polis tabancalarla makinelilerle ateş ederler. Bir öğrenci ölür.[21] Alan, "Katiller… Katiller… Katiller!..." sesleriyle inlemektedir.

katledildiği bir yerde hukuk okumak istemiyoruz" dedi. Herkesi Ortabahçe'de Atatürk heykeli önündeki toplantıya davet etti. Atatürk heykeli önünde toplanan üniversite gençliği İstiklal Marşı'nı söylemeye başladılar, marş henüz bitmeden bir polis jipi hızla gençlerin arasına daldı. DP'nin namlı polisleri Bumin Yamanoğlu, Mehmet Bal ve ekip şefi Muzaffer Tunçbilek gençleri toplamaya başladı. Polis copuna karşı gençler kendilerini savunmasız bulmuşlardı. Bu sırada Şişli Emniyet Amiri ünlü Zeki Şahin de ekibiyle saldırılara başladı. O sırada İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. **Sıddık Sami Onar**, olayları yatıştırmak için odasından dışarıya çıktı ve polis şefleriyle görüşmek istedi. Komiser Zeki Şahin, gençleri göstererek bu serserileri siz kışkırtıyorsunuz diye bağırarak, rektörün yakasına yapıştı. Zaten nahif bir vücut yapısına sahip olan rektör yere düştü. Rektör yaralanmıştı, gömleği de kanlanmıştı. Daha sonra rektör polisler tarafından tartaklanarak cipe sokuldu ve vilayete götürüldü. Turan Emeksiz bir polis kurşunu ile can verdi. Olayların denetimi elden kaçmıştı. Bütün üniversite gençliği, polis joplarından sıyrılarak yan yollardan Beyazıt Meydanı'na toplandı. Polis gerçek kurşun kullanmaya başlamıştı. Orman Fakültesi öğrencisi 22 yaşındaki Turan Emeksiz bir polis kurşunu ile oracıkta can verdi. Bu durum gençler arasında büyük bir galeyan yaratmıştı. Yüzlerce üniversite öğrencisi yaralıydı. Hukuk fakültesi öğrencisi Hüseyin Onur'un yarası çok büyüktü ve kan kaybediyordu. Zorla üniversite hastanesine yetiştirildi, sağ bacağı kasığından tamamen kesilerek kurtarılabildi. Tıp fakültesi öğrencisi Mevlüt Kurtoğlu, hukuk öğrencileri Cengiz Ballıkaya ve Kenan Özten, iktisadi ticari ilimler öğrencisi Hüseyin Irmak tespit edebildiğimiz ağır yaralılardı. Yüzlerce öğrenci de küçük - büyük yaralar almışlardı. öğrenci hareketleri sürüyordu, öğleden sonra örfi idare ilan edildi. Üniversite subay ve askerler tarafından sarıldı. Gençler bir anda polis baskısından kurtulmuş askere yoğun sevgi gösterileri yapıyorlardı. Gençlik olayları 29 Nisan 1960 günü Ankara'ya sıçradı.(Haberinyeri.net, 27 ve 28 Nisan Gençlik Hareketleri (Erişim:7 Nisan 2014).

[21] Turan Emeksiz, (1940- 28 Nisan 1960, İstanbul), Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına dair kanunun kabul edilmesi üzerine 28 Nisan 1960 sabahı İstanbul Üniversitesi bahçesinde düzenlenen protesto mitingi sırasında öldürülen üniversite öğrencisidir. (Vikipedia)

Süngü takmış erler görünür. Öğrenciler " Ya ya ya…Şa şa şa.. Türk ordusu çok yaşa…" diye bağırmaya başlarlar. Günsel, içinden gençlerin askere tezahüratını doğru bulur.

Romanın kurgu bakımından en ilginç yönlerinden birisi, anlatıcının aynı sahneleri, yeni bir kısımda bu kez Kenan'ın bakış açısından izletmesidir. Kenan, dışarıdadır; atlı polisler üniversite kapısında iken çevresinde imam kılıklı, bereli, esnaf giyimli, sıradan görünüşlü insanlar seyrediyordur. İmam kılıklı biri, "Azdılar… Azdılar… Bulacaklar belalarını imansız piçler." diye bağırıyordur. Kenan ise Günsel'in derdindedir.

Kenan, aralarına girmeye çalışır ama öğrenciler almaz. Bir iki kez cılız bir sesle, "Hürriyet", İstifa" diye bağırmaya çalışır. "Peki kiminle bağıracağım ben? İşçilerin arasına giremedim. Tek başınayım şu yolun kıyısında." O anda atlı polislerle öğrencilerin birbirine girdiğini görür. Az sonra polislerin ateş ettiğini de görür. Sonra kaçanlarla birlikte o da kaçmaya başlar. Bu sırada polisten yediği tokadı hatırlar. Öğrencilerin ordu lehine bağırdığını duyar. Günsel'i görür gibi olur. "Taksim'e, Taksim'e!" sesleri duyulur. Çarşıkapı'dan Laleli'ye dönmüştür kalabalığın yönü. Aklına Nazım gelir," Tek başlı, tek yürekli, milyon ayaklı Kalküta". Marmara Sineması'nın önünde Matbaacı İrfan'la karşılaşır. İrfan eskilerdendir, alaylı bir gülümseme vardır yüzünde. Öğrencilerin aleyhine konuşur, "Namussuzum Menderes'e bağlılık telgrafı çekeceğim." der ve Fahir Cemal'in de onun gibi düşündüğünü söyler. Kenan, yıllarca hapis yatmış ünlü solcu romancı Fahir Cemal'in de [22] karşı olmasından memnun olur. Kendi konumunu izah edebilecek bir argüman bulmuştur. Olayları Halk Partisi'ne bağlarlamaktadırlar.

Kenan kendi kendine, inanmadığı için bu olaya katılmadığını söyler. Hatta olayları CHP ile DP'nin ortak planlamış olabileceğini de düşünür. Bir yandan da Günsel'i düşünmektedir**.** Askerler duruma el koymuştur. Baba bir gün, "Hiçbir asker baskısı bizde sivil baskısı kadar canavarca olmadı," demiştir; onu hatırlar. Vedat Türkali'nin amacı, burada, Baba'nın görüşlerinin askere yakın olduğunu vurgulamaktır.[23] Kenan, Sermet'le

[22] Bu yazar, Kemal Tahir olmalıdır. Vedat Türkali, Kemal Tahir'le siyasal tavrından ve düşüncelerinden ötürü takıştığını söyler (Özdemir, 2005: 141).
[23] Nitekim Vedat Türkali, Hikmet Kıvılcımlı'yı takdir etmekle birlikte 'Ordu kılıcını attı' bildirisini aceleci bir tutumun siyasal belgesi olarak değerlendirir (Özdemir, 2005: 138).

Günsel'in ayrı hücrelere konulacağını düşünür, kıskanır. Nermin yakınlık gösterince de, "Bu var işte, bu arar beni." diye düşünecektir. Nermin'e, yine yenilmekten korkar. Kuşkusuz bu sahneler, Nermin'le Günsel arasında kalan Kenan'ın ruh halini ve kişiliğini yansıtmaktır.

Günsel; Sermet ve diğerleriyle Birinci Şube'ye götürülmüşlerdir. Günsel'i döverler. Günsel bir şey konuşmayacağını söyler. Ancak askerler yönetimi devralmıştır; onları serbest bırakırlar.

Yolda her yer asker doludur. Vilayetin önünde tanklar sıralanmıştır. Beyazıt alanı tutulmuştur. Günsel'i Saraçhane kavşağında bırakırlar. Saat yedi otuzdur. Günsel, evine kavuşunca sevinir ve sevindiği için kendisini 'küçük burjuva' diye eleştirir. Saat, burada özellikle verilmektedir. Çünkü aynı sahneler Kenan'ın bakış açısından da anlatılacaktır ve bu saatler, orada önem kazanacaktır.

Sonraki sayfalarda, Kenan'ın bakış açısıyla anlatılan bölümlerde Rasim, Günsel'i bırakacaklarını haber eder. Oysa biz, bir bölüm önce Günsel'in bırakılışını okumuşuzdur. Bu kez Kenan'ın ağzından hakikati okumaktayızdır. Ertesi gün sokakta bir tuhaflık, bir sessizlik vardır. Gazetelerde sıkıyönetim bildirileri, üniversite olayları yer alıyordur. Sokaklarda askeri araçlar, silahlı erler vardır.

Burak, üniversite bahçesinde öğrencilerin yine toplandığını sevinerek söyler. Kenan, Günsel'i beklemektedir. Bir yandan da yine öğrencilere katılacağından korkmaktadır.

Burak, Beyazıt Meydanı'nın halkla dolu olduğu haberini verir.

Kenan, kendi kendini sorgulamaktadır. Meydan halkla doludur, ancak kendisi yoktur. Saat onu sekiz geçerken Kenan, çıkmaya karar verir. Çıkarken de Matmazel için, "Polismiş bu karı meğer!.. Hani filmlerde vardır ya!" diye düşünür ki romanın sonunda haklı çıkacaktır!

Kenan, Beyazıt'a iner. Öğrenciler "Osman Paşa Marşı" nı söylemektedir. "…Kardeş kardeşi vurur mı /Kahrolası diktatörler/ Bu dünya size kalır mı?"

Meydanda halka saygılı subay görünümlü kişiler vardır. Öğrenciler de " Hürriyet.. Hürriyet.." diye bağırmaktadır, halkı katılmaya davet etmektedir. Kenan, meydanda Günsel'i arar.

> Günsel yoksa hiçbir şeyin de anlamı yok demek. Bir avuç hileci esnafın, kapıkulu emeklini arasına karışıp ne ettiklerinden habersiz çoluk çocuk öğrencilerin peşi sıra, Hürriyet diye bağırmanın hiç anlamı yok! Boşuna harcandı Günsel. Halk Partisi'nin oyunu. Demokrat'ının da ağzına sıçayım, Halk'ının da, Hürriyet'inin de… Bizim kavgamız mı bu? Nerde işçiler? Nerde bizim insanımız? Cezaevlerinde sürgünlerde ya da köşesine sindirilmiş. (s. 584)

Meydanda uğultular artar. Halk ve öğrenciler bağırır bir ara, Kenan da katılır. Askerler olaylara tatlı bakıyorlardır. Kenan dünkü olaylara katılmadığı için vicdanını sorgulamaktadır.

Kenan, Şehzadebaşı'na gelir. Eski günleri hatırlar. Eski yazarları, bilim adamlarını hatırlar; onların şimdi torun bakmakta olduklarını, akşamcı olduklarını düşünür.

Günsel'in öğrencilerin arasından sesi gelir. Günsel, dayanamamış, hiç uyumadan yine öğrencilerin arasına gelmiştir.

Rasim, Kenan'la buluştuklarında Günsel'in soyca fişli olduğunu, kendine dikkat etmesi gerektiğini söyler. Hep yaptığı gibi Kenan'ı korkutmaya çalışmaktadır.

Günsel, meydandan telefon ederek Kenan'dan ekmek, peynir, zeytin ister. Kenan, parmaklıkların ardından halkın yiyecek yardımı yaptığını görür. Kenan, para da verir. Hiç olmazsa bunları yapabilmekten son derece mutludur.

Sonraki kısımda olayları Günsel'in bakışından izleriz. Günsel, kalabalıktan kuşkuludur. Osman Paşa marşı ona anlamsız gelmeye başlamıştır. Yüz öğrencinin öldüğü haberleri yayılır ama o inanmaz. "Yalancı bir şey dolanıp duruyor orta yerde…" Günsel, gerilere bir yere geçer, banka oturur.

Geri dönüşle Günsel'in bırakıldıktan sonraki sabahına gideriz. Sermet ve arkadaşları ziyaretine gelmiştir. Sermet, Günsel'in herkesten yürekli çıktığını söyler. Günsel'i müdüriyette hücrelerdeki delikten görmüşlerdir. Günsel, bir yandan övgülerden sakınma öğüdünü hatırlar ağabeyinin ve Sermet'ten kuşkulanır. Herkes herkesten polis diye kuşkulanmaktadır ve yazar bunun altını özellikle çizmektedir.

Meydanda Günsel'in Kenan'ı gördüğü anı izleriz.

> Omuzları çöküк, başı önüne düşmüş, ağır ağır uzaklaşan dalgın, yaşlıca bir adamdı arkadan Kenan'a benzettiği…Tanıdık bir-iki öğrenci de vardı parmaklıklarda dışarıyla konuşan; onlardan da utanmıştı nedense. Çekinerek yavaşça seslendi. Kenan birden dönüp de şaşkın gözlerini üstüne dikince tanımlayamadığı bir acıyla burkuldu. Böyle bırakmamıştım bu adamı ben. Ne olmuş buna?(s. 611)

Bu sahne, aynı zamanda 589. sayfada Kenan tarafından anlatılan sahnedir.

Günsel, Kenan'a hamile olduğunu söyleyip söylememekte kararsızdır.

Akşama doğru askerler megafonla bahçenin boşaltılmasını ister. Şimdi ordu ile karşı karşıya kalmışlardır. Öğrenciler çıkmayacaklardır; Atatürk'ün çeşitli sözlerini söylerler. Handan, Günsel'e çıkmayalım der. Artık bilinçlenmiştir. Sermet, Uğur, Nuri gelir. Sermet, onu çağırır, kalabalıktan ayırıp bir koridora girerler. Günsel'i bekleyenler vardır. Direniş, yardımlaşma, ölüleri, yaralıları araştırma komisyonu kuracaklardır. Günsel ve birkaç öğrenciye para ve yiyecek toplama işi düşer. Sermet organize ediyordur. Günsel, Kenan'a yiyecek getirmesi için telefon edecektir. Hatırlayacak olursak, biz bu sahneyi daha önce 597. sayfada okumuşuzdur.

Askerler de kendi tayınlarını, sigaralarını gönderirler. Bu, öğrencilere bir coşku verecektir. Günsel halkı görünce, "Ne güzel şey halk desteği." diye düşünür. Günsel, bu kalabalıkta ajan da olabileceğini, gizli gizli sokulup direnmeyi örgütleyen genç subayların da kışkırtmacı olduğunu düşünür. Kenan'ın arabadan yiyeceklerle indiğini görür, sevinir. Yürekten yaptığına inanır. Sermet'le karşılaştırır, "aptalcık" der Sermet'e. Yine bebeği söyleyip söylememe konusunda kararsızdır.

Komutan dağılmazlarsa ateş açacaklarına dair bildiri okur. Yine "Osman Paşa Marşı" okunur. Bir general gelir. Öğrencilere dağılmalarını emreder. "Açlığa, susuzluğa, karanlığa mahkûm edeceğim sizi…"

Öğrenciler direnirler. General bozulur. Askerler ön sıralardaki öğrencilere saldırır ama koparamazlar. Bir albay yine alandan çıkmaları için bağırır. Arka bahçeden yeni askerler gelecektir. Dikenli teller getirir askerler. Öğrencileri çevireceklerdir. Saldırırlar. Günsel de sarsılır. Öğrencileri dağıtırlar, araçlara bindirirler. Kızları götürmeyeceklerdir, erkekleri götüreceklerdir yalnız ama Günsel de araca biner. Davutpaşa Kışlası'nda dururlar. Sermet de oradadır. Bayanları bırakırlar. Sermet, Günsel'e eve bildirsin diye

telefon numarasını verir. Bahçede Günsel'i korumaya çalışmıştır. Sabah alacasında kışladan çıkarlar.

Günsel, Teşvikiye'deki daireye gelir, Kenan uyumaktadır. Kucaklaşırlar, Günsel yara izlerini gösterir. Sevişirken bir ses duyarlar, izlenme korkusu vardır.

Kenan, bir şeyler almak için dışarı çıkınca Günsel, "Bugün söylerim belki de. Bir piçimiz olacak derim!.. İyice şaşkına dönsün adam. Dönsün, ne yapalım?.. Tek başıma nasıl çözerim?.." diye düşünür.

Günsel, bir sürü adres aldığını hatırlar ve Kenan'a çıkacağını söyler. Günsel döndüğünde tankların dolaştığını haber verir. Çocuklar yürümektedir, kendileriyse…

Günsel, hamile olduğu halde, "Bir de gebe kalırsam," der Kenan'ın tepkisini anlamak için. Kenan bundan çok etkilenir, yüzünde acı bir gülümseme belirir. Günsel, Handan'la konuşup çocuğu aldırmayı düşünür. Anlatıcı özetle Günsel'in mesajları dağıtırken Taksim - Harbiye Bulvarı'nda yürüyen gençleri görüp otobüsten inerek aralarına katılmış olduğunu fakat ancak yüz metre yürüyebildiğini, bitkin düştüğünü, vatandaşların bir kısmının pusulaları alırken korktuklarını anlatır. Hukuk'tan bir oğlan pazartesi günü Şehzadebaşı'nda bir toplantı olduğunu söylemiştir. Natocular'a karşı gösteri olacaktır. Kenan'sa Günsel'in az kalsın pisi pisine gideceğini, onu Rasim'in kurtardığını düşünür. Ama bunu Günsel'e söyleyemez; çünkü Günsel inandığı bir davadan yeni çıkmıştır; kendisi ise böyle bir davaya inanmamaktadır!

Günsel, Kenan'a konuşmak istediğini söyler. Kenan izin vermez buna, sevişirler, gece on bir olur. Günsel, Ankara'da çok ölü olduğunu söyler; Hukuk'u, Siyasal'ı taramışlardır. Günsel uyurken Kenan bir yandan Günsel'in mücadelesini düşünmektedir ve kendisiyle karşılaştırmaktadır:

> Beyazıt'ta en önce kaçıyordun. Halktan sonra kaçsaydın ya hiç değilse! Halk mı?.. O halkın ben… Ne kaçması?.. Kaçmadılar bile be… İnekler gibi bakıyorlardı. Öküz sürüleri… Hiçbir şey olmaz bu halktan! Üç tane romantik ülkücü ile…Topu fişli zaten. Soycak fişli. (s. 641)

Yüreksizlik etmek Kenan'ı en çok yaralayan şeydir. Kendini giderek daha fazla aşağılamaya başlamıştır. "Sen de erkeğin orospusu…Neydi benimle konuşmak istediği?...Niye yüreksizlik ettim sanki?..." Kendini "kırkında damızlık boğa" olarak da tanımlar.

Yazar, Günsel'in dünyasını Kenan'a yorumlatır:

> Uyansa da bir şiir okusa Nâzım'dan. Zaten kızar şiir okutulmasına. Niye kızar?.. Duygusallıktan kurtulmaya çalışıyor aklı sıra. Hep ağbisinin etkisi. Daha biraz fazla, nasıl demeli, sınırlı bir kafanın, tek yönlü, belki pek basit de değil gibi, fişli… Günsel biraz uzak olsaydı ondan… Tehlike bakımından yani zarar görmemesi devrimci olarak… O adam olmasa Günsel de olmazdı, budala!.. Böyle olmazdı. (s. 641)

Kenan, Nermin'in gebe olduğunu söylediğini söyler. Günsel, acı acı güler. Öğürecek gibi olur, kalkar yataktan banyoya gider, duş alıp gelir. Gebeliğinin doğru olup olmadığını, onu bağlamak için uydurup uydurmadığını sorar. Sonra Günsel kafasına takmamasını, ummadık bir anda her şeyin çözülüvereceğini söyler. Bir yandan da kendi hamileliğini söylemediğine sevinir. İlk kez çocuğu aldırmayı düşünür.

Sabah olduğunda (saat bir) Günsel, bugünün 1 Mayıs olduğunu söyler. "Bir Mayıs mutluluğu geçti içinden Kenan'ın." "İşçi bayramı. İşçi yok ki bayram olsun ülkede! İşçi yok mu?.. Olmaz olur mu?.. Menderes diyordur yine çoğu. Öyle işçinin…"

Kenan, bugün sokağa çıkılmayacağını, sıkıyönetim emri olduğunu radyonun bildirdiğini söyler. Üniversite, yurtlar kapanmış, çocukları memleketlerine gönderiyorlardır. Günsel, Şehzadebaşı'ndaki toplantıyı haber verir. Kenan: "Tam Menderes Sovyetler'e yanaşacağı sıra özgürlük ayranı kabardı birilerinin. Bilmem nasıl yutuyoruz bu oyunu?.. Nasıl göremezsin sen?.." der. Günsel'in sorusu ise, "Peki ne yapalım?" olacaktır. Kenan'ın cevabı yoktur buna. Günsel'in şu ifadesi Kenan'ı yaralayacaktır: "Bırakıp kaçalım mı?"

Menderes'in radyo konuşmasını dinlerler. Menderes, Kenan'ın söylediklerine benzer şeyler söyleyince Kanan utanır. Menderes'in bugünün işçi bayramı olduğunu söylemesi Günsel'i kızdırır. Menderes'in sıkıyönetim bildirisi, göstericilere ateş açılacağını kesinlikle duyurmasıyla biter.

Günsel, bu konuşmadan hükümetin zor durumda olduğu sonucuna varır, mutlu olur. Şiir okuyacaktır. Burada okunan şiir Vedat Türkali'nin 43-44'lerde ünlenen *İstanbul* şiiridir. Günsel, şiir hakkında açıklamalar da yapar; örneğin şiirde geçen **yeni hayat**, bir çiklet markasıdır. Kenan tokat yediği günlere döner yine. "Allah kahretsin. Nasıl kaçtım o günlerin kavgasından?.. Müdüriyette bir tokatla hem de… Üstüne çökmeye başlayan ağırlıktan kurtulma çabasıyla, "Tanımış mıydın bu adamı? Dedi Kenan. Bu şiiri yazanı?..."

Günsel'in cevabı şöyledir: "Cezaevinde görüşmede ağabeyim uzaktan göstermişti bir gün. Ağabeyim şiire kızar gibidir çoğu kez. Şairlere de…alay eder. Nâzım'a bile öyle uzun boylu sevgisi olduğunu sanmıyorum!"

Kenan, yarın gidip gitmeyeceğini sorar. Günsel'in cevabı, "Gitmemi sen de istiyorsun, değil mi Kenancığım?" şeklinde olur ve ısrar eder. Kenan da istediğini söylemek zorunda kalır ama içinden, "Nasıl isterim? Ateş edecekler yarın." der.

2 Mayıs, Pazartesidir. Günsel'i izleriz. 29 Nisan kanlı Ankara olayları geniş yankı bulmuştur. Menderes ateş emri vermiş, Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun kendi emri olarak İstanbul'daki bütün birliklere emri iletmiştir. Kenan ve Günsel, Günsel'in evine birlikte giderler. Bir sürü genç toplanmıştır. Pankartlar hazırlamışlardır.

Günsel, Handan'a Kenan'a hamile olduğunu söylemediğini anlatır. 'Kurtulacaktır bu pişten.' Sabah saat sekizdir.

Handan, Kenan'a kollayacak birileri olsun diye dışarıda kalmasını söyler. Kenan istemeye istemeye razı olur. Kenara çekilip uzaktan izlemeye başlar. Gençler caddeye çıkmış, Saraçhane'ye doğru yürümektedir. Katılmak ister, ayakları gitmez; gözleri Günsel'dedir. Günsel'inse haberi bile yoktur. Dönüp bakmaz. Kenan, 'Ben niye tek başımayım,' duygusundadır. Yerli yabancı gazeteciler vardır. Çevreyi askerler tutmuştur. Halk olup bitene yalnızca bakmaktadır.

Günsel bildiri dağıtmaktadır ama pek de istekli görünmemektedir, özgürlüğün asıl katillerinin Nato'cular olduğunu düşünmektedir. "Nato'dan mı istiyoruz özgürlüğü? Niye Nato'dan isteyelim? Onlara karşı istiyoruz…" Bağırmaktan sesi kısılmıştır. Günsel bu kez askerler tarafından götürülür.[24] Handan da oradadır. Günsel'i iyi döşenmiş bir odaya alırlar ve odaya Namık Gedik girer. Ardında da Kemal Aygün vardır. Günsel'i birkaç öğüt vererek serbest bırakırlar. Sermet'i de bırakmışlardır. Gençler bu durumdan kuşkulanırlar.

[24] Time, 2 Mayıs "Yasağa rağmen gençlik, İstanbul'da nümayişler yaptı. İstanbul'da iki ölü 37 yaralı olduğu ilan edildi." Türkiye Haberleri http://konstantiniye.blogspot.com.tr/2011/07/1-ocaktan-27-mays-1960-gunune-kadar.html (Erişim: 11 Nisan 2014).

Günsel, aranan iki gence saklanmaları için Kenan'a sormadan Teşvikiye'deki evi verir. Kenan, Teşvikiye'ye gitmeyi teklif ettiğinde Günsel gidemeyeceklerini, orada bir süre başkalarının kalacağını söyler. Kenan, Rasim'den duyduğu bir dedikodu olduğunu söyler; asker giysileri içindeki kendi adamlarına kırk elli devrimciyi öldürteceklerdir. Günsel, Baba'yı ve ağabeyini düşünür.

Handan, Kenan'ın söylediklerini hemen Baba'ya ve Şevket Ağbi'ye uçurur. Sabaha karşı Şevket Ağbi gelir. Günsel'in içine nedenini bilmeden, onu görür görmez bir korku düşer. Nitekim Günsel korkusunda haklı çıkar: Kenan'ın polis olduğu söylenir.

Sonraki kısımda Kenan'ı izleriz. Tekrar Saraçhanebaşı olaylarına dönmüşüzdür. Kenan, kaçanları durdurmaya çalışmıştır. Onun bu olgun yaştaki direnci birkaç genci etkilemiştir. Kenan, asker taşıtına bindirilen Günsel'i görür. Ne yapacağına karar veremez. Tam fırlamıştır ki çevresindeki çocuklar onu durdurur. Bir duvar dibinde kaçmaksızın askeri aracın ardından bakar. Günsel gidince yapacak bir şey kalmamıştır, Aksaray'a inen yol kıyısında ağır ağır yürümeye başlar. Bir yandan da kendi kendisiyle hesaplaşmaktadır: "Niye ayrıldım alandan? Kavga bitti mi? Benim kavgam değil bu. Günsel'in kavgası da değil aslında."

Kenan, Günsellerin evine gider fakat evde kimse yoktur. Başına bir şey gelmiş olmasından korkar. Handan'ın iş yerine uğrar; Handan da yoktur. Kenan, arabaya yıkılmış gibi girer, arka koltuğa büzülür.

Anlatıcı, daha sonra, Günsel'in, Kenan'ın polis olduğuna dair söylentiyi nasıl duyduğunnu da anlatacaktır. Burada da anlatım geriye doğrudur, çünkü biz okurlar daha önce Kenan'ın polis olduğu söylentisini öğrenmişizdir.

Evde sarsıla sarsıla ağlar Günsel. Bir süre sonra düşünmeye başlar:

> Nasıl inanabiliyordu hemen söylenenlere? Az mı oynandı böyle oyunlar? Ağbim bile kaç kez demedi mi polis denmeyen kalmadı ülkede diye…Nâzım'a bile denmiş. Benerci'yi de o yüzden yazmış. Benerci'ye polis derler, hem en yakın…Kenan da Benerci mi? Coşkusu, tutkuları, tertemiz bakışları, iyi yüreği, insancıl…Nasıl polis olur?.. Benzeyen en küçük bir yanı…Benzeyen bir yanı olsa "gizli" olmaz, budala… Artık savunmak için bulduğu her şey, düşündüğü her durum tam zıddına dönüyor, Kenan'ı suçlamaya yarıyordu. (s. 692)

Kenan'la hemen yüzleşmemek için evi boşaltmaya karar verirler. Hamdiye öğretmene giderler; Günsel ise Baba'ya gider. Önce çocukları Teşvikiye'deki evden kurtaracaklardır sonra da Günsel, karnındakinden kurtulacaktır.

Yeni kısımda Kenan'ın bakış açısına geçeriz. Kenan, Günler boyu Günsel'i ve kimseyi bulamamıştır. Sermetlere bile gitmiştir. Gidip yıkanmaya karar verir. Buraya Günsel'in Sermet'le gelip seviştiklerini bile düşünür. "Karar gecem bu gece. Bitti."

Bir gün Cağaloğlu'ndan geçerken Sadi'ye uğrar, Sadi'nin sözleri önemlidir.

> Boş ver ağbi, dedi. Olgun adamsın sen. Böyle bu ülke…bizim Muhittin Ağbi'nin bir sözü vardır. Biri çıktı mı ortaya, başlarlar önce, yetişiyor yetişiyor demeye, ondan sonra başlarlar, bizden bizden derler; ondan sonra da polismiş polismiş…(s. 707)

Kenan sokakta yalnız kalınca her şeyi anlar. Gözleri kararır gibi olur. Tepkisi "Vay orospu çocukları. Ulan namussuzlar… Polismiş, polismiş…Demek bunun için Günsel…"

Günsel'in evine uğrar. Teyze, kapı arkasından Günsel'in ağbisine gittiğini, kendisini rahatsız etmemesini söyler. Cerrahpaşa'dan geçerken Handan'ı görür. Yanına gider, Handan'a kaçmadı diye teşekkür eder. Handan ağlıyor, "Baba'ya gidin," diyordur. Günsel de bitkindir. Kenasn baba'ya gider, fakat baba hasta diyerek görüştürmezler. Etyemez'e doğru yürür. Kendi kendine Günsel'i bağışlamayacağına dair yemin eder. Demiryoluna çıkar, Kazlıçeşme'de işçilerin kendisini dövdüğünü hatırlar. Basamaklarda dururken Günsel gelir. Konuşulması gerekli şeyler olduğunu söyler ama baba hastadır diye dönmek zorunda olduğunu söyler,bir şey anlatmaz. Belki yarın arayacaktır. Kenan ardından bağırır, "İstersen hiç arama artık… Cehenneme kadar… Bana pislik atma yalnız…Parçalarım hepinizi! Pis… Çirkef…"

Kenan, Günsel'in neye inandığını söylemesini ister. Artık sondur, bu işin yarını yoktur. Günsel, "Benim sevdiğim Kenan polis değil," der. "Yalnız bir parçan benimdi, hiçbir gün bütünüyle benim olmadın. Ötesini nereden bileyim?" Kenan, "Senin için karanlık bir şeyim yok benim," der. Günsel'in cevabı, "Orasını bilemiyorum işte." olur.

Kenan, Günsel'e özür dilese de bağışlamayacağını söyler.

Kenan, o öfkeyle eve gelir gelmez Nermin'i şiddetli biçimde döver. Biraz sonra odasına girer. Saat dokuza yirmi vardır. Bir süre sonra fark eder ki Nermin evi boşaltmıştır. Rasim'i aramak için sokağa çıkar. Saat onda sıkıyönetim başlayacaktır. Rasim'e hesap soracaktır, tabancası olmadığına üzülür bir an. Refiş karşılar onu. Canını

yaka yaka onunla sevişir. Ancak erkekliği uyanmaz, yarım bırakır çıkar. Çıkarken de akvaryumu parçalar. Eve gelir. Kimse yoktur.

Nermin'e telefon ederek kendisini bağışlamasını ister. Nermin de bağışlanacak bir şey kalmadığını, bu işin bittiğini, yarın mahkemeye başvuracağını söyler. Kenan yalvarır ve ayrılmak istemediğini söyler. Buralardan bir süre gidelim, Zeynep'i de alalım, der. Sabah erkenden gel, der. Aslında Nermin'e yalan söylemektedir. İntikam alacaktır.

Nermin'in son sözleri şöyledir: " Ne olursun benimle oynama Kenan…Bittim ben…Ne olursun.."

Kenan ağlamaktadır, 'Küçük burjuva duyarlığım…mış…Camlar kapkara…"

Kenan, "Günsel sorununu da çözümlemeliyim," der. "Hiçbir gün onun bildiği gibi değilim ben. Olamam da. İşte onu anlatacağım ona. Anlamıştır ya, iyice girsin kafasına… Çıraydım, tutuşturdun beni, ağulu bir solukta üfleyip söndürdün şimdi de; kara kara tütüyorum." Günsel'e mektup yazar. Son sözleri Nermin'in ona söylediklerdir. Saat tam 12'yi geçince mektuba tarih koyar: 26 Mayıs 1960. Banyoya girer, sonra yatağa sırtüstü uzanır. "Tavana bakakaldı. Boşalmıştı iyice, içerden, banyoya dolan suyun şırıltısı geliyordu."

Günsel, eve dönmeye karar vermiştir. Kenan'la rastlaşmaya hazırdır artık. Bebekten de kurtulmak ister. Ayın 26'sına –Kenan'ın mektuba koyduğu tarih -Günsel'in kürtajı için, gün almışlardır. Kenan gelip Günsel'i sorduğunda Günsel pencere arkasından onu izlemiştir, suçsuz olduğu ihtimalini de düşünmektedir.

Günsel, öğleden sonra evden çıkar; Kenan'ı çağırıp konuşacaktır ancak yapamayacağını anlar. Gençlerin bir kısmı tabanca satın almıştır. İş, Halk Partisi'nden kopmaktadır. Günsel, yarınki gösteriye gitmek ister. Saat dörtte doktorla randevu vardır. Ağabeyinin bir arkadaşı avukatla karşılaşır, adam Kenan'ın söylediklerini söyler, "Halkçılarla Demokratların ortak oyunu bu, devrimcilere!" Karışmamasını söyler. Saat ikide doktora gitmeden önce konuşmak ister Kenan'la. Burak'ı görür. Kenan'ın cenazesi ikindi namazından sonra Şişli Camisi'nden Zincirlikuyu'ya kaldırılacaktır. Burak fısıl fısıl anlatır. Kenan, banyoda bileklerini kesmiştir.

Günsel, Zincirlikuyu'ya gider. Mezarın başında duran Nermin, Rasim ve Refiş'i görür uzaktan. Kenan'a acıyarak bakar ilk kez. Ağlamaya çalışır, ağlayamaz. Bebeğini aldırmamaya karar verir, "Silahlı saldırıya silahla karşı koyacakmış çocuklar; yanlarındayız seninle birlikte. Ne yapardım ben sensiz?"

Anlatıcı, "Başkaldırmıştı; gittikçe artan bir güven duygusuyla." diye yazar. İşçiler bir kamyonda, askerler bir kamyonda geçiyordur. Güneş bulutlara girip çıkıyordur.

Son paragraf tabii ki semboliktir.[25]

2.1.4. Zaman

Türkali, *Bir Gün Tek Başına* romanını 1974 yılında yazmıştır. Ancak romanda anlatı zamanı 27 Mayıs 1960 günü sona ermektedir. Anlatının başladığı zaman dilimi verilmemektedir. Tespitimize göre anlatı okulların açıldığı gün olan 28 Eylül 1959'de başlamaktadır. Metinde geçen kimi diyaloglardan, kahramanın okuduğu gazete haberlerinin araştırılmasından, metinde anlatılan bazı gerçek olayların bilinen tarihlerinden ve numarasız olarak verilen iki metinde geçen zaman belirtici ifadelerden olay zamanı ve sırası anlaşılmaktadır.

Yazarın metnini yazma zamanı ile romanın olay zamanı arasında on dört yıllık bir zaman geçmiştir. Türkiye'de bu süre içinde 27 Mayıs 1960 Darbesi[26] ve 12 Mart 1971

---

[25] Deniz K. Çakıcı, "Seksen Beş Yaşında Bir Çocuk: Vedat Türkali" başlıklı yazısında Kenan için, [İ]çinde yaşadığı topluma yabancıydı. Bu yabancılığın yalnızlığıyla, Kenan'ın canına kıydığı günü ertesi, 27 Mayıs 1960'tır. Umutsuzluğun eleştirisi olarak yer etmişti belleğimde Kenan." diyecektir (Özdemir, 2005: 105). Bebeğin doğumu da umuttur elbette. Askerlerle işçilerin ayrı ayrı kamyonlarda geçmesinin anlamı üzerinde de düşünmek gerekir, kanısındayız.

[26] **d. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi**: Romanda kurmaca hikâye ya da hikâyeler gerçek bir tarihsel zemine oturtulduğu için bu aşamada, romandan bağımsız olarak dönemin hikâyesini, romanda anlatının yerleştirildiği kadarıyla ele almakta yarar olduğu kanısındayız.

Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerindeki zaferi modern Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktasıdır. Oluşan meclisin ve hükümetin niteliği çok farklıdır. Celal Bayar cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan olur. Demokrat Parti, devraldığı bürokrasiye güvenmez, kendi denetimine almaya çalışır. CHP 27 yıllık iktidarından uzaklaşmış, DP dört yıllık muhalefetten iktidara geçmiştir ve her iki parti yeni duruma uyum göstermekte zorlanmaktadır. Ekonomi canlanmıştır. Hükümet, İnönü'nün ordu ve bürokrasi tarafından desteklendiğini düşündüğünden endişelidir. Demokratlar, Müslüman halkın duygularına seslenmeyi sürdürürler, yasaklanmış olan Arapça ezanı yeniden getirirler, imam hatip okullarının sayısını artırırlar, dini yayınların satışına yeniden izin verirler. 1953'te basın ve üniversiteler üzerinde denetimi artıran yasaları

[27]askeri muhtırası yaşanmıştır. Bu süreçte yazarın olaylara bakışında, o olayların on dört yıl sonraki algılanışında ister istemez bir değişme olmuştur. Bazı yazarlar romanda 12 Mart'ın izleri olduğunu ileri sürmüşleridir.[28]

Burada öncelikle belirtmemiz gereken şudur: Bu romanda kurmacada olay zamanıyla gerçek olay zamanı örtüşmektedir. Çünkü yazar, kahramanlarını yer yer gerçek olayların içine, gerçek mekânlara ve gerçek kişiler arasında sokmaktadır. Tarihten bilinen gerçek kişiler, gerçek olaylar gerçek adlarıyla romanda.yer almaktadır. Çünkü Vedat Türkali, Türk siyasi tarihinin yakın dönemin en önemli olaylarından biri olan 27 Mayıs 1960 İhtilalinin hemen öncesindeki yaklaşık sekiz- dokuz aylık bir süreci gerçekçi bir gözle yansıtmak istemiştir. O günleri içerden yaşayıp görmüş, olaylara göz tanıklığı

kabul eder,1954 seçimlerinden hemen önce basın yasası sertleştirilir. Bu seçimlerde DP, kırsal kesimin büyük desteğini alır; 58.4 oy alır, CHP 35.1 oy alır. DP'nin politikası liberalleşmedir, çiftçinin çıkarlarına öncelik verilir. Ekonomide canlanma Menderes politikasının doğruluğunu kanıtı olarak görülür. 1957 seçimlerinde DP kırsal kesimin desteğini biraz kaybeder, köylü kesimin desteği tamdır; ancak aydın, bürokrasi ve ordu kesimi desteğini çekmiştir. Artan enflasyon ekonomik sıkıntı yaratır ancak asıl sıkıntı hükümetin artan otoriterlik algısıdır. 1958 seçimlerinde Demokratlar en büyük parti olarak kalmakla birlikte çoğunluğu kaybeder; 47.32 ile 424 sandalye sahibi olur. Aralık 1958'de CHP ile Hürriyet Partisi birleşme kararı alır, CMP ile Köylü Partisi birleşerek CKMP kurulur. Ordu içinde DP'nin Kemalist geleneklere ihanet ettiği kanısı çok güçlüdür. Bu dönem Türkiye'nin dünya kapitalist sistemiyle entegre olduğu bir dönemdir. 1958 yılında hükümet ile Silahlı Kuvvetler arasında bir şeyler olabileceğinin ilk işaretleri görülür. Aralık 1957'de dokuz subay hükümete karşı gizli bir tertip içinde olmaktan tutuklanır, bu haber halka Ocak 1958'de açıklanır.

İnönü, Ege gezisi sırasında saldırıya uğrar ve 1960 Nisan ayı başlarında Kayseri'de toplantı yapması önlenmek istenir. Tahkikat Komisyonunun kurulması İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki hukuk profesörleri tarafından anayasaya aykırı olarak kabul edilir. Profesörlere siyasetle uğraştıkları için disiplin cezaları verilince, öğrenci gösterileri ve ayaklanmalar olur. Hükümet öğrenci ayaklanmalarını bastırmak için asker kullanmaya karar verir ve üniversiteler kapatılır. Gösterilerin bastırılmasında askerlerin kullanılması, Harp Okulu öğrencilerinin Ankara'da 21 Mayıs'ta sessiz bir protesto yürüyüşü yapmalarına yol açar.

27 Mayıs 1960 sabahı ordu birlikleri tarafından Ankara ve İstanbul'daki bütün hükümet binalarına el konur. Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar dahil DP'li bütün bakan ve milletvekilleri tutuklanır. (Mehmet Fetih Yanardağ, "Demokrasinin Kesintiye Uğradığı Dönemlerde:1960-1980 Arası Türk Romanında Siyasi Yansımalar veya Edebiyat-Siyaset İlişkisi," II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, 1-2 Ekim 2012, Sütçü İmam Üniversitesi Kahraman Maraş)

[27] Türk Silahlı Kuvvetlerinin Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri komutanı Celal Eyiceoğlu, Hava Kuvvetleri komutanı Muhsin Batur imzasıyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra vererek hükümetin istifaya zorlandığı bir askeri darbedir ve emir-komuta zincirinde yapılmış ilk askeri darbedir (*Özgür Ansiklopedi Vikipedi*).

[28] A.Ömer Türkeş, "27 Mayısı'ı konu edinmekle birlikte yazıldığı yılların -1970?'lerin- siyasal atmosferine göndermeleri de olan…" diye söz eder romandan; "Bir Gün Tek Başına, Vedat Türkali", *Milliyet Kitap,* 10 Haziran 2004.

yapmış, o çevrelerde bulunmuş, kahramanlardan bazılarını yakından tanımış –örneğin Baba (Hikmet Kıvılcımlı)-bir yazardır.

Romanın anlatı zamanı 28 Eylül 1959- 27 Mayıs 1960 tarihleri arasıdır. Bu tarihleri hikâyede anlatılan birtakım olayların bilinen tarihlerine bakarak çıkarabiliyoruz. Yazarın tarihleri verme biçimi de bir tür edebi oyuna dönüşmektedir. Söz gelişi, romanın girişinde evine girmekte olan Kenan'dan söz ederken anlatıcının, "Fakat 1959'un sonbaharında.. (s. 10)" sözünden romanın olay zamanının mevsim olarak verilmektedir. Yine Kenan'ın gazetelerden aktardığı başlıkları okurken, "Adnan Menderes dün Dallas'ta 'Rusların barışçılığına inanmamalı…Hür dünya için asıl tehlikenin Rus… Atina'da başlamış bulunan üçlü askeri görüşmeler…Makarios-Grivas anlaşmasının…" (s. 64) gibi alıntılardan yola çıkarak arşivlerden eski gazeteleri taradığımızda 9. 10. 1959 günkü *Milliyet* gazetesinde "Makarios'la Grivas Rodos'ta anlaştı", "Dün Herter' le Konuşan Menderes Bugün de Eisenhower ile Görüşecek", "İşçi Partisi Lideri Gaitskell saat 04.00'de seçimi kazanan Muhafazakârları tebrik etti" başlıklarını görürüz.[29] Buradaki tarihten önce Kenan on gün hastanede kaldığına göre (s. 61) olay zamanını Ekim 1959 başları olarak belirlemek mümkün olmaktadır. Ancak Kenan ve Nermin'in kızları Zeynep o gün ilkokula başlamıştır. Arşive baktığımızda o günün 28 Eylül Pazartesi olduğu şu başlıktan anlaşılmaktadır: "Okullarda derslere bu sabah başlanacak."[30] Romanın başladığı tarih böylece kesinleşir. Roman 27 Mayıs 1960 günü sona erer. Buna göre *Bir Gün Tek Başın* romanının sekiz aylık bir sürecin hikâyesini anlattığını söyleyebiliriz.

Bir Gün Tek Başına'nın olay örgüsünün çoğunlukla kronolojik sıraya uygun olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Hatta bunun vurgulanması gereken bir özellik olduğunu özellikle belirtmek gerektiği kanısındayız. Çünkü bu roman, yakın tarihin çok iyi bilinen 27 Mayıs 1960 Darbesini hazırlayan birtakım gerçek siyasal hareketleri gerçekte yaşandığı şekliyle kurmacaya dönüştürerek verme iddiasındadır. Hal böyle olunca gerçek zamanla kurmaca zamanı örtüşmek durumundadır ve örtüştüğü de görülmektedir. Romanda, kahramanların katıldığı ya da gözlemlediği tarihe geçmiş kimi gerçek siyasal olayların ve bunların romana yansımış biçimi olan kurmaca olayların zamanlarını ve mekânlarını ayrıntılı olarak verilmiş olduğunu belirlemek mümkündür. Bu belirlemeden

[29] *Milliyet* Arşivi, milliyet.com.tr ;(Erişim: 15 Nisan 2014)
[30] Milliyet 28 Eylül 1959 Pazartesi, 2.sayfa, miliyet.com.tr; (Erişim: 15 Nisan 2014)

sonra kurmacanın zamanları da kimi durumlarda saat saat belirlenebilmektedir. [31] "Saat saat" ifadesini gerçek anlamıyla kullanıyoruz, çünkü yazar aynı olayı bazı durumlarda,

[31] Burada 27 Mayıs öncesi bazı önemli olayların – bir kısmına romanda atıf vardır ki onları italik dizdik- kronolojisini vermek yararlı olabilir:
27 Eylül 1959: CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek istifa etti.
7 Kasım 1959: Milletvekili Osman Bölükbaşı **10** ay hapse mahkum oldu.
6 Aralık 1959*: Amerika Başkanı Eisenhower resmi ziyarette bulunmak üzere Türkiye'ye geldi.*
16 Aralık 1959: Vatan Gazetesi **1** ay süre ile kapatıldı.
26 Şubat 1960: Hükümet, İnönü'nün diğer birkaç milletvekili ile birlikte dokunulmazlığının kaldırılmasını istedi.
7 Mart 1960*: Gazeteci Ahmet Emin Yalman, **15** ay **16** günlük mahkumiyetini çekmek üzere cezaevine girdi.*
2 Nisan 1960: İnönü'nün Kayseri gezisinde olaylar çıktı.
5 Nisan 1960: CHP Meclis Grubu, yayınladığı bildiriyle, son olaylar üzerinde durarak, yurdun selameti bakımından seçimlerin bir an önce yapılmasını istedi.
7 Nisan 1960: Başbakan Menderes Parti Grubunda konuştu: "Memleket bugün kabili idare olmaktan çıkmıştır. İşler çoktan laçka olmuştur. Adliye işlemez hale gelmiş, idare aciz düşmüştür..."
15 Nisan 1960: Gazeteci Ahmet Emin Yalman, sağlık durumundan ötürü tahliye edildi.
18 Nisan 1960: DP Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ve Denizli Milletvekili Baha Akşit'in, 'CHP'nin yıkıcı, gayri meşru ve kanun dışı faaliyetlerinin memleket sathında cereyan tarzı ve bunların mahiyetlerinin nelerden ibaret olduğunu tahrik, tespit ve memleketin her tarafında yaygın bir halde görülen kanun dışı siyasi faaliyetlerin muhtelif sebeplerine intikal etmek, matbuat meseleleriyle adli ve idari mevzuatın ne suretle tatbik edilmekte olduğunu tetkik eylemek üzere Meclis tahkikatı açılmasını isteyen önergeleri' kabul edildi. Önergenin görüşülmesi esnasında Mecliste sert tartışmalar yaşandı. İnönü "Biz demokratik rejimi kurduk. Bu demokratik rejimi, istikametinden ayırıp baskı rejimi haline getirmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam" dedi.

27 Nisan 1960: Tahkikat Encümeni Salahiyet Kanunu, uzun ve çetin tartışmalardan sonra kabul edildi. **12** CHP Milletvekili **3-6** celse çıkarma cezası aldı. CHP Lideri İnönü, **12** celse çıkarma cezasına çarptırıldı. Meclis görüşmelerinin yayınlanması yasaklandı.
28 Nisan 1960*: İstanbul ve Ankara'da meydana gelen olaylar üzerine iki şehirde de sıkıyönetim ilan edildi. İstanbul Üniversitesi'nde, DP aleyhinde gösteri yapıldı.*
29 Nisan 1960*: Ankara ve İstanbul Üniversiteleri bir ay süre ile kapatıldı.*
1 Mayıs 1960*: İstanbul'da bir günlük, gündüz sokağa çıkma yasağı kondu.*
2 Mayıs 1960*: NATO Bakanlar Konseyi, İstanbul'da toplandı. Protesto gösterileri yapıldı.*
3 Mayıs 1960: Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, yazılı olarak hükümeti uyarmak istedi. (mektup darbeden sonra açıklanmıştır.)
5 Mayıs 1960: Ankara'da Kızılay'da, Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve Başbakanında bulunduğu bir ortamda, gösteriler ve protestolar düzenlendi.
6 Mayıs 1960: Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel görevinden izinli olarak ayrıldı.
21 Mayıs 1960: Harp Okulu öğrencileri Ankara'da, iktidar partisi aleyhinde sessiz bir yürüyüş yaptılar.
25 Mayıs 1960: Meclis, 20 Haziran 1960 tarihine kadar tatil edildi. Bugünkü birleşimdeki konuşmaların yayınlanması yasaklandı.
27 Mayıs 1960: 27 MAYIS Darbesi. Türk Silahlı Kuvvetleri idareyi eline aldı. Meclis feshedildi. Yeni anayasa ve demokratik müesseselerin kurulması hazırlığına başlanıldı.
28 Mayıs 1960: Cumhurbaşkanı Celal Bayar istifa etti.**1**. Milli Birlik Komitesi Kabinesi açıklandı. Kabinede **3** asker ve **14** sivil yer aldı. Prof. Sıddık Sami Onar Başkanlığı'nda toplanan Profesörler Kurulu '**27 Mayıs**'ın meşru olduğu hakkında rapor verdi.
30 Mayıs 1960: DP İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, tutuklu bulunduğu Harp Okulu'nda pencereden atlayarak intihar etti. (27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu'ndan)

hikâyenin esas kahramanları olan hem Kenan'ın hem de Günsel'in bakış açısından anlattığı için olayların saatini de vermektedir.

Yazar, kahramanların geçmişlerinde yaşadıkları kimi olayları tarihlerini vermekte, fakat bunları sadece özetlemekle yetinmektedir.

Anlatı zamanı 28 Eylül 1959 akşamında Şişli'deki evde başlamaktadır. Bu tarih, bizim referans noktamız olacaktır; geçmiş ve gelecek bu noktaya bakılarak belirlenecektir. Kenan ve karısı, bu mekândan önce, Anadolu'dan gelince dört yıl Erenköy'de kalmışlardır. Kenan, gençliğinde yaşadığı bir olayı hatırlar, yirmi yıl önceye gideriz:

> Ayağa fırladı birden. On beş yirmi yıl önce genç bir üniversiteli iken yediği iki tokat ara sıra böyle yeniden patlıyor gibiydi yüzünde. Hele son günlerde öyle sıklaşmıştı ki çıldırmaktan korktu bir ara…Her seferinde de yirmi yıl öncesinin tam tersine, yılgınlık, ürkü değil, gittikçe artan bir kızgınlık, bir başkaldırma kaplıyordu içini. Hele biri, o namussuz, o kalın kaşlı polis, o orospu çocuğu…(s. 8)

Kenan, Baba'yı hatırlar. "1946'da otobüste rastlamışlardı." (s. 15) Nermin'le yeni evlenmişlerdir. Ertesi gün saat on birde işe gider. Yolda yirmi yıl öncesini hatırlar, Şişli'nin eski halini hatırlar; otobüsler yoktur, savaş yıllarıdır. Öğretmenlik yıllarını hatırlar. Rasim'le çocukluk yıllarına gider: "Otuz yıl geçti demek." (s. 19) Öğretmenlik yıllarında mutludur: "Paramız bitiverirdi daha ayı yarılamadan. Kasaba borç, bakkala borç, Nermin yüzünü kızartıp annesinden bir şeyler koparır, açıklar kapanır bir süre. Sonra yine… Ama içimle barışıktım. Halkın yoksulluğunu duyuyorduk." (s. 21) Kenan için geçmiş, fakir ama mutlu olduğu bir dönem demektir. Bu, aynı zamanda şu anlama da gelecektir: Şimdi, mutsuzluk demektir.

Romanda geçmiş zaman, genellikle roman kişilerinin geçmişleri hakkında özetle bilgi verilirken ya da bir olaya atıf yaparken kullanılır. Kenan'ın Konya'daki öğretmenlik günlerinden, İstanbul'daki öğrencilik günlerinden, o dönemde tanıdığı birkaç kişiden ve yaşanan birtakım olaylardan söz edilirken geçmişten söz edilir. Kenan için geçmiş zamanın önemi büyüktür. Çünkü geçmişte yaşadığı olaylar onun şimdisini belirlemektedir. Birincisi, geçmişte polisin eline düşmüş, iki tokat yemiş ve sol çevrelerden uzaklaşmıştır. "44'te müdüriyete aldılar. İki tokat attılar. Sonra…Bugüne geldik…" (s. 107) Kenan, bu uzaklaşmanın acısını yıllarca içinde hissedecektir. Ama bu, sadece bir hissetme meselesi olarak da kalmayacaktır. Kenan'ın o zamandan sonra polis

olduğu söylentisi yayılacaktır ve Kenan, Günsel'i kaybedecektir. Geçmişte, Konya'dan tanıdığı komşuluk ettiği Fadıl Bey'in polis olduğu söylenecektir. Kendisinin, bir zamanlar arkadaşı olduğu Selami'yi ihbar ettiği söylenecektir. Bütün bunlar onun intiharına yol açacaktır.

Günsel'in geçmişinden de söz edilir. "44'te Sıvas'taydık daha." (s. 106) "46'da buradaydık, dedi. Harbiye, Sultanahmet cezaevlerine birçok görüşme günü annemle gittim." (s. 107) "51'de çok uzun sürdü, dedi. Ertesi yıl annem ölmüştü." (s. 107)

Bazı olayların oluş tarihinden anlatı zamanını belirlemek mümkündür. İşçiler, Baba'ya Eisenhower'ın Türkiye'ye gelişinin ne anlama geldiğini sormaktadırlar. Eisenhower'ın Türkiye'ye gelişinin haberi 6 Aralık 1959 gününün gazetelerinde yer almaktadır.

Kenan ile Günsel, Kumkapı mendireğine yaklaşırlarken Kenan hatırlar: Nermin'le on beş beş yıl önce buraya gelmişlerdir ve Kenan, Nermin'i öpmek istemiştir. Şimdi de Günsel'i öpmek istemektedir.

Yazar, yeni bir kısma geçtiğinde, "Günler geçiyordu çelişkili duygulara bata çıka." diye yazar. "Artık ne idüğü belli olmuş 1959 yılı ağır ağır son günlerini yaşıyordu." (s. 161)

Romanın Birinci Bölüm'ü 1959 yılı ile birlikte biter. İkici Bölüm'e girerken yazar, "Hey yavrum, kim getirdi seni bu ülkeye 1960 yılı?" diye açık tarih verir. İkinci Bölüm'ün başına konan metnin son cümlesi: "Şubata yeni başladık." Bu metinde ülkedeki siyasal olaylar yer alır: Yedi bin lastik işçisi açıktadır. Saidi Nursi yuhalanmıştır, Hepsi Sağır'ın başının altından çıkmaktadır, İlk Müslüman başmakan mucize yarattığından söz etmektedir, Londra'daki uçak kazasından Menderes sağ kurtulmuştur, Rektör üniversiteye polis giremez demiştir, Sosyalist Partisi dün resmen kurulmuştur, Asma köprü yarın ihale edilecektir, İsmet Paşa İstanbul'da "Gideceksiniz" demiştir, Ankara'da asılırken ipi kopmuştur Adana canavarının, Muhalif Yeni Sabah gazetesine bilinmeyen kişiler saldırmıştır, 25 basın duruşması vardır…" (s. 190-192)

Yeni kısımda haftalardır - demek ki Şubat ayı boyunca- Kenan'la Günsel'in Boğaz'da, Yenikapı kıyılarında dolaştıklarını okuruz.

Ahmet Emin Yalman'ın cezaevine girdiği haberini oluruz ki bu haber 7 Mart 1960 günü gazetelerde yer alır. Vehbi Koç'un istifa ettirildiği haberinden söz edilir. "Okudun değil mi dün?.. Vehbi Koç'u CHP'den istifa ettirmişler." Vehbi Koç gerçek hayatta istifa mektubunu 10 Mart 1960 günü yazmıştır. [32]

Üçüncü Bölüm, "Bunca acılar birikir de bir yere varılmadan olur mu?... 1960'ın Nisan'ına da varıldı." cümleleriyle başlar. Metne göre Türkiye iyiden iyiye sallanmaktadır, Muhalefet partileri aşmış halka yayılmıştır, Yasalar uygulanmamaktadır, Demokratlar bastırdıkça bastırmaktadır, Mart sonunda Kayseri'de CHP'lilerin üzerine ateş açılmış ve 17 kişi yaralanmıştır, 2 Nisan'da İnönü Kayseri'ye varmış, trenini Himmet Dede'de durdurmuşlardır, olaylar büyümüştür; Ordu için için kaynıyordur, "Gideceksiniz" diyordur İnönü. "Nasıl gideceklerdi?" (s. 434)

Roman, esasen bu numarasız metnin son cümlesine verilen bir cevap denemesi olarak da okunabilir. Zaman, Nisan'a gelmiştir. Olaylar Nisan'da yoğunlaşacaktır. Nitekim, anlatıcı "Daha nisanın haftasında olaylar öylesine koşturmaya başladı ki ne kara, ne ak buluttu artık; olaylara yetişebilmek, geride kalmamaktı sorun." (s. 460) diye yazar.

"12 Nisan'da Demokrat Parti Meclis Grubu, CHP hakkında meclis tahkikatı açılma kararına vardı." (s. 464) 18 Nisan'da CHP'nin, bir kısmı basının eylemlerini araştırıp soruşturmak için 15 üyelik bir 'Tahkikat Komisyonu' kuruldu, bütün siyasal eylemler yasaklandı." (s. 465) Bu olay üzerine tetikleyici olacaktır.

Günsel'in evinde o günkü Tıp Kongresi olayı konuşulur (…) Kore gençliğine kutlama, dayanışma teli çekme önerisi ortalığı iyice karıştırmış. Sövgüler, bağrışmalar başlamış, polisler coplarla saldırmışlar, göz yaşartıcı bomba patlamış; kavgalar, gürültüler arasında siyaset yapıldığı gerekçesiyle salon boşaltılıp kongre dağıtılmış."[33] (s. 509) Bu olayın 27 Nisan günü olduğu kayıtlarda mevcuttur.

[32] http://www.candundar.com.tr/_v3/index.php#!#Did=2925 (Erişim: 22 Nisan 2014)

[33] "27 Nisan günü düzenlenen Tıp Kongresi'nde Koreli gençlere tebrik telgrafı gönderilmesi için takrir verildi. Kongreyi takiple görevli polisin takriri görmek istemesi ile zaten hazırlıklı olan öğrencilere fırsat çıkmıştı. Çıkan kargaşada hem öğrenciler, hem de polis hırpalandı. CHP Gençlik Kolları dayak yiyen öğrencileri Sultanahmet'teki CHP binasında toplantıya çağırdı. 36 kişinin hazır bulunduğu toplantıda ertesi gün derslere girmeyerek emniyete götürülen gençler serbest bırakılıncaya kadar protestoların devam etmesi

Günsel, sabah kitaplığa bile uğramadan öğrencilerin toplanacağı bahçeye gideceğini söyler. "Sabah sekiz buçuğa doğru Beyazıt'ta dolmuştan inip de üniversite bahçesine doğru yürürken uzakta, giriş kapısı çevresinde dolaşan atlı polisleri görünce…" (s. 511) Artık 28 Nisan 1960 günündeyiz. Bugün ve 29 Nisan günü büyük olaylar olacaktır.[34] Günsel, her iki günde de polisin eline düşecek, sonra serbest kalacaktır. Sıkıyönetim ilan edilecektir.

1 Mayıs'ta Menderes'in radyo konuşması verilir romanda. 2 Mayıs'taki NATO toplantısına karşı gösteri yapacaklara ateş edileceğini duyurur. Romanın 28. Kısmı, "İki Mayıs pazartesi korkuyla, evecenlikle beklenen gün olmuştu bütün İstanbul'da." cümleleriyle başlar. Olaylar olur. 5 Mayıs'ta Ankara'da önemli olaylar olduğunu okuruz romanda. "Menderes'i yuhalayıp tartaklamış halk." (s. 679)

Kenan'ın polis olduğu söylentisi çıkınca Günseller on gün kadar saklanırlar.

Kenan, son mektubunu yazar: "Tam on ikiyi geçince, mektubun üstüne tarih koydu: 26 Mayıs 1960." (s.726)

Günsel, olayı ertesi gün öğrenecektir.[35]

2.1. 5.Mekân

Bir Gün Tek Başına romanında yer alan mekânların özel bir önemi ve işlevi vardır. Vedat Türkali mekânları, benimsemiş olduğu dünya görüşüne uygun olarak,

kararlaştırıldı". **27 Nisan 1996 / M.ALI EREN;** http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-1492-34-ilk-ogrenci-olaylarinin-hamisi-chp-idi.html

[34] 28 N.isan sabahındaki olaylara katılanlardan Sabahat Erdemir'in 'Milli Birliğe Doğru' isimli kitabında anlattığına göre sabah saat 7.00'de üniversite bahçesinde 200 kişi toplandı. Aralarında vazife taksimi yaptıktan sonra İkitisat ve Hukuk Fakülteleri anfilerine dağıldılar. Saat 9.50'de ilk ders sona erdiğinde Hukuklu bir genç mikrofonu eline aldı, bütün talebeleri hürriyet mücadelesi için bahçeye çağırdı. Öğrenciler, İstanbul üniversitesi merkez binası karşısındaki Atatürk heykeli önünde toplanıp İstiklal Marşı okudular.
Birsüre sonra polisin müdahalesi geldi Polisin sert tavrına karşı Rektör Prof. Dr. Sıddık Sami Onar ve o günkü dekan vekili Prof. Dr. Sulhi Dönmezer araya girmek istediler ancak onlar da tartaklandılar. Olaylarda polisin tecrübesizliği ve müsamahasızlığı göze çarpıyordu. Rektör ve diğer idareciler önce polis merkezine, ardından vilayete götürüldüler. 27 Nisan 1996 / M.ALI EREN http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-1492-34-ilk-ogrenci-olaylarinin-hamisi-chp-idi.html (25 Nisan 2014)

[35] Romanda tarihin çok açık olmasına rağmen 26 Mayıs'ı son gün olarak alan yazarlar da vardır.

roman kahramanlarını sınıfsal konumlarına göre, birbiriyle karşıtlık oluşturacak biçimde romana yerleştirmiştir.

2.1.5.1. Dış Mekânlar

Vedat Türkali'nin bir İstanbul yazarı olduğu söylenebilir. *Bir Gün Tek Başına* romanından başlayarak onun romanlarının büyük çoğunluğunda ana mekân İstanbul'dur. Yazar, İstanbul'u anlatırken romanın konusuyla da uyumlu olarak İstanbul'un belli başlı semtlerini, bu semtlerin sokaklarını, mimari yapılarını anlatmaktadır. İstanbul dışına ancak roman kahramanlarının geldikleri yerlerden ya da bir dönem yaşadıkları yörelerden söz etmek gerektiğinde çıkılır. Günsel, Sıvas'tan gelmiştir. Kenan, Burdur kökenlidir; aile, Tokat'tan sonra Üsküdar'a yerleşmiştir. Hasan, Muğla'da gözetim altındadır; sonra İzmir'e gidecektir. Kenan, bir ara Konya'da öğretmenlik yapmıştır. İstanbul dışındaki mekânlar bu şehirlerle sınırlıdır. Romanın içeriğini etkileyecek bir etkileri yoktur. Sadece Kenan için Konya, bir zamanlar öğretmenlik yaptığı, bazı gericilerle mücadele ettiği, Fadıl Bey gibi sonraki yıllarda başına bela olacak bazı ahbaplıklar edindiği bir yerdir.

Bir Gün Tek Başına romanında kahramanlar sınıfsal konumlarına göre belli başlı semtlerde yaşamaktadırılar. Burjuva değerleri benimsemiş roman kahramanları Teşvikiye'de, Şişli'de, Ayaspaşa'da lüks olarak dayanmış döşenmiş evlerde otururlar. Rasim-Refiş, Kenan-Nermin çiftleri; Sermet'in ailesi böyledir.

Sol ideolojiyi benimsemiş roman kahramanları Aksaray, Etyemez, Kocamustafapaşa, Haliç gibi işçilerin yoğun olarak yaşadığı semtlerde otururlar: Günsel ve ailesi, Baba ve çevresi.

Sol bir ideolojik yapısı olmayan, Demokrat Partiye oy veren, CHP'ye oy veren, din ve mezhep temelinde düşünceye sahip işçiler de Kazlıçeşme gibi uzak semtlerde otururlar.

Beyazıt Meydanı öğrenci olaylarının yaşandığı alan olması nedeniyle önemlidir. Beyoğlu, romanda bir eğlence merkezi olarak yer alır.

Kenan, evinin bulunduğu Şişli'den işyerinin bulunduğu Babıâli'ye doğru giderken yol buyunca gördüğü yapılar ve bazı yollar üzerine düşünür. Şişli Camisi'nin yapımı sırasında kızmışlardır. "Oysa pek iyi işte… Ya şu yıkılası apartmanlar." (s. 17) Burada caminin mimarisine olumlu, apartmanlara olumsuz baktığını görürüz. Şişli, apartmanların yoğun olarak yapıldığı ilk semttir. O nedenle de Moderleşmenin mimari anlamda orada başladığı söylenebilir.[36] Kenan, "Ne çirkin yapı bu Harbiye de." (s. 20) diye düşünür. Çünkü burasının bir bölümü askeri cezaevidir; Baba ve 'bizimkiler' burada kalmıştır yıllarca. Beyoğlu için de olumlu düşüncesi yoktur Kenan'ın. O, yerli olan değerlerden yanadır:

> Beyoğlu bugün de çirkin mi çirkin. Hangi gün sevdim ki?...İstanbul demek Boğaz demek, Haliç, Sultanahmet, Süleymaniye demek…Beyoğlu olmasa ne yitirir İstanbul? Meyhane, kerhane, Batakhane…Ya sinemalar? Bu sinemaların yeri yok muydu Anadolu'daki özlemlerinde? Yoktu. Şehzadebaşı'ndaki sinemalardı daha çok. Ferah, Turan, Milli, Hilal... (s. 22)

Kenan, Babıâli'ye geldiğinde çevredeki binalara ve orada değişimlere bakar. Buralardaki gelişmelerden çelişkili duygulara kapılsa da umutlanır:

> Ne değişti şu Babıâli'de yirmi beş yıldır? Değişmedi mi? Sürümleri yüz binlerle ölçülen basın nereden gelirdi aklına?.. Entertipler, rotatifler, ofsetler, tifdruklar… Caddelerde, ara sokaklarda bitiveren koca koca hanlar, kâğıtla, mürekkeple, satılık kafalarla beslenip semiriyorlar gün günden. Köstebek gibi karanlığı eşeliyorlar. Bir yere varacak bu gidiş. Bekle, varacak!.. Hiçbir yere varılmaz bu ülkede oğlum; öööyle gider. Gitmez, gitmez…(s. 23)

Oradan çıkınca, sokakta bir süre yürürler ve Günsel, sokaklarda yürümeyi sevdiğini söyler fakat ardından, kendini eleştirir: "Küçük-burjuva duyarlığı." (s. 53)

> Beyoğlu Caddesi'ni kesip yukarı sokaklara geçiyorlardı. Barlardan, pavyonlardan çıkan sarhoşların, orospuların, cinsel sapıkların, ne idüğü belirsiz bir sürü karanlık kişinin, artık tek tük geçen arabaların caddesiydi Beyoğlu!. Gece kulüplerinin, barların, ara sokaklara kustuğu renk renk neonlar, kapılarda bekleşen taksiler, uyuklayan şoför, bir sövgü bir haykırış, bütün bunları örtmeye gücü yetmezmiş gibi ağı ağır çiseleyen yağmur; ıslak, ışıltılı sokaklar; Kenan'ın duyarlıkla baktığı her şey, gerçek kimliklerine Günsel'in yargısı ile kavuşmuşlardı sanki. (s. 54)

---

[36] Nişantaşı'nın gelişmesi, İstanbul'un 19. yy'ın ikinci yarısındaki gelişmesiyle tam bir uyum içersindedir. İki temel gelişme, iki ana aks üzerinde Nişantaşı'nı etkilemiştir. İlki sarayın önce Dolmabahçe'ye sonra da Yıldız'a taşınmasıdır. Bu olgu hanedan mensuplarını ve yüksek devlet görevlilerini yöreye çekmiştir. İkincisi, Nişantaşı'nın kentin en modern kesimi olan Pera'ya (Beyoğlu) yakınlığıdır. Batılılaşma yolundaki İstanbul'da Pera'ya yakın olmak, oradaki hayat tarzına karışmak bakımından da bir fırsattı.

1930'lardan sonraki gelişme bütün İstanbul'da olduğu gibi apartmanlaşma yönünde olmuş, Nişantaşı çevresindeki Taksim, Harbiye, Osmanbey ve Şişli gibi semtlerle birlikte İstanbul'un en hızlı apartmanlaşan semtlerinden biri durumuna gelmiştir. Ama bu apartmanlaşma seçkin bir yapılaşma olarak sürmüş, semt özellikle üst gelir grubunun tercih ettiği bir yerleşme yeri kimliğini korumuş, anacaddeler boyunca sıralanan mağazalar da bu kimliği desteklemiştir. (Vikipedi)

O geceden bir ay sonra Kenan, kalabalık caddeden geçmektedir. O geceyi hatırlar. Gecenin sonunda Günsel, onun koluna girmiştir. "Artık bu cadde benim için hep Günsel'le lokantadan çıktığımız gecenin caddesi." Cadde, neredeyse kutsallaşmıştır.

Romanda genellikle Aksaray, Sirkeci, Etyemez, Kocamustafapaşa, Beyazıt Alanı, Çınaraltı gibi mekânlar ve o yörelerdeki Beyazıt Camisi, Beyazıt Medresesi gibi yapılar ve birtakım sokaklar geçer. Kenan, Atikalipaşa Camisi'ne, yola, sebile vb. Günsel'le buluştuğu için mutlulukla bakar.

2.1.5.2. İç Mekânlar

Yazar, tasviri pek sevmez. Bu nedenle ayrıntılı tasvirler yapmaz. Tasviri, amaçlı olarak kullanır. İç mekânları, orada yaşayan insanların sosyal statülerini vurgulamak amacıyla tasvir eder. Örneğin Rasim'in evini ayrıntılı olarak tasvir ederek onun zenginliğine ve burjuva kültürüne dayalı zevkini yansıtmaya çalışır ki Kenan bu zevki eleştirecektir:

> Ayazpaşa'da bir apartmanın yan yana iki çatı katını almış, birleştirip tam kata çevirmişti. Bütün Marmara'yı, Boğaz'ı görürdü. Dışarıda İhsaniye, Salacak, Üsküdar, Kızkulesi, gemiler. Beylik İstanbul görüntüsü. İçerde, kendine göre zevkli, ama daha çok pahalı döşenmiş yeni, kocaman bir apartman katının ağırlığı…Halılar, şömine, en modern oturma, yemek odası takımları, kristal avizeler, vazolar, ağır sigara tablaları, veyyözler, tül ve kadife perdeler, iki akvaryum, klasik tablolar…Bir burjuva evi için akla gelen her şey, aman bu da eksik kalmasın diye, yerli yerine konmuş gibiydi. Kenan gerçekten bir sıkıntı duyardı bu evde. Nermin bayılıyordu. Bir keresinde tartışmışlar, Kenan'ın da sinirli bir gününe çatmış, ağzına geleni saymış, kızın ne zevksizliğini, ne burjuvalara imrenmesini bırakmıştı. (s. 81)

Rasim'in Kenan'a anahtarını verdiği garsoniyer de burjuva zevkiyle döşenmiştir ve şöyle tasvir edilir:

> Kimsenin kimseyi tanımadığı, merdivenlerden çıkarken yaşanmıyor duygusunu veren yerlerdendi. Çatı beşinci kattaydı. Soluk soluğa vardılar. Anahtarı uzatıp da kapıyı açarken heyecandan elleri titriyordu Kenan'ın. İçerisi ılıktı. Kanan kapıyı kapatıp Günsel'e dönünce ne diyeceğini bilemeden kaldı. Günsel minik salona, dışardaki terasa, terastan görünen ufacık Boğaziçi'ne, geniş Levent Balmumcu sırtlarına bakıyordu. Salonda halı, kanepe, koltuklar, boş küçük demir kitaplık, eski bir radyo, pikap, yanında barımsı ufacık büfe, bardaklar, duvarda bir Renoir reprodüksiyonunun çıplak tombul kadınları, masa, lampater, her şeyi yerli yerinde, ölçülü biçiliydi…(s. 209)

Bu burjuva mekanlarına karşılık Baba'nın evi şöyle tasvir edilecektir:

> Bu loş, tahta avlu, yüksek kapılar, kireç badanalı duvarlar, şıpıdık terlikler eski tanıdık sıcaklığı ile sarıvermişti Kenan'ı. Üsküdar'daki evleriydi bu…Baba'nın ardından girdiler. Ağaçlı bir bahçeye bakan, basma perdelerin sarktığı iki pencereli büyükçe bir odaydı. Duvarlar ilk bakışta

> hepsi dağınık, parça parçaymış gibi görünen ciltsiz kitapları doldurduğu raflarla çevriliydi. Aralarındaki tek tük ciltler, ötekilerin eskiliğini daha çok ortaya çıkarıyordu. Yanda borulu bir gaz sobası, köşede üstü dağınık kağıtlar, kitaplar, gazetelerle dolu geniş bir tahta masa vardı. (s. 117)

Günsel'in, bir süre saklandığı Sevil'in evi şöyle anlatılır:

> Basma perdeli pencere içlerinde, avlusunda dizi dizi karanfilli, fesleğenli konserve kutuları, kireç badanalı duvarları, avlu kısışında sürekli koku saçan kuyulu apteshanesi ile Taşlıtarla'nın Haliç'e, Kâğıthane'ye bakan sırtlarındaki briket gecekondu kalabalığına karışmış iki odalı (bir buçuk da denebilir) bir yerdi oturdukları. (s. 733)

Günsel, işçi semtlerinde Kenan'dan uzaklaşmış beklerken:

> Sedirin yanındaki küçük pencereden Haliç'e bakıyor, Kâğıthane'de, Silahtar'da, Eyüp'te, Defterdar'da alçala yüksele sıralanan fabrikaların bacalarına dalıp gidiyordu. Bir gün gelecek…Ama ne zaman? Kenan'la tanıştıkları gecenin konuşmalarını anımsar gibi oldu irkilerek. Atmaya çalıştı kafasından. Her sabah alacasında, Haliç'e, fabrikalara inen akın akın işçi yığınlarındaydı gözleri. Ne çok, ne büyük işleri var. Karanlıkta uyanıp kenti uyandırmakla görevli bunlar! Güçleniyordu baktıkça ya, içindeki acı da güçleniyordu. (s. 735)

Bu tasvirlerde yazarın, burjuva evlerini tasvir ederken kullandığı "kimsenin kimseyi tanımadığı" ifadesinin soğukluğuyla Baba'nın evini tasvir ederken Kenan için kullandığı " tanıdık sıcaklığı ile sarıvermişti" ifadesinin sıcaklığı arasındaki fark dikkat çekicidir. Aynı sıcaklığı Günsel'in düşüncelerinde de bulmak mümkündür.

Bir Gün Tek Başına romanında meyhaneler ve ünlü lokantalar da sıkça görülen mekânlardır ve buralarda genellikle aydın kesimden muhalif insanlar vakit geçirir. Bu meyhanelerin romanda sembolik bir anlamı da vardır. Örneğin, Günsel ile Kenan İstasyon Lokantası'nda tanışırlar. Burada ilk gece memleket meseleleri, toplumsal sorunlar konuşulur, tartışmalar yapılır. Buradan çıkınca Beyoğlu'nda Yusuf denilen bir yere giderler. "Beyoğlu'nun karanlık, arka sokaklarındaydı Yusuf." (s. 44) Sinemacılar, oyuncular, öğrenciler, sanatçılar, gazeteciler vardır. "Toplumcu… toplumcu, toplumcu…Bu kadar toplumcu böyle yeraltından başka nerde toplanabilir!" (s. 45) Elbette bu saptama ironiktir. Sirkeci Gar Lokantası'ı da gidilen ünlü mekânlardandır.

Romanda sıkça yer alan mekânlardan birisi de banyodur. Banyo, bir arınma mekânıdır. Kenan'ın banyodaki iç konuşmaları onun, bize kendisine nasıl baktığını, nasıl değerlendirdiğini sergilemesi bakımından önemlidir:

> Bu sıcak, beriki soğuk…Öteki sert, beriki yumuşak…Ömrünce sınırda kalacaksın. Sende iş yok oğlum, sende iş yok…(…)Yirmi yıl önce de müdüriyette patlattıkları iki tokatla bitiverdik. Sende iş yok oğlum, sende iş yok…(…)(s. 14) "Ne çok sevdim bu kızı…Yine de seviyorum. Bir kez çok güzelsin…Yalnız ağladığın zaman çirkinsin. Her şey bitip de seni ağlar düşündüğümde de güzelsin.(…)Ağlayıp zırlayan bir çocuğa isteklerinden vazgeçsin diye verilen elmaşekeri kadar suçsuzsun. Ama sen beni yedin isteklerimden vazgeçmem için. Çocuğu yiyen elmaşekeri. (s. 14)

Günsel, garsoniyerde geçirdiği ilk geceden sonra kendisiyle hesaplaşır. Banyoya girer, arınır; kaçmak ister ama sonra kendisini durdurur. Kararlılıkla yatağı, odayı düzeltir, ağır ağır evden çıkar.

Kenan, işçilerden dayak yedikten sonra yara bere içinde eve gelince Nermin yakınlaşır, daha sonra sevişirler ama Kenan pişman olur. Çünkü Nermin, bu sevişme sahnesini bilerek kurgulamıştır. Kenan, banyoya gider. Arınmaya çalışır. Aslında bu, bir ruhsal arınmadır. Çıkınca Nermin'i kovacaktır.

Bir diğer iç mekân da Günsel ve diğer öğrencilerin öğrencisi oldukları İstanbul Üniversitesinin sınıfları ve koridorlarıdır.

Bir diğer iç mekân da Günsel'in ve olaylara katılan diğer öğrencilerin polis ve asker tarafından yakalanıp götürüldüğü, sorgulandığı, zaman zaman işkence edildiği Emniyet Müdürlüğü (Müteferrika) ve askeri kışlalardır.

2.1.6. Kişiler

Roman kahramanlarını incelerken kahramanların olay örgüsündeki işlevlerine, sosyal statülerine, psikolojik durumlarına, fiziki görünümlerine, tip oluş durumlarına; yazarların karakter yaratma tarzlarına ve karakterlere karşı tutumuna bakılır. Biz de bu çerçevede şahısların olay örgüsünde niçin yer aldıklarına, hangi işlevleri yerine getirdiklerine bakarak bir tasnif yapmaya çalışacağız.

Başlangıçta şunu söyleyebiliriz: Vedat Türkali karakter yaratmada, belki de sinemacı oluşundan da gelen bir tecrübe ile oldukça ustadır. Yazar, tip diyebileceğimiz roman kişilerine bile bir karakter özelliği yüklemeye çalışır.[37] Bu yönü, birçok incelemeci tarafından vurgulanmıştır.[38]

[37] R.Wellek, "Kişi tanıtmanın, kişi yaratmanın (characterization) en basit şekli isim vermedir." (2011: 256) diyor. Türkali, bütün kişilerine –polis ve askerler dışında- ad vermiştir, denebilir.

[38] Fethi Naci, "Vedat Türkali, bireyleri toplumsal olayların etkisi içinde bireyselle toplumsalın karşılıklı etkileşimleri içinde gösterebildiği için hem romanın kişileri romancıdan bağımsız bir yaşarlık, bir sahihlik kazanıyorlar…"; Bir Edebiyat Olayı", Politika 29.09.1975; Rauf Mutluay, "…çevrenizde bu romanın sayfalarından çıkmış birçok insan görebileceğinize..", "Bir Gün Tek Başına", Cumhuriyet, 14. 08. 1975.

Bir Gün Tek Başına şahıs kadrosu bakımından zengin bir roman olarak kabul edilebilir. Türkali, Pospelov'un 'şahıs kadrosunun eserin içeriğini oluşturduğu' (2005:223) fikrini kanıtlar tarzda, romanının içeriğini şahıs kadrosu üzerinden oluşturmuştur. Denebilir ki *Bir Gün Tek Başına*, Türkiye'nin belirli bir döneminde- 28 Eylül 1959-26 Mayıs1960 - 27 Mayıs İhtilali'ne gidiş sürecinde toplumun çeşitli kesimlerinden birtakım insanların bu süreci nasıl, hangi şartlarda, hangi duygularla yaşadıklarını anlatan bir romandır.

Bir Gün Tek Başına, çok genel hatlarıyla bakıldığında, yazarın benimsediği ideoloji gereği, sınıf çatışması üzerine kurulmuştur. Bu çatışmanın romandaki yansıması, romanın anlatı zamanının kapsamı içinde, yine genel hatlarıyla iktidar ve muhalefet çatışması biçimindedir. Bu açıdan bir tasnif yapmak gerektiğinde, şahıs kadrosunun bir kısmının iktidar tarafında bir kısmının da muhalefet tarafında yer alacak biçimde konumlandırıdığı söylenebilir. Ara bölgede olanlar da vardır. İktidarı, Demokrat Parti ve Başbakan Adnan Menderes temsil etmektedir; muhalefette ise CHP ve İsmet İnönü vardır. Muhalefetin içinde, CHP'den farklı bir ideolojiye sahip sosyalist bir grup vardır ki romanın bakış açısının merkezinde bu grubun görüşlerinin olduğu söylenebilir. Romanın arka planındaki iktidar-muhalefet çatışması, Kenan ve Günsel'in aşk hikâyesi, Kenan ile karısı Nermin'in çatışmasının hikâyesi paralelinde sürekli olarak vurgulanır; sadece arka planda yer almakla kalmaz, olay örgüsünü de belirleyecek derecede ve önemde bir yer işgal eder. Roman kişilerini de bu çatışma çerçevesindeki rolleriyle tanırız.

Yukarıda, romanda yer alan hikâyeleri, "1. Kenan ve çevresinin hikâyesi, 2. Günsel ve çevresinin hikâyesi, 3. Bu iki çevreyi bir araya getiren Kenan ile Günsel'in aşk hikâyesi, 4. Türkiye'nin 1960 İhtilaline sürüklenişinin hikâyesi" biçiminde çok yukarıdan bir bakışla tasnif etmiştik.

Şunu öncelikle belirtmeliyiz ki Kenan, karısı Nermin ile sevgilisi Günsel arasında bir seçim yapma konumunda olan kişidir. Nermin ve Günsel, bu durumda hem bireysel düzlemde birbirleriyle çatışma halindedirler hem de sınıfsal düzlemde. Nermin, burjuva değerler peşindedir, dolayısıyla onu elde edebileceği bir yol olarak iktidardan yanadır; Günsel ise işçi sınıfını savunur ve burjuva iktidarını yıkmak isteyen grubun

içindedir. Yazar, kanımızca bu üçlü aşk hikâyesine böyle bir sembolik anlam yüklemiştir. Nitekim romanın Birinci Bölümü biterken Kenan, "Birbirine tıpatıp benzeyen iki sevgilim var!.. Biri Vatan Cephesi'ne yazıldı, öteki yıkmaya çalışıyor…" (s. 186) diyecektir. Bu cümle bir saptama olduğu kadar, romanın İkinci Bölümünde sergilenecek olan çatışmaları da haber vermektedir.

Yazarın asıl hedefi, bu aşk hikâyesi çerçevesinde Kenan ile Günsel'in karakterlerini sergilemek; Kenan'ın zaaflarını vurgularken Günsel'in olumlu yanlarını göstermektir. Bu nedenle romanın hikâyesinin yapı tiplerinden karakter yapılı hikâye sınıfına girdiği söylenebilir. Ancak şunu özellikle belirtmek gerekir ki burada söz konusu olan karakterler aynı zamanda içinden doğdukları ya da içinde bulundukları toplumsal kesimin özelliklerini de yansıtmak üzere kurgulanmışlardır. Hatta özellikle bunun için kurgulanmışlardır. Esasen Vedat Türkali'nin romancılığının temelinde ele aldığı zaman dilimindeki toplumun panoramasını roman kişileri üzerinden vermek olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Biz kişileri sınıflandırmamızı, romanın yukarıda belirtilen özelliklerini göz önünde bulundurarak, öncelikle kişilerin sosyal konumlarına göre düzenlemeyi uygun buluyoruz. Tabii aynı anda, kişilerin olay örgüsündeki rollerini de göz önünde bulunduracağız.

2.1.6.1. Küçük Burjuva Çevresinde Yer Alan Kişiler

Roman büyük oranda tematik güç (protagonist) konumundaki Kenan'ın bakış açısıyla yazıldığı için bu çevre de doğal olarak onun gözünden anlatılacaktır. Kenan, aşağıda da anlatacağımız gibi, bu çevrenin içinde fakat bu çevrenin değerlerini küçümseyerek/eleştirerek var olan, bu konumdan beslenen bir karakterdir. Bu çevreler, iktidar kanadında yer alırlar ya da almak isterler, onun nimetlerinden yararlanırlar ve bunu sürdürmek isterler. Kenan, yer aldığı bu çevrenin değerleriyle çatışma halinde olduğu için bu çevre eleştirel bir gözle, çoğunlukla olumsuz olarak anlatılır. Romanda, bu çevreyi asıl olarak Rasim ve karısı Refiş temsil eder. Nermin, Nermin'in annesi Melahat Hanım ve Nermin'in kardeşi Selim de bu çevreye tutunmaya çalışan kişilerdir.

Sermet'in ailesi de bu çevrededir, fakat onlar romanda sadece sözü edilen kişiler olarak var olurlar.

Kenan: Romanın tematik gücü, kırk yaşlarına merdiven dayamış olan Kenan'dır. Kenan, üniversite sıralarında tanıştığı ve arkadaş olduğu Nermin ile evlidir. Zeynep adında, ilkokula henüz başlayan bir kızları vardır. Kenan, Nermin'i küçümsemektedir çünkü Nermin, burjuva değerler peşinde koşmaktadır, memleket meseleleriyle ilgilenmemektedir. Kenan, bu nedenle Nermin'i eleştirmekte, zaman zaman onunla alay etmekte, ona karşı kaba ve anlayışsız davranmakta, bencillik etmektedir. Aralarında kavgalar çıkmaya başlamıştır. Bu davranışların yeni yeni ortaya çıktığı, Kenan'da bir değişim olduğu Nermin'in şu sözlerinden anlaşılır: "Ağladı ağlayacaktı Kenan'ın sözüne. Alışık değildi bu davranışlarına Kenan'ın. Eskiden… Başını eğip kalktı masadan." (s.6) Ancak bu kavgalar uzun sürmemekte, Kenan pişman olmakta ve Nermin'in cinsel çekiciliğine yenik düşmektedir. Kenan'ın Nermin'le cinsellik dışında iletişimi kalmamıştır, denebilir.

Ülkede siyasal durum karışıktır; hükümet muhalefete karşı baskıcı politikalar izlemekte, Kenan da ancak gazete kupürlerinden izlediği DP'nin uygulamalarından rahatsız olmakla birlikte pek bir şey yapmamakta, ancak bu da onu kendi gözünde giderek değersizleştirmektedir. Kenan'ın temel meselesi, aslında kendisine baktığı yerle bulunduğu yer arasındaki mesafenin büyüklüğüdür.

Kenan, gençliğinde komünist olduğu iddiasıyla alındığı karakolda iki tokat yemiş ve korkarak siyasi çevrelerden uzaklaşmıştır. Sonraki yıllarda bu olay, onun semptomu olacaktır, korkaklığının altında ezilecektir. Bu korkaklık yüzünden sığındığı, güvenli burjuva çevresinde, onlara pek karışmadan yaşamına devam edecektir. Kenan, aslında bu çevrede de bir yalnızlık içindedir. En yakın arkadaşı, çocukluk arkadaşı olan Rasim'dir ki Rasim de, hükümete yakın durup onun çeşitli nimetlerinden yararlanarak işler yapan birisidir ve romandaki rolü de siyaset yoluyla palazlanan bir sınıfı temsil etmektir. Kenan'ı sürekli şaka yollu da olsa Bolşevik olarak niteler, onun bu yönüyle dalga geçer ve fikirlerinden vazgeçirmeye çalışır. Kenan da onu sertçe eleştirir ancak yardımlarını istemekten de geri durmaz. Kenan, siyasetten bir çıkar peşinde değildir, kendi adına bir maddi kazanç elde etme hevesinde de değildir. Ev kirası, işyeri kirası, işçileri olan

Matmazel ve Burak'ın ücreti, kendi harcadıkları, yuvarlanıp gitmektedirler. Öğretmenlik yaptığı yıllarda böyle rahat olmamışlardır. Ancak o zamanlar Kenan'ın kendisinden hoşnut olduğu zamanalrdır çünkü halkın yoksulluğunu duyuyordur, savaşıyordur!

Kenan, bir zamanlar "Baba" dediği mücadeleci bir kişiyi zaman zaman saygıyla hatırlamaktadır ki hatırlamasının nedeni kendisinde eksik olan yönün Baba'da fazlasıyla bulunmasıdır. Kenan, bir gün bir meyhanede Günsel'i tanıyınca ona âşık olur. Günsel, 22 yaşında-sonra 23- genç ve ateşli bir devrimcidir. Nermin'e fizik olarak çok benzemesi, Nermin'den fazla olarak devrimci olması Kenan'ı çok etkilemiştir. Kenan, kendisinin başaramadığı devrimciliği başarmış cesur biri olduğu için de Günsel'e âşık olur. Günsel onu severse kanımızca kendisini yukarıda sözünü ettiğimiz mesafeyi kapatmış gibi hissedecektir. Onaylanmış olacaktır.

Kenan, kendini beğendirebilmek için Günsel'in katıldığı eylemlerde gençlere yardımcı olmaya çalışır. Günsel'in yakın çevresine girer, bir zamanlar yanına gittiği Baba'nın tekrar yanına gider, onların arasında olmaktan mutluluk duyar; onlar tarafından kabul görmek ister. Sol çevrelerin yücelttiği işçileri tanımaya çalışır. Ancak onların dünyalarından ruhen uzaktadır; bu yüzden de o dünyaya giremez.

Günsel, Kenan'ın duyarlığını küçük burjuva duyarlığı olarak değerlendirir ve sık sık eleştirir.

> O dönemde yazar ve eleştirmenler arasında, küçük burjuva Kenan'ın olumlu bir tip mi yoksa bu toplumun baş belası mı olduğuna ilişkin tartışmayı hatırlayanlar çıkacaktır belki de (…) Elbette, solcu kesimin sempati duyduğu üniversite öğrencisi Günseli ile yaşadığı aşk, Kenan'ı da sevimli kılmıştı biraz ama yazarın, onun özelinde, toplumsal olaylara tavır almakta isteksiz, ürkek, sinik Küçük burjuva aydına yönelttiği eleştiri çok açıktı. (Türkeş, 2004)

Ömer Türkeş'in sözünü ettiği isteksizlik, bizce daha çok inançsızlık olarak okunmalıdır.

Kenan, tanıştıkları andan itibaren Sermet'i kıskanır. Nermin'le birlikte olmak istemez, boşanmak ister. Ancak Nermin boşanmayacaktır. Günsel hamile kalır. Nermin de hamile kalmıştır aileyi kurtarabilmek ümidiyle. Kenan, tıpkı burjuvazi ile işçi sınıfı arasında kaldığı gibi iki kadının arasında kalmıştır. Kenan, bir romantik aydındır.

Baba'nın çevresinde Kenan'ın polis olduğu söylentisi yayılır. Kenan, gizli polis olarak suçlandığını duyunca yıkılmıştır. Günsel'le buluşur fakat Günsel'in de bu söylentiye inandığını görünce kahrolur.

Kenan son kez eve gelirken, "Geldik işte… İnelim Kenan Bey! Birlikte gireceğiz bu eve." (s.721) der. Bu cümle kimlik bölünmesini yansıtır kanımızca. Kapıdan içeri girer girmez Nermin'e yumruk vurur; sonrası fena bir dayaktır.

Kenan, herkes tarafından terk edilmiştir; o da herkesi ve her şeyi terk eder. 27 Mayıs'a girerken intihar eder.[39]

Ekin Levent'in bitirme tezinin başlığı Kenan'ın ruh halini kanımızca iyi ifade etmektedir: "Arada kalmış aydının çıkış yolu: İntihar"[40]

Nermin: Kenan'ın karısıdır. Güzeldir. On dört yıllık evlidirler. Kenan Türkoloji okurken o da felsefe okumuştur. Bir süre öğretmenlik yapmıştır ancak daha sonra Kenan'ın da arzusuyla, çocukları Zeynep'e bakmak için çalışma hayatını bırakmıştır. Bir zamanlar Kenan ile birlikte Baba'yı ziyarete gidip Kenan'ın da beğendiği felsefi çözümlemeler yaparken, Kenan'la birlikte o çevrelerden uzaklaşmış, toplumsal meselelerle ilgilenmeyen, ailesini korumaya ve daha rahat yaşatmaya yönelik ilişkilere yönelmiştir. İdeal bir eş, ideal anne rolünü benimsemiştir. Ailede sorunlar çıkmaya başladığında, kimseye, özellikle annesine mutsuzluğunu hissettirmek istemez, mutlu olduğu duygusunu vermeye çalışır (Sert, 2001: 120) Ailenin tüm sorumluluğunu üstlenmiştir, kızları Zeynep'le o ilgilenir. Romanda küçük burjuva sınıfı temsil ettiği söylenebilir. (Koç, 2014:107)

---

[39] Eleştirmenler Kenan karakteri üzerinde önemle durmuşlardır. "Kişiliğinde çelişik eğilimler barındıran, duyguları ve düşünceleriyle hayat pratiği arasındaki mesafeyi bir türlü kapatamayan Kenan'ın maddi pratiklerinden çok iç yaşantısı üzerine kurgulanan roman, bu iç yaşantının o dönemin küçük burjuva aydınının genel insani durumunu temsil edişiyle Kenan'a hem bir karakter hem de bir tip niteliği kazandırıyordu."(A. Ömer Türkeş, 4 Eylül 2010*, Milliyet Kitap* http://www.insanokur.org/?p=75) Fethi Naci, Kenan için, "Kararsız ve umarsız 'küçük burjuva aydını'nı böylesine ustalıkla canlandırabilmek, edebiyatımıza belirli bir dönemin unutulmaz kahramanını kazandırmak…" sözleriyle Kenan'ın kararsızlığını vurgular ("Bir Edebiyat Olayı", *Politika*, 29. 09. 1975)

[40] Ekin Levent, "Arada Kalmış Aydının Çıkış Yolu: İntihar" (Bitirme Tezi), TED Ankara Koleji Vakıfı Özel Lisesi, Tarihsiz

Nermin, Kenan'a güvenir, onun kendisinden bir şey saklamayacağını, kendisinden kopamayacağını düşünür, emindir bundan; çünkü Kenan, bir iki kaçamağını karısına söylemiştir (Sert, 2001: 20).

Nermin, Kenan'ın kendisinden uzaklaştığını görür, daha sonra ayrılmak istediğini de öğrenir ama her ne pahasına olursa olsun evliliğini sürdürmek ister, Zeynep'i babasız bırakmayacaktır; çünkü kendisi bunun acısını tatmış bir insandır. Nermin'in babası başka bir kadın uğruna evini terk etmiş birisidir.

Nermin de Kenan'ın bakış açısıyla okura sunulur. O nedenle Nermin'in –adının anlamı yumuşaktır- Kenan'ın bencilce davranışlarına karşı anlayışlı davranmaya çalışması, sabır göstermesi; kimi durumlarda ağlamaklı olması, Kenan tarafından "çirkin bir saldırı" olarak değerlendirilir.

Nermin, dünyasını evliliğini korumak üzerine inşa etmiştir. Kenan'ı sinirlendirmekten korkar, maddi sıkıntılardan söz etmez. Ancak annesinden yardım alır. Kenan'a haber vermeden Rasim'le işbirliği yapar, annesinin arsasını satmak ve bir matbaa açmak gibi işlere girişir hükümet imkânlarıyla. Vatan Cephesi'ne girer. Kenan, en çok buna kızacaktır oysa.

"Aptal bu kadın, nasıl yaparsın sen o işi? Yapar! Küçük -burjuvazide, hele böyle kadınlarda gömülü yatan mal hırsı öyle beceriler, yetenekler yaratır ki sen de şaşarsın budala!..." (s. 375) Nermin, Günsel'in varlığını öğrenir, Kenan'ın ayrılma isteğini kabul etmez, aileyi korumak için hamile kalır.

Kenan, Nermin'le Günsel'in fiziksel olarak ne kadar benzediklerine bakarken Nermin, bunu yanlış yorumlar ve Kenan'ın kendisini arzuladığını düşünür, mutlu olur.

Kenan, Nermin'den ayrılmak istediğinde Nermin ayrılmak istemez. Uzun süre direnir; büyü yapıldığına, nazar değdiğine inanır. Kenan'ı sevmese de bırakmayacaktır, Zeynep'e kendisi gibi babasızlığı yaşatmayacaktır. Nermin, Kenan'ı hasta olarak görmektedir.

Ama bir süre sonra Kenan eve geldiğinde kararlı bir Nermin'le karşılaşacaktır. "Gözleri kıpkırmızı, yüzü iyice solgun, ama yine de dik bakışlı…direten, inatçı, ortaya yeni çıkmış Nermin'di." (s. 262) Nermin, eşyalarını da ayırmıştır.

Kenan, Nermin'in tıpkı Rasim, Refiş ve annesi gibi bir mantık çerçevesinde düşündüğünü bir kez daha anlar. Artık bitmesi gerektiğini düşünür bu evliliğin . Buna karşılık Nermin, sık sık Kenan'ın zaafını bildiği dişiliğini kullanır, sevişirler.

Bu sevişmenin ardından Kenan, çok sertleşecek, küfürler ederek kovacaktır karısını odadan. "Ağzına sıçtığımın kaltağı, defol başımdan diyorum sana…Hadi defol burdan… Orospu…" (s. 356)

Bu olaydan sonra Nermin, değişir. Kenan'a hesap sorar. "Sana karşı artık eskisi gibi davranmayacağımı bilmeni istiyorum. Bu bir…Aptal yerine konmaktan bıktım artık." (s. 362)

Nermin, artık hesap sormaya girişmiştir. Kenan'ın her dediğini yapan kadın rolünden sıyrılmıştır.

Nermin, hamile kaldığında şöyle der, "Allah gönderdi bu çocuğu dedim. En gerekli şey olduğuna inandım. Bir kez daha perçinleyecek bizi, belki senin de gerçekleri iyice anlamana yarayacak." (s. 578) Kenan ise onu öldürmeyi geçirmektedir aklından.

Kenan, Günsel'le konuşup polis olmadığına onu ikna edemeyince eve dönüp Nermin'i şiddetli biçimde döver.

Nermin, sonunda ayrılma kararını verebilir; artık kişiliğini bulmuştur.

Melahat Hanım: Nermin'in annesidir. Mali bakımdan aileyi destekler. Kenan'a göre aslında iyi bir kadındır. Gün görmüş, çok acı çekmiş, uysal, karikatürlerdeki kaynana tipinin tam karşıtıdır. Nermin, uysallığını annesinden almıştır.

Selim: Nermin'in erkek kardeşidir. Ancak uzaktır, Ankara'da yaşar. Üç kağıtçının biridir. Melahat Hanım'ın arsa meselesini öğrenmiş, para koparabilmek için İstanbul'a gelmiştir. Melahat Hanım'a tabanca çekmiştir.

Selim'in romandaki rolü, arsa yolsuzluğunun iç yüzünü sergilemek, ailenin yozlaşan bir yanını göstermektir.

Zeynep: Kenan ile Nermin'in ilkokula yeni başlayan kızıdır.

Rasim: Romanda burjuvaziyi (Koç, 2014: 112), iktidarın yoz yüzünü temsil eden Rasim, Kenan'ın otuz yıllık arkadaşıdır. Kenan, onun için şöyle düşünür:

> Kötü oğlan değildir aslında. Kötü olsa ne bok yiyecekti, Allah bin belasını versin. Bunca yıllık arkadaşlık. Ta Üsküdar'da Selimiye'den, mahalleden, ilkokuldan, sonra Galatasaray'dan. Babam Tokat'tan Üsküdar Nüfus Memurluğu'na atandığında dokuzunda filandım. Otuz yıl geçti demek. "Ulan", derdi Rasim, "İhsaniye'deki bizim çürük evle sen kaldın eskilerden, senin gibi hıyarın kahrı çekilir mi yoksa?" Kenan ise, "Kim kimin kahrını çekiyor? Aşağılık hergele. Paradan başka değer tanıdın mı?(s. 19)

Rasim, Kenan'ın tek arkadaşıdır. Demokrat Parti'ye yakındır. Demokrat Parti'nin yolsuzluklarını temsil etmek üzere romana seçilmiştir. Partiden haberler onun aracılığıyla verilir. Paradan başka değer tanımaz, "gemisini kurtaran kaptandır", anlayışını temsil eder. Kenan'ı destekler, ona her durumda yardım eder. Romandaki işlevlerinden biri de budur. Ayrıca Kenan'ı ve çevresini yönlendirmeye de çalışır; önce Kenan'ı, sonra Nermin'i Vatan Cephesine girmeleri için ikna etmeye çalışır.

Vedat Türkali romanındaki tüm figürleri olumlu ve olumsuz yanlarıyla gösterir; Rasim de kötü bir insan değildir fakat düzenin ürettiği yanlış bir insan olarak çizilir (Sert, 2001: 157). Düzenin çarpıklığından yararlanmasını bilir, iktidardakilerle yakın ilişkiler kurar; işlerini böyle yürütür.

Rasim'in ruh dünyasını, iç dünyasını bilmeyiz. Bildiğimiz kişisel çıkarları peşinde koşan, güvenilmez, yozlaşmış biri olduğudur. Elmadağ'da bir yazıhanesi vardır, bir Yahudi ile ortaklık yapar, işleri Rasim yürütür. Amerikalılarla sıkı fıkıdır.

İki garsoniyeri vardır. "Cüzdan, karnı ve bir de orası" nı bilir. İktidarın kirliliğini sembolize ettiğini söylemek mümkündür.

Refika: Rasim'in karısıdır. Romanda çoğunlukla Refiş diye geçer. Erkek düşkünü birisidir. Onun bu durumunu Rasim de bilir. Kenan'a da meyillidir. Romandaki işlevi burjuva sınıfının ahlaki değerlerinin iflas ettiğini göstermektir.

2.1.6.2. Muhalif Kanatta Yer Alan Kişiler

Romanda muhalif kanadı kendi içinde birkaç çevreye ayırmak gerektiği kanısındayız: Sosyalist çevreler, işçiler, üniversite öğrencileri, CHP taraftarları, ordu mensupları ve diğer çeşitli kişiler.

Muhalif kanadı tanımaya, Kenan'ın, romanın ikinci tematik gücü olan Günsel'i görmesi ve ona âşık olmasıyla başlarız. Günsel, muhalif kanadın genç devrimci grubunu temsil eder. Dolayısıyla romanın bakış açısının merkezinde o vardır. Zaten romanın tematik gücü Kenan'ın Günsel'e âşık olmasının temelinde yatan şey de Günsel'in bu merkezi işgal eden konumudur. Çünkü Kenan da kendisine buradan bakmakta, kendisini burada görmek istemektedir. Ancak romanın bakış açısını oluşturan asıl roman kişisi, romanda Baba olarak anılan Reşit Ataşlı'dır[41].

Sosyalist çevre, Baba olarak anılan kahramanın etrafında toplanan kişilerden oluşur. Bu kişiler, Baba'nın kendine has sol görüşlerini benimseyen, o çerçevede hareket eden işçiler ve öğrencilerdir.

Bu çevreyi üç gruba ayırarak sınıflandırmak gerektiği kanısındayız: 1. Günsel ve aile çevresi, 2. Baba ve işçi çevresi, 3. Öğrenci çevresi,

2.1.6.2.1.Günsel ve Aile Çevresi

Bu çevrede Günsel, teyzesi, yeğeni Turgut ve zaman zaman İstanbul'a İzmir'den gelen abisi Hasan yer alır. Ayrıca romanda fiilen yer almayan fakat sözü edilen aile bireylerini de bu çevrede anmak gerekir kanısındayız.

Günsel: Roman iki kişinin bakış açısını taşımaktadır: Kenan ve Günsel. Günsel, bu iki kahramandan yazar tarafından olumlanan karakterdir. Gülperi Sert, "Kenan'la Günsel'in aşkı, romans kalıplarının dışına çıkan, cinselliği basitliğe kaçmadan tutkulu bir aşkın kaçınılmaz sonucu olarak işlenmiştir. Evlilik dışı bir ilişki, erkeğin evli olmasına

[41] Reşit Ataşlı, gerçek dünyadaki Hikmet Kıvılcımlı'dır. Hikmet Kıvılcımlı (1902-1971). 17 yaşında gönüllü olarak Kurtuluş Savaşı'na katıldı, Yörük Ali Efe çetesinde Kuvayı Milliye gönüllüsü oldu, Köyceğiz Kuvayı Milliye Askerî Kumandanlığı görevinde bulundu. Kurtuluş, Aydınlık gibi TKP yayınları yoluyla giderek komünist fikirlerle tanıştı ve 1920'lerin başında Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyesi oldu. 1925'ten hayatının sonuna kadar sürekli kovuşturmalara, işkencelere maruz kaldı ve toplam 22,5 yıl hapis yattı. 1938 yılında Nazım Hikmet'le birlikte yargılandığı Donanma Davası'nda 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı, 12 yıl yattıktan sonra tahliye oldu. 1954yılında legal Vatan Partisi'ni kurdu. İktisattan antropolojiye, Marksist düşüncenin tarihsel ve kuramsal gelişiminin açıklanmasına ve Türkiye'de bir işçi sınıfı devriminin strateji ve taktik sorunlarına kadar çeşitli konularda çok sayıda telif eseri ve Aydınlık, Türk Solu, (kendisinin kurduğu) Sosyalist, Ant gibi dergilerde makaleleri yayınlandı. En önemli eserleri olan Tarih Tezi kitabını 1965, Yol: TKP'nin Eleştirel Tarihi kitabını da 1932 yılında yayınladı. (Vikipedia)

rağmen masum ve temiz bir sevda öyküsüdür," der (2001: 128). Romanın omurgasını oluşturan Kenan- Günsel aşkının kadın tarafını oluşturan Günsel, romanın tematik gücü Kenan'ın âşık olduğu genç üniversite öğrencisidir. 22- sonra 23- yaşındadır. Felsefe bölümünü bitirmek üzeredir.

Günsel'in romandaki işlevlerinden biri, bir sevda hikâyesinin kahramanı olmanın yanında, 27 Mayıs 1960 öncesinde devrimci genç kuşağı temsil etmektir. Onun aracılığıyla, muhalif kanat içinde yer almakla birlikte farklı bir düşünce sistematiğine sahip Baba'nın düşünce önderliğindeki bir sol grubun içinde/ yanında yer alan üniversite öğrencilerinin ve işçilerin dünyalarına gireriz.

Romanda, II. Bölümden başlanarak belirli kısımlar Günsel'in bakış açısından anlatılır. O nedenle Günsel, romanın ikinci tematik gücüdür. Kenan, umutsuzluğu temsil ediyorsa Günsel umudu temsil etmektedir. Bu nedenle Kenan öldüğünde roman bitmeyecek, Günsel'in kararlı duruşuyla devam edecektir.

Günsel, Kenan'ın içinde uyuklamakta olan devrimciyi uyandıran genç kızdır. Atak ve cesurdur. Kenan gibi kararsız değildir, kararlıdır. Bu yönleriyle Kenan'ı etkiler; çünkü bunlar Kenan'da olmayan, olmadığı için de eksiklik duygusu yaratan hasletlerdir.

Günsel, kişiliğinden gelen özelliklerle ve ağbisinin etkisiyle tabulardan arınmış, güçlü, ne istediğini bilen, bağımsız ve özgür düşünebilen, kendi yolunu kendisi çizebilen birisidir (Sert, 2001: 145). Yazar, Günsel'in geçmişini yeri geldikçe geri dönüşlerle verir. Günsel, köken olarak işçi sınıfındandır ki bu, romanın bakış açısından, olumlu bir değerdir. Babası, Sivas'ta cer atölyesinde usta iken bir kaza sonucu ölmüştür. Babasını sevgiyle anmaz çünkü baba, annesini döven gaddar birisidir. Aile muhafazakârdır. Anne de ölmüştür. Ağabeyi Hasan devrimcidir, sık sık hapse düşer. Günsel, çocukluğunda hep ona yemek ve yiyecek götürmüştür. Okuduğu kitaplar, öğrendiği ideoloji, ailenin tutumu kadın –erkek eşitliğini benimsemesine yol açmıştır (Sert, 2001: 145). Ancak Günsel'in kendisine tanıdığı özgürlüğün de sınırları vardır, bu yanıyla geleneksel değerlerin etkisinin kolay geçmeyeceğini anlar. Örneğin arkadaşı Sermet'in cinsellik konusunda rahat tutumundan rahatsız olur. Çünkü burjuva kökenli birisi olan Sermet, aşırı rahattır. Günsel'in özgür düşüncelere sahip olmasına karşın geleneksel ahlak anlayışını da göz

ardı etmediğini görürüz. Ayrıca Günsel, Sermet'le ilişkisini koparmadan Kenan'la birlikte olmak istememektedir; dürüsttür.

Yazar, bize Günsel hakkında bilgi verir. Günsel, beş yıldır felsefede okumaktadır, tezini vermiştir Marksçılığa kaçıyor diye fakat kabul etmemektedirler.

Günsel, Kenan'ın yalvarmaları karşısında onu bencillikle suçlar. "Ama elinden tutulacak bir çocuk saymanız kendinizi, sonra ikide bir yıkılışlara düşer gibi olmanız (…) bencilliğinizdenmiş gibi geliyor bana. Hem de aşırı bencilliğinizden. Çocuksu bir şey; hep oyuncak arıyorsunuz sanki." (s. 133) Günsel, Kenan'dan daha mantıklı ve gerçekçidir (Sert, 2001: 132). Ayrıca davranışlarıyla görüşleri arasında tutarlılık vardır. Bu, onda eleştirel bir kimlik gelişmesine yol açmıştır; Sermet'i de Kenan'ı da çeşitli açılardan eleştirir.

Günsel, Sermet'i ülkeyi tanımadığı için eleştirir İki yıl Fransa'da kalmış, burada mimarlığa yazılmıştır. Günsel şöyle der:

> Kafasında ne varsa Fransa prizmasından geçiyor. Önceleri ilginç, inandırıcıydı benim için… Baba'ya, ağabeyime çok şey borçluyum. İnsan bağışıklık kazanıyor bu soy hastalıklara… Ağabeyim de hoşlanmaz Sermet'ten. "Meyhane devrimcileri" der (s. 139).

Günsel'in iyi giyinmediğini okuruz. Giysilerini de genellikle teyzesinin diktiğini öğreniriz. Fakültede de kötü giyimi ile ünlüdür. Bunu yapmacık bulanlar da vardır, Sermet ise öyle âşık olmuştur. Anlatıcı, buradan Günsel'in çocukluğuna geçer. Günsel'in kimliği yavaş yavaş inşa edilmektedir.

> Bütün çocukluğu, ortaokul, lisedeki genç kızlık çağları ağır bir yoksulluk içinde geçmişti Günsel'in. Sonraları biraz düzelme olmuştu durumlarında. O zaman da çoktan aşmıştı giysi konusunu. Yalnız çok temizdi. Titiz denecek kadar temiz. Güzel olduğunu duymaya öyle alışıktı ki, artık bir şey söylemiyordu bu sözler ona. Sıvas'ta parmak kadar çocukken başlamıştı yöredekiler. "Bu kızı bırakmazlar", "Çok durmaz bu kız." Çevredeki bu konuşmalardan hem hoşlanır, hem korkardı bazı bazı. Sonunda bir akşamüstü, yandaki sokakta, çeşme önünde kocaman bir oğlan arkasından yakalamış birden, yeni belirmeye başlamış göğüslerini sıkmıştı. Karanlık, kimsesiz sokakta bağıramamış, elindeki yarı dolu güğümle korkudan titreyerek kaçar gibi gelmişti eve. Evdeki herkes, ertesi gün Sıvas'tan ayrılmanın, İstanbul'a gitmenin hazırlığı içindeydi. (s. 267)

Birilerinden kuşkulanmak devrimciler arasında yaygın bir tutumdur, bu romanda çok sık dile getirilir. Günsel de ağabeyinden ve diğer devrimcilerden aldığı öğütlerle herkesten kuşkulanır. Kenan'dan da kuşkulanılmaktadır.

Günsel, başta Handan olmak üzere kimi öğrencileri bilinçlendirme çabasındadır. "Özellikle fakültelerdeki dernek yöneticilerinden kimleri tanıyorsak onlarla tek tek konuşmak gerek bence. Hükümetin tutumuna karşı yürüyüş mü yaparız, bildiri mi dağıtırız, boykot mu yaparız; o zaman belli olur o…Gücümüz neye yeterse. Birleşmeye varmadan konuşmak boş bunları…" (s. 409)

Günsel, kendi içinde Kenan'la ilişkisini tartışmaktadır:

> Saçmalama… üzgünüm belki…O kadar. Yaşamımın bir parçası filan da değil, kendisi ol rastlantı!...Demek rastlantı değil…Evli, çocuklu bir adamla mı olmalıydı ille? Söze bak! Ben mi istedim evli, çocuklu olmasını? İşte bu rastlantı!...Patladındı! Erkeksiz duramaz mıydın? Neden durayım? 24 yaşındaki kızın erkek istemesinde ne terslik var? Öylesine yürekten seviyorum ki! Acıma bile karışıyor içine…Hiç değil…Olabilir mi?"(s. 418)

Günsel, onun zavallı bir küçük-burjuva olduğunu düşünür.

Günsel, aralarındaki ilişkinin belirsiz olmasından huzursuzdur. "Neyim diye tanıtayım tedir. Legal bir ilişkilerinin olmasını arzular. Hatta Nermin'in ölmesini bile arzu eder. Buluştukları evin basılacağından korkar (Sert, 2001: 134).

Günsel, gündelik hayatında kendini rahat bırakamaz çünkü devrimciliğinin zedelenmesinden korkar. Kenan'ın şımartması karşısında bile şöyle der: "Beni bu kadar şımartma (…) Senin düşün bozulmasın diye başlayacağım olduğumdan ayrı görünmeye. Ne olurum sonra ben?" (s. 459).

Günsel, Kenan'ı değerlendirirken şöyle düşünür: "Özü iyi, kafası, yüreği iyi, içinde bulunduğu ortam kötü. O ortama da bir süre katlanılacak. O bunlara katlandığı süre de, düşeceği bunalımları göze almak, geçiştirmeye çalışmak Günsel'e düşen sevgi borcu." (s. 460)

Günsel, kendilerini yasak aile olarak görür. İş çıkışı Kenan'la buluşurlar, gece 12'ye kadar kalırlar. Gebe kalma korkusu taşır. Gerçekten de hamiledir. Handan, bir çaresine bakacaktır.

Günsel hamilelik sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da gençlik hareketleriyle ilgilenir. Onun için önemli olan devrimci mücadeledir. Bu nedenle de olayların ortasında yer alır.

Üniversite olaylarında başı çeker, öne atılır; hatta Handan, "Senden başka kimse yok mu?" diye onu fırçalar. Polisler ateş eder. Günsel, polislere taş atar.. Bir öğrenci ölür. Günsel, "Niye bizde silah yok?" diye düşünür. Öğrencilerin "Türk ordusu çok yaşa" diye bağırmalarını ordunun 'hayırlı tarafsızlığını sağlamak' olarak değerlendirir.

Kavgaya girdiğinde saçlarından sürüyerek cipe sokarlar. Birinci Şubededirler. Müdüriyette işkence görür, küfürler yer. Ardından öğüt vererek, sabah erken saatte askeri araçla götürülüp bırakılırlar. Günsel, ikinci gün yine alandadır. Kenan onu görür. Kenan da girmek ister öğrencilerin arasına ama Günsel, "Sakın ha (…) rezil oluruz valla…" (s. 589) diyerek ona engel olur.

Günsel, hamile olduğunu Kenan'a söyleyip söylemeyeceğini düşünür. Karar veremez. Günsel halkı görünce, "Ne güzel şey halk desteği." diye düşünür. Günsel, bu kalabalıkta ajan da olabileceğini düşünür. Gizli gizli sokulup direnmeyi örgütleyen genç subayların da kışkırtmacı olduğunu düşünür.

Kenan, Nermin'in gebe olduğunu söylediğini Günsel'e söyleyince Günsel, acı acı güler. Öğürecek gibi olur, kalkar yataktan banyoya gider, duş alıp gelir. Bir yandan da iyi ki kendi hamileliğini söylemediğini düşünür. İlk kez çocuğu aldırmayı düşünür.

Sabaha karşı Şevket Ağbi gelir, Kenan'ın polis olduğunu söyler. "Bir o kalmıştı pislik atmadığınız," diye itiraz eder tiksintiyle ama bütün deliller öyle yorumlanabilecek gibidir.

Evde sarsıla sarsıla ağlar Günsel. Bir süre sonra düşünmeye başlar:

> Nasıl inanabiliyordu hemen söylenenlere? Az mı oynandı böyle oyunlar? Ağbim bile kaç kez demedi mi polis denmeyen kalmadı ülkede diye…Nâzım'a bile denmiş. Benerci'yi de o yüzden yazmış. Benerci'ye polis derler, hem en yakın…Kenan da Beneri mi? Coşkusu, tutkuları, tertemiz bakışları, iyi yüreği, insancıl…Nasıl polis olur?.. Benzeyen en küçük bir yanı…Benzeyen bir yanı olsa "gizli" olmaz, budala… Artık savunmak için bulduğu her şey, düşündüğü her durum tam zıddına dönüyor, Kenan'ı suçlamaya yarıyordu. (s. 692)

Günsel ve çevresi bir süre ortadan kaybolur. Kenan, hiçbirini bulamaz.

Günsel'in doktorla randevusu vardır. Saat ikide doktora gitmeden Kenan'la konuşmak ister. Burak'ı görür. Burak, Kenan'ın cenazesinin ikindi namazından sonra Şişli Camisi'nden Zincirlikuyu'ya kaldırılacağını söyler.

Günsel Zincirlikuyu'ya gider. Mezarın başında duran Nermin, Rasim ve Refiş'i görür uzaktan. Kenan'a acıyarak bakar ilk kez. Ağlamaya çalışır, ağlayamaz. Bebeğini aldırmamaya karar verir, "Silahlı saldırıya silahla karşı koyacakmış çocuklar; yanlarındayız seninle birlikte. Ne yapardım ben sensiz?" (s.743)

Anlatıcı, "Başkaldırmıştı; gittikçe artan bir güven duygusuyla." diye yazar.

Hasan: Gülperi Sert, Hasan için "Ateşi sönmemiş bir devrimci" ifadesini kullanır (2001: 53). Günsel'in ağbisidir. Kenan'dan bir önceki kuşaktandır. 1936, 1944, 1951 yıllarında tutuklanmıştır. Hasan, devrimci düşüncelerini terk etmediği için saygı gören birisidir. Devrimcilik onun için bir hayat tarzıdır ve onun düşüncesine göre hayatın her anına damgasını vurması gereken bir şeydir. "Gerçek devrimci, yolunu hiç sapıtmadan bitirendir." (s. 282). Hasan, Günsel için bir rol modeldir. Onun devrimcilik serüveni aslında devrimcilerin Türkiye'deki serüvenini gösterir (Sert, 2001: 153) ve romandaki işlevinin de bu olduğu söylenebilir. Zaman zaman İstanbul'a geldiğinde polis tarafından izlenir.

Hasan, erkekler konusunda Günsel'i uyarır. İnsanlara güvenmez, tecrübe etmiştir; Kenan'ın polis olabileceğini ilk o düşünür ve Günsel'i uyanık olmaya çağırır (Sert, 2001: 156).

Nahide Hanım: Günsel'in teyzesi Nahide Hanım, Günsel'i evlatlık edinmiştir. Hiç evlenmemiş bir kadındır. Evli olduğunu bilmeden bir deniz üsteğmeniyle ilişkisi olmuştur. Evlenmemekten yakınmaz. Siyaseten İnönücüdür. Emekli ilkokul öğretmenidir.

2.1.6.2.2.Baba'nın Çevresi ve İşçiler

Bu çevrede Baba ve onun sol görüşleri etrafında toplanan ve fikirlerini benimseyen ya da bu görüşlerin sempatizanı olan işçiler yer alır.

Baba: Romanda önce Kenan'ın, "Taşları sürekli dönen bir değirmendir kafa dediğin, ya evlat, arasına bir şey koymadın mı kendi kendini öğütür, sakatlanır." (s. 12) sözünü hatırlamasıyla, sonra da Günsel'in sözünü etmesi aracılığıyla tanıdığımız Baba,

asıl adı Reşit Ataşlı olan kişidir. Gülperi Sert'in ifadesiyle "tüm zamanların devrimcisi"dir. (2001: 149) Böyle denmesinin nedeni 70 yaşında, her kuşaktan devrimcinin saygı duyduğu bir figür olmasıdır. Günsel'in ağbisi Hasan ile uzun yıllar hapis yatmıştır. Romanda başta Günsel olmak üzere birçok öğrenci ve işçi onun fikirleri etrafında toplanır. Baba, yüce görülen bir kişidir (Koç, 2014:98) ve romanda daha çok fikirleriyle vardır. Roman, büyük ölçüde onun fikirleri etrafında şekillenmiştir, denebilir. Yazarın "sözünü emanet ettiği kişi" rolündedir. Kenan, onun sözlerini hatırlar; Günsel, sık sık onun yanına gider, fikirlerini alır. Bilen özne konumundadır. Yol göstericidir, eğiticidir. İnsanlara bir şeyler yapmaya teşvik eden lider bir yönü vardır. Kenan'a bile yazmasını önerir.

Kocamustafapaşa'daki evi işçilerin ve öğrencilerin sık sık uğradığı bir mahfildir.

Babaya göre bizim aydınlarımız korkaktır. Babanın konuştuğu sayfalar romanın en didaktik bölümüdür. Olumlu figür olarak babanın fikirleri romanda fikir olarak yer alır.

> Bizim tefeci-bezirgan finans- kapital toplumu burjuvazinin özgür girişimi, ilerici, özgürlükçü aşamasını tatmadı. Batılı aydının geçmişinde, burjuvazinin, Batı burjuvazisinin ilerici çağının büyükleri yatıyor. Bacon var, Descartes var, Montaigne, Rebelais, Diderot var o düşüncenin temelinde. Bizde kapitalizm en gerici yanıyla, tekelci biçimde, finans-kapitalizm olarak geldi çöktü yedi bin yıllık Babil artığı tefeci-bezirgan toplumumuza. Kırım Harbi'nden bu yana, örtülü ya da açıkça para babalarının elindedir kapılar. Kapayıverirler. Aydın işsizlik korkusunda, açlık korkusunda, can korkusunda. Öylesine büyümüş ki bu korku; nedeni, türü, nerden, nasıl çıktığı da unutulmuş da salt korku kalmış. Put olmuş korku, beyinleri sınırlıyor. Kocaman bir karanlık. Umutsuz…Hele devletçiliğimizden sonra!... Batı kafasında önceden kazanılmış şeyler var, kolay geri alamıyor burjuvazi. İmrendiğimi sanıyorsunuz onlara. Değil. O özgürlük masalının Batılı aydına nasıl ayak bağı olduğunu biliyorum. En sıkı zamanda burjuvazinin yanına kayıverir. Özgürlükle kapitalizmi birbirinden ayıramaz bir türlü. (s. 452)

Kenan, sivil asker aydınların ülkenin değişimindeki ağırlığını sorduğunda Baba, Namık Kemal'i örnek göstererek düzenin izniyle ortaya çıktıklarını söyler. Düzeni kökünden değiştirmek isteyenlere kan kusturulmuştur. Daha Osmanlı'da basına uygulanan ilk yasaklar arasında sosyalizm, grev kelimeleri vardır. Aydınlar herkesten çok kızar bu bilince varanlara. Beşir Fuat'tan beri kaçılmıştır doğruyu görenlerin yanından. Bitmeyen bir faşizm vardır ülkede. "Finans –kapitalin en geri, en şoven öğelerinin açık terörist diktatörlüğü." (s. 453) Baba, bu korku duvarını öncelikle aydının aşması gerektiğini söyler. Bunu için de halka dayanmalıdır. On üçüncü yüzyıldan sonra kopmuş Türk aydını halktan. Aydın, halktan yalnız devlet yasaklarıyla ayrılmıyordur;

duygusuyla da ayrılıyordur –ki Kenan da bunu görmüştük. Halktan dinimizle, duygumuzla, dilimizle 700 yıldır ayrıyızdır. Halk, Yunus Emre'yi çıkarmıştır. Aydınlar yeniden onun bıraktığı yerden yola çıkmalıdır.

Baba, Osmanlıya karşı olan Mustafa Kemalcilerin de yabancılaşmayı kaldıramadıklarını söyler. Birçok devrim yaptıklarını ama halkı ekonomik özgürlüğüne kavuşturacak devrim yapmadıklarını ileri sürer. Oynan tefeci-bezirgan, finans-kapital oyunudur. Demokratlar on yıldır bu oyunun ürününü devşirmektedirler. Köksüz temelsiz ülkede aydınlar; kendi kendilerine. Düzene başkaldırsa kaçacak bir halk da yoktur burada. Aydın da tefeci- bezirgan, finans-kapital kılıcının gölgesinde yaşamak zorunda kalmaktadır. Abdülhamit devrindeki jurnalciler arasında kimler yoktur? Kimse kimsenin yüzüne bakacak durumda değildir. Korku, tek sığınağıdır özgür aydının ona göre. Babanın eleştirdikleri küçük-burjuva aydınlardır, 'bizimkiler' değil. Bu tür aydınlar da dışarıdan gelmektedir; Fransa'dan, Amerika'dan. Devrimci doğrular kendi ülkelerinde güçlüdür, çünkü gerçektir, sanat doğruları da. Bu satırlar kuşkusuz yurtdışında gördüklerini buraya uygulamaya çalışan aydınlara eleştiri mahiyetindedir. Romanda Sermet bu çerçevede değerlendirilir. Günsel'in Sermet'ten uzaklaşmasında Baba'nın bu görüşü de etkili olmuş olabileceği kanısındayız.

Babaya göre aydının zafiyeti emekçi sınıfla bütünleşememesi, birlik olamamasıdır. Bu da aydını köksüz yapmaktadır. Bizde aydın, sınıf bilincinden uzak, örgütlenmeyi bilmeyen, olaylara tepki göstermeyen, korkak, halktan kopuk ve çift kişiliklidir. Ortak yanları korkak olmalarıdır.

Babanın bu yorumu aslında okuyucunun Kenan'ı anlaması için yapılmaktadır. Nitekim Baba'nın sözlerinin uygulanması, Kenan'ın gecekondu semtine gidip dayak yemesiyle kanıtlanmış olacaktır.

Baba, "Belki namuslu askerlerimizin gözlerini açar bu gidiş (…) Tek umut onlarda görünüyor." (s. 124) der ki bu askere yaslanan bir görüştür. Aydınımızın ardında sınıf yoktur. Dramı da budur.

Babanın sağlık durumu romanın sonlarına doğru bozulur. Sert'e göre Baba'nın ölüme doğru gidiyor oluşu, sembolik açıdan bakıldığında Türkiye'de solun sonunun geldiğini göstermektedir. (2001: 152)

Hatice Hanım: Babanın karsıdır. Sessiz, sakindir. Nadiren lafa karışır. Günsel'in deyişiyle cin gibidir.

Şevket Ağbi: Romanda en bilinçli işçi rolünü üstlenmiştir. Uzun boylu, esmer, yüzü kırışıklarla dolu, sivri burunlu, yanağında şark çıbanı olan biridir. Dokumacıdır. Muhalefete kızar. 46'da dokumacılar örgütlenmeye çalışmışlardır. İnönü'den 'sağır' diye söz eder. Şevket, 46'da en büyük işkenceyi görmüş biridir. "Halksız, işçisiz demokrasi olur mu be?" der. (s. 224) Günsel ona karşı saygılıdır.

Remzi: Demirdökümde çalışmaktadır. Bir işçiden beklenmeyecek derecede düzgün konuşur. Malatyalı'dır. Ona göre işçiler "komünistlik" deyince sapıtıyorlardır. Ama bir uyanma vardır yine de.

Faik: Defterdar'da dokumacıdır. İşçilerin sendikayı komünist olarak görmesinden şikayetçidir. "Daha çok ister…" (s. 225) Bir süre sonra da "Nasıl olsa açacaklar gözlerini…" (s. 226) diyecektir. Günsel'in, "Asıl biz soralım, dedi, üretimdesiniz, işçiler ne diyor? Önemli olan o…" (s. 223) Faik, "İşin önemini bilmiyor daha onlar, dedi, onlar da bakıyor siz ne diyeceksiniz…"

Eşref Usta: Kenan'ın meydanda kendisini gözlediğinden kuşkulandığı adamdır. Rumelilidir ve Rumeli ağzıyla konuşur. Günsel onu tanır ve Kenan'a tanıştırır; ama o zaten Kenan'ı 44'ten tanımaktadır. Eski tütüncülerdendir[42]. Şimdi bakkallık yapmaktadır. Kenan'ın polis olduğu rivayetine destekleyen ifadeleri olacaktır.

Recep (Dokuma işçisi): Babanın arkadaşıdır. Çok işkence görmüştür. İkisi de 46'ların sendikacılarıdır. Ayaklarında hâlâ falaka ipinin yeri vardır Günsel'in ifadesiyle.

Selami: Kenan'ın eski arkadaşıdır. Kenan'ın iki tokatla kurtulduğu olayda, beş yıl ceza alıp sürgüne gitmiştir. Kenan'ı görmek istemiyordur, çünkü polis olduğuna inanıyordur. Eminönü'ne dökülen asfalta Türkiye'de ilk kez o şiir yazmıştır.

[42] Tütüncüler, Tütün işçileri genellikle Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan'dan göç eden, göçe zorlanan proletaryanın çocuklarıdır. (Sırrı Öztürk, *Mimar Sinan Üniversitesi'nde sosyoloji doktora öğrencisi olan Egemen Yılgür'ün Doktora Tezi için Sırrı Öztürk ile yaptığı röportaj'dan;21 Mart 2014 , Siyasi haber.com* (Erişim: 3 Mayıs 2014)

Sedat: Günsel, "Çok yiğit adam" olarak söz eder ve çok çektiğini söyler. 44'te Kenan'ı içeriye Sedat'la ilişkisi olduğu iddiasıyla almışlardır.

Seyit: Esmer tütün işçisidir. Güler yüzlü olarak tanıtılır.

Salih ve Muammer: Ortaköylü tütüncülerdir. İşçilerin daha haklarını istemesini bilmediklerini söylerler, bilinçsizliklerinden yakınırlar . Geniş yığın çok çekingendir onlara göre.

İsmail, Kenan'ı meydanda görmüş, kaçmamasından kuşkulanmıştır.

Tütün işçisi: Babanın arkadaşıdır. Rumeli ağzıyla konuşur.

Sevil : Faik'in nişanlısıdır. Bilinçlendirilmesi gerekenlerdendir. Çorapta çalışmaktadır. Utangaçtır. Faik, onun okuması, bilinçlenmesi için Günsel'den kitap ister. Orta birden ayrılmıştır. Çoraba girecek ahiretliği vardır.

Fatma: Şevketin karısıdır. Çatık kaşlı, dudağının kenarında iri kara et beni olan bir kadındır. "Bizim millet biraz avanaktır. Bekler bekler, ama birden açar gözünü. Hiç belli olmaz. Türk'ün aklı demişler ya…" (s. 226) der işçiler için.

2.1.6.2.3. Öğrenciler

Bu grupta Demokrat Parti ve Menderes'in uygulamalarına karşı çıkan ve örgütlenmeye çalışan öğrenciler yer alır. Romanda bir öğrenci olarak da tematik güç Günsel'dir, olayların merkezinde o vardır. Öğrenciler faaliyetleri ile ilgili olarak tartışmalarda en son ona danışırlar. Ağbisi Hasan'dan ve Baba'ya olan yakınlığından dolayı saygı görür. Günsel'le yakın ilişkide olan kişiler olarak da Sermet ve Handan'ın karakter özellikleri üzerinde durulur. Diğer öğrenciler belirli görevleri yerine getiren tipler olarak okunabilir. Ancak şu özellikle belirtilmelidir: Vedat Türkali, roman kahramanlarına mutlaka bir ad vermeye çalışır ve bu kahramanın belirgin bir özelliğini vermeye gayret eder. Yani bu romanda sivil kişilerden "bir adam", "bir kadın", "biri" gibi ifadeler zorunlu olmadıkça geçmez. Sadece polislerin ve askerlerin adını görmeyiz.

Sermet: Sermet, sol düşüncelere sahip olmakla birlikte burjuva kökenli bir öğrencidir. Yerli düşünceye karşı kökü bu topraklarda olmayan, Türkiye'nin meselelerine Batı'dan bakan yabancılaşmış aydınların genç temsilcisi olarak Günsel ve Baba tarafından eleştirilir. Bir süre Fransa'da eğitim görmüştür. Kadın erkek ilişkilerinde aşırı serbesttir. Kenan ile Günsel aşkında, engelleyici rolünü üstlenen kişidir. Onu önce Liman Lokantası'nda Nazım'ı bilen bir genç ve ardından Günsel'in erkek arkadaşı olarak tanırız ve tanıdığımız andan itibaren de Kenan'ın kıskandığı kişi olarak görürüz. Mimarlıktandır. Gençler arasında,"En bilinçlileri de o belki." (s.37) Kenan, ne zaman Günsel'i ansa ardından Sermet'i de anacak ve kıskanacaktır. Hatta, romanın ilerleyen aşamalarında Günsel'in Sermet'le seviştiğini düşünecektir. Bir başka açıdan Sermet, Kenan'da üçgen arzunun uyanmasına yol açan kişidir de denebilir. Sermet olmasa Kenan'ın, Günsel'e âşık olmayacağı söylemek abartılı bir yorum sayılmayacaktır.

Kenan, Sermet'i "Mavi gözleri, sarı saçları, direk gibi boyu" (s. 49) diye tarif eder.

Handan: Günsel'in en yakın arkadaşıdır. Cerrahpaşa'da staj yapmaktadır. Bu yıl doktor çıkıyordur. Hemen her akşam Günsel'e bir uğrar. Sivas'ta manifaturacılık yapan, bağlı bahçeli bir aileden gelmektedir. Soy sop koyu demokrattır. Hacı kızıdır. Abisi tutucudur. Babası Hacı Sami Efendi Hasan için, "Beg eyi, beg gözel adam emme gafasının içi poh!" demektedir (s. 275). Günsel'le rahat ve açık saçık konuşabilir. Günsel'in hamilelik sorunu çıktığında ona yardımcı olacaktır. Siyasetle ilgisi yoktur ama öğrenci olayları başlayınca o da olaylara dahil olur ve olayların içinde bilinçlenir. Handan, eylem içinde bilinçlenen öğrencileri temsil eder.

Handan, aklı başında bir kızdır. Sermet hakkında polis olduğuna dair Günsel'e bazı imaları olur. Daha sonra da Günsel, Kenan'ın polis olduğuna inandığında o inanmaz, kaşı çıkar. Yakıştıramaz. Nedenini bilemez ama yadırgar bunu.

Murat: Hukuktandır.

Aynur: İktisattandır. Murat'la birliktedir.

Selahattin: Öğrenci toplantılarında birleşmekten, öteki fakültelerin dernekleriyle bir araya gelip ortak bir cephe kurmaktan söz eder; gizlilik önerince Günsel, onun polis olduğundan kuşkulanır.

Haydar: Güvenilir bir öğrencidir.

Nihat: Akademide mimarlık öğrencisidir.

Ayla: Akademili güzelce bir kızdır. Oğlanlar ona gösteri yaparlar.

İnci: Öğrencilere karşı çıkan bir öğrencidir.

Mahmut: İnci'yi eleştiren bir öğrencidir.

Nuri: "Memlekette hukuk mu kaldı ki hukuk okuyacaksınız" diye gösteriye katmak isteyen öğrencidir.

Erdinç: BuminYamanoğlu'nun göğsüne taşla vuran öğrencidir.

Yüksel: Ayağından vurulan öğrencidir.

Günnur: Günsel, alanda hamileliği nedeniyle kusarken yanında olan öğrencidir.

Arif: Hukuktan bir öğrencidir.

Ali: Birinci Şube'ye götürülenlerdendir.

Raif ve Nuri: Günsel'in evine gelen öğrencilerdendirler.

Reşat ile **Hasan**: Aranan, fakat saklanacak yerleri olmadığı için kilisede, tabutların arasında gizlenen öğrencilerdir.

Nadide: Birinci Şube'den serbest bırakılan torpilli kızlardan biridir.

Saliha: Birinci Şube'den serbest bırakılan kızlardan biridir.

Uğur: Öğrencilerden biridir.

Turan Emeksiz[43]: Olaylarda vurulan ilk öğrencidir. Adı roman kahramanı olarak geçer ancak bu olay gerçektir.

[43] Turan Emeksiz, (d. 1940, Gündüzbey, Yeşilyurt, Malatya - ö. 28 Nisan 1960, İstanbul), Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına dair kanunun kabul edilmesi üzerine 28 Nisan 1960 sabahı İstanbul Üniversitesi bahçesinde düzenlenen protesto mitingi sırasında öldürülen üniversite öğrencisidir. (Vikipedia)

2.1.6.3. Aydın Çevrelerden Değişik Kişiler

Bu başlık altına toplayacağımız kişilerin hikâyenin yürüyüşüyle ilgili olarak birtakım yardımcı, aydınlatıcı roller üstlendiği görülmektedir.

Sait : Şairdir. Artık şiir yazmıyordur. Veremlidir. Günlük ekmek parası derdinde Babıâli'de çalışıyordur. Birileri ısmarladıkça ya da parası oldukça meyhaneye uğrar, yoksa uğramaz. Kenan bir zamanlar onun şiirlerini okumuştur. Kenan onu İstasyon Lokantası'na davet eder. Gençlerle tanışma onun aracılığıyla olur. Romandaki görevi de bu tanışmaya aracılık etmektir. Kenan'ın tanıştığı gençler arasında Günsel de vardır çünkü.

Sait'in romanın sonunda da önemli bir rolü vardır. Kenan, onun ölüm haberini gazetede okur. Cenazesine ummadığı birinin- Günsel'in- gelebileceğini düşünür. Şişli Camisi'ne gider. Sait'in ölümü aslında Kenan'ın da sonunu haber verir: Çünkü Kenan cenazeye katılmakla roman boyunca ifade edilen ölü görmekten korkma olayı gerçekleşmiş, ölü görmüş olur. Nitekim kendisi de romanın sonunda ölecektir.

Fadıl Bey: Kenan'ın Konya'da öğretmenlik yaptığı dönemden komşusudur. Eczacıdır. Kiracı olarak onların evlerinde oturmuşlardır. Mason olduğu söylenir. Galatasaray'da okumuştur. İstanbul'a kızlarıyla gelir, Kenan'ı bulur. 46'da Demokratlara katılmış, sonra bırakmıştır. Nermin'le Kenan'ın mutluluğunu önemser; kızlarına örnek gösterir. Kenan, böylelerinin düzeni devam ettirdiğini düşünür. Fadıl'ın İstanbul'a gelip Kenan'ı bulması, aslında yazarı eskiden Nermin'le Kenan'ın örnek bir evlilikleri olduğunu göstermek için de sergilenmektedir. Ancak daha sonra Eczacı Fadıl ile dostlukları Kenan'ın aleyhine kullanılacaktır. Çünkü Fadıl, sol çevrelerde gizli polis ajanı olarak bilinmektedir.

Salih Bey (Sinemacı Salih): Kenan'ın meyhanede tanıdığı adamdır. Hükümete veryansın eder, küfürlü konuşur. 64 yaşında, 36 il gezmiş biridir. Hükümetin süngüyle kalkacağını söyler. Nİtekıim öngörüleri doğrulanır. Filmcilik üzerinden memleketi eleştirir, herkesi güldürür. Paşacıdır.

Tarih öğretmeni Naim: Kenan'ın öğrenci gösterilerini izlerken rastladığı Konya'dan tanıdığı birisidir. Osmanlıcıdır, sağcıdır.

Engin Erbil: Akşam gazetesinde çalışmaktadır. Ankara'nın kaynadığı haberini verir.

Sadi Yılbak: Ajansta gazetecidir. Kenan, kendisiyle ilgili polis olduğu söylentisini ondan öğrenir.

Ahmet Emin Yalman[44]: Gazetecidir. Hasan, Ahmet Emin Yalman'ın bile içeri alındığını söyler.

2.1.6.4. Değişik Kesimlerden Kişiler

Matmazel: Kenan'ın kitapçı dükkânında muhasebe işlerine bakar. Babası Ermeni annesi Gürcü ya da Rus'tur. Hristiyan'dır. Her şeyi vaktinde ve düzgün yapar. Onu Rasim bulmuştur. Günsel, ilk gördüğünde ondan hoşlanmaz. Matmazel'in polis olduğunu düşünür bir an. Gerçekten de polis olduğu sonradan anlaşılır.

Burak: Kenan'ın yardımcısıdır. Akşam lisesine gitmektedir. Kenan, dükkânı ona bırakıp sağa sola gider. Rasim'in deyişiyle fişek gibi oğlandır, işleri çekip çevirir. Herkes ona telefon eder, haber alır ya da haber bırakır. Burak da öğrenci olaylarıyla ilgilenir.

Matbaacı İrfan: Kenan'ın meydanda rastladığı kişidir. Eskilerdendir, yüzünde alaylı bir gülümseme vardır. Öğrencilerin aleyhine konuşur, "Namussuzum Menderes'e bağlılık telgrafı çekeceğim." (s. 536)

Fahir Cemal: Matbaacı İrfan gibi düşünen ünlü solcu romancıdır. Kenan, onun Baba'ya sövüp saydığını da duymuştur.

Babikyan: Ermeni esnaftır. Kağıtçılık yapmaktadır.

[44] Ahmet Emin Yalman, gazetecidir. Uzun süre Vatan gazetesini çıkarmıştır. 1952'de Hüseyin Üzmez tarafından suikaste uğramış, yaralanmıştır. Demokrat Parti'nin ilk yıllarında Demokrat Partilidir. Ancak daha sonra partiyi eleştiren yazılar yazmaya başlar. 1959'da 15 ay hapse mahkûm edilmiştir. (Wikipedia) Burada sözü edilen tutuklama budur.

2.1.6.5. Gecekondu Halkı

Romanda Kenan, uzak ve adını dahi bilmediği bir semte gidip oradaki işçileri tanımak, onları uyandırmak ister, trene binip Kazlıçeşme'de iner. Kuşkusuz yazar, bu sahne ile Türk aydının köksüzlüğünü ve işçilere uzaklığını 'gidip şunları bir bilinçlendirivereyim' tarzındaki yaklaşımının bir tür parodisini yapmış olur. Yoksa bu sahnenin romanla, olay örgüsüyle sıkı bir bağı yoktur; romandan çıkarıp atsanız pek bir şey değişmez. Ancak bu sahnede yazar, bir gecekondu mahallesinde yaşayan çoğunluğu işçi olan insanların dünyalarını ve özellikle de siyasal bilinç düzeylerini sergilemek istemektedir. Burada insanların bir kısmı camiye teraviye giderken bir kısmı meyhaneye gider. Bir kısmı alevi bir kısmı Sünnidir. Bir kısmı Türk, bir kısmı Laz, bir kısmı Kürt'tür. Bir kısmı demokrat, bir kısmı İnönücü'dür. Fıkralar anlatıp şakalaşırlar, gündelik politikaları tartışırlar. Komünizmle falan ilgileri yoktur. Bahsi geçtiğinde de kavga çıkmış, Kenan dayak yemiştir.

Garson (Kazım): Ortamı idare eder**.** Ramazanda içki verir. Altın dişli, bıyıklı, sırıtık, kösemsi, yaşı belli olmayan biri olarak tanıtılır.

Karadenizli Cemal.: Karadeniz şivesiyle verilir. İçki içer, çevreyi güldürür. "Ha bular beni teraviye götürdü, yer pulamaduk. Ben de çekup ceturdum puraya. Eyu etmedum mi?..(s. 305)" Cemal, Demokrattır. Halk Partisi aleyhine konuşur. Demokrat gelince memlekete bereket geldiğini söyler.

Hüseyin: Alevilerdendir**.**

Mustafa (Posbıyık): Cemal'in uzaktan eniştesidir. Rize'nin Pazar ilçesindendir. Lastikte çalışır. Laz fıkraları ve Kürt fıkraları anlatır. Bakışları sinsi, kinli biri olarak anlatılır.

Süleyman dayı: Kenan, ondan kuşkulanır. Süleyman Dayı, milletin birbirine tutkun olmadığını söyler. Ötekiler tartışıp gülerken o karışmaz, gülmez. Kenan, sonradan Süleyman Dayı'nın kavga sırasında araya girip kendisini koruduğunu hatırlayacaktır.

Haymanalı Reşit: Deri fabrikasında çalışmaktadır. İki evlidir. Cemal'in söyleyişiyle Paşacıdır. Demokratlara söver.

Kürt (çürt) (Malatyalı Hüseyin): İçki masasına sonradan gelip oturanlardandır. Cemal, 'dağdan indiremedik daha' der onun için.

Çingen Yaşar: Lokantacı patrondur.

İhtiyar: Ön dişleri eksik bir adam olarak anlatılır.

İki adam: Mahalleden Kenan'a lokantaları gösteren insanlardır. Teraviye gitmektedirler. Güzel sesli bir imamı dinlemek istemektedirler.

Biri Elazığlı ve İkisi Maraşlı işçiler, Kürt: Maraşlılar alevidir. Kızılbaşlıkla ilgili bilinen şakalar yapılır.

2.1.6.6. Resmi Görevliler

Romanda çok sayıda resmi görevli vardır. Ancak bunların bir kısmından sadece gazete haberleri aracılığıyla, çeşitli konuşmalarda söz edilir. İktidar olarak başta Adnan Menderes'ten, muhalefet olarak başta İnönü'den, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dan söz edilir. Onlarla ilgili haberler gazete başlıkları ve çeşitli duyumlar aracılığıyla romana yansıtılır. Onların radyo konuşmaları, çeşitli şehirleri ve ülkeleri ziyaretleri, aldıkları kararlar, verdikleri demeçler romanda kendisine yer bulur. Bu haberler dikkatle izlenir ve roman kahramanlarında çeşitli tepkilere yol açar. Romandaki öğrenci olaylarını da siyasal gelişmeler biçimlendirecektir.

Adnan Menderes[45]: Başbakan Adnan Menderes, romanda en çok sözü edilen figürdür. Onunla daha romanın başında Kenan'ın eline aldığı gazete aracılığıyla

[45] "Edebiyatımızda politik romanların yerleşmeye başlamasına neden olan 27 Mayıs dönemi olaylarını konu edindiğini saptadığımız1960-1980 dönemi romanları; Attilâ İlhan'ın "Bıçağın Ucu, Sırtlan Payı, Yaraya Tuz Basmak", Samim Kocagöz'ün "İzmir'in İçinde", Vedat Türkali'nin "Bir Gün Tek Başına" ve Ayla Kutlu'nun "Kaçış" adlı eserleridir. " Menderes ve Demokrat Partinin sürekli olarak eleştirildiği, faşist olmak, demokratik davranmamak, halkın dinî duygularını sömürmek vb. ile suçlandığı görülmektedir. Bununla birlikte eserlerde saptadığımız diğer bir nokta da, devletin sağ kolu olduğu düşüncesiyle polislerin, her zaman Menderes ve iktidarın yanında olduğu için halkın, özellikle de işçi sınıfının eleştirilere maruz kalmasıdır. Buna karşın üniversite öğrencileri, öğretim üyeleri ve öğrencileri destekleyen, iktidarı devirebilecek tek güç olarak görülen ordu iktidara karşı eylem içerisinde olmuş (Kabacalı 1992, 124 -126; Börtücene 1999,74), bu gruplar eserlerde desteklenmiş ve övülmüşlerdir." Hatice FIRAT, "CUMHURİYET SONRASI (1960-1980) TÜRK ROMANLARINDA ADNAN MENDERES ve

karşılaşırız: “Kitaplığın üstündeki Cumhuriyet’i aldı. Amerika, Nato, Kızıllar, Vatan Cephesi, Menderes, İnönü, Resimler, yazılar, dizi dizi karalar…”(s. 7) Adnan Menderes’ten genellikle olumsuz olarak söz edilir. Romanın bakış açısına göre olaylara neden olan kişi odur.

Kenan’la Günsel, 1 Mayıs günü Menderes’in radyo konuşmasını dinlerler. Menderes, Kenan’ın daha önce söylediklerine benzer şeyler söyleyince Kenan utanır. Günsel, Menderes’in bugünün işçi bayramı olduğunu söylemesi Günsel’i kızdırır, küfür ettirir ona. Menderes sıkıyönetim bildirisinde göstericilere ateş açılacağını bildirir.

2 Mayıs, Pazartesidir. 29 Nisan kanlı Ankara olayları geniş yankı bulmuştur. Menderes ateş emri vermiş, Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun kendi emri olarak İstanbul’daki bütün birliklere emri iletmiştir. Kenan ve Günsel Günsel’in evine birlikte giderler. Bir sürü genç toplanmış, pankartlar hazırlamışlardır.

5 Mayıs’ta Ankara Kızılay’da çok önemli olaylar yaşandığı haberi yayılır. Halk Menderes’i tartaklamıştır.

İnönü: Adnan Menderes’ten sonra adı en çok geçen devlet adamı odur. Kimi zaman ondan “sağır” şeklinde söz edilir. Baba, Menderes’in Sovyetler’e söz konusu ziyaret karşısında CHP'nin olası durumunu ise şöyle değerlendirir: "Sanmam, Paşa hinoğluhindir. Bundan iyisi mi olur Amerikalılara yaranmak için? Bunları yıkmaya kullanır belki bu işi." (s. 448) Nitekim Belediye Sarayı'na gelecek NATO görevlilerinin önünde hükümeti protesto etmek, özgürlük istemek için CHP’nin toplantı düzenlediğini Günsel'den öğrenen Kenan, tepkisini şu sözlerle dile getirir: "Özgürlüğün gerçek katilleri onlar değil mi Türkiye'de?.. Nato'cular. (...) Tam Menderes Sovyetler'e yanaşacağı sıra özgürlük ayranı kabardı birilerinin... (...) Kahraman oldu İnönü başımıza yeniden..."

Namık Gedik[46]: Günsel’i iyi döşenmiş bir odaya aldıklarında karşısında Emniyet Genel Müdürü Namık Gedik vardır. Gedik, “Devleti yıkmaya çalışıyorsunuz (…) sizin

DEMOKRAT PARTİ”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II Winter 2000*

[46] Emniyet Genel Müdürü. 27 Mayıs 1960 Darbesi olduğu gün tutuklu bulunduğu Harp Okulu'nun penceresinden atlayarak intihar ettiği öne sürülmüştür. Cunta subaylarının ağır işkencelerine maruz kalarak hayatını kaybettiği ve bu cinayete intihar süsü verildiği iddia edilmişse de, eşine eski harflerle yazdığı mektupta "dönüşü olmayan bir yola gittiğini" belirterek intihar etmeye karar verdiği anlaşılmış ve ailesi tarafından onaylanmıştır. (Vikipedia)

yaptığınızı bu ülkede komünistler yapmadı (..) Sizleri öne sürüyorlar, vatan hainleri var aranızda, belki de bilmeden araç oluyorsunuz, düşmanları var bu ülkenin…"(s. 668) gibi sözler söyler. "Vatanınızın, devletinizin yararına düşünmeyi öğretmediler mi size?" (s.670) der.

Kemal Aygün[47]**:** İstanbul Belediye Başkanı. Namık Gedik'le birlikte Günsel'e öğüt verirler.

Rektör Sıddık Sami[48]**:** Olaylarda öğrenciden yana tavır alan rektördür.

Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun: Menderes ateş emri vermiş, kendi emri olarak emri İstanbul'daki bütün birliklere iletmiştir.

Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel: Ethem Menderes'e mektup yazmıştır. Demokrat Parti yönetimine tepkisini bildirmiştir.

Bumin Yaman: 28-29 Nisan olaylarında polislerin başında olan kişidir.

Romanda çok sayıda gizli polis vardır. Bunlar Kenan'ı, Günsel'i, Hasan'ı gizlice, bazen de gizlenme gereği duymadan izlerler. Bazı polisler Birinci Şube'de işkencecilik yaparlar. Bunların doğal olarak adları verilmez. "Şişman polis"," "Yeşil gözlü polis", "kara gözlüklü" gibi nitelemelerle geçerler.

Romanda askerler çoğunlukla öğrencilerden yana tavır alırlar.

2.1.7. Temalar

Romanda işlenen temaları bireysel temalar ve toplumsal temalar olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

[47] 17 Temmuz 1958'de İstanbul Belediye Reisliğine ve Demokrat Parti İstanbul İl Başkanlığına getirildi. Her iki görevi de 27 Mayıs 1960'da sona erdi. Demokrat Parti mensupları ile beraber Yassıada'da yargılandı ve Kayseri'de bir süre hapis yattı.(Vikipedia)

[48] **Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar** (d. 11 Kasım 1897 – ö. 9 Ağustos 1972), Türk hukukçu. Modern Türk idare hukukunun kurucusu, İstanbul Üniversitesi'nin seçimle gelen ilk rektörü ve üniversitede yönetim özerkliğinin ilk savunucularındandı (Vikipedia).

2.1.7.1. Bireysel Temalar

2.1.7.1.1. Aşk

Aşkın *Bir Gün Tek Başına* romanının temel teması olduğu söylenebilir. Çünkü romanın yapısı, tematik güç konumundaki Kenan ve Günsel'in aşkı üzerine inşa edilmiştir. Bu aşk, yasak bir aşktır ancak roman bu yasak üzerine inşa edilmemiştir; daha çok, Kenan'ın neden genç bir kız olan Günsel'e yöneldiği üzerinde durulmuştur. Evli olmasının, Kenan'ın karısı karşısında herhangi bir vicdan azabı çekmesine yol açtığı pek söylenemez. Günsel de bu konuda vicdani bakımdan bir tedirginlik duymaz. Hatta zaman zaman Kenan'ın karısı Nermin'in ölmesini ister, onun için 'cadı karı' der. Günsel'in ağabeyi Hasan ve teyzesi ise bu Günsel'in evli bir adama âşık olmasını onaylar.

Kenan'ın karısına fizik olarak çok benzeyen Günsel işçi sınıfından gelen ve işçilere yakın olan devrimci ve eylemci bir genç kızdır. Kenan'ı da kendisine bu yönüyle çekmiştir. Günsel, Kenan'ın Nermin'de ve kendisinde eksik olan devrimciliği tamamlayan bir figürdür. Başka bir açıdan bakıldığında Günsel, Sermet'in arkadaşıdır. Bu Kenan'da bir üçgen arzu doğurmuştur. Yani Kenan'ın Günsel'e âşık olma nedeni, Sermet'in de Günsel'e aşık olmasıdır. Kenan, sınıfsal olarak konumunu belirleyemez, savunduğunu söylediği fikirlerin gereğini yapamaz, eleştirdiği burjuva değerleri içinde yaşar. Günsel'i sever Nermin'i bırakamaz, sevişmeye devam eder; devrimci fikirleri savunur görünür, burjuvazinin nimetlerinden vazgeçemez. Baba'nın ifadesiyle "iki kişilikli burjuvazi" mensubudur ve bunun için yok olmak zorundadır. Nitekim devrimci çevreler, onun polis olduğunu düşüneceklerdir ve dışlayacaklardır ki bu da onu intihara sürükleyecektir. Zaten en baştan imkânsız olan aşk ölümle sona erecektir.

2.1.7.1.2. Yalnızlık

Kenan, yalnız bir adamdır. Çevresinde gidip geleceği, oturup konuşabileceği kimsesi yoktur. Sol çevrelerden koptuktan sonra giderek yalnızlaşmış, karısıyla bile konuşmaz olmuştur. Nitekim karısı, "Neyin var canım? Ne olursun biraz konuş benimle…Konuşalım. Eskiden seninle biz…"(s. 9) diyecektir. Bir tek çocukluk arkadaşı

Rasim vardır. Günsel'le tanıştıkları gecenin ilerleyen saatlerinde sarhoşken Günsel'in koluna girmiştir ve şöyle demiştir: "İnan bana…Ben…Önemli Günselciğim…Yalnız olmak…Çok önemli… Bilmezsin…" (s. 59)

Günsel, onu yalnızlıktan kurtaracak kişidir. O yüzden, "Artık beni yalnız bırakmazsınız, değil mi? Tek başına bırakmazsınız…" (s. 106) diye yalvarır. Günsel'se eski arkadaşlarını bulmasını söylediğinde, " Bilmem anlarlar mı? (…) Güvenlerini yitirdim." diyecektir.

Kazlıçeşme'ye işçilerin arasına gidip dayak yedikten sonra kendi kendine düşünürken yalnızlığını derinden hissedecektir.

> Nesini seviyorum ben bu adamların? Apayrıyım onlardan(…) Öyle engeller yığmışlar ki aramıza, nasıl aşacağız?(…) Bir bezginlik bütün ilişkilerini sinsice kemirmeye başladı; kısa üre sonra da yapayalnız, karanlıklar içinde buldu kendini. Günsel de yoktu ortada. Tek başınaydı. (s. 338)

2.1.7.1.3. Kıskançlık

Romanda kıskançlık teması önemli bir yer tutar. Kenan, Günsel'i Sermet'in yanında gördüğü andan itibaren kıskanmaya başlayacaktır. O nedenle sebepsiz yere tartışma çıkaracaktır. Günsel, Kenan'ın Sermet'i kıskandığının farkındadır. "Hiç yola çıkmayalım, dedi, bana güvensizsen.." (s. 183)

Günsel hasta olduğunda Kenan ziyaretine gider. Birinde Sermet çıkmaktadır evden. "Kenan kıskançlıktan da öte kapkara duygulara kapıldı bir anda." (s. 205)

Günsel de kıskandığını söyler Kenan'ı. Ancak Günsel, daha olgundur ve bilinçlidir. "Şimdi dinle beni. Kıskanıyorum seni karından… İçtenlikle konuşuyorum işte…. Sen Sermet diye tutturuyorsun…Ne ki Sermet? (…) Sakın yanıltmasın bunlar seni… Kıskançlık çözüm değil… yolumuzu çizmeliyiz biz seninle (…) Anlayacağım seni, sabırla bekleyeceğim." (s. 244)

Ancak Günsel de duygularına hâkim olamayıp Kenan'ın karısı Nermin'i telefonla arayıp rahatsız eder. Hatta günde on beş kez bunu yapar. Sadist bir zevk de duyar.

Nermin'in resmini merak eder. Zeynep'in hasta olduğunu duyunca ölmesini ister ama sonra pişman olur bundan.

Kenan, Günsel'le buluşmak istemiştir fakat Günsel'in toplantısı vardır. Bunu da Kenan'a söylemez. Kenan, eve gidip Günsel'i sorunca teyzesi onların birlikte olduklarını zannettiğini söyler. "Değiliz işte. Yalan söyledi. Sermet'le." (s. 381) Kenan'ın aklına gelen ilk şey, Günsel'in Sermet'le olacağıdır.

Sermet, Günsel'le yemek yiyip öğrenci gösterileri düzenlemesi hakkında konuşmak ister. Günsel tedirgin olur ama kabul eder. "Nasıl devrimcilik bu; soluk alırken bile adamın kıskançlık damarını mı kollayacağım?"(s. 397)

Günsel, öğrenci gösterilerindedir. Bir gün önce içerde işkence görmüştür ama yine meydandadır. Kenan, "Sermet'i de bıraktılar mı ?" diye sorar. Günsel, Sermet'i de hırpaladıklarını, sabahleyin bıraktıklarını söyler. "İyi oğlan çıktı o da…" (s. 590) Günsel'in bu sözü Kenan'ı sarsar. "Kötü mü çıktım ben?"

Günsel'in ikinci kez içeriye düşüp serbest kalışından sonra Kenan onların evine gelir. Birçok genç vardır evde. Sermet de oradadır. Herkes gider Sermet'le Kenan kalır. Bunu üzerine Handan, mutfakta Günsel'e, "Seninkiler içerde birbirlerini öldürmesinler," diyecektir.

Günsel, Kenan'ın polis olduğu söylentisinden sonra ortadan kaybolduğunda Kenan, her yerde Günsel'i aramaktadır. Sermet'e de gider. Sermet soğuk davranır. Kenan, onunla konuştuğuna pişman olur. " Bu puştla konuşacak ne vardı? Bir kaşık suda boğacak beni. Sevgilisini aldım elinden. Aldım ulan eşşoğlueşşek! Yedim bitirdim hem de. Döndüre döndüre… Artıklarımı da sen yalıyorsun şimdi." (s. 705)

2.1.7.1.4. Korku

Korku teması, romanda daha çok Kenan ile ilgili olarak işlenir. Bireysel olarak Kenan korkak birisidir. Korku, onun kişiliğinin bir parçasıdır; doğru kişiye yanlış şey söylemekten, korkaklıkla damgalanmaktan, Günsel tarafından reddedilmekten, Günsel'i kaybetmekten, yanlış anlaşılmaktan korkar. Yıllardır arkadaş olduğu Rasim'in gücünü görünce ondan da korkar (Sert, 2001,102).

2.1.7.1.5. Takıntı

Kenan takıntılı bir karakterdir. Bir simetri takıntısı vardır; Nermin, Bruegel'in duvarda asılı eğri duran tablosunu düzeltir. "Hiçbir şey de kaçmaz gözünden," der Kenan'a. Romanın sonlarına doğru aynı işlemi Kenan yapacaktır. "Bak yine eğri Bruegel'in tablosu. Olsun, düzeltsem ne değişir?" Bir takıntısı da 'ölü görmek'tir. Kenan, ölü görmeye dayanamaz, etkilenir; hırçınlaşır, huysuzlaşır. Kenan'ın huysuzlaştığını gören karısı Nermin, Kenan'a, "Yine ölü gördün galiba," (s. 10) der alaylı bir biçimde. Şişli'de oturdukları ve Şişli Camisi'nden sık sık cenaze kalktığı için Kenan bundan etkilenmektedir. Yazar, bunu önemsemektedir ki birinci kısmın sonunda "Boşuna uğraşıyorsun Nerminciğim. Ölü gördüm ben." (s. 16) diyecektir. Bu, Kenan'ın bir takınağını daha sergilemek için yapılır kuşkusuz. Kenan ölü görmekten rahatsız olmaktadır? Nedenini henüz bu aşamada bilmiyoruzdur. Kenan, arkadaşı Sait'in öldüğünü duyar. Cenazesini de gider. "Ölü gördüm yine…" diyecektir kendi kendine.

Kenan'ın her iki takıntısı da ölümle ilgilidir aslında. Romanın sonunda Kenan, intihar edecektir çünkü; bunların hepsi bu sona hazırlayan işaretlerdir, öncellemelerdir.

2.1.7.1.6. Kararsızlık

Kenan'ın en karakteristik özelliği kararsız olmasıdır. Kenan, seçim yapmayı reddeden adamdır, denebilir. Ya da, seçme konumunda kalmanın kendisidir onu o yapan. Bu konum, kuşkusuz yakınma konumudur; belki de Kenan'ın vazgeçmek istemediği konum budur: "Ben aslında….ama…" Bu cümlede ilk üç noktaya değer bakımından olumlu bir şey koyun, ikinci üç noktanın yerine de olumsuz!

Kenan, en başta seçmek istediği yoldan iki tokatla vazgeçmiştir. Bunun acısını yıllarca çekecektir. Bu acı çekme konumu, kanımızca onu hoşnut etmektedir.

Kenan, işçi sınıfının yanında olma şansına sahip iken burjuva sınıfını seçmiştir, orada bulunmaktan şikâyetçidir ama bu şikâyetçi olma konumdan hoşnuttur. Kurtulmak

için bir şey yapmamaktadır. Hatta işçileri beğenmemekte, onlarla paylaşabileceği bir şey bulamamaktadır.

Kenan, Nermin'le Günsel arasında kalmıştır. Günsel'e âşıktır ama Nermin'den ayrılamamakta, ayrılmak istemekte ama harekete geçememektedir. Bu, onun sonu olacaktır.

Bütün bunları yazar onun küçük-burjuva oluşuna bağlar. "Küçük-burjuva iki kişilikliği." (s. 741)

2.1.7. 2. Toplumsal Temalar

Bir Gün Tek Başına toplumcu gerçekçi bir romandır. O nedenle toplumsal temalar ağırlıklıdır.

2.1.7. 2.1. Türkiye'de 27 Mayıs 1960 Darbesi Öncesi Siyasal Durum

Bir Gün Tek Başına romanı zaman olarak, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Türkiye'nin 28 Eylül 1959-27 Mayıs 1960 dönemini kapsar. Mekân olarak bu zaman diliminde meydana gelen 28-29 Nisan 1960 günleri yaşanan gerçek öğrenci olaylarının geçtiği başta Beyazıt Meydanı olmak üzere İstanbul'un Aksaray, Kocamustafapaşa, Etyemez, Şişli, Teşvikiye gibi semtlerini ve yine Birinci Şube, İstanbul Üniversitesi, Müteferrika gibi gerçek kurumların binalarını görürüz. Romanda yer alan toplumsal olaylar bire bir yaşanmış ve kayda geçmiş gerçek olaylardır. İktidarda Demokrat Parti, muhalefette CHP vardır. İktidarın ve muhalefetin bu süreç içindeki tutumları gerçektir ve bunlara romanda gazete haberleri, radyo konuşmaları, duyumlar gibi yöntemlerle yer verilir. Bunlara tarihi belgelerden, o zamanların gazetelerinden ulaşmak mümkündür ki biz de gazete kupürlerine ve belgelere metnin incelenmesi sırasında yer verdik. Romanda o dönemde olayların içinde yaşamış, olaylara katılmış, görev almış gerçek kişilere de kendi adlarıyla yer verilmiştir. Namık Gedik, Emniyet Genel Müdürü; Kemal Aygün, Belediye Başkanı; Turan Emeksiz, öldürülen öğrenci; Rektör Sıddık Sami Onar gibi.

Vedat Türkali, Kenan ile Günsel'in aşkı çerçevesinde kurguladığı hikâyesini 27 Mayıs 1960 Darbesine giden süreçte gerçek olaylar içinde yerleştirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin 27 Mayıs Darbesine giden süreç de, Vedat Türkali'nin bakış açısından yansıtılmıştır.[49] Romanda anlatılan siyasal ve toplumsal olaylar Türkiye'de olgusal olarak gerçekleşmiş olaylardır.[50]

Bu süreçte demokrat Parti yönetimine muhalefet eden üniversite öğrencilerinin eylemleri, olayları kendilerinin olarak görmeyen ancak yine de muhalefet grubu içinde yer alan sosyalist işçilerin durumu, sosyalist bilinç kazanmamış işçilerin durumu, CHP'liler, küçük –burjuvaların durumu anlatılır.

2.1.7.2.2. Aydın Eeştirisi

Türk romanında aydın eleştirisi temel temalardan biridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Reşat Nuri, Halide Edip, Yakup Kadri, Refik Halit, Mithat Cemal Kuntay gibi önde gelen romancılar aydın figürüne yer vermişlerdir.[51] Özellikle Yakup Kadri'nin *Yaban* romanı aydın-köylü uçurumunu yansıtmasıyla bu alanda sembol olmuş bir romandır. Berna Moran'a göre *Yaban*'da vurgulanan karşıtlık vatanı kurtarmak için savaşan ilerici aydınlarla Kurtuluş Savaşı'na inanmayan gerici köylüler arasındadır. Ahmet Celal ile köylüleri ayrı dünyaların insanı yapan şey, okumuş kentli ile cahil köylü arasındaki fark değil, Kurtuluş Savaşı karşısındaki tutumlarıdır.[52]

---

[49] 27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu, 27 Mayıs Darbesinin öncesini ve sonrasını ayrıntılı biçimde yansıtmaktadır. Bkz. http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/27_mayis_raporu.pdf

[50] Bu konuya birçok yazar değinmiştir. Örneğin: adaktepe.pdf. "Roman örgüsünün akışı içinde, Çanakkale'den dönen CHP heyetini karşılayan gazetecilerin tutuklanmalarını haber veren gazete haberleriyle (Türkali 2004a: 25) başlayan 27 Mayıs süreci, "Konya Olayları" (Türkali 2004a: 197), "Zeytinburnu CHP Kadınlar Kongresi'nin polisçe basılması" (Türkali 2004a: 265), Adnan Menderes'in Moskova'ya gitme hazırlıkları (Türkali 2004a: 441, 464), Uşak Olayları (Türkali 2004a: 224, 291), Tıp Kongresi'nin dağıtılması, Tahkikat Komisyonu tasarısının yasallaşması, İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yasayı protesto gösterileri, İ.Ü. Rektörü Sıddık Sami Onar'ın polislerce tartaklanması, Beyazıt Meydanı'nda polislerin öğrencilerin üzerine ateş açması sonucu Turan Emeksiz'in ölmesi, (Türkali 2004a: 509-528), Sıkıyönetimin ilanı (Türkali 2004a: 570), 2 Mayıs 1960'da NATO temsilcilerinin önünde hükümetin protesto edilmesi (Türkali 2004a: 657 vdd.), 5 Mayıs'ta Ankara'da Menderes'in yuhalanıp tartaklanması (Türkali 2004a: 679) gelişmelerini izler."

[51] Zeliha Güneş, "Sabahattin Ali Romanlarında Aydınlar", A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 2000-2001

[52] Berna Moran, *Türk Romanına Eleşitirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 2005

Bir Gün Tek Başına romanında aydın, köksüzlüğü, bir sınıfa dayanmayışı ile anılır ve eleştirilir. Romanda aydın eleştirisi Baba figürü tarafından, didaktik bir biçimde dile getirilir. Ancak Baba'nın dile getirdiği eleştiriler bir küçük burjuva aydını olan Kenan tarafından yaşantıya dönüştürülür. Yani Baba'nın aydın ile ilgili sözleri, Kenan'ı değerlendirme kılavuzu olarak romana yerleştirildiği söylenebilir.

Tülin Arseven şöyle der: "Vedat Türkali, 27 Mayıs'a aydın-halk uyuşmazlığı açısından yaklaşır. Bu nedenle de *Bir Gün Tek Başına*'nın şahıs kadrosunu aydınlar, üniversite öğrencileri ve işçiler oluşturur. Yazar, üniversite gençliği ile işçilerin tutumunu ortaya koyarken aynı zamanda aydın-halk uyuşmazlığının da altını çizer. Kenan, bir yandan işçi- aydın ayrımına karşı çıkar öte yandan *'Gel de bozulma bu işçi, aydın ayrımına...İşçiymiş...Benim de kafam çalışıyor, okuduk bunca yıl. Bilinç sınıftan daha mı az önemli?..bilinci sınıftan ayırmaya mı kalkıyorsun?...Peki ne oldu o okudukların?* '(407) diyerek bir özeleştiri yapar."[53]

Baba, aydınlar hakkında, "Zavallıcıklar "(s. 125) nitelemesini kullanır. Günsel ise, "Bireysel çıkarları peşinde koşan bir sürü böcek." olarak nitelendirir aydınları. Kenan, bu sözü üzerine alacak, kendini suçlanmış hissedecektir.

Kenan, işçi semtine gittiğinde kendi kendine soracaktır:

> "Niye geldim buralara ben?.. Kimi işte, kimi evde, kendi dünyasında herkes. Nasıl ilişki kurulur bunlarla? Kız haklı aslında, sevdikleriyle bile yakınlık kurmasını beceremeyen, ayağı havada pis bir küçük-burjuvayım ben. Nasıl arılar gibi yaşıyorlar bu evlerde, bu fabrikalarda… Arılar gibi yaratıyorlar. Yine de sapsarı yüzleri. Öyle alışmışlar ki verdiklerinin çok azını almaya, her şeyi vermeye hazırım da umursamıyorlar bile. Biraz üstlerine varsam iyice kuşkulanacaklar. (s.300)

Kenan, öğrenci kalabalığını izlerken inanmaz bu davanın kendilerinin olduğuna:

> "Günsel yoksa hiçbir şeyin de anlamı yok demek. Bir avuç hileci esnafın, kapıkulu emeklini arasına karışıp ne ettiklerinden habersiz çoluk çocuk öğrencilerin peşi sıra, Hürriyet diye bağırmanın hiç anlamı yok! Boşuna harcandı Günsel. Halk Partisi'nin oyunu. Demokrat'ının da ağzına sıçayım, Halk'ının da, Hürriyet'inin de… Bizim kavgamız mı bu? Nerde işçiler? Nerde bizim insanımız? Cezaevlerinde sürgünlerde ya da köşesine sindirilmiş." (s.584)

[53] Tülin Arseven, "İki Roman, İki Bakış, Bir Siyasi Olay: Bir Gün Tek Başına ve İzmir'in İçinde Adlı Romanlarda 27 Mayıs İhtilali"; https://www.google.com.tr/webhp?sourceid (Erişim: 2 Haziran 2014)

Baba'ya göre Türk aydını korkar. Bu, tümünün ortak yanıdır. Kafası bağımlıdır. Nedeni de bizim toplumumuz, burjuvazinin özgür girişimini, ilerici, özgürlükçü aşamasını tatmamıştır. Bizde kapitalizm en gerici yanıyla, tekelci biçimde gelmiş çökmüştür tefeci-bezirgan toplumumuza.

> Aydın işsizlik korkusunda, açlık korkusunda, can korkusunda. Öylesine büyümüş ki bu korku; nedeni, türü, nerden, nasıl çıktığı da unutulmuş da salt korku kalmış. Put olmuş korku, beyinleri sınırlıyor. Kocaman bir karanlık. Umutsuz…Hele devletçiliğimizden sonra!... Batı kafasında önceden kazanılmış şeyler var, kolay geri alamıyor burjuvazi. İmrendiğimi sanıyorsunuz onlara. Değil. O özgürlük masalının Batılı aydına nasıl ayak bağı olduğunu biliyorum. En sıkı zamanda burjuvazinin yanına kayıverir. Özgürlükle kapitalizmi birbirinden ayıramaz bir türlü. (s. 452)

Baba'ya göre Namık Kemal'den bu yana düzenin egemen güçlerinin izin vermesiyle ya da göz yummasıyla ortaya çıkmıştır kimi düşünce ve eylemler. Köklü düşünce de yoktur. Düzeni kökünden değiştirme fikrine varanlara da kan kusturulmuştur. Daha Osmanlı'da basına konan yasaklar arasındadır sosyalist, grev kelimelerini kullanmak. "Aydın kalabalığımız herkesten çok kızgındır bu bilince varanlara. Çıkmayagörsün böyle biri, ilk onlar saldırır." (s. 452) Aydın, bir tür aşağılık kompleksine sahiptir.

> On üçüncü yüzyıldan sonra halktan kopmuş Türk aydını. İşin acı yanı, ileri aydın da kopuk bugün halktan. Yalnız devlet yasakları, düzenin baskısı ayırmıyor bizi halktan, yapımızla da ayrıyız; duygumuzla, düşüncemizle, inançlarımızla, belki en önemlisi de dilimizle ayrıyız. 700 yıldır ayrıyız. Ülkücü, eylemci, halkçı aydının en yüce örneğini vermiş Türk halkı. Türkmen hocasını, Yunus Emre'yi çıkarmış. En soyut kavramları, düşünceyi nasıl iletmiş halka!.. Ne inançtır, ne güvençtir o, halkın diline, anlama, kavrama yeteneğine!.. Bugün, yüzlerce yıl sonra, onun bıraktığı, başlattığı yerden yola çıkacağız yeniden. (s. 453)

Kenan bireycidir, Günsel, toplumcu. Kenan'a göre devrim aydınlanmayla olur, aydınlanma da okuma ile gerçekleşir. Ama Kenan, Baba'nın ziyaretine gelen işçilere bakarken umutsuzdur; Baba'nın basitleştirerek anlattığı şeyleri bile anlamamaktadırlar. Kenan, "Umut değil umutsuzluk verdi bana işçiler." diyecektir. Günsel'in cevabı: "Ayrıntılar, bizim küçük burjuva dünyamız için önemli, dedi. Onlar için gerekli değil ki…" (s. 131)

Vedat Türkali, romanda anlattığı Baba figürünün sözlerinin çoğunun Hikmet Kıvılcımlı'ya ait olduğunu söyler. [54] Ardında da ekler: "Şunu kesinlikle açıklayayım ki,

[54] "Vedat Türkali ile *Bir Gün Tek Başına* Üzerine Konuşma", *Militan*, Ocak 1976, Sayı 13;Vedat Türkali, *Bütün Yazıları Konuşmaları*, Everest Yayınları, İstanbul 2004, s. 99

Doktor Hikmet'in de bütün heybetiyle içinde bulunduğu, toplumumuzdaki köklü bir tarihsel akıma inanmış, bunun dosdoğru ve bütün girdisi çıktısıyla kavrama çabasındaki bir fikir emekçisinin ürünüdür *Bir Gün Tek Başına*…Ne öğrendimse o yolda öğrendim, ne yapmak istiyorsam o yolda yapmak istiyorum…"

2.1.7.2.3. Küçük-Burjuva Eleştirisi

Bir Gün Tek Başına romanının en dikkat çekici yönü yoğun biçimde küçük-burjuva eleştirisinin yapılması, söylem düzeyinde de bu ifadenin olumsuz bir sıfat olarak çok sık kullanılmasıdır. Roman, küçük-burjuvalığa karşı yazılmıştır denilebilecek ölçüde bu eleştiri yoğundur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Vedat Türkali, kişilerinin bir kısmını, olumlu değerlere sahip işçilerin karşısında, Kenan'ın çevresindeki küçük-burjuvalardan seçmiş ve onların çoğunlukla olumsuz yönlerini yansıtmıştır (Rasim, Refiş, Nermin, Selim).[55] Rasim, hükümetle akçeli ilişkiler kurarak servet edinmiş, karısının ahlaksızlığına göz yuman, kendi şerefi olmayan biridir. Selim, Ankara'da kadın kız pazarlama peşindedir. Refiş, erkek düşkünüdür ve Kenan'la da yatağa girer. Nermin, evini korumaya çalışan, burjuva değerlere düşkün, kocasının hassasiyetini bilmesine karşın Vatan Cephesine girmekte sakınca görmeyen biridir. Vedat Türkali onun için, "Nermin aslında burjuva mafyasının güler yüzü… Melekleştikçe korkunçlaşır bence. Bu kavranılmamışsa romanın yansıtmaya çalıştığı bataklığın farkında değiliz demektir, burjuva konformizminin, kaba hazların içinde çürüyüşün…" diyecektir (Türkali, 2004, s. 88).

Sermet, ayakları havada bir devrimcidir, her şeyi bir süre kaldığı Fransa'ya göre ayarlar çünkü Günsel'e göre, "Varlıklı soydan gelmek kolay kurtulunamayan bir bağ" dır (s. 220). Küçük –burjuvalık olgusu, romanda olay örgüsünü yönlendirecek kadar güçlüdür. Romanın tematik gücü Kenan, bir küçük-burjuva olarak tasvir edilir ve onun kişilik özellikleri, küçük-burjuva oluşuna bağlanır. Bu, romanın tezlerinden biridir zaten.

[55] Gülperi Sert, "Vedat Türkali romanındaki tüm figürleri olumlu ve olumsuz yanlarıyla gösterir. Örneğin Rasim kötü bir insan değil, düzenin ürettiği yanlış bir insandır. Düzenin aksaklıklarından yararlanarak belli kişilerle özel ilişkiler içinde olan, servetine servet katmaya çalışan biridir." diyor. Bu, tam da küçük-burjuva özelliğidir ve olumsuzlanır romanda (2001: 157).

Kenan, Günsel'le tanıştığı akşamın ilerleyen saatlerinde iyice sarhoştur, Taksim'e doğru yürümektedirler, romantik bir durum vardır, "Bu küçük-burjuva duyarlığımız," der. (s. 59)

Kenan kendi kendisini eleştirir: "Ah bu küçük burjuva duyarlığın…Yatakta sevgilisinden mektup bekleyen fotoroman kahramanı. Karısı, yavrusu ile fedakâr genç kız arasında bocalayan soylu ruhlu erkek…(s. 65)

"Günsel bile alay eder seninle. Senin bu küçük-burjuva duyarlığın." (s. 66)

Kenan, iyileşmiştir. Aklında sürekli "Hiç var mı bu âlemde nekahat gibi…"dizesi vardır. Kenan bunu hemen burjuvalığa yorar: "Küçük burjuva duyarlığımız!" (s. 73) Hemen devamında yine kendi kendine Sermet'i düşünürken, "Günsel gibi incelik gösterip küçük-burjuva duyarlığı da demez," diye aklından geçirir. (s. 74)

Kenan, Nermin'in "Yooo" diyen sesi ile Günsel'le birlikte yaşadığı bir sahneye gider. Nermin'in sesi bile Günsel'e benziyordur. "Mutlu yanılgı!...Bizim bu küçük-burjuva duyarlığımız!.." (s. 92)

Kenan, işçileri eleştirdiğinde Günsel'in yanıtı: "Ayrıntılar bizim küçük burjuva dünyamızda önemli," der, "Onlar için gerekli değil ki…" (s.131)

Günsel kendi kendisini eleştirir: "Hani burjuva romanları vardır. Meğer karısını çok severmiş de…Hıh, gülünç…" (s. 203)

"Nasıl da unuttum çocukların bugün geleceğini. Bireyci küçük-burjuvalar gibi…" (s.204)

Günsel, bu kez Kenan'ı eleştirir: "Hiç kimse bizim eve öyle çiçekler, kolonyalar, çikolatalar, kitaplar taşımaz ki (…) Emekçi evini burjuvalaştırdın!" (s. 207)

Günsel, Kenan'ın burjuva olup olmadığını düşünür. Olmadığına karar verir. "İlk karşılaştıkları lokantadan, dolaştıkları meyhanelere kadar burjuva, yarı burjuva her yer, ya bir rastlantı ya da bir zorunluluk olarak girmişti yaşamlarına." (s. 220)

Kenan, Günsel'e Nermin'le ilişkilerini anlatırken ona söyleyemediklerini aklından geçirir: "Aldatıyorum seni. Korkuyorum kaçıvermenden, iğrenerek bakmandan. Küçük-burjuva duygululuğuma tükürüvermenden korkuyorum…" (s. 239)

Günsel, Kenan'la birlikte olmuştur. Kendi kendine düşünmektedir.

> İşte burası da benim evim. Yeni evimiz. Şimdi nerdeyse Kenan gelir, yemeği yetiştirmeli! Ah seni küçük burjuva! Biraz dizginler gevşedi mi özlemin sırıtıveriyor hemen!.. Saçma!.. Ne var bunda küçük-burjuvalık! İşçi, devrimci karı-kocalar başka türlü mü?.. Lenin'in karısı bulaşık yıkamadı mı, yemeğe beklemedi mi kocasını?.. Asıl küçük-burjuvalık bütün bunlara tepeden bakıyor görünüp…" (…) "Tabağı vurup kırmak geldi içinden. Metres sözü kadar tiksindiği pek az şey vardı. Burjuvalar gibi! (s. 247)

Hasan, rakı içerken, "Gerçek çocuklar, domates suyuyla iyi sarıyor bu zıkkım. Alıştırın beni böyle burjuva şeylerine!" (s. 279)

Kenan, Günsel'in evine çikolatalar getirmiştir. Günsel, ağabeyi Hasan'a yakınır görünerek, "Tam burjuva evi yaptı burayı Kenan." (s. 288) diyecektir.

Günsel, Hasan geldiği için bir hafta kadar görüşemeyeceklerini söyler Kenan'a. Kenan, bunu farklı yorumlar. Günsel tam açıklama yapacakken Kenan dinlemez ve "Güle güle, dedi. Geç bırakmayayım seni." Bunu üzerine Günsel'in sözleri şunlardır: "Bıktım senin bu küçük-burjuva bunalımlarından." Arkasından tekrarlar: "Pis küçük-burjuva!" (s. 297) Bunun ardından Kenan yıkılacak, kendi kendine konuşacaktır. "Küçük-burjuva olduğumu anladı mı gidiyor. Belki gelmez de artık." (s. 298) Bu olayın arkasından küçük-burjuva olmadığını kanıtlamak için hiç bilmediği işçi semtlerine gidecektir.

Kenan işçi semtine gitmiştir. Kendi kendine şöyle düşünür:

> Gece konuşma yapacağız burda. İnsanı mutlu eden rastlantı buna derim işte… Küçük-burjuvayım da ondan, hem de pis küçük-burjuva!.. Bu kadar özlemli düşünmedin mi işçi oluyorsun demek?.. Biraz da takır tukur şeyler belledin mi, devrimci!...Şimdi iyice saçmaladın, hıyar ağası!.. Tam pis küçük-burjuvasın şimdi. (s. 303)

Kenan, Nermin'i eleştirir, ayrılmak ister: "Burjuva değerlerle dolu her yanın." (s. 367)

Kenan, Matmazel'i kovup yerine geçerek dükkânda çalışacağını söyleyen Nermin için şöyle düşünür: "Nasıl yaparsın sen o işi? Yapar! Küçük-burjuvazide, hele böyle kadınlarda gömülü yatan mal hırsı öyle beceriler, yetenekler yaratır ki sen de şaşarsın budala!" (s. 375)

Öğrenciler toplantılarda kendi aralarında tartışırlarken anlatıcı, Günsel için şöyle yazar: "Çocukların en küçük işlerde nasıl dırıltı çıkardıkları, küçük-burjuva kişilik tutkularına kapıldıkları çok gördüğü şeylerdi." (s. 387)

Günsel iş yerindedir. Birtakım öğrenciler onu bekliyordur. Biraz konuştuktan sonra çocuklar gidince Günsel kendisini suçlar. "soğuk davrandım. Aklın onda. Başka şeye işlemez oldu kafan. Küçük-burjuva bencilliği." (s. 392)

Günsel, toplantıya gideceğini Kenan'a söylememiştir. Kenan, geç vakit onun eve geldiğini görünce küfrederek kızmıştır. Bunun karşısında Günsel, onun zavallı bir küçük-burjuva olduğunu düşünür. Dün toplantıda olduğunu, bunu söyleyemeyeceğini söyler.

Baba, aydınları korkak bulur, eleştirir onları. Fakat bir ara ileri gittiğini düşünerek şöyle diyecektir: "Küçük-burjuva aydınından söz ediyoruz, bizimkilerden değil." (s. 457)

Günsel, arabayla değil de tramvayla gitmek ister. Kenan bir şey demez. "Al sana, 'küçük –burjuva' filan değil adam; nasıl olgun, nasıl ağırbaşlı karşıladı." (s. 468)

Günsel, serbest bırakılmıştır. Yolda her yer asker doludur. Vilayetin önünde tanklar sıralanmıştır. Beyazıt alanı tutulmuştur. Günsel'i askerler Saraçhane kavşağında bırakırlar. Saat yedi otuzdur. Günsel, evine kavuşunca sevinir ve yine kendisini küçük burjuva diye eleştirir.

Günsel, meydandadır. Gerilere bir yere geçer, banka oturur. Kenan'ı, onun Sermet'i kıskandığını düşünür. Önce kendine kızar, sonra kendini aklar kendi gözünde:

> Küçük-burjuvalığın da böylesine aşağılığı…Cehenneme öyle sevgili!.. Nasıl da seviyorum…Daha söylerken o yalanı pişman oldum; iş işten geçti yoksa. Sonra da bir sürü övgü düzdüm Sermet'e o kızgınlıkla…İyi ettim, anlasın o da sevmediğimiz erkeklerin, kadınların da yiğit olabileceğini. Beş –on saat müdüriyette konakladılar diye yiğit mi oldu Sermet? (s. 605)

Günsel, kendisine Nermin'in hamile olduğunu söyledikten bir süre sonra Kenan'ın boynuna sarılır. Karışık duygular içindedir. "Ne küçük-burjuvayım…" (s. 679)

Romanın sonuna gelmişizdir. Kenan, intihar edecektir; ağlamaktadır, 'Küçük burjuva duyarlığım…mış…Camlar kapkara…" (s.726)

Kenan'ın polis olduğu söylentisinden sonra Günsel ile Handan, Kenan'ın önemli bir haberi sızdırıp Günsellere bildirdiği için polis olmayabileceğini, kendilerinin yanılmış olabileceklerini düşününce Baba, "Aydınlar çok akıllı bulur kendini, dedi. Ustaca yönetmeye kalkar iki yanı da!.. Küçük –burjuvazinin iki kişilikli olduğunu unutmamak gerek…"(s. 732) diyecektir.

2.1.7.2.4. Polis Baskısı ve İzlenme Korkusu

Bir Gün Tek Başına romanında Polis baskısı ve polis tarafından izlenme korkusu, bununla ilişkili olarak, öğrenci ve sosyalist çevrelerde aralarından birilerinin polis olabileceği kuşkusu çok sık vurgulanmıştır. Bunun iki amacı vardır. Birincisi, dönemin ruhunu yansıtmak, iktidarın muhalif çevreler üzerindeki baskıcı uygulamalarını ve yarattığı problemleri sergilemek; ikincisi, okuyucuyu, olay örgüsünü içinde, Kenan'ın polis olduğu söylentisinin ortaya çıkması olayına hazırlamaktır. Şu duygu: Korkulan şey hep gerçekleşir sonunda.

Kenan'ın polis korkusunu ilk kez hemen romanın başında sekizinci sayfada okuruz:

> Bende iş yokmuş. İki tokatlıkmış demek bütün direncim, inancım…Bu kadarı da çok! Bir şey yitirmedim ki inancımdan. Tokat da vız gelir (…) Elin kolun bağlı, geçmiş karşına bir sürü namussuz herif; 'Vatanı satıyorsun ha, ulan puşt, ulan eşşoğlueşşek,' diye. Şırraaak, şırraak. Ayağa fırladı birden. On beş yirmi yıl önce genç bir üniversiteli iken yediği iki tokat ara sıra böyle yeniden patlıyor gibiydi yüzünde. Hele son günlerde öyle sıklaşmıştı ki çıldırmaktan korktu bir ara (…) Hele biri, o namussuz, o kalın kaşlı polis, o orospu çocuğu… (s. 8)

Karakolda yenen iki tokadın yirmi yıl sonra bu kadar şiddetli hatırlanmasının sıklaşması 'bastırılmış olanın dönüşü' olarak okunabilir. Geçmişte yaşanan ve travmaya yol açan bir olay, uygun bir zemin bulduğunda gelecekte yeniden ortaya çıkacak ve kişiyi rahatsız edecektir. Kenan'ın başına gelen de budur. Yazarın amacı Türkiye'de 27 Mayıs Darbesine giden sürecin etkisini Kenan şahsında gösterebilmektir. Yani, toplumsal bir meseleyi bireyin üzerinde sergileyebilmektir. Süreç, Kenan'ın geçmişte yaşadığı ve unutmak istediği tokat olayını yeniden hatırlatacak özellikler taşımaktadır. İktidar, muhalif kesimler üzerinde yoğun baskılar uygulamaktadır.[56]

[56] Konunun romanlarımızda nasıl ele alındığını görmek için Hatice Fırat'ın makalesine bakılabilir. Hatice Fırat, 27 Mayıs ile ilgili olarak incelediği altı romanda (Attilâ İlhan'ın "Bıçağın Ucu, Sırtlan Payı, Yaraya Tuz Basmak", Samim Kocagöz'ün "İzmir'in İçinde", Vedat Türkali'nin "Bir Gün Tek Başına" ve Ayla Kutlu'nun "Kaçış") Demokrat Parti iktidarının uygulamalarına nasıl yer verildiğini anlatmaktadır. Makalenin sonuç bölümü şöyledir: "İncelenen altı romanda, iktidar partisiyle farklı siyasi görüşlerde olduğu anlaşılan yazarların, Menderes ve Demokrat Partiyi genellikle olumsuz yönleriyle okura sunduğu, başbakan ve iktidar partisini ülkenin içinde bulunduğu siyasî, sosyal ve ekonomik bunalımların sorumlusu olarak yansıttığı görülmektedir. Bu görüşler içerisinde başlıca eleştiri konuları, Menderes ve partisinin yönetim anlayışı; baskıcı, yasakçı, komünist düşmanı ve dışa bağımlı olması; halkın dinî duygularını sömürmesi ve laikliğe aykırı davranışlar sergilemesi ve Atatürk inkılâplarına bağlı olmaması olarak

Kenan, 14. sayfada yine , "Yirmi yıl önce de müdüriyette patlattıkları iki tokatla bitiverdik. Sende iş yok oğlum, sende iş yok…" diyecektir.

Kenan, öğrenciliği sırasında polis olduğu ortaya çıkan bir kitapçıdan söz eder. "Böyle pezevenklerle dolu Türkiye." (s. 22)

Rasim, Kenan'ı Vatan Cephesi'ne girmesi için ikna etmeye çalışırken Ankara'da sicilini gördüğünü, öğretmenlik de yaptırmayacaklarını söyler, bir tür şanyaj yapar. "Yaşattıklarına şükür seni!..." (s. 28)

Yolda yürürken polislere dikkat eder. "Gözlerini ileri dikmiş ağır ağır yürüyen bir polis." (s. 35) Belli ki polis birilerini izlemektedir.

Meyhanede içerlerken Sadi'nin görüşleri özetlenerek verilir. "Polis korkusu azalıverir meyhanelerde. Hemen her çağda iktidarlar, sarhoşlarla gizili bir anlaşma yapmış gibidirler. Konuşun, edin; meyhanede kalsın. Birazını da eve saklayın isterseniz. Ama sokağa, alanlara, iş yerine, hele fabrikalara asla!" (s. 36)

Meyhanede edebiyattan konuşurlarken Kenan, gençlerin diline ısınamaz. "Niye hep yeni sözler?.. Anlaşılamayan…" Buna Sadi'nin cevabı: "Polis anlamasın diye" olur. (s. 37)

Kenan, kendisiyle dalga geçen Rasim'e, "Polis gibi konuşuyorsun," der (s. 67). Rasim'in cevabı manidar ve aslında bir gerçeğin ifadesidir: "Hah şöyle (…) hiç çıkmasın içinizden polis korkusu…"

---

saptanmıştır. Başka bir deyişle 27 Mayıs romanlarının yazarları, Demokrat Parti ve Menderesin karşısında yer almakta ve uygulamalarını eleştirmektedirler." "Cumhuriyet Sonrası (1960-1980) Türk Romanlarında Adnan Menderes ve Demokrat Parti", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II Winter 2009*

Kenan, bir ara Rasim'in polis olabileceğini aklından geçirir.

Benzer bir düşünceyi Günsel'i ararken Rasim'in "Bulduralım istersen," sözü üzerine de düşünecektir. "Öyle ya, polisten başka kim bulabilir aradığını bu ülkede?.. Tanıdığı vardır bir kez. Bu kadar geniş çevresi olan, karışık iş çeviren bir adamın polisten tanıdığı olmaz mı?.. Ya ilişkileri?.. Ulan ne hıyar herifsin sen. Sanki bir bok yediğin var da özel adam koyacaklar peşine… Yüreksiz…Gülmeye başladı kendi kendine… Gerçekten de Günsel'i bulmanın en kestirme yolu bu… Polis kuşkusuz tanıyordur. Ağabeyi sürgünde, tutumu Marksist!" (s. 96)

Konuşurken yandaki masaya usulca gelip oturan adama bakarlar ve izlendiklerini düşünürler. Kenan, "İzliyorlar mı?" diye sorduğunda Günsel, "Boş duracak değiller ya.." (s. 109) der. Ayrılıp Günsel dolmuşa bindiğinde Kenan, deminki izleyen adamın da Aksaray'a doğru giden arabalardan birine atladığını görür ve içini eziklik duygusuyla yitirme endişesi kaplar.

Buluştuklarında o akşamki adamın peşine düştüğünü söyleyince Günsel, "Büyütmeyin (…) olağan bunlar." (s. 114) diyecektir. Kenan, dolmuş beklerken de etrafı gözleyip o akşamki adamı arar.

Günsel, "Herkesi, her zaman izleyecek kadar memur yoktur ellerinde," der. (s. 130) Kenan, utanır. "Haklısın, dedi. Korkaklığıma ver. Biraz sonra ayrılacaksın benden. Ben bütün gece, sonra bütün günler seni düşüneceğim. Başına bir şey geldi mi diye." (s. 130)

Kenan, eve dönerken Günsel'i düşünür bir yandan. "Ya peşinden o lacivert giysili herif geliyorduysa? Karanlıkta birtakım adamlar geçti ya…Onlardı belki de.. Bir düzine birden takılmışlardır peşine…Şimdi belki de bir hücreye atmışlardır." (s. 144)

İkinci Bölümün başına konan başlıksız metinde üniversite bahçesinde toplanan öğrencilerden söz edilir. "Bok toplanırsınız. Zaten elli altmış kişiydiler… Otuz beşini içeri attık, bir güzel sille tokat, bir-iki de cop kıçlarına…(…) Rektör olarak son kertede üzgünüm olaydan. Ben çağırmadım polisi. Üniversiteye hiçbir zaman polis giremez…E, ne olacak şimdi? Bakan "girer" diyor… Giremez…Girer…Giremez.. Girer… Efendim

girer de, polis giysileriyle girerse ayıp olur… Yakışık almaz… Kılık değiştirir… Doçent olur girer, profesör olur girer.. Asistan olur..” (s. 190)

İşçi Remzi, dikkatli olmak gerektiğini söylerken, “Na böyle polis kaynıyor her yan.” der. Günsel de, “Polise karşı uyanık olmak gerek de, aşırı tedirginlik de elimizi kollumuzu bağlamamalı.” (s. 228) diyecektir.

Günsel, evin penceresinden dışarıya bakınca evin gözetlendiğinden kuşkulanır. “Karşı sırada biraz ilerdeki apartmanın kapısından bir adam çıkmıştı. Günsellere baktı, sonra çabuk çabuk uzaklaştı yola doğru. Fötr şapkalı koyu renk paltolu, sinsi görünüşlü. Kim oturuyordu orada? Yoksa bizim evi mi gözetliyorlar? Olabilir. Karşı sırada bir polis var demişlerdi zaten. Bakkal da polis emeklisi.”(s. 232)

Rasim, Kenan’a, Selim’in yaptıklarından söz ederek, “Bir gün kitabevini polis basıp da aramaya kalkarsa şaşma!” der. (s. 254)

Kenan, eve girerken tedirgindir. “Bir adam geliyordu sokağın başından. Kenan önce aldırmamıştı, sonra işkillendi. İçeri girdi. Kapıyı kapattı. Otomatiği yakmadan bekledi. Sokağı gözetlemeye başladı. Adam ağır ağır gelmiş, apartmanın kapısına bakmış, uzaklaşmıştı. Paltolu, kasketli, gençten biriydi.” (s. 262)

Günsel evdedir. “Zeytinburnu CHP Kadınlar Kongresi polisçe basılıp da itiş kakış arasında teyzesinin ayağı incinince ev işleri de ona kalmıştı (…) ‘Hasiktir kaltak cadı’ demiş polis.”(s. 266)

Kenan, Hasan’ı Boğaz’a davet etmiştir. Günsel, bu olaydan bahsederken, “Dün çıktık, Baba’ya gidecektik, adım adım siviller peşimizde. Yenikapı’ya kadar gidip döndük. Bu da yeni moda diyor ağbeyim. Adamlar gizlenmek şöyle dursun, inadına göze batmak istercesine burnumuzun dibinde yürüdüler.” (s. 296)

Kenan, gittiği işçi semtinde dayak yiyince Kazlıçeşme Karakolu’ndan Emniyet Müdürlüğü’ne (Müteferrika diye geçer) getirilir. “Demek şimdi Birinci Şube’ye çıkaracaklar. O kalın kaşlı herif orada mıdır, tanır mı beni? Tanır, tanır… Kolay değişmezmiş onlar… Sonra kimseyi de unutmazlarmış… Demek sen vazgeçmedin vatanı satmaktan?”(s. 321) Kenan, yine yirmi yıl önceki tokat olayını hatırlamaktadır.

Öğrencilerle yapılan toplantıda Sabahattin birleşmekten söz eder ve sonra gizlilikten söz edince Günsel kuşkulanır. "Yoksa oğlan…Öyle bir durumu yoktu, içten görünüyordu. Kuşku uyandırmayan kişilere karşı uyanık ol, demişti ağbim. Aptallığımız provaköterleri, ajanları aptal sanmamızla başlıyor." (s.387)

Hasan, Günsel'e çok dikkatli olmaları gerektiğini tavsiye eder. "Özellikle yeni tanıştıklarımıza karşı, hele yakınımıza sokulmuşlarsa, pek çok uyanık olmak gerek," der (s. 390). Kenan'ı tarif ediyor gibidir. Nitekim Günsel, "Kenan'dan mı kuşkulanacağım?" deyince , "Bilmem, dedi yavaşça. Yargı sana düşer bu konuda." (s. 390) Günsel bundan çok etkilenecektir ve kendi kendine, "Bir de ajanmış Kenan! Sinirli güldü. Şakası bile çirkin." (s. 391)

Kenan, Baba'nın evine gidecektir. "Sokağa girdi, ağır ağır yürüdü. Arada durup bakıyordu, bir gelen var mı diye, yoktu (…) Korkuyor musun ulan, içerde Günsel. Ne korkusu? Hiç boş bırakırlar mı böyle bir adamın evini?.. Hele böyle zamanda. Saptarlarmış bütün geleni, gideni gizlice." (s. 444)

Baba'nın fikirleri şöyledir: "Bütün ülkeyi korku bekliyor; üç tane karakol değil." (s. 452) "Aslında bitmeyen bir faşizm var ülkede." "Korku tek sığınağı özgür aydınımızın." (s. 456)

Günsel, bir toplantıya katılmamıştır. "Sonradan, o toplantıda polis olduğu, konuşmaların teybe alındığı söylentileri çıktı." (s. 461)

Hükümet baskıyı artırmıştır. 18 Nisan'da Tahkikat Komisyonu kurulur. Bütün siyasi eylemler yasaklanır. "Acımasız, astığı astık, yasal görünen, yasadışı bir baskı örgütü çalışmaya başlamak üzereydi. Anayasa, babayasa hepsi bir yana itilmişti artık." (s. 465)

Kenan, Baba'ya gittiğinden beri tedirgindir. "Hep izleniyor sanısındaydı. Kuruntu muydu, yoksa birileri mi peşindeydi sürekli?.." (s. 481) Teşvikiye'deki eve giderlerken de polis var mı yok mu diye çevrelerine bakarlar. (s. 481) Artık herkesten şüphelenmektedir. "Sahaflar'dan beri peşimden ayrılmayan şu yılan mı, timsah mı, su aygırı mı?... Nuruosmaniye avlusundan Cağaloğlu'na doğru çıkarken bakındı yöresine. Kahverengi giysili, kır saçlı orta boylu, zayıfça adam da durup bakındı." (s. 482) "Tam

döneceği sırada, camdan, karşı kaldırımda ağır ağır , kendisine bakarak yürüyen uzun boylu, gözlükleri kara çerçeveli herifi gördü. Yılan bu işte!.. Tanıyordu adamı. İkide bir yoluna çıkıyor, peşi sıra yürüyordu; sonra görünmüyordu bir süre." (s. 482) Kenan, uzun süre polisler üzerine düşünür. "Kaç azılısı tımarhanede ölmüş bunların da…Öyle, bekliyor herif." Araya bir otobüs girince adam görünmez olur. "Üçlü izleme yaparlarmış diye uymuştu çok eskiden (…)" Kenan gelip geçen herkesten kuşkulanmaya başlamıştır artık. "İyice kuruntuya kaptırdık. Ebû Ali öyküleri okuya okuya…"(s. 483) Ardından Günsel'e takılıp takılmadıklarını düşünür polislerin.

Kenan, çoğaltmak için Polistzer'in Felsefe Notları'nı getirmiştir eve. Nermin, "Ya bunları götür ya da iyi bir yer bul," diye Kenan'a getirir: "Yakacaktım az kalsın." Çünkü kardeşi Selim, evi bastırmakla tehdit etmiştir.

Kenan, sokakta gazete başlıklarına bakar. Gazeteler, Tahkikat Komisyonu[57] ile ilgili tasarının yasalaştığı yazmaktadır. İş yerine geldiğinde ise Burak, öğrencilerin

[57] Tahkikat Komisyonu (Ömer Aymalı/Tarih Dosyası/Dünya Bülteni, http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=258005(Erişim: 17 Nisan 2014)

İktidar ile Muhalefet arasında ipleri koparan gelişme Kayseri'deki olaylardı. Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde CHP"liler ile DP"liler arasında bir çatışma yaşandı. Yeşilhisar'da yaşananlar üzerine İsmet İnönü Kayseri'ye gitmek istedi. Ancak güvenlik sebebiyle bu istek vali tarafından reddedildi. İnönü"nün gitmekte ısrar etmesi üzerine ise treni durdurdu.

İktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin koptuğu bu gelişmelerden sonra CHP genel başkanı ve yöneticilerinin gittiği her yerde artık olaylar çıkacak, gazeteler yalan haberlerle gerginliği artıracak, üniversiteler karışacaktı. Ulus gazetesi ise yalan haberlerle gerginliği artırıcı manşetler atmaya devam edecekti: "Polis halkın üzerine ateş açtı." Kısaca " ihtilal " ortamı oluşmaya başlamıştı.

Ülkenin olağanüstü bir döneme girdiğinin belli olması üzerine Demokrat Parti hükümeti birtakım tedbirlerin alınmasına karar verdi. Bu çerçevede 18 Nisan 1960 tarihinde Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ve Denizli Milletvekili Baha Akşit "CHP'nin meşru iktidarı en ağır ithamlarla kötülediği, halkı kanunları ihlale ve kanuni tedbirlere karşı direnmeye çağırdığı, fiili tecavüzlere tahrik ve teşvik ettiğini, kardeş kavgası çıkarmaya çalıştığı, orduyu siyasete çekmek için gayret ettiği, yıkıcı ve kanun dışı faaliyetlerde bulunduğu, CHP ile aynı maksatlarla bazı gazete ve dergilerin yalan haberlerle ülkenin geleceğini tehlike altına soktuğunu" , bu sebeplerle 3 aylık bir süre için 15 kişilik bir Tahkikat Komisyonunun kurulması için TBMM'ye bir önerge verdiler.

Tahkikat Komisyonu'nun karar ve tasarrufları arasında siyasi toplantıların men'i (yasaklanması), yayın yasakları, meclis müzakerelerinin yayınlanması yasağı, gazete ve matbaa kapatılması, posta maddelerine el konulması ve tazyik hapsi gibi yaptırımlar bulunuyordu. Tahkikat Komisyonu kurulması teklifi ülkede gergin olan havayı daha da ağırlaştırdı. CHP yöneticileri DP'yi diktatörlüğe, tek adamlığa gitmek amacında olmakla suçlamaya başladılar. İnönü Tahkikat Komisyonunun bilgi edinmek amacıyla kurulabileceğini, böyle geniş yetkilerle donatılamayacağını, bir makamın hem dava eden hem hüküm veren hem de uygulayıcı olamayacağını ifade ederek "... ne isteniyor? Meclis tahkikat encümeni namı altında bir baskı idaresi kurmak istiyorlar. Bu baskı idaresi anayasaya, insan haklarına karşı teşebbüs edilen gayrimeşru bir darbedir… "şimdi arkadaşlar, şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. ..memleketin fevkalade bir idareye götürülmek istenildiğinin arifesinde, eşiğindesiniz. Hesaplı olarak

üniversite bahçesinde toplandığını söyler. Bu kısmın son cümlesi: "Polis arabaları geçip duruyordu." (s. 507)

Tıp Kongresi polis tarafından basılır. "Bumin Yamanoğlu adlı bir polis bela kesilmiş. Bir Tıplı asker öğrenci de küçük, gerici bir azınlığın başını çekiyormuş. Okunan raporun birçok yerinde polisi uyarıp kışkırtmış; o sayfaların okunmaması için bastırmış polisler. Kore gençliğine kutlama, dayanışma teli çekilme önerisi ortalığı iyice

---

düşünmenizi isterim. Bir fevkalade idare kuracaksınız. Bu idareye verilen salahiyetler gayrimeşrudur.' diyordu.

İçinde ihtilal sözcüklerinin geçtiği tartışmaların ardından 12 Nisan 1960 tarihinde Tahkikat Komisyonunun kurulması teklifi DP'li milletvekillerinin oyları ile kabul edildi. 27 Nisan 1960 tarihinde ise Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkilerini belirleyen yasa DP'li milletvekillerinin oyları ile TBMM'de kabul edildi. Ancak yasanın kabulünün ardından Ankara ve İstanbul'da olaylar çıktı. Ankara Kızılay'daki protesto gösterilerinin ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesinde olaylar yaşandı. 2 öğrencinin hayatını kaybetmesi üzerine olaylar daha da büyüdü. İstanbul ve Ankara'da üniversiteler tatil edildi ve bu iki şehirde olağanüstü hal ilan edildi. Ancak tüm bu önlemler uçuruma sürüklenen ülkeyi kurtarmaya yetmedi. Ankara Kızılay'da 5 Mayısta yapılan protesto gösterileri ve 21 Mayısta Harp Okulu öğrencilerinin yaptıkları sessiz yürüyüş yaklaşan askeri müdahalenin açık belirtileriydi. Tahkikat Komisyonu kurulması teklifi ülkede gergin olan havayı daha da ağırlaştırdı. CHP yöneticileri DP'yi diktatörlüğe, tek adamlığa gitmek amacında olmakla suçlamaya başladılar. İnönü Tahkikat Komisyonunun bilgi edinmek amacıyla kurulabileceğini, böyle geniş yetkilerle donatılamayacağını, bir makamın hem dava eden hem hüküm veren hem de uygulayıcı olamayacağını ifade ederek "... ne isteniyor? Meclis tahkikat encümeni namı altında bir baskı idaresi kurmak istiyorlar. Bu baskı idaresi anayasaya, insan haklarına karşı teşebbüs edilen gayrimeşru bir darbedir… "şimdi arkadaşlar, şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. ..memleketin fevkalade bir idareye götürülmek istenildiğinin arifesinde, eşiğindesiniz. Hesaplı olarak düşünmenizi isterim. Bir fevkalade idare kuracaksınız. Bu idareye verilen salahiyetler gayrimeşrudur.' diyordu. İçinde ihtilal sözcüklerinin geçtiği tartışmaların ardından 12 Nisan 1960 tarihinde Tahkikat Komisyonunun kurulması teklifi DP'li milletvekillerinin oyları ile kabul edildi. 27 Nisan 1960 tarihinde ise Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkilerini belirleyen yasa DP'li milletvekillerinin oyları ile TBMM'de kabul edildi. Ancak yasanın kabulünün ardından Ankara ve İstanbul'da olaylar çıktı. Ankara Kızılay'daki protesto gösterilerinin ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesinde olaylar yaşandı. 2 öğrencinin hayatını kaybetmesi üzerine olaylar daha da büyüdü. İstanbul ve Ankara'da üniversiteler tatil edildi ve bu iki şehirde olağanüstü hal ilan edildi. Ancak tüm bu önlemler uçuruma sürüklenen ülkeyi kurtarmaya yetmedi. Ankara Kızılay'da 5 Mayısta yapılan protesto gösterileri ve 21 Mayısta Harp Okulu öğrencilerinin yaptıkları sessiz yürüyüş yaklaşan askeri müdahalenin açık belirtileriydi.

İçinde ihtilal sözcüklerinin geçtiği tartışmaların ardından 12 Nisan 1960 tarihinde Tahkikat Komisyonunun kurulması teklifi DP'li milletvekillerinin oyları ile kabul edildi. 27 Nisan 1960 tarihinde ise Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkilerini belirleyen yasa DP'li milletvekillerinin oyları ile TBMM'de kabul edildi. Ancak yasanın kabulünün ardından Ankara ve İstanbul'da olaylar çıktı. Ankara Kızılay'daki protesto gösterilerinin ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesinde olaylar yaşandı. 2 öğrencinin hayatını kaybetmesi üzerine olaylar daha da büyüdü. İstanbul ve Ankara'da üniversiteler tatil edildi ve bu iki şehirde olağanüstü hal ilan edildi. Ancak tüm bu önlemler uçuruma sürüklenen ülkeyi kurtarmaya yetmedi. Ankara Kızılay'da 5 Mayısta yapılan protesto gösterileri ve 21 Mayısta Harp Okulu öğrencilerinin yaptıkları sessiz yürüyüş yaklaşan askeri müdahalenin açık belirtileriydi.

karıştırmış. Sövgüler, bağrışmalar başlamış, polisler coplarla saldırmışlar göz yaşartıcı gaz bombaları patlamış; kavgalar, gürültüler arasında siyaset yapıldığı gerekçesiyle salon boşaltılıp kongre dağıtılmış. Her türden siyasal eylem günlerdir yasaktı ülkede." (s. 509)

Günsel, sabah okula gidince şu manzarayla karşılaşır: Sabah sekiz buçuğa doğru Beyazıt'ta dolmuştan inip de üniversite bahçesine doğru yürürken uzakta, giriş kapısı çevresinde dolaşan atlı polisleri görünce, uyandığından beri sürüp giden sinsi bulantı iç ezikliğine dönüşüverdi. Önemsememeye çalıştığı bir çarpıntı başlamıştı. Bir şeyler mi bekliyor bu herifler? (s. 511)[58]

Nitekim olaylar çıkacaktır. Öğrenciler toplanmış, konuşmalar başlayacaktır.

> Konuşmalar başlıyordu ki Bakırcılar kapısından bir polis cipinin üniversite bahçesine hızla daldığı görüldü. Hızını daha da artırarak gelip öğrencilerin üstüne yürüdü. Öğrenciler kaçıştılar. Cip heykel çevresinde hızla döndükten sonra durdu. İçinden polisler atladı hemen. Bir gün önceki (27 Nisan) Tıp Kongresi'nin üstün çabalı polisi Bumin Yamanoğlu başlarında idi. Tabancalarını çekip ellerinde sallayarak bağırmaya başladılar. (s. 514)

Bumin Yamanoğlu ateş edeceklerini, dağılmaları gerektiğini bağırarak söyler.

"Bir kaynaşma, bir itiş kakıştan sonra polisler birden ateşlediler tabancalarını. Ayaklara doğru ateş ediyorlardı. Birden bir öğrencinin bağırdığı duyuldu. Yüksel'di. Bir kurşun saplanmıştı ayağına."(s. 515)

Erdinç, Bumin Yamanoğlu'nun göğsünün ortasına taşla vurur. Atlı polisler saldırıya geçer. Beyazıt Kitaplığı'nın gerisinden inen 50-100 kadar sivil polisin, tabancalar, makineli tabancalarla öğrencilerin üstüne yürümeye, çökerek, nişan alarak ateş etmeye başladıkları görüldü." (s. 527) "Sekiz on metre önlerinde tam kaldırım üstünde kanlar içinde bir çocuk yatıyordu, ölmüştü." "Birçokları birikmişti ölünün başına. Turan, diyordu birisi." (s. 528)

---

[58] Atlı polisler saldırdı , http://haber.gazetevatan.com/tarihi-degistiren-fotograflar/522782/1/gundem; (Erişim:17 Nisan 2014)

İstanbul Üniversitesi'nde meydana gelen ve Turan Emeksiz'in polis kurşunuyla hayatını kaybettiği 28 Nisan 1960 olayları, 1960 darbesinin önemli gerekçeleri arasında gösterilmişti. Demokrat Parti'nin Tahkikat Komisyonu'nu protesto etmek için toplanan öğrencilere polis ateş açmış, Turan Emeksiz hayatını kaybederken, Hukuk Fakültesi öğrencisi Hüseyin Onur'un bir bacağı kesilmişti. Çok sayıda öğrenci de kurşun ve copla yaralanmıştı. Olaylarda öğrencilerini korumak isteyen Rektör Prof. Sıddık Sami Onar da tartaklayıp yerlerde sürüklenmişti. Atlı polisler öğrencilere saldırırken, Orman Fakültesi öğrencisi Emeksiz, polisin kurşunlarına hedef olup, hayatını kaybetmişti.

Kenan da aynı sahneleri görecektir. Türkali, önce polis karşısında Günsel'in cesaretini anlatımış, aynı sahnelerde şimdi de Kenan'ın korkaklığını anlatacaktır. "Birden silahlar patlamaya başladı. İrkilerek kaldı olduğu yerde. Baktı, ellerine tabancalarla yaklaşan dizi dizi sivil polis sürekli ateş ediyordu çocukların üzerine. İnanamadı önce. Çığlıklarla düşen öğrencileri görünce ayıldı. Halk kaçışıyordu." (s. 533)

> Bilinçsiz bir korkuya düşüverdi birden. Kıyılardan, duvar diplerinden deki gibi kaçmaya başladı. Yaylım ateşi yine başlamıştı. Birkaç kişi de kaçarak döndüler sokağa. Kenan yine tutamamıştı kendini, kaçanlarla birlikte, hem onları da geride bırakarak sokağın alt başına doğru koşmaya başlamıştı yeniden. Silah sesleri durmuştu. Çığlıklar, bağrışmalar geliyordu. Birden o zaman vardı bilincine: Kaçıyorum!.. Ter içindeydi. Şimdi yeniden ter döküyordu utançla. Döndü, sokağın başına doğru yürümeye başladı. Kızgın, yaralı, kendine küskündü ta yürekten." (s. 534) "Tıpkı Müdüriyet'teki gibi. İki tokatta kaçmıştım o zaman, şimdi de silah sesiyle… Acı bir başkaldırmayla bağıracak gibi oldu. (s. 534)

Günsel'in polisin eline düşmesi onu yıkmıştır. "Her türlü kötülüğü yaparlarmış yalnız buldular mı." (s. 551)

Polisler içeride Günsel'e kötü davranırlar. "Gel bakalım orospu!..." (s. 556) "Neye uğradığını anlayamadan sille, tokat yağmuru içinde buldu kendini birden. Arkadakilerden biri on parmağını vahşice saçlarına geçirmişti. Pabuçlarının demir uçlarıyla bacaklarına vuruyorlardı bir de…"(s. 556) Bir de küfür etmektedirler. Günsel karşı koyar. Başka bir odaya almak isterler Günsel'i. O odaya giderken çığlıklar geliyordur koridorlara.

Günsel, atıldığı hücreden dışarıdan gelen sesler duyar. "Katiller…Katiller.. Katiler.." (s. 559) Sevinir. İçeride aylarca yatan ağabeyini, eskileri düşünür. Günsel serbest kalır.

İkinci gün (29 Nisan) Beyazıt yine doludur. Kenan, Günsel'in yine katılacağından korkar. Korkusunda da haklıdır. Günsel yine oradadır. "Çocuklar dövüştü polisle, sen kaçtın. Günsel kaçmadı. Ne oldu kaçmadı da?... Harcandı pisi pisine. İyi, sen kurtuldun pisi pisine harcanmaktan, yap bakalım ne yapacaksın?" (s. 585)

Aslında, Kenan'ın bu kendi kendine konuşmaları, kimi zaman kendisini suçlayıp kimi zaman aklamaya çalışması, kendi sonuna giden süreci nasıl yaşadığını, hangi duygular içinde kavrulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Romanda polis baskısına bu kadar çok ve tekrar tekrar yer verilmesi, Kenan'ın korkusunun şiddetini ve sürekliliğini göstermesi bakımından da romancının uyguladığı etkili bir teknik olduğu kanısındayız. Polis baskısı ve korku Kenan'da somutlaşmaktadır.

Günsel, alanda Kenan'ı düşünmektedir.

> "Aşırı kuşkulu biraz (…) Ajan yok mu şu kalabalıkta? Çocukların bir ara itiş kakış dışarı attıkları bir oğlan vardı ya; polis kimliği de çıkmış üstünden... Başka yok mu? Polis kışkırtması da var demek." (s. 617)

Aslında dikkatle okunduğunda bu satırların, daha sonra meydana gelecek Kenan'ın polis zannedilmesi olayına bir hazırlık da olduğu, yazarın, okuyucuyu bir öncelleme ile sona hazırlamakta olduğu anlaşılır.

Teşvikiye'deki evde de polis korkusu vardır. Gözetlendiklerinden kuşkulanırlar. Kenan'la Günsel tam sarılacakken kapı sesi duyarlar. Aslında bir şey yoktur görünürde. "Gizli polis izlemesi, Nermin'in, Rasim'in bir oyunu, çözmeye ürktükleri karanlık bir yumaktı içlerinde." (s. 631)

Günsel, yine içeri düşmüş; onunla Belediye Başkanı ve İçişleri bakanı görüşmüştür. Burada önemli bir nokta. Günsel'i onların odasına alan ' ak saçlı, buruşuk yüzlü, semiz adam' olarak tasvir edilen birisidir. Günsel, bu adamı tanıyacak gibi olur. "Müdüriyet'te kaldığım gece Birinci Şube'de değil miydi bu adam? Gece yarısı karşısına çıkartıldığı masada oturanlardan biriydi sanki." (s. 671) Bunun anlamı: Gündüz normal polis, gece işkencecidirler ve polis zamanında da sıkı yönetim zamanında da değişen bir şey yoktur.

Namık Gedik, Handan'a, "Daha dün polisleri, yasa adamlarını taşlayıp kanlarını akıtanların arasında ne arar sizin gibi doktor hanım? Teessüf ederim." diyecektir.

Kenan'ın polis olduğu haberi yayılır. Şevket, Kenan'ın polisliğinin yirmi yıl önce Müdüriyet'e alınmasıyla başladığı haberini verir. Günsel, yıkılır. Günlerce Kenan'dan saklanacaklardır. Kenan, onları arayacak, bulamayacak; Günsel'in polisin eline düştüğünü bile düşünecektir.

Günsel, günler sonra Kenan'la karşılaştıklarında Eczacı Fadıl'ın da, Matmazel'in de polis olduğunu söyler Kenan'a. Günselin değerlendirmesine göre her gösterge Kenan'ın polis olduğunu ortaya koymaktadır.

Kenan bir mektup yazar. "Tam on ikiyi geçince, mektubun üstüne tarih koydu: 26 Mayıs 1960." Bu, birintihar mektubudur. Günsel tarafından polis zannedilmek onu yıkmıştır.[59]

[59] Hilmi Yavuz, Kenan'ın intiharı için, "İnsan, devrimci sevgilisi onu polis sandı diye intihar eder mi?" şeklinde soru soranlara, "Bu , romanı ancak tek düzlemde, diyelim ki, aşk romanı diye okuyan birinin soracağı bir soru. Oysa, Kenan'ın geçmişi ve toplumsal koşulların getirdiği tedirginlikler, aile içi ilişkiler gibi, kararların ve edimlerin kökenindeki derin, devingen ve karmaşık etmenlerin (faktörlerin) oluşturduğu

2.1.7.2.5. Din ve Mezhep

Din ve mezhep teması, *Bir Gün Tek Başına* romanında bir motif olarak yer alır. O da, Kenan'ın işçilerin dünyasına girebilmek için gittiği Kazlıçeşme'de meyhanedekilerin konuşmaları aracılığıyla gündeme gelir. Kenan, Hüseyin'e içki ısmarlamak ister. Hüseyin içmek istemez. Onun üzerine Kenan, "Yoksa ramazan diye…" deyince Cemal, "Ne ramazani ağpiycuğum?.. Kizilbaştir o…Tinsuz…" der. Kenan'ın bakış açısıyla özetlenen aşağıdaki satırlarda Alevilik Sünnilik meselesine halkın yaklaşımı ve Kenan'ın yaklaşımı ortaya konur. Kenan, Alevilere olumlu yaklaşır. Şimdilik Aleviler ve Sünniler aynı meyhanede içip birbirleriyle şakalaşabiliyorlardır ama şartlar değişince birbirlerini kesebilecek duruma gelme ihtimali vardır. Çünkü 'koyun sürüsü'dürler, bilinçsizdirler.

> Alevi Sünni atışmaları başladı birden. Ula İsiyn davşanun ayağu kaç? Mumi nasil söndüreysuz? Piley misiun ağpiycuğum, Hazreti Eli'nin ketisi teyiler davşana ha bular…Hüseyin aldırmıyordu, ara sıra alaylı bir söz atıyordu Cemal'e; Cemal parlıyor, sövgü ile karışık söyleniyordu bir süre, tam susacağı sıra bir taş daha atıyordu Hüseyin(…) Aleviler üstüne çok şey duymuştu Kenan. İyi şeylerdi çoğu; dayanışmaları, insancıl sevgileri, hoşgörüleri, şiir, saz tutkuları, yüzyıllar boyu çektikleri çileler; ezilmişlikten gelen kapalılıkları. Çoğu uydurulmuş bir sürü karalamalar. Horlamalar…Sonra Sünnilere besledikleri düşmanlık, ettikleri, etmek istedikleri kötülük üstüne abartılmış öyküler (…) Düzenin çıkarına yaradığı gün şu Cemal yatırıp keser mi Hüseyin'iKızılbaş diye?...Öteye bile gider. Hele Mustafa daha şimdiden hazır görünüyor. İtteki şu bakışlara bak…Hüseyin ne yapar? O da yer aynı boku…Ötekiler de…Allah hepinizin belasını versin koyun sürüleri! Neyinize güveneyim ben sizin. Şerefe çocuklar… (s. 316)

2.1.7.2.6. İdeoloji

Bir Gün Tek Başına romanı, Yavuz'un anlatımıyla, "İnsanı bir bütün olarak alan, onu sığ bir nedensellik şematizmi içinde değil, ama insan dünyasının derin ve doğurgan diyalektiği içinde kavratmaya çalışan bir roman." (Yavuz, 1977: 149) Türkeş'e göre de, siyasi sözün edebi söylemin üzerine çıkmadığı bir romandır. (*Milliyet Kitap*, 10 Haziran 2004) Bu iki yazarın yaklaşımından da çıkarılabileceği üzere romanda siyasi bir yaklaşım vardır. Yavuz'a göre bu 'sığ bir nedensellik şematizmi' taşımaz. Bizce sığ değil ama bir şematizm vardır. Aynı yaklaşımı Türkeş'in sözleri için de söyleyebiliriz. 'Siyasi söz edebi

bir süreç söz konusu. Kenan'ın intiharı, ancak bu sürecin bağlamını içinde anlaşılabiliyor." diyor. (1977: 150) Yavuz'a katılmamak mümkün değil. Şu eklenebilir: Kenan, bu süreçte giderek kendini kendi gözünde iyice değersizleştirmiş, tek umudu olarak sarıldığı Günsel'in tutumuyla da kendisini sıfırlayarak Günsel'in gözünde 'yokluyla var olma' yolunu seçmiştir.

söylemin üzerine çıkmaz' ise var demektir. Eleştirmenler, bunu zımnen kabul etmekle birlikte romanın güçlü yanına vurgu yapmayı tercih ediyorlar.

Bir Gün Tek Başına romanında hâkim ideolojik bakış Baba'nın ve ondan kaynaklanarak Günsel'in söylemlerinden de eylemlerinden de çıkarılabilir.

Günsel, ağabeyi için, "Hiçbir şey alıkoyamadı onu devrimci eylemden, dedi. İşçi oluşundan geliyor besbelli. Tek başına kalmıyor ne yapsa.." (s. 137) der.

Baba'nın sözleri, "Sınıf yoktur ardında… Karıştırmayın sakın… Ülkede sınıf yok değil, bizim aydınlarınız sırtını vermesini bilmez sınıfa… Dramı da bu… Toplumu sınıflar değiştirir, kişiler değil ki…" (s. 125)

Yine Baba'nın sözleri: "Devrimci teori, ancak devrimci sınıfla birlikte çözüm getirir. Neyiz ki biz, ardımızda sınıfımız olmazsa?.." (s. 125)

Günsel, işçilere saygılıdır. "Belirli bir saygınlıkla dokumacı Şevket Ağabey, diye tanıttı Günsel. Seyit diye yaşlı, esmer bir tütün işçisiydi öteki." (s. 445)

Menderes'in Moskova'ya gideceği haberini Kenan, Rasim'den Baba'ya söylediğinde Baba, "Desenize, yine başımız dertte, "der.

> "Yöntemleridir, dedi Baba. Sovyetler'e yaklaşacaklarında önce bize sataşırlar. İyice canını yakarlar bir sürü namuslu adamın. Hem bize, hem kuzeydekilere gözdağıdır bu uslarınca. Hem de Batı'ya verilen bir soy güvenlik!.." Yüzü açılmıştı sanki!..
>
> "Komünist tutuklamalardan söz ediyordu geçende gazeteler; pek bir şey çıkmamıştı. Doğruysa bir gürültü koparmaları yakındır." (s. 447)

Halk Partisi de eleştirilir. Kenan, Sinemacı Salih'in sözlerini düşünür. "Halk Partisi'nin hırsızları bekliyor sırada…" (s.701)

Kenan, meydana gelen olayların işçi sınıfının sorunu olmadığını düşünür. "İsmet Paşa meclisten kovulmuş. Ordu demek değil mi İsmet Paşa?.. Peki, sana ne?... Bize ne?... Onu diyorum ben de… İşçi sınıfının sorunları mı bunlar? .. Pisi pisine heriflerin oyununa geliyoruz." (s. 642)

Günsel, Kenan'ın işçi mahallesinde işçilerden dayak yediğini duyunca şöyle der: "Ellerine sağlık. Kötü bir şey yapar mı onlar?" (s.428)

“Boşuna harcandı Günsel. Halk Partisi’nin oyunu. Demokrat’ının da ağzına sıçayım, Halk’ının da, Hürriyet’inin de… Bizim kavgamız mu bu? Nerde işçiler? Nerde bizim insanlarımız? Cezaevlerinde sürgünlerde ya da köşelerine sindirilmiş.” (s. 584)

Matbaacı İrfan, meydandaki öğrenci kalabalığına bakarak, Özgürlük istiyorlarmış eşşoğlueşşekler… Halk Partisi’nin bok yemesi…” (s. 536) diyecektir.

“Yıllarca hapis yatmış ünlü solcu romancı Fahir Cemal karşı olunca…Bir bildikleri duydukları vardır. Kulakları deliktir onların. Halk partisinin bok yemesi. İç, şenlendi birden! Niye? (…) Niye olmasın? Bizim kavgamız değil bu. Niye bulaşır Günsel?” (s. 36)

Günsel, şunları gözlemlemiştir gösterilere hazırlık için toplantılar yaparlarken:

> “Hükümete ateş püsküren en ateşli muhalif birçok genç, sözgelimi toprak reformu, Köy Enstitüleri diyorlardı ya, bu konuda biraz ileri gidenleri şakacıktan “komünistlikle” suçluyorlar, usulca uzaklaşmaya bakıyorlardı. Aşırı sollar, işçi sözü eden, grev hakkı isteyen, gizlice Nazım Hikmet’in şiirlerini okuyanlardı. Solcu bilinen bazı ünlüler, profesörler, doçentler yapılan her şeyi CHP’nin bir oyunu sayıyor, sokulmaktan kaçıyorlardı, bazıları da açıktan açığa karşı çıkıyordu. Toplantılarına bunların katılmasını CHP’liler de istemiyordu (…) Aslında olaylar CHP’yi aşma eğilimindeydi. BU eğilimi yuvalanma olanağı verecek ek örgüttü ortadaki CHP (…) Ara sora Günsel de yanlışa sapma kuşkusuna, korkusuna düşüyordu kargaşada. Kenan’la tartışıyor, doğru yargılara vardıklarına inanıyorlardı. Yine de tastamam içine sinmiyordu Günsel’in bu yargılar. Kenan’a belli etmemeye çalışıyordu kuşkularını, kendine karşı güvensizlik diye alırdı bakarsın.” (s. 462)

Sonuç şu cümlede gizlidir: “ Kim bilir belki bir gün bütün güçler bir araya gelecek. İpin ucunu kaçırmamak, olaylar içinde yitmemek, kışkırtmalardan sakınmak, çevreyi olumlu etkilemeye çalışıp yön vermek bugün yapılacak iş.” (s. 463)

Bütün bunlardan şu sonucu çıkarıyoruz: İktidar eleştirilmektedir. Ama onun karşısında muhalif olarak CHP de güven vermemektedir. Onların da iktidarla bir olup oyun oynama ihtimali vardır. Romanda Rasim ve karısı, Nermin ve kardeşi Selim, hatta Sermet bir küçük-burjuva olarak olumsuz özellikleriyle çizilmiştir. Küçük burjuva aydınlar sınıfa yaslanmamakla suçlanmıştır. Bir tek Baba’nın çevresinde toplanan başta Günsel, Günsel’in ağabeyi Hasan olmak üzere bilinçli kabul edilen ya da o yolda olan işçiler yüceltilmiştir. Onların ideolojileri de CHP’yi aşan, devrimci bir ideolojidir. Roman, bu bakışla yazılmıştır. Bu bakışı belirleyen şey de Hikmet Kıvılcımlı’nın görüşleri olduğu söylenebilir.

2.1.7.2.7. Aile

Romanda aile teminin güçlü olarak ele alındığı söylenemez. Kenan'ın karısı Nermin dışında kimse aile kurumunu sorunsallaştırılmaz. Kenan, Nermin'le evlidir ve Günsel'e âşık olur, boşanmak ister. Nermin, karşı çıkar. Gerekçesi, kızını babasız büyütmeyecektir. Kendisi parçalanmış bir ailede büyümüştür ve bunun acısını çekmiştir. Kızı Zeynep'e çektirmek istememektedir. Ancak Kenan'da böyle bir yaklaşım yoktur. Aile olarak düşünmez, Nermin'i bir burjuva olarak değerlendirir sadece. Hatta kızı Zeynep'i, onun geleceğini, psikolojisini kendisine pek fazla dert etmez.

Rasim ve Refia da bir ailedir ama bir ideal aile özellikleri taşımazlar. Rasim'in iki tane garsoniyeri vardır; Refiş erkeklerle düşüp kalkar ve bunu da Rasim bilir.

Günsel'in babası sürekli annesini dövmüştür.

Günsel'in ağabeyi Hasan'ın karısı kaçmış, evliliği sona ermiştir.

Kısaca romanda mutlu bir aile tablosu yoktur. Sözü edilen aileler hep sorunludur. Hatta Günsel'in teyzesi de ağabeyi Hasan da, Günsel'in evli bir adamla ilişki kurmasını yadırgamazlar. Hasan, "Ne kızması Günsel'ciğim dedi. Bana umutlar verdin. Demek genç kızlar evli, çocuklu erkekleri de sevebiliyorlarmış!" (s. 294) Günsel'in teyzesi Nahide Hanım da, "Sakın acımaya filan kalkma, dedi. Karısıymış, çocuğuymuş! Sana kimse acımaz sonra," der. (s. 234

2. *MAVİ KARANLIK* (1983)

2.2.1. Romanın Tanıtımı

Mavi Karanlık romanının sonunda romanın yazılımının bitiş tarihi olarak 22 Ağustos 1982 kaydı düşülmüştür. Roman, 1983'te Can Yayınları tarafından basılmıştır. Sabahat Özdemir'in verdiği bilgiye göre yazar kitabın başına, "1983 yılında dört yüz iki sayfa olarak basılan bu romanı, ileriki yıllarda eklemelerle, bazı yerlerde yapacağım değişikliklerle yayınlayabilirim." notunu düşmüştür (Özdemir, 2005: 47). Özdemir'e göre bu, 12 Eylül Darbesi'ne bir mesaj, okuyucuya da bir uyarıdır. Yine Özdemir'e göre bu dönemde yasaklı sözcükler o kadar çoktur ki yazarın kullanacağı her kelimeyi dikkatle seçmesi gerekir. *Mavi Karanlık* romanının yazılma süreci o nedenle sıkıntılı geçmiştir.

Roman, 448 sayfadır. Toplam otuz iki kısımdan oluşmaktadır. Otuz bir kısma Romen rakamı konmuş, en sonda yer alan kısma da **Yolculuk** adı verilmiştir. Anlatının mekânı Bodrum'dur. Zaman, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde aşağı yukarı altı aylık bir yaz sezonudur. Bu dönemde ülkede sağ-sol çatışmasına dayalı siyasal bunalım ve çatışma hâkimdir. Her gün çoğunluğu aydın ve öğrenci olmak üzere birçok insan öldürülmektedir. Böyle bir ortamda bir avuç aydın Bodrum'a sığınmış; meyhanelerde, lokantalarda, teknelerde yiyip içmekte, yoğun olarak serbest bir cinsellik yaşamakta ve ülke sorunlarını, bireysel bunalımlarını tartışmakta ve olayların Bodrum'a da sıçramasından korkmaktadır. Romanın baş kahramanı akademisyen Nergis, ölüm tehdidi aldığı için getirdiği akademisyen sevgilisi Korhan'la burada yaşayan ve hâlâ unutamadığı eski sanatçı sevgilisi Özgür arasında seçim yapmakta zorlanmaktadır. Aynı ortamda, parlayan bir turizm beldesi olarak Bodrum'un yer altı ve yer üstü zenginliklerini, arazilerini, tarihi eserlerini ele geçirip satan, paylaşan, çıkar birliği ya da çıkar çatışması içinde olan güçlü insanlar ve onların yanında silahlı adamları, bankacıları, koruyucuları da yer almakta, Bodrum sahilleri giderek onların inşa ettiği binalarla dolmaktadır. Kargaşa buraya da sıçrayacaktır.

Mavi Karanlık gibi sembolik bir isim taşıyan romanda Vedat Türkali'nin Türkiye'nin 1980 öncesi siyasal ortamını, Bodrum ve çeşitli kesimlerden seçtiği insan ilişkileri üzerinden anlattığı söylenebilir.

2.2.2. Hakkında Yazılanlar

Emin Karaca, "Vedat Türkali deyince, son otuz yılın Türk romanı ve romancı doruklarından biri gelir akla. Daha da ince düşünürseniz *Bir Gün Tek Başına'*yı anımsarsınız, Kenan-Günsel aşkının arkasından 27 Mayıs 1960'a yaklaşmakta olan kıvıl kıvıl bir Türkiye gelir gözünüzün önüne… Buradan *Mavi Karanlık*' taki 12 Mart 1971 darbesinin ardından yaratılan iç savaş benzeri kaotik ortama (…) gidersiniz…" der (Özdemir, 2005: 116).

Moris Fahri, "Gerçekten de ödüllü romanı *Bir Gün Tek Başına*'nın yanı sıra *Yeşilçam Dedikleri Türkiye, Mavi Karanlık, Tek Kişilik Ölüm, Güven* ve son eseri *Kayıp Romanlar*, şimdiden modern klasikler arasındaki yerini aldı." diye yazar (Özdemir, 2005: 202).

M. K. Adatepe, "*Bir Gün Tek Başına*'dan dokuz yıl sonra, 1983'de yayımladığı *Mavi Karanlık*'ta Türkali, 12 Eylü1 1980 Darbesi öncesi terör ortamının, henüz turizme, dolayısıyla "uygarlığa" açılmamış bir Akdeniz kıyı kasabasına [Bodrum'a], bu kasabaya "sığınan" bir grup insana yansıyışını konu edinir." diye anlatır. [60]

Necati Güngör, " Mavi karanlık için, bir küçük burjuva aydınlar eleştirisi demek en uygunu sanıyoruz. Yazarın benimsediği, tuttuğu, kendince doğru olanı temsil hakkı tanıdığı kişi yok. Ölümün kaşla göz arasında pusu kurduğu, tozdan dumandan göz gözü görmediği, at izinin iti izine karıştığı bir ortamda, biraz da toplumsal sürecin belirlediği bir yazgıyı yaşıyor aydınlar. Doğru ile eğri (sapma), karanlıklar içinde yitmiş gibi… Yeniliyor, içiliyor, yoğun biçimde cinsellik yaşanıyor, ülkenin sorunları tartışılıyor,

[60] "Vedat Türkali'nin romanlarında Türkiye yakınçağ tarihinin izdüşümleri," mkadatepe.com; (Erişim: 10.09.2014)

denizin tadı çıkarılıyor. Kısacası, "mükeyyifat ve safahat içinde yaşayıp ölünüyor, mavi ve karanlık bir dünyada." der.[61]

A. Ömer Türkeş, "Sağsız Sol; Yakın Tarihin Eksik Bir Tasviri" başlığını taşıyan yazısında[62] yazarın *Mavi Karanlık* romanındaki tutumunu eleştirir: "[S]ol hareketin en karanlık ve acılı günleri yaşanırken siyasi eleştirisini Bodrum barlarındaki birtakım "solcu aydınlara" yöneltiyor ve dönemin atmosferinin bir karikatürünü çizmekten öteye gideniyordu *Mavi Karanlık*. Romanda sağın temsilini ise birkaç işadamı üstlenmişti ve taraflar Bodrum barlarında kapışıyorlardı."

2.2.3. Yapı

Mavi Karanlık romanı, bize göre, her şeyden önce Vedat Türkali'nin 1980 öncesi Türkiye'sinde yaşananlara ilişkin fikirlerini anlatıya dönüştürmek üzere yapılandırdığı bir romandır. Bu fikirlerin iki ayağı vardır. Birincisi yazarın bir kabulüdür. Bu kabule göre, ülkede görülen siyasal çatışmaların ve siyasal cinayetlerin arkasında esasen bir paylaşım savaşı vardır ve birtakım sermaye sahipleri, siyasiler ve uluslararası güçler, el birliğiyle gençlik örgütlerinin bir kesimini de kullanarak ülkenin sahillerini ve tarihi eserlerini yağmalamaktadır. İkincisi, birtakım burjuvalar ve aydınlar, büyük kentlerdeki olaylardan kaçıp tatil beldelerine sığınarak bireysel zevk ve safahatın, cinselliğin kucağında tehlikelerden kurtulabileceklerini sanmakta ve kimi zaman bireysel çıkarları, kimi zaman da aymazlıkları yüzünden ülkeyi sömürenlerin emellerine alet olmaktadırlar. Sonuç olarak ülkede olup bitenlerin farkında olmak; kaçmakla olaylardan kurtulmanın mümkün olmadığını görmek ve mücadele etmek gerekir. Bize göre *Mavi Karanlık* romanının fikri tabanı böyle ifade edilebilir. Ancak, bunu söylemekle, romanı sadece bu fikre indirgeme düşüncesinde olmadığımızı da belirtmek isteriz.

Bunları söyledikten sonra *Mavi Karanlık* romanının daha çok düşünce yapılı roman kategorisine sokulabileceğini söyleyebiliriz. Ancak bu düşünce yapısının,

[61] Necati Güngör (Mart 1984), "Mavi Karanlık", *Hürriyet Gösteri* ; Sebahat Özdemir, *Vedat Türkali,* Everest, İstanbul, 2005, s. 48

[62] Birikim, Ocak 2001, S. 141; http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4374/sagsiz-sol-yakin-tarihin-eksik-bir-tasviri#.VpOjPPmLQ2w (Erişim:11.01. 2016)

karakterler üzerinden inşa edildiğini de belirtmek gerektiği kanısındayız. Düşünce; karakterlere, onların ilişkilerine ve olaylara yön vermektedir. Daha doğru bir ifadeyle; karakterler, ilişkiler ve olaylar bu düşünceleri sergileyecek biçimde yapılandırılmakta, anlatıya dönüştürülmektedir.

Vedat Türkali'nin *Mavi Karanlık* romanında anlatmak istediklerini nasıl yapılandırdığını belirleyebilmek için, vakanın yerleştirildiği zaman dilimine, mekâna, kişilere, hata nesnelere ve onların ilişkilerine bakmak gerekir.

Zaman, 12 Eylül 1980 Darbesi öncesidir ve dönemin Türkiye için özel bir anlamı vardır. Bu dönem, siyasal çatışmaların, işkencelerin, tehditlerin, siyasal cinayetlerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemidir. Romanda, bu olayların bir kısmı roman kahramanları tarafından yaşanmakta, bir kısmı da haber olarak gazetelerden, TV'lerden öğrenilmektedir. Türkiye'de gerçek dünyada yaşanan bu olaylar hakkında fikir sahibi olunmadan roman kahramanlarının değerlendirilmesi ve dolayısıyla romanın anlaşılması mümkün değildir. Yazar, bu olayların yaşandığı zaman dilimini, yani *Bir Gün Tek Başına* romanında 1960 öncesini anlattığı gibi, 12 Eylül Darbesi öncesi dönemindeki süreci romanlaştırmak istemektedir.

Yazar, romanında iki türlü mekân seçmiştir: Birincisi siyasal nedenlerle öldürmelerin, tehditlerin yoğun olduğu için terk edilen büyük şehirlerdir; yani Ankara ve İstanbul'dur. Buralar, siyasi şiddet olaylarının yaşandığına dair haberlerin alındığı, kaçılan ya da gitmekte tereddüt edilen mekânlardır. İkincisi, sığınılan, olayların sıçramasından korkulan, özgürlükler kenti Bodrum ve yöresidir. Ankara'dan, İstanbul'dan gelen insanlar burada toplanır. Bu nedenle Bodrum, *Mavi Karanlık* romanının temel mekânıdır, hatta kahramanlarından biridir, denebilir. Bu çerçevede *Mavi Karanlık* adlandırmasının da ayrıca sembolik bir anlamı vardır; bir yerde Halit Ziya'nın *Mai ve Siyah* romanına gönderme olarak da düşünülebilir.[63]

[63] Gülperi Sert (2001), mavinin Bodrum'daki yaşamın rahatlığını, renkliliğini simgelediğini, karanlığın ise Ankara ve İstanbul'daki olayların buraya sıçramasıyla karanlığa dönüştüğünü belirtmektedir. Şöyle de düşünülebilir: Yazarın, Bodrum'da özgürlüğün mavisi olarak görülen şeyin, aydınların ve burjuvaların mücadeleden kaçıp bireyci davranışlarını yansıttığı için aslında karaya dönüşmüş olduğunu ima ettiği yönündedir.

Kişiler, özel olarak toplumun farklı kesimlerinden seçilmiştir. Birinci kesim akademisyen, sanatçı, avukat, hukukçu, gazeteci gibi çeşitli mesleklerde faaliyet gösteren, olumlu ve olumsuz özellikleri vurgulanan aydın ve entelektüellerdir. İkinci kesim, Bodrum sahillerini yağmalama peşindeki sermaye ve güç sahibi karanlık insanlar, burjuvalar ve onların yanında yer alıp onlarla işbirliği yapan siyasetçi, polis, işkenceci, bankacı, mafya mensubu insanlardır. Üçüncü kesim, işçiler ve halktan kişilerdir. Bu kişiler daha çok sempatiyle anlatılır.

Kişilerin ilişkileri ve hikâyeleri romanda belirli bir düşünceyi yansıtmak üzere yapıya yerleştirilmiştir.

Romanın, anlatıcının bakış açısına yerleştiği iki temel kahramanı olmakla birlikte, asıl temel kahramanı bir akademisyen olan Nergis'tir. Nergis'in hikâyesi ressam Özgür ile akademisyen Korhan arasında seçim yapma sürecinde yaşananların mahiyetine ilişkindir. Özgür ve Korhan yazar tarafından zıt karakterler olarak yapılandırılmıştır.

Korhan, romanda bize göre yazarın sesini temsil eden olumlu bir karakterdir. Büyük kentte, Ankara'da ölüm tehdidi almış, Nergis tarafından Bodrum'a gitmenin iyi olacağına ikna edilmiş, bilim adamı olma vasıfları olan, kaçmayı kendisine yediremeyen, o nedenle de üniversiteye dönen, ancak orada öldürülen bir karakterdir. Halkçı, tüm kesimlere aynı ölçüde yakın cesur, çalışkan, mücadeleci biridir. Korhan; roman kahramanlarından Nergis'i, Özgür'ü ve İbraam'ı bilinçlendiren bir bilen özne durumundadır.

Özgür, yazarın Korhan'ın karşısına koyduğu ve eleştirel yaklaştığı bir figürdür. Ailesinden kalan mirasla geçinen, bireyci, bencil, asabi, küstah, kendini beğenmiş, alaycı, eğlence düşkünü, bilinçsiz birisidir. Nergis'in Paris'te birlikte olduğu eski sanatçı sevgilisidir; adının çağrıştırdığı özgür düşünceli bir karakteri vardır. Bodrum'a özgürlük düşmanlarını sokmayacağını söyleyip bunu deneyenlerle kavga eder. Korhan'la ters düşer. Polis tarafından Ankara'ya götürülür, işkence edilir. Dönüşte yavaş yavaş fikir değiştirir ve bir gün karşılaştığı işkencecisini öldürür. Korhan'a hak vermeye başlar. Kendince siyasal bir bilince ulaşır ancak Nergis bu bilinçten emin olamaz.

Nergis'in babası Muhtar, anlatıcının, bakış açısına yerleştiği ikinci kahramandır. Bu nedenle de temel kahramanlardan biridir. Muhtar'ın hikâyesinin vakayla bağlantısı

zayıftır. Yok bile denebilir. Ancak onun hikâyesi romanın yapısına birkaç işlevi yerine getirmek üzere konmuştur. Muhtar, bu romanda bir bağlantı merkezi gibidir. Onun aracılığıyla hikâyede yer alan çeşitli figürleri, mekânları, kadınları tanırız.

Muhtar'ın yaptırdığı teknenin hikâyesi, anlatı boyunca süren bir izlek oluşturur ve sembolik bir anlamı vardır. Romanın yapısına bu yönüyle katılır.

Bodrum'un yerlisi işçi İbraam'ın hikâyesinin vakayla asli bir ilişkisi yoktur; ancak işçileri ve yerel halkı temsil etmek üzere yapıya yerleştirilmiştir. Yazarın sempatiyle yaklaştığı bir figür olarak romanda yer alır. Final cümlesini söylemek üzere romana katılmış gibidir.

İrfan Serhan adlı işkencecinin hikâyesi yapıda önemli bir rol üstlenir. Yazar, bu tipi, işkencecilerin aramızda bulunduğunu, gittiğimiz her yerde bulunabileceğini göstermek üzere yapıya yerleştirmiştir.

Polis tarafından aranan ve Filiz adıyla otelde saklanan Nergis'in okul arkadaşı Banu'nun hikâyesi, o dönemde şu ya da bu biçimde siyasal olaylara karışanların, kaçıp saklanmak zorunda olanların durumunu, başına gelenleri yansıtmak üzere yapıya dahil edilmiştir. Vakayla ilgisi olmayan bir izlektir. Ancak ortamı yansıtmak bakımından Banu'nun hikâyesi önemlidir. Yazar, onun hikâyesini Muhtar'a ve dolayısıyla Nergis'e ustaca bağlayarak yapıdaki yerini sağlamlaştırmaya gayret etmiştir.

Cinsellik, tema olarak yapıya büyük oranda katılmıştır. Muhtar'ın ilişkileri, Fatoş'un ilişkileri, Özgür'ün ilişkileri, Nergis'in ilişkileri ve diğer birtakım ilişkiler Bodrum'da yaşanan hayatın cinsellik boyutunu ortaya koymak üzere yapıya yerleştirilmiştir. Ama daha çok, ülkede yaşanan siyasal şiddet olaylarıyla zıtlık oluşturmak üzere sahnedeki yerini almıştır, denebilir.

Kambur Kaptan'ın hikâyesi romanın insan malzemesini renklendirmek, yöredeki kimi insanların deniz tutkusunun boyutlarını vurgulayabilmek amacıyla romana yerleştirilmiştir. Ancak tekne gibi onun da sembolik bir anlamı vardır.

Haberci tipi, romanda, uzaklarda olup biteni, diğer roman kahramanlarını izlerken öğrenemeyeceği bilgileri, dolayısıyla boşlukları dolduran bilgileri aktarma

işlevini yerine getirmek üzere romanın yapısına yerleştirilmiştir. Yunan tragedyalarındaki koro başı işlevini gördüğü söylenebilir.

Romanda birtakım yabancıların hikâyeleri de anlatılır ki bu hikâyelerin, hem yörenin turistik bir yöre oluşunu hem de yabancıların birtakım olayların içinde oluşunu gösterme işlevini yerine getirmek üzere romanın yapısına yerleştirildiği söylenebilir.

İnsan hikâyeleri yanında romanda bazı nesnelerin, olguların, yaşam tarzlarının, fikirlerin de yer aldığını görürüz. Bunların bir kısmı romanda küçük düğümler atıp çözmeye yarar, bir kısmı da yaşanan hayatın çeşitli veçhelerini yansıtmaya yarar: Özgür'ün ahtapot hikâyesi, Özgür'ün çizemediği baş hikâyesi, arsa hikâyesi, tekne turları ve partiler, sanat ve sanatçı tartışmaları, feminizm, meyhane ve lokantalar sayılabilir.

Bodrum, 70'li yılların bir fenomeni olarak romanda önemli bir yer işgal eder. Halikarnas Balıkçısı'ndan sonra Bodrum, sanatçıların, entelektüellerin, eşcinsellerin, özgür ilişki arayan kadınların ve erkeklerin yoğun olarak akın ettiği, giderek büyüyen bir tatil mekânı olmuştur.[64] Yazar, Bodrum'un bu yönünü vurgular. Ayrıca Bodrum ve burada yaşanan hayatın ülke genelinde yaşanan toplumsal hayatla tezat oluşturduğu sergilenir.

2. 2. 3. 1. Vaka

Mavi Karanlık belirli bir vaka üzerine kurulmuş bir roman değildir. Yazar, vakadan çok, 1970'li yılların Türkiye'sinde belirmeye başlayan siyasal çatışma ortamında, Bodrum'da toplanmış ve yapay bir cennet kurarak şiddet olaylarından kurtulmaya çalışan bir avuç aydının durumunu belirli bir bakış açısıyla çizmek istemektedir. Bu nedenle roman daha çok farklı karakterlerdeki kişilerin hikâyelerini ve ilişkilerini, farklı toplumsal kesimlerden kişilerin duygularını, düşüncelerini, fikirlerini, arzularını ve korkularını yaşanan siyasal çatışmaların derin nedenleriyle ilişkilendirerek

[64] Selim İleri'nin *Her Gece Bodrum*, *Cehennem Kraliçesi* romanlarını hatırlamak gerekir. Zeki Müren, Fethi Naci, İlhan Berk Bodrum'a yerleşmiş ünlülerden birkaçıdır. Romanda yer alan iki tipin bu son iki isimden esinlenildiği kanısındayız.

anlatmaktadır. Ancak yine de vaka diyebileceğimiz bir çekirdek olay ve onun çevresinde toplanan olay halkalarından söz edilebilir.

Elli yaşlarındaki avukat Muhtar Deren, Bodrum'a yerleşmeyi tasarlamakta, bunun için bir tekne yaptırmaktadır. Para yönünden sıkıntıdadır. Karısı Jale, Muhtar'dan ayrılmış, Ferhat'la birliktedir. Onun akademisyen kızı Nergis, ölüm tehditleri alan sevgilisi Korhan'ı kurtarmak için Bodrum'a getirmiştir. Bodrum'da Nergis'in eski sanatçı sevgilisi Özgür de vardır. Nergis, Korhan ile Özgür arasında bocalamaktadır. Korhan, Nergis'e evlenme teklif etmiştir, Nergis henüz cevap vermemiştir. Nergis, Özgür karşısında hâlâ heyecanlanmaktadır ama Özgür bir Fransız kız ile birliktedir. Ülkede ise kahveler taranmakta, akademisyenler öldürülmekte, bunların haberleri Bodrum'a gelmektedir. Bodrum'da büyük güçlerin arazi kavgaları, kıyıları ele geçirip imara açma savaşları sürmektedir. Bir yandan da safahat âlemleri devam etmektedir. Muhtar, Rahmi'nin karısı Fatoş'la sevişmektedir. Fatoş, bir yandan Özgür'e asılmaktadır, bir yandan da Recai Bey'e yeşil ışık yakmaktadır. Muhtar, teknesi için para lazım olduğundan zengin bir adam olan Malik Beylerin avukatlığını üstlenmeye heveslenmekte, bir iş adamının karısı Zübeyde de onu avukatlığa ikna etmek için yem olarak ona sunulmaktadır.

Bodrum'a Oğuzata da ülkücü bir dernek kurmak için gelir ki o da Bodrum'da partiler vermesiyle ve sanatçı hamisi olmasıyla tanınan İzzet Hadi Bey'in bir tanıdığıdır. Bu arada Ferhat, antika kaçakçılığı yapmakta, milyarlar kazanmaktadır. Bodrum'da teknelerde ve çeşitli mekânlarda bol içkili âlemler düzenlenmektedir.

Özgür ile Korhan fikir ayrılığı yaşamaktadırlar. Özgür, bilinçsizdir; ülkedeki olayları polisiye vaka olarak görmektedir. Korhan ise bilinçlidir, burada olmaktan mutlu değildir, geri dönüp laboratuvarında çalışmak, kavgaya katılmak istemektedir.

Özgür, polis tarafından alınıp Ankara'ya götürülür. Kimse ne olduğunu bile soramaz. Döndüğünde tanınmaz haldedir, işkence görmüştür. Nergis, ona bakmak üzere yanına yerleşir. Korhan, bir şey söylemeden Ankara'ya döner. Bir süre sonra Korhan'ın öldürüldüğü haberini televizyondan öğrenirler. Muhtar'ın da ortağı İstanbul'da vurulmuştur. Bu arada Özgür'ün Ankara'daki işkencecisi Bodrum'a gelir. Sözde emekli olmuştur. Özgür onu görür, çok etkilenir. Bu arada Nergis, Özgür'ü Fatoş'la sevişirken

görür, ondan ayrılır. Özgür daha sonra onun peşinden koşturacaktır. Özgür, bir gün denizde Nergis ile birlikte balık avlarken, işkencecisinin zıpkınla balık avladığını görür ve suya atlayarak onu öldürür. Ondan sonra Özgür değişecek, eylemine ideolojik bir kılıf bulacak, birtakım gençlerle buluşmaya başlayacaktır. Nergis, Özgür'ün bu ani değişimini sevmez. Nergis, Bodrum'a Filiz takma adıyla gelip saklanan fakat sonra yakalanıp götürülen, babasının da tanıdığı eski arkadaşı Banu'nun emniyette intihar ettiği haberini alır. Çok etkilenir. Yakalanması konusunda babasından kuşkulanmıştır. O nedenle babasıyla konuşmamaktadır. Özgür, Nergis'e onu sevdiğine ikna etmeye çalışır, evlenme teklif eder; İstanbul'a gitmeyi, orada çalışmayı önerir. Nergis, babasının kendisine bıraktığı Nergis adlı tekneyle gitmeleri şartıyla kabul edeceğini söyler. Oysa tekne dayanıksız yapılmıştır, fırtınalara karşı direnemeyeceği bellidir. Nergis de bunu bilmektedir fakat onunkisi bir tür intihardır.

Yola çıkarlar; fakat limandaki halk arkalarından teknenin bu fırtınalı denize dayanamayacağını konuşmaktadır. Tekneyle gideceklerin arasında olan İbraam da, arkalarından, "Enayi miyim dosdoğru yol varken," demektedir.

2.2.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Mavi Karanlık romanında olup biten her şeyi gören, bilen hâkim bakış açısına sahip üçüncü kişi anlatıcı kullanılmıştır. Ancak bu anlatıcı, romanın iki temel kahramanı olan Muhtar Deren ve kızı Nergis'in bakış açısına yerleşerek, büyük ölçüde kendisini sınırlandırmış, onların yansıtıcı bilincini kullanmıştır. Anlatıcı, zaman zaman bu tutumunun dışına çıkıp kendi bakış açısıyla da olup biteni anlatabilmektedir. Bu üçlü bakış açısı yönteminin romana bir zenginlik kattığı söylenebilir.

Yazar, yukarıda da belirttiğimiz gibi romanı otuz iki kısma ayırmıştır. Bu kısımların her birini bir sahne olarak düşündüğümüzde, bu sahnenin kahramanı kim ise onun bakış açısını kullanmıştır. Bu sahnelerin kahramanı da ya Muhtar Deren ya da Nergis Deren'dir. Onların bulunmadığı kısım yoktur. Buna göre, Muhtar Deren'in anlatıldığı I, V, X, XX, XXIII. kısımlar Muhtar Deren'in bakış açısıyla anlatılmıştır. Romanın son kısmı olan **Yolculuk** dışındaki diğer bütün kısımlar ağırlıklı olarak Nergis

Deren'in bakış açısından anlatılmıştır. Romanda yer alan diğer kişilerin bakış açısına yer verilmemiştir. **Yolculuk** kısmı ise anlatıcı tarafından üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır.

Romanın açılış paragrafına bakalım. Muhtar Deren anlatılmaktadır:

> Nasıl sevmem bu kenti? Bu maviden yeşile güneşe boyanmış doğa, insanı küçümsemeden nerde böyle kuşatır dört yanı? Bir şu Kale olmasaydı. Ortaçağ zindan bekçisi gibi durur…Mauseleion'un katilleri Hıristiyan barbarlar dikti, bizim aptallar da onardı; bir avuç para döktüler bu taştan gâvur pisliğine!... Ne var gene sabah sabah?.. Uykuyu alamadık. Akşam biraz da fazla mı kaçırdık, ne?.. Tekne bitse de bir açılsak, yorgunluk, sinir minir kalmaz ya, teknenin de biteceği yok. Üç yüz bin daha diyorlar. Sen ona beş yüz, de… Nerde bulacağız bakalım?.. **Balkona çıkıp koltuğa ilişti.** Saat biri geçiyor, ezanlar başladı. Hele şu caminin müezzini… Böylesi çirkin sesli birine kim ezan okutur? Bu müezzini Makarios atamış diyordu Nazmi, haklı! İslamlıktan soğutmak için bağırtıyorlar herifi… Karılara bak, daha dün geldiler, iki saattir kumda yatıyorlar bu güneşin altında. Toptan manyak bu kadın milleti! Kalabalık başladı gene. Acıkmışım, gidip bir şeyler yemeli… **Kalkıp odaya girdi, giyindi çabucak, taranmak için musluk üstündeki aynaya bir şey soracakmış gibi yaklaştı. Kırlaşmış saçlarına, yorgun göz altlarına baktı.** Sor bakalım! **Kapı vuruldu yavaştan.** Hah, geldiler… Kurtardın beni Rahmiciğim. **İki adımda kapıyı buldu, çevirdi anahtarı. Kapıyı açınca şaşırdı birden.** (s. 2)

Metinde Muhtar Deren birinci kişi ağzından konuşmaktadır ama siyah dizdiğimiz yerlerde anlatıcının üçüncü kişi ağzından anlatımını görmekteyiz.

Bir başka örneğe bakalım:

> **Uzanıp yanaklarından öptü kızını, el sallayıp yürüdü**. Nergis haklı, yorgunum. Şu yalınayak giydiğim şipitik sandaletler, keten pantolon, şilebezi gömlek bile ağır geliyor. Sıcaktan. Güneş tepede, baksana. Beş yüz bini bulmanın bir yolu arka koydaki arsayı satmak. O da akıl işi değil. Arsalar gün günden bindiriyor. Tekne için elden çıkarmak enayilik Buraya yerleşeceksem bir kulübem olmalı. Yaş elliyi… Daha kırk dokuz… Ah, Nergis yaşında olsaydım. O zaman da Nergis olmazdı. Olmasın… Nasıl dilim varır be. **Çok seviyordu Nergis'i. Nefretlerle, kızgınlıklarla, yüreğinin ta içinden bağlılıklarla karmakarışık bir şey… Petrolün topraktan çıkarılışı üstüne bir film görürken Nergis'i anımsadığını unutmuyordu hiç.** (s. 9)

Yine siyah dizilen satırlar anlatıcının hâkim bakış açısıyla ve üçüncü kişi ağzıyla yazılmış, diğer yerler Muhtar'ın birinci kişi ağzından anlatılmıştır. Görüldüğü üzere Vedat Türkali, birinci kişiden üçüncü kişiye ya da üçüncü kişiden birinci kişiye geçerken herhangi bir hazırlık yapma gereği duymamakta, birden bire geçiş yapabilmektedir. Böylece anlatılan kahramanın iç dünyasında olup bitenler kendi ifadesiyle okunabilmektedir.

Nergis'in bakış açısıyla anlatılan kısımlarda da aynı yöntemi görürüz:

> Asıl sorun Korhan'ı ne yapacağız? **Muhtar Bey'in sezinleyemediği beşinci yalan en önemlisiydi. Salt gezmek için değil, son günlerde telefonlarla, Fakülte'ye bırakılan pusulalarla öldürüleceği kendisine kesinlikle bildirilen, Fen Fakültesi'nde Fizik Asistanı Korhan'ı kaçırmak için gelmişti buraya. Mürvet, evi onlara bırakıp gidecekti. Tam değilse de bir ölçüde güvenceydi buraya gelmek. Şimdilik tufandan kaçanların sığındığı tekne burası. Yerli esnaf, tüccarlar, siyasal yönden tutuculuklarına karşın, çıkarlarının bilinciyle, biraz da aklı başında, saygın bazı öğretmenlerin uyarıları, etkileriyle, gerici, terörist örgütlerin kente sızmasını hoş görmemişler, daha önce kurulmuş ilerici, uyanık öğrenci derneğinin bu konuda engellemelerini desteklemişlerdi. burada da dan dun başlar da turistler kaçarsa ne yer, ne içer bu küçük kent?... Burası Nuh'un Gemisi şimdilik…** Yalnız Korhan için gelmedin buraya. Özgür de var… Varsa var!.. İlk göz ağrımız diye ölüp bitecek değiliz ya. Yoo, ölüp bitmiyorsun da… bitmeden ölüyorsun!... Doğru, uzun süre öyle sandım, ölürüm sandım. Gülümseyerek mırıldandı kendi kendine: " Tahir olmak da ayıp değil, Zühre olmak da; hatta sevda yüzünden ölmek de ayıp değil…" Ama ölmüyor insan… Hem sevgi öyle bir şey ki… Aman bu sıcakta… Na, bahçe içinde ev, çat kapı gitsem mi? O Hollandalı kızla çırılçıplaktırlar şimdi! Kapıyı bile açmaz eşşoğlueşek**… İçini oyan bir acıyla geçiriyordu bunları…** (s. 18)

Yine siyah dizilen satırlar anlatıcının üçüncü kişi ağzından anlatımı iken diğer beyaz dizgili satırlar Nergis'in birinci kişi ağzındandır.

> Nergis, sabahın erken saatinde zırlamaya başlayan telefonla o güzelim düşü yarıda kesip sonra kıyamadı. Sabaha karşı yatmışlardı. Kesik kesik yine çalmaya başladı telefon**. Allah belasını versin, keşke açtırmasaydık şu mereti…** Kalkıp indi yataktan, kapıya doğru giderken Orhan da kımıldayıp döndü, gözlerini aralayıp sofadaki telefonu açan Nergis'e dikti. **Kim bu saygısız sabahın bu…(**s. 209)

Siyah satırlar Nergis'in kafasından geçenlerdir. Diğer satırlar anlatıcının hâkim bakış açısını yansıtır. Bu arada, ilk cümlede geçen "o güzelim düşü" ifadesi serbest dolaylı anlatımdır, Nergis'e ait bir düşünceyi anlatıcı, serbestçe almıştır. Böylece anlatıcı ile kahramanın bakış açısı birleşmiş olmaktadır.

Şu cümlelerde de anlatıcı, anlatacaklarını serbest dolaylı anlatımla vermekte, kahramanının bakış açısını kullandığını hissettirmektedir:

> Denizde, fırtınaların sınavında belli olacaktı kimin doğru olduğu. Günlerce üzülmüş, kendi kendini yemişti Muhtar, bir şey gelmemişti elinden. Görkemli mahkemelerde koca yargıçları sindiren Avukat Muhtar Deren, şu küçük kentin asık yüzlü, yaşlı marangozuna umarsız biçimde yenik düşmüştü. Motor takıldığı gün elinden bir kaza çıkacaktı! Nasıl güç tutmuştu kendini, herifi gebertinceye kadar dövmemek için…(s. 46)

2.2.3.3. Kurgu

Mavi Karanlık romanında olay örgüsü, Bodrum'a yerleşme planları yapmakta olan Muhtar Deren'in yanına kızı Nergis Deren'in gelmesiyle başlar. Başlangıç, tam bir açılış sahnesi niteliğindedir. Olaylar Muhtar Deren'in bakış açısından anlatılır. Romanda gelişecek çeşitli hikâyelere, birçok olaya ilişkin bilgi ya da ipuçları burada verilir. Romanın daha ilk satırlarında Muhtar, iç monolog yoluyla iki epizotu başlatır.

> Tekne bitse de bir açılsak, yorgunluk, sinir minir kalmaz ya, teknenin de biteceği yok. Üç yüz bin daha diyorlar. Sen ona beş yüz, de…Nerden bulacağız bakalım?..(s. 1)

Bu satırlarda Muhtar'ın tekne yaptırdığını, para ihtiyacı içinde olduğunu anlarız. Roman boyunca bu iki epizot parça parça anlatılmaya devam edecek ve kurguda önemli bir işlevi yerine getirecektir.

Mavi Karanlık daha çok kişiler üzerinden yürüyen bir roman olduğu için en başta kişilerin ve ilişkilerin tanıtıldığını görürüz. Başlangıç bölümünde Muhtar Deren hakkında anlatıya dönüştürülmüş biçimde gösterme tekniğiyle yoğun olarak bilgi verilir:

> Muhtar, kızı Nergis'le konuşmaktadır:
>
> -Şu tekne bir bitse, dedi Muhtar, birleşecek başka şeyim kalmadı benim… Denizle evleneceğim artık!.. Tekne, deniz, balık…
>
> -Bıkarsın…
>
> -Buca yıl bıkmadım da…
>
> -Bunca yıl gelip gittin, yılda üç beş ay…
>
> -Gençtik… Gelip gitmeyle yitirecek vaktim yok artık. Yerleşeceğim buraya. Emekliliğim de ekimde zaten… Bıktım büyük kentten…
>
> -İstanbul'dan da mı?
>
> -İstanbul'dan da…(s.6)

İstanbul'dan bıkmak ve tekne yapımı romanın önemli motifleridir. Muhtar, roman boyunca tekne yapımı problemleriyle uğraşacaktır. Tekne, romanda basitçe Muhtar'ın bir hobisi olmaktan çok fazlasını ifade eder. Tekne, Bodrum'da burjuva yaşam tarzının temel unsurudur. Nitekim romanda birçok tekne sahnesi bu yaşam tarzının göstergesi olarak yer alacaktır. Ama romanda teknenin rolü bu kadarla da sınırlı değildir. Yazar, kurguda Muhtar'ın teknesini, farklı bir teknikle ama fırtınalara dayanamayacak şekilde

yaptırtır. Romanın sonunda da Nergis ve Özgür, bu yapısı sağlam olmayan tekneyle fırtınalı bir havada sonunun iyi olmayacağı baştan belli bir yolculuğa çıkar. Bu da, kanımızca, sembolik olarak ayrıca önemlidir. Vedat Türkali, okuyucuyu bu sona hazırlayabilmek için romanın başında tekneyle ilgili hikâyeyi başlatacak, roman boyunca da teknenin hikâyesini devam ettirecektir. Bu açıdan başarılı bir kurgu olduğunu söylemek gerektiği kanısındayız.

Tekne için gereken para ihtiyacı konusu ise kurguda Muhtar'ı Malik Bey'e yaklaştıran bir bağ olacaktır. Muhtar, tekne için gereken parayı Malik Bey'den almayı umacak ve alacaktır da. Malik Bey ise holding sahibi, Bodrum'da arsa işlerinin ardınki karanlık oyunların kurucularından biridir. Muhtar, ona yanaşarak arsa olaylarında ortaya çıkacak pürüzlerin hukuki açıdan giderilmesini sağlama görevini üstlenecek, karanlık güçlerin avukatlığını yapma durumunda kalacaktır.

Romanın giriş kısmında, tekne dışında da Muhtar Deren'in portresini ortaya çıkaracak kurgulamalar yapılır. Onun aile hayatı, kızıyla ilişkileri, beklentileri, aşk ilişkileri, çevresindeki insanlar hakkında bilgiler verilir ve bu bilgiler, gelişecek olaylara zemin hazırlar.

> Kumral, kırışık Tatar bakışlı, ince uzun bir kız boynuna sarıldı.
>
> -Düş kırklığına uğrattım değil mi babacığım? Dedi. Kimi bekliyordun?
>
> Kızın yanaklarından öpüp kapıyı kapatırken.
>
> -Herhalde seni değil, dedi gülerek. Ne vakit geldin?
>
> -Biraz öce. Annem İstanbul'a gitti. Mürvet geliyordu arabasıyla, haydi, dedi…
>
> -Özgür de burda!..
>
> Donuk baktı Nergis.
>
> Öyle ya, Korhan var şimdi. (s. 2)

Bu pasajda romanda yer alacak kişilerin çoğu belirmeye başlamıştır. Muhtar ve Nergis, yanında Korhan, Özgür ve anne. Özgür'ün eski, Korhan'ın yeni sevgili olduğu, anneninse İstanbul'a gittiği, demek ki ayrı oldukları bilgisi satır aralarında verilmiştir. Konuşmanın devamında gelen, "Bakıp durma aynaya, yakışıklısın…" (s. 2) cümlesi, "Aşağı kata iniyorlardı ki resepsiyonda görevli komiser emeklisi elinde telefon," cümlesi (s. 2), telefonda Fatoş'un Akkonak'a çağrılı olduklarını söylemesi, Nergis'in alaylı bakışına karşılık Muhtar'ın, "Fesat kız, dedi. Fatoş'la aramızda bir şey kalmadı bizim…

Rahmi'yle de iyiler… Allah bozmasın." (s. 3) sözleri, gösterme tekniği yoluyla romancının kahramanlarıyla ilgili bilgi verme gayretini yansıtır. Ama bu arada kurgu bakımından şunu da belirtmek gerekir ki bunların hepsi merak uyandıracak biçimde verilir. Okur, şunları kendi kendine sormadan edemez: Özgür kim, Korhan kim, Fatoş kim, anne neden orada değil, Akkonak nedir?..

Konuşmalar devam ederken Nergis'in doktorasını veremediğini, hocalarla kavga ettiğini, babasına yalanlar söylediğini, Bodrum'a Korhan'la geldiğini öğreniriz. Bu arada anlatıcı, Nergis'in on dört yaşındayken Muhtar'ı Berrin'le sandalda sevişirken yakaladığını özetle anlatır. Nergis'in annesi, yani Muhtar'ın karısı Jale'nin Muhtar'dan ayrılmış olduğunu, şimdi Ferhat'la birlikte yaşadığını, Çeşme'ye gittiğini öğreniriz. Muhtar, emekli olacaktır, avukattır, işleri İstanbul'da ortağı Selami'ye bırakmıştır.

Muhtar, Nergis'e yapılmakta olan tekneyi göstermek ister, Nergis pek ilgilenmez tekneyle. İbraam'a rastlarlar. İbraam'ın Fabrikatör Malik Bey'in yanına İstanbul'a işçi olarak gittiğini ama durmayıp geri döndüğünü öğreniriz.

Muhtar'ın kırk dokuz yaşında olduğunu, Nergis'i çok sevdiğini öğreniriz.

> Biliyordu, dertlerin kaynağı karısıyla kendisiydi aslında. Kızın ne suçu var? (…) Ayrılalı dokuz yıl oldu demek. Ayrılmayı isteyen Jale oldu görünürde. Genç kızı varmış; her önüne gelen kadınla yatan böyle bir ahlaksızla daha fazla birlikte olamazmış. (s. 9)

Muhtar, "Ne olduysa bu kentte oldu bize… Boşuna bedroom dememişler buraya!..." (s. 10) diyecektir.

Eğer anlatı, bir başlangıç durumuyla bir son arasında olup bitenlerin anlatımından oluşan bir şeyse, başlangıç durumu aşağı yukarı şekillenmiştir. Bir kere romanın bütün temel kahramanları sahneye çıkmış, aralarındaki ilişkilere işaret edilmiştir. Birçok merak unsuru, düğüm ortaya atılmıştır. Muhtar'ın kendi hayatı hakkındaki yukarıdaki belirleme önemlidir: "Ne olduysa bu kentte oldu bize…" Bu cümleyi, "Ne olacak bu kentte?" diye okumak zorundayızdır. Öyle ya, geçmişte oldu ise gelecekte de olacaktır. Ne olacaktır? Nasıl olacaktır? Olacak olan şey kimlere olacaktır? Okurun kafasında bir sürü soru işareti bırakılarak bir kısım bitirilir, yeni kısma geçilir.

Yeni kısımda anlatıcı Nergis'in bakış açısına geçer. Burada, asıl kahramanlardan biri olduğu için Nergis'in dünyası tanıtılacaktır.

Nergis, Bodrum'u , "Yalınayak, topukları çatlamış balıkçı, motorcu, otel, motel yöneten yakışıklı delikanlıların, "halkçı aydın," "sanat tutkulusu" kızlara kadınlara cinsel ateşlerini söndürmede yararlı oldukları bir sıcak kent burası." diye tanımlar. Oradan anlatıcı sözü alır. "Salt gezmek için değil, son günlerde telefonlarla, Fakülte'ye bırakılan pusulalarla öldürüleceği kendisine kesinlikle bildirilen, Fen Fakültesi'nde Fizik Asistanı Korhan'ı kaçırmak için gelmişti buraya."

> Şimdilik tufandan kaçanların sığındığı tekne burası. Yerli esnaf, tüccarlar, siyasal yönden tutuculuklarına karşın , çıkarlarının bilinciyle, biraz da aklı başında, saygın bazı öğretmenlerin uyarıları, etkileriyle, gerici, terörist örgütlerin kente sızmasını hoş görmemişler, daha önce kurulmuş ilerici, uyanık öğrenci derneğinin bu konuda engellemelerini desteklemişlerdi. burada da dan dun başlarda turistler kaçarsa ne yer, ne içer bu küçük kent?.. Burası Nuh'un Gemisi şimdilik…(s. 12).

Nergis'in, Bodrum'u Nuh'un Gemisi'ne benzetmesiyle Muhtar'ın teknesini birlikte düşünmek gerektiği kanısındayız. Benzetme boşuna değildir.

Anlatıcı, Nergis'i düşündürtürken sözü buradan Özgür'e getirtecek; Nergis'in onunla olan ilişkisini, ilişkisinin niteliğini yansıtacaktır. Bütün bunlar, yazarın, hep hikâyenin başlangıç durumunu tahkim etme stratejileridir kuşkusuz. Gelişecek hikâyenin zeminini oluşturmaktadır. Nergis'in iç diyalogundan bilgiler edinmeye devam ederiz.

> Yalnız Korhan için gelmedin buraya. Özgür de var… Varsa var!.. İlk göz ağrımız diye ölüp bitecek değiliz ya. Yoo, ölüp bitmiyorsun da… Bitmeden ölüyorsun!.. Doğru, uzun süre öyle sandım, ölürüm sandım (…) Na, bahçe içinde ev, çat kapı gitsem mi? O Hollandalı kızla çırılçıplaktırlar şimdi! Kapıyı bile açmaz eşşoğlueşek…İçini oyan bir acıyla geçiriyordu bunları. Seviyordum o herifi… İlk yattığı erkekti Özgür. On yedi yaşında kızlığını vermişti ona (s. 13).

İlişkilerinin üç yıl sürdüğünü, Özgür'ün askerlikten sonra habersiz Paris'e gittiğini, Ankara'da annesiyle Nergis'in de Dil-Tarih'teki eğitimini bırakıp Paris'e gittiğini okuruz. Annesi de Ferhat'la ve başka delikanlılarla daha rahat olabilmek için Nergis'i desteklemiştir. Nergis, annesini Ferhat'la yakalamıştır. Nergis, annesine boşanmazsa geneleve yazılacağını söyler ve onu boşanmaya zorlar.

Nergis, kendisini Özgür'e borçlu hisseder: "Ama çok borçluyum ona. Dünyaya, içinde yaşadığım topluma ilk gözümü açan o. Paris'e gitmem, Fransızca öğrenmem, psikoloji lisansı (…) Bugün adını bile unuttuğum çeşitli kişilerle yatıp kalkmaya başlamam da başka bir kişiliğe yöneltti beni."

Nergis, bugün de Özgür çağırırsa koşacaktır. "Ama bobi gibi değil..."

Nergis'in Özgür'le ilişkisi, geçmişi ve bugünkü duyguları verildikten sonra sıra Korhan'a gelmiştir. Nergis eve geldiğinde Korhan yatmaktadır. Nergis soyunur, Korhan sevişmek ister ama Nergis havanın sıcaklığını bahane eder. Yavaş yavaş Korhan'ı tanımaya başlarız. "Beşte de Akkonak'a gideceğiz, kokteyle… Biliyorum sevmezsin… Ben de sevmem. Ama çok kimseyi görürüz orda." Korhan sevişme isteğini sürdürdüğünde, "Gene tuttu Laz damarın! Olmaz dedik… İstemiyorum ..." Bu satırlarda Korhan'ın Laz oluşunu, inatçı oluşunu yansıtmak ister yazar. Hemen devamında Nergis'in aklından geçenlerden onun başka özelliklerini öğreniriz. "Baskı yapmak istemez. Saygılıdır. Yoksa nasıl sürerdi bu ilişki? Nerdeyse iki yıl olacak. Evlenme sözünü de bıraktı artık."

Devamındaki konuşmalarda, Korhan'la Nergis'in neden burada oldukları, Korhan'ın ne yapmak istediği, Nergis'in korkusu gösterme tekniğiyle yansıtılır:

> -Beş on gün sonra dönerim ben, dedi Korhan.
>
> -Delirdin! dedi Nergis.
>
> -Ağustosa kadar iznin var. Raporla uzatırız olmazsa. Durumu biliyorlar, kimse dön demez sana…
>
> Gözlerini Nergis'e dikip baktı uzun süre, başını salladı olmaz anlamına,
>
> -Laboratuvardaki deney bile öylece kaldı, dedi.
>
> -Hay senin deneyinin içine ben…dedi. Öldürecekler, herif deney diyor. Git de tam deney yapsınlar seni…(s. 16)."

Sonraki satırlarda Nergis, Korhan hakkında düşünürken, özetleme yöntemiyle onun geçmişine yönelik bilgiler aktarır. Nergis'in Korhan için düşüncesi, "Benden karı olmaz buna. Kendini buna adayacak, içtenlikle özverili bir kadın gerek."

Anlatıcı, Mürvet'in verdiği haberler aracılığıyla Bodrum'da kimlerin, hangi kesimlerden, ne türden insanların yaşadığını ortaya koymaktadır. Vedat Türkali, kurgusunda bir roman kahramanının aracılığıyla bu türden bilgileri okura aktarmayı seven bir yazardır. "Kimler yokmuş ki. Basının baş patronlarından biri, metresi şarkıcı bilmem kim, yanında ötekiler, kadın erkek bir sürü tiyatrocu, bir iki TRT'ci, ünlü

yazarlar, sapık sanatçıların ağababası… Dün gece bir rezalet çıkarmışlar ki meyhanede… Bir sürü ad saydı[65].”

Bu arada Mürvet gittikten sonra uyumaya çalışan Nergis’in gördüğü düş aracılığıyla Nergis’in Korhan’dan geçen yıl dört aylık bir bebek aldırdığını öğreniriz. Korhan’la diyalog içinde, “Tutunduğum dalsın benim,” der Nergis; Korhan ise, “Cepheden kaçmış gibiyim.” der. Yazar, kuşkusuz Nergis ile Korhan’ın ilişkisinin bu aşamada ne durumda olduğunu okura hissettirmek istemektedir.

Akkonak, romanda, Bodrum’un ileri gelen müdavimlerinin toplandığı, bir kesimin yaşadığı hayatı sergileyen mekânlardan biri olarak işlev görür. Ayrıca bu mekân, Bodrum’un rantını paylaşmak isteyen güçlerin de sergilendiği bir mekândır. Yazar, Akkonak’ın sahibi hakkında özetleyici bir bilgi verir. “Epeyi yıllar önce üniversiteden emekli olmuş uzman bir maliyeciydi Profesör İzzettin Hadi. Kentin en tutkulusuydu. On yıl kadar önce, karısının ölümünden sonra gelip Akkonak’a yerleşmişti. Çoban gibi yaşayacakmış artık. Leleg Çobanı gibi.” Yazar, aslında konak üzerinden Bodrum’un nasıl paylaşıldığını yansıtmak istemektedir. Davette Nergis’in gözleri Özgür’ü arar. Özgür, olay çıkarmış, gitmiştir. Burada Haberci ortaya çıkar, Dr. Oğuzata’nın bir grup ülkücüyü kente getirdiğini, burada dernek açacağını, Özgür’ün karşı çıktığını, Doktor’un üzerine yürüdüğünü anlatır. Haberci, olaylar arasında bağlantı kurma, haber verme, eksik bilgileri tamamlama işlevi görmektedir.

Yazar, davette, bu kez karşımıza Eczacı Rahmi ile karısı Fatoş’u çıkarır. Karı koca kavga ederler. Muhtar araya girer. Roman boyunca ikisinin birbirleriyle didişmeleri ayrı bir izlek oluştur. Yazar, ikisi hakkında Nergis’in iç sesinden özet bir bilgi verir: “Yıllardır böyledir bunlar. İki kez boşanıp gene evlendiler… Babam avukatlığını yaparken bu karıyla… Çocukları bile olmuş diye söylendiydi.”

[65] 1970’li yıllarda Zeki Müren zaman zaman Bodrum’da otururdu. Ben de 1979 yılında bir akşam, romanda da adı geçen Raşit’in kahvesine giden yolda kendisini görmüştüm. Birkaç kadın Zeki Müren’in yolunu kesti, sohbet ettiler, ben de yanlarına gidip dinledim. Sonra Zeki Müren, oradaki gazinoya girdi, içeriden bir alkış koptu.

İzzet Bey, Korhan ile Nergis'in yanına gelir. "Gerçekten ne olacak şu bizim memleketin durumu?" diye lafa başlar ve içkisini yudumlarken davam eder. Sözleri Bodrum severlerin korkusunu yansıtmaktadır:

> Gazetelere bakamıyorum, içim kararıyor… Kıyım, öldürme, öldürüşme… Radyoda o, televizyonda o… Koca toplum çıldırmış. Bir deliyi iyileştirmek bile ne güç iştir… Deliler yığınıyla, hem de birbirini azdıran deliler yığınıyla kim baş eder? Sonunda bu bahçeye de soktular… Özgür'ü sevmesem, hani… Valla… İnsan ne halt edeceğini şaşırıyor…(s. 27)

İzzet Bey'in İstanbul'dan aldığı habere göre bir arkadaşının mühendis adayı oğlunu vurmuşlardır. Vedat Türkali, bu tür siyasal cinayet haberlerini kurmacaya haber tekniğiyle yansıtmaktadır. İzzet Hadi, "Buraya ben her şeye boş vereyim diye geldim yaşamımın sonunda… Nereye varacak bu?" diye tepkisini ortaya koyduğunda Korhan, "Bir yere varacak," der, "Siz beğenirsiniz beğenmezsiniz…" İzzet Bey ise olayların böyle sürüp gideceği yönündedir.

Burada Korhan'ın "Bir yere varacak, " şeklindeki yorumu kuşkusuz 12 Eylül'e işaret etmektedir.[66] Ayrıca Korhan, İzzet Hadi'ye karşı Özgür'ün tavrını destekler.

Korhan'la Nergis'in konuşmaları tartışmaya döner. Korhan'ın sorusu neden ille de buraya geldikleri yönündedir. Nergis, "Özgür burada da onun için mi getirdim seni buraya?" diye sorunca Korhan'ın cevabı "Evet," olacaktır. Korhan, Nergis'in hâlâ Özgür'ün etkisinde olduğunun farkındadır.

Haydaa adlı mekânda yeni yüzlerle karşılaşırız. Zerrin, Nergis'in Paris'ten arkadaşıdır, sanat manat deyip baba parası yiyenlerdendir. Buraya Kos Adası'ndan gelmişlerdir. Natalie, Ge'rard, Pierre adlı üç Fransız ile tanışırlar; Yunan adalarında belgesel çekiyorlardır, burada da çalışacaklardır. Kesik olan elektrikler gelince Nergis, önce Özgür'ü fark eder. Nergis, sevincini gizlemekte güçlük çeker. Özgür'le konuşurlarken bütün gözler Nergis'e üstlerinde imiş gibi gelir. "Bugün de çok güzel adam… bana bu denli sıcak yaklaşacağını da hiç düşünmemiştim doğrusu." Nergis'in iç monoloğundan Özgür'ün birkaç özelliği ve Nergis'in duyguları sıralanır.

> Yanında bir Fransız karısı vardı o zaman da… Zekidir… Bencil… Görülmemiştir böylesi… Nasıl da sevecendir istedi mi? Off, gene kafama takıldı… Korhan'a karşı… Korhan'a baktı. O da dalgın,

[66] Romanın 1982'de bittiği göz önünde bulundurulursa, bu bilginin romana yansımaması düşünülemez, kanısındayız.

> gözleri bir noktada gene. Ne düşünüyor? Kıskanıyor biliyorum. Ne yapayım? Elimde olan bir şey değil ki, insan atamıyor kafasından (s. 35).

Artık Nergis'in Korhan'la Özgür arasında gidip geleceği bu satırlardan sonra giderek netleşmeye başlar. Bundan sonra yazar; Nergis, Korhan'la birlikteyken Özgür'ü düşündürecektir; Özgür'le birlikteyken de Korhan'ı.

Yazar, iki zıt karakteri çizmeye başlamış; Nergis'in kimliğini de ikisinin arasında karşılaştırmalar yaparken, tercihlerine göre oluşturmuştur. Bir taraftan da yazar Nergis'e düşündürttüğü, "Öylesine çok yönlü, çeşitli pırıltılar taşıyor ki yaşam" ifadesiyle de Nergis'in tercihlerinin gerekçesini aşkın bir boyuta taşımış olmaktadır. Aslında yazarın da kahramanlarının kimliklerini oluştururken büyük ölçüde hayatın çok yönlü oluşunu yansıtmaya çalıştığı söylenebilir.

Yazar, bu arada Korhan'la ilgili olarak öncellemede bulunur. Nergis, Korhan'ı Bodrum'da "Bakalım ne kadar tutabileceğim?" derken aslında onu tutamayacağının işaretini vermektedir. Ayıca bir düğüm de atılmış olmaktadır.

Nergis, çevresindeki insanlara bakar, onlar hakkında düşünürken okur da bilgi sahibi olur. Korhan'ın yanında Fransız kadın vardır.

> Sizi benden iyi bilen var mıdır Fransız dişi köpekleri? Özgür'ü kaptınız; toydum… Özgür'ü onlar mı kaptı? Özgür, erkeğin orospusu. El atan her dişi kapar Özgür'ü… Ne yapayım? Allah belasını versin… İsterlerse seni de kapsınlar Korhancığım. Yaşam böyle… Bütün bu karılar, herifler niye toplanıyorlar?

Nergis, çevredeki insanları "TRT'ci kancık", " sinema oyuncusu pis herif" gibi olumsuz özelliklerle anar. Korhan'ı öldürürlerse kendisinin de birkaç kişiyi öldüreceğini düşünür. Kimi cümleler Nergis'in dünyasını yansıtır: "Koca ülkeyi düşürmüşler bu çıkmaza; ben ne yapayım?", "İçilir ancak bu pisliğin ortasında, başka ne yapılır?", "Kaçıp buraya sığındık diye..."

Nergis; babasını, babasının sevgilisi Rahmi'nin karısı Fatoş'u; annesi Jale'yi ve onun sevgilisi Ferhat'ı düşünür: "Ne biçim insan bunlar be? Rahat yiyip içsinler. Çiftleşsinler. Sonra da geberip gitsinler. Böyle seçkin, güzelim bir doğa parçasında olacak bu işler ille de… Allah belanızı versin topunuzun!" Nergis babasına tepkilidir: "Biraz daha kalırsam gidip Muhtar bey denen şu herifin şakağına da ben indireceğim bir koca bardağı!"

Nergis'in Korhan'a sorusu şudur: "Beni öldürseler ne yaparsın?" Korhan'ın cevabı onun kimliğini belirgin biçimde çizer: "Daha çok çalışırım laboratuvarda." Korhan'ın bu cevabı, aslında siyasal bir cevaptır. Silahlı saldırılara silahla, öldürmeyle cevap verilmemesi gerektiği anlayışını yansıtmaktadır.

Nergis, ona sandığından daha çok bağlı olduğunu düşünür.

Mekândan çıktıklarında sokakta Haberci karşılarına çıkar ve Rahmi'nin kafasına kimin şişeyle vurduğu haberini verir. Haberci, aslında bundan fazlasını da bildirir. Romanda temalardan biri Bodrum'un rantının paylaşılmasıdır. Habercinin verdiği haber bununla ilgilidir; o, okuyucuya arka planı göstermektedir aslında.

> Görünüşte büyük bir arsa işi… Mandalya Körfezi'nde bir burun; tümüyle parselleniyor. Bu Nihat Beyler, Rahmi Bey'e vuran, işin içinde… Başkaları da var. Malik Beylerin TARYO Holding'i filan… Nihat'la Rahmi'ninki vızıltı… Küçük sen ben dalaşı. İkisi de aynı kazığa bağlanmış aslında. Rahmi de var işte… Ama şimdiki kavgaları şurda, Haremten'de iki arşın tarla yüzünden… Asıl büyük iş yukarda, daha bilmiyor bunlar… (s. 40)

Haberci, Oğuzataların buraya gelişlerinin rastlantı olmadığını söyler. Fethiye'den Güllük'e; Marmaris, Köyceğiz, Datça, Gökova, Kuşadası'na kadar paylaşılacak koca bir dünya cenneti vardır. Onlarla mücadele etmek gerektiği konusunda aklı başında örgütlerin direneceği söylenince Haberci, "Onlar kafayı çekip şiir okusunlar, türküler söylesinler, Mavi yolculuğa çıksınlar…" diye dalga geçer. Haberci'ye göre Muhtar'ın bağlantısı da şu şekildedir: Muhtar Rahmilerin avukatıdır. Pürüzler olsun ki Muhtar'a iş çıksın. Haberci giderken Özgür'ün Oğuzata'yı tam benzetecekken bırakmadıklarını söyler ki bu haber, olay örgüsü bakımından önemlidir. Özgür daha sonra polis tarafından Ankara'ya götürülecektir.

Nergis, o gece Korhan'la sevişmelerine rağmen yine Özgür'ü düşünmektedir. Bunun sebebini ise bulamamaktadır. Nergis, kimseyi sevmediğini söyler kendi kendine ve "Sakın vurmasınlar bu adamı." diyerek uykuya dalar. Yazar, okuyucuyu bir eşikte bırakmıştır: Korhan'ı vuracaklar mıdır?

Yazar, romanın yeni kısmında Muhtar'ın hikâyesine döner. Tekne yapımı ustalar yüzünden gecikmektedir. Kocamış Usta, inattır; istemedi mi çalışmaz birisidir. Çıraklardan biri omurgaya akrep koymadığını söyler. Bu da tekneyi dirençsiz kılacaktır. Romanın olay örgüsü açısından bu bilgi önemlidir. Çünkü tekne fırtınalara dayanıksız

olacaktır. Muhtar tedirgin olmaktadır ama yöre insanı olaylar karşısında yumuşaktır; "Olu gide be ağabey, olu gide." Muhtar da çaresiz onlara uyar.

Muhtar, Rahmi ve Fatoş'u tekneden inerken gördüğünde akşamki olayı anlatır. Rahmi, Kürt Nihat'a, "Kürdistan'dan gelip burayı da bokladınız," demiş, kafasına şişeyi yemiştir. Rahmi ve Nihat aynı tarlaya talip olmuşlardır. Şimdi tarlaya bakmaya gideceklerdir. Bu arada Rahmi'nin kıyıda yüzen vatandaşa bakış açsını yazar şöyle yansıtır: " Florya'ya çevirdiler, pislik sürüsü… Şunlara bak… Vatandaş dinlenip denize girecekmiş… Böyle vatandaşın ben geçmişini…"

Bu arada Rahmi'yle Muhtar'ın konuşmalarından Muhtar'ın da bir arsası olduğunu, Rahmi'nin bunu da almak istediğini ancak Muhtar'ın vermediğini öğreniriz. Ayrıca geçmişte Muhtar'ın, müvekkili Fatoş'la birlikte olduğunu, Fatoş'tan çekindiğini öğreniriz. Tam bu noktada yazar, Fatoş'la ilgili olarak bilgi verir.

Rahmi'yle tarlayı göstermek üzere anlaşan köylünün Nihat'la da anlaştığı ortaya çıkacaktır. Teknede beklerlerken karşılarına Özgür çıkar. Fatoş, Özgür'e ilgiyle bakmaktadır. Özgür suya dalar ve bir süre sonra ahtapot yakalamış olarak çıktığı görülür. Özgür, akşama onları da davet eder. Yazar, ahtapot hikâyesini geliştirmektedir. Fatoş, "Ahtapot!.. Koluna dolanmış…" diye tepki gösterecektir. Muhtar, Fatoş'un Özgür'e özlemle bakışını gözlemler.

Kıyada haberci görünür. "Malik Beyler geliyor yakında…" haberini verir. Malik Beylerin gelişi kurgu bakımdan önemlidir. Haberci, haberini verdiğine göre, zihinlerde uyanan soru şudur: Malik Bey gelince ne olacak?

Yeni sahnede Nergis'le Korhan'ın aralarındaki ilişkinin durumunu izleriz. Korhan, Nergis'i güneşte kalmaması için uyarmıştır. " Her şeyin en doğrusunu söyler bu adam… Bıktım!" Denizden eve giderlerken bir grubun Doktor Oğuzata ve çevresindekilerle kavga ettiklerini görürler. Nergis, Korhan adına korkar. İbraam'ı da görürler olayı izlerken. Doktor'un çevresindekiler dayak yemiş olarak bir minibüse binip giderler. İbraam, kurgu bakımından daha sonra olayın arka planını anlatmak üzere oradadır.

Nergis, Özgür'ün evine girerken kendisiyle ilgili olarak şu çok önemli saptamayı yapar: "Daha demin evden çıkarken söylediklerim… Ta içinden geldiği için söy… Hep de Özgür'ü göreceğine yakın içinden gelen..." Kapıdan çıkarken, "Nerden çıktın karşıma sen, Başımın belası Laz?..." demiştir. Belli ki yazar, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, erkeklerden birini anarken diğerini de mutlaka hatırlatmaktadır. Nergis, işin içinden çıkamamaktadır. "Sıçmışım içine…" Nergis, içinden geldiği gibi yaptığını düşünmektedir.

Nergis, Özgür'ü düşünürken onu, "Palavrası yaptığı işten büyük " olarak niteler. Yazar, bu noktada Nergis'in aklından geçenler aracılığıyla Özgür hakkında bilgi verir. Özgür Fransızcayı iyi bilmektedir. Galatasaray'da öğrenmiş, Fransa'da kalmıştır. Özgür, babanın ikinci karısındandır. Mimarlığı yarım bırakmıştır. Burada annesinden kalan bir hanın kirasıyla geçinmektedir. Sinemaya tutkundur.

Özgür, İzzet Bey'in bahçesinde, Doktor Oğuzata'nın, 'hepsini temizlemeden olmaz, 'dediğini anlatır ve onların buraya giremeyeceklerini söyler. Bu nokta Korhan'la Özgür'ün tartıştıkları zemin olacaktır. "Burası Türkiye'den ayrı mı?" sorusuna Özgür, bura halkının ve gelip giden aydınların direnç göstereceklerini söyler. Korhan ise dışarıda olanın er geç buraya da geleceği fikrindedir. Özgür'ün cevabı, romanın kurgusu açısından önemlidir: "Ben sanatçıyım, dedi yavaşça. Burda çalışıyorum. Ülkede bir sürü gerzeğin, bir alay dangalağın yediği bok da beni hiç ilgilendirmiyor… Kara köpeklere düşmanım. Girmesinler buraya. Sokmam…"

Özgür'ün bu anlayışı, romanın karşı çıktığı tez olacaktır. Asıl tez de Korhan tarafından dile getirilecektir. Bu arada Rahmi de Oğuzata'yı dövenlerin hepsinin komünist olduklarını, eli sopalı biri çıkıp bizi adam etmesi gerektiğini söyler. Particiliğin ülkeyi batırdığı fikrindedir. "Ezeceksin hepsinin kafasını."

Bu arada yazar, Haberci hakkında bilgi verir. Habercinin babası eskiden burada postacıdır, adı oradan gelmektedir. Bir ara polis olduğu söylenmiştir.Tartışmalardan, Özgür'ün, ülkedeki olayları sadece polise olay olarak gördüğü anlaşılır. Korhan ise sorunu yapısal olarak görmektedir.

Romanın buraya kadar olan bölümünü, kesin bir sınır çizmek mümkün değilse de, bir giriş olarak görmek mümkündür. Kişiler tanıtılmış, ilişkiler hakkında bilgiler verilmiş,

fikirler ortaya çıkmış, zaman ve mekân belirlenmiş, sorunlar ortaya atılmıştır. Artık bir şeylerin olması, olayların gelişmesi ve sonuçlanması beklentisi oluşmuştur. Bu arada elbet yeni hikâyeler, yeni sorunlar da başlayabilecektir.

Nergis, Özgür hakkında yorumlarda bulunurken, Özgür'ün evinden başlayarak, onun şu özelliklerini vurgular: Özgür, başta Fatoş olmak üzere bütün kadınlara gösteri yapmaktadır. Yalnız başına yaşayabilmesi için ona herkes gereklidir. Beğenilmelidir; ancak o, beğeneni küçük görmeli, ondan kaçabilmelidir. Beğenmeyene de saldırmalı, onu küçük görmelidir. "Hainlikle bağlılığın, sevgiyle nefretin, dostlukla düşmanlığın karmaşık simgesidir bu oğlan." Nergis, "Şimdi düşünüyorum da, bir gün bile sevmedim bu oğlanı ben. Korkup bağlandım sadece." diyecektir iç sesinden. Ama kararsızdır.

Tek Tek adlı mekânda Muhtar, Nergis, Korhan, Rahmi, Fatoş oturmakta, içmektedirler. Nergis'in İbraam'ı da getirmesi Rahmi'yi yadırgatmıştır. Muhtar, Nergis'e annesi Jale'nin ve Ferhat'ın da geldiğini söyler. Burada gösterilmek istenen şey, kuşkusuz ailenin ne kadar parçalanmış olduğudur. Özgür, "Ya tam susturacağız, ya kan kusturacağız" denilen yerde demokrasinin, özgürlüğün varlığından söz edilemeyeceğini söyler: "Düşündüğünü söylemekten korkmaya başladı mı kişi, düşünmekten de korkmaya başlar." Özgür'e, Rahmi beklenmez biçimde karşı çıkacaktır, "Sen de o dediklerinden değil misin? dedi. Ancak ağzın laf yapıyor..." Gecenin sonunda bir haftalığına Gökova gezisine gitmeye karar verilir. Nergis, İbraam için, "Bir ahtapot pişirir bu, dedi. Immmmhhh. (s. 97)." Yazar, yine ahtapot izleğini gündeme getirmiştir.

Ertesi gün Özgür'ün evinde çekim yapılacaktır. Çıkışta Muhtar, Ankara'dan gelen bir bankanın genel müdürlerinden birini ve bir sivil komiseri tanıyacak gibi olur. Sahneye katılan yeni birileri, kuşkusuz yeni olayların işareti olacaktır.

Özgür'ün atölyesinde çekim yapılmaktadır. İzzet Hadi'nin Özgür yorumu, onu her şeyi kendisi için sanan bir çocuğa benzeterek, "Dünyadaki her şey de bu Deli Oğlan'ın yemesi için!" şeklindedir. Aslında bu sahne Özgür'ün bir yanını ve Korhan'ın tepkisini yansıtmak üzere kurgulanmıştır. Korhan, Özgür'ün resimleri onaylamaz: "Sanatın süslemeci yanında da başarı gösterilebilir, dedi. İçinde kıvranıp durduğumuz sorunlar, insanın savunulması bana daha ağırlık kazanmalıdır gibi geliyor." Özgür'ün savunması

ise şöyledir: “Sanatçıyım ben, dedi, avukat değilim.” Tartışmalar bu çerçevede sürer. Korhan’ın şu sözleri önemlidir:

> Mavi kentte oturup nasırlı el çizilmez, sen demiştin, dedi. Baş döndürücü bulduğun iletişim sana çıplak kadınlarla, mavi koyları mı getirdi içinde kıvrandığımız bu dönemde?(…) yörede çalışan bunca insan var. Demircisi, marangozu, gemicisi, yağlı tulumlar içinde koşturan bir sürü genç. Hem de burda, biliyorsun, sosyete hanımların fitil gibi kafa çektikleri, sirtaki dinleyip tepindikleri meyhanelerde bu kir pas içindeki genç insanların karanlık işyerleri yan yana, omuz omuza, bitişik. Kendi payıma hiç değilse onlardan yana bir şeyler görmek isterdim, onları çizmesen bile.” (s. 105).”

İzzet Hadi’nin şu karşı görüşü, onun yaklaşımını çok iyi özetler. “Özgür’ün bu çalışmalarına bayıldım. Çırak, çömlek nasıl sokulur o resimlere?”

Oradan Özgür’ün teknesi Zoka’ya doluşup denize giderler. Fatoş’un alımlı vücudunun Özgür’ün dikkatini çektiğini, Fatoş’un da ona ilgisiz kalmadığını Nergis fark eder. Bir yandan da Korhan için, “Benim yabani Lazım. Kimselere değişmem seni.” diye düşünmektedir.

Denizde karşılarına Hümaşah teknesinden atlayan Muhtar çıkar. Tekne on gün kadar buradadır, uygun fiyata altı gün için Muhtar’a kiralamışlardır. Gökova’ya bununla gideceklerdir. Herkes tekneye doluşurken Özgür, “Bu koca götlü robsiğin kıçına bağlamam Zoka’ yı…” diyecektir. Özgür yalnız kalır. Nergis ona acır bir anlamda. “Niye yalnız bıraktık bu adamı?” Rahmi, burada her şeyin bir deli bir de uslusu olduğunu söyler. “Bu da aydının delisi.”

Bu kısmın son paragrafı şöyledir:

> Nergis duymamış gibiydi. Artık iyice uzaklarda bıraktıkları küçük tekneye takılmıştı öylece, uzunca bir süre bakıp kaldı. Ertesi sabah, yat limanında, Özgür’le Hanna’yı beklerken, Zerrin’in getirdiği kötü haberi alınca da, taa uzaklardaki teknesinde dimdik duran Özgür vardı gözlerinin önünde. Donakalmıştı hepsi. Ankara’dan gelen özel bir tim, sabaha karşı Özgür’ü evde tutuklayarak bir cemseyle alıp götürmüştü (s. 114).

Özgür’ün teknesi Zoka’da yalnız ve uzaklaşan Hümaşa’nın gerisinde kalması ile Ankara’ya götürülmesi sahnesinin bağlanması, kanımızca kurgu açısından ilginç ve inceliklidir. Ayrıca teknenin adının da sembolik olduğunu söyleyebiliriz: Zokayı yutan Özgür’dür. Göz altına alınmıştır.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Yazar, Özgür’ün götürülüşünü neden gösterme tekniğiyle vermemiştir? Cevap bakış açısıyla ilgilidir. Romanda sadece Muhtar ve Nergis’in bakış açılar kullanılmaktadır. Onların bulunmadığı sahneler, bir başka roman

kahramanı tarafından ya da anlatıcı tarafından ancak haber olarak ya da özet olarak verilmektedir.

Yazar, Özgür'ün götürülüşünün etkisini önce Muhtar üzerinden verir. Muhtar, Gökova'dan dönmüş, deniz kenarında güneşlenmekte ve düşünmektedir. Bir yandan da güneşlenen kadınları izlemektedir. Gökova gezisi Muhtar için tatsız geçmiştir. Özgür'ün götürülüşü, Nergis'in etkilenmesi, bir kadınla ilişkiye girememesi geziyi tatsızlaştırmıştır. Özgür için kimse bir şey yapamamaktadır. On beş günü geçmiştir, haber yoktur. İzzet Hadi de ortalıkta yoktur. Öte yandan Muhtar, Korhan'ı soğuk bulmaktadır.

Muhtar, Malik Beylerin YİĞİTLEVENT adlı on sekiz metrelik teknesinin geldiğini görür, sevinir. Limanda karşılamaya gitmek ister. O sırada Fatoş'u görür. Fatoş, Rahmi'den ayrılmak istemektedir. Rahmi, Fatoş'un Özgür'ü düşündüğünü söylemiştir. Malik Bey gelir. Muhtar'la ve Rahmi'yle oturup konuşmak ister, bir işleri vardır. Muhtar ondan 500 bin lira alır. Muhtar, Malik Bey'in Rahmi ile ne işi olabileceğini merak eder. Bir yandan da Rahmi ile Fatoş'u barıştırmayı düşünür. Fatoş'u PUB'da bulur. Konuşmalardan Fatoş'un barışmak için Rahmi'den iki milyon lira istediği anlaşılır; butik açmak istemektedir. Kendi ifadesiyle, parası yoktur ama kadınlığı vardır! Muhtar bunu duyunca şaşırır; kendisinin alet olamayacağını söyler ve onun yanından ayrılır. Ancak odasına çıkan Fatoş'un tavırlarından onun kendisini odada beklediğini anlar; oraya gideceğini bilmektedir: "Evliya değilim, peygamber değilim. Erkeğim." O sırada otelde bir kız görür, tanır gibi olur. Kızın gelmesiyle yeni bir yan hikâyenin başlayacağı anlaşılmaktadır.

Özgür'ün götürülüşünün etkisi bir kez de Nergis açısından anlatılacaktır. Özgür'e karşı, "Günden güne büyüyen bir saygı belirmişti Nergis'in içinde." Onun bir örgüte bağlı olabileceğini de düşünür. Korhan buna ihtimal vermemektedir çünkü Özgür, bireycidir ona göre. Nergis, Özgür için bir şeyler yapmaya uğraşmış, tanıdık yüksek bürokratlara mektup yazmış ama sonuç alamamıştır. "Özgür gideli yalnızım bu kentte." Korhan'a saygısının zaten olduğunu düşünür. Ancak bir durgunluk vardır. Bu arada bir doçentin öldürüldüğü haberini okurlar gazetede.[67] Etkilenir, çünkü o da Ankara'da bir akademisyendir, Korhan'ın durumu bellidir:

[67] Sözü edilen kişi Doç. Dr. Bedrettin Cömert ise, onun ölüm tarihi 11 Temmuz 1978 Salı'dır.

> Kim oynuyor, kimler oynuyor bu ülkeyle? Niçin oynuyorlar? Niçin oynadıkları belli de… Kimlerin oynadığı belli değil mi? O da belli. Peki nereye varacak bu? Oynayanların istediği yere mi? Bozulmayacak mı bu oyun? Korhan balık pişirsin, sen dallar altında şezlonga uzan bekle ki oyun bozulsun!... Peki, ne yapalım? Yapacağın hiç mi bir şey yok?.. Vardır belki. Ama ben…(s. 131).

Jale gelir, Nergis'e para bırakır ve Özgür'le ilgili haber verir. Söylendiğine göre Özgür bir şebeke üyesidir, o nedenle de yirmi yıldan aşağı bırakılmayacaktır. Anlatıcı, bu noktada Nergis'in annesi hakkındaki düşüncelerini yansıtır. "Aklı şeyinde hep. Sen nynphomanın birisin, diye bağırmıştı bir gün babam. Kızgınlıkla söyledi. Kendi ne sanki!" Sonra Jale'nin güzelliğini tasvir eder. Oradan Özgür'ün nasıl bir şebekenin üyesi olabileceğini düşünürken kaçakçı olabileceği ihtimali aklından geçer ki bu, Fransız belgeselciler hakkında bilgi vermek için vesile olur. Onlar Pamukkale'de, Doğu'da çekim yapacaklardır, Hanna da onlarladır. Ardından İbraam'a gelir sıra. Korhan onu bilinçlendirmektedir. Üniversiteli öğrenciler de ona kitap getiriyorlardır. Oğuzata'yı da o gençler dövmüşleridir. Bu bilgiyle 'Oguzata'yı kimlerin dövdüğü' düğümü çözümlenmiş olur. İbraam, Malik Bey'in fabrikasından da grev kırıcısı olmamak için kaçmıştır. Bu bilgi de roman içinde, İbraam'ın İstanbul'dan neden döndüğü' düğümünün cevabıdır. İbraam, Korhan'dan ve Nergis'ten kitap ister.

Nergis, gazetedeki kanlı resmi, Özgür'e yirmi yıl verilebileceği ihtimalini unutamamaktadır. İçmek ister ve yanındaki Korhan'a bakar:

> Dönüp yanında sırtüstü yatan Korhan'a baktı Nergis. Gözlerini mavi göğe dikmiş kocaman başı, kabarık göğüs kafesi içinde ağırdan soluyan ciğerleri, omuzlarından alta uzanıvermiş güçlü kolları, ıslak karnı, kıllı upuzun bacaklarıyla dipdiri, bir erkek gövdesi. (s. 136)

Nergis'in korkusu bu gövdenin ortadan kaldırılmak istenmesi, bir gün buraya da gelmeleri ihtimalidir. "Sen haklısın Korhancığım, kaçıyoruz biz. Nereye dek, ne güne dek kaçacağız? Haklısın, yol değil bu… Peki, yol nerede, yol hangisi?" (s. 136) Yazarın sergilemeye çalıştığı sahnelerde, Nergis'e sordurduğu soru, romanın da en önemli sorularından birisidir. "Okuyup öğrendiklerim yetmiyor." Nergis'in geldiği nokta çaresizlik noktasıdır.

Bu sahnenin ardından Nergis ile Korhan, yolda yürürlerken Muhtar ve Malik Bey tarafından Yiğitlevent teknesine davet edileceklerdir. Malik Bey'in karısı Nazan, Rahmi ve Fatoş da oradadırlar. Ankara'dan gelen Bankacı Recai Bey ve karısı da vardır. Bu tekne sahnesinde sergilenen şey, aslında Bodrum ve yöresini yağmalama hazırlıkları

içinde olan güç odaklarının finans kolunu ortaya koymaktır. Bankacı Recai Bey bunu temsil etmektedir.

Yeni haberler yine Haberci aracılığıyla verilecektir. Nitekim Haberci masaya gelir, "Bu Malik Bey, Yanındaki Recai Bey, yüz elli milyonluk AKİTAŞ Yapı Ortaklığı'nın en büyük üç ortağından ikisi. Malik Bey başlarında. Öteki ortak Ankara'da..." Üç nokta ile bırakılan yerde ad verilmez. Malik'in ağbisi iki dönemdir yine adı verilmeyen bir partiden milletvekili, yörenin toprak ağası Abdülhalik Bezmez'dir. Muğla yöresini paylaşmışlardır. Haberci, her şeyi bilmediğini söyler. "Buralara sığınmak yok artık; onu biliyorum. Bu kıyılarda bize ev yapacaklar!.. AKİTAŞ…EYTAŞ…YÜKİNTAŞ…"Taş her yanımız! Sağlığınıza!.."[68]

Bu kez Muhtar, Malik Bey ve karısı Nazan meyhaneye gelir. Burada, sahneye yeni çıkmış olan Nazan hakkında Nergis'in bakış açısından bilgi verilir. Nazan, İbraam'a da Nergis'e de soğuk bakmaktadır. Korhan onları tanımaktadır. Babası takacı Çaparcılar'dandır. "Git işine örtülü orospu. Şu içkim bitsin, kalkıp gideceğim burdan (s. 142). " İbraam ile Nazan arasında kavga çıkar. Nazan, Haberci'ye sataşır. Sonunda, "Kusacak gibiyim… İçim bulanıyor komünistleri görünce… " der. Korhan, Nazan'ın ailesinin zenginliğinin kökenini ima eden üstü kapalı sözler eder. Buna göre komünist Rusya'da soylular, kentsoylular ülkeden kaçmak için motorculardan, teknecilerden yardım istemişlerdir. Korhan şöyle söyler: "O yüzden, kaç soyu bozuk, aşağılık, hırsız, katil motorcu altın babası oldu, dedi. Kaçmak için teknelerine sığınan nice zavallıyı öldürüp Karadeniz'e attılar; teknelerle altın çaldılar… "(s. 145) Sonra, iyice kızmış olan Nazan'a, "Penum tedem Çaparçılar'ın Tedesunlen aynı takada çalişaymişler… Kiçlarinda don yokmuş… Rahmetli öyle anlatayidi.. "der. Bu söze herkes güler. Nazan, aptalların bu söze güleceğini söyleyince Nergis, tabureyi kapar, "O taburenin dört ayağını birden senin a..na sokarım kaltak," der. Bu kısmın son cümlesi ilginçtir. "Sonra? Sonrasını hatırlamıyorum Bay Yargıç!.. "(s. 146)

Okuyucu, buradan bir mahkeme sahnesine geçildiği sanısına kapılmaktadır kuşkusuz ama öyle bir sahne yoktur romanda. İronik bir anlatım söz konusudur. Nitekim

[68] Vedat Türkali, Haberci'ye söylettiği bu sözlerle haklı çıkmıştır. Günümüzde, 2014, Bodrum'un her yanı, bütün koylar, binalarla dolmuş durumdadır.

yeni kısım, “O akşam, Muhtar araya girip duruma ustalıkla el koymasaydı, iş sonunda karakola, yargıç önüne varırdı büyük olasılıkla.” cümleleriyle başlayacaktır. Yeni kısmın hemen başında o akşam olanlar, anlatıcı tarafından, fakat Nergis’in bakış açısından özetlenecektir. Ancak özetlemelerin arasına gösterme tekniğiyle, bilinen geçmiş zamanın hikâyesi ile olaydan önemli sahneler canlandırılacaktır. Muhtar, kızını kucaklayıp dışarı çıkarmış, sonra geri dönmüştür bara. Nergis, onun arkasından şöyle düşünmüştür: “Koş; sana da bir iki kemik atsınlar; gemisini yürüten kaptan bu dünyada. Sen de tekneni yüzdür Muhtar Bey. Batasıca tekneni! “(s. 148)

Nazan’ın Haberci’ye ve İbraam’a neden saldırdığı yavaş yavaş açıklanır. Haberci’ye göre, Malik Beylerin geçen yıl Kıbrıslı Rum-Arap karışığı ünlü kaçakçı olan misafiriyle ilgili olarak yaptığı bir kaçakçılık haberinden dolayıdır.

Buradan Haberci’ye geçilir. Haberci, Bodrum’daki değişimin tanığıdır. Eskiden üç günde İzmir’e gidilirken şimdi dört saatte gidilmektedir. Turizmle çok şey olmuştur. Haberci, Bodrum’da yazın biraz iş yapıldığını ama kışın gençlerin işsiz kaldığını anlatır. Bu noktada Korhan, yazarın sesi olarak şöyle bir fikir ileri sürer: “İşsizliğin gerçek nedenine inilmeden, yöredeki üstünkörü bir turistik gelişmeyle çözümlenir mi bu? Toprak sorunu var, ağır endüstri kurma sorunu var. Ülkedeki ekonomik bağımlılıktan kurtulmasını sağlayacak aşamaya varmadan, bir köşeye yol, otel yapmışsın n’olacak? “(s. 152)

Haberci, korktuğunu söyler. Değişim olmuştur ama yetmemiştir, “Sanki delirmiş millet! Kanına susamış…” Haberci, kimselerin duyamadığını ya da duyamayacağı şeyleri duyduğunu, ne yapacağını bilemediğini söyler. Özgür’ü tutuklayacaklarını da iki gün önceden duymuştur. Onun anlattığına göre Ankara’dan bir banka müdürü gelmiş, yanında da bir arkadaşı varmış. Birini arıyorlarmış, Özgür’ü sormaya başlamışlar. Suçu da buradan adalara adam kaçırmakmış. Anarşistleri yönetip ona buna saldırtıyormuş. Bunu Haberci, Özgür’e söyleyememiştir, çünkü Özgür’ün ne yapacağı belli değildir, bir tür delidir. Fransızlar da esrar falan almışlardır, sonu gelmemiştir, meraktır sadece. Karakolları değiştiriyorlardır, yeni atamalarda gelenler de… Gerçek öğretmenler de bu yıl yolcudur. “Karanlığı indirecekler kente. Şöyle bir köşede iki kadeh içtiğimiz günleri

arayacağız demek… Doğrusunuz Korhan Bey, burası Türkiye'den ayrı değil… Değil ama… "(s. 156)

Bu konuşmalar, Nergis'te bir bilinç değişmesine yol açmaya başlar. " Birden ayar gibi oldu Nergis. Toplum bütünlüğünün bilincine varamamış, yöreye sığınıyor. Sığınıyordu daha doğrusu, çoğuları gibi gelip orda da yakalarına yapıştılar; yapışacaklar. Şimdi ayrımına varıyorlar başımıza gelenlerin. Özgür de öyle değil miydi? Yıldırım ille kendi bacasına düşecek ki… Peki nereye varacak bu karanlık gidiş? Canımızı kurtarmak için silaha mı sarılalım biz de? Ona itiyorlar." (s.156) Haberci, "Bu güzelim kente de kan sıçrayacak bir gün… Sıçradı bile..." der. Habercinin bu cümlesi iki yönlüdür. Bir yönü bir öncellemedir. Özgür, bir cinayet işleyecektir. İkincisi, Oğuzataların kavga olayıdır ve genel anlamıyla, siyasi kavgalardır.

Yeni sahnede Korhan, hiçbir şeyin kendisine doğal gelmediğini söyler. Bu sözlerden Nergis, onun buradan kaçacağını hisseder. Tanınmamak için kılık değiştirmiş eski arkadaşı Banu gelir. Anlatıcı burada araya girerek şöyle der, "Muhtar Bey'in otelde, merdivenlerde gördüğü esmer kızdı Banu dediği (s. 161)." Buradaki anlatıcı bize göre, Nergis'in bakış açısından sıyrılmış, tam bir Ahmet Mithat anlatıcısıdır. Muhtar Bey hitabı da ayrıca ilginçtir. Besbelli okuyucuya verilmiş bir bilgidir. Anlatıcı, Banu hakkında bilgi verir. Ankara Koleji'nde birlikte okumuşlar, basketbol takımında oynamışlar; Banu eylemci bir fraksiyona katılmış sonra yakalanmıştır. Şimdi Filiz adını kullanmakta ve aranmaktadır. Nergis'ten biraz borç para ister. Nergis de verir. Banu'yu sevgilisi Tuğrul'un yerini öğrenmek için aramaktadırlar.

Korhan, misafir olarak gelmiş eniştesi Oktay ve kızı Saliha ile sokakta karşılaşır. Hey Yavrum adlı mekânın terasında otururlar. Oktay, Türkoloji yapmış, birçok dil bilen biridir. Oktay'ın kurgudaki rolü daha çok Korhan'ı ve romandaki bazı kişileri tanıtmaktır. Korhan'ın gençliğinde şiir yazdığından, Korhan'ın geçmişinden söz eder. "Belliydi ama. Sanat konusunda bayağı yetkili sözler eder sırasında." Oktay Bey, Ferhat'ı görür masa bakarken, onun hakkında bilgi verir sonra. İstanbul Lisesi'de okumuşlardır, anasının gözüdür. Mimariyi bitirememiştir, antika kaçakçılığı yapmaktadır. "Çok varlıklı, manyakça bir kadınla yaşıyor derler son yıllarda, dedi. Kul köle oluyormuş kadın buna... Kim bilir? "(s. 171)

Yazar, romanı Nergis ile Korhan arasındaki ilişki üzerinden geliştirir. Korhan'ın cesur, sözünü tutan, güçlü erkek imajı pekiştirilir. Bu da onun Karadenizli oluşuna bağlanır. Korhan, tedirgin olduğunu, bu yaşamın kendisine göre olmadığını söyler. Ona göre Nergis şımarıktır, kendisini adamış kadın rolüne yakışmamaktadır. Korhan, "Bana sadece erkek gibi baktığın sürece seninle anlaşma olanağımız yok bizim," der. Daha sonra şöyle konuşacaktır:

> "Çelişkiler içindesin Nergisciğim (…) Beni de sürüklüyorsun. Mutluluk veriyor sana bu. Eşitlik için diretirken üstünlük peşine düşüyorsun. Kim ister öldürülmeyi? (…) Saldırıdan değil, ölümden kaçar olduk. Saçma (…) doğada karmaşıklık, bulanıklık yok. Kafamızda o. Görevimiz onu çözmek, kurtulmak ondan; içine batıp mutluluk düşleri görmek değil. Eroin iç daha iyi…Sen gül gene. Onları da yaşadım ben; fizik, aradığımı veriyor bana. Apaçık, belirgin… Arayınca bulup mutlu oluyorsun… "(s. 179)

Korhan, bunlardan sonra, "Evimiz olsun istiyorum." diyecektir ve buradaki yaşam tarzını eleştirecektir. Aşağıdaki pasaj, Korhan üzerinden, Bodrum'da sergilenen yaşam tarzının açık eleştirisidir.

> Bunlar snopluk kızım. Bir yanımla köylüyüm ben. Anadolu insanıyım. Boyuna yazıyorlar bizim ordan, karını al da gel, diye. Sen neyimsin benim? Niye titriyor dudakların? Kötü bir şey mi çocuğumuzun olması? Dünyanın her yanında doğal bir hak değil mi bu? İnsanoğlunun yaptığı üretimlerin en güzeli be. Snopluk da değil, sapıklık sizinki. Doğadan sapmak. Senin Özgür'e duydukların da bu ortak yanınızdan kaynaklanıyor. biliyorum, kıskandığımı bile sandın. Belki kıskandığım da olmuştur. Gelip geçer; o kadar… Yanlışa giden kimseyi kıskanmam ben. Seni seviyorum. Etini, kanını, sinirini, yüreğini seviyorum…(s. 180)

Korhan'ın bu sözlerini Nergis "doğru" olarak değerlendirir, ama bunlar Korhan'ın doğrularıdır. Kendisininkiler nedir? Meyhanede konuşmaları sürdürürler. Bu mekân değişikliği kurgu açısından anlamlıdır. Ev, Korhan'ın mekânıdır; meyhane ise daha çok Nergis'in ve onun ait olduğu dünyanın mekânıdır. Tezatlık vurgulanmak istenmiştir. Nitekim meyhaneye geldikleri sahne şöyle anlatılır:

> Meyhaneye geldiklerinde bardaki tabureler dolmuştu. Belli kişiler vaktinde tutmuştu yerlerini. Restoranlara dağılmadan akşam sekize, dokuza kadar içki alınan bu Amerikan barlı, yan bahçesinde birkaç tahta masa dizilmiş meyhane, kentin sanatçı kişilerinin, onların yanı sıra, çoğu Ankara, İstanbul gibi büyük ketlerden kadınlı erkekli seçkinlerin buluşma, söyleşi, dedikodu yeri. Hepsi tanıdık. Daha çok da Nergis'in tanıdıkları. Korhan hoşlanmadığı için uğramıyorlardı. (s. 181)

Korhan, o sırada meyhanede bulunan birtakım sanatçılardan olumsuz olarak bahseder. Sözü Nergis'e getirir ve bunların arasında nasıl rahatladığını sorar. Buradakilerin bir kısmını eleştirir:

> Düşkünlerinden söz ediyorum buraların ben. Korkup kaçarak buralara sığınıp yaratıcılıklarını çürütenlerden. Salt onlardan da değil. Bu bataktan bir de dünyaya akıl vermeye kalkışanlardan

> söz ediyorum (…) İki ay bitiyor neredeyse. İyice bıktım ben. Çıkar yol aramak zorundayız. Vakum pompasının içinde olan bitenleri, osilatörde alternatif akımı izlemek, gözlemek düşlerime giriyor. (s. 185)

Bu konuşmalardan sonra eve giderken Nergis içinden, "Her şeyiyle akıllı bu oğlan," diyecektir ama aklına hemen Özgür gelecektir. "Bu da bir başka tür deli!.. Bu da …mı? Öteki de Özgür mü? Aman ne bileyim. Özgür de nerden çıktı şimdi? Yok artık o. Zavallı Özgürcük."

Nergis, Ankara'da Korhan'la yerleşeceği evi düşünür. Hatta hamile kalmaktan korunmaktan vazgeçmeyi düşünür. Sonuçta Korhan, Nergis'i ikna etmiş gibidir. Fakat kurgu bakımından hikâyenin rahatladığı bu nokta, tam da gerilimin başlaması gereken noktadır.

Yazar, bu noktada yeni sahneye Muhtar'ı anlatarak geçer. Muhtar, Malik Bey'den para almıştır, o yüzden rahattır. Kızını düşünürken Korhan'dan, "Hep içini seyreden bir adam " olarak söz eder, pek hoşlanmaz. Daha çok Özgür'den yanadır. Ardından kendi sorunlarına geçer. Fatoş'la 'o çılgın bir saatten sonra', iki yanın da hiçbir bağı olmadan ilişkilerini istedikleri gibi sürdürebileceklerdir. Rahmi de Fatoş için artık bitmiştir. Muhtar, Fatoş'un Recai Bey'e de yanaştığını, bu nedenle onun karısı Madelet Hanım'a yardım ettiğini de gözlemlemiştir. Muhtar, Malik Bey'le Recai Bey'in aralarının çok da iyi olmadığını hisseder. Malik Bey'in karısı, Muhtar'ın teknesine "Ötüken" adının konmasını teklif edince Madelet Hanım alaylı bakmıştır. Muhtar, Malik Bey ile Recai Bey'in ikisini de oynatanın Malik'in ağbisi Abdülhalik olduğunu bilir. Recai, bu yöreye yatırım yapmakta Malik kadar hevesli görünmemektedir. Kotrada oturmaktadırlar. Muhtar, "Biz de gireceğiz bu sağmal ineklerin arasına. Kimler girmemiştir ki… Rahmi dünden hazır." diye düşünür. Malik Bey, doğanın güzelliğine dengeli bir yapı uygarlığı kuracaklarını söyler. Recai duymamış gibidir. Bu durum Muhtar'ı meraklandırır. Aslında bu da yazarın bir öncelemesidir. Büyüklerin aralarında bir şeylerin olacağına dair bir düğüm atılmıştır.

Muhtar, Malik Beyleri öğle yemeğine çağırır; Rahmiler de Recai Beyler de vardır. Nazan yemekte yine komünistlere çatar. Onu Malik Bey de destekler. Malik Bey'in şu sözü önemlidir: " Komünisti de azacak, eşkıyası da, haydudu da… Hepsi temizlenecek." Bu sözü 12 Eylül darbesinin bir işareti olarak düşünmek münkündür. Nitekim romanın

yazılış tarihi 12 Eylül sonrasıdır. Ayrıca bu bilgi ya da öngörü, olayların "hepsini temizlemek için bir bahane olarak yaratıldığı" na dair bir işaret olarak görülebilir.[69] Muhtar, Malik'in bu sözüne Recai'nin tepki göstermesini bekler. Recai Bey ay sonu toplantısına yetişemezlerse kendilerinin temizleneceğini imalı biçimde söyler. Muhtar, onun kurt biri olduğunu ama hiç belli etmediğini düşünür. Yazar, Recai hakkındaki Muhtar'a tahminler yürüttürerek ve sürekli Recai hakkında düşündürterek okurun merakını kışkırtır. "Nereli bu? Her yöreye oturur bu tip. Dili, belli belirsiz Orta Anadolu'ya çalıyor. Ankaralıdır! Kurt da, kurtçu değil belki; hırgürleri ondan?... Başka bir şey vardır, yalnız onunla olamaz… (s. 194)." Yemekten sonra ayrılılarken Malik Bey'in Recai Beylerin ardından bakışı Muhtar'a manidar görünür ki sebebi sonradan ortaya çıkacaktır. Bir süre sonra Recai Bey'in öldürüldüğü duyulacaktır. Muhtar, Malik Bey'den yeni bir çek alır vereceği bonolara karşılık. "Tekne yüzdü yüzecek!... (s. 195)"

Anlatıcı, tam bu noktada özetlemeye geçer ve tempoyu hızlandırır. Hiçbir geçiş yapmadan, yeni bir paragrafa bile ihtiyaç duymadan,

> Sabah akşam otelin önünde denize dalıp çıkmalar dışında, teknenin yanındaki marangoz, demirciyle otel arasında gidip gelmelerle geçiyordu günleri. Sıcaklar tepedeydi. Yumuşamaya doğru bir dönüş beklenir artık, ağustos sonu… Otelden çıkmaktan vazgeçmişti. Mahalle arasında bir pansiyonda bu rahatlık bulunur mu? Fatoş nasıl uğrar canı çekti mi? (s. 195)

cümlelerini yazar. Sadece önemli gördüğü şeyleri özetler ve bu arada zamanı vurgulamış, olayın yürüyüşünde katkısı olmayacak şeyleri elemiş olur, tempo hızlanır.

Nergis, Filiz'i babasıyla tanıştırır. Muhtar, onu hatırlayacak gibi olur ama hatırlayamaz. Ancak daha sonra Filiz'in basketbolcu Banu olduğunu hatırlayacaktır (s. 200).

İstanbul'dan ortağı Selami telefon eder, yazıhanelerine bomba atıldığı haberini verir.

---

[69] 12 Eylül'de olayların birden kesilmesinin ardından Süleyman Demirel şu soruyu sormuştu: "On bir Eylül 1980 günü, Sıkıyönetim'e rağmen ülkenin her yerinde oluk oluk kan akıyordu. Nasıl oldu da 24 saat sonra her tarafta silahlar sustu ve her yer sütliman oldu ?" Süleyman Demirel, 12 Eylül 1984. http://tr.wikiquote.org/wiki/S%C3%BCleyman_Demirel (Erişim: 2 Haziran 2014)

Yeni kısımda hafta sonu radyoda Recai Bey'in öldürüldüğü haberi duyulur. Muhtar'ın aklına ilk olarak Fatoş gelir. Malik Bey'in Recai Bey'in arkasından anlamlı anlamlı bakmasıyla atılan düğüm, Recai Bey'in ölümüyle çözülmüş olur. Bu ölüm olayında Malik Beylerin parmağı olmalıdır. Buradaki amaç kuşkusuz, sermaye çevrelerinin kendi aralarında da ne kadar acımasız olduğunu, çıkar çatışmasının nerelere kadar vardırıldığını sergilemektir.

Anlatım sırası Nergis'e gelmiştir. Korhan ile Nergis'in aralarındaki gerilim sıfır noktasına geldiğinde, hikâyeyi canlandıracak yeni bir durum ya da olay gerekir ki bu da Özgür'ün serbest bırakılmasıdır. Haberci, haberi telefonla verir. Nergis sevinir. Ancak Özgür'ün pek de iyi olmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada Nergis ve Korhan'ın durumu yansıtılır. Nergis düşünmektedir.

> Neyse, iyi oldu, şu oğlan da kurtuldu. Hastalığı da geçer. Hanna iyileştirir onu… Biz dönelim artık. Nasıl döneceğiz? Başka bir ev mi arasak kendimize? Adresi gizli tutup… Peki fakülte?.. Bir de şey var: Boğaziçi Üniversitesi'ne filan geçmek… İstanbul'a… Yanaşır mı bu?(…) Bir ay içinde evlenme işlemlerine de başlayacağız. Öyle konuştuk ya… (s. 211)

Nergis, Recai Bey'in öldürülüşünü, Banu'nun kaç gündür görünmediğini, babasından ya da kendisinden kuşkulanılabileceğini, Özgür'ün hastalığını düşünür.

Kahvede otururlarken Haberci, Özgür'den haber verir. Bir iki güne kadar gelme ihtimali vardır. Türkbükü'ne gitmeye karar verirler. İbraam orada hastadır..

İbraam, "alçak" olarak nitelendirdiği Malik Bey'le olan ilişkilerini anlatır ki bu sahnenin asıl amacı da bu bilgiyi verebilmektir. İbraam, Bodrum'da dönen oyunları böylece yansıtmış olur. Trolcülerle küçük balıkçılar çekişmektedir, hakimler de trolcülerden yana olmaktadır, çünkü onlar çok balık avlamaktadırlar. Malik Bey'in kaptanı Sarı Necmi'nin kaynıdır. Yarbükü'ne silah boşaltmışlardır. İbraam'ın ağbisi görmüştür. Kürt Nihat da onların adamıdır. On bin lira vermişler İbraam'ın ağbisine, sus payı. "Çetilikleri de birlikte sokup durular millete, dedi. Ev yapacağız, kopperativ guracağız deyip bir bin…"(s. 223) Nergis, İbraam'ın fikri gelişmesinden memnundur. "Ne güzel biliyor oğlan taratacıları. Kökenlerini, dayanaklarını, hangi sosyal yapıdan kaynaklandıklarını. Gün günden gelişen bir kafası var bu oğlanın."

Kısım biterken Nergis'in iç konuşmalarından aktarılanlar aslında yazarın bu kısmı neden yazdığının da özetlemiş olur: "N'olur herkes bu balıkçı çocuğu gibi açık seçik

görebilse her şeyi?.. Ne iyi öğrenmiş yaşadığı çevreyi. Demek Kürt Nihat da… Demek bunlar silah kaçakçılığıyla… Bilmiyor muydun? Bir kez daha duyduk işte." (s. 223) Bu bilgileri vermenin dışında Türkbükü gezisinin roman için kurguda hiçbir anlamı yoktur.

Bodrum'a döndüklerinde sahneye Özgür çıkar.

Nergis ve Korhan, Özgür'ün evine gider. İzzet Hadi ve Özgür'ü Ankara'dan arabasıyla getiren Hacettepe'den Doktor Abuzer oradadır. Özgür tanınmayacak haldedir: " Hanna vardı, bir anda tanıyamadığı birileri vardı; bir de saçları kırpılmış, zayıf, soluk, ince yüzlü biri vardı sedire uzanmış. Özgür nerde? Bir ürpertiyle şaşalayarak bakınıp kaldı bir an. Bu değil mi? Olamaz…" (s. 226)

Doktor, Özgür'ün anüs bölgesinde sıkıntılar olduğunu anlatır çevreye. Anüsten kalın bir şey sokulmuştur. Bundan sonraki kısımlarda yazar daha çok Özgür'ün psikolojisini yansıtan sahneler kuracaktır.

Ziyaretçiler dağılırken Nergis, Özgür'e baktığında onu iyice çökmüş görür. Özgür'ün gözleri saplantılı bakmaktadır. "Bir zamanlar ne çok şey söyleyen bu gözlerin üstüne çekilmiş kirli, kara örtüyü yırtıp parçalamak gerek. Altında olanı biliyorum ben. Hanna ne bilecek!.."(s. 230)

Özgür'den çıktıklarında Jale Hanım görünür ve Muhtar'ın İstanbul'a gittiğini, ortağı Avukat Selami'yi vurduklarını bildirir.

Nergis, Banu'yu görür. Bir masaya oturur yine. Çevredeki insanların hiçbir şeyden haberi olmadığını, hiçbir şeyle ilgilenmediklerini görür. Korhan'la yemek yerlerken gelen Fatoş'un, "Ne yapmışlar o zavallı çocuğa öyle?" sözüne sinirlenir. İçinden, "Allah senin belanı versin pis karı. Sana mı kaldı o çocuğa acımak? Zavallıymış… Sensin zavallı." (s. 234) diyecektir. Nergis'in Fatoş'a sinirlenmesinin ardında onun Özgür'e olan ilgisi vardır, kuşkusuz. Yazar, Nergis'in bu duygusunu kullanmakta, zaman zaman vurgulamakta, bir yere doğru sürüklemektedir ki sonunda Fatoş'la Özgür'ü yakalayacak, hikâye o zaman doruk noktasına çıkacaktır.

Fatoş, giderken butiğinin açılışına beklediğini söyler. Nergis keyifsizdir. Eylül gecesinin güzelliği bile onu keyiflendiremez. Korhan için şöyle geçer aklından: "Yap ne yapacaksan; gövdemden öteye dokunma artık…"(s. 236) Bu söz, kuşkusuz Korhan'la

ruhsal bağın koptuğu anlamına gelmektedir. Yeni kısma, yani yeni sahneye buradan geçilecektir.

Anlatıcı, yeni kısma, "Günler geçivermişti." cümlesiyle başlar. Ondan sonra bu bir hafta içinde olup bitenler özetlenecektir: Nergis ve Korhan, Özgür'e yakın ilgi göstermiştir, Doktor Abuzer onların raporlarını uzattırmıştır. Özgür de yavaş yavaş tuvalete ancak Korhan ve Hanna desteği ile giderken artık sadece Hanna ile de çıkabilmektedir. Korhan da artık Özgür'e gitmek istemez olmuştur. Nergis'e de pek sokulmuyordur. Korhan'da bir değişme gözlenmektedir.

Nergis, pazara gidip bir şeyler almak ister. Özgür'e götürecektir. Yolda Hanna'yı görünce Özgür'ün yalnız olduğunu anlar, fırsatı değerlendirerek ona gider. Özgür uyumaktadır. Karışık duygular içindedir. " Acımayla, sevgiyle, sevecenlikle bakıyordu. Kızgınlıkla da!.. Neye? Kime? Herkese. Her şeye. En çok da bu adama!.. Sonra gene acıma duygusu." (s. 242) Nergis, bu karışık duygular içinde Özgür'ün yanına uzanır. "Gülünç belki; bir deneme duygusu bu…" (s. 242) Özgür uyanınca giyinmek ister, giyinemez; Nergis yardım eder. Bir süre sonra Özgür, Nergis'in saçlarını okşamaya başlar. Sevişmeye başlarlar. Ancak Nergis'in beklediği gibi değildir Özgür. "Yalnız, Özgür olamıyor bu adam." (s. 244) Özgür'ün altından kalkar. Özgür, pantolonunu yardımsız giymek ister, giyer de. Tökezlemeden bahçeye çıkar. Yavaş yavaş eski haline ulaşmaktadır. Nergis'in denize gitme önerisini de kabul eder. Nergis, bunları iyileşme belirtileri olarak değerendirir. O sırada İbraam gelir. Özgür'a ahtapot getirmiştir. Tam Özgür'e gösterir ki Özgür sarsılır. İbraam'a küfreder. Titreme tutar. Travma geçirir. İbraam ne olduğunu anlayamaz. Nergis, psikolog olduğu için olayı anlamaya çalışır. Anlatıcı, Özgür'ün neden etkilendiğinin belirsizliğinden doğan gizemle bu kısmı sonlandırır. Bunun ahtapotla ilgili olduğu aslında bellidir; okur yavaş yavaş buna hazırlanmıştır. Okurun aklına gelen şey doğru mudur? Okurun merak edeceği şey budur kanımızca. Fakat tuhaf biçimde Nergis'in aklına böyle bir şey gelmez.

Nergis şu duygular içindedir: "Ben onu bırakıp nereye gideyim?" (s.249)

Aslında bu soru cümlesi, sözde bir soru cümlesinden ibarettir. Nergis, seçimini yapmıştır, cümle bunun işaretidir.

Yeni kısımda ahtapot meselesi Nergis'in aklını kurcalayacaktır. Özgür'ün bir ahtapot hikâyesini hatırlayacaktır. Özgür, küçük bir ahtapotu donunun içine koyduğunda "hayvan orasına girmeye kalkmıştı." (s. 252) Özgür'ün bir başka ahtapot macerasını daha hatırlar Nergis ve sonunda şöyle bir cümle okuruz: " Ahtapotun çağrışımlarıyla Özgür'e yapılanlar arasında bir bağ sezinlemiş gibiydi Nergis. (s. 252) Ancak Özgür'ün ne olduğunu anlatmayacağını bilmektedir.

Nergis, gazetelerde bir haber okur. Polis, sevgilisi Tuğrul'a yataklık eden Banu'yu arıyordur. Özgür'ün evine gider. Nergis, bu arada Özgür'ün kendisini için ne ifade ettiğini tartışacaktır kendisiyle. Ancak net bir cevaba ulaşamayacaktır. Bir yandan da Özgür'ün düştüğü durumun kendisini mutlu eden bir yan taşıdığının farkındadır.

> Ondan güçlü kişiler var demek; onu ezebiliyorlar. Umarsızsın öyleyse. Bütün olayları tek tük kişilerin ürünü diye alıyordun Özgürcüğüm, bütün parlak savlarına kaşın. Seni ben tanırım. Çiğnemekte, aşağılamakta doyum bulduğunu anımsa artık!.. Ben hiç unutmadım. Gündüzki cinsel başarısızlığın da bana doyum verdi, biliyor musun? Bir tür doyum (…) Parmaklarının, ellerinin, çelik kuşak gibi kendini beğenmiş kollarının altında yitip gittiğim günlerdeki gibi gözlerini yukarıdan üstüme dikmezsin artık. (s. 255)

Yazar, bu sahneyi, "Bütün olayları tek tük kişilerin ürünü diye görmenin" sonucunda, bu düşüncenin yanlış olduğunu sergilemek için kurgulamış gibidir. Özgür, böyle düşünmenin cezasını çekiyor gibidir. Ayrıca bu kısım, Nergis'in ve Özgür'ün geçmişteki ve şimdiki ilişkisine dair bilgiler verdiği için de önemlidir. Bu pasajdan anlaşıldığına göre Nergis, Özgür'le eski ilişkisinde av-avcı ilişkisi, efendi-köle ilişkisi yaşamıştır. Özgür'ün kibirli, kendini aşırı beğenmiş, egosu şişkin kişiliği Nergis'i cezbetmiş, iradesini ortadan kaldırmıştır. Nergis, şimdi Özgür'den bir tür intikam almakta, rolleri değiştirmektedir. Bunu da onun başarısızlığının altını çizerek, kibrini yontarak yapmaktadır. Onun yanına yatmakta, başarısız.olduğunu bile bile onu sevişmeye zorlamaktadır.

Bu duygular sonunda Özgür'e, "İnanma istersen, seni hep sevdim ben… Geçecek bunlar…" diyecektir. Özgür belirsiz bir hıçkırıkla sarsılır gibi olacaktır. Nergis, hemen pişman olacaktır söylediklerine: "Niye söyledim bunları? Doğru değil ki…" İçki kadehi elinden düşüp kırılınca da, "Hiçbir şeyi sevemem ben. Düşürüp çatlatırım hep böyle. Beni de onlar düşürüp paraladılar. İki parça oldum işte. Kim yan yana getirip yapıştırabilir." diye düşünecektir.

Özgür, bahçede otururken, yandaki ağacın altında, "Onlar"ın baktığını ileri sürmektedir. "Bırakmıyorlar… İzliyorlar hep…" Musluklardan fısır fısır sesler duymaktadır. Özgür de Nergis'e hep sevdiğini söyler. Sonra, "Yatalım," der. Bu kez Nergis'in iç sesinden şunları okuruz:

> Vermeyeceğim. Yetti Özgürcüğüm (…) Benim düşündüğüm bu değil. Hiçbir gün de bu olmadı, bilirsin. Nerden bileceksin? Kendinden başka birini gördün mü sen? Belki artık görürsün!.. Bazen felaketin de olurmuş hayırlısı.. Sakın sevindiğimi sanma. Mutsuzum, seni böyle ezip paralayanlara karşı güçsüz olduğum için. Güçlü olmak için ne yapabildik ki, bol bol söz üretmekten başka? (s. 261).

Nergis, bir psikolog olarak ne yapması gerektiğini düşünür bir yandan da. "En iyisi hasta merkezli ruhsal tedavi belki, uygulayabilsem (…) Şu küçük kente sığınmış, kolu kanadı kırık yatan adama benden başka kim yardımcı olabilir?" Nitekim Nergis, gelen Korhan'a, "Ben Özgür'ü bekliyorum," diyecektir kararlılıkla. Korhan, sessizce çıkıp gidecektir. Bu, aslında Nergis'in tercihinin ilanı olarak da okunabilir.

Hikâyenin Muhtar kanalı İstanbul'da devam eder. Muhtar, ortağı Selami vurulduğu için İstanbul'a gitmiştir. Muhtar'ın İstanbul'a gitme hikâyesi aslında ülkedeki ve Bodrum'daki siyasal olayların perde arkasında yatan çıkar ilişkilerini Muhtar üzerinden sergilemek, bu arada da Muhtar'ın kişiliğini ortaya koymaktadır.

Muhtar'ın ortağı Selami, sağcıların davalarını aldığı için solcular tarafından vurulmuş, ağır yaralanmıştır. Burada vurgulanmak istenen şey Muhtar'ın çıkarı için sağcılarla da işbirliği yapabilecek birisi olduğudur. Nitekim Muhtar kendisiyle şöyle hesaplaşır: "Para için her boku yer bu herif. Sen de… Öyle olmasa, iş başka deyip bu herifle ortaklık kurar mıydın? Ben kurmadım. Olaylar…" Muhtar, İstanbul'dan bir an önce gitmek ister, korkmaktadır. "Bitmiş bu ülke." (s. 266) Artık sadece teknesiyle dünyayı dolaşmayı düşünmektedir. Ancak birtakım mali sorunlar vardır, İstanbul'dan hemen ayrılamamaktadır. Malik Bey bu mali sorunların çözümünde yardımcı olmuş, onu Cihangir'deki dairesini satmaktan kurtarmıştır.

Muhtar, giderek Malik Bey'e her anlamda borçlanmaktadır. Oysa Malik Bey'in birtakım kirli ilişkilerinden haberdardır. Malik Bey'in sağ teröristlere parasal destek yaptığı söylenmektedir. Bu arada telefonla üstü kapalı olarak tehdit alır. İzmir'e gider ve havaalanında Malik Bey'in şoförünü kendisini beklerken bulunca, şaşırır. Malik Bey'in Çeşme'deki villalarına giderler.

Çeşme sahneleri, Muhtar'ın kadın zaafını ortaya koyduğu gibi, Malik Bey'in ve çevresinin işleri nasıl yürüttüklerini, acımasızlıklarını sergileme amacıyla kurgulanmıştır. Önce, Nazan'ın kolejden arkadaşı Zübeyde, Muhtar'ı etkiler ve iki gün içinde yatarlar. Malik Bey, Muhtar'a bir teklif yapar. Malik Bey'in Bodrum'daki arazi işlerinin hukuki sorunlarını çözecektir, ayda yüz bin alacaktır. Muhtar, bu tekliften mutlu olur. Bu sahne bize Muhtar'ın nasıl satın alındığını göstermiştir: Para, kadın, korku.

Hikâyenin diğer kanalında Nergisler teknededirler. Zerrin'in bir arkadaşı Bitez'de mandalina bahçesinde domuz pirzolasıyla şarap partisi verecektir. Anlatıcı, bu arada Nergis'in her gün Korhan'ı bırakıp Özgür'e bakmaya geldiğini, eve de geç vakit döndüğünü anlatır. Nergis, Korhan'la ilişkisini sonlandırmak ister, yapamaz. Ama Korhan'la da savaşmaya gücünün yetmeyeceğini düşünmektedir. Özgür'ün kendisine benzediğini düşünür. "İsteklerinin kölesidir bu adam, ne bağımlılığı?.. Yoksa ben de mi öyleyim? Kuşkun mu var?" Bu satırlar, Nergis'in kanımızca neden Özgür'ü tercih ettiğini açıklama amacı taşımaktadır. Özgür, eskisi gibi sevişmek ister. Nergis, sarılışından onun eskisi gibi olduğunu anlar. Bu arada Nergis, günlerdir Özgür'den başka bir şey düşünmediğini fark eder. Yine düşünce dünyasında Korhan'la Özgür arasında gidip gelmeye başlar.

Mandalina bahçesinde domuz pirzolası ve şarap, sıkıntısını daha da artırır Nergis'in. Ev sahiplerinden hoşlanmaz. "Yapmacıklı, özentili, paralı bir karı koca. Domuz pirzolasından belli değil mi?" Kanımızca domuz pirzolası, bu insanların ülkelerine ne kadar yabancılaştığı sergilenmek için romanda yer bulmuştur. Nergis, çevresine bakarken o gün ona yakın kişinin öldürüldüğünü hatırlar. Renkli basın yine kanlı resimlerle süslüdür. Bir ara esrar kokusunu fark eder. Özgüre de içirmeye çalıştıklarını görünce tepki gösterir ancak ev sahibi, "Bozmayın keyfini hanımefendi," der. Onun ifadesine göre Özgür'ün kendisi istemiştir. Nergis dışarı çıktığında İbraam, "Gocuman adam bunnar," der. İbraam, onlardan daha sağlıklı bir kafa yapısına sahiptir.

İçerden Özgür'ün sağa sola küfrettiği duyulur. "Vatan haini sizsiniz ulan. Ben değilim… Siz sattınız." İbraam zor zapteder Özgür'ü. Nergis'in içinden ağlamak gelir.

Yeni kısım Özgür'ün bunalımı üzerinden devam edecektir. Nergis'le Hanna onu evine götürürler. Özgür, "Evimize gidiyoruz.." ifadesini kullanır. Nergis, Özgür

uyuduktan sonra gece yarısı eve döner. Korhan'la nasıl konuşacağını düşünmektedir. Korhan, Muhtar'ın geldiğini, Nergis'i aradığını söyler. Nergis, Korhan'a kızmaktadır. Onun, "Ekmeğimi herkesle bölüşürüm, kadınımı hiç kimseyle, aslaa!" sözünü hatırlar, gerçek anlamını yeni fark eder. Korhan, kendisini somun ekmek gibi görmektedir. Yapısı böyledir. Buna tepki göstermemiş olduğu için kendisine kızar. Korhan'a neden bu kadar istekle baktığını düşünür. Korhan güçlüdür. Her yerde üstün başarılı olur. Ama artık onun olmayacaktır.

Nergis, sabah kalktığında Korhan yoktur. Babasının kaldığı otele gider. Banu'nun odasına gider. Orada, Muhtar'ın iskelede birisiyle konuştuğunu görür. Banu'nun anlattığına göre o konuştuğu kişi avukat İrfan Serhan'dır. Ankara'da işkenceleri yöneten kişidir. Banu, korkmuştur onların bu yakınlığından. Konuşmalardan Banu'nun Tuğrul yüzünden arandığı anlaşılır. Tuğrul'un yerini öğreneceklerdir. Banu'nun işkence gördüğü anlaşılır. Sigara bastırmışlardır sırtına, karnına, kollarına. Özgür'de de vardır bunlardan. Falaka, elektrik, cop… Banu, İrfan Serhan'a bakarken, "İçim yanıyor, şunun kafasına bir kurşun sıkamadığım için... (s. 304)" diyecektir. Bu cümle, romanın kurgusu açısından önemlidir. Karşımıza ilerleyen aşamada bir arzu olarak tekrar çıkacaktır.

Nergis, sevgilisi için fedakârlık yaptığı için Banu'ya hayranlık duyar. Ancak tam da bu noktada Nergis, kızın anlattıklarının Özgür'den çok Korhan'ı öne çıkardığını fark eder. Yolda babasıyla karşılaşır. Muhtar, Banu'yu tanıdığını bildirir ve öğütler verir Nergis'e. Nergis, buna da kızar. Eve gelir ki Korhan, "Geç bile kaldım." notunu bırakıp gitmiştir.

Yeni kısımda Muhtar'ın Bodrum'a gelişini izleriz. Zaman olarak, bir önceki kısımda Nergis açısından anlatılan olayların bu kez Muhtar açısından anlatıldığını görürüz. Muhtar'ı Haberci karşılamış ve Kürt Nihat'ın 'yürütüldüğü' haberini vermiştir. Resepsiyonda İrfan Serhan'ı görür. Muhtar, fakülteden tanımaktadır İrfan Serhan'ı, gizli polis olduğunu bilmektedir. İrfan Serhan, Muhtar'a, biraz dinlenmek istediğini söylemiştir.

Muhtar, sokakta önce Rahmi ile sonra Fatoş ile karşılaşır. Fatoş, Özgür'le Nergis'in "Bugün" tekneyle çıktıklarını söyler ki bu, romanın zamanına işaret etmek üzere konmuş bir işarettir.

Fatoş, “O gangsterlerle kes artık be, Muhtar, dedi. Recai’yi bile yedi o herifler...” Arkasından da Recai’nin erkek falan olmadığını söyler.Sonra Kürt Nihat’a olanları anlatır: Kürt Nihat, Recai’nin adamıdır. Evine silahlar koyup ihbar ederek yakalatmışlardır. Rahmi de bir zeytincinin dul karısıyla evleniyordur. Fatoş, Zübeyde Ayrancı’yı da tanımaktadır. Kocasıyla ayrı yaşarlar ama ayrılamazlar. “Ramiz Ayrancı o karıyı satar, dedi. Daha doğrusu kiralar! Ama büyük işler için… Davetlilere filan.. (s. 312).” Muhtar, Zübeyde’nin kendisine neden yaklaştığını böylece anlamış olur.

Kurgu açısından baktığımızda Haberci ve Fatoş’un, olup biten olayların nedenlerini ve sonuçlarını bildirmekle görevli figürler olduklarını görürüz.

Muhtar, otele gidip denize girmek isterken iskeleye çıktığında İrfan Serhan’la karşılaşır ki konuşmaları pencereden bakan Nergis ve Banu tarafından önceki kısımda gözlenmiştir. İrfan Serhan, bota binip gider. Muhtar, yolda Nergis’e rastlar. Bu sahne de daha önce Nergis tarafından özetlenmiştir. Burada konuşmalar ayrıntılı olarak verilir. Muhtar, Banu’yu tanıdığını, Nergis’in ona karşı dikkatli olması gerektiğini söyler. Ama Nergis’in dinlemeye niyeti yoktur.

Muhtar, sarhoş bir halde iken Fatoş’la geldikleri otelde Banu’yu görür ve ona kızar. Asıl adını söyler. “Kaçman boşuna kızım, boşuna, diye bağırıyordu. Daha ne kadar yutturacaksın? Peşinizdeler bilesin… Nergis’i bulaştırmayın yalnız… Filiz olun, Banu olun, ne bok olursanız olun. Kan gölüne çevirdiniz ülkeyi. Bu güzelim… Bu cennet ülkede… Yetti artık be… Yetti be… “(s. 320)

Odasına soktuklarında Muhtar hâlâ söylenmektedir. O ara teknenin adını Nergis koyacağını söyler.

Yeni sahne bu tekne adı üzerinden açılacaktır. Nergis, teknenin denize açılma şöleninde adının tekneye verilmesinden etkilenmemiştir. O, Banu’nun sivil polisler arasında cipe bindirilirken üstüne dikilen karanlık bakışlarındaki gizi çözme peşindedir. “Ne vardı o gözlerde? Suçlama mı? Acıma mı? Saldırı mı?(…) Benden mi kuşkulandı yoksa?” Olayın nasıl olduğu bilinmemektedir, yalnızca.dedikodular vardır. Babasının teknesine on iki kişi doluşmuş Karaada’ya doğru gitmektedirler. Bir de Kambur Kaptan vardır. Nergis, Korhan gittikten sonra Özgür’e eski ilgiyi duymamasına şaşmaktadır. Kafası, sürekli Korhan’dadır. Anlatıcı burada “onur kırıklığı duygusuyla” açıklamasını

da yapar. Korhan, telefonlara cevap vermemiştir. Sonunda bir gün, "Sonu gelmez kadınlık sorunlarıyla uğraşamam. Eşit olamayız seninle; güzeli, birbirimizden üstün yanlarımız var. Birlikte olabilirdik, ancak istemedin.. Sana daha yakın birini yeğledin belki. Hakkın. Benim de yarın yapılacak bir dünya işim var. Yorgunum. İyi geceler… "(s. 323) diyecektir.

Nergis'in kafası karışıktır. Maaşı gelmemiştir, muhtemelen işine son verilecektir. Özgür'e dönmeyi pek istemez. Özgür'ü babasının teknesinin başında görür, acır. Özgür, artık onun gözlerinin içine bakmaktadır. Romanda bu sırada seksen sekiz yaşındaki görme gücünü kaybetmiş, kulakları ağır duyan kaptan Kambur Baba tanıtılır. Baba, bu yöreyi iyi bilir. Özgür onunla iyi anlaşmaktadır çünkü kaptanlığı sevmektedir. "Bu da küçük kavgaların adamıydı Korhancığım!.. doğru söyledin, onu kendime daha yakın buldum. Senin gibi, kendini büyük kavgalara adamış biriyle hangi mutluluğu bölüşecektik? Özgür'le neyi bölüşeceksin? Bir şeyini bölüşmeye yanaştı mı bugüne dek seninle? Yanaşmadı. Yanaşmadı ama, bugün durumu…"(s. 325) Bu satırlarda Nergis'in Özgür'ü neden tercih ettiği yansıtılmak istenmektedir. Ayrıca Kaptan'ın tasvir edilmesinin de bir amacı vardır: Romanın sonunda onlara kaptanlık yapacaktır, bunun öncellenmesi yapılmaktadır.

Muhtar, teknesinin suya indirilmiş olmasından mutludur. Nergis ise Fatoş'a, Banu'nun nasıl yakalandığını sorar. Bu arada dikkatle.Kambur Kaptan'ı izlemektedir. Bir yandan da Muhtar'ın 'kaptan özentiliği'ne, Özgür'ün iyileşmekte oluşuna bakmaktadır. "İçmeyip de ne halt edersin. " Bu cümle tırnak içindedir, bir alıntıdır belli ki.[70] Bundan sonra sahne tam bir vodvile dönüşür. Yazar, kişilerin içinde bulunduğu durumu yansıtmak için bunu kasıtlı yapmaktadır. Nergis, bir yandan da kamaralara bakarken Fatoş'un babasını bu kamaralardan birine atabileceğini düşür bu gece. O ara Yiğitlevent teknesi koya girer. Muhtar sevinir, Nergis ve Özgür mutsuz olur ve gözlemci konumunda kalırlar. Malik Bey, armağan olarak bir sandık içki getirir. İçkiler içilip kutlamalar yapılırken Fatoş, Muhtar'ı kucaklayacak gibi karşılayan Zübeyde'yi görür ve Yiğitlevent teknesini kerhaneye benzetir. Muhtar, Yiğetlevent teknesine geçmiştir, orada süren oynak dans Nergis teknesindekileri de Fatoş'u da iyice sinirlendirmektedir.

[70] Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi* romanındaki Aysel'i akla getirmektedir bu cümle: "Ölmeyeceksek içelim bari."

Sonunda Fatoş rezalet çıkarır. "Karşıyakalı Zübeyde, Muhtar ağbinizi kapattı… Na ordalar… Baş pezevenk Malik Bey'in sermayesi Muhtar Ağbiniz… Ne duruyorsunuz ulan içsenize… (s. 334)." Daha da ileri gider, "Üstteki de orospu alttaki de orospu…" diye bağırır. Tartışma kavgaya dönüşür, herkes karışır. Bu sahne şöyle anlatılır: "Sövgüler de, şişe, bardak, tabak çanak atışları da gönlüne kalmıştı herkesin! Sövgünün ayıplı ayıpsız bütün türleri dökülüverdi ortaya. Şarap, konyak, viski, rakı, votka, cin, bira, su, meyve suyu, maden suyu şişeleri havada uçuşuyordu. Tabaklar, bardaklar…" (s. 335) İbraam da, "Silah kaçakçısı pezemekler!.. Hak yiyici deyyoslaaar!." diye bağırmaktadır.

Yazar, vodvilin en vurucu sahnesini de sona saklamıştır. Fatoş, Nergis'e bağırır: "Babanıza sorsanıza Nergis hanım!" Kastettiği şey Banu'yu kimin ihbar ettiğine dair Nergis'in daha önceki sorusudur.

Tam o anda tekne karaya oturur. Kuşkusuz sembolik bir anlamı vardır bu karaya oturmanın. İlişkilerin geldiği noktanın etkili bir anlatımıdır. Bu noktada romanın gelişme bölümünün sona erdiğini, sonuç bölümüne geçileceğini söyleyebiliriz. Nitekim yeni kısımda Nergis'in Fakülteyle ilişiğinin kesildiğini okuruz.

Nergis, Banu olayının aslını öğrenmek için otele gittiğinde babasının İzmir'e gittiğini öğrenir. Orada İrfan Serhan'ı görür, ona saldırmak ister. Odasına döner, düşünmeye başlar. Neden Özgür'le gitmediğini düşünür; canı istememiştir. Özgür, Rahmilerle gitmiştir. "Dadılıktan bıktım!" Korhan'ı da düşünür, "Bırakıp gitti beni, duygusuz, kafasız herif… Bir de başına bir şey gelirse ben… Sıçradı iliştiği yerden. Durulmaya çalıştı. Bir bok da olmaz ona!.." (s. 343) Bu satırlarda Nergis'in sıçraması bir öncellemedir aslında. Korktuğu başına gelecektir Nergis'in. Oradan Fatoş'a geçer. Nergis, Fatoş'u takdir etmektedir.

Nergis tek başına bir şey yapamayacağı kanaatine varır. Bu anlayışa varmasında tekneyi kurtaran Kambur Kaptan'ın çabasını görmüş olması vardır. O olmasa tekne çöktüğü yerde kalacaktır. Bu arada anlatıcı, bu vesileyle, teknenin nasıl kurtarıldığını anlatır. Tekne çürüktür, problemleri vardır. Kaptan, teknenin durumunu beğenmiyordur. Bu, özellikle vurgulanır; aslında son sahneye hazırlık yapılmaktadır. Bunu pekiştirmek üzere İbraam da gelir, teknenin kötü olduğunu söyler. Erol Usta ve Ziya Usta bakmıştır; omurgada çatlak vardır. Muhtar, tekneye baktırmasını söylemiş gitmiştir. Nergis,

tekneyle ilgilenmez. Özgür'e gitmek istemektedir. Orada, camdan baktığında Fatoş ve Özgür'ü sevişirlerken görecektir. Kapıyı çarparak çıkar bahçeden. Eve gidip içmek ister. Korhan'a telefon eder ama Korhan konuşmaz. Ertesi gün uyandığında artık bu kış burada kalmaya karar vermiştir. Çeviri yapacaktır. Tek başına kalıp kendini toparlayacaktır.

Nergis, bankada Haberci ile karşılaşır. Haberci, Nergis'e zengin olduğunu söyler. Ferhat Beyler antik bir madalyonu yirmi bine köylünün birinden almışlar on bir milyona satmışlardır. Jale Hanım'a bu vurgundan üç milyon düşmüştür. O sırada oradan geçen İbraam da gelir. Kambur Kaptan'ın tekneden çıkmadığını söyler. Çünkü kaptan, denizde ölmeyeceğine inanmaktadır. Nergis, Jale Hanım'dan aldığı paralara dokunmamaya karar verir. Rıhtıma iner. Bir yandan da düşünmektedir. "Neresi mavi bu kentin? Sen mavi misin ki, kent mavi olsun?.."(s. 353) Bu satırlar yazarın neden romana *Mavi Karanlık* adını tercih ettiğini yansıtmaktadır. Nergis, Korhan'la oturduğu sokağın içindeki meyhaneye yönelir. Eşcinsel oyuncu, ablak yüzlü eleştirmen de oradadır. Eleştirmen Nergis'le dalga geçer, Korhan olmadığı için artık meyhaneye gelebileceğini söyler. Nergis, kızsa da hak vermektedir eleştirmene. Bir yandan da burasının büyük şehirden farkı olmadığını, orada da toplanıp içeceklerini düşünür. Burası daha güvenlidir sadece. O ara Fatoş gelir meyhaneye. Bir süre sonra dışarı çıkar. Kendisi Hanna'nın elinden almıştır Özgür'ü, Fatoş da onun, diye düşünür; arada pek fark yoktur. "Geçen hafta Jülide Hadiler orji yapmışlar hamamda. Hamamı kapatmışlar. Doktor'un karısı söylüyordu teknede. Hanna da gitmiştir belki. İrlandalısıyla…"(s. 353) Özgür'e gitmek ister sonra vazgeçer. "Cilam kazınınca Fatoş gibi biri çıkıyor altından." Evde otururken İzzet Hadi telefon eder, Özgürlerin de orada olduğunu söyler, gelmesini ister fakat Nergis gitmez. Yirmi ikisinde Jülidelerin veda partisi vardır, ona çağırır. Nergis, evde rakı içip geleceğini planlarken Özgür gelir. Hanna'yı kovduğunu söyler. Çalışmak istediğini söyler ve Nergis'e "Gidelim" der. "Biliyorsun. Seviyorum ben… Sen de. Demedin mi?" (s. 355) Nergis'in cevabı, "Dedim." olur. Sarılırlar.

Nergis, gündüzleri Özgürle birlikte olur ancak geceleri evine döner.

Özgür, resim çizmeye başlamıştır. Bir baş çizmektedir. Ama bu başın ne olduğunu tanımlayamamaktadır. Aslında yazar, romana yeni bir hikâye eklemektedir. Nergis, bir değişim sürecine girmiştir. Kentin arka sokaklarına dolaşır. Anlatıcı, bu arada yerel

halkın hayatına ilişkin gözlemlerini yansıtır. Bunu yaparken bir kavram öne çıkar: aksona. Aksona, süngercilerin yüzeye çıkarken belirli bir metrede bir süre dinlenmelerine verilen addır. Süngerciler, birden yüzeye çıkarlarsa vurgun yemektedirler. Nergis, aksonayı kendi hayatına uygular. Dinlenmesi gerekmektedir. Özgür'e gitmeye karar verir. Özgür evde yoktur. Yaptığı başı bir şeye benzetemez. Bir iki gün sonra tekrar Özgür'e uğradığında da o resmi bir şeye benzetemeyecektir. Kimi çizmektedir Özgür? Okuyucu da uyandırılmak istenen soru budur.

Nergis, Korhan'dan yana olumlu bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte de Özgür'ü aksona olarak düşünmektedir. Nitekim Özgür gelip de konuşmak istediğinde Nergis içinden, "Konuşalım Özgürcüğüm, vakit geldi." diye geçirecektir. Özgür, Nergis'i sevdiğini söyler ve İstanbul'a gitme teklifinde bulunur. Evlenmek ister. "Eski Özgür değilim ben." Nergis ise Özgür'le birlikte kendisinin de değiştiğini söyleyecektir. Daha güçlüdür. "Sevmiyorum seni Özgürcüğüm, bağışla beni. Seni iyileştirme çabam kendimi iyileştirmeydi aslında. Biliyor muydun bunu?" Özgür, "Korhan var değil mi?" diyecektir. (s. 366)

Yazarın gelmek istediği de bu noktadır aslında. Özgür, doğruyu bulması gereken karakter olarak, artık bilinçlenmiş biri olarak Korhan'a hak verecektir.

Bir başka türle, Nergis de bilinçlenmiştir, feminist bir aydınlanmaya uğramıştır. Özgür'e "evet" demeyecektir. Fatoş'tan, "Perdeleri o karıdan istemedim ben," şeklinde söz eden Özgür için Nergis, "bu karı" ya da "şu karı" nın güçlü erkekler için bir süre yararlı olacaklarını sonra da kovulacaklarını düşünür. Aklından, "Deli geçmişimsin sen benim!." diye geçirir. Sonra Özgür'e, "Dinlenmem gerek. Sen de çalış. İstanbul'da mı olur, burada mı, en iyi sen bilirsin. Dediklerine katılıyorum. Korhan haklıydı. Öyle çok iş var ki bekleyip duran…" (s. 367) der.

Özgür çekip gider. Nergis sadece o yüzü merak ettiğini söyler, ona başarılar diler. Bu, bir bakıma bir ayrılık ilanıdır. Giden Özgür'ün ardından bir eziklik duyar içinde ama kendi kendisiyle barışıktır artık. Öte yandan bir eksiklik duygusu da tedirgin etmektedir onu. "Öç alma için yapmadığın kesin mi?" Yazar, bu ayrılık sahnesinin ardından, "Yağmur bardaktan boşanıyordu." diye yazar. Yağmur ona Korhan'ı hatırlatır. Sonra Korhan'a telefon eder, "Seni seviyorum ben…" der. Ardından haklı olduğunu da söyler.

Karşılıklı birbirlerini çağırırlar. Sonunda Korhan geleceğini söyler. Yağmur ise dışarıda gittikçe artmaktadır. Nergis, yorgun ve mutludur.

Nergis bu kez Korhan'ı tercih etmiştir.

Yeni kısım Akkonak'ta ayrılık şöleninde başlar. Nergis ve Özgür birlikte gelmişlerdir davete. Nergis'in aklı Korhan'dadır, onun gelmesini beklemektedir; beraber Ankara'ya gideceklerdir. "Beni, bana kazandırdın; senden esirgeyecek neyim olabilir artık." diye düşünmektedir. Özgür ise içinde yıkılmıştır. Nitekim Özgür sorar, "Niye bu kadar uzaktan bakıyorsun bana?" Nergis cevap veremeden araya başkaları girer. Bir süre sonra Özgür, konukların arasında İrfan Serhan'ı görünce donakalır. İrfan Serhan, Özgür'e, "Sakalların iyi gitmiş yüzüne," der. (s. 379) Belli ki Özgür'ü tanımıştır. Nergis, o anda İrfan Serhan'ın yüzünün Özgür'ün çizmek için kıvrandığı yüz olduğunu anlar ve içinden Özgür'ün bardağı İrfan Serhan'ın kafasına vurmasını ister. Jülide Hadi ve Mister Higgins, Özgür'ün koluna girmiş birileriyle tanıştırmaya götürmektedirler. Nergis, İrfan Serhan'ın İzzet Hadi ve ünlü bir mimarla Senatör Evleri'nden söz ettiklerini duyar. İrfan Serhan da orada kalıyordur. Bu sahnede canlandırılmaya çalışılan şey, işkencecilerle Bodrum sahillerini ele geçirenlerin işbirliğidir. Az ötede Özgür, bu karşılaşmanın etkisiyle kendinden geçer ve doktor çağırırlar.

Bir süre sonra Özgür kendine geldiğinde İrfan Serhan'ı arar ama Nergis, onun gittiğini söyler. Bir yandan da Korhan'la Özgür'ü karşılaştırmaya devam eder. "Tam vaktini nereden bileceksin Özgürcüğüm! Ya erken atılırsın ya da geç… Sen Korhan değilsin ki!" Ardından da böyle karşılaştırmalar yapa yapa Korhan'a ulaştığını düşünür.

O gece davet çıkışı Amerikalı bir eleştirmen gelip Özgür'ün resimlerine bakacaktır. Nergis ve Özgür, bir restoranda beklerlerken Özgür, çizmek istediği yüzün İrfan Serhan'ın yüzü olduğunu söyler. İrfan Serhan, işkencede bir et yığınına dönmüş insana bakarken de, Özgür'ün elini sıkarken de aynı bakışla bakmaktadır. "Bu yüzü göstermek istiyordum."

Özgür'ün son söyledikleri Nergis'i endişelendirir. "Ama yetmiyor bazı..." Özgür'ün bu cümlesi, romanın kurgusu açısından önemlidir. Soru şudur: Resim çizmek yetmiyorsa, ne yapacaktır? Tam o anda televizyonda Korhan İlyasoğlu'nun üç kurşunla öldürüldüğü, saldırganların kaçtığı haberi verilir. (s. 385)

Anlatıcı, bundan sonrasını yeni kısımda anlatma ve özetleme tekniğiyle, Nergis'in üzüntüsü üzerinden anlatır. Nergis, Korhan'ı kendisinin öldürdüğünü düşünerek kendisini suçlamaktadır. İbraam'ı düşünüp içinden ona hitap ederek, "Beni de o kurtardı bunlardan. Gerçekleri bir bir o gösterdi bana. Kalın kafalıyım ben. Çok güç anladım. Onun için vurdular onu. Ben neydim ki o olmasa?... Çürüyüp kalmıştım bu heriflerin arasında…"(s. 388) Nergis, Korhan'ın ölümüyle daha da bilinçlenmiş görünmektedir. Bu arada Özgür'e bile eleştiri yöneltir içinden. Aslında televizyonda haberi duyduğu anı anlatmaktadır.

> Bırak ulan ,çekiştirme kolumu, siktir ol git başımdan sen de. Özgür müsün, ne bokun soyusun!.. Ağılı taş gibi yaşam boyu oturdun yüreğime içimi kararttın… Tek sen misin işkence gören?.. bir bardak bile vurmadın İrfan Serhan'ın başına. Bir parmak kızken beni soymasını biliyordun değil mi? Gene gözün etimde. Kusacağım sizleri gördükçe. O öldü,sana kaldım sanıyorsun değil mi orospu çocuğu?.. (s. 388).

Nergis eve kapanır, dışarı çıkmaz, kimseyle görüşmez. Ölmeyi düşünür. Sonra Korhan'ı düşünür. Korhan ile konuşmalarında Korhan bir sürü doğru şey söylemiştir: "Bitmemek için savaştığımız kadar insanız. Ölüm, hemen bitiverenler içindir." Ertesi gün Nergis daha bir bilinçlenmiştir. "Dün geceki ağlama değildi bu. Artık her şeyi bilerek ağlıyordu." (s. 391)

Muhtar, Ankara'da bir kliniğe yatırılmıştır. Kalp krizi geçirmiştir.

Özgür ve Nergis, Aspat'taki evdedirler. Bir tür iki kişilik yalnızlık yaşamaktadırlar ve Nergis zorlanmaktadır. Sık sık Korhan'ı hatırlamaktadır. Özgür, baş resmini tamamlayamamaktadır. Nergis, okuyamamaktadır. Aralarındaki ilişki aslında bitmiştir. "Benim hamuruma başka tür maya çalında…"(s. 405)

Bu konuşmalar, romanın bitiş konuşmaları olarak görülebilir. Artık sonuçlanması gereken birkaç şey kalmıştır. Baş resmi ne olacak? Özgür ile Nergis'in ilişkileri nereye taşınacak? İrfan Serhan ne olacak?

İrfan Serhan'ın ne olacağı hemen ortaya çıkar. Özgür, denizde balık avlarken karşısına suyun altından İrfan Serhan çıkar ve Özgür, onun üstüne atlayarak onu suda öldürecektir.

Nergis'le konuşurken şu sözlerden Özgür'ün kendisini iyileşmiş olarak gördüğünü anlarız: " Başka ne kurtarırdı beni, yok etmeseydim?"(s. 430) Nergis'in ise şu sözleri, farklı düşündüğünü ortaya koymaktadır: "Öldürmen gerekmezdi."

Özgür, tuvali parçalar. "Çirkindi… Çalışma isteğimi kuruttu benim!.. Ne güzel şeyler var dünyada..."

Jale Hanım, Nergis'in hesabına üç yüz bin lira yatırmıştır. Nergis, sadece kendi parasını çeker, annesinin yatırdığı paraya dokunmaz. Çevreye bakarlar, tenhalaşmıştır artık. Kış başlamıştır. "Gitmeli burdan." Anlatıcı, bu kısmı şöyle bir yorumla bitirir: "Bir kaçışın değil, yaşamlarındaki yeni bir dönemin bldirisiydi bu."

Bu olaydan sonra Özgür büyük bir değişim geçirecektir. İstanbul'a gitmek istemektedir. "İdeolojik, doktriner, artistik nedenleri vardı! Korhan'ı doğru bulmuştur, büyük kente gidip kavgaya karışmadan boştu yaratıcılık !" Nergis, ilk duyduğunda bu anlayışı doğru bulsa da bir eksiklik olduğunu hisseder. Özgür, İrfan Serhan'ı öldürmüş olmasını bile intikam olarak değil, siyasal bir gereklilik olarak görmektedir. Özgür, giderek ülke sorunlarının çözümünü silahlı eylemde görmeye başlamıştır. Çevresinde birkaç öğrenci de vardır.

Anlatıcı Özgür'ün giderek bir gerilla pozuna büründüğünü, alkolü artırdığını, cinsel ilişkilerinin kırıcı olmaya başladığını anlatır. Nergis, hamile kalmıştır.

Bir gün Özgür sarhoş gelir. Elindeki gazeteden sağcıların öldürüldüğünü haberini gösterir. Özgür, bu eylemi savunmaktadır. "Bu azılı herifi öldürmekle bize kazandırdıklarını görmemek için insanın kör ya da…" Nergis ise, "Görmez olur muyuz? Bizi öldüreceklerine gerekçe kazandırıyorlar…" Özgür'ün cevabı Nergis'i kızdıracaktır: "Gözümüzü açalım biz de, dedi. Enayileri öldürürler…(s. 437)." Nergis, "Saygısızlık etme ulan it!" diye bağıracaktır. Ama daha kötüsü, gitmek isteyen Nergis'i engellemeye çalışan Özgür'ün söyledikleridir: "Neyine güveneceğim? dedi. Bir yere gidemezsin…" Her şeyin bittiği sahnedir bu. Nergis, Özgür'ün yüzüne bir tokat patlatır. İtiş kakışta Özgür'ün yüzüne bir şey bulup indirir yine. Özgür'ün yüzü gözü kan içinde kalır.

Sabah olduğunda İbraam gelir. İbraam da İstanbul'a gidecektir yakında, grev bitmiştir. Nergis, ona tekneyi sorar. Tekne yapılmıştır.

Özgür, Nergis'ten İstanbul'da evlenmelerini ister.

Haberci gelir, Muhtar'ın geçen hafta hastaneden çıktığını, iyi olduğunu, artık evinde kalacağını söyler. Muhtar, Nergis'in aramasını istemektedir. Tekne Nergis'indir. Banu için çok uğraşmıştır. Banu ise kendisini Güvenlik'te üst kattan atmıştır.

Nergis, bu haberden çok etkilenir. Bir süre Bodrum kalesini dolaşır, ölümü düşünür. Eve gelir. Özgür'e, "Biz ne vakit yola çıkıyoruz?" diye sorar. Aslında ikisi de korkmaktadır. Nergis, "Çevrede her şey yapay biçimde doğal; o korkutuyor beni, dedi. Bizi de bir yerlere itiyorlar o doğallıkla."

Nergis'in İstanbul'a gitmek için bir koşulu vardır. "Tekneyle gideceğiz. Bizim Nergis teknesiyle…" Ardında da ekler: "Yoksa yalnız gidersin…"

Özgür, İbraam'ı da almayı düşünür. Nergis, İbraam'ı duyunca önce sevinir ama sonra aklından şunlar geçer: " Ağır ağır kolu kanadı kırılır gibi kaldı sonra. Bizim peşimize sen nasıl takılırsın İbraamcığım? Nereye varacağı belli olan o deli teknesinde senin işin ne?.."

Anlatıcı burada Nergis'in niyetine işaret etmektedir. Nergis'in hedefi İstanbul'a varmak değildir.

Romanın son kısmına yazar YOLCULUK başlığını koymuştur. Nergis teknesinin yolculuk hazırlıkları anlatılmaktadır. Lodos vardır. Dalgalar acımasız biçimde limandaki tekneleri sarsmaktadır. Kambur Kaptan sabırsız, herkes İbraam'ın gelişini beklemektedir. Özgür, İbraam'ın geleceğine inanmaktadır. Nergis ise kimseyi beklememektedir. Yola çıkarlar. Biraz sonra kahvelerin ordan İbraam görünür acılı bir yüzle. Oradakiler onu belediklerini söylerler ama İbraam otobüsle gidecektir. "Enayi miyim, işi Allah'a bırakayım? Dosdoğru yol varken…"(s. 448).

Anlatıcı, Mehmet Kaptan'la Aleko'nun sözleriyle bitirir romanı:

> Doğru depduru… Beli ça'lak de'neyle açık deniz, Sisam'ın dar boğazını tutacaklar… Boğazda akıntısı, anaforu… Bir de bora patladı mı… Diyelim geçtiler Darboğaz'ı… Menderes Mataklığı'nı da atlattı. Çeşmeye varmedan Mersincik Topukları… Sepmekaya… Ardından Karaburun… diyelim onu da geçtiler… İzmir Körfezi… Çandarlı Körfezi… Yıldızı, karayel,…diyelim onu da geçtiler…(s.448).

Aslında Nergis'in yaptığı bir tür intihardır. Yanında Özgür'ü de sürüklemiştir.

2.2.4. Zaman

Mavi Karanlık romanının yazılma zamanı, romanın son sayfasında 22 Ağustos 1982 Bodrum olarak belirtilmiştir. Bu tarihin önemi şuradadır: Roman, 12 Eylül 1980 İhtilali sonrasında yazılmıştır. Darbe sürecinde ve sonrasında yaşananlar kuşkusuz yazarı etkilemiştir. Özellikle romanın temasının siyasal boyutu ve anlatı zamanının hemen 1980 öncesi bir süreci kapsadığı düşünüldüğünde, etki kaçınılmazdır. Romanın yazılma süreciyle olay zamanı arasındaki mesafe çok kısadır. Romanın hemen 1980 sonrasında yazılmaya başlandığı düşünülürse, olay zamanın kesin olmamakla birlikte 1878-79 kışında sona erdiğini varsayarsak, arada ancak bir ya da en fazla iki yıllık bir zaman dilimi olacağı açıktır.

Yazar, olay zamanını tam olarak vermemekle birlikte, romanda yer alan öldürme olaylarından, özellikle de akademisyen cinayetlerinden[71] yola çıkarak, tarihi bilgilerimizi de değerlendirdiğimizde 1978- 1979 yaz başından, 1978-1979 kışına kadar geçen yaklaşık altı aylık[72] bir süreç çıkmaktadır karşımıza. Bu süreci, yaz mevsimi baz alındığında haziran ile kasım ayları arası olarak belirleyebiliriz.

Anlatıcı, genellikle kronolojik bir sıra izlemektedir. Olay, haziran ayında başlayıp kışın sonuçlanmaktadır. Romanın şimdiki zamanı bu ilerleyen zaman dilimidir. Anlatıcının gösterme tekniğiyle canlandırdığı sahneler bu zaman diliminde verilmektedir. Anlatıcı, olayların akışı içinde, neden-sonuç ilişkisi kurulmasında bir boşluğun doğmaması için şimdiki zamanda gösterme tekniğiyle verdiği bir olayla ilgili geçmişe ait bilgileri mutlaka özetleyerek verir. Nergis, İbraam'la önceki yıl öpüştüğünü, ağzının soğan koktuğunu söyler. Özgür'le on yedi yaşında iken yattığını söyler. İlişkileri üç yıl sürmüştür. Profesör İzzetin Hadi, on yıl kadar önce Akkonak'a yerleşmiştir. Birkaç sayfa sonra Akkonak'ın bitiminin on ikinci yılı olduğunu okuruz.

"Günlerdir bir tatsız düşün sabahında yaşıyordu Nergis." (s. 128) cümlesinde kaç gün geçtiği belli değildir. Ama hemen arkasından gelen şu cümle ile Özgür'ün

[71] Bedrettin Cömert, 11 Temmuz 1978 Salı günü öldürülmüştür.
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bedrettin_C%C3%B6mert (Erişim: 20 Haziran 2014)
[72] "Ne olaylar akıp gitti şu altı ayda…(s. 416)."

tutuklandığı, Gökova gezisine çıkıldığı zamanın başlangıcı ve sonrası anlatmakta, aradaki zaman dilimi atlanmaktadır.

> Özgür'ün gidişi, ertesi gün hiç de istekli çıkmadıkları Gökova yolculuğu, kısa bir uyanmadan sonra gözler kapanınca yeniden görülmeye başlanan kötü düşün geçmişte kalan iki parçasıydı. Gökova dönüşü kendini attığı evde başlayan düş sabahı da bitiyordu artık! Şimdi o düşün yaşamda çıkacağı günler başlıyordu sanki! (s.128)

Yine, "Günlerdir denize yalnız gidiyordu Korhan." (s. 130) cümlesi belirsiz ama uzunca bir sürenin geçtiğini ifade eder. Gazetelerde yer alan bir doçentin vurulduğu haberi, eğer bu haberi gerçek dünyadaki Bedrettin Cömert olarak düşünürsek, 11 Temmuz 1978 Salı gününe gelmiştir zaman. Nitekim, Nergis, para muhasebesi yaparken, "Ay sonuna bir şey kalmadı. Ağustos aylığı da gelir de; bakalım Eylül'de ne olacak." (s. 167) diye düşünür kendi kendine.

Şu cümle zamanın ilerlediğini gösterir: "Güneş gene yakıyor ya, eski güneş değil. Eylül en tatlı dönem buralarda." (s. 224) Özgür, serbest bırakılmıştır.

Anlatıcı Nergis'i anlatırken, "Havalar da dönmeye başladı. Üşür gibi oldu birden." (s. 260) diye anlatır ve Nergis, Özgür'e hırka isteyip istemediğini sorar. Artık sezon bitmektedir. Kış yaklaşmaktadır. Burada romanın temasıyla mevsimin yazdan kışa dönmesi arasında bir uyum söz konusudur.

"Havalar biraz daha serinleşmiş, günler biraz daha kısalmıştı." cümlesi kışı kesinleştirir. Bodrum'da insanlar yavaş yavaş şehri terk etmiştir ya da terk etmektedir. "Ne olaylar akıp gitti şu altı ayda…"(s. 416) cümlesi geçen zamanı kesinler. Özgür, İrfan Serhan'ı öldürür.

Bu olaydan sonra iki hafta geçtiğini, "Geldiklerinin kinci haftasında, gazeteler, Ankaralı avukat İrfan Serhan'ın dinlenmekte olduğu Akdeniz kıyılarında dalış sırasında kazayla öldüğünü birkaç satırla verince." (s. 434) cümlesinden anlarız.

Bundan birkaç gün sonra da Nergis ve Özgür, lodosun kenti kuşattığı bir gün (s. 446) Bodrum'dan ayrılırlar. Demek ki romanın anlatı zamanı altı buçuk aylık bir zamanı kapsar. Mevsim, yaz başından kışa geçmiştir.

2. 2. 5. Mekân

Mavi Karanlık romanının anlatı zamanı yaz mevsimidir. Mekân da, bir tatil mekânı olan Bodrum'dur. Böyle olunca olaylar büyük oranda açık mekânda geçer. Kapalı mekân olarak otel ve pansiyonlar, birkaç ev ve teknelerin kapalı yerleri söz konusu edilir. Romandaki olayların gelişmesinde özel bir etkileri de yoktur. Söz konusu edilen yerlerde de çoğunlukla uyku, sevişme, dinlenme olaylarının geçtiği mekânlardır. Bu nedenle açık ve kapalı mekân olarak bir ayrıma gitme gereği duymadık.

Mavi Karanlık romanında mekânın özel bir anlamı vardır. Çünkü roman tematik olarak mekân üzerine kurulmuştur. Yazar, Mavi Kent olarak adlandırılan Bodrum'un aslında mavi değil kara olduğunu anlatmak üzere yola çıkmıştır. Roman da adını zaten buradan almaktadır. Bu nedenle Bodrum, *Mavi Karanlık* romanının ana mekânıdır. Romanda olaylar çok büyük oranda Bodrum'da geçer. Hatta şöyle söylemek de mümkündür: *Mavi Karanlık*, Bodrum'u anlatan bir romandır.[73]

Romanın Bodrum'u anlatmasının kanımızca iki nedeni vardır. Birincisi, Bodrum, Halikarnas Balıkçısı'nın keşfinden ve onu izleyen Azra Erhat, Bedrettin Eyüboğlu ve Sabahattin Eyüboğlu'nun yöreyi ünlendirmesinden sonra sanatçıların akınına uğramıştır. Yetmişli yılarda birçok ressam, yazar, şair oraya yerleşmiştir. Sonuçta Bodrum, Türkiye'nin en ünlü tatil beldesi olmuştur. Magazin basınının el atmasıyla da popülaritesi artmış, bir özgürlük mekânına dönüşmüştür. Bu açıdan Bodrum, romanın yazıldığı dönem de düşünüldüğünde, yazarın anlatmak istediği burjuvazinin cinsellikle ilgili yozlaşmasına cevaz verecek bir mekândır. İkincisi, Bodrum, anarşinin kol gezdiği İstanbul ve Ankara'daki mücadele ve sorumluluk almayı gerektiren, tehlikelerle dolu ortamından kaçıp sığınılan, yenilip içilip eğlenilen, bol bol sevişilen bir mekân olarak etkili bir kontrast oluşturmaktadır.

İstanbul ve Ankara, roman kahramanlarının asıl yaşadıkları ve kurtulmaya çalışılan mekânlardır. Muhtar, İstanbul'dan emekliliğini yaşamak üzere; Nergis ve Korhan Ankara'dan, Korhan'ı öldürülmekten kurtarmak amacıyla Bodrum'a

[73] Selim İleri'nin *Her Gece Bodrum* romanı ile *Cehennem Kraliçesi* romanları da bu çerçevede anılabilir.

gelmişlerdir. Nitekim romanda bu kentler, konuşma yoluyla, gazetelerdeki haberler yoluyla romana dahil olurlar fakat sahneler orada geçmez. Sadece Muhtar, ortağı öldürülünce bir süre oraya gitmek zorunda kalır ve romanın sonunda da yine Muhtar'ın oraya yerleştiğini öğreniriz haber olarak. Ama Ankara ve İstanbul, dönülmesi gereken; dönülecek olan mekânlardır da, onu da belirtmek gerekir ki romanda Korhan, Ankara'ya dönünce öldürülür. Muhtar, oraya yerleşir. Nergis ve Özgür de oraya doğru yola çıkarlar. Hatta İbraam da çalışmak üzere İstanbul'a gider.

Bodrum, açık mekân olarak, romanda çevresinde yer alan Akyarlar, Karaincir, Aspat, Bardakçı, Türkbükü, Gölköy, Yalı Kavak, Gökova gibi yerleşim yerleriyle birlikte, daha çok denizleriyle anılır. Ancak bu yerler, ayrıntılı olarak anlatılmaz. Buralarda denize girilir, yüzülür, balık avlanır, tekne gezintisi yapılır, zaman zaman da manzara izlenir. Ancak Vedat Türkali'nin anlatımında bir Halikarnas Balıkçısı'nın coşkunluğu görülmez. Romantizm yoktur onda. Örneğin romanın açılış pasajına bakalım:

> Nasıl sevmem bu kenti? Bu maviden yeşile güneşe boyanmış doğa, insanı küçümsemeden nerde böyle kuşatır dört yanı? Bir şu kale olmasaydı. Ortaçağ zindan bekçisi gibi durur…Mauselleion'un katilleri Hıristiyan barbarlar dikti, bizim aptallar da onardı; bir avuç para döktüler bu taştan gâvur pisliğine!.. Ne var gene sabah sabah?.. Uykuyu alamadık. Akşam biraz da fazla mı kaçırdık, ne?..(s. 1).

Kimi zaman da bu yerlerle ilgili olarak çeşitli bilgiler verilir. Örneğin Muhtar, denizde tekneyle giderlerken geçtikleri Bardakçı ile ilgili olarak, "Şurda, Bardakçı'daki çeşme, mitolojide Hermafrodit olayının geçtiği yermiş. Ne saldırılar, ne kanlı kıyımlar, ne tutkulu sevişmeler sinmiş denizde bir evlik toprak parçası için… (s. 52)." diyecektir. Esasen Muhtar'ın söyledikleri şeyler romanda gerçekleşecek olan ya da gerçekleşmekte olan şeylerdir. Bu yolla, tarihle mekân üzerinden bir ilişki kurulmuştur. Geçmişte de benzer şeyler yaşanmıştır bu topraklarda, denilmektedir.

"Balık Gökova'da… Buraları çöl ettiler (s. 54)." sözü Özgür'le Muhtar'ın konuşmalarındandır. Sideri Adası'dan orfoz, Löngöz'de müren vurulmuştur. Balık hikâyeleri anlatılır.

Bodrum merkezi, sokaklar, meyhaneler, restoranlar, mendirek, Raşit'in kahvesi, deniz kıyısı ve tekneler romanda en çok yeri tutan açık mekânlardır. Özellikle meyhaneler ve restoranlar, roman kahramanlarının buluşma, yeme içme, eğlenme ve rastlaşma mekânlarıdır.

Nergis, Özgür'ün evine gidecektir ilk kez. Özgür'ün evinin bahçesinde toplanmış kalabalığa karışırlar Korhan ile birlikte. Özgür'ün evinin bahçesinin meyhaneden farkı yoktur. Aynı kitle orada da vardır.

Nergis, İbraam'la birlikte Yalı Kahve'de Korhan'ı bekler. (s. 80) Oradan meyhaneler sokağındaki Tek Tek' e giderler. "Meyhanelerin sokağına saptıklarında kaldırımlardaki masalar dolmuştu. Bir sürü tanıdık. Ünlüler. Şu falanca. Beriki filanca. Öteki feşmekân… Eskiden depolar, marangozlar, küçük işyerleriyle izbe bir yan sokaktı burası… (s. 82)." Şimdi iki yanlı meyhaneler. Çiçek pasajı oldu diyorlar! İşte bizimkiler de sağdaki bara dizilmişler (s. 82)." Muhtar, Rahmi, Fatoş, Jale Hanım, Ferhat Bey vb. oradadırlar.

Özgür'ün evinin bahçesinde onun resimleri, yontuları, seramikleri sergilenir. Korhan ile Özgür'ün sanat üzerine tartışmaları burada gerçekleşir. (s. 103) Oradan çıkıp Özgür'ün teknesiyle Adaboğazı'na, denize girmeye giderler. Burada anlatıcı yoğun olarak cinsellik üzerinde durur. Fatoş, alımlı vücudunu sergiler; Nergis, Özgür'ün Fatoş'a ilgiyle baktığını görür. Gerard'la Zerrin kumsalda içerilere doğru koşmaktadırlar. Nergis, "Demek Gerrar'la Zerrin. Pierre Natalie'yleydi. Belli olmaz bunlar, otelde değişirler!" (s. 107) diye düşünür. O sırada Hümaşah teknesi ile Muhtar gelir, o tekneye doluşurlar. Özgür, kendi teknesinden ayrılmaz.

Korhan ile Nergis, liman kıyısında dolaşırlarken Yiğitlevent teknesinde oturan Muhtar tarafından çağrılırlar. Recai Bey ve karısı, Rahmi ile Fatoş, Malik Bey ve karısı Nazan teknenin kıçüstünde oturmaktadırlar. Oradan sonra Korhan ile Nergis, İbraam'ı da alıp Tek Tek'e giderler. Banu, Korhan'ı Körfez lokantasında otururken gördüğünü anlatır Nergis'e. Nergis'i ziyarete geldiğinde de bahçede otururlar. Nergis, ardından Körfez'e gidecektir.[74]Korhan'ın misafirleriyle birlikte orada oturacaklardır.

Nergis, Korhan'la tartıştıktan sonra meyhaneye giderler:

> Meyhaneye geldiklerinde bardaki tabureler dolmuştu. Belli kişiler vaktinde tutmuşlar yerlerini. Restoranlara dağılmadan akşam sekize, dokuza kadar içki alınan bu Amerikan barlı, yan bahçesinde birkaç tahta masa dizilmiş meyhane, kentin sanatçı kişilerinin, onların yanı sıra, Çoğu Ankara, İstanbul gibi büyük kentlerden kadınlı erkekli seçkinlerin buluşma, söyleşi, dedikodu yeri.

[74] http://www.korfezrestaurant.com.tr/fotograflar.htm (Erişim: 5 Temmuz 2014)

> Hepsi tanıdık. Daha çok da Nergis'in tanıdıkları. Korhan hoşlanmadığı için uğramıyorlardı (s. 181).

Yazarın meyhaneyi seçmesinin özel bir anlamı vardır: Nergis'in değer verdiği sanatçı kesimini eleştirmek. Yazar, bu eleştiriyi Korhan'a yaptırıyor: "Alkol salamurasına yatmış bir sürü beyin. Sarhoşlar arasında başı çekmekle şişinen bu adama bak. Senin dostun. Köşede oturuyor. Yanakları sarkmış zavallının. Yaşı da bir şey değil daha. Eleştirinin tahtına kuruldum sanıyor. Meyhanedeki saygınlığıyla mutlu… Tanımak gerek bunları. Tanıdın mı pek uğramak gelmiyor içinden.

Recai Beyler lüks bir pansiyonda kalırlar.

Muhtar, ağustos sonu geldiğinde otelden çıkmaktan vazgeçer. Filiz de aynı otelde kalmaktadır. Muhtar, teknesinin yapımı bitince İstanbul'a, Adalar'a, Boğaz'a, Bebek Koyu'na gitme hayalleri kurar. Karaincir, Bağla, Karaada, Yalıçiftlik, Oraklar gitmek istediği yakın yörelerdir.

Fatoş, Muhlis Bey'in evini Recai ile buluşma yeri olarak kullanır.

Nergis ve Korhan, Mürüvveti'in bahçeli evinde kalırlar. Yemeği bahçede yerler.

Yalı Kahve sık kullanılan bir ünlü mekândır. Nergis ve Korhan da oraya uğrar, limanda. Raşit'in kahvesi diye de geçer sık sık başka romanlarda (s. 213).

Türkbükü'ne, İbraam'ın evine gidilir. Bu yolculuk, romanda bazı sırların açıklanması için bir vesileden ibarettir. Yazar, bir işçi evini göstermek istemektedir, kanımızca. İbraam, romandaki işçi temsilcisidir. Türkbükü'ne giderlerken Nergis, yol buyunca Özgür ile bir zamanlar dolaştıkları, seviştikleri yerleri hatırlar. Torba, bu mekânlardan biridir.

Türkbükü'nde İbraam'ın evi vardır; bir kısımda oradan söz edilir. Aspat'ta Özgür'ün evi vardır, oradan söz edilir. Onun dışında olaylar daha çok Bodrum merkezinde geçer. Nergis ve Korhan merkezde, Mürüvveti'in evinde otururlar. Muhtar, Fatoş'la rahat ilişki kurabilmek için otelde kalır.

Nergis, Mendireğe gider, denize girer. Limana girip çıkan teknelere bakar. Çıkıp kayalarda güneşlenir.

İstanbul, romanın sadece bir kısmında yer alır. Ortağı Selami'yi vurdukları için Muhtar İstanbul'a gitmiştir. Karaköy'deki hanın ikinci katındadır yazıhane. Selami'yi ziyarete Cerrahpaşa'ya gider. Çevresindekilerin çoğunluğu Muhtar'a İstanbul'dan ayrılmasını öğütlerler.

Muhtar, Galata'dan Tophane'ye iner. Oradan Krepen Pasajı'ndaki meyhaneye gider. Bir tanıdık göremeyince Beyoğlu'ndan Cihangir'deki evinie gider. Ölüm tehdidi alınca ayrılır evden. Çeşmeye gider. Üç gün kalırlar Çeşme'de. Yazar, bu sahneyi şöyle anlatır: " Üç gün kaldığı Çeşme'deki evde her şey öyle çekiciydi ki Muhtar için, biraz üsteleseler günlerce kalabilirdi (s. 269)." Arkasından Çeşme'deki yaşantı anlatılacaktır. Çeşme sahnelerinin kurgu açısından önemi şuradadır: Sermaye sahiplerinin işleri nasıl döndürdüğünü, hatta cinayete kadar giden hareketlere girişebildiklerini, acımasız olabildiklerini yansıtmaktır. Bir de sadece Bodrum değil, Çeşme'nin de ele geçirilecek mekânlar oldarak göründüğünü yansıtmaktır. Çeşme'de Muhtar'ın aldığı teklifle sermaye sahiplerinin yanında yer aldığını gözlemleriz.

Tekne, bir eğlence, cinsellik, kadınların vücut gösterme mekânıdır. Romanda birçok tekne vardır: Nergis, Hümaşah, Yiğitlevent, Zoka.

2.2.6. Kişiler

Mavi Karanlık romanının içeriğini, kanımızca, büyük oranda kişiler oluşturur. Bu nedenle, roman kişilerinin taşıdığı özelliklerin ortaya konması, yazarın bu romanla anlatmak istediklerini aydınlatacaktır.

2.2.6.1.Birinci Dereceden Kişiler

Mavi Karanlık romanında iki roman kahramanının bakış açısı kullanılmaktadır: Avukat Muhtar Deren ve onun kızı akademisyen Nergis Deren. Bu nedenle, bu iki kahramanı romanın tematik gücü, başkahramanlar (protagonists charecter) olarak kabul edebiliriz. İkisi arasında bir derecelendirme söz konusu olduğunda da Nergis Deren'in ön planda olduğunu söylemek gerekir. Çünkü olayların merkezinde daima Nergis Deren vardır. Diğer kahramanlar onunla ilişkisi oranında romanda yer alırlar.

Nergis Deren'in sevgilisi Korhan ve eski sevgilisi Özgür ise, daha çok Nergis'in bakış açısından yansıtıldıkları için ikinci dereceden fakat çok önemli roman kahramanlarıdırlar.

Bu dört kişiyi karakter ve tip ayrımı bakımından, bir başka deyişle de yalınkat kahraman ve yuvarlak kahraman oluş bakımından sınıflandıracak olursak şunları söylemek mümkündür: Bu kişilerin hiçbiri tam olarak karakter özellikleri göstermezler. Tip özellikleri de göstermezler. Derece derece her iki özelliği de taşırlar. Ayrıca, karaktere daha yakın olanlar da vardır, tipe daha yakın olanlar da vardır. Örneğin Korhan daha çok tipe yakındır. Çünkü Korhan, yazarın görüşlerini dile getirmek üzere oradadır. Yazarın romandaki temsilcisi konumundadır. Özgür, karaktere daha yakın durur. Çeşitli olaylar karşısında değişimler geçirir. Ancak onun da rolü Korhan'a karşıt olarak olumsuz karaktere örnek oluşturmaktır. Muhtar, korktuğu güce yakın duran ve ondan nemalanmaya çalışan, belirli bir fikre bağlılığı olmayan bir tipi canlandırır. Nergis ise duruma göre duygusal ve düşünsel dalgalanmalar yaşayan, birtakım zaafları olan bir

karakterdir. Korhan ile Özgür arasında gider gelir, seçimlerinde durumsal etkenler rol oynar.

Muhtar: Kırk dokuz yaşındadır. Bıktığı İstanbul'u bırakıp Bodrum'a yerleşmek istemektedir. İşleri eylül sonuna dek ortağı Selami'ye devretmiştir. Bodrum'da bir otelde yaşamaktadır. Çapkındır. Rahmi'nin karısı Fatoş'la birlikte olduğu söylentisi yayılmıştır. Fatoş'la ilişkisi yedi sekiz ay sürmüştür. Fatoş'un kocası Rahmi'yi yıllardır tanımaktadır. Karısı Jale'den ayrılalı dokuz yıl olmuştur.

Tekne yaptırmaktadır, para sıkıntısı vardır. Bu parayı Malik Bey'den temin edecektir. Serinkanlıdır. Nergis'le benzeyen yanları vardır. Zekidir, rahatına düşkündür, keyfini feleğe vermez biridir.

Heybeliada Deniz Lisesi'nden ikinci sınıftan atılmıştır. Hukuk Fakültesinde başarılı olmuştur. Avukatlıkta tez ilerlemiştir. Deniz ve tekneyi, kadınları birlikte getirdiği için sever daha çok. Okumayı, kitapları, politik konular üstüne çene çalmayı güzel kadınlarla olursa sever. Çevresi daha çok CHP'lidir. Birkaç solcu gencin davalarını üstlenmiş, başarılı olmuş ama sonra vazgeçmiştir, ona göre değildir. Günden güne içine düşülen kanlı oyundan kaçmak için Bodrum'a gelmiştir. Yakın tanıdığı birileri de öldürülünce işi ortağı Selami'ye bırakmıştır.

Muhtar'ın Malik bey ile çok eski dostluğu vardır. Malik Bey'in kıyılardaki yapı ortaklığının işlerinin özel olarak takip edilmesi gerektiğini söyleyerek Muhtar'a yüksek ücret teklif eder. Muhtar, kendisini çoktan güçlü biri olarak kaptan ünüformasıyla görmeye başlamıştır bile.

Muhtar'ın kalp krizi geçirip Ankara'da bir kliniğe yattığı duyulur.

Nergis: Nergis, ayrılmış bulunan Muhtar ve Jale'nin kızıdır. Ankara'da akademisyendir. Akademisyen sevgilisi Korhan'ı ölüm tehditleri aldığı için Bodrum'a kaçırmak için gelmiştir. Doktorasını henüz verememiştir. Bodrum'u Nuhun Gemisi olarak görmektedir. Bodrum'da eski sevgilisi Özgür vardır. Nergis, Korhan ve Özgür arasında salınıp duracaktır. Korhan; romanda akıl, mantık, sağduyu, bilim, görev, ahlak, sorumluluk gibi değerleri temsil etmektedir. Özgür ise, adından da anlaşılabileceği gibi özgürlük, tensel hazlar, duygu, serbestlik, sanat, keyfilik, bencillik, bireysellik gibi

Korhan'a zıt niteliklere sahip birisidir. Yakışıklıdır, kadınlar tarafından beğenilir. Nergis, bu iki karakter arasında kararsız kalır. Gönlü önceleri Özgür'den yanadır, bu yüzden onunla sevişir ancak süreç içinde Korhan'ın etkisiyle bilinçlenir, gözleri açılır ve Özgür'ün bencilliğini, yüzeyselliği görür, Korhan'a döner. Korhan ölünce Özgür'le birlikte bir intihar yolculuğuna çıkar.

Korhan: Nergis'in Hacettepe'de fizik asistanı sevgilisidir. Ölüm tehditleri aldığı için Nergis tarafından Bodrum'a getirilmiştir. Korhan, beş on gün sonra dönmek istemektedir. Kendisini cepheden kaçmış gibi hisseder. Laboratuvardaki deney öylece kalmıştır. Korhan, öğrenciliğinde "Einstein" diye anılan, atlet, boksör, bütün devlet sınavlarını kazanmış, Rizeli br köy öğretmeninin çocuğudur. Amerika'da dört yıl burs almış ama kalmasını istediklerinde kabul etmemiştir: "Memleçetumuz teduk, kelduk." Az konuşur, çok çalışır biridir. Filmden de edebiyattan da anlar. İki yıldır Nergis'le birliktedir ve onunla evlenmek istemektedir. Davete giderken sıcağa rağmen pantolon ve kapalı yaka kahverengi gömlek giyer. Kahverengi pabuç ve küf yeşili çoraplarıyla Nergis tarafından rüküş olarak görülür.

Nergis, Ankara'da annesiyle birlikte yaşamakla birlikte çoğunlukla Korhan'da kalır. Nergis, Korhan'dan dört aylık bebek aldırmıştır. Korhan, yöresel kıyafetleri sever. Karadenizli kadınların peştemallarını serer deniz kenarına, üzerine yatar. Bunlar, Korhan'ın yerelliğini vurgulamak üzere romanda yer alırlar. Korhan çalışkan birisidir. Nergis'in "Beni öldürseler ne yaparsın?" sorusuna, "Daha çok çalışırım," diyecektir.

Nergis, her şeyin en doğrusunu söylediği için Korhan'dan yakınmaktadır. Korhan, yazarın temsilcisi olarak Özgür'ün çeşitli görüşlerine karşı çıkar.

Korhan, sanatçının güzelin ve doğrunun avukatı olması gerektiğini savunur. Ona göre çağın yüreği nerede atıyorsa sanatçı ordan uzak düşmemelidir. Bodrum'da da çalışan emekçiler vardır, Özgür onları da resmetmelidir. Çevredeki aydınları, "alkol salamurasına yatmış bir sürü beyin," diye eleştirir. Korhan, Özgür'ü seçmiş olan Nergis'in ardından Bodrum'u terk eder, Ankara'ya döner. Nergis, tekrar Korhan'a dönmek isteyecektir, Korhan da bunu kabul edecektir ancak vurulacaktır.

Özgür: Nergis'in ilk sevgilisidir. Adı gibi özgür ruhlu biridir. Bencildir, başına buyruktur, asidir. Özgürlüğüne düşkündür. Balık tutma tutkusu vardır. Romanda Korhan'ın karşıtı olarak kurgulanmıştır. Korhan, Nergis'in kendisini buraya Özgür burada olduğu için getirdiğini düşünmektedir. Nergis, Özgür'ü ayrıldıktan sonra ilk gördüğünde, "Bugün de çok güzel adam," diye düşünecektir. Nergis, Özgür için, "Erkeğin orospusu," diyecektir. Özgür, babasından kaçmak için Paris'te uzun yıllar kalmıştır. Galatasaray'ı zor bitirmiş, mimarlığı yarım bırakmıştır. Karaköy'de bir hanın dolgunca kirasıyla geçinir. Resimlerini satamaz. Ablasından yardımlar alır. Sinemaya tutkundur. Yaratıcılığına kimseyi karıştırmaz. Başkaldırmadan büyük sanatçı olunamayacağına inanır. Evine çok sayıda insan girer çıkar. Nergis, Özgür'ün yaptığı her işi iyi yaptığını düşünür. Ancak "Palavrası yaptığı işten büyük"tür.

Özgür'e göre; Bodrum'a yerleşmiş bir sürü aydın vardır, onlar buraların sağcılar tarafından ele geçirilmesine izin vermeyeceklerdir. Kendisi de bir sanatçıdır, bir sürü gerzeğin ne yaptığı da onu ilgilendirmemektedir. Özgür, olayları bir polisiye meselesi olarak görmektedir. Korhan ise buna karşı çıkacaktır.

Nergis, Özgür'ün yalnız başına yaşayabilmesi için herkesin gerekli olduğunu düşünür. Beğenilmelidir, ancak beğenmeyene, şu ya da bu nedenle küçümseyip sövüp sayana ne yapıp edip yanaşacaktır. Hainlikle bağlılığın, sevgiyle nefretin, dostlukla düşmanlığın karmaşık simgesidir. Okşarken boğabilir, parçalamak için atıldığı bir sıra ateş gibi bir öpücük kondurabilir. Nergis'e göre insan doğasındaki diyalektiğin kaba sergilemesidir bu oğlan. Nergis, onu bir gün bile sevmediğini düşünür. Korkup bağlanmıştır.

Rahmi ise onu çelişkili bulur, yaptığıyla söylediklerini uyuşturamaz, demokrasi dersi verir ama demokrat değildir. Korhan; sanatçının güzelin, doğruların avukatı olması gerektiğini savunurken Özgür, sanatçının avukat olmadığı görüşünü savunur.

Özgür, polisçe alınıp götürülecek, işkence görecek ve döndükten sonra işkencecisini öldürecektir. Korhan'ın anlattıkları ve yaşadıkları onun düşünce dünyasını değiştirecektir. Nergis'le birlikte olmak isteyecek ancak Nergis, onu da kendisiyle birlikte bir tür olüm yolculuğuna çıkaracaktır.

2.2.6.2. İkinci Dereceden Kişiler

Mavi Karanlık romanında çok sayıda norm karakter vardır. Yazar, bu karakterleri yalınkatlıktan kurtarmaya gayret etmiş, onlara kişisel özellikler ekleyerek karakter niteliği kazandırmaya çalışmıştır.

İbraam: Bodrumlu genç bir işçidir. Demircidir. Yakışıklıdır. Romanda karşımıza Malik Bey'in yanına çalışmak üzere İstanbul'a gitmiş fakat sonra bilinmeyen bir nedenle dönmüş biri olarak çıkar. Yerel ağızla konuşur. Üniversite öğrencilerinden kitap alıp okur. Giderek bilinçlenen bir işçiyi temsil eder. Malik Bey'in yöredeki sırlarını anlatır. Romanın sonunda Özgür'le Nergis'in bindiği çürük tekneye binmeyecek kadar bilinçlenmiş bir işçidir.

Haberci: Haberci, romanda Yunan tragedyalarında yer alan koro başının işlevini üstlenmiştir. Sahnede olup bitenler dışında kalan olayları, olayların arka yüzünü onun ağzından öğreniriz. Bodrum'un tarihini, kirli ilişkileri, olayların arkasında yatanları, kişilerin karanlık yüzünü ondan öğreniriz. İstanbul gazetelerine muhabirlik yapmaktadır. Fethiye'den Güllük'e, Marmaris, Köyceğiz, Datça, Gökova; Kuşadası'na kadar paylaşımda Malik Beylerin, Nihat Beylerin, Oğuzatalara kaldığını söyler.

Haberci adı, babasının posta dağıtıcısı olmasından gelemektedir.

Fatoş: Fatoş, romanda cinselliği temsil eder. Rahmi ile evli iken Muhtar'la, Özgür'le, Recai ile yatar. Dişiliği ile var olur. Bu konuda pervasızdır. Rahmi'nin ikinci karısıdır. İzmirli'dir. Orta gelirli bir ailenin kızıdır. Enstitüyü bitirmiştir. Havacı bir teğmenle nişanlanmış fakat oğlan Amerika'ya gitmiştir. Rahmi ile evlenmişler fakat Fatoş boşanmak için Muhtar'a başvurmuştur. Muhtar, Fatoş'tan söz ederken, "Rüzgârda dağılan kural saçları, bal rengi gözleri, keten bluzu biçimlendiren göğüsleriyle neler yaşadık şu kadınla… Süreli doyumsuz kaldığını söylerdi kocasıyla." der.

Fatoş'un alımlı gövdesi herkesin ilgisini çekmektedir.

Nergis, Jale ile Fatoş'u birbirine benzetir; Fatoş'u, Jale'den biraz daha görgüsüz bulur.

Rahmi: Fatoş'un kocasıdır. Karikatürize edilmiş bir tiptir. Eczacıdır. İzmirli ilaç tüccarı olarak tanıtılır. Karısı Fatoş'la sık sık kavga ederler, iki kez evlenip boşanmışlardır. İlk karısı trafik kazasında ölmüştür. Rahmi, kıyıda yüzen halkı küçümser, motorla geçerken, " Florya'ya çevirdiler, pislik sürüsü… Şunlara bak… vatandaş dinlenip denize girecekmiş… Böyle vatandaşın ben geçmişini s…m…" der.

Muhtar'a göre Rahmi'nin ilkel, temiz bir yanı vardır. Fatoş'un ona acımasız bağlılığı da buna dayanmaktadır. Rahmi'nin yüz milyona yakın serveti vardır. Tek varisi de Fatoş'tur. Rahmi'nin siyasal görüşleri sığdır. Haberci'ye göre Rahmi, kimden kazık yemişse ona yaklaşmıştır.

Banu: Nergis'in Ankara Koleji'nden okul ve takım arkadaşıdır. Filiz adı ile Bodrum'da Muhtar'ın kaldığı otelde saklanmaktadır. Polis tarafından aranan birisidir. Bir gün polis tarafından alıp götürülür. Banu, Muhtardan kuşkulanmaktadır. Güvenlik'te üst kattan kendini attığı haberleri çıkar.

Zübeyde: Muhtar'a yörede avukatlık etmesi için peşkeş çekilen, güçlü bir holding sahibinin çekici karısıdır. Devlet elemanlarını cazibesiyle ayartmak üzere görevlidir. Muhtar, onun cazibesine kapılır. Nazan'ın kolejden arkadaşıdır. Kocası Ramiz Ayrancı ile yılardır ayrı yaşarlar ama bir türlü boşanamazlar. Muhtar, cinsellik bakımından şimdiye kadar böyle etkileyici bir kadın tanımadığını düşünür.

Ramiz Ayrancı'nın Zübeyde'yi sattığını Fatoş'tan öğreniriz.

Ramiz Ayrancı: Zübeyde'nin kocasıdır. Bir holdingin baş yöneticisidir. Güçlüdür.

Jale: Muhtar'ın boşandığı karısı, Nergis'in annesidir. Kaçakçı Ferhat'ın sevgilisidir. Romanda ikide bir bir yerlere gider ya da bir yerlerden gelir. Nergis'e para bırakır. Çok zengindir. Ferhat'ı Jigolo olarak tuttuğu dedikodusu vardır. Ailesini, kızına para vermek dışında düşünmeyen, kendi zevkleri peşinde koşan kadın rolündedir.

Nergis, aşırı makyajlı bulur annesini. Ama güzel de bulur. Lacivert gözü, kestane saçlı, dik yürüyüşü, etli kırmızı dudaklı bir kadındır.

Ferhat: Jale'nin sevgilisi, tarihi eser kaçakçısıdır. Yörede ucuza satın aldığı tarihi eserleri çok yüksek fiyata pazarlar. Yakışıklı, sporcudur.

Jülide Hadi: Akkonak'ın asıl sahibidir**.** Yılda birkaç hafta konakta kalıp giderler. Parasal olanaklardan kaynaklanan bir sevimliliği vardır. Kızıl saçlı, bol makyajlıdır. Delişmen, şımarık zengin tavrıyla uyuşmaz konuşkanlığı, budalaca snopluğunu örtecek kadar sevimi yapar kadını. Altı dil bilir, en zayıfı Türkçedir. Arap soyundan olabileceği düşünülür. Devrimcilerin mallarına göz diktiğini düşünür, zırnık vermeyeceğini söyler. Sanata bağlı olduğunu söyler.

Nazan: Malik Bey'in karısıdır. Komünistlere küfreder. Bir haftalık geziye yirmi mayoyla çıkar. Nergis, onun hakkında iyi düşünmez. Sonradan görme olarak niteler. 'Örtülü orospu' der. Onun ailesinin geçmişini Korhan bilmektedir. Babası takacı çaparcılardandır, sonradan armatör olmuştur. Korhan'ın anlatımına göre Nazan'ın babası, Rus Devrimi'nden kaçan soyluları sığındıkları teknelerde öldürüp denize atmışlar ve altınlarını almışlardır.

Mürüvvet: Evini Nergis ve Korhan'a bırakan bir kadındır. Bodrum'a herkesin geldiği zamanlarda değil, baharda gelir. Bu kentte yaşanmayacağını söyler. "Nerde eski, kent?" Mürüvvet'in romandaki görevi aslında bu cümleyi söylemektir kanımızca.

Şahap: Mürüvveti'in kocasıdır. Danıştay'da raportördür.

Berrin: Muhtar'ın sandalda seviştiği kadındır.

Malik Bey: Yörede inşaatlar yapmak isteyen, İstanbul'da fabrikaları olan, Bodrum'a Yiğitlevent teknesiyle gelen güçlü bir sermayedardır. Romandaki rolü, Bodrum'da yaşanan safahat aleminin arka yüzünü göstermek, olayların arkasındaki gücü temsil etmektir. Recai Bey ile çatışma içindedirler. Malik Bey, komünistlere söven karısı Nazan'ı destekler ve "Hepsi temizlenecek," der. Buradaki ima 12 Eylül'edir.

İzzet Hadi: Akkonak'ta oturur. Davetler verir. Uzman bir maliyecidir. Emekli profesördür. On yıl kadar önce karısı ölünce Bodrum'a, Akkonak'a yerleşmiştir. Leleg Çobanı adını almıştır. Çoban gibi yaşamak istemektedir. "…kentte ilkel giysileriyle gezinse de kısaca boyu, etekleri sarkmış gömleğini kabartan ayva göbeği, ter içindeki dazlak başı, gülücüklü, çizgi çizgi kırmızı yanaklarıyla, balıkçı, manav, kasap türünden babacan, şarapçı bir esnafa benziyordu daha çok" diye tanıtılır. Akkonak, aslında bir Amerikalı ile evli Jülide Hadi'nindir. İzzet Bey'in kızı bir Arap diplomatla evlidir. Oğlu

Amerika'da yıllardır elektronik okutmaktadır. Resimden anlar, edebiyata düşkündür. Varlıklıdır. İstanbul'da hanlar, apartmanlar; burada da yöre köylerde kıyı arsaları vardır. BİR ara çevredeki aydınların siyasal denetimiyle sorumlu olduğu söylentisi yayılmıştır.

İzzet Hadi, Korhan ile Özgür'ün sanat konusundaki tartışmalarına Özgür'den yana tavır koyarak, " Çırak, çömlek nasıl sokulur o resimlere?" der. "Girmiyor efendim, adam resme girmiyor. Bütün renkleri bozuyor."

Doktor Oğuzata: Adından da anlaşılacağı gibi Bodrum'u ele geçirmek isteyenlerin destekçisi sağ eylemcilerin başı olarak romanda yer alır. Yanına bazı delikanlıları alıp kente gelmiş, bir dernek kurmak istemiştir. İzzet Bey'e yakındır.

Zerrin: Nergis'in Paris'ten arkadaşıdır. Tiyatro, sanat manat deyip baba parası yiyenlerdendir. Romanda yer alan yabancılarla birlikte gezmektedir. Gerard'la sevgilidir. Özgür'le şakalaşır. Üstsüz güneşlenir. Rahat bir kadındır. Özgür'e partide esrar içirmeye kalkar.

İrfan Serhan: Ankara'dan Bodrum'a gelmiş, Ankara'da Özgür'e işkence edenlerin başında bulunan bir avukattır. Gizli poliste çalıştığını Muhtar öğrencilik yıllarından bilir. Hiçbir şey olmamış gibi rahat davranmaktadır. Banu, onu gördüğü andan itibaren öldürmek ister. Nitekim, Özgür de denizde zıpkınla balık avlarken gördüğü İrfan Serhan'ı öldürecektir. İrfan Serhan, romanda, işkence eden ama hiçbir şey olmamış gibi gündelik hayatını sürdüren insanları temsil eder.

Recai Birdal: Ankara'da bir bankanın yöneticilerindendir. Fatoş onunla yakından ilgilenir. Akitaş yapı ortaklığının en büyük üç ortağından ikisidir. Öldürüldüğü haberi duyulur.

Oktay: Korhan'ın eniştesidir. Bodrum'a kızı Saliha ile gelmiştir Orta yaşlıdır. Emekli memur adayı, babacan biridir. Kapalıçarşı'da antikacıdır. Türkoloji yapmıştır. Dolu bir adamdır. İtalyanca, İngilizce, Arapça, Farsça bilir. Her yıl Gümüşlük'e uğrarlar. Romandaki işlevi antika kaçakçılığı hakkında, Ferhat Bey hakkında bilgiler vermektir.

Saliha: Oktay Bey'in kızıdır.

Madelet Hanım: Recai Bey'in karısıdır. Malik Bey'e ve karısına soğuktur. Görgülü, zevkli birisidir. Kırkını geçmiştir. Nazan'la kişilik çatışması da vardır. Nazan'ın

solculukla ilgili sık sık yaptığı suçlamaları sıkılarak dinlemektedir. Kocasının iş cinayetine kurban gittiğini söylemektedir.

2.2.6.3.Üçünce Dereceden Kişiler

Selami: Muhtar'ın İstanbul'daki ortağıdır. Ondan Muhtar'ın çıkarı için her tür insanla işbirliği yapabileceğini göstermek üzere sağcı olarak söz edilir sadece. Solcular tarafından tehdit edilip bombalanacaktır. Parayla gerdeğe girecek biridir.

Natalie, Ge'rard, Pierre: Bodrum'a belgesel çekmeye gelen yaancılardır.

Hanna: Özgür'ün sevgilisidir.

Nahide: Korhan'ın nişanlanıp ayrıldığı arkadaşıdır.

Nihat: Kürt Nihat diye bilinir ama Kürt değildir. Gazinocudur. Arsa peşindedir. Bodrum'da motel, restoran yapacaktır. Mafyacı olarak bilinir. Silah kaçakçılığı da yapar, arkalarında Malik Bey vardır. Recai'nin adamıdır. Recai Bey'in ardından Kürt Nihat'ın yürütüldüğünü okuruz Haberci'nin ağzından. Koydaki evine kaçak silah koyup yakalatmışlardır.

Kocamış Usta: Tekneyi kuran marangozdur. İnatçıdır. Teknenin omurgasına akrep koymaz, bu da teknenin dirençsiz olmasına yol açar.

Kambur Baba: Haydar Kaptan, seksen sekiz yaşındadır. Yetmiş dört yıldır denizlerdedir. Kulakları ağır duyar, görme gücü zayıflamıştır. Yöredeki denizleri karış karış bilir. Kambur Kaptan, deniz üzerinde ölmeyeceğine inandığı için tekneyi terk etmez.

Rezzan: Muhtar'ın yattığı kadınlardan biridir.

Pakize: Doktor Oğuzata'yı, operasyonları sizin gibiler yönetmeli, diyen biridir. Doktor Oğuzata'yı jigolo olarak tuttuğu ima edilir.

Pasaklı Nuri: Demircidir.

Elçin Kaptan: Özgür'ün sevdiği bir kaptandır.

Narkotik Asaf: Esrar satıcısıdır.

Muhlis Bey: Recai Bey'in Fatoş'la buluştuğu evin sahibidir. Yaşlı bir mimardır.

Resepsiyondaki adam: Emekli polistir. Kuşku duyulan bir tiptir. Fatoş, onun bakışlarını sevmez.

Lütfü: siyasalda okuyan bir öğrencidir. Muhtemelen Doktor Oğuzata'yı dövenlerdendir.

Tratacı Sarı Necmi: Malik Bey'in baş adamıdır.

Doktor Abuzer: Özgür'ü Bodrum'a getiren doktordur.

Domuz pirzolası partisi veren çift: Özentili ve paralı karı koca. Bitez'deki evlerinde domuz pirzolası partisi verirler, partide esrar da içilir.

Ziya Usta ile Erol Usta: Teknenin sağlam olup olmadığını kontrol eden ustalar.

Halikarnas Zerzevatçısı: Şair.

Eleştirmen: Ünlü bir roman eleştirmenidir.

2.2.7. Temalar

Mavi Karanlık romanında iç içe geçmiş ve birbirini tamamlayan birçok tema ve izlek vardır. Temalar genel olarak yazarın, 1970'lerin son yıllarında Türk toplumunun yaşadığı siyasal çatışmaların nedenlerine, etkilerine ve sonuçlarına ilişkin fikirlerini yansıtma fırsatı verecek biçimde seçilmiş ve işlenmiştir.

2.2.7.1.Toplumsal Temalar

Mavi Karanlık romanı toplumsal içeriği ağır basan bir romandır. Yazarın gerçekçilik anlayışına bağlı olarak, roman kişilerinin özel hayatları, karakterleri bile toplumsal meselelerle ilişkilendirilerek verilir. Hatta romanın adının bile bu toplumsallığı

yansıttığı söylenebilir. Yazar, Bodrum'un özgürlüğün rengi olarak mavi ile nitelenmesine karşıdır; çünkü ona göre bu kent mavi değil karadır. Nitekim Nergis, umutsuz bir anında, "Neresi mavi bu kentin?" (s. 352) diye soracaktır kendi kendine. Romanın da esasen sembolik olarak bu mavinin nasıl aslında kara olduğunu anlattığı söylenebilir.

2.2.7.1.1. Aydın Eleştirisi

Mavi Karanlık romanını, Necati Güngör gibi[75] bir aydın eleştirisi romanı olarak gören yazarlar olmuştur. Romanda akademisyen, avukat, profesör, ressam, şair gibi roman kahramanlarının eleştirel bir gözle anlatılması böyle bir yargıya varılmasına yol açmıştır. Romanın aydın eleştirisi yapan kuvvetli bir yönü vardır ancak bu sınırı aşan bir hayat tarzı eleştirisi yönünün daha ağırlıklı olduğu kanısındayız. Yazar, esasen, büyük şehirlerin sorunlarından kaçıp Bodrum'a sığınan, ki romanda Nuh'un Gemisi olarak görülüyor Bodrum, böylece kurtulduğunu zannederek meyhane meyhane dolaşıp vur patlasın çal oynasın bir hayat süren birtakım insanların –bu arada aydınların da- yanıldıklarını, kaçmakla sorunlardan– burada terörden- kurtulamayacaklarını sergilemeyi amaçlamaktadır.

Romanda örnek aydın tipi olarak Korhan'ı görürüz. Yazar onun hiçbir davranışını eleştirmez ya da eleştirtmez. Olayları onu haklı çıkaracak biçimde düzenler. Önce Özgür ile tartışmaya sokar. Terör olaylarını basit polisiye bir vaka olarak gören Özgür'e, bunun yapısal sorunlardan kaynaklandığını anlatır (MK, s. 74). Yine terör olaylarının Bodrum'a giremeyeceğini söyleyen Özgür'e, dışarıda varsa er geç buraya da geleceklerini söyler (MK, s. 67). Özgür, sanatçı olduğunu, ülkede bir alay dangalağın yediği bokların onu ilgilendirmediğini, sadece buraya giremeyeceklerini söyler (MK, s. 68). Özgür, eleştirilen aydına bir örnektir ki sonunda gerçeği kavrayarak Korhan'a hak verecektir. Olaylar Korhan'ı haklı çıkaracaktır. Özgür, polis tarafından alınıp Ankara'ya götürülecek, orada işkence görecektir.

[75] *Hürriyet Gösteri*, Ocak 1984. Kitabın arka kapağında yazılanlar da bu görüşü desteklemektedir. Arka kapakta "Yer: Bodrum, Kişiler: Aydınlar…" ibaresi yer alır ve kitabın "aydınlarla halk arasındaki ilişki ve çelişkinin hesaplaşmasının sergilendiği" bir roman olduğu söylenir. Bkz. Mavi Karanlık, Everest, 9.b.

Polisten saklanan Banu, yakalanıp götürülecek; sonra emniyette binadan atlayarak intihar ettiği söylenecektir. Korhan, Ankara'ya dönecek ve orada öldürülecektir.

Korhan, halkın değerlerine bağlı birisidir.[76] Bu yüzden de Nergis'le resmi olarak evlenmek istemekte, Nergis'e, "Neyimsin benim?" diye sormaktadır. İlişkinin adının konulmasını istemektedir. Ailesine nasıl tanıştıracağını düşünmektedir. Bodrum'da ise insanlar resmi bir ilişki olmadan birbirleriyle cinsel ilişkiye girmektedir.

Korhan, avukat değilim ben, sanatçıyım diyen Özgür'e, sanatçının güzele kaynaklık eden doğruların avukatı olması gerektiğini söyler. (MK; s. 102) Bu kentte oturup da nasırlı eller çizeceğini soran Özgür'e Korhan, çağın yüreğinin attığı yerden uzak düşmemek gerektiğini anlatır. (MK, s. 103) Yörede çalışan bir yığın insan bulunduğunu anlatır. "[S]osyete hanımlarının fitil gibi kafa çektikleri, sirtaki dinleyip tepindikleri meyhanelerle bu kir pas içindeki genç insanların karanlaık işyerleri yan yana, omuz omuza, bitişik. Kendi payıma hiç değilse onlardan yana bir şeyler görmek isterdim, onları çizmesen bile." (MK, s. 105)

Korhan, Nergis'e meyhanede sanatçıları göstererek eleştirisini yapar. Sanatçılar meyhanede incir çekirdeğini doldurmayan şeyler konuşuyorlardır, alkol salamurasına yatmış bir sürü beyin vardır. Korhan, sarhoşların arasında başı çekmekle övünen bir eleştirmeni göstererek 'zavallı' nitelemesinde bulunur; eleştirmen bir gece meyhaneden çıkışta sokağa işemeye kalkmıştır. Kendisi de böyle meyhanelerde dolaşmış gençliğinde, Paris'te, fakat sonra aymıştır. Anlatıcı, bir şairi Bodrum zerzevatçısı diye anar, küçük düşürür. Muhtar, bir aydın olarak, tekne yaptırıken gerken paranın bir kısmını temin edebileceği egemen güçlere yakın durur, ilkesiz birisidir. Avukat ortağı sağcı ve çıkarcı birisidir.

Sonuç olarak romanda Korhan dışında elle tutulabilecek olumlu özellikleri olan bir aydın yoktur.

[76] Korhan, Nergis'e, "Bir yanımla köylüyüm ben. Anadolu insanıyım." diyecektir.

2.2.7.1.2.Terör ve Terörden Kaçış Teması

Mavi Karanlık romanında 1980 öncesi dönemde Türkiye'de terör olayları ve bu olaylar karşısında bir turizm beldesi olan Bodrum'a yerleşmiş ya da yerleşmeye çalışan bir avuç aydın, burjuva, sanatçı ve entelektüel insanın bu olaylar olup biterken ülkede sanki hiçbir şey olmuyormuşçasına sürdürdüğü "her şey uzakta bir yerde oluyor, bari buraya sıçrayıp da keyfimizi kaçırmasa" tarzındaki hayatından bir yaz sezonu boyunca süren bir kesiti anlatılır. Bir turizm beldesi olarak hızla büyüyen Bodrum'da bir avuç insan, ülkeye yabancılık anlamında, tam bir turist hayatı sürdürmektedirler. Roman kahramanlarının çoğunluğu İstanbul ve Ankara'dan gelmişlerdir. Bu arada yabancı ülkelerden gelenler de vardır.

Terör olaylarını romanda televizyondan, gazeteden ya da birisinin anlatımından İstanbul ya da Ankara'da yaşanan, buraya bulaşmaması gereken bir şey olarak duyarız ya da okuruz. Korhan, Ankara'da ölüm tehdidi almıştır ve Nergis, onu Bodrum'a kaçırmıştır. Bir süre burada kalacaklardır. İzzet Hadi, onlarla konuşurken, "Gazetelere bakamıyorum, içim kararıyor… Kıyım, öldürme, öldürüşme… Radyoda o, televizyonda o… Koca toplum çıldırmış… (s. 27)." diyecektir. Sonra telefondan öğrendiği bir haberi verir. Bir arkadaşının makine mühendisi oğlunu vurmuşlardır. Muhtar, yakın tanıdığı birilerinin üst üste öldürülmeleri sonucu işi ortağı selami'ye devretmesine ve Bodrum'a gelmesine yol açmıştır.

Doktor Oğuzata'yı ve adamlarını bir grup genç çarşıda döver.

Avukat Selami'nin vurulduğu haberi Jale tarafından verilir.

Muhtar, İstanbul'da iken tehdit telefonu alır. Malik Bey ve onun arkadaşlarıyla yaptığı konuşma sırasında Feyzullah adlı bir işçiyi nasıl öldürdüklerini öğrenir, korkar.

Muhtar, Malik Bey'in sağ teröristlere büyük parasal destek yaptığı söylentisini duymuştur.

Ankara'dan özel bir tim gelip Özgür'ü cemseyle götürür. Özgür işkence görür. Çıktığında yürüyemez haldedir. Anüsüne cop sokulduğu düşünülür ama sonrada ahtapot sokulduğu anlaşılır.

Korhan, gazetede sevdikleri bir doçentin öldürüldüğünü okur. Profesör Yalçın Sanalan vurulur. Nergis, terör üzerine düşünürken şöyle söyler: "Peki nereye varacak bu karanlık gidiş? Canımızı kurtarmak için silaha mı sarılalım biz de? Ona itiyorlar."

Banu, Filiz adıyla Muhtar'ın kaldığı otelde saklanmaktadır. Polis, Banu'nun sevgilisi Tuğrul'un peşşndedir aslında.

Muhtar'ın yazıhanesine bomba atılmıştıt.

Recai Birdal, Ankara'daki evinde tabancayla öldürülür. Sonra onu Malik Beylerin öldürttüğü ima edilecektir.

Korhan, Ankara'ya gidince öldürülecek ve Nergis, televizyondan öğrenecektir.

Özgür, Nergis'e gazetede Ankara'da bir kahvehanenin tarandığını okur. Özgür, işkencecisi İrfan Serhan'ı denizde öldürür.

2.2.7.1.3. Bodrum Kıyılarının Yapılaşma Yoluyla Yağmalanması

Yazar'ın Bodrum'u romanın ana mekânı olarak seçmesinin birkaç önemli nedeni vardır. Öncelikle, romanın yazıldığı yıllar (1982) ve romanda anlatılan yıllarda (1970'li yılların son çeyreği) Bodrum, yükselmekte olan gözde bir tatil mekânıdır. Esasen Bodrum, tatil mekânı olmadan önce Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) tarafından keşfedilmiş ve edebiyat dergilerinde, romanlarda anlatılmıştır. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi yazar ve şairler tarafından yörenin ünü parlatılmıştır. Sonra birçok yazar ve şair, ressam, tiyatrocu, müzisyen oraya yerleşmiştir. Televizyonların magazin programlarında ve gazetelerin magazin eklerinde, magazin dergilerinde onların ardından giden diğer manken, sporcu gibi ünlülerin renkli hayatlarından sahneler sergilenmiştir. Bodrum plajlarında çekilen çıplak kadın fotoğrafları magazin dergilerini süslemeye başlamış, playboyların sayfa sayfa çapkınlık hikâyeleri anlatılmıştır. Aynı yıllar, yazlık fikrinin de orta sınıf halkta yayıldığı yıllardır. Akdeniz sahiller yazlıklarla dolmaya başlamıştır. Bu arada Bodrum da bu anlamda bir çekim alanı olmaya başlamıştır. Vedat Türkali, romanına mekân olarak Bodrum'u seçerken, Bodrum'un bu bir tür özgür hayatlar şehri olarak bilinen ününden yararlanmak

istemiştir. Yazarın baktığı yer açısından bu özgürlük anlayışıyla Bodrum, ülkenin yaşadığı siyasal çatışma ortamıyla tezat oluşturduğu için uygun bir mekândır.

Bir başka neden de, yazlıkçılar Bodrum kıyılarına hücum edince, o yörede bir rant imkânı doğmuştur. Bu da yazara olayların arkasında aslında ülkeyi paylaşmak isteyenlerin rant kavgası olduğu tezini inandırıcı biçimde sergilemesine imkânı sağlamıştır.

Romanda Malik Bey, Ankara'dan gelen bankacı Recai Bey, Kürt Nihat, Rahmi Bodrum'da arsa spekülasyonları içindedir. Haberci şöyle anlatır: "Bu Malik Bey, yanındaki Recai Bey, yüz elli milyonluk AKİTAŞ yapı Ortaklığı'nın en büyük üç ortağından ikisi. Malik Bey başlarında. Öteki ortak Ankara'da…" Haberci, Abdülhalik Bezmez'in iki dönemdir milletvekili olan Ankara'daki üçüncü ortak olduğunu, Muğla Bölgesi'ni kendilerine bırakılmasını istediğini anlatır. Yazar, bu milletvekili figürüyle egemen güçlerin siyasal ayağını da ortaya koymuş olur. Ahbülhalik Bezmez, sağ siyasetçilerdendir. Nitekim Doktor Oğuzata'nın Bodrum'a gelmesi, dernek kurmak istemesi de yazarın bu görüşünü ortaya koymak için kurguladığı bir şeydir. (s. 24) Haberci, "Bu kıyılarda bize ev yapacaklar!.. AKİTAŞ…EYTAŞ…YÜKİNTAŞ… Taş her yanımız!" (s. 141) diyecektir.

Yazar, egemen güçlerin servetlerinin kaynağına ilişkin olayları da kurgular. Örneğin Malik Bey'in karısı Nazan, komünistlere düşmandır. "İçim bulanıyor komünistleri görünce… "der. Onun neden böyle söylediğini Korhan açıklar. Nazan'ın ailesi, Karadeniz'de, Rus devriminden kaçan soyluların altınlarını çalıp insanları denize atmışlardır.

Haberci, bir Bodrumlu olarak Bodrum'daki değişimi anlatır." Çok şey değişti burda… Daha ilk bakışta görür insan…Neydi burası?... Şu yat limanı, yollar. Yeni moteller, benzin istasyonları."

Rahmi, Muhtar'ın arsasına iki ev yapmak ister, birisi Muhtar'ın olacaktır.

Malik Bey, "Doğanın güzelliğine dengeli bir yapı uygarlığı kuracağız bu kıyılarda, " der.

İbraam, Malik Bey'in yörede yaptıklarını zaman içinde kavramış bir bilinçli işçidir. Trolcülerin arkasında da Malik Bey'in olduğunu görmüştür. "Tratacı Necmi bunnarın baş adamı. Bunun bi kaptanı var ya, mali Bey'in; Sarı Necmi'nin kaynı. Her işi birlik döndürüp duru pezemekler…Yarbükü'ne kaçak silah boşalttu bunnar. Ağbem görmüş bunnarı. İhbar yapacağım dedi Sarı Necmi'yi… Tutuştular. Sonradan öğrendik. Ardında bu Mali' Bey… Bi Kürt Nihar var, gazinocu. Hepsi domuztopu…."

Kürt Nihat, Recai'nin adamıdır. Recai öldürülecek, Kürt Nihat'ı da silah kaçakçılığından götüreceklerdir. Egemen güçlerin aralarında da uzlaşmazlıklar çıkar.

Yöredeki arsa işlerini takip etmesi için Malik Bey, Muhtar'a yüksek maaşlı iş teklif eder. Bir yandan Zübeyde'yi peşkeş çekerken bir yandan da gözdağı verirler.

Konağın asıl sahibi Jülide Hadi, zengindir. Kocası Musevi kökenli bir Amerikalı Mister Burgsteiner'dir. Bu bilgiler de kıyı yağmacılığının dış bağlantısını ortaya koymaktadır.

İşkencecilerin başı İrfan Serhan, İzet Hadi, ünlü bir mimar, Akkonak'ta sohbet etmektedir. İrfan Serhan'ın Senatör Evleri'nde kaldığından söz edilir. Bunlar, kuşkusuz olayların perde arkasında da kimlerin kimleri desteklediğini ortaya koymak için kurgulanan sahnelerdir.

Romanın tezlerinden birinin şu olduğu rahatlıkla söylenebilir: Türkiye'de 1970'li yılların sonlarına doğru artan siyasal çatışmaların ve cinayetlerin arkasında ülkenin kıyılarını yağmalamak isteyen egemen güçler vardır ve bu egemen güçler burjuvalardan, siyasilerden, sağ teröristlerden, güvenlik güçlerinden oluşmaktadır. Bodrum, bunun somut örneğidir.

2.2.7.1.4. İşkence

Romanda işkence temi, Özgür ve Banu üzerinden işlenir. Özgür, Bodrum'dan askeri bir araç olan cemseyle Ankara'ya götürülmüş ve işkence görmüştür. "Bir de … Belki kalın bir şey sokulmuş… Anüsten… Cop filan belki." Sokulan şeyin cop değil ahtapot olduğu anlaşılacaktır. İşkenceci İrfan Serhan'dır.

İşkence konusunda yazarın önemle üzerinde durduğu nokta, işkencenin varlığından çok, işkence yapan insanların gündelik hayatlarını hiçbir şey olmamış gibi rahatça sürdürmeleridir. İrfan Serhan, bir avukattır ama işkenceleri yönetmektedir. Herkes gibi, yaz tatiline Bodrum'a gelmiştir ve hiçbir şey yapmamış gibi işkence ettiği Özgür'ün elini sıkmaktadır. Özgür, onun yüzünün resmini yapmaya çalışacaktır ama yapamayacaktır. Çünkü, kanımızca, belirli bir yüzü yoktur bu insanların; her yüz onların yüzü olabilir.

Banu, Filiz adıyla Bodrum'da saklanırken Nergis'e işkence izlerini gösterir. Göğüslerinde kara benekler vardır. "Özgür'ün sırtında, karnında, kollarında da vardı bu kavruk çiçekbozuğu lekeler; Nergis onları anımsadı birden. Deri bozukluğu sanmıştım, kötü beslenmeden." Lekeler sigara bastırılmasından kalan izlerdir. Banu, yalnız bunların olmadığını, falaka, elektrik, cop olduğunu da ekler.

Banu, güvenlikte kendini üst kattan atmıştır. Buradaki ima kuşkusuz polis tarafından atıldığı şeklindedir.

2.2.7.1.5. Yozlaşma

Mavi Karanlık romanının en dikkat çeken yönlerinden birisi yoz ilişkilerin yoğun olarak yaşanmasıdır. Bodrum, neredeyse bütünüyle bu tür ilişkilerin yaşandığı bir mekân olarak anlatılmıştır.

Muhtar, 49 yaşındadır. Saçları kırlaşmış, göz altları yorgundur ama gözü aynadadır. Nergis, "Bakıp durma aynaya, yakışıklısın," diyecektir babasına, daha babasıyla Bodrum'da yeni karşılaşmışken. Hemen ardından Muhtar'ın Fatoş'la ilişkisi yansıtılır ve Fatoş'un Rahmi ile evli olduğu sergilenir. Ardından da Muhtar'ın eski karısı, Nergis'in annesi Jale ile onun sevgilisi Ferhat'ın ilişkisi yansıtılır. Bu arada Muhtar'ın Berrin'le sandalda sevişirken Nergis'e yakalandığından da söz edilir. Nergis de Korhan'ladır şimdi.

Daha romanın başlarında bize yansıtılmaya çalışılan şey, gayrı meşru ilişkiler yüzünden parçalanmış Muhtar, Jale ve kızları Nergis'ten oluşan bir aile ile karşı karşıya

olduğumuzdur. Esasen de bir aile kavramının yokluğudur. Herkes, istediği gibi, tensel arzularına uyarak yaşamaktadır. Roman boyunca bu durum sürecektir.

Öncelikle, yerleşik aile hayatını yansıtan yerel halktan biri olan İbraam'ınki dışında bir ev kavramı yoktur romanda. İnsanlar otellerde, pansiyonlarda, teknelerde kalır. Muhtar, otelde kalır; Nergis ve Korhan, Mürüvvet'in yazlığında kalır. Bir tek Özgür'ün evi vardır; orası da gidip gelenin belli olmadığı, bir bekar evi, bir resim atölyesidir. Akkonak, davetlerin verildiği bir toplanma mekânıdır. Bodrum'un kendisi zaten, bir turizm yöresidir. Dolayısıyla bu gelip geçici mekânlar, gelip geçici, köksüz ilişkileri iyi yansıtır. "Boşuna bedroom dememişler buraya!.."

Benzer biçimde Bodrum'da roman kahramanlarının hayatı çoğunlukla meyhanelerde, restoranlarda, teknelerde geçer. Buralarda geçen konuşmalar, buralarda yaşanan ilişkiler bir yozlaşmayı yansıtır.

Muhtar, arkadaşı Rahmi'nin karısı Fatoş'la bir zamanlar ilişkiye girmiştir, zaman zaman bu ilişkiyi yine sürdürür. Bir yandan da başka kadınlara, kızlara çapkınca bakar. Mesela, Banu'yu gördüğünde,

> Yalnız mı yoksa? Merdivende, çıktıkça daha da alımlı bacakları, yuvarlacık kalçası. Omuzlarında kara saçları… Çok genç. Sağ koridorda demek. Bizimki de solda bekliyor işte. Hem de nasıl güvenli bekliyor. Biliyor eşşek gibi geleceğimi. Sağdaki koridora dönen kıza baktığım da kaçmadı gözünden. Yer insanı bu gözler. Peki, ne istiyorsun benden? Evliya değilim, peygamber değilim. Erkeğim. (s. 127)

Bekleyen Fatoş'tur. Fatoş, Rahmi'den ayrıldığını söylediği anda bunlar olmaktadır. Muhtar, öncelere pahalı geldiği için otelden ayrılmak ister fakat sonradan vazgeçecektir. "Mahalle arasında, bir pansiyonda bu rahatlık bulunur mu? Fatoş nasıl uğrar canı çekti mi?" Fatoş'la da anlaşmışlardır. Fatoş, "Bıktığımız gün keseriz bu işi; sen yoluna, ben yoluma… " (s. 196) demiştir.

Muhtar, Çeşme'de, Malik Bey'in yanında gördüğü Zübeyde ile de ilişkiye girecektir. Zübeyde ise aslında Muhtar'a sunulmuş bir yemdir. Daha sonra Fatoş, Muhtar'a, "Ramiz Ayrancıı o karıyı satar, "diyecektir; "Daha doğrusu kiralar! Ama büyük işler için… Devletlilere filan…" (s. 312)

Fatoş, Recai Bey'le de ilişkiye girecek ve bunu Muhtar'a söyleyecektir. Fatoş, kadınlığını kullanmaya karar vermiştir. "Allah'ın istediği can, kulun istediği a…!"

Fatoş, aynı zamanda Özgür'e de sulanacak ve sonunda onu da elde edecektir. Nergis, ikisini sevişirken yakalayacaktır.

Eşcinsellik romanda tema olarak yer almaz. Ancak bir yerde Fatoş'u Gülnaz'ın yanında gören Muhtar, bir an Fatoş'tan kuşkulanır. Çünkü Gülnaz lezbiyendir. "Eşcinsellik öylesine yaygın ki burda, bakarsın özenir." (s. 202)

Yozlaşmanın en çarpıcı göstergelerinden birisi domuz pirzolası partisi verilmesi olayıdır. "Zerrin'in İzmirli bir arkadaşı, kulübesinde domuz pirzolasıyla şarap verecekti. (s. 281) O partide esrar da içilir ve Özgür'e de vermeye kalkarlar. İbraam, "Gocıman adam bunnar," diyerek onları eleştirecektir.

Nergis, tekneyle denize açıldıklarında çevredeki insanları gözler. "Demek Gerard'la Zerrin. Pierre Natalie'yleydi. Belli olmaz bunlar, otelde değişirler!". diye düşünecektir.

Daha romanın başlarında Nergis, Bodrum için iç monolog tekniğiyle şöyle düşünür: "Yalınayak, topukları çatlamış balıkçı, motorcu, otel, motel yöneten yakışıklı delikanlıların, "halkçı aydın", "sanat tutkulusu" kızlara kadınlara cinsel ateşlerini söndürmede yararlı oldukları bir sıcak kent burası. Ara sıra düşen yabancı turist karılara da yardımlarını esirgemezler."

Yine Nergis aracılığıyla Bodrum'daki hayata ilişkin gözlemler yansıtılır. "Yaşam böyle… Bütün bu karılar, herifler niye toplanıyorlar? Uyutup da bu cümbüşte birbirlerinin bir şeylerini kapmak için…Ben de şimdi biraz daha çektim mi kafayı süper ego… Al işte, Doktor'un karısı. Kedi göz TRT'ci kancık… Şu sinema oyuncusu pis herif…(…) İçilir bu pisliğin ortasında, başka ne yapılır?"

2.2.7.1.6. Yerel Halk ve Turizm Teması

Mavi Karanlık romanında yazarın turizm olgusuna bakışı negatiftir. Bu negatif bakış, haberci ve Korhan aracılığıyla dile getirilen fikirlerde ifade edilir. Yerel halk, turizmden yeterince yararlanamamaktadır.

Haberci, Bodrum'un çok değiştiğini, ulaşımın eskiden İzmir'e üç gün sürdüğünü ama şimdi dört saatte gidildiğini anlatır. "Balıkçı da böyle anlatır. Turizmle çok şey oldu." Haberci, yerli halkın durumunu anlatarak sürdürür sözlerini:

> Bir yığın berber, ayakkabıcı, terzi dükkânı var burda. Ama kışın gelin bakın. Delikanlıların toplantı yeri sanki. Hepsi pinekliyor bir yerde. Çoğu da iyi kötü lise bitirmiş filan. Bizim gibi ayrılmak zorunda da kalmamış… Ama hepsi işsiz… Kimisi askerliği bekliyor ya, askerliğini yapıp gelen de işsiz. Neye varır?.. Eskiden okul görmemiş işsizlerdi; süngere, bahçelere giderlerdi çalışmaya. Çırak çömlek şurda burda… Şimdi okul bitirmiş işsizler var… Yaz gelecek de bir yere kapılanacaklar; birkaç kuruş geçecek ellerine. Sonra gene kış uykusu… Değişme güzel de. Bu niye değişmiyor?(s. 152)

Korhan'ın cevabı şöyledir: "İşsizliğin gerçek nedenine inilmeden, yöredeki üstünkörü bir turistik gelişmeyle çözümlenir mi bu? Toprak sorunu var, ağır endüstri kurma sorunu var. Ülkenin ekonomik bağımlılıktan kurtulmasını sağlayacak aşamaya varmadan, bir köşeye yol, otel yapmışsın n'olacak?." Korhan'ın cevabı, kuşkusuz henüz turizmi bilmeyen, tanımayan ve turizme inanmayan ideolojik bir cevaptan ibarettir.

Yerel halkın hayatı Korhan'ın, "Hadi Türkbükü'ne gidelim," demesiyle gittikleri İbraam'ın evi dolayısıyla verilir daha çok. Yolda minibüste Nergis'in gözlemleri başlar. Nergis'in yanında kucağındaki kundaktaki bebeğiyle genç bir köylü kadın oturur. Bu, Nergis'in burjuva hayatıyla köylü hayatı arasındaki farklar üzerine düşünme biçimini sergilemeyi amaçlayan, oluşan tezadı vurgulayan bir sahnedir. Arabada turistler de vardır. Nergis, yanındaki kadın gibi çocuk büyütecek biri olmadığını düşünür.

Nergis, İbraam'ın evinde bu insanların ilişkilerinde, isteklerinde, dileklerindeki sadeliğe özenir. İbraam, kıyılarda toprakları olanların turizm dalgasıyla dünyanın parasını vurduklarını, büyük balıkçıların küçük balıkçılığı öldürdüğünü onların da arkasında egemen güçlerin, yani Malik Beylerin olduğunu anlatır.

2.2.7.2. Bireysel Temalar

Mavi Karanlık romanı bireysel temalar üzerine kurulu bir roman değildir. Daha çok kişilerin karakterleri ve eylemleri üzerine kurulu bir romandır. O nedenle bu madde, roman kişileri ile ilgili olarak düşünülmelidir. Ancak bireysel tema olarak aşk temasının önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

2.2.7.2.1. Aşk

Romanda aşk temi, romanın tematik gücü Nergis'in iki erkek arasında kalışı şeklinde işlenmiştir. İki erkek, iki farklı karakteri ve dünya görüşünü temsil eder. Özgür, Nergis'in eski sevgilisidir. Sanatçıdır, yakışıklıdır, kendini beğenmiş bencil birisidir; adı gibi özgürdür; duygu ve tensel hazları temsil eder daha çok. Düşünsel derinliğe sahip değildir. Nergis, ona kızlığını vermiş; onun tarafından terk edilmiş, peşinden Paris'e gitmiştir. Bodrum'da yaşayan bir rantiyedir. Balığa, denize, kadınlara düşkündür. Ülkede yaşanan olayların basit polisiye vakalar olduğunu düşünür. Korhan ise Özgür'ün tam karşıtını oluşturacak niteliklere sahip disiplinli, görevine düşkün, çalışkan, aklı başında bir akademisyendir. Nergis'le evlenmek, karısını evinde görmek ister. Yazarın romandaki sesi olduğu söylenebilir. Bodrum'daki hayat tarzını, oraya sığınmış aydınları eleştirir. Ülkede yaşanan sorunların yapısal olduğunu düşünür ve büyük kente gidip mücadele etmek gerektiğini söyler. Bunu yapar da. Öldürüleceğini bile bile Ankara'ya döner. Nergis; duygu ve hazzı temsil eden Özgür ile aklı, düşünceyi, çalışkanlığı tensil eden Korhan arasında gidip gelecektir. Ancak sonunda Korhan'ın haklı olduğu fikrine varacaktır.

2.2.7.2.2. Feminizm

Feminizm teması *Mavi Karanlık* romanında Nergis'in kişisel bir özelliği olarak ortaya çıkar. Nergis, Özgür ile Korhan arasında seçim yapmakta zorlanırken, Korhan'ın erkek egemenliğini savunan görüşlerinden rahatsız olur. Korhan'a, "Bana sadece erkek gibi baktığın sürece seninle anlaşma olanağımız yok bizim, " der. Korhan ise Nergis'i snoplukla suçlar ve bir Anadolu insanı olduğunu söyler. Nergis'le evlenmek ister, çocukları olsun ister. Nergis gibi yaşayanları suçlar: "Snopluk da değil, sapıklık sizinki."

Nergis'in görüşleri ise şöyledir: "Kadın oldu mu, en ilerimizde bile, bir tür hesap verme çabası var; her şeyi çekinmeden, açıkça anlatmaya başkaldırma, yüreklilik sayıyoruz; aslında günah çıkarmak için döküm yapma!"

Nergis, Bodrum Hâkimi türküsünde geçen Tavşanlılı Mefharaet'in hikâyesini de feminizm ile ilişkilendirir.

2.2.7. 3. İzlekler

Mavi Karanlık romanında vakaya eklemlenmiş birçok izlek vardır. Bu izlekler, kurguya ustalıkla yerleştirilmiş, olay örgüsüne katılmaya çalışılmıştır.

2.2.7.3.1. Ahtapot Hikâyesi

Romanda, Ankara'ya götürülüp orada kendisine işkence yapılan Özgür'ün anüsüne ahtapot sokulduğu anlaşılır. Ancak, bu anlaşılana kadar, okuyucu birçok ahtapot hikâyesi anlatılarak hazırlanır.

Ahtapottan ilk kez 29. sayfada söz edilir. Nergis, ilk kez on iki yaşında iken Bodrum'a gelmiştir. "Deli gibi ahtapot korkusu vardı içinde. Yıllarca atamadımdı, sandalı deviren bir resmini görmüştüm bir dergide. Mendireğin oradaki kayadan Özgür çıkarmıştı sonra bir gün iri bir ahtapotu; şurasından tut, deyip uzatmıştı. Nasıl aldım? (…) Hiçbir şey yapmadıysa korkusuz ahtapot tutmasını öğretti Özgür bana!... Çok sonra Özgür'ün kendisi ahtapottan korkacaktır ki bu sahne, o sahneye hazırlıktır. Nergis, Bodrum'a geldiğinde düşünürken bunu hatırlar ki pek de sebep yoktur. Ancak, dediğimiz gibi, yazar öyle bir kurgu yapmaktadır.

96. sayfada Nergis, İbraam için, "Bir ahtapot pişirir bu, ımmmmhhh," der. Balık tutma görevi Özgür'dedir gezide.

Özgür, işkence gördükten sonra Bodrum'a dönmüştür. Yürüme güçlüğü içindedir. Doktor, "Belki kalın bir şey sokulmuş… Anüsten… Cop filan belki…" diyecektir. Bu sözler, okuyucuyu dramatik sahneye yönlendirmek içindir kuşkusuz. 247. sayfada bu

dramatik sahne üstü kapalı olarak sergilenir. İbraam, Özgür'e ahtapot getirmiştir. "Çardağın dibinde duran naylon torbadaki ahtapotu çıkardı, yaklaşan Özgür'e uzattı. İki kiloluk kadar, çarpılmış, ölü ahtapot yere sarkmış saçak kolalrıyla İbraam'ın elindeydi. Özgür duraladı birden. Gözleri ahtapotta, sarsılır gibi oldu. Yüzünde kara bulutlar geziniyordu."(s. 248) Özgür, küfrederek İbraam'a saldıracaktır. Devamında şu sorular: "Ne oluyor buna?(…) Peki şimdi niye?" Kuşkusuz, aynı soruyu okuyucu da sormaktadır. Bu sorular, bir gizemleştirme tekniğinin unsurlarıdır kuşkusuz. Anlatıcı, gizemleştirme çabalarını artıracaktır. Nergis, 251. sayfada, "İbraam'a ya da ahtapota niye sövüp saydı?" diye merak edecektir. Sonra, "Gözü pek ahtapot avcısı değil miydi bu oğlan? Bana da ilk kez o tutturdu kaygan, soğuk kollarıyla bileğime sarılan ahtapotu. Vantuzları derime yapıştı." der. Nergis, anlatmayı sürdürür: "Kaçmaz, üstüne gelirmiş insanın. Sivri uçlu kollarını birden burun deliklerine daldırır derler. Niyazi şey diyordu, kaçacak delik ararmış da… Dokusu iyice yumuşak, kayganmış ki gerektiğinde bir iki santimlik bir yerden bütün gövdesini geçirip." Aslında söylenmedik bir şey kalmamıştır artık. Her şey anlaşılmıştır. Ancak anlatıcı, Nergis'in anılarından ahtapotla ilgili bir şeyler daha çıkarır. Buna göre Özgür, bir gün yakaladığı bir küçük ahtapotu donunun içine koymuştur. Hayvan da orasına girmeye kalkmıştır. "Herif puşt etti bizi, diyordu Özgür." Birkaç satır sonra, "ahtapotun çağrışımlarıyla Özgür'e yapılanlar arasında bir bağ sezinlemiş gibiydi Nergis."

Özgür, yavaş yavaş bu travmayı atlatacaktır.

2.2.7.3.2. Muhtar'ın Teknesinin Hikâyesi

Muhtar'ın tekne yaptırma hikâyesi *Mavi Karanlık* romanının önemli izleklerinden biridir. Romanın ilk sayfasından son sayfasına kadar bu hikâye sürer ve kurguda da önemli bir işlevi vardır. Ayrıca metaforik bir anlamı da vardır; birtakım aydınların tuttuğu yolun çürüklüğünü anlatır.

Daha romanın ilk sayfasında Muhtar Deren, "Tekne bitse de bir açılsak (…) teknenin de biteceği yok." der iç monolog tekniğiyle. Sorun, para bulmaktır; beş yüz bin

liraya daha ihtiyaç vardır. Muhtar, bu parayı egemen güçlerden biri olan Malik Bey'den alacaktır. Ama bunun bir bedeli vardır: Muhtar, Malik Bey'in yöredeki işlerini yürütecek avukatı olacaktır. Yani, Muhtar, Egemen güçlerin hizmetine girecektir. Bu durumda Muhtar, zevki için egemen gücün hizmetine girmekte sakınca görmeyen küçük burjuva aydınını temsil eder. Romandaki rolü budur.

Anlatıcı, önce bitmesi için para ihtiyacını ortaya koyar. İkinci aşamada teknenin çürük yapıldığı anlatılacaktır. Tekneyi kuran Kocamış Usta, omurgaya akrep koymamaktadır; bu da tekneyi fırtınalara karşı dayanıksız yapacaktır.

Muhtar, tekneye Nergis adını koymaya karar verir. Ondan önce Malik Beylerin çevresi "Ötüken" gibi adlar koymayı önermişlerdir ki bu da Malik beylerin siyasal görüşünü vurgulamayı amaçlayan simgesel bir şeydir kuşkusuz. Nihayet, Nergis teknesinin denize açılma zamanı gelir. Tören sonunda tekne kayalara çıkacaktır.

Anlatıcı, artık teknenin sağlam olmadığını sergilemiştir. Bu, romanın sonunun vurucu olması bakımından önemli bir hamledir. Çünkü romanın sonunda Nergis, Özgür'ün beraber İstanbul'a gitme teklifini, bu tekneyle gitmeyi kabul etmesi şartıyla kabul edecektir. Özgür, İbraam'ı da almayı düşünür ama Nergis, iç monolog tekniğiyle şöyle der: "Nereye varacağı belli olan o deli teknesinde senin işin ne?" Nitekim İbraam, tekneye gelmeyecektir. Tekne, limandan ayrılırken uzaktan, "Enayi miyim, işi Allah'a bırakayım? Dosdoğru yol varken." diyecektir.

Belli ki tekne, bir intihar teknesidir.

2.2.7.3.3. Bodrum Hakimi Türküsünün Hikâyesi

Mavi Karanlık romanında Bodrum Hâkimi türküsünün hikâyesi önemli bir izlek olarak yer almaktadır. Yazar, Nergis'e, Hâkime Hanım'ın hikâyesi ile kendi hikâyesi arasında paralellik kurdurmaktadır. Nergis, hikâyeyi feminist bir yaklaşımla ele almaktadır.

Korhan öldürüldükten sonra Nergis, kendi hayatını sorgulamaya başlar. O arada Hâkime Hanım'ın hikâyesini hatırlar.

> Ne aradığını bilmeden soluk soluğa koşan, acılara batan biri buraya mı varmalıydı? Niye Fatoş olmadım? Jale Hanım, Jülide Hadi? Yargıç Hanım da olmam! Neden kafamdan atamıyorum bu kadını? Gülerek dinlemiştik öyküsünü. Şimdi de gülebiliyor musun? Yaşadığı ülkenin dramını üstlenmiş kadıncağız…Özgürsün demişler, eşitsin erkeklerle; al diplomanı. Kadınlar için on iki ay karanlık günlerinde bu küçük kent. Dolanıp duruyor erkek tilkiler. Dotoru, eczacısı, savcısı, bezirgânı… haydi özgür ol bakalım Paris'lerde sürtmüş nergis Hanım!... Tavşanlı'dan geliyorsun. Bir küçük memur kızısın…Halkına sığınmış önceleri, yoksulca (…) Aile toplantıları başlayınca Savcı'larla, Hükümet Doktoru'yla, Eczacı'larla… Bir gramafon, bir bardak bira…anlatan içkiliydi. Af buyur aaaabem, başladı millet: "Bu da bi garış … mınnan yargıçlık yapacak da!..."Nasıl gülmüştü Korhan!... Kızmıştım. Niye kızmıştım sanki? (s. 392).

Hikâyenin sonunda Yargıç Hanım, Savcı ile sevişince Doktor, Eczacı sıraya girip hak isterler. Romanda hikâyenin sonu türküden alıntıyla verilir: "Bodrum'un ekinleri erkenden bitti/ Hâkime Hanım kendisini intihar mı etti?"

Nergis, Özgür'le Korhan arasında gidip gelirken, kendisini Yargıç Hanım gibi hisseder.

3.*YEŞİLÇAM DEDİKLERİ TÜRKİYE* (1986)

2.3.1. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* Romanının Tanıtımı

Yeşilçam Dedikleri Türkiye yazarın üçüncü romanıdır ve 1986 yılında yayımlanmıştır. 562 sayfa tutan bu roman, 1940-1970 yılları arasındaki ve sonrasındaki (Karaca: 116; Özdemir, 2005 içinde) birtakım siyasal-sosyal olayları, yazarın bir mensubu olduğu için içeriden bildiği Yeşilçam sineması üzerinden anlatır.

Roman, üç bölüm, yirmi bir kısımdan oluşmuştur. Romanda Gündüz, Refik, Zühtü Bey adlarını taşıyan üç roman kahramanının bakış açıları kullanılmıştır.

Roman, "Bir ilaç fabrikasının kapısında, gece yarısı karanlığında yaşamını yitiren ilaç işçisi HASAN ATEŞ anısına…" ithafıyla başlar, son sayfada yer alan, "15 Kasım 1982 İstanbul-23 Ağustos 1986 Ortakent Yalısı, Bodrum" ibaresiyle biter.

Roman kurmaca bir tür olmasına rağmen gerçek hayattaki kişilere de yer verildiği görülür. Ancak bu gerçek kişiler romana girerken yazar tarafından çoğunlukla birtakım değişikliklere uğratılır ya da gerçekte olmamış olaylar içine sokulur, ona gerçekte söylenmemiş sözler söyletilir. Bu bakımdan, bu kişileri de kurmaca olarak kabul etmek yerinde olur. Ama bütünüyle de kurmaca olduğunu söylemek de doğru olmaz. Çünkü yazar gerçek bir kişiyi kurmacaya dönüştürme yolunu seçmişse bunun bir anlamı olmalıdır. Yazarın, böyle yapmakla bize bir mesajı olmalıdır. Bu çerçevede, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında birçok gerçek kişilik ve olayın, kurmacaya dönüştürülerek sergilendiği söylenebilir. Roman kahramanlarından Gündüz'ün yazarın kendisi, yine roman kahramanlarından Şahin Doğu'nun Yılmaz Güney, Refik'in de Ertem Göreç olduğu yolunda iddialar vardır (Dorsay, 1987). Kuşkusuz Onat Kutlar gibi birçok gerçek kişilik daha romanda birtakım değişikliklerle yer almıştır. Roman, bu açıdan ilginçtir. Ayrıca roman, Yeşilçam Sineması denilen olguyu ve bu sinemanın nasıl ortaya çıktığını, nasıl ve neye göre film üretildiğini, arka planda nelerin olduğunu; Yeşilçam filmcileriyle gerçekçi filmler çekmek isteyenlerin çatışmalarını gözler önüne sermesi bakımından da önemlidir. Romanda yerli ilaç sanayi ve ilaç vurgunu konusu İLAÇ DOSYASI başlığını

(s. 443) taşıyan ayrı bir kısımda fakat hikâye bütünlüğü içinde kalacak biçimde işlenmiştir. Bu başlık, ayrıca romanda çekilmek istenen filmin de adıdır.

2.3.2. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* Romanı Hakkında Yazılanlar

Yeşilçam Dedikleri Türkiye, Türkali'nin ilgiyle karşılanan romanlarından biri olmuştur. Adı ve içeriğinin sinemayla ilgili oluşu nedeniyle özellikle sinema çevreleri romana yoğun bir ilgi göstermiştir.

Ömer Faruk Toprak şöyle der:

> Romanın üç düzeyde işlediğini söyleyebiliriz: Refik tipiyle Yeşilçam'ın iç dünyası sergilenmek istenir, Gündüz'le 12 Mart sonrası ve 12 Eylül öncesi devrimci çevreler işlenmeye çalışılır. Refik'in babası Eczacı Zühtü Bey aracılığı ile de hem yaşlı kuşağın değişen dünyaya nasıl baktığı hem de ilaçtaki sömürü mekanizması hakkında ipuçları verilir. (Özdemir, 2005: 48)

Ahmet Oktay, yazarın, sinema çevresini ele aldığını belirttikten sonra şunları söyler:

> Gel gelelim hemen belirtmek gerekir ki, roman yalnızca sinemanın sorunlarını yansıtmakla kalmıyor ve doğrudan doğruya bu çevre aracılığıyla bir tarihsel dönemin sorgulanmasına yöneliyor (…) Vedat Türkali toplumsal/ siyasal olanla bireysel/ ruhsal olan arasındaki birliktelikten yola çıkmayı önermekte ve şablonculuktan uzak durmaya çalışmaktadır. Gerçekliği tüm karmaşıklığı içinde nesnelleştirmeye uğraşması, daha da önemlisi, gerçekliği bir roman gerçekliğine dönüştürme yolundaki çabası dolayısıyladır başarısını sürdürebilmesi. (*Milliyet*, 27. 01. 1987)

Deniz K. Çakıcı, "Seksen Beş yaşında Bir Çocuk: Vedat Türkali" başlıklı oylumlu yazısında genel olarak Vedat Türkali'nin sinemasından ve romanlarından söz ederken *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanından, "Tekelci yapının kıskacında dışa bağımlı, aracı ve tefeciye zemin hazırlayan bir Türkiye sistemini ve aracı-tefeci elinde kalmış bir sinema yapısını sergileyip 80'lerden sonra yaşanan siyasal-toplumsal olayların, ölümcül çatışma ve çelişkilerin altını çiziyordu bu yapıtta." biçiminde söz eder. Sonra da şunları söyler: "Yeşilçam ve Türkiye arasındaki, ayrıca hayat ve sanat arasındaki kopukluk; diyaloglar, monologlar ve iç monologlar üzerine kurularak aktarılmıştı. Teknik anlamda, edebi betimlerin olmadığı bir anlatıydı ve roman kişilerinin hayata bakış açılarıyla, davranışlarıyla, eylemleriyle belirsizlikten, anlaşılmazlıktan çıkıvermeleri, günlük yaşantının belirlediği kendilerine özgü hallerden sıyrılıp özel roman kişileri haline

dönüşmeleri şaşırtıyordu okuyucuyu. Tipler aşılıp tipik karakterler yaratılmıştı. Olumsuzun olumluya dönüşümünü, akan zamanın hareketliliğinde insan dramıyla sergiliyordu yazar. Film kareleriydi zamanın içinde akan (…) Sinema sanatının yazına taşınması değil miydi bu?" (Özdemir, 2005: 107-108)

Emin Karaca, "Polemikçi Vedat Türkali" başlıklı yazısında Türkali'nin polemikçi yönünü inceler. Bu arada Atilla Dorsay'ın *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanı üzerine yazdığı eleştiri dolayısıyla (*Cumhuriye*t, 17 Temmuz 1987) yazarla Dorsay arasında doğan polemik üzerinde de durur. Öncelikle roman hakkında *Cumhuriyet* gazetesinin edebiyat eleştirmenlerinin değil de sinema eleştirmeni olan Attila Dorsay'ın eleştiri yazmış olmasını yadırgadığını "nedense" sözcüğünü iki kez kullanarak ifade eder. Ayrıca yazının başlığı da manidardır: "Attila Dorsay'a Yaptırılan Saldırı…" "İlk iki romanı *Bir Gün Tek Başına* ve *Mavi Karanlık* yayımlandığı yıllarda *Cumhuriye*t'in edebiyat eleştirmenleri tarafından oldukça büyük bir övgü kampanyasıyla karşılaşmışken, nedense *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* konusunda susulur. Ancak aylar sonra şiddetli bir tepki gelir. O da, gazetenin edebiyat eleştirmenleri tarafından değil de, nedense 'sinema kritikçisi' tarafından yapılır (Özdemir, 2005: 124)." Emin Karaca'nın eleştirdiği şey, romanda *Cumhuriyet* gazetesinin adının geçmemesine rağmen, eleştirilen gazetenin *Cumhuriyet* olduğunu varsayması – Emin Karaca gazetenin *Cumhuriyet* olduğunu kabul eder- ve Attila Dorsay'ın *Cumhuriyet* gazetesi ve başyazarının eleştirilmiş olmasını dürüst bir davranış olarak görmediğini yazmasını (*Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1987) eleştirir.

Attila Dorsay, "Romancının Özgürlüğünün Getirdiği Ahlaksal Sorunlar" (*Cumhuriyet,* 17 Temmuz 1987) başlıklı yazısında romanın ilk yarısında ilginç gördüğü şeylerin belli bir yerden sonra tedirginlik verici boyutlara ulaştığını söyler. Ardından da bu tedirginlik veren şeyleri anlatmaya başlar. Öncelikle, roman kahramanlarının gerçek hayatta kimlere tekabül ettiğini anlatır. Şahin Doğu, Yılmaz Güney'dir. Gündüz, Vedat Türkali'nin kendisinden izler taşımaktadır. Refik de Ertem Göreç'tir. Romanda anlatılan dönem de 1960'ların başlarıdır. Roman, sayfalar ilerledikçe işler karışmaktadır Dorsay'a göre. Çünkü bir zaman kayması söz konusudur. Yeşilçam'da porno filmler 1974-75'lerde çıkmıştır ama romanda sözü edilmektedir. Sinemacılar yürüyüşü Kasım 1977'de gerçekleşmiştir. Maraş olayları 1978'dedir. Yılmaz Güney, devlet görevlisini 1974'te öldürmüştür. "Böylece, 1960'larda başlayan, olsa olsa birkaç yılı kapsadığı izlenimi

edinilen roman, bu hoplama zıplamalarla 1970 sonlarına gelip dayanıyor. Üstelik, bunca bilinen olaylar dizisinde ilkel bir kronolojik sıraya bile uyulmaksızın." (Dorsay, 1987) Dorsay, gerçek tiplerden esinlenmenin romancının hakkı olduğunu, toplumsal tarihi de adım adım izlemesi gerekmediğini belirtmekle birlikte, "Türk toplumunun son çeyrek yüzyılını böylesine yakından etkilemiş olayları, hem de adlarını vererek, somut biçimde roman malzemesi olarak kullanan bir yazar, daha dikkatli, özenli olmak zorunda değil midir? Eğer roman gerçekten bunca yıla yayılıyorsa, bunu okura duyuramamak, geçen zaman duygusunu verememek de, başka yönden bir eksiklik sayılmaz mı?" diyecektir. Attila Dorsay'ın temel eleştirilerinden birisi Yılmaz Güney'in sinemacı olarak yapıtlarının öykü dışında bırakılmış, onlardan söz edilmemiş olmasıdır. Bir diğer eleştirisi de *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında kimi kurum ve kişilere ağır eleştirilerin yöneltilmiş olmasıdır. "Bunların arasında, adları açıkça verilmemekle birlikte, belirgin olarak *Cumhuriyet* gazetesi ve onun başyazar, **Eczacıbaşı** kardeşler ve sahip oldukları ilaç sanayii, **Sinematik Derneği**, bu derneğin bir zamanlarki yöneticisi **Onat kutlar** vb. kişi ve kurumlar var." Dorsay, romancı özgürlüğü görünümü altında sorumluluktan kaçarak böylesine ağır eleştiriler getirmenin dürüst bir davranış olup olmadığını sorar.

Vedat Türkali, *Vedat Türkali'nin Dorsay'a Yanıtı* (*Cumhuriyet,* 10 Ekim1987) başlıklı savunma yazısında, annachronism'in (olayaların tarihsel sırasında değişiklik yapmak) yazarların ve sanatçıların gerektiğinde başvurdukları bir yol olduğunu söyler: "*Yeşilçam Dedikleri Türkiye*'de olaylar gerçek zamanda değil, '**roman zamanı'**nda verilmiş, böylece yirmi yıllık bir sürenin daha kısa bir zaman parçasında akışı sağlanmış, başka bir deyişle; olayların zaman sırası değil, öz ilişkileri öne alınmıştır."

Ali Mert, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanını, için şunları söylüyor:

> Bu roman ülkemizdeki sağlık/ilaç sektörünü ve bugünkü gidişatı o günlerden anlatan, Yeşilçam'dan hareketle Türkiye'nin birçok acılı gerçeğine konan ve kanımca en önemlisi, "ucu/sonu açık", okurla özel bir ilişki ve diyalog kuran bir roman olarak öne çıkıyor. Oluşturduğu/çizdiği görüntüleri kendisine yontmuyor; tabloyu/resmi/yazıyı okurun tamamlaması için esnek bir sona doğru akıyor. Ve tabii ki, Yeşilçam'ın, Yılmaz Güney'lerin hikâyesi, karakterlerin yüzeyselliği aşan işlenişi, anlatımdaki sadelikle birlikte, romanı Türkali yazınının tepesine çıkarıyor. (Ali Mert, 8 Mart 2013, Vedat Türkali'nin bendeki görüntüsü; http://haber.sol.org.tr/yazarlar/ali-mert/vedat-turkalinin-bendeki-goruntusu-69426, (Erişim:10 Eylül 2014)

Vedat Türkali, Aziz Çalışlar ile yaptığı söyleşide [77] *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanı'ndan söz ederken,

> Benim elimde geniş belgeler var. Mesela ilaç sorununu ben 15-20 senedir araştırıyorum. Daha önce 'İlaç Dosyası' diye bir filmin peşindeydim. O yetmedi, roman için araştırmalar yaptım (…) Çoğu ilaç şirketinin dosyası var elimin altında. Çok ılımlı koydum. Çünkü sorunum Türkiye'yi yansıtmaktı. Yazdığım bir 'ilaç romanı' da değildi. Belgeleri sadece gereği kadar kullandım. Romandaki insanlar bu belgelerin ışığındaki edimleri, eylemleri, davranışları yaklaşımlarıyla oluşuyorlar. (s. 217)

der.

Aziz Çalışlar, romanın yapısında Yeşilçam ile Türkiye arasında bir koşutluk kurulduğunu, Yeşilçam ile Türkiye'nin birbirlerinin alegorisi gibi olduklarını belirtir (s. 218).

Aziz Çalışlar'ın, bu romanın film olup olamayacağı sorusu karşısında Vedat Türkali'nin verdiği cevap, kendi sanatı hakkında değerli bir ipucudur:

> Kimileri kendi kafalarındaki roman tanımına uymayan bir yeni roman karşısındalar, görüntü değeri ağır basan, hani 'sinemasal' diye anlatmaya çalıştığım, vasıflandırdığımız roman karşısında kalıyorlar ve romanı okudukları kadar belki biraz daha fazla bir film seyrettikleri izlenimi ediniyorlar, yapmak istediğim de bu. (s. 223)

Aynı konuşmada Aziz Çalışlar," [S]izin bu romanınıza sinema anlayışlarının mücadelesinin bir romanı da diyebiliriz ."(s. 223) der.

M.K. Adatepe, Vedat Türkali'nin Yeşilçam dedikleri Türkiye romanında, Yeşilçam'dan bir kesit sunmanın yanı sıra, Türkiye'nin 1960-1980 döneminin siyasal ortamıyla paralel olarak gelişen iktidar kavgasını da anlattığını belirtir.[78] Ardından romanın temalarından olan sansürden, siyasal baskılardan söz ettikten sonra, romanda canlandırılan gerçek kişiliklerden söz eder. Sendikacı Fahrettin'in suikasta kurban giden Kemal Türkler olduğunu vurgular. Bu romanla *Mavi Karanlık* arasında bir yakınlık bulduğunu ifade eder.

---

[77] *Vedat Türkali'yle Yeni Romanı Yeşilçam Dedikleri Türkiye Üstüne Konuşma* (*Günümüzde Kitaplar*, Ocak 1987);Vedat Türkali, *Tüm Yazıları Konuşmaları*, Everest, 2.b., 2005, İstanbul, ss 207-225)

[78] http://www.mkadatepe.de/pdf%20dosyalari/T%FCrkalinin%20romanlari.pdf (Erişim: 10. 09.2014)

2.3.3. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* Romanının Yapısı

Yapı kavramını, okuyucu üzerinde yaratılmak istenen etkiyi sağlayabilmek amacıyla; olaylar dizisi, karakterler ve düşünce unsurlarının sentezinden oluşmuş bir bütünlük olarak görebiliriz. Bu yapı, kuşkusuz yazarın iletmek istediği bir özü en iyi biçimde yansıtmak üzere oluşturulmuştur. Aynı biçimde bu öz, dilin şu ya da bu biçimde kullanılması yoluyla ve belirli anlatım teknikleriyle de ortaya konur (Crane, 2010: 132-133). Özün niteliğine göre yapıları; olay yapıları, karakter yapıları, düşünce yapıları olarak sınıflandırmak mümkündür. Elbette bunların ikisi ya da üçünün oluşturduğu karmaşık yapılar da mümkündür.

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanı kanımızca ağırlıklı olarak düşünce yapılı roman sınıfına sokulabilirse de, karakter yapılı roman olma yönü de güçlüdür. En iyisi belki de şöyle söylenebilir: *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanı karakterler üzerinden şekillenen düşünce yapılı bir romandır.

Romanda öncelikle üç ana karakter vardır. Bu karakterlerin her biri bir düşünceyi temsil etmektedir ve dolayısıyla romanda üç ayrı karakterin hikâyesi söz konusudur. Üç karakterin ikisi baba- oğuldur. Zühtü Bey'in oğlu Refik, klasik Yeşilçam tarzı melodram filmleri çekmek isteyen bir yönetmen adayı ve sonra yönetmendir. Belirgin bir ideolojisi yoktur, ideolojiye karşıdır, ancak sola karşı daha temkinlidir. Gündüz, sol düşünceyi temsil eder. Ünlü bir gazetede (Attila Dorsay'a göre *Cumhuriye*t gazetesidir.) düzeltmenlik yapmaktadır. Yeşilçam tarzı filmlere karşıdır; işçi filmleri çekmek isteyen bir senarist ve yönetmendir. Zühtü Bey, sağ bir ideolojiye sahiptir, muhafazakârdır; sola şiddetle karşıdır. Kadın düşkünüdür. Bir eczacı olarak yerli ilaç sanayini savunur ve ilaç soygununun nasıl yapıldığını bilir, onlara karşı çıkar.

Bu üç ana karakterin hikâyelerinin içinde onlarla ilişkili olarak ünlü- ünsüz kadınların, film yapımcılarının, sinema oyuncularının, işçilerin, yönetmenlerin hikâyeleri yer alır.

Olayları yapılandıran şey, bu kişilerin temsil ettiği fikirlerin kurmaca olaylar içinde sergilenmesi ve birbirleriyle çatışmasıdır.

Yazar, Gündüz'ü kendi temsilcisi olarak seçmiştir. Yazarın yansıtmak istediği şey, Yeşilçam'da melodram filmlerin nasıl, hangi şartlarda, ne amaçla üretildiğini yansıtmak; gerçekçi filmlerin, yani işçi filmlerinin ise çekilmesine birtakım belirli güçlerin nasıl engel olduklarını sergilemektir.

2.3.3.1. Vaka

Yeşilçam Dedikleri Türkiye, yazarın Türkiye'nin 1970'li yıllarının siyasal ve sosyal manzarasını ve bu manzara ile ilgili fikirlerini, Yeşilçam sineması üzerinden ve belirli bir açıdan yansıtmaya çalıştığı bir romandır. Geniş bir zeminde, geniş bir şahıs kadrosuyla, birçok olgunun ve fikrin gerçekçi bir gözle yansıtılmak istenmesi, romanda birçok vakanın yer almasına yol açmıştır. Çoğu zaman bir vaka, bir kişinin belirli bir yönünü göstermek ya da bir fikrin yansıtılması için kurgulanmıştır. O nedenle bütün vakaları doğrudan ana vakaya bağlamak pek mümkün görünmemektedir. Bu durumda şunu söylemenin en doğrusu olacağı kanısındayız: *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında bir merkez etrafında kümelenmiş vaka zincirleri söz konusudur. Bu zincirler merkezin çevresini sararlar, kimi zaman merkeze doğru yönelirler, merkeze temas ederler ancak çoğu zaman doğrudan bağlanmazlar.

Merkezde "İlaç Dosyası" adlı bir filmin çekilme hikâyesi vardır. Bu film, Türkiye'deki ilaç vurgununu anlatmayı amaçlamaktadır. Konusunu da, kurmacaya göre, gerçek hayattan alacaktır. Roman kahramanlarından Dr. Ramiz, gerçek değerinin onlarca kat fazlasına ilaç satan uluslararası ilaç endüstrisindeki tekellere ve onların işbirlikçilerine karşı bir ortaklık oluşturup yerli ilaç sanayisini kurarak ucuz ilaç üretmek istemiştir. Ancak uluslararası tekeller ve yerli işbirlikçisi holdingler çeşitli finansal oyunlarla bu girişimin önünü kesmişler ve ortaklığı batırmışlardır. Egemen güçler yerli girişimcilere izin vermemiştir. Bu olayın içeriden tanığı olan Eczacı Fuat, nişanlısı Emine, yönetmen Refik bu konuyu senaryolaştırıp film yapmak isterler. Senaryo yazımında Gündüz de olacaktır. Gündüz, bir devrimci olarak bu filmin yapılmasını istemektedir. Filmin adı İLAÇ DOSYASI olacaktır. Filmi Refik çekecektir. Finansmanını da Refik'in ailesi, Fuat ve Adanalı bir yapımcı yapacaktır. Filmde Zühtü Bey'in geçmişte bir Rum kadınla

yaşadığı aşk hikâyesine de yer verilecektir. Sendika da kalabalık sahneler için işçi ve fabrika temin edecektir. Ancak film çekilemez. Sendika başkanı vurulur. Eczane bombalanır, Fuat yaralanır. Refik saldırıya uğrar, şehri terk eder. Gündüz tehdit alıp yurtdışına gider, dönüşte hapse girer.

Romanda olaylar, bu noktaya gelene kadar uzunca bir hazırlık döneminden geçilmiş, romanın üç bakış açısını temsil eden Refik, Gündüz ve Zühtü Bey'in hikâyeleri ayrı ayrı anlatılırken onların ilişkide bulunduğu çevrelerin de hikâyeleri anlatılmıştır. Bu nedenle kısa bir özet yapmak zordur. Çok kaba hatlarıyla değinmeye çalışacağız.

Refik, babası eczacı Zühtü Bey'in eczacı olması yolundaki zorlamalarına rağmen sinemacı olmak istemektedir. Anne-baba ayrılmıştır. Refik, babası ve kız kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Yeşilçam tarzı duygusal filmler çekmek istemektedir. Gündüz ve Şahin Doğu ile tanışır. Birlikte bir filmin senaryosuna çalışırlar. Gündüz, devrimcidir, içeriden yeni çıkmıştır. Refik'in çekmek istediği tarzdaki filmlere karşıdır. Bu nedenle Refik ile fikir çatışması yaşarlar. Ancak Gündüz ve Şahin Doğu, istedikleri toplumsal içerikli filmleri çekebilmek için bu tür filmlere katlanmak zorunda olduklarını konuşurlar. Refik, bir iki film çeker, başarılı da olur. Şahin Doğu, vurdulu kırdılı piyasa filmleriyle ünlenir ancak Gündüz'e göre yanlış yoldadır. Refik, Eczacı Fuat'ın nişanlısı Emine'ye âşık olur. Emine, Gündüz gibi düşünmektedir. Gündüz, Perihan ile çıkmaya başlar. Zühtü Bey, eczacı dükkânını Fuat'a bırakmıştır. Bir metresi vardır. Eski sevgilisi Lena'yı unutamamaktadır. Ülkede siyasal olaylar, öldürmeler yaygınlaşmaya başlamıştır. Zühtü Bey komünistlere kızmaktadır. Zühtü Bey'in eczacı dükkanı bombalanır. Gündüz ve Refik tehditler almaya başlar. Zühtü Bey, yerli ilaç sanayisi kurulmasından yanadır. Bu nedenle yerli ilaç fabrikası kurmaya çalışan Ramiz Bey'e para verir. Fabrika batar. İlaç Yolsuzluğunu ele alan bir film yapmak isterler. Refik'te de fikir yönünden olumlu değişmeler olur. Sendikalarla anlaşırlar fakat başaramazlar. Engellenirler. Şahin Doğu birisini vurur. Gündüz can güvenliği olmadığı için yurtdışına gider. Refik annesinin yanına Anamur'a gider. Zühtü Bey, yurtdışı gezisine çıkar; Atina'de Lena'yı bulur ancak Lena evlenmişir ve Zühtü Bey'le sevdiği için değil, kendi çevresine yardım edebilmek için bir zamanlar ilişki kurduğunu anlatır. Emine, eczanenin bombalanması olayında yaralanan Fuat ile evlenmiştir. Gündüz, yurdışı dönüşünde hapse girer.

2.3.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanında çoklu bakış açısı mevcuttur. Anlatıcının bakış açısının yanında üç roman kahramanının bakış açıları kullanılır: Refik, Gündüz, Zühtü Bey.

Filmler çekmek isteyen Refik ile Yeşilçam sinemasının işleyişi ve sorunları sergilenir. Roman, anlatıcının Refik'i anlatmasıyla başlar. Anlatıcı, üçüncü kişi anlatımıyla Refik'i anlatırken, olaylara onun gözünden bakar. Refik de birinci kişi anlatımıyla, iç monolog ve iç diyalog tekniği ile olayları, duygu ve düşüncelerini anlatır.

> Karanlık merdivenleri inerken bir güçlük duyuyordu içinde. Cebimde yirmi lira var. Sabri manyağına uşaklık edeceğiz! Ağacami'nin köşesinde durup vitrindeki poğaçalara baktı. Saat sekize geliyor, öyle de acıkmışım ki. İyi yemek istiyordu canı. Tarlabaşı'na çıkmadan bir iki filmciyle selâmlaşıp yürüdü. Konuşsa takılacaktı. Laftan çok ne var filmci milletinde? (s. 9)

Refik'in bakış açısı, romanın I, III, V, VIII, XI, XIII, XV, XII ve XX. kısımlarında kullanılır.

İkinci kısımda Gündüz'ün anlatımına geçilir. Anlatıcı, üçüncü kişi anlatımıyla Gündüz hakkında bilgi verirken, Gündüz de yine iç monolog ve iç diyalog tekniğiyle olayları, olaylara ve kişilere yaklaşımını, duygu ve fikirlerini yansıtır. Gündüz'ün bakış açısı romanın II, IV, VII, IX, XII, XIV, XVI, XVIII, XXI. kısımlarında kullanılır.

> Artık herşeye vurdumduymazlıkla bakıyordu Gündüz. Uzun yıllar boyu İstanbul'a duyduğu özlem, sürgünden geldikten sonra şaşkınlığa, sonra düş kırıklığına dönüşmüştü. Elmadağı'nda, Madam Annik'in üst kat odasını ucuza kiralamaktan başka yüzünü güldüren hiçbir şey anımsamıyordu şu son bir yıldır (…) Sonbahar serinliğindeki odada, sıcak yatağında, duvar diplerine yığılmış kitaplarına acıyarak, iç ezilerek, masa üstündeki dağınık roman düzeltmelerine tiksinerek baktı. Roman da kötü, çevirisi de kötü… Binbir yanlış… Pis yaşam içinde ayakta durabilmemi, düzeltmelerini yaptığım şu kötü romana, bu yanlışlara borçluyum. Nasıl değişecek bu koşullar? Değişecek mi? Değişeceğini, iyi bir şeylerin olacağını umma duygusunu yitirmekten korkuyordu. Hiç de korkmuyorum, çok iyi biliyorum yitirmeyeceğimi. Cezaevinden bıraktılar diye peşimi de mi bırakacaklardı? (s. 31)

Zühtü Bey'in bakış açısına VI, X, XIX. kısımlarda yer verilir. Zühtü Bey, III. BÖLÜM'de İLAÇ DOSYASI başlığı altında (s. 443) özel olarak anlatılır. Aslında bu başlık, romanda çekilmek istenen filmin adıdır. Dolayısıyla bu bölümün ayrıca bir adının olması, roman içinde bir film olmasından dolayıdır. Zühtü Bey'in iç monolog ve iç diyalogları birinci kişi ağzından verilir.

> Sövüp saymalarına karşın, içten içe artan özlemle anımsar olmuştu oğlunu. Ters günüme geldi; aslında oğlanın söylediklerinde öyle parlayacak bir şey de yoktu belki. Temel'den duymuş; babasıyım; uyarmasın mıydı? Ben de bazen bokunu çıkarırım! Koskoca oğlanı dövmeye kalk!. Bırak, düşüneceğin o mu kaldı? Herif bize namussuz dedi. Hele o sırıtması eşşoğlueşşeğin. Ben babamla konuşurken gözünün içine bakamazdım be… Bunlar… Ağzına sıçayım hepsinin… Mefharet kimbilir nasıl doldurmuştur hergeleyi? Para vermiş. Fuat söylemişti, ortaklıkta asıl büyük pay Refik'in diye. Anası veriyormuş. Bu da yüreğine işleyen yara gibiydi Zühtü Bey'in. Bunca yıl bakıp büyütmüştü; karı şimdi ortaya çıkmış, annesiyim diye çekip yanına alıyordu oğlanı. (s. 446)

2.3.3.3. Kurgu

Yazar, Yeşilçam sineması üzerinden Türkiye'nin 1970'li yıllardaki siyasal ve sosyal manzarasını yansıtacak nitelikte kişiler ve olaylar seçerek kurguyu gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Genel hatlarıyla baktığımızda romanda, başlangıçta genellikle olumsuz yönleri ağır basan birkaç durum sahnelenir. Mevcut durumun kişileriyle, yine roman kişilerinden birinin karşılaşması sonucu bu mevcut durumda, bir değişim süreci başlar. Aynı zamanda değişime karşı olumsuz bir direnç de gelişir ve ortaya çeşitli alanlarda çatışmalar çıkar. Zamanla mevcut durumdan amaçlanan olumlu duruma geçişin işaretleri güçlenir. Fakat, olumlu duruma geçişi engelleyecek çeşitli güçlerin girişimleri de görülmeye başlanır. Değişme, somut ürünlerini ortaya koymaya başlayınca egemen güçler sertleşmeye başlar; tehdit, yıldırma, mekân bombalama, mali yönden çökertme ve hapse attırma hatta öldürme girişimi boyutlarına varır. Ancak kısmen gerçekleşebilen değişim çabası akamete uğrar. Sonunda, gerçek değişimin nasıl ve kimler tarafından gerçekleştirilebileceği gerçeği ortaya çıkar.

Yukarıda soyut olarak genel işleyiş planının ana hatları verilen romanda yazar, bu planı üç roman kahramanının hikâyesine ve bakış açısına odaklanarak somutlaştırmıştır. Bu kişilerden biri olan Gündüz, yazarın görüşlerini emanet ettiği olumlu kişi olarak görünmektedir. Anlatıcının nihai olarak yerleştiği konum, onun konumudur; olumlu olarak gösterilen fikirler de onun fikirleridir. Yukarıda sözü edilen olumsuz mevcut durumdaki değişme onun sahneye çıkmasıyla başlayacaktır. Hapisten yeni çıkmış ve gözetim altında olan Gündüz, anlatıcı tarafından da onaylanan devrimci sol fikirlere sahiptir. Romanda benzer fikirlere sahip olan ve olumlu olarak sunulan başka kişiler de vardır: Eczacı Fuat ve nişanlısı Emine, Pervin, Serdar, Nihat, bazı işçiler, sendikacı

Fahrettin, işçi Salih. Fakat asıl anlatılmak istenen fikir ve olayların gelişmesinin gösterdiği şey; ancak işçi sınıfının gelişmesiyle olumlu bir şeylerin yapılabileceği fakat işçi sınıfının da henüz yeterli sayıya ulaşamadığı, umutlu olmak için kuvvetli işaretlerin olduğu, bunun için biraz zaman gerektiğidir.

Anlatıcının bakış açısına yerleştiği diğer iki kişi Zühtü Bey ve oğlu Refik'tir. İki roman kişisinin baba-oğul olmasının özel bir anlamı vardır. Baba; oğulun köklerini, onun yetiştiği şartları, bir anlamda da yakın geçmişi temsil eder. Bilindiği üzere babanın yeri iktidar yeridir ve baba-oğul ilişkisi de bir çatışma alanıdır. Oğul, babayı aşabilirse baba olacaktır, aksi halde baba tarafından kastre edilmiş olacaktır. Nitekim, romanda bu durumu açıkça görürüz. Zühtü Bey, karısından ayrılmıştır ve oğul, babasıyla birlikte yaşamaktadır. Babasıyla gerilimli bir ilişkisi olan ve babasını sevmekle birlikte onunla sürekli çatışan Refik, romanın sonunda annesine dönecektir.

Baba - oğul, ikisi birlikte olumsuz olarak çizilen mevcut durumun bir temsilcisidirler. Refik, romanın olumlu baş figürü olan Gündüz'ün karşısında olumluya geçmesi gereken ve birtakım olumlu nitelikleri ve becerileri olan, az da olsa okuyan, dolayısıyla bu yönde üzerinde çalışma yapılabilecek kişi olarak seçilmiştir. Refik, yine son kertede olumsuz olarak çizilen Yeşilçam sinemasının tipik bir temsilcisidir. Yeşilçam sinemasının kalıplarına uygun, suya sabuna dokunmayan filmler yapmak isteyen ve Yeşilçam filmlerini eleştirenlere de düşman olan birisidir. Ülke sorunlarıyla ilgili bir kaygısı ve düşüncesi olmayan bir yönetmen adayıdır.

Olaylar ve mevcut durumda değişme, Refikle Gündüz'ün ve Şahin Doğu'nun karşılaşmasından sonra başlayacaktır. Şahin Doğu da, solcu görüşleri olmakla birlikte öncelikle iş filmleri çekip para ve şöhret kazanmak, sonra nitelikli filmler çekmek gerektiğini düşünen ve bu yüzden de Gündüz tarafından olumsuz olarak değerlendirilen birisidir. Refik, film işinde önceleri solcularla iş yapmak zorunda kalmaktan tedirginlik duyacak ve sol olduğunu düşündüğü fikirlere karşı çıkacak, ancak onların ileri sürdüğü makul kimi fikirler karşısında söyleyecek bir söz bulamayacaktır. Gündüz de, onun ve Şahin Doğu'nun aracılığıyla yabancısı olduğu Yeşilçam dünyasını tanımaya başlayacaktır.

Birlikte senaryo ve film çalışmalarına başlayınca, olaylar geliştikçe, öncelikle Gündüz'ün fikirleri ve tavırlarının etkisiyle Refik'te olumlu yönde birtakım değişmeler gözlenir. Bu değişme kurguda iki ayrı nitelikteki filmin çekilme hikâyesiyle temsil edilir. Refik, Gündüz ve Şahin'le karşılaşmadan önce *Yasak Dakikalar* adlı tipik bir Yeşilçam melodramı çekme arzusundadır. Nitekim, yapımcının isteği ile bu ve benzer tarzdaki birkaç filmin senaryosu yazılır ve filmlerin çekimi yapılır. Çekim çalışmaları sürecinde Refik'le, Gündüz ve Emine arasında fikir çatışmaları, görüş ayrılıkları yaşanır. İlişkiler bir sevgi-nefret ilişkisi biçiminde sürer. Ancak sonuçta Refik; Gündüz, Fuat ve Emine ile birlikte Türkiye'deki ilaç yolsuzluklarını sergilemeyi amaçlayan *İlaç Dosyası* filmini çekme arzusu duyma ve sonra da işe girişme aşamasına gelecek kadar bir zihniyet değişimi yaşar. Ancak bu girişim egemen güçler tarafından engellenecek, film çekilemeyecektir. Refik de annesinin yanına, Anamur'a gidecektir. Yeniden hapse giren Gündüz ise, bu filmin, ancak hapse girmeden önce tanımaya başladığı işçilerle çekilebileceğini anlayacak ve ümitlenecektir.

Anlatıcının bakış açısına yerleştiği ve hikâyesini anlattığı bir diğer kişi, Refik'in babası, eczacılık yapan Zühtü Bey'dir. Zühtü Bey'in hikâyesinin, romanın olay örgüsüyle bağlantısı zayıftır. Zühtü Bey daha çok, romanda ortaya çıkan sağ-sol, tutucu-devrimci, muhafazakâr- ilerici geriliminde olumsuz olarak nitelenen mevcut durumun sağ kanattaki kötü adamı olarak görülebilir. Bu açıdan iyi çizilmiş, canlı bir karakterdir.

Kurguda, Eczacı Zühtü Bey'in mesleği nedeniyle tanıdığı kişiler aracılığıyla, Türkiye'de kimi holdinglerin, tekellerin üç kuruşluk ilacın nasıl onlarca katı fiyata satılır duruma getirildiğini ve bunları kimlerin ve nasıl yaptığını öğrenir, buna karşılık, yerli ilaç sanayini kurma girişiminde bulunan kişileri tanırız. Girişimin nasıl ve kimler tarafından engellendiğinin hikâyesini okuruz Bu girişime Zühtü Bey de Fuat'ın etkisiyle para yatırır. Zühtü Bey'in eczanesi bombalanır, Fuat ağır yaralanır. Olayı holdinglerin desteklediği gruplar yaptırmıştır. Bu hikâyenin romanda uzun uzun yer alış nedeni Refik'in, Fuat'ın, Emine'nin ve Gündüz'ün çekmek istediği *İlaç Dosyası* filminin senaryosuna konu olmasıdır.

Zühtü Bey'in romanda anlatılan hikâyesinin romanın asıl vakası olarak gördüğümüz *İlaç Dosyası* filminin çekilme hikâyesi ile bağı bununla sınırlıdır. Ancak

Zühtü Bey'in birçok yönü romanda yan hikâye olarak anlatılmıştır. Bu yan hikâyeler, asıl vakayla bağlantılı olmamakla birlikte ya da olsa bile çok gevşek olmakla birlikte romanda anlatılmak istenen fikirleri, çizilmek istenen olumlu ya da olumsuz manzarayı destekler niteliktedir.

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanının kurgusunun, yukarıdan beri işaret etmeye çalıştığımız gibi olumlu olarak değerlendirilen kişiler ve eylemleri ile olumsuz olarak değerlendirilen kişiler ve eylemleri üzeri arasındaki mücadele ve kimi durumlarda da çatışma üzerine inşa edildiği söylenebilir.

Olay örgüsü de bu olumsuz ya da olumlu durumları ya da fikirleri ortaya çıkaracak tarzda düzenlenmiştir. Romanda hikâyesi anlatılan üç kişi ve onların hikâyeleri içinde anlatılan diğer ikinci dereceden kişilerin hikâyeleri, kişilerin birbirleriyle ilişkileri, sonuçta hep olumlu-olumsuz çatışmasının belirli bir yönünü yansıtmak üzere kurgulanmıştır.

Romanın kurgusunu ve ona bağlı olarak olay örgüsünü belirlemek için öncelikle üç roman kişisinin birbirleriyle ve diğer kişilerle ilişkilerine bakmak gerektiği kanısındayız.

2.3.3.3.1. Refik'in İlişkileri

Refik'in aile çevresi: Roman, Refik'in dünyasını ve karakterini yansıtacak biçimde bir kurguyla, sinema dünyasıyla ilişkisini yansıtan birkaç sinemacı ile görüşmesi ve eve gelmesi sahnesiyle başlar. Bu sahnede aile çevresindeki bütün kişilerle ilişkisinin niteliği yine Refik'in bakış açısından sergilenir. Anlatıcı, ilahi bakış açısına sahiptir; ancak Refik'in bakış açısına yerleşmiştir. Dolayısıyla, her şey onun değerlendirmesiyle yansıtılır.

Refik, pek de iyi geçinemediği babası Zühtü Bey'in Beyoğlu'ndaki evinde yaşamaktadır. Kız kardeşi Seniye ile yaşlı Makbuş da aynı evde oturmaktadır. Annesi Mefharet Hanım, babasından ayrılmıştır. Şemi Bey ile evlidir ve bu eve girmesi Zühtü

Bey tarafından yasaklanmıştır. Aynı evin alt katında Pervin ve annesi, Zühtü Bey'in kiracısı olarak yaşamaktadır.

Refik-Baba ilişkisi: Eczacı Zühtü Bey otoriter ve bencil birisidir. Almanya'da, Naziler döneminde eğitim görmüştür. Tutucudur. Cinsel yönden zaafları vardır. Refik'in eczacı olmasını istemiştir fakat Refik sinemacı olmak istediği için buna yanaşmamıştır. Zühtü Bey bu yüzden ona kızgındır.

Refik'in babasıyla ilişkisi gerilimli ve ikirciklidir. Yazar, bu durumu yansıtmak üzere, Refik'e babasının elbisesini giydirir. Refik, iş konuşmak üzere dışarıya çıkarken elbisesi olmadığı için babasının elbisesini ve botunu giyer ama bir yandan onun kızacağından korkar. Refik, zamanla babasının annesine neler çektirmiş olabileceğini düşünecek, annesine acıyacaktır. Refik'in babasının evinden ayrılması, yakından tanıdığı Temel ile babasının aynı kadını sevmeleri yüzünden olur. Kadın, Zühtü Bey'in metresidir fakat Temel, ona âşıktır ve Zühtü Bey'in aradan çıkmasını istemektedir. Temel'in isteği üzerine Refik, babasıyla kadından ayrılması gerektiği konusunu konuşunca, Zühtü Bey onu dövmeye kalkmış, o da evden ayrılmıştır. Bu, aynı zamanda Refik'in –baba katli- baba etkisinden kurtulması, değişmeye başlaması anlamına gelmektedir.

Refik-Seniye ilişkisi: Refik, kız kardeşi Seniye'yi nedenini bilmeksizin sevmez. "Aslında Seniye, dalkavukluğa varan bir yakınlık gösterirdi ağbisine. Onu aptal bulur. "Bu geri zekâlı üniversite bitirecek. Bitirecek hem de… İki sınavı mı ne kaldı. Avukat da olur. Sen bitiremedin ama parlak zekâlı! Bitirip eczacı olacaktık! Aklıma geldikçe… (s. 10)". Seniye, Refik'in filmci arkadaşlarını merak eder, eve geldikçe onlara yakınlık gösterir. Refik buna kızar. Aslında bu sahneler erkek egemen toplumun kız çocuklarına ailede nasıl davranıldığını sergilemektedir. Seniye, okulunu bitirip avukat olur, Gündüz'ü mahkemede savunur. Seniye daha sonra Gündüz ile gizli gizli sevişecektir. Seniye ayrıca Pervin'in de üyesi olduğu kadın derneğine üye olduğu için de aileden korkmaktadır.

Refik-annesi Mefharet ilişkisi: Refik, babasıyla oturduğu için, annesinin kendisini bırakıp gittiğini düşünmekte, ona kızmaktadır. Ancak Emine'yi tanıdıkça, kadınları bir parça da olsa anlamaya başlar ve bu kızgınlık azalır. Annesi, onun filmlerini izlemekte, başarılarından gurur duymaktadır. Refik'in adı Yeşilçam'daki solcularla aynı listede çıkar, ölüm tehditleri almaya başlar ve bir kez saldırıya uğrayınca Ankara'ya

annesinin yanına gider. Orada üvey babası Şemi Bey'i yakından tanıma fırsatı bulur. Onlardan yakınlık görür, haklarında yanlış düşündüğünü anlar. *İlaç Dosyası* filmine annesi para yardımı yapar. Refik, bu filmi çekmeyi başaramayınca annesinin yanına gider. Aslında bu durumun da simgesel olduğu düşünülebilir. Refik, babasını terk etmiş, annesine sığınmıştır.

Refik-Pervin ilişkisi: Refik, alt kat kiracısı Pervin'i sevmez. Pervin, insanın gözüne doğrudan bakan birisidir. "Tepesinde topladığı kestane rengi saçları, buğdaysı yüzü, fıldır fıldır bakışlı elâ gözleriyle çekici kadın. Gene de itiyordu Refik'i. Doğrudan bir bakışı var karının." (s. 12) Aslında Refik'i rahatsız eden şey, Pervin'in kadın haklarına sahip çıkmasıdır. Pervin'in annesi öldüğünde Refik evdeki ağlama seslerini duyunca hemen evi terk eder, evin erkeği olarak yapması gereken şeyler olmasına rağmen yapmaktan kaçınır.

Refik, Pervin'in yerli filmlere yaklaşımından da rahatsızlık duyar.

Refik'in Yeşilçam dünyasıyla ilişkisi: Refik'i, yağmurlu bir günde, Yeşilçam'da dolaşırken tanımaya başlarız. *Yasak Dakikalar* adlı bir filmi çekme hayalini kurmaktadır. "Yasak Dakikalar" da kızla oğlanı koşturacağım yağmurda, şu çıkmanın altında. Otobüs geçecek. Son otobüs. Kamera şurada. Sağda şu duvarı kesmeli." (s. 9)

Refik eve gelince ona Yeşilçam'da iş bulan Temel'in aradığını, Adana'dan birinin geldiğini haber verdiğini söylerler. Bu arada Seniye'yi soran bir kız gelir kapıya. Kız, alt kata gidince Refik'in aklına takılır. Temel'in getirdiği haber ve kızın kapıya gelmesi, romanın olay örgüsünde gelişecek olan iki ayrı hikâyeyi başlatan olay parçalarıdır. Refik, adının Emine olduğunu sonradan öğreneceği kıza âşık olacaktır; Temel aracılığıyla da Şahin Doğu ve Gündüz ile tanışacak, film çekecektir.

Bu arada Refik, evde düşünürken bize Yeşilçam'a nasıl girdiği, neler yaşadığı bilgisi onun iç sesinden verilir.

> Sinemadan uzak yaşayamam ben. Sinema düşünmediğim tek dakikam yok kendimi bildim bileli. Dünyaya değil sinemaya doğmuşum! Daha çocuklukta başlıyor bu. Beyoğlu'na yakın oturmamızdan belki. Alkazar'dan İpek Sineması'na, Sümer'e, Melek'e, Neşe'ye, Yıldız'a, Şark'a, Lüks'e, daha başka neler vardı? Elhamra'ya, Pangaltı'dakilere…Ya da Şehzadebaşı sinemalarına… Hele kovboy filmlerini üst üste kaç kez... O zaman matineler de sürekliydi (…) Beş yılda güç bitirdim Taksim Lisesi'ni. Zühtü Bey tutturmuş, ille de eczacı olacaksın." (s. 16)

Refik, Pervin'in yerli filmlere bakışından rahatsızlık duymaktadır. Aydınların yaklaşımından da rahatsızlık duymaktadır. Ancak bu konuda çok da bilinçli değildir. Kurguda bu durum şöyle yansıtılır:

> Aklı sıra alay eder yerli filmlerle. Hepsinin tutumu o. Hele aydınlar; üst düzeydekiler. Yerli filme tepeden bakmakla onurlanıyorlar. Sinema dendi mi kafalarında batının parlak sinema adları… Sen başka türlü müsün? Duvarlarında bir yerli film afişi var mı? (…) Yerli filmler mi? Stüdyoda görüyorum. Kaçını görüyorsun yılda?.. Görülecek şeyler değil ki çoğu. Daha ne konuşuyorsun. Benim dediğim başka. (s. 14)

Refik - Yeşilçam kadınları ilişkisi: Yeşilçam'da kadın erkek ilişkilerinin nasıl yürüdüğü çoğunlukla Refik'le Yeşilçam'da oyunculuk peşinde koşan kadınların ilişkisi üzerinden yansıtılır. Buna göre Yeşilçam'da kadınlar cinselliklerini kullanarak bir yere gelmeye çalışırlar ve gelirler. Erkekler de onlara sadece cinsel açıdan ve aşağılayarak bakarlar, kadınların bu zaaflarından yararlanırlar. Ancak Refik, Yeşilçam'a ilk girdiğinde önyargıların getirdiği çekingenliği üzerinden atamadığı için durumu yadırgarken zamanla artık yadırgamaz olur. Sadece, Yeşilçam'da kadınların cinsel özgürlük tutkularını saklamadığını düşünür. Ona göre, işin gereği kadın erkek yakınlaşması birçok şeyi çiğnemektedir. Refik; Perihan, Suna ve başka birkaç figüran kadınla yatar. Kadınlar her an bu tür ilişkiye hazır durumdadır ve doyumsuz olarak tasvir edilirler. Refik, ayrıca ünlü bir oyuncu olan ve yönetmen Saffet'in sevgilisi olan Narin Ceylan'la da sık sık buluşur, yatar. Kendi ilişkileri dışında, birçok kadının bu piyasada cinselliğini kullanarak bir yerlere gelmeye çalıştığına tanık olur, dedikodusunu duyar.

Refik ve Temel ilişkisi: Temel, romanda Yeşilçam dünyasında olup biten her şeyi duyan ve bilen, bunları Refik'e aktaran biri rolünde yer alır. Bu açıdan Refik'in sevdiği ve önemsediği biridir. İkici dereceden bir kişi olmakla birlikte onun hikâyesine de romanda yan hikâye olarak özenli bir yer verilir. Temel, içkiyi kaçırınca kanser olduğunu söyleyen, zaman zaman esrar da içen birisidir. Refik'e, "Bu oğlan var ya, bu Şahin, Adana'nın kralı namussuzum… Yakında göreceksin bak, dediydi dersin." (s. 20) der. Ancak Refik'in Şahin ile Gündüz'ün konularını sevmeyeceğini de söyler. Daha sonra Temel, Gündüz'ün ve Refik'in adlarının Yeşilçam'daki solcular listesinde olduğunu da duyuracak, önlem almasını isteyecektir. Refik'in *İlaç Yolsuzluğu* filmini çekmesini de eleştirecek, 'Bir Narin Ceylan filmi patlataması'nın doğru olacağını söyleyecektir.

Refik ve Şahin Doğu ilişkisi: Adanalı Şahin Doğu'yu Refik'e Temel getirir. Şahin, öyküler yazan biridir. İktisattadır fakat sinemacı olmak istiyordur. Refik, lokantada Şahin'e bakarak düşünür: "Belli ki yıldız olma sevisinde bu arkadaş! Olsun görelim! Ne yani, olanların boynuzu mu var? Boynuzu yok, güzellikleri var. Bu çirkin mi? Çirkin de değil, güzel de değil. Öyleyse çirkin! Sinema bu oğlum. Çirkin olmanın bir üstünlüğü var gene. Ortada oldun mu, kalırsın. Bu oğlan ortada değil (s. 18)." Yemekler yenip içkiler içilirken sinema konuşulmaya başlanır. Şahin, filmin konusunu anlatmaya başlar. Adana'da bir külhanbeyinin hikâyesidir. Refik, hoşlanmaz. Adana yerine İstanbul'da çekim düşünür. Başka filmler de vardır. Refik, "Uzağız bu adamlarla, ayrıyız bile… Herifin aklı kovboy sinemacılığında. Bir de solculuk numaraları belki (s. 20)." Bir yandan da kendi filmini çekmek istemektedir. Zaman ilerledikçe Şahin Doğu'nun varlığından rahatsızlık duyar. Nitekim, Temel'in gelip Şahin Doğu'nun film çekmek için memleketi gezdiğini, vurdulu kırdılı, tam iş filmi olan üç film birden yaptığını, dolayısıyla yırttığını söylediğinde Refik, Şahin belasından kurtulduğuna sevinir.

Refik, ölüm tehditleri almaya başlayınca ve sonra bir gece yolu kesilip silahla yaralanınca tabanca bulmak gerektiğini düşünür. Şahin, tabancalardan anlamaktadır. Daha sonra *İlaç Dosyası* filminin çekimi için de onunla konuşmak isteyecektir. Ancak karşısına Temel çıkar ve Şahin Doğu'yu vurdukları haberini verir. Bu noktada anlatıcının Temel'e söylettirdikleri, romanın tezlerinden birini ifade ettiği için önemlidir. Temel, bir tek porno ve Narin'in filmlerinin iş yaptığını söyler. "İlaç Dosyası milaç dosyası, sökmez bu ülkede. Şahin Doğu yürütebildi mi? Ağbimsin sen benim… Namussuzum yatar bu film. İki seksen yatar… Sen şimdi Narin Ceylan'la…" (s. 523)

Refik ile Gündüz ilişkisi: Romanda Refik ile Gündüz, birbiriyle çatışma durumunda olan iki farklı düşüncenin baş karakterleri olarak kurgulanmıştır. Refik, bu çatışmalı durumda sürekli edilgen bir konumda olmaktan rahatsızlık duymakta, Gündüz karşısında bir kişilik savunmasına girmektedir. Romanın kurgusunu da bu çatışma şekillendirir. Refik'le Gündüz'ü Şahin Doğu tanıştırır. Gündüz, basında düzeltmen olarak çalışmaktadır. Gündüz'ün böyle bir rol içinde bulunması, kurguda basının durumunu içeriden yansıtabilmek içindir. Gündüz, yazarın hem sinema hem de basın ile ilgili fikirlerini temsil edecektir. Refik'in rahatsızlık duyduğu ilk şey, Şahin'in Gündüz'e görünür derecede değer vermesi, filminin senaryosunun yazımında Gündüz'le birlikte

çalışmak istediğini ifade etmesidir. Refik bozulacaktır. Fakat Gündüz, Şahin'in hikâyesini beğenmeyip, "Bu öykülerle bir yere varılmaz," deyince Refik bu kez memnun olacaktır. Gündüz, " Her şeyle iyi sinema yapılabilir. Güçlü bir sinema anlatımıyla en olmayacak şeyleri başımıza dert edebilirler! Yeğleme sorunu… Adana külhanbeylerinin yaşamı niye ilginç geliyor sana? Edebiyatımızda eşkıya romanları vardı bir zamanlar. Gene var ya. Şimdi de külhanbeyi sineması… " (s. 22) der. Şahin de, "İş yapması gerek Ağbi dedi yavaşça. Film bu. Battık mı bitti…" Gündüz de buna karşılık, "Demek çark böyle dönüyor," diyecektir. Bu diyalog, Yeşilçam'da nasıl film yapıldığını ve arkada yatan film yapma mantığını ortaya koymak için kurgulanmıştır.

Refik, Şahin'i destekler. Gündüz'e, sürekli diretince sinemanın insanı atacağını, bir daha bir şey yapamayacağını söyler. Gündüz de, "Namuslu yaşama kavuşmak için orospuluğu göze alacaksınız!" der. Şahin ise karşı çıkar, ödün vermeden tek adım attırmayacaklarını söyler. "Adam olup kafanı, namusunu koruyacaksın gene de… Orospulaşmadan yani…" Gündüz, basının da öyle olduğunu söyler bir ölçüde. "Kapitale bağımlı her şey."

Gündüz'ün sözleri, romanın temel belirlemelerinden birisidir. Gündüz, sözleri ve tavırlarıyla Refik'i hem cezbeder hem de ürkütür. Yazar, Refik ile Gündüz'ün farklılıklarını onları çeşitli alanlarda konuşturarak ortaya koyar. Refik, Gündüz'ün sürgünden geldiğini öğrenince, şöyle düşünür:

> Sürmüşler. Komünistlik filan bu… Bu herifler niye hep böyle oluyor? Başına da bela getirirler adamın. Şu benim konuyu anlatsaydım keşke. Şiir, öykü yazıyormuş… Kim yazdırır? Sansür kurt gibi bekliyor. Niye bırakmazlar şöyle herkes istediği gibi, düşündüğü gibi, gönlünce film yapsın? O zaman da tadını kaçırır bizimkiler. Komünistler de dökülür ortaya (s. 29).

Refik'in Gündüz karşısında kültürel bakımdan zayıflığı kitaplar üzerine konuşmaları aracılığıyla sergilenir. Gündüz, Refik'in kitaplarını beğendiğini söyleyince Refik, Kafka'yı sevdiğini söyler. Oysa Refik, *Değişim*'i okurken kaç kez atacak olmuştur. Refik, sadece filmini gördüğü halde *Duruşma*'yı okuyup sevdiği yalanını söyler ama bir yandan da Gündüz'ün bu yalanı sezmesinden de korkar.

Bir çatışma alanı da senaryodur. Birlikte senaryo çalışmasına girilecektir. Gündüz, bir sosyalist olarak kahramanların sosyal çevresini, ekonomik ortamın çizilmesini ister; Refik bundan rahatsız olur; "Benim için önemli olan insan," der;

"öykünün oluştuğu çevreyi abartmak gereksiz." Refik, kadın ve erkek arasındaki çatışmanın önemli olduğunu söylerken Gündüz, "İnsan dramı dediğiniz kıstırılmışlığı yaşanmışlık belirler. Koşulların dışında yaşayamazsınız ki…" diyecektir. Gündüz, senaryoda ülkenin sorunlarına öykünün uyarlamasını isteyecektir. Sonunda da belli etmeden çatışan taraflardan birini tutacaklardır. (s. 78)[79] Bu sözler karşısında Refik'in kuşkuları artar. Senaryo çalışması ilerledikçe Refik'in Gündüz'e kızgınlığı artar. Çünkü Gündüz karşısında savunabileceği bir fikri yoktur. Ayrıca Gündüz, egemenlik kurmuş, ağırlığını koymaya başlamıştır; sorunları kolaylıkla çözmektedir. Bu da Refik'i, Gündüz'e bir yandan da saygı duymaya zorlamaktadır. Birlikte çalıştıkça ve Emine ile Fuat'ı, Şahin Doğu'yu da tanıdıkça Gündüz'ü onlar arasında asıl kurnazları olarak görür. "Saygım var ama sevmek dendi mi…" (s. 171)

Refik yönetmen olmuştur, üçüncü filmine hazırlanmaktadır. İlki iyi, ikincisi ağır gitmiştir filmlerin; karar için üçüncüsü beklenmektedir. Narin Ceylan ilk ve üçüncü filmde oynamıştır. Refik, filmlerin başarısında Gündüz'ün de katkısının olduğunu kabul etmekle birlikte onun yönetmen gibi davrandığını düşünmekte ve buna bozulmaktadır. Emine'nin de Gündüz'ü desteklemesi Refik'i komplekse sokmaktadır.

Sinemadaki solcuların listesi ortaya çıkar. Gündüz listenin en başındadır. Refik onu uyarmalıdır. Refik, bu işte kendilerinde de suç olduğunu düşünür, solcuları doldurmuşlardır. Ama bir yandan da kendisiyle tartışır.

Gündüz'ün Paris'te olduğu haberi gelir. Pervin'e kart gelmiştir. *İlaç Dosyası* filminin çekim işi Refik'e kalmıştır. Ancak engellemelerden dolayı film çekilemiyordur.

Refik- Fuat ilişkisi: Refik, babasının hastalığında eczaneye bakmaya başlayan Fuat'ı tanıdıkça, onu olaylara serinkanlı yaklaşımı ve hep güler yüzlü oluşu nedeniyle sever. "Ne güzel adam bu! Ne biçim eczacı?.. Eczacı dediğin ille de Zühtü Bey gibi mi olacak?" (s. 116) Fuat, onun çevreye bakışında bir farklılık yaratmıştır. Fuat'ın eski Beyoğlu'nun pasajlarını, sokaklarını, mahallelerini, burada yaşayan tombalacıları, sokak satıcılarını, karanlık han odalarında çalışan işçileri, tezgahtar kızları, konsomatrisleri,

[79] Aslında bu söylem, yazarın *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanındaki tutumunun gerekçesini ortaya koyar. Yazar, belli etmediğini düşünerek bir tarafı, yani sol tarafı tutar. Ama bu taraf tutma, özellikle Zühtü Bey'in Doğu Almanya seyahatindeki tutumunun anlatıldığı sahnelerde çok aşikârdır.

cinsel sapıkları, çalışan ya da çalışamayan sinema ve tiyatro emekçilerini sevgiyle anlatışı Refik'in gözündeki bir perdeyi aralar. "Yıllardır hiç böyle bakamadım mı ben? Bakamamıştı." (s. 116)

Refik, Fuat'la daha ilk konuşmasının ardından dolaşmaya çıktığı sokaklara, iş yerlerine, oralarda çalışan insanlara farklı bir gözle bakmaya başlayacaktır. "…yıllardır ortalarında dolaştığı şeyler değildi sanki; karşısına yepyeni bir kimlikle çıkıyorlardı… Sabahki iç sıkıntılarından arınmış, uçar bir yürekle, önüne çıkan her şeyin tadını sindirir ağırlıkta bir yürüyüşle öğlene kadar dolaşıp durdu." (s. 117) Fuat gibi olmak gerektiğini düşünür. Onu bir filmde oynatmayı arzu eder. Fuat'ı görmek için daha önceleri gitmeyi sevmediği babasının eczanesine gitmek ister. Fuat'la dost gibi olduklarını düşünür. Ancak yeni yeni tanımaya ve ilgilenmeye başladığı Emine'nin onun nişanlısı olması tedirginlik yaratmıştır.

Fuat'ın önemli rollerinden birisi de Refik'in, annesini anlamasını sağlamasıdır. Fuat, Emine ile ilişkisinde baskıcı değildir. Refik, Emine'nin ancak Fuat'la var olabileceğini düşünür; Zühtü Bey gibi birisiyle Emine olunamayacaktır. Annesi, Emine olmak, yani özgür olmak istemiştir. Bu yüzden de Zühtü Bey'den ayrılmıştır.

Refik-Melih ilişkisi: Bu ilişki, Refik'in yabancı sinema karşısındaki tutumunu sergilemek için kurgulanmıştır. Bir mekânda Emine, Melih, bazı gazeteciler ve sonra Fuat oturup tartışırlarken Refik, yabancı filmler getirip gösteren Sine-kulübün kurucularından olan Melih'i Yeşilçam'a saldıran aydın züppelerin elebaşı olarak görür. Ayrıca onun solcu görüşlerini beğenmez, politikayla da ilgilenmek istemez. "Nedir bu politikaya düşkünlükleri?" Onlarla oturmanın bile doğru olmadığını düşünür. Sine-Kulübe karşı akademili bir grup öğrenci dernek kurmuştur, Melih onlara maşa demektedir. Metin Erksan, Halit Refiğ gibi sanatçıları Yeni Dalgacıların yok sayamayacağını söylemektedirler. Melih'in fikirleri şöyledir: Yeşilçam da bir şeyler yapılıyor ama bunlar birer başyapıt değildir. Büyük yapıtlara düşmanlık vardır, gösterilmesinden gocunuyorlardır. Tartışmalar ilerledikçe Refik, Melih için, "Oğlan da güzel konuşuyor… Emine de sustu, dinliyor. Demek bunlar da aralarında tam anlaşamıyorlar sinema dendi mi…" (s. 179) Refik, daha sonra Emine'ye, Melih'in ağzının payını veremediğine üzüldüğünü söyleyecektir.

Refik- Emine ilişkisi: Refik, Emine'yi perçemli kız olarak kendi evlerine misafir geldiğinde kapıda görmüş ve ilerleyen zamanlarda yavaş yavaş âşık olmuştur. Fakat Emine'nin kurgudaki rolü bu aşk ilişkisinden çok, sol görüşlü bilinçli bir genç kız olarak Refik'i düşünce yönüyle etkilemesi ve onun değiştirmesinde önemli oranda katkıda bulunmasıdır. Emine, bir yerde Gündüz'ün dişi versiyonu gibidir. Emine, Gündüz'ün yaklaşımlarını beğenir ve Refik'e, onu gerçekçi bulduğunu söyler. Refik'in Emine hakkındaki düşüncesi, onun cin gibi olduğudur. "Böylesine başına buyruk kız görmediğini düşünüyordu hep. Tam erkek gibi…" (s. 168) Ayrıca onun solcu olması kendisini tedirgin etmektedir.

Emine, Fuat'ın sevgilisi olduğu halde Refik'le öpüşmüş, sonra yatmış ama gerisini getirmemiştir. Kimseye bağlanmayan, özgür bir kız portresi çizmektedir. Refik'le bir daha yatmayacağını, kimseyle de evlenmeyeceğini söylemiştir. Çalışkandır, öğrenmeye heveslidir; dişini sıkar ve Refik'in yanında sinemayla ilgili çok şey öğrenir. Refik, onun bu geleneksel kadına aykırı düşen kişiliğinden hem ürker hem de etkilenir.

Refik, Emine ve Fuat'ın yabancı sinema bilgilerinin iyi olduğunu, yerli sinemayı da küçümsemediklerini ama çok iyi bilmediklerini düşünür. Emine'nin Kafka'yı sevmesi, ancak Kafka'yı gerici yanıyla alanlara kızması hoşuna gider. Emine, Kafka'nın kişiyi çarpıklaştıran acılı bir düzeni yansıttığını düşünmektedir. Refik, Kafka'yı bugüne kadar böyle düşünmediğinden utanır gibi olur. "İlerici yorum da buysa, yok bir sakıncası öyle. Solculuk mu bu?" (s. 169) Refik, o geceden sonra değişim geçirdiğini düşünmektedir. "O geceden sonra bir değişim başladı bende! Karaböcek oldun Kafka'daki gibi! Eskiden karaböcektim belki de!.. Değişme meğişme değil; böyle bir kadının oldu mu hergün yenisin…" (s. 169) Emine, Refik'e sinemada çalışmak istediğini söylemiştir. Refik de, onun yardımcısı olmasını ister.

Refik, film yönetmeni olduğunda annesinin bunu duyunca sevincinden deli olacağını düşünür. Anacığının aslında zavallı bir kadın olduğunu düşünür. Bu noktada annesini düşünmesi, kurgu açıdan anlamlıdır. Bu, Emine'nin etkisidir. Emine özgür bir kadındır. Emine'nin ancak Fuat'la var olabileceğini düşünür; Zühtü Bey'le Emine olunamayacaktır. Annesi de Emine olmak istemiştir. Refik, artık annesinden yana

olduğunu düşünür. Ancak Refik, Fuat'la Emine'nin ilişkilerine bir anlam veremez; aşırı rahattırlar.

Refik, okuması için verdiği senaryosunu konuşmak üzere Emine'nin evine gider. Emine'nin varlıklı bir aileden geldiği ev tasvirlerden anlaşılır. Babası yüksek düzeyde bir doktordur. Ruhi Su dinlerler. Refik, kendisinin de Ruhi Su sevdiği yalanını söyler. "Sesi de öyle güzel ki." Emine, daha önce Bergman'ın, Antonioni'nin senaryolarını okumuştur, ilk kez yerli senaryo okuyordur. Refik, ona art direktörlük teklif eder. Fuat'ın izin verip vermeyeceğini sorar. Emine'nin cevabı ise izin alacak yaşı geçtiği şeklinde olur.

Refik onun kitaplarını inceler. Çoğu yabancı dildedir. Markslar, Leninler vardır. Akademidedir. Refik, dışarı çıktıklarında o çevreyle arasının iyi olmadığını söyler. Melih'in ağzının payını veremediğine üzüldüğünü söyler. Emine ise onun aslında iyi çocuk olduğunu anlatır.

Emine daha ilk filmde gerilim yüzünden çalışmayı bırakmıştır. Galaya bile gelmemiştir. Filmi daha sonra görmüş, beğenmiştir. Diplomasını almış, bir mimarlık bürosunda çalışıyordur. Refik, Fuat tarafından yılbaşına çağrılır, Emine de vardır. Yılbaşında çok içerler. Sonradan, sabah Emine'yi öptüğünü hatırlayacaktır. Fuat'a karşı suçluluk duygusundan kurtulamaz bir süre.

Birkaç gün sonra Haliç kıyılarında birlikte dolaşırlar. Refik, Emine'yi uzun uzun öper. Eminelere gidip yatarlar o gece. Emine sabah gitmiştir, Refik evde kalmıştır. Refik, bu işin niye olduğuna şaşar. Fuat'a karşı da mahcuptur. Birkaç gün sonra karşılaştıklarında Emine, yatmalarının Refik'e bir ayrıcalık kazandırmayacağını, bunun bir daha olacağını sanmadığını söyler. Söylerken de renksizdir. Refik kızgınlıkla, solcuları bildiğini söyler. Bozulmuştur. Ayrılırlar. Emine hakkında kötü sözler söylemek istemektedir. Emine, onun bu sözü karşısında alaycı bir tavır takınır. Ayrılırlarken Emine, "Görüşelim." deyince Refik bugünlerde çok işi olduğunu, sanmadığını söyleyecektir. "Dönüp Emine'yi yakalamak, suratına en pis şeyleri kusmak geliyordu içinden. Aşağılık orospu… Tam buldum; bizim piyasanın karılarından biri bu. Şıllık. Oynadı benimle aklınca. Bizimkilerin cilalısı. Sanatçı aydınlarmış… Mimar… İlerici, solcu…" (s. 244)

Refik, o kızgınlıkla Emine'den intikam almak için yazıhaneye gelen bir kadınla, aslında böyle şeylere kızdığı halde, yukarıdaki depoda yatar. Bu arada Saffet, Emine ile

üç filmlik anlaşma yaptığını söyler. Ayrıca *Yasak Dakikalar*'ı çekeceklerdir. Refik, yardımcısı Serdar'ı çağırır. Birkaç kadınla daha yatar yazıhanede, sonunda frengi olur.

Refik çekim yaptığı için mutludur. Emine de sete hâkim olmuştur, her şeye el atmaktadır. Hiçbir şeye önyargılı yaklaşmamak onun temel özelliğidir. Aralarında bir şey geçmemiş gibi davranmaktadır. Refik, onu sürekli eleştirmektedir. Ancak Refik'e göre Emine'nin iş terbiyesi on numaradır.

Refik, Emine'nin dediklerini dinliyor, ondan kitaplar kasetler alıyordur. "Doğru olmasa bile önemliydi dedikleri." Emine, yaşadığı çevreye son derece ilgisiz olduğu için onu eleştirmektedir. Refik, sendikaya inanmadığını söyler. Kendini o işe kaptıranların film de yapamaz olduğunu söyler. Emine bütün bunlara karşı çıkar, dünyalarının ayrı olduğunu, yakınlaşmak için özel bir neden olmadığını söyler. Refik ise, film yapmak istediğini, bu piyasada kimseye güvenilemeyeceğini söyler.

Bu noktada Emine'nin sözleri romanın tezlerinden birini ifade ettiği için önemlidir. Emine, 'Sen güvenilecek biri olursan başkaları da olur,' fikrindedir. "Kabuğuna çekildin mi yalnız kalırsın." Refik, emine tarafından küçümsendiğini düşünmekte ve bundan rahatsız olmaktadır. Çekip gitmek ister, yapamaz. Onun tarafından onaylanmak istemektedir. "Konuşmasını, kendisi için güzel şeyler söylemesini istiyordu bu kızın. Beni anlasın. Doğru bulsun, katılsın bana." (s. 331)

Emine, Refik'e saygı duyduğunu söyler. Ancak ona göre sinema dünyamız infantildir. Zekâ yaşı büluğa ermemiş bir çocuk düzeyini aşmıyordur. Refik, tuzaklar içindedir, aile çevresi de ona bir şey katmamıştır. Kalıpları yinelememelidir.

Refik, Emine'ye aşkını itiraf eder, onunla evlenebileceğini söyler. Emine istemez; Fuat'la da istememektedir. Sorunun kendisinden kaynaklandığını, sürekli sevgiye inanmadığını, aile kurumundan tiksinti duyduğunu söyler. Aslında Fuat'ı sevdiğini, evlenmeyi istediğini, ancak onu evlenemeyecek kadar çok sevdiğini söyler. Refik'e çevresine iyi bakmasını, aileye kimlerin neler ettiğini görmesini tavsiye eder ve Zühtü Bey'i hatırlatır. Emine, arkasından kendi ailesini anlatacaktır. Babası faşist bir doktordur. Kadınlarla basılmıştır, hep metresleri vardır. Aile düşmanı diye solculara sövüp sayan birisidir. Aile parçalanmıştır, annesi alkolik olmuştur. Ablası Perihan'ı da anlatır; kocası Selim de her boku gizli gizli yiyordur.

Gece ilerleyince Refik Emine'nin evinden gitmek ister. Emine, buraların tekin olmadığını söyler. Olayların çıktığından söz eder. Sorusu şudur: "Neye varacak?" Nitekim birkaç gün sonra Emine'nin köpeği Muço zehirlenecektir.

Temel, Refik için komünist olduğu söylentisinin çıkarıldığını söyler. Aşırı solcularla aşırı milliyetçiler birbirini temizliyordur. Piyasa pornoya dönmüştür. Emine, en iyisinin kendilerinin bir iş yapması olduğunu söyler. Refik'e, kendisinden kadınca bir şeyler beklememesini, ortak bir dillerinin bile olmadığını söyler. Etine imrenmeden bakabilirse, kendisini insan olarak görebilirse o zaman anlaşabileceklerdir. "Senin film yapmanı istiyorum ben (…) Sinemacı yanın her şeyin üstünde. Eksiklerini aşacaksın. Neler var daha öğreneceğimiz… Hepimizin… Takma kafan!.. Kasaba delikanlıları gibi!" (s. 374)

Refik, giderek bilinçlenmiştir. Birçok doğrulara Emine'yle birlikte varmanın baş döndüren mutluluğunu tatmıştır.. *İlaç Dosyası* filminin senaryosu elindedir. Senaryo, iç içe gelişen üç öyküden oluşmaktadır.

Refik, babasını ve kendisini düşünür. Emine'nin kendisiyle evlenmemesinden memnundur, çünkü evlense her şey bitmiş olabilecektir. Gece yarısı Emine'nin evine gitmektedir. Korkmamaktadır. Emine karşılar, hemen içeri girmesini söyler, biraz önce silah sesi gelmiştir. Fuat oradadır, yaralıdır; Refik'ten filmi bitirmesini ister, galaya burada olacağını söyler. Yurtdışına gitmektedir.

İçkiler içilir. Bir süre sonra Emine, "Fuat'la biz," der ama konuşturmaz Refik. Bu filmi yapamayacağını söyler. "Kimse kalmadı, sen de bıraktın…" Niye ağladığını bilmeden ağlamaktadır. Emine'ye onu sevdiğini söyler. "Yapacağım film senden ayrı bir şey mi benim için?." Öpüşmeye başlarlar. Emine de paylaşmaktadır bu mutluluğu. Son anda "Bırak" diye bağırır Emine. "Hayvana döndük…" (s. 515) Yarın sabah buradan gitmesini ister.

Refik kendini dışarı atar. Dışarıda Refik'in yolunu keserler. Kaçarken arkasından atılan silahla hafifçe yaralanır. Sabah Emine gelmiştir. Çok kokmuştur. Silah sesini duymuştur, polise telefon etmiştir ama onlar duymamıştır.

Emine, Fuat'la evlendiğini söyler. Refikle dost kalacaklardır. "O filmi yapacağız," der. Birkaç ay sonra yurtdışından döneceklerdir. Duyguları değişmemiştir.

Çıkarken Refik'i yanaklarından öper. Her şey bitmiştir.

Refik, tıraş olur, yıkanır. Bu bir arınma, yenilenme sahnesidir. Refik, filmi yapmakta kararlıdır. "O orospu çocukları görsün nasıl film yaptığımı." (s. 521) Tabanca bulmak gerektiğini düşünür. Şahin Doğu'yu arayacaktır. Sendika için Pervin'le konuşmayı düşünür; kararlıdır. "Güveneceği başkaları da vardı; birilerini bulacaktı nasıl olsa. Bu itlere mi kalacak ülke?" Tam sokağa çıkacakken Temel çıkar karşısına ve Şahin Doğu'nun birisini vurduğu haberini verir.[80]

2.3.3.3.2. Gündüz'ün İlişkileri

Vedat Türkali, olumlu kahramanı Gündüz'ü çeşitli çevrelerle ilişkiye sokarak o çevrelerle ilişkili gözlemlerini ve fikirlerini yansıtmıştır. Bu çevreleri dört başlık altında almak mümkündür: 1. Yeşilçam çevresi, 2. Basın çevresi, 3. İşçi çevresi, 4. İlaç endüstrisi çevresi.

Gündüz, bu çevrelerin içinde sol görüşlü işçi çevresine yakınlık duyar, oradan konuşur. Diğer çevreleri ve fikirleri değerlendirmesinin temelinde bu ideolojik bakış açısı vardır.

Bu çevreler yanında ayrıca Gündüz'ün diğer kişisel ilişkileri ve düşünce dünyasını yansıtacak kültürel ilişkiler ve ilgiler de kurguda, onun karakterini oluşturacak unsurlar olarak önemli ölçüde yer alırlar. Bunları da; Feriha ile ilişkisi, Pervin ile ilişkisi, Madam Annik ile ilişkisi, siyaset ile ilişkisi, İstanbul ile ilişkisi olarak ele almak mümkündür.

Gündüz- Yeşilçam çevresi ilişkisi: Gündüz, Yeşilçam çevresine Şahin Doğu aracılığıyla, edebiyat çevresinden girer. Sürgünden dönmüştür. Yasaklıdır. Bir gazetede düzeltmen olarak çalışmaktadır. Hikâye ve şiirleri vardır. Yazar, öncelikle onu Yeşilçam sinemasının tipik bir temsilcisi olan Refik'le ve sonra yapımcı Saffet'le karşılaştıracak,

[80] Yılmaz Güney, Yumurtalık savcısını vurmuştur.

birlikte senaryo çalışmalarına ve film çalışmalarına sokacaktır. Böylelikle Gündüz, Yeşilçam'da eleştirel bir gözle baktığı işlerin hâlihazırdaki yürüyüş şekliyle olması gereken arasındaki aralıkta konumlanacaktır. Bu konum, bir bilen özne konumudur. Yeşilçam'da nasıl filmler beklendiğini film yapımcısı Konstantinidis, Gündüz'e senaryo ısmarladığında söyledikleri yansıtır: "Her bir sey olazak isinde. Ask olazak! Seks olazak!. Mazera olazak!.. Gülerken ağlayazak seyirzi. Gözlerinde yaslar dolazak!.. Vire film bu!.."(s. 351)

Gündüz, yerli filmleri savunan Refik ile çeşitli ülkelerin en iyi filmlerini getirip sergilemeyi amaçlayan ve yerli filmleri küçümseyen Melih arasında bir yerde rol almak ister. "Yerli sinema pisliğini süpürüp atmak, yerine gerçek sinema sanatını oturtmaktı amaç!" Melih'in 'pis herifler' diye söz etmesi Gündüz'ün içinde bir ezilme duygusu uyandırır. Bırakıverme arzusu duyar ve kendisine Refik ile Melih arasında düşen bir görev olduğunu düşünür ki bu, romanın can alıcı noktalarından birisidir.

Gündüz- Refik ilişkisi: Gündüz, ilk ortak çalışmadan sonra Refik'i 'saygıdeğer bir sinema pratiği var yalnız kafası şemalarla dolu; işi insanla değil, yazgılarla çizilmiş tanıdık insana resimleriyle dolu' olarak tanımlar. Onun, kız kardeşine ve Pervin'e tepeden baktığını fark eder. Kendisinin de Refik gibi olmasından korkar. Sonraki çalışmada da Refik'ten endişelidir. Güç anlaşacaklardır. Refik'in önyargıları vardır, onların baskısından kurtulamamaktadır. Onu kötü yollara sürüklemeyeceğine inandırması gerektiğini anlar. Refik ile iyi bir şey çıkarmanın çıkarlarına olduğunu düşünür. Refik'in olumlu yanlarını almaya gayret eder. Refik okumayan, derinliği olmayan biridir; ama bu kabul edilebilir bir şeydir. Şahin de Kafka okumamıştır. Ama bu adamlar en kötülerden değildir. Şahin, bu piyasanın insanının bu olduğunu, onlarla konuşmayacağını, film yapacağını söyler. "Bu gene okuyor iyi kötü."

Pervin, Gündüz'e Refik hakkında bilgi verir. Babası ve Refik tutucudurlar. Bu yüzden, Nazım'dan söz edince korktuklarını anlatır. Pervin, onların düşünmekten korkacağını söyler. Babası Zühtü Bey'in Hitler döneminde Almanya'da kaldığını, ilişkilerinin de karışık olduğunu, Refik'in babasından çekindiğini anlatır. Kurgu açısından, Refik'in dünyası Pervin'e anlattırılmış olur.

Senaryo çalışmaları sırasında Gündüz, Refik'in tepkisini kestirmeye çalışır. Saffet Duran, Gündüz'ün senaryonun nasıl olması gerektiği konusundaki fikirlerini beğenmiştir. Refik'e ise katı gelmiştir. Bir yandan da Saffet Duran'dan anlayış ve yakınlık bekliyordur. Saffet Duran, olaylara farklı açılardan yaklaşılmasına kötü bakmamaktadır.

Şahin, Refik'in kafasının namusundan küçük olduğunu söyler.

Senaryoyu birlikte yapacaklardır, başka çaresi yoktur. Gündüz, Saffet'in dediği gibi, işi onun gibi düşünmeyenlerden öğrenecektir. Gündüz, karmaşık duygular içindedir. Refik, tutkulu bir çarpıklığı coşkucu biçimde anlatmaktadır. Özentiden, öykünmeden öte gitmemektedir. Gündüz, senaryoya çalışır. Avansı verecek parayı bulsa hemen vazgeçecektir. Yazdığı senaryoda kahramanlar kişiliklerini bulmuştur, kendi yolarında gitmektedirler.

Gündüz, Refik'in dediklerini de göz önünde bulundurur. Bir süre sonra senaryoyu bitirir. Pervin'in evine gider. Zühtü Bey'e çıkarlar. Refik, onu içtenlikle karşılar. Senaryoyu sorar. Refik, yüz sayfayı geçmemesi gerektiğini söyler. On sayfa bir kısımdır. Bu kurallara Gündüz kızar.

Burada anlatılan şeyler, sinemada filmlerin nasıl uzlaşılarak yapıldığı ve dolayısıyla Yeşilçam'da aslında bir uzlaşma kültürünün nasıl inşâ edildiğidir.

Fuat, Refik'e sendikaya güvenmiyorsa neye güvendiğini sorar. O da kendisinin filmini yapmaya baktığını, sendikayla işinin olmadığını söyler. Çalışma koşulları böyledir. Bazı günlerce çalışıyordur ama paralarını da alıyorlardır. Fuat, Refik'in Zühtü Bey'e benzediğini söyler. Çevresine bakmasını ister. Mesele sadece ücret sorunu değildir, daha geniş boyutları olması gerekir. Gündüz de bu fikri destekler ve Refik'le pek anlaşamadıklarını söyler. Refik ise itiraz eder, anlaştıkları birçok şey olduğunu söyler. Ama bu konular başkadır.

Gündüz, Bebek'te toplandıklarında çevredekileri inceler, onlardan uzak kaldığını düşünür. Kendisini yadırgar. Refik'le Emine'nin samimi bir biçimde konuşmalarını yadırgar. Eve geldiğinde kendisinin kimseyi beklemediğini düşünür. Fuat'a acır, böyle kızlarla evlenilmez, diye düşünür. Çünkü Emine gibiler ya Atıl gibi ya da Refik gibi birilerine gidecektir. "Nasıl sinsi puşt o Refik!" (s. 163).

Gündüz, Pervin'le buluşmaktadır. Ayrıca Refik'le yoğun bir çalışma içindedirler. Ama filmin ne zaman başlayacağı bu piyasada kesin değildir. Bir süre sette bulunur, olup biteni izler. Yapılan işe ne kadar uzak olduğunu anlar. Pratikten uzaktır. Oyuncuların yanlış oynayıp yanlış konuştuğunu gözlemler. Yönetmen de bunlarla pek ilgili değildir. Ancak filmi izlediğinde kendisinin pek de haklı olmadığını anlar ve karışmadığına sevinir. Fakat bazı yerlerde kan beynine sıçrar. Ne yapacaksan bu aptallarla yapacaksın, diye düşünür. Herkes aptallıklarına sarılmaktadır. Saffet de öyle yapmaktadır. Kadınlarla eğlenmekte, onları istismar etmektedirler. Gündüz onlara uymamaya kararlıdır, sinemadan kadınlarla yatıp kalkmayacaktır. Cinsel dedikodulara konu olmama kararındadır. Eli kolu bağlı olmasa sinemada yapabileceği çok şey olduğunu düşünmektedir. Ancak siyasal yasaklıdır.

Gündüz, *Yasak Dakikalar*'ı gözden geçirmeye başlar. Öykü güzeldir. Refik'in Kafka'dan söz edip de böyle öyküleri beğenmesini çelişkili bulur. Refik'in odasında çalışmaya başlarlar. Gündüz, konuyla, kişilerle ilgili eleştirilerini yapar. Çarpıcı bulmamıştır. Oğluna kızıp kıza tecavüz eden fabrikatörü inandırıcı bulmamaktadır. Emine de ondan yanadır. Refik önerilere karşı çıkmaktadır, filmin elinden gitmesinden korkmaktadır. Sonunda Gündüz, Zühtü Bey'in böyle yapıp yapmayacağını sorar. O da yapar, der. Gündüz de bunun bir Oidipus kompleksi olduğunu söyler. Oğlan babayı vuracaktır, yani Refik, Zühtü'yü vurmak istemektedir: baba katli. Ancak Refik Gündüz'ün anlatmak istediğini pek idrak edemez.

Refik'i Saffet de etkiler. Filmde kızın ille de babayı değil, oğlanı öldürmesini de düşünmesini ister. Oğlanı, asıl sevdiği için vurmalıdır. Böylece kalıplar kırılmış olacaktır Gündüz'e göre. Emine de bu fikri destekler. Refik, sinirlidir. Gündüz, onun kötü bir oğlan olmadığını ama bilgisizliğinden inatçılık ettiğini düşünür. Akşam Refik, önerinin kötü gelmediğini, biraz açmasını ister. Emine de filmin böylelikle ileri bir bildiri kazanacağı fikrindedir. Refik bu ileri bildiriye takılır. Babası tarafından tecavüz edilmiş kızı sevgili olarak kabul etmek ilericilik mi, diye sorar. Emine de sen bu filmi yapma böyle düşünüyorsan, der, çıkar. Refik, Gündüz'ün fikrini sorar Emine'nin dedikleriyle ilgili olarak. Gündüz, öyle de düşünülebileceğini söyler. Refik ise karşı çıkar. Halk için film yaptıklarını söyler. Halk buna ne diyecektir? Babasının düzdüğü kızı oğlanın almasına halk bozulmayacak mıdır? Refik, "İki züppe aydın doyuma kavuşacak diye film

yapmıyorum ben." der.(s. 275) Gündüz, sanatçılar olarak bazı kuralları kırmanın görev olduğunu söyler yumuşakça ve halk içinde böyle şeylerin yaşandığını anlatır.

Gündüz, Refik gözle görülür bir değişme içinde olduğunu gözlemektedir. *Yasak Dakikalar'*ı merakla beklemektedir. Emine filmi beğenmiştir. Emine'ye göre Gündüz olmasa o film bu kadar iyi olamayacaktır. Sinemada iş birliği önemlidir ve Gündüz'e göre bunu becermek yetenektir.

Yasak Dakikalar filminin ilk gecesi görkemli olur. Emine de stüdyoda gördüğü filmin birkaç yerine takılmıştır. Salondan çıktığında Gündüz, söylenmesi gerekenleri söyleyemeyen bir film olduğunu düşünür. İnsanlar böyle yaşamamaktadır. Bir filmde birçok etken vardır. Sadece sansür meselesi değildir.

Bir süre sonra Refik, bir ortaklık düşündüğünü, filmi kendilerinin yapmalarının iyi olacağını söyler. Gündüz'den başkasının senaryosunu düşünemiyordur. Gündüz, onun yol aldığını düşünür.

Gündüz, Refik'i görmek üzere eve uğradığında, karşısına Seniye çıkar. Abisinin burada olmadığını söyler. Refik ayrılmıştır, Beyoğlu'nda bir yerde oturuyordur. Seniye gelir, boynuna sarılır. Refik, babasıyla kavga ettiği için ayrılmıştır bu evden ."Ağbim beni sevmez" der, ağlamaya başlar. Sevişmeye başlarlar. Refik'in odasına geçmiştir Seniye, orada sevişmişlerdir. Seniye, Gündüz'ün davasının iyi gitmediğini, 17'sinde, saat onda duruşma olduğunu söyler.

Gündüz, eczaneye gider, Fuat onu sevinçle karşılar. Ramiz Bey'le buluşacaklardır. Zühtü Bey'in başını derde soktuklarını söyler. Ramiz Bey ilaç yapım ortaklığını genişletmek isteyince Zühtü Bey'i ikna etmiş, yarım milyon para yatırtmıştır. Ama işler iyi gitmiyordur. Olayın filmini yapmayı teklif eder. Refik falan kendileri yapacaktır. Gündüz konuyu beğenir. İlaç insancıl bir konudur, en acımasız sömürü alanıdır. Gündüz film işinde var olduğunu söyler. İş artık Refik'tedir.

Birkaç gün sonra Emine ile Refik gelir. Yazıhane tutup döşemişlerdir. Adanalı Şehmuz, Refik'i aramış, onayını vermiştir. Refik, Gündüz'e senaryo soruyordur. Fuat'la ilk filmin ilaç konusu olacağını kararlaştırmışlardır. Gündüz Refik'teki gelişmeye şaşar. Haftaya Cuma, film için yazıhanede toplanmaya karar verirler. Bu tarih, kurgu açısından

önemlidir: Çünkü, o gün ayın on yedisidir ve Gündüz'ün duruşması vardır. Cuma sabahı Seniye onu beklemektedir. Savunması, konuşmasına ilavelerin yapılmış olduğu şeklinde olacaktır. Kısa bir duruşmadan sonra bir ay atarlar davayı. Kahvede çay içerlerken Atıl gelir. Dostça ellerini sıkar. Atıl, Gündüz'ün adının tutuklananlardan birinin üzerinde çıktığını söyler. Gündüz'ün adresini de söyler. Evini değiştirmesini tavsiye eder. Seniye de ısrar eder evi değiştirmesi konusunda. Gündüz, Fahrettin'i arar. Ona Merter'de bir yer bulurlar.

Gündüz, Avrupa'ya gitmiştir. Orada filmin çekiminin bittiğini düşünmektedir. Refik'in yürüteceğini düşünmüştür. Sendikacı Fahrettin vardır, sendika vardır. Ancak film çekilememiştir.

Gündüz, dönüşte işçilerle konuşurken *İlaç Dosyası*'nın aslında Türkiye'nin dosyası olduğunu söyler. Sinemada olumlu bir iş yapmanın çok zor olduğunu anlatır. Düzenin yapısını sergilemenin, yığınları uyaran bildirisinin olmasının, işçilerden yana olmasının güçlüğünü anlatır. İyi başladıklarını, kendisinin yurt dışına gittiğini, Refik'in bunu istediğini, ortalıkta görünmemesinin iyi olacağını düşündüğünü anlatır. Refik yalnız kalmıştır.

Bu noktada Gündüz'ün ileri sürdüğü fikirler, romanın tezi açısından önemlidir. Aslında iş, işçiler olarak kendi işleridir. Fahrettin, senaryoyu okumamıştır, çocuklara vermiştir. Senaryoyu anlamamışlardır. İkinci başkan ise puştun tekidir. İki sendika vardır ilaç işinde. Çatışmaktadırlar. Ayrılık zararlı olmuştur.

Gündüz, senaryoyu konuşmak ister. Bu, işçi ve sendikacı olarak herkesin sorunudur. İlaç işi olması, semboliktir. Endüstri kuruyoruz, diyerek her alanda atılan adımlar ülkeyi daha da bağımlı kılıyor, sömürüyü de artırıyordur. Emekçileri bilinçlendirmek gerekmektedir. Film, bunları anlatmalıdır. Gündüz, senaryonun çatısını özetler. Tartışalım, der. Asıl suçlarıyla yargılayalım insanları, der. Filmi yaparsa işçiler yapacaktır. Refik ancak onlara yardımcı olabilecektir. O da yüreklendirirlerse olabilecek bir şeydir. Yoksa kaçacak, korkacak, gidecektir. Bu asıl onların işidir.

Nitekim Gündüz'ün dediği gibi de olur. Refik, Anamur'a annesinin yanına gider.

Gündüz- Şahin Doğu ilişkisi: Gündüz'ün Şahin Doğu ile ilişkisi iki bakımdan önemlidir. Şahin Doğu, doğru bir hedefe yanlış bir yoldan gitmeye çalışan ve bu yüzden birtakım yanlışlıklar yapan bir adam olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla, onun hikâyesi bir yanlışlığın gösterilmesine hizmet edecektir. Sonuçta da doğruları Gündüz'ün söylemesine zemin hazırlayacaktır.

Gündüz, içerideyken yerli filmlerin halk üzerindeki etkisini fark etmiştir. Dışarıya çıkınca da başlangıçta, sinemada takma adlarla kendisinin bir şeyler yapıp yapamayacağını araştırırken bunu ancak Şahin'le düşünebileceğini anlamıştır.

Şahin gelir, bir Alman yazarının bir öyküsünden üretilen senaryoyu düzelttirmek istediklerini söyler. Şahin, Gündüz'ü önermiştir. Üç bin lira verir. Tamamı on beş bin lira olacaktır. Gündüz çok sevinir. Parasızdır. Ancak neler isteyeceklerinden emin olmadığı için paraya dokunmama kararı alır. Bir yandan Şahin'e de güvenmektedir. Sinema konusunda içerdeyken çalışmıştır ama deneyimi yoktur.

Yazar, kurguda Gündüz'ün senaryoya yaklaşım biçimini de verir. Gündüz, konuyu dağıtmayan yan öykülerle zenginleştirmek gerektiğini düşünür. Gündüz'ün görüşleri, yazarı tensil ettiği için, önemlidir. Görüntüler kafasında dolaşmaya başlar: şiirler, dizeler, sevdiği yazarların unutamadığı konuşmaları, Sait Faik. Orhan Kemal'in Adana ağızlı konuşmalarını bölgeye uyarlamak ister.

Gündüz, içeriden yeni çıktığı için herkese kuşkuyla bakmaktadır. Önlemini almak zorunda hisseder kendisini. Şahinle de öyle yapmaktadır. Şahin'e siyasal suçlu olduğunu söyleyince Şahin, takma adla yazarsınız, der; kimseye söylemeyeceklerdir.

Senaryo çalışmaları sırasında Şahin gözlemcidir sadece, pek konuşmaz. Beyaz dişleriyle gülümser daha çok. Saffet Bey de konuşmalarıyla Şahin'e güvendiğini ortaya koymuştur.

Refik, Şahin'in oynadığı bir filmin ilk gösterimine gitmeyi önerir. Sinemada Gündüz'ün hiç görmediği bir izleyici kitlesi vardır. Film kötüdür. Şahin oyunuyla etkilemiştir salonu. Filmin sonunda başta Temel olmak üzere herkes Şahin'i kutlar. "Gırıp geçirecen ortalığı." der ki işletmeciler de o fikirdedir.

Şahin, Refik ve onun gibi olanları kastederek, bu piyasanın insanının bu olduğunu, onlarla konuşmayacağını, film yapacağını söyler. Şahin'in sözleri, romanın tartıştığı ana temalardan birini yansıttığı için önemlidir. Hem Şahin'in kendi görüşlerini açıklar mahiyettedir hem de Gündüz'ün de varacağı yeri önceden söylemiş olur.

Romanın akışı içinde Şahin'in hikâyesinden ona ilişkin haberler aracılığıyla söz edilir. Refik, Şahin'in *Kaplanların Kini* diye film çektiğini anlatır. Biz bir senaryo yazarken onlar iki film çeker, der. Bu replik, ayrıca Yeşilçam'da filmlerin ne kadar kısa sürede çekildiğini sergilemeyi de amaçlar [81].

Şahin'in anlatımına göre Adana'ya gidecekler, orada on gün film çekecekler, İskenderun'a geçecekler, sonra çok güzel filmler yapacaklardır. Ortaklık kurmayı tasarlamaktadırlar. Gündüz, kendisinin de aralarında düşünüldüğünü anlar. Şehmuz da vardır. Gündüz, Şahin'in heyecanını sever.

Şahin bir yıl içinde ünlü olur. Görüşememektedirler. Saffet Duran'la ve başka ünlü oyuncularla tanışıklık artmıştır. Ancak Gündüz, ilişkilerin zevzeklikten öteye gitmediğini düşünür. Sinema, sanat hakkındaki görüşler yürek acısıdır. Türkiye bir yere gitmektedir. Gündüz, bu gidişte kendi yerini görmeye çalışır.

Gündüz, eli kolu bağlı olmasa sinemada yapabileceği çok şey olduğunu düşünmektedir. Ancak siyasal yasaklıdır. Şahin'in varlığı ilk günler güç vermiştir. Fakat büyüyen ünüyle Şahin de yitip gitmiştir. Karılar, kızlar, arabalar, kumar… Gündüz duymak istemez bunları, kaçar. Şahin, her on beş günde bir film atıyordur, kötü filmlerde oynuyordur; ama iyi oyuncudur. Gündüz, bu filmlerden birini yarım bırakıp çıkar. Şahin'in yüreğinde başka aslan yattığına da inanmaz bu kötü filmler karşısında.

Gündüz, birkaç gün sonra Taksim'e doğru yürürken Şahin Doğu çıkar karşısına. Arayamadığını söyler, çevreden ilgi göstermektedirler. Çok kötü şeyler yaptığını söyler Gündüz ona. O da siz yapmayacak mısınız, der. Yapmazsa kalamayacağını söyler. "İsteğim yere geleyim, göreceksiniz! Hem, yakında!" (s. 302). Onun ardından Gündüz

[81] Dönemin ünlü yapımcısı Abdurrahman Keskiner, bir TV programında, yapımcılığını yaptığı Seyit Han filminde, Yılmaz Güney'in Adana'da filmi çekerken konu gereği turnaların geçme sahnesini çekmek istediğini, turnaların geçmesini beklerken de araya senaryo yazıp bir film sıkıştırdıklarını anlatmıştır (TVEM, *Kalplerimiz Seni Unutur mu Yeşilçam*, Ümit Efekan-Suna Yıldızoğlu, 23 Kasım 2014).

kendi yaptıklarının da ödün verdiğini düşünür. Öldürmeler, öldürüşmeler artmıştır, ne olacağı belli değildir

Gündüz işçilerle sohbet eder. İşçiler yerinde konuşmalar yapmaktadır. Sinema ile yakından ilgilidirler. Narin Ceylan'ı, Şahin Doğu'yu sorarlar. Gündüz, Şahin'in tapılırcasına sevilmesinden korkuya kapılır.

Gündüz, Refik'e *İlaç Dosyası* filmi işinde var olduğunu söyler. O da Şahin Doğu'yu ister, Adana bölgesi için. Levent'teki evinde olduğunu öğrenirler. Haber ulaştırırlar. Yeni Melek sokağında bir yazıhane devredilmektedir, Refik, Serdar'la gider bakar. Serdar da mutludur. Serdar, Şahin Doğu'dan iş çıkmayacağını söyler kekeleyerek. Refik, Gündüz Ağbi için yapacağını söyleyince yine yapmayacağını söyler Serdar. Nitekim, Şahin pusulayı alıp içeri girmiş, bir şey dememiştir.

Taksim'e doğru giderken Serdar, Gündüz'e, Şahin'i boş vermesini, onun yolunun kendilerine uymayacağını söyler. Onların yolu başkadır. Bizi beğenmiyorlar, der. ÇE-BE-SE diyorlardır (Çizgisi belirsiz sosyalist). Ayrıca Gündüz'ü liste başı yapmışlardır, Gündüz de kendisini korumalıdır. Yerini değiştirmelidir. Gündüz, En iyisi Şahin'den bir silah almak, diye düşünür. Sonra Şahin'in kumarhanelerdeki serüvenlerini hatırlar. Bir servet yitirmiştir mafyacının masasında. Karşılığında film yapmasını istemişler, o da fiyatını ikiye katlamıştır. Çok da içiyordur. Oysa limon suyundan başka bir şey koymamaktadır eskiden ağzına. Gündüz şöyle düşünür: "İnsan denilen yaratık, neyine güveneyim senin." (s. 422)

Melih, Şahin Doğu'nun son filminin çok güzel olduğunu söyler. Bu, Şahin Doğu'nun bir ölçüde sözünde durduğunu ortaya koymaktadır. Gündüz sinemaya gider. Şahin'in kazandırdığı yeni seyirciler vardır sinemada. Filmde Şahin Doğu'yu ağır başlı, olgun, ülkenin sorunlarını tartışmaya getiren ilerici bir aydın kimliğinde görünce sevinir. Hep böyle gitmesini ister. Ancak sloganlar, ünlü devrimcilerin arada bir görülen posterleri, sivri sözler, siyasal bakış açısındaki çarpık, bireyci çıkmaz, ümitsizliğe düşürür Gündüz'ü. Zehirli bir süs bitkisi gibi görür. Eşkıya, mafya babası, lünpen tiplerin yerini bunlar almaktadır. Sebebini düşünür. Bilinçsiz bulur onu. Çevre de müsait değildir.

Ertesi gün kapıya Şahin Doğu'nun şoförü Gündüz'ü allmaya gelir. Gündüz, Şahin'in evine gider. Kürtçe konuşanlar vardır. Sık sık telefonlar gelmektedir. Şahin,

şöminenin içine bir bardak koydurur. Kıza ateş ettirir. Kız vuramaz. Kendisi vurur. "Aslan Şahin Abi," diye kutlarlar. Kürtçe konuşanlar da tabancalarını çıkarıp gösterirler.

Yeni bir spor arabaya binip çıktıklarında Şahin, konuşmak istediği konuyu sorar. Gündüz de ilaç konusunu açar. Şahin, Şehmuz'la konuşacağını, onun Gündüz'ü arayacağını söyler. Adana, Şehmuz'dan sorulmaktadır. Gündüz dayanamaz, Şahin için kaygıları olduğunu söyler. O da bildiğini, ne yaptığını da bildiğini söyler. "Bugün silah alıp çıksam yüzbinler var peşimde!." (s. 432). Gündüz ona bakar, şaka değildir. Keskin devrimci aldatmalarla bugün beğenmediğimiz haklarımıza göz dikilmiş, alacaklar elimizden, der. Şahin bir şey demez. Şahin, söyleyeceklerini bildiğini, kalbini kırmamasını söyler. İyi şeyler yapacaklardır. Arabadan inip kucaklaşırlar. Yüreğinin onu bitireceğini söyler Gündüz içinden. Bu da bir öncellemedir. Düşündüğü çıkacaktır.

Herkes yazıhanede iken Şehmuz da gelir. *İlaç Dosyası* hazırlıkları başlayacaktır. Ancak her şey Gündüz'ün dediği gibi olur. Şahin Doğu ve bir savcıyı öldürür.

Gündüz-Melih ilişkisi: Romanda Melih figürü, Refik'in temsil ettiği anlayışın karşıt temsilcisi olarak kurgulanmıştır. Gündüz de romanda, ikisinin ortasında bir yerde bulunması gerektiğini anlayacaktır. Edebiyatçı gençler, Nihat aracılığıyla Gündüz'le tanışmak istediklerini söylemişlerdir. Oraya Melih de gelir. Öykücüdür, bir sinema kulübünün kurucularındandır[82]. Kulübün üyeleri zenginlerdir. Sinema için bir salon ayarladıklarını anlatır. Gencin bilgisi Gündüz'ün hoşuna gider; yabancı sinemanın kaliteli ürünlerini getirip göstereceklerdir. Gündüz de katılmak istediğini söyler. "Yerli sinema pisliğini süpürüp atmak, yerine gerçek sinema sanatını oturtmaktı amaç!" (s. 83). Melih'in pis herifler diye söz etmesi Gündüz'ün içinde bir ezilme duygusu uyandırır. Bırakıverme arzusu duyar. Gündüz, ara sıra iyi şeylerin çıktığından söz edince Melih örnek ister. Gündüz, bir köy filmini söyleyince Melih, köylülerin arsa sorunlarıyla bir yere varılmaz, der. Gündüz, Melih'le konuştuktan sonra yerli filmlere gitmesi gerektiğini düşünür. İçinde yerli filmlere karşı soğukluk vardır, onu atmaya çalışır. Katlanacaktır kötü bile olsa.

[82] Onat Kutlar, Türk Sinematek Derneği; https://tr.wikipedia.org/wiki/Onat_Kutlar (Erişim:12.11.2015)

Romanın ilerleyen kısımlarında Melihlerin Yeşilçamcılarla kavgaları durulmuş gibidir. Gündüz, Melihlere kendisini biraz yakın bulur. Sosyalist dünyanın sinemasını onlar tanıtmıştır. Onca dünya ülkesinin baş yapıtlarını göstermişlerdir. Melihle oturmak, yeni film tasarısından söz etmek istiyordur; ama Refik'i düşünür, tutar kendisini. Melih, Şahin Doğu'nun son filminin çok güzel olduğunu söyler. Bunun anlamı şudur: Melih de yerli filmlere yaklaşmıştır.

Gündüz-basın çevresi ilişkisi: Gündüz, ilerici denilen bir gazetede kadrosuz düzeltmenlik yapmaktadır. Onu gazeteye eski arkadaşı olan Kağıtçı Turgut, yine okul arkadaşı Madrake Nevzat aracılığıyla aldırmıştır. Düzeltmenlik bezdiricidir ama asıl kötü olan yan istedikleri anda, fikirleri farklı diye kadrosuz düzeltmenlik işinden atabilecek olmalarıdır. Bu yanlış dünyayı yanlışsız göstereceğiz, diye düşünür. En iyisi, Adanalı bir Türkoloji öğrencisi olan Nihat'la anlaşmaktadır. Seksenlik yazarlar ekmekleriyle oynatmasınlar diye tehditler savurmaktadır. Bunaltıcı bir ortamdır. Ona göre faşist ideolojiyi savaş yılarında bu ilericiler mayalamışlardır ülkeye. Bugün de bu adamların göründükleri kişiler olduklarına inanmıyordur. Şimdilerde demokrasi savaşçısı kesilen yazarın eski faşistliği daha da batmaktadır kendisine.

Elinde bir senaryo, bir çeviri vardır. Kitap düzeltmenliğini bırakmıştır. Gazeteyi de bırakmayı düşünmektedir, ama henüz göze alamamaktadır. Sinemada iş birliği yapabileceği doğru dürüst kişilere ihtiyacı vardır.

Nihat, basın dünyasındaki ilişkileri iyi bilmektedir.. Basında kirli ilişkiler vardır. "Burda yılların kirli hesaplarına oturmuş devler egemen. Basını, yığınlara etkin, kamuoyunda saygın bir canavar aygıtı, elinde tutanlarla iktidar tutkularının, çıkarlarına göre hırlaşıp sarmaş dolaş oldukları bir panayır burası; gişe deliğinde yurttaş dolandıranlardan- temel yapıda birleşseler de- ayrı ölçüleri olacak." (s. 305) Gündüz, sık sık basını Yeşilçam'la karşılaştırır ve basını daha kirli bulur. "Oyunculuğa yükselmek için Yeşilçam'da oynananların gelişmişi; cinsel, eşcinsel özveriden, ödüllendirmeden, gösterişe, göz boyacılığa kadar denenen bütün yolların daha kurnazı, daha ustalıklısı." "Kimler gelip geçmiş şu yokuştan! İnsan alım satımının en acımasız yeri burası olmalı, tekellerin gölgesinde her şey. Ülkeyi ellerinde tutan tüm para babaları, banka babası, sigorta babası, reklam babası, kağıt babası, dışalım-dışsatım babası, armatörü, madencisi,

toprak ağası; bu basılı kağıtlarda bir iki satır övgüyle bir resmi çıksın diye bekleyeninden ülkenin beyin borsasını elinde tutmanın, olması karaborsa satılık kişiler edinmenin yollarına bakmanın, tümü karısı, kızı, oğlu, damadı, gelini, sevgilisi, metresiyle, gözü, kulağı bu alım satım pazarında olagelmiş (…) Partiler iner biner, adamlar asılır, dönemler gelir geçer, değişmeyen temel budur." (s. 306) "Sağ-sol, her düşüncenin alım satımı, ayrı ayrı gelir kaynakları olarak, özgür basın yaftasıyla ayrı ayrı adlarla pazarlanıyordu ya, temelindeki acımasız sömürü, üstündeki göz açtırmayan- dönemine göre- kimi örtülü, kimi açık denetim, ortak yanlarıydı." Nihat, "En az parayı bizim solcu gazete veriyor," diyecektir.

Gündüz, gazeteye uğrar. Nevzat'ı ararken Nihat'ı görür. Nihat, içeri düşmüştür ve geçen ay bırakmışlardır. Nihat, burada çalışmıyordur artık. Nevzat'a uğrar. Konuşamaz, çünkü Nevzat önemli işleri var görüntüsüne havasında, sürekli uğraşmaktadır bir şeylerle. Gündüz, Nihat'ı işe alıp almayacağını sorar. Nevzat da personele karışmadığını söyler. Kendisi de orada ince dengeler üzerinde durmaktadır. Sonra da Gündüz'e, kendisini inanmayacağını, çünkü burjuvaların adamı olarak gördüğünü söyler. Görevinin bu gazeteyi kapattırmamak olduğunu söyler. Sırtında kambur taşıyamayacağını anlatır. Birçok göz vardır üzerlerinde. Gündüz, kendilerini kambur olarak gördükleri sürece kurtulamayacaklarını söyler. Gazeteyi kurtaralım derken kendinizi batırıyorsunuz, der. Nevzat da, ne yapalım, der. Bu gazete gerici mi? Ödün vermeden bir şey yapılamayacağını söyler. Onların ilericilerinden olmadığını anlatır. Kendi işinin gerçeklerle olduğunu anlatır. Gündüz ise bunların kişisel gerçekler olduğunu, bir de Türkiye'nin gerçekleri olduğunu söyler. Bu gerçekler, kişisel gerçeklerin üstündedir, aşacaktır her şeyi…(s. 544)

Gündüz içeri gireceitir. Gazetede, Gündüz'ün hapishaneye nasıl teslim olacağının yolu yordamı öğrenilir ve içeri girmesi bir gün ertelenir. Çıkışta Nihat onu beklemektedir. Yolda konuşurlar. Gündüz, Sağmalcılarda yatacaktır. Yarın teslim olacaktır. Nihat, kendisini biraz falakaya yatırdıklarını anlatır. Örgüt aramışlardır. Bulamamışlardır. Yürürken Nihat'ın ayağında aksama olduğunu fark eder. Fazla yürüyünce topuğu ağrı yapıyordur. Nihat, o gazetede Nevzat'ın karışmadığı hiçbir şeyin olmadığını söyler. Gündüz'ün gazeteye ilk girdiğinde kendilerinin onunla sıkı fıkı olmamaları için uyarıldığını anlatır. Kendisini o gazeteye almayacaklarını söyler. Nihat, filmin neden

çekilemediğini anlatır. Holdingleri karşılarına almışlaredır çünkü. Ayrıca kişisel saygınlık kurmuşlardır; sanatsal, bilimsel, sporsal… Bu gazete onun aleyhine asla yazamaz o yüzden. Herkes düşman kesilir. Gündüz, "Enayi aydın avcısı güler yüzlü kapitalizme çattık," der. (s. 548) Nihat, bu gazetenin devrimcilerin en büyük düşmanı olduğunu söyler. Demoktrasi memokrasi, hepsi palavradır.

Gündüz, devrimciliğin gerçekçilik olduğunu, bu dokuya kıstırılmış insandan demokrasi beklenemeyeceğini anlatır. Küçük burjuvalar, burjuvalardan daha sinsi, daha ustalıkla korur burjuvaziyi, der.

Gündüz- işçi çevresi ilişkisi: Romanda, Gündüz 'ün işçilerle ilişkisi titizlikle vurgulanır. En sağlam ve olması gereken ilişki bu ilişkidir. İşçilere yıllar önce ilk olarak güvenen kendileridir, bugün de yine kendileridir. Bu kurumayan kaynak çözecektir eninde sonunda sorunları. Nitekim romanın başlarında Gündüz, işçi arkadaşı Salih'i hatırlar ve onu ziyarete gider. Salih, ilişkilerini sürdürdüğü tek eski arkadaşıdır. Kahve, çikolata gibi hediyeler alır. Ev, Fatih Çarşamba'sında bir bodrum katıdır. Salih, dindar bir kadın olan Hacer ile evlidir. Hacer, sürekli akıl verir Salih'e. Onun dua öğrenmesini ister. Salih'in tek derdi, Tahir ile Mahir adlı ikizlerinin okula başlamak için yaşlarının bir ay eksik olması, Hacer'in de onları hocaya vermek istemesidir. Ana, çocukların önce din okumasını ister, okula geç gitmelerinde bir sakınca yoktur.

Gündüz, Hacer'in Salih'le birlikte yattıkları cezaevi kapısına kovalarla yemek getirişini anımsar. O sıralar tutuklulara yemek verilmiyordur. Hacer Hanım bir yıla yakın elli kişi beslemiştir; erkek gibi kadındır. Salih'in cezasında indirim olmasında dualarının etkisine inanır. Gündüz, evden bir süre kaldıktan sonra hemen ayrılır. Ortak yan bulmakta zorlanır; cezaevi başka, dışarısı başkadır. Yolda, Salih'le nasıl yakınlık kurduğunu düşünür. Unkapanı Köprüsüne doğru yürürken bir zaman burada buluştuğu fakat tanımadığı birini hatırlar. Sonraları öldürülmüştür. Sorguda Elektrikçi Fuat'ın kim olduğunu söylememesi güvenini artırmıştır Salih'in. Salih'le 27 Mayıs'tan sonra olup biteni uzaktan ama aynı şekilde değerlendirerek izlemişlerdir. Bu değerlendirme, Türkiye'nin tarihsel bir fırsatı kaçırdığı, öznel nedenlerin ağır bastığı şeklindedir. Haliç'e bakarak düşünür. Bütün pisliğine karşın düşlere kaynaklık etmektedir Haliç. Haliç'i temizlemekle yükümlüyüz, der kendi kendine. Bu, kuşkusuz metaforiktir.

Salih hastalandığında, Gündüz bu vesileyle Salih'i sevip sayan birçok işçi tanımış olmaktan mutludur. Salih'in işçi üzerinde saygın bir etkisi vardır. Ameliyat gerekir, Hacer Hanım ise karşı çıkmaktadır. Doktorları, rüyasında gördüğü kargalara benzetmektedir. Allah'ın yarattığı canı kesip biçemeyecekleri inancındadır. Hacer Hanım'ın bu tutuculuğu işçiler arasında destek de görür eleştiri de alır. Salih'in bir şey dememesine kızanlar da olur. Gündüz, eve para ve yiyecek yardımı yapar. Bundan mutlu olur.

Pervin, dernek olarak yürüyüşleri olduğunu, işçi kadınların, öğrencilerin katılacağını söylediğinde Gündüz, kısıtlı olmaktan dolayı üzüldüğünü söyler. Pervin, film yapacaksın, şiirleri yazacaksın, bunlar da eylem, der.

Bu yürüyüş sahnesinin kurguda önemli bir işlevi vardır. Gündüz, Taksim güzergâhını öğrenir. Ertesi gün yürüyüş yoluna çıkar, parklarda dolaşır. Yürüyüşçüleri görünce sevinir. Gözleri Pervin'i ararken eski karısı Feriha'yı görür, şaşırır. Pervin ve Seniye de yürüyordur. Onların bir polisin karısıyla yürüdüğünü düşünür. Sevdiği bütün kadınlar bir aradadır.

Pervin, Hacer Hanım'la iyi anlaşmıştır. "Halktan kadınların aydınları aşan yanları bu,"(s. 258) diye düşünür Gündüz. Salih'in hastaneden çıkınca Hacer Hanım'ın mevlit okutmasını, Pervin'in oraya gitmesini yadırgamamaya çalışır. "Daha nelere alışacağız bakalım?" (s. 258). Ancak yadırgar da. Ayrıca mevlidi sanatsal bir tören olarak da görür. Eski tüfek lafına kızarken şimdi benimsemiştir, yenileri teneke olarak görür. İki kuşak öncenin doğrularıyla şimdikini tartışır kafasından. Yeraltına alışmıştır kendisi, bu açık yürüyüşe alışamamaktadır. Bir yıldır yaşadıkları sinema serüveni onu yumuşatmıştır. Eksilmiş midir? "Ben gene ben'im! Sen hiçbir gün sen olamazsın!. Değişmeyi yadsımıyorsan…"(s. 269) İlk günler sinemadaki çarpıklığı o dünyanın gereği gibi düşünmüştür ancak öyle düşünmemektedir artık. Her yerde herkes ekmek parası için ya da çoğuna ulaşmak için varını yoğunu ortaya koymuştur. Sinemada da olan biten budur.

Pervin, Gündüz'ü Zeytinburnu'na davet eder. Zeytinburnu'nda grevdeki işçilere kısır, börek çörek yapacaklardır. Kadınlar örgütlemiştir. İki aydır grev vardır bir iplik fabrikasında. Gündüz'ün elinde yazdıktan sonra tartışma yaratacak bir senaryo vardır. Bir an önce kavgaya girişmek istiyordur.

Gündüz, yalnızlık duygusu hissettiğinde bundan şöyle düşünerek kurtulmaya çalışır. "Daha iyi yaşam için kavgaya girmiş kişiler varken, ne yalnızlığı?" (s. 316) Bunları bilmektedir ama bir küçük burjuva yanı da vardır, kendine göre. Eve gidince "Grev Çadırı" diye bir şiir yazar, onunla uğraşır. Ertesi gün ancak bire doğru grev çadırına varabilir. Pervin, oradadır. Her şey şenlik görünümündedir. Paraları kalmamıştır işçilerin. Gündüz o acıyı bilmektedir. En güzel şiirin birlikte olmak olduğunu düşünür, "Onu yaz yazacaksan!" der kendi kendine. Onların anlamadığı dizeler yazmaması gerektiğini düşünür. "Onların her şeyi anlayacakları gün"ün "epey ilerinde" olduğunu düşünürken böyle düşündüğüne kızar sonra; böyle toplanmayı bilen işçiler şiiri de anlayacaktır.

Salih, Gündüz'ü yeğeninin düğününe çağırmaktadır. Damat sendikacı işçidir. Gündüz, Pervin'le gider. Düğünü sevmişlerdir. Kız oğlanın koynuna girmiş, gelmiş eve söylemiştir. Önce dayak, sonra nikâh. Kız tarafı imam nikâhı istemiş, oğlan tarafı devrimci diye istememiş, Salih ikna etmiştir.

Anlatıcının bunları anlatış sebebi, aradaki farkı vurgulamaktır. Bu fark, Salih'in ölümüyle de vurgulanır. Salih ölür. İşçiler, cenazeyi gömme işini tören için yarına bırakmak istemişlerdir ancak Hacer Hanım bugün Cuma, gömelim, demektedir. Gündüz, Cami avlusunda musalla taşında cenazeyi görünce tökezlemiş gibi kalır. Gözü yaşarır. Salih'i yitirmekle yalnızlığa düşmüştür. Sonra düşününce Salih'le sürdürdüğü ilişkinin bir tür yalancı doyum olduğuna karar verir. Çevresini küçük burjuvalar sarmıştır çünkü. Tek başınadır bu bataklıkta. Muhtemelen eski arkadaşları da kendi köşelerinde kendi acı yalnızlıklarını yaşıyorlardır. Gündüz, yasal olarak mücadele edenleri kara baskılara uğratmadan yararlı olmanın yolunu bulmak gerektiği düşüncesine varır. Bu, Gündüz'ün, gizlilikten açık mücadeleye geçme kararını yansıtmaktadır.

Gündüz, evde yoğun çalışmaktadır. Sokağa az çıkmaktadır. Bir gün Fahrettin gelir. Sendikanın kuruluş yıldönümüdür. Fahri başkandır. Gündüz onu sevmiştir. Salonda işçilerle bir olmaktan hoşlanır.

Fahrettin, onun işçilerin arasına gelmesini, eskilere boş vermesini, devrin değiştiğini söyler. İşçiler kimin kimden yana olduğunu anlamıştır. Gündüz mutlu olur, heyecandan uyuyamaz. Türkiye'nin bir şeyleri aştığını, hatta gidip aralarına yerleşmeyi

düşünür. Ama onların sinemasını yapmalıdır. Ona düşen budur. Kendisini sinemacı diye seviyorlardır.

Gündüz, ölüm tehditleri alınca da onun yanında yine işçiler olacaktır. Gündüz, Fahrettin'i arar. Merter'de bir yer bulurlar ona ve filmden söz edildiğinde Fahri, gereken işçiyi temin edeceklerini söyler. Evi, işçiler taşıyacaktır.

Grev başarısız olmuştur, film çekilememiştir. Bu nedenle Gündüz, daha sonraları işçileri eleştirecektir de. Yalnızca aydınlar değildir enayi olan. İşçiler de öyledir. Aldıkları ücreti yüksek söylemişlerdir çevrelerine. Halk da onları grevde desteklememiştir.

İşçilerin arasında Oktay adlı bir genç, Gündüz'ün ilgisini çeker. Oktay, felsefeyi bırakmıştır; çünkü ona göre en iyi felsefe işçilerin yanında öğrenilecektir. Gündüz onu Nihat'a benzetir. Otele gider. Feriha'yı, Pervin'i düşünür; kendisinin doğru davrandığına inanır. Cezaevinden çıkarken kimseye borçluluk, bağlılık duymamalıyım, diye düşünür. Türkiye'nin nereye gittiği belli değildir. Umut işçilerdedir. Film çıkacaktır. Sabah onda kalkar. Savcılıkta biraz bekletirler. Ciple Sağmalcılara getirirler. Kapıda onu Hacer Hanım beklemektedir. Gözleri kan çanağı gibidir. Kadın, Fahrettin'i vurduklarını söyler. Ağlayacakken durur. İçeriye doğru yürümeye başlar. Hacer Hanım'ı duymamaktadır. "Neyi durdurabilirler? İşçileri mi? Sonsuz kökenini mi yaşamın? Mafyalara kalır mı bu ülke? Fahrettin'in çocuğu doğacak. Döktükleri kanda boğulacaklar bir gün. İLAÇ DOSYASI'nı yapacağız Fahrettin!.. Cezaevindeyiz şimdi…" Bunlar, romanın son sahneleridir.

Gündüz-ilaç endüstrisi çevresi: Gündüz'ün ilaç endüstrisine karşı tutumu onun Ramiz Bey'i değerlendirme biçiminde yatar. Ramiz Bey ilaç yapım ortaklığını genişletmek isteyince Zühtü Bey'i ikna etmiş, ona yarım milyon para yatırtmıştır. Ama işler iyi gitmiyordur. Fuat, olayın filminin yapılmasını önerir. Refik falan kendileri yapacaktır. Gündüz konuyu ilgi duyar. Çünkü ilaç insancıl bir konudur ve aynı zamanda, en acımasız sömürü alanıdır. Ramiz Bey'in yazıhanesine çıkarlar. Ramiz Bey, kendisini karakolda sabahlattıklarını söyler. İki milyonluk çek karşılıksız çıkmıştır. Ortada finansal bir oyun vardır. Ramiz Bey'in yıllardır güvendiği laboratuvarlar el değiştirmiştir, holdinglerin kapanına düşmüşlerdir.

Gündüz, ilerici bir iktidarla birlikte Ramiz'i düşünür. Doktor Ramiz, ulusal burjuvazinin bir temsilcisidir. Bu açıdan saygı değer biridir. Gücü de buradadır. Donkişot'tur o, ancak yel değirmenlerine saldırmamaktadır, kime saldırılacağını bilmektedir. Tekellere saldırmaktadır. Ancak Gündüz'ün temel sorusu şudur: Kimle birlik olacağını biliyor mu?

Gündüz, Ramiz Bey gibileri Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın günümüze kalmış tek tük kalıtları olarak değerlendirir. Yerler bu adamı bir gün, diye düşünür. Çünkü egemen güçler dışa bağımlı tekellerin çıkarlarına uygun bir biçim peşindedirler.

Gündüz- kadın ilişkisi: Romanda, Gündüz'ün esas olarak üç kadınla ilişkisi anlatılır. Pervin, Seniye ve eski karısı Feriha. Gündüz'ün bir gözlemci olarak fikrini belirttiği iki kadın ise Emine ve Hacer Hanım'dır. Bu ilişkilerde ve gözlemlerde yazar, genel olarak kadın –erkek ilişkileriyle ilgili çeşitli anlayışları somutlaştırırken hem Gündüz'ün bakış açısını ve tutumunu olaylar içinde yansıtır hem de farklı kadın portreleri çizer. Gündüz'ün her bir ilişkisi onun farklı bir yönünü ortaya koyar.

Gündüz-Feriha ilişkisi: Feriha, Gündüz'ün eski karısıdır. Gündüz hapiste iken, Komiser Atıl'la gitmiştir. Gündüz, bunu bir türlü hazmedemez. Yazar, mahkûm-polis karşıtlığını yaşamın diyalektiği olarak sunar. Yine bu diyalektik anlayışıyla ilişkili olarak Atıl, daha sonra karşımıza devrimci bir polis olarak çıkacaktır.

Bu ilişki, anlatıcı tarafından, Gündüz'ün hatırlamaları aracılığıyla yansıtılır. Gündüz, romanın başlarında İstanbul'un içerideyken özlediği semtlerini, sokaklarını keyifle dolaşırken Feriha ile parasal sıkıntılarını düşünür. Anlatıcı, Feriha ile ilişkilerinin geçmişi hakkında bilgi verir. Kızı Mine, on sekiz yıl önce yoksulluktan ölmüştür. Anası şimdi siyasal polis komiserle evlidir, babası ise siyasal suçludur. Anlatıcı, kurgu açısından bu ön bilgileri verdikten sonra Gündüz, düzeltmeye çalıştığı bir haberde Gaziantep'ten İstanbul'a atanan Atıl DURAK adını görünce duraklar. Sokağa çıktığında bu kadar etkilenmiş olmasına da kızar. Sevdiğinden mi, yoksa cezaevinde bırakıp gitmesine mi kızmıştır, karar veremez. Onunla altı yıl birlikte yaşamıştır. Kendi kendisiyle hesaplaşır. Erdek'te tanışmışlardır. Feriha, üçüncü gün çadırına gelmiştir. Feriha'nın ondan öğreneceği hiçbir şey kalmamıştır. Nisa ile ayrılmak üzeredir o zaman. Sen aptalın birisin, demiştir Nisa. Feriha iki kişiyle yatmıştır daha önce. Feriha'nın göz yaşları yüzünden o

yaz evlenmek zorunda kalmışlardır. "Aklının vardığı doğrularla taşralı koşullanmışlığını aşamıyorsun," der kendi kendine.

Evlendiklerinde Feriha dört aylık hamiledir. Kendime kıyarım, diye ağlamıştır. Mine'nin doğumu, Yıldız Taşımacılık'ta iş bulma. Feriha annesi ile yaşar, Bursa'daki evin geliriyle. Feriha'nın yaşam tarzına bakıp buna inanmaz Gündüz. Karı, kızı satıyor mu yoksa, diye düşünür. Sonra da kendisine kızar, çünkü kız dikişten anlamaktadır.

Gündüz, iki kez karısını dövdüğünü utanarak hatırlar. Birinde çocuğu evde yalnız bıraktığı için, ikincisinde doktora öyle baktı diye dövmüştür. Nisa'yı hatırlar, çirkindir ama akıllıdır; o güzel olanı seçmiştir. Lise birden ayrılmadır; kitap okumaz. Ama ustadır der Gündüz, ustalığı ise orospuluğundadır. Ama bir yandan da halk kızlarının sıcaklığını taşımaktadır Feriha. Kimseye izin vermezlerken görüşme için Atıl Bey'den izin alıp görüşmüştür Gündüz'le ve bu Gündüz'ü tedirgin etmiştir. Önce kaygısı siyasaldır, arkasında bir oyun olduğunu düşünmüştür; daha sonra sezinlemiştir. Feriha, cezaevine gelmez olmuştur. Bir keresinde de kaynanası, "Genç karısı olan böylesi pis işlere girişmez evladım" deyince Gündüz onu kovmuştur.

Gündüz-Pervin ilişkisi: Gündüz, Pervin'i ilk olarak Refik'in evinde görmüştür. Şahin Doğu'nun filmini kutlamak için gidilen Hacı Salih lokantasında Pervin, Gündüz'e ilgi gösterir. Gündüz, daha sonra Pervin'in okuyan biri olduğunu görür, beğenir. Yemekte soğuk içmediğine dikkat etmiştir. Pervin, sebebini sorar. Bir şeyler geçirdiğini öğrenince scopi yapmayı teklif edip iş yerinin kartını, telefonunu, adresini verir.

Gündüz, yemekten sonra Temel'e de Pervin'e de kuşkuyla bakar; sonra da kendisine kızar herkesten kuşkulandığı için. Sonra da belki de dışarıda bir şeylerin değişmiş olabileceğini düşünür. Ayrıca Pervin'in Refik'le ilişkisini de merak eder. Refik'e sormak ister ama soramaz da.

Bir süre sonra Pervin'e gider. Akşam birlikte yiyip yiyemeyeceklerini sorar. Olur, yanıtını alır. Doktor muayenede bir şey bulamaz. Para da alamaz. Sekizde buluşacaklardır. Gündüz, bunu bir oyun gibi algılar. Feriha ile Pervin'i karşılaştırır. Doktorun onunla yattığını düşünür. Akşam Şişli'de hanın kapısındadır. Pervin içtendir. Bir yere gitmelerinin şart olmadığını, bir sandviç alıp Maçka'ya doğru yürürken yenebileceğini söyler. Gündüz, ilk kez cebinde düşünmeden harcayacak parası olduğunu

söyler; sizinle harcanmaya başlayacağız. Sonra Taksim'e inmeyi önerir. Parmakkapı'da büyük bir lokantayı hatırlamıştır. Orada Pervin, Gündüz'ü yazılardan ve asıl mahkemelerden tanıdığını söyler. Rakı söylemişlerdir. Pervin, KDD üyesi olduğunu söyler. Sendikanın da kurucularındandır. Gündüz, Kadınlar Dedikodu Derneği diyerek şaka yapmaya çalışır ama memnundur. Pervin, Refik hakkında da bilgi verir.

Gündüz, evlenip evlenmediğini sorar. Pervin iki kez evlenmiştir. On yıl önce de doktorun yanında çalışmaya başlamıştır.

Pervin'in annesi ölünce Gündüz, hafta sonunda Pervin'i arar. Baş sağlığı diler. Pervin'in evine gider. Zühtü Bey'e çıkarlar. Refik, içtenlikle karşılar. Gündüz, bir yandan da Pervin'e tutulup tutulmayacağını düşünür.

Gündüz, ilerleyen zamanlarda Pervin'e uğrar, yalnız olduğunu, birbirlerini tanımaya çalışmanın iyi olacağını söyler. Yanında birinin olmasını istediğini, onun da isteyip istemediğini sorar. O da bekler gibi "evet" der. Ardından uzun uzun öpüşürler. Sevişmeleri sabah ışıyıncaya kadar sürer. Gündüz, Pervin'i sevecen bulur. Bir ara Seniye gelir, Pervin onu atlatır. Gündüz, sabah karanlığında kaçar gibi gider. Daha sonraları Pervin'i düşünürken belki de hemen unuttuğunu, çünkü bir kez yırtılmış olduğunu düşünür. Kadınlara karşı güvensizdir. O nedenle de genelleme yapmaktan kurtulamaz.

Gündüz, daha sonra Pervin'in çalıştığı doktorun yazıhanesine gider. Pervin çok heyecanlıdır. Orada bir odası vardır, orada sevişirler. Yemekten, çaydan sonra Gündüz sevmekten korktuğunu söyler. Pervin de, " Ben de.." der. Kuşkusuz bu diyalog, iki karakterin gönül ilişkilerindeki tutumlarını yansıtmak, onların karakter özelliklerinin belirgin yönlerini vurgulamak içindir.

Pervin, bu hafta dernek olarak yürüyüşleri olduğunu söyler. İşçi kadınlar, öğrenciler katılacaktır. Gündüz, kısıtlı olmaktan dolayı üzüldüğünü söyler. Pervin, bir sır verir: Seniye, Gündüz'e vurgundur. Seniye'nin akıllı bir kız olduğunu söyler. İlişkilerini öğrenmesinden korkar. Ayrılırlar. Gündüz, sonraki günlerde Pervin'i özleyecektir.

Bu sahnede birkaç bilgi aktarılmıştır. Pervin'in aktivistliği, Gündüz'ün kısıtlılığı ve Seniye'nin durumu. Nitekim Gündüz, Seniye ile bir ilişki yaşayacaktır. Pervin'in sözleri bir tür öncellemedir.

Gündüz, para kazanmaktadır ve harcamaktan mutludur. Pervin, ona parasını tutamadığı için kızmaktadır. Ayrıca sinsice başlayan terörün yayılmasından endişelidir. Fatih semtinden Pervin'le birlikte gece dönerlerken peşlerine birileri takılmıştır. Bir taksiye atlayıp kurtulmuşlardır.

Bu arada Pervin'in düşünce dünyasına ilişkin bilgiler de verilecektir. Pervin, Hacer Hanım'la iyi anlaşmıştır. Buna göre, halkın dini inançlarına karşı saygılı olmak önemlidir.

Gündüz, Pervin'le belirli aralıklarla buluşur. Gizlilik içindedirler. Gündüz, buluşma yerinden sabah erken ayrılmaktadır. Pervin sevecendir. Fazla bir şey de beklememektedir. Haftada ya da on günde bir buluşmak iyidir Gündüz'e göre de. Evlik zor olacaktır. Ancak zaman zaman çocuk özlemi de duyar. Parkta, bir kız çocuğu, onda çocuk özlemi uyandırmıştır.

Pervin'le ilişkilerini açığa vurmak ister. Ama sonra bir komiseri de Pervin bulur, diye düşünür. Sonra neden böyle düşündüğünü sorgular. İlerici polislerin de olduğunu düşünür ama ilerici ve gerici örgütün de tüzüklerinin aynı kişiler tarafından yazıldığı da bilinenler arasındadır.

Gündüz, yurtdışında dört ay kalıp döndükten sonra Pervin'e uğrar. Pervin şaşırır kalır. Sonra hıçkırarak boynuna sarılır. Pervin, ona yemek masası hazırlamıştır ve onu gerçekten bekliyordur.

Pervin, Seniye'nin Antakya'da olduğunu, avukat bir arkadaşıyla evlendiğini anlatır. Bir ay olmuştur. Pervin de bir şeyler yapmış mıdır, diye düşünür. Sonra da kendisi aklına gelir, kendisi yapmışsa o da yapmış olabilir, diye düşünür. Pervin filmin kaldığını anlatır. Refik sendikalardan destek bulamamıştır. Refik, Anamur'da, annesinin yanına gitmiştir. Fuat'lar Londra'dadırlar. Emine ve Fuat evlenmişlerdir. Eczanenin ne olacağı belli değildir. Doktorun Amerika'dan gelen oğlu Pervin'e el atmaya kalkmıştır. Pervin, başka bir iş bakıyordur. Feriha'nın sol göğsünü alacaklardır. Tümör vardır.

Pervin, Seniha'nın yüz bulsa Gündüz ile evleneceğini anlatır. Pervin, bu yüzden Seniye'ye ilişkilerini söylediğini anlatır. Gündüz, Paris'ten sadece, " Selam" yazılı kart gönderdiğinde, beraber ağlamışlardır Seniye ile. Pervin, bu durumun iyi olduğunu söyler.

Ümidini kesmese belki de evlenemeyecektir. Gündüz, Yeşilçam'ın düzmece oyunlarının kendi başına geldiğini düşünür. Kendisini bir melodram kahramanı gibi hissetmektedir.

Pervin, içinden hep ağlamak geldiğini söyler. Gündüz, yarın cezaevine giriyordur. Kendisine bir sözü de yoktur. On sekiz ayı bekleyecektir. Yasal yakını olmadığı için ziyaretine de gidemeyecektir. Gündüz ise tek başına girip çıkacağını düşünür. Yasal yakını olmayacaktır. Hiçbir gün yalnız değildir çünkü. Sonra bunun güzel bir edebiyat olduğunu söyler. Doğru değildir. Pervin'e aldığı bluzu verir. Sevişirlerken Zühtü Bey'in ayak sesleri gelir. Her gece öyle olduğunu söyler Pervin. Acınacak adam değildir ama insan bazen acımaktadır. Seniye ile kavgalı ayrıldıklarını söyler. Sonra kendisine geldiğini, beraber oturabileceklerini söylediğini söyler. Evlenmekten söz etmiştir.

Pervin, gitmeden önce Gündüz'den aldığı parayı verir. Mektup yazıp yazmayacağını sorar. Gündüz, sanmadığını söyler. Pervin, Gündüz'ün göğsünde ağlamaya başlar. Gündüz; Feriha'yı, Pervin'i düşünür; doğru davrandığına inanır. Cezaevinden çıkarken kimseye borçluluk, bağlılık duymamalıyım, diye düşünür.Türkiye'nin nereye gittiği belli değildir. Umut işçilerdedir. Film çıkacaktır.

Gündüz- Seniye ilişkisi: Gündüz, Refik'in hukuk okumakta olan kız kardeşi Seniye'yi ilk olarak Refik'in evinde görür. Refik'in, kız kardeşine ve Pervin'e tepeden baktığını fark etmiştir. Daha sonra Şahin'in verdiği bir yemekte Seniye, Metin Eloğlu'nun şiirlerine bayıldığını söylemiştir. Gündüz, Refik'in buna kızgınlıkla bakmasına şaşar. Bu sahne, kuşkusuz Seniye'nin Refik'ten farklı yanlarını ortaya koymak üzere kurgulanmıştır.

Gündüz, Adliye'ye gittiğinde Seniye'yi avukat önlüğü içinde görür. Seniye ona yardımcı olur. Savcının aldığı ifadede eski suçunun affa girdiğini öğrenir. Sabıkasızdır artık. Dergideki bir soruşturmaya verdiği cevaplarda savcı aşağılama bulmuştur, suçlama odur. Seniye vekâletname ister. O ara Gündüz, Seniye ve Pervin hakkında düşünür. Pervin'le ilişkileri bir yıl olmuştur. Bu süre içinde Seniye'nin artık duymuş olacağını düşünür.

Gündüz, Seniye'nin kendisine olan tutkulu tavrını yerli filmcilik olarak değerlendirmektedir. Bir yandan da onu isteyerek düş kırıklığına uğratmak istemektedir. Bu nedenle Seniye'ye evlenmeye karşı olduğunu söylemiştir. Seniye, Gündüz'ün

evlenme konusundaki düşüncelerinin çok katı olduğunu söyleyince Gündüz de gerçekçi olmaya çalıştığını söyler. Seniye, onun Emine ile iyi anlaşacaklarını söyler. Kendisine ters gelmektedir. Sonra çocukların nasıl olacağını sorar. Seniye, çocukları çok sevmektedir.

Gündüz, Refik'i görmek üzere eve uğradığında karşısına Seniye çıkar. Abisinin burada olmadığını söyler. Refik ayrılmıştır, Beyoğlu'nda bir yerde oturuyordur. Seniye gelir, boynuna sarılır. Makbuş'u hastaneye yatırmışlar, babası da gezidedir. Refik, babasıyla kavga ettiği için ayrılmıştır bu evden. "Ağbim beni sevmez" der, ağlamaya başlar. Sevişmeye başlarlar. Refik'in odasına geçmiştir Seniye, orada sevişmişlerdir. Bir ara Pervin gelir. Seniye onu atlatır. Gündüz'ün davası iyi gitmemektedir. 17'sinde duruşma vardır.

Gündüz, bir buçuk yıl hüküm giydiğini Seniye'nin telefonundan daha İstanbul'dayken öğrenmiştir. Cezanın onandığını ise Berlin'de öğrenmiştir. Rahmi, aynı davadan çevirmen, artık dönmeyecektir Türkiye'ye.

Gündüz, dışarıda geçirdiği dört ayın kendisine neler kazandırdığını düşünür. Kendi ülken önemlidir. İnsan sonuçta toprağa bağlıdır. Önce Pervin'i sonra daha çok Seniye'yi özlemiştir. Seniye ile evlenebilecektir. Türkiye'nin gidişi bilinmezdir! Yasal solu salak olarak niteler.

Dönüşte bir bluz alır Pervin için ama Seniye'ye verme kararındadır. Uçak Yeşilköy'e iner. Korktuğu başına gelmemiştir. Polis onu içeri almamıştır. Sendikayı arar, cevap yoktur. Seniye'den de cevap yoktur. Pervin'i arar, artık orada çalışmadığını öğrenir. Pervin'le buluştuğunda Seniye'nin Antakya'da olduğunu öğrenir. Avukat bir arkadaşıyla evlenmiştir. Bir ay olmuştur. Çünkü Pervin, Gündüz ile ilişkilerini anlatmıştır.

Gündüz-Madam Annik ilişkisi: *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Ermeni ve Rumlarla ilişkiler önemlice bir yer tutar. Yazar, Türk-Ermeni ilişkisini Gündüz-Madam Annik üzerinden, Türk- Rum ilişkisi de Zühtü- Lena üzerinden anlatılmıştır.

Gündüz, uzun yıllar boyu özlemini duyduğu İstanbul'a sürgünden dönmüştür, Elmadağ'da Madam Annik'in üst kat odasını ucuza tutmuş, roman düzeltmeleri

yapmaktadır. “Nasıl değişecek bu koşullar,” (s. 31) diye düşünmektedir. Bu arada, Madam Annik hakkında bilgi verilir. Madam, bu ülkeden yerli filmlerden ayrılamadığı için gitmiyordur. İnci Sineması’nın abonesidir. Gündüz, cezaevinde iken yerli filmlerin halk üstündeki etkisine şaşıp kalmıştır. “Yerli filmlerde değil, halkta bir şey var,” diye düşünmüştür.” Bu sahne, kuşkusuz yerli filmlere azınlıkların da ne kadar düşkün olduğunu sergilemek amacıyla kurgulanmıştır.

Madam, eve gelen Şahin’i tanımıştır. Onun yine gelip gelmeyeceğini sorar. Gündüz, tanıştıracağını söyleyince de Madam, yakışık alıp almayacağını sorar ki bu, onun ne kadar ince bir kadın olduğunu ortaya koyar.

Madam, ilerleyen zamanlarda tedirgin biçimde, birilerinin gelip Gündüz’ün burada oturup oturmadığını sorduklalrını söyler. Üç gün önce de polisler aramıştır. Madam, pederinin de siyasetçi olduğunu ve bu aramaların ne anlama geldiğini bildiğini hissettirir. Madam, matbaacı Yetvartanyan’ın onlardan olduğunu söyler. Gündüz onu tanımaktadır, şimdi Fransa’dadır. Cezaevinde Gündüz’le birlikte yatmışlardır. Gündüz buna çok sevinir, Madamla neredeyse akraba çıkmışlardır.

Daha sonraki günlerde Madam başka haberler de verecektir. Arka sokaktaki tamirhanedeki Recep Usta’nın, bir komandonun ağzından kaçırdığı haberi aktarır. Gündüz Bey listededir. Yakında bir kahvede silahlı adamlar vardır. İş yerlerinden para kesiyorlardır. Madam, bunları söyleyebilmek için adadan gelmiştir. Gündüz, dışarı çıkar ama korkmaktadır. Birkaç gün sonra Refik’ten sinemada da adının liste başı olduğunu öğrenir.

Madam da korkup Kanada’ya gitmiştir. Evi isterse, Gündüz’e ucuza vermek istemektedir.

Gündüz-diğer ilişkiler: Romanda Gündüz’ün İstanbul sevgisi özellikle vurgulanır. Gündüz, sürgünde İstanbul’da yürümeyi özlemiştir. O nedenle Taksim’e kadar yürür. Asıl Beşiktaş’ta, pazarda dolaşmak ister. Cezaevinde iken Üsküdar tepelerine bakmak istemiştir. Mutludur. Mısırçarşısına, Yenicami’ye mutlulukla bakar.

Haliç’e bakarak düşünür. Bütün pisliğine karşın düşlere kaynaklık etmektedir Haliç. Haliç’i temizlemekle yükümlüyüz, der kendi kendine.

Gündüz, dolaşırken Sokullu Mehmet Paşa camisini, Süleymaniye'yi, Ayasofya, Sarayburnu, Topkapı Sarayı, Galata Köprüsü gibi yapıları anmadan geçmez, onların varlığına mutlaka işaret eder. Şu cümle önemlidir: "Dönmeler koyu sofu olurlarmış. Biz Anadolu kentlerinden gelenler de İstanbul'a daha mı tutkun oluyoruz ne? (s. 45)." Ankara'ya ısınamadığını söyler.

Gündüz, Nihat'la tartışırken kendi kuşağının olup biteni yaşayarak gördüğünü, onlarınsa salt öğreti olarak bildiğini söyler. Nihat, yanlışlarının ülkeyi Babıâli'yle ölçmekte olduğunu söyleyince Gündüz de bunu duyduğuna sevinir; o da öyle düşünmektedir. İstanbul'da üç-dört milyonluk bir sanayi çevresi vardır, o ellerin altında birikiyordur. Sendika falan da gerisindedir daha. Kim neyi yapacak da neyi durduracaktır?

Gündüz, yurtdışından dönerken Frankfurt'ta uçağa binmiştir. Dört aydır dışarıdadır. Paris, Londra, Berlin dolaşmıştır. Ona, bu şehirlerin hiçbiri İstanbul kadar çekici gelmemiştir. Londra'yı ve Budapeşte'yi sevmiştir. Berlin'de ülke ülke dolaşıp eşcinselliğin günah olduğunu anlatan bir kadınla yatmıştır. Londra'da evinde kaldığı kadınla yatmış, ertesi gün koca gelince ayrılmıştır; alışamıyordur, onlar için normaldir. Kadın özgürdür!

Döndüğünde aylardan eylüldür, İstanbul güzeldir. Karpuz sergisini görünce mutlu olur, Avrupa'da plastik kılıflara sarılıdır karpuz dilimi. Ancak minibüslerden korkar. İstiklâl Caddesine çıkar birilerini görmek umuduyla, kimseyi göremez. Balıkpazarı'na gider. Oradaki balıklara, meyvelere, sebzelere özlemle bakar.

Romanda dikkat çekici bir şey de edebiyata verilen yerdir. Gündüz, zaman zaman şair ve yazarlardan söz eder. Melih Cevdet'in, "Kolları Bağlı Odisseus" unu okur. Yeri gelir, Ahmet Arif'ten söz açar, dizeler okumaya başlar. Sonra da Nazım'dan söz açar. Asıl onu sevdiğini söyler. Onun bir anıt olduğunu söyler. Refik'e Nazım'dan okuyup okumadığını sorar. Nazım okumak, bir aydınlık göstergesidir.

2.3.3.3.4. Zühtü Bey'in İlişkileri

Zühtü Bey'in, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanının negatif kahramanı olarak kurgulanmış olduğu söylenebilir. Onun görevi, romanda, kaynağı Nazi dönemi Almanya'sına kadar uzanan ve kendisini öncelikle antikomünist olarak tanımlayan sağ ideolojiyi temsil etmektir. Bu çerçevede Zühtü Bey, romanda yazarın görüşlerini emanet ettiği sol düşünceye sahip Gündüz'ün – ve tabii romanda yer alan diğer sol görüşlü kişilerin- benimsediği değerler dünyasının karşısında ve olumsuz bir karakter olarak konumlandırılmıştır. Zühtü Bey'in sol dünyaya bakışı, aslında Türkiye'de antikomünist ideolojinin bakışını yansıttığı için önemlidir. Ancak tam da bu noktada, yazarın ilginç bir strateji izlediği söylenmelidir. Yazar, ilk aşamada antikomünist sağ kesimin ve bu ideolojiyi benimsemiş olan Zühtü Bey'in solcular hakkında üretilmiş olan önyargılarını ortaya koyacak sahneler kurgular. Bu önyargılara göre solcular ahlaksız, dinsiz ve haindir. Memlekette meydana gelen bütün kötülüklerin müsebbibi onlardır ve onların iyi bir şey yapması, iyi bir insan olması mümkün değildir. Böyle düşünen Zühtü Bey, aslında solcuları tanımamış, onlarla çalışmamış, oturup sohbet etmemiş birisidir. Yazar, ikinci aşamada Zühtü Bey'i solcularla yüz yüze getirir ve solculara Zühtü Bey ve o inançta olan kişilerin bu önyargılarını kıracak olumlu işler yaptırır, doğru fikirler söyletir, erdemli davranışlar sergiletir. Solcuların bu tutumu, Zühtü Bey'de ve onun gibi düşünenlerde önce bir şaşkınlık yaratacaktır. Böyle bir şeye, yani solcuların iyi bir şey yapabileceğine inanmayacaklar, kuşkulanacaklardır. Ancak daha sonra, inanmak istemeseler bile, onların haklılıklarını kabul etmek zorunda kalacaklardır. Bu noktadan sonra da artık inanıp inanmamalarının bir önemi kalmayacaktır. Çünkü apaçık bir gerçeğe inanmamaları, bu kez onları gülünç duruma düşürecektir.

Yazarın genel hatlarıyla verdiğimiz bu stratejisi romanda, Zühtü Bey'in hikâyesinde görünür biçimde işler. Aynı biçimde bu trateji, Zühtü Bey'in oğlu olan Refik'in hikâyesinde de işleyecektir. Bu açıdan yaklaşılınca Zühtü Bey'in, bir karakterden çok bir tip olarak kurgulandığı değerlendirilebilir. Burada, Vedat Türkali'nin başarısının, böyle bir tipi, sinemacı tecrübesiyle bir karaktere dönüştürebilmiş olmasında yattığı söylenebilir. Vedat Türkali, bu işlemi Zühtü Bey'i küfürlü konuşturarak, zaaflarını

ve olumsuz yanlarını vurgularken olumlu birkaç yanını da vererek, yani insani yanını ortaya koyarak gerçekleştirir.

Vedat Türkali, bu stratejiyi, Zühtü Bey'in sırlarını deşifre ederek, bir anlamda onun ipliğini pazara çıkararak noktalar. Hiç tanımadığı komünistleri ahlaksızlıkla suçlayan Zühtü Bey'in aslında kendi ahlaksızlığı ve servetinin haksız kazanca dayandığı romanın sonlarında ortaya çıkar.

Zühtü Bey'in hikâyesinin romanın ana temasıyla çok fazla ilgisi yoktur. Hatta onun hikâyesinin, ana temayı besleyen bir yan hikâye olduğu söylenebilir. Onun hikâyesinin ana temayı içeren hikâye ile bağlantısı, iki hat üzerinden kurulur: Birincisi, Refik'in babası olması; ikincisi, mesleğinin eczacılık olması nedeniyle kısmen de olsa *İlaç Dosyası* filminin konusunu oluşturacak girişimlerin içinde bulunması. Zühtü Bey'in, romanda önemli bir yer tutan Lena ile aşk hikâyesinin ise romanın ana hikâyesi ile ilişkisi yok denecek derecededir. Bu ilişki, Türk-Rum ilişkilerinin yakın geçmişinde meydana gelen olayları, özel olarak da 6-7 Eylül olaylarını yansıtabilmek için romana yerleştirilmiş olduğu duygusunu vermektedir. Yine Zühtü Bey'in romanda uzun uzun anlatılan Bulgaristan, Romanya ile Doğu ve Batı Almanya gezisinin romanın ana hikâyesi ile hiçbir ilişkisi yoktur. Bu gezi, sadece Zühtü Bey'in komünistler hakkında ne kadar yanlış düşündüğünü, komünist ülke insanlarının aslında ne kadar mutlu yaşadıklarını göstermek üzere kurgulanmıştır.

Romanda Zühtü Bey'in karakteri, onun ilişkileri aracılığıyla yansıtılmaktadır. Bu ilişkileri şöyle gruplandırmak mümkündür: 1) Zühtü Bey- kadınlar ilişkisi, 2) Zühtü Bey-Refik ilişkisi, 3) Zühtü Bey- ilaççılar çevresi, 4) Zühtü Bey- siyaset ilişkisi, 5) Zühtü Bey-Rumlar ilişkisi.

Zühtü Bey ve Kadınlar: Zühtü Bey romanda öncelikle kadınlarla ilişkileriyle vardır. Onun hayatında kadınlardan başka önemli bir şey yok gibidir. Ancak onun kadınlarla ilişkilerinin temelinde daha çok cinsellik vardır. Zühtü Bey, kızdığı zaman kimseye mirasını bırakmayacağını, nesi var nesi yok Kızılay'a bırakacağını, kalanı da orospulara yedireceğini söyler. Kadınlara içinden acır, ancak onların ezilmelerinin zorunluluk olduğunu düşünür. Oyunun kuralıdır bu. Almanya'da gezide porno izlemeye başlar, sex shoplara gider. Randevuevlerine gider. Romanda, olayların onun bakış açısıyla

anlatımına, kalp krizi geçirip hastaneye düşmesinden sonra, taburcu olacağı günün öncesi günde geçilir. Zühtü Bey, ölümle karşılaşmış ve onu kabul etmiştir; ölüm, vardır; hayatı film şeridi gibi gözünün önünden geçmektedir. En çok boşandığı karısı Mefharet'e kızmakta, en çok yıllar önce sevdiği Anlatıcı, Zühtü Bey'in kalp krizi geçirdikten sonraki ruh durumunu anlatırken, onun hatırlamaları ve geri dönüşleri yoluyla geçmişteki ilişkilerini ve şu andaki durumunu yansıtır. Bu arada eski karısı Mefharet'le nasıl evlendiğini de anlatır. Ona göre biraz oynakça bir kız olan Mefharet, ailesiyle birlikte eve gelip giderken Zühtü Bey'in gözünden kaçmamıştır. Bir gün Mefharet'i Parmakkapı'daki garsoniyerine atınca evlenmek kaçınılmaz olmuş, buna da herkes sevinmiştir. Annesi Saadet Hanım ölünce evde dırıltılar başlamıştır. O ara Zühtü Bey Lena'ya tutulmuştur.

> Lena'ya değil belki, Mefharet'e kötü davrandığını yadsıyamazdı. Onun hıçkırklarını anımsamanın acılığı da yoktu. Ta içinde sürekli bir kızgınlık duymuştu Mefharet'e karşı, Parmakkapı'da kırık somye üstündeki divana daha ilk yıktığında kendisinin oluşunu mu bağışlayamamıştı? Bu kadar kolay bir kızla mı evlenecekti Zühtü Bey? İlk bozduğu kız da değildi Mefharet. Bira parayla, biraz ürküterek susturup örtbas ettiği, iki (iki değil üç!) olay daha vardı geçmişinde. (İlkini anımsamamalıydı; onun için iki diyordu… (s. 127)

Zühtü Bey'in çapkınlığı babasından gelmektedir. Babası da Balkan'da birkaç karı besleyen birisidir. Balkan'dan torbayla altın getirmişlerdir. Zühtü Bey anasına düşkündür. "Mefharet ana mı? Benim anam… Cahil, zavallı bir kadındı senin anan. Kadın işte… (s. 128)." İzlettirmiş ve yakalayamamıştır ama Mefharet'in başkalarıyla ilişkisi olduğuna inanır. Ona karşı güveni yoktur. Bu arada Mefharet, Lena'dan haberdardır. Sonunda Şemi Bey ortaya çıkar. Daha küçük yaşta âşık olduğu Mefharet'i bir akraba evinde görür. Zühtü Bey kıyameti koparır ama sonunda onlar Anamur'a gidip yerleşirler.

"Kendine bile söyleyemiyordu ya, uzun süre aramıştı Mefharet'i. Hem de öyle bir cinsel özlemle ki… "(s. 128) Zühtü Bey, bir süre sonra Lena'yı Mefharet'le birlikte istediğini anlar. O varken Lena da başka türlü tatlıdır. Bu duruma alıştığında ise Lena çekip gitmiştir. "Bu orospuların nesine acıyacaksın? "(s. 128)

Zühtü Bey, kalp krizi geçirdiğinde Mefharet eve gelmiş, evi dolaşarak ağlamıştır. Sokaklarda dolaşırken Vakko'nun önünde camdan Şemi Bey'i görür. Kocayı genç, Mefharet'i de yaşlanmamış bulur. Göğsüne doğru bir sıcaklık yayılır, sonra kızar kendisine. Mefharet'e söver, başkasının kolunda diye. Sövmeyi bir ilaç olarak görür, rahatlar. Ardından Ayatriada Kilisesi'ni görünce Lena'yı, Paskalya'yı hatırlar.

Zühtü Bey- Lena ilişkisi: Zühtü Bey- Lena ilişkisinin, yazara, İstanbul'da yaşayan bir kesim Rum halkının gündelik hayatını, daha sonra da 6-7 Eylül 1955 olaylarını ve sonrasında olanları anlatma fırsatı veren bir hikâye olarak kurgulandığı kanısındayız. Ayrıca bu hikâyenin, farklı bir roman ya da uzun hikâye olarak da işlenebileceğini düşündüğümüzü belirtmek isteriz. Bunu söylerken, bu hikâyenin, romanın temel hikâyesi içinde yer alan farklı bir hikâye olduğuna dikkat çekmiş oluyoruz.

Zühtü Bey, kalp krizi geçirip hastaneye yattığında hastalığı boyunca ak yüzü, kara gözleri, kıpkızıl etli dudakları, gamzesi ile Lena'yı hatırlar. Onu tanıdığında Zühtü Bey, evlidir. Daha sonra onunla evlenmeyi kurmuştur, ama Leman koyacaktır adını. Aslında sofu biri olmamasına rağmen Müslüman olması koşulunu ileri sürmüş, Lena da kabul etmemiştir. Zühtü Bey kızmış, " Haçını putunu…..o kiliseyi bana yeğliyorsun ha?" (s. 121) diye bağırmıştır.

Zühtü Bey, her vesile ile Lena'yı hatırlayacaktır. Canı midye tava istediğinde Lena'nın yaptığı usul aklına gelmekte, oradan Lena ile ilgili düşüncelere dalmaktadır. Anlatıcı şöyle anlatır:

> Nasıl yapardı o karı? Her şeyin en güzelini yapardı Rum orospusu… Gideceğine inanmamıştı Lena'nın. Bırakıp gittiğinde anladı ne yitirdiğini. Atina'ya gitmeye kalkıştı peşi sıra. Gitmedi. Gitmediğine bugün de yanmıyordu. Onuru çiğnenmişti. Erkeklik ne erkekliği, Türklük onuru (…) Bir Rum kızıyla evlenmeye kalkışması bağışlanır şey değildi aslında. Babası, anası, Balkan'daki bütün soyu sopu, İstanbul'a, Anadolu'nun, Trakya'nın çeşitli kentlerine yayılmış yakınları –Hiçbiri de umurunda değildi ya- kefenli, giysili karşısına dizilirlerse hiç şaşmamak gerekti!(s. 122).

Yazar, Zühtü Bey'in Lena ile nasıl tanıştığını anlatırken aynı zamanda onun gençliğine ilişkin yaşadıklarını da aktarır. 1933'te, Hitler iktidara geçtiğinde Zühtü Bey, Almanya'dadır. Ancak bir yıl kimya okur, babası ölünce döner, eczacılık okur. Halk Partisi'nin güvenilir adamıdır ama politikaya bulaşmaz. Vatana millete bağlı olduğunu söyler. Eczanesi uğrak yeridir, herkesin derdine koşar. Kabadayı bir tarafı da vardır. Lena'nın babasından bıçak göstererek para sızdırmaya kalkan kasap çırağını sille tokat dövünce Lena gelmiş, konuşurken tanışmışlardır. Mavridisler Atina'ya göç etmiş bir Rum ailesidir.

Zühtü Bey, Lena'nın kendisiyle evlenmeyeceğini bilir, kendisinin de onunla evlenmeyeceğini bilir. Çünkü iliklerine kadar işlemiş korku vardır. 6-7 Eylül olaylarını hatırlar.

> 6-7 Eylül gecesini anımsıyordu Zühtü Bey. Azınlıkların, özellikle Rumların titrediği o gece, Yorgo Mavridis, evdeki koca şişe vişne likörünü dikmiş, evin önündeki sokakta ünlü tatavyanoyla, kasap havası ehe ya panaya'yla horona kalkmış, tekerlemelerini bağırmaya başlamıştı (…) Zühtü Bey olayların başladığını duyup da koşturarak eve geldiğinde Lena, babasına söz geçirememenin umutsuzluğuyla kapıda korkudan kaskatı kesilmişti. Adamı çekip içeri aldı Zühtü Bey. İstanbul saatlerce kan, ateş, duman içinde çalkanıp durmuştu. Yorgo Mavridis sızmış, Lena, Beyoğlu'ndan gelen kapkara uğultuları, şangırtıları duydukça hıçkırmaktan bile korkarak büzülüp kalmıştı Zühtü Bey'in koltuğunun dibinde. (s. 140)

Yorgo Mavridis o gece kasap havasına durmuştur. Zühtü Bey onu içeri almıştır. Zühtü Bey, Atatürk'ün evine bomba koyan palikaryaya bu dersin zorunlu olduğunu düşünür ama yine de içinde bir ikirciklilik hali vardır. O kargaşada Lena'yı yatırıp sevişmeye zorlamış olmasını seneler sonra biraz utanarak anımsar. Lena, "Yeter vire Zuhti!" (s. 140) demiş ve o günden sonra da artık dalgınlaşmıştır. Aslında Lena da Andrea'yı düşünmektedir. Onunla yatmıştır. Andrea, Atina'ya kaçmıştır. Lena da Alman işgali, babasının Aşkale sürgünü yüzünden Andrea'nın ardından gidememiştir.

Anlatıcı, Türk-Rum ilişkilerinin kuvvetli oluşunu özellikle vurgular. Lena'nın çocukluğu Samatya'da geçmiştir. Türklerle komşuluk etmiş, kabakulak olunca camiye gitmiştir. Bir Türk çocuğunu da papaza götürmüşlerdir okutmaya. Semt değiştirince her şey değişmiştir Lena için. Zühtü ile düşüp kalkıyor diye söz etmeye başlamışlardır. Ancak Zühtü Bey, mahallenin Rum bakkalına uğrayıp ana avrat sövünce Rumlar sinerler.

Zühtü Bey, Lena dolayısıyla Rum yemeklerini hatırlar sık sık. Güzel likörler, reçeller, salma denilen midye yemeği vb. 6-7 Eylül olaylarından sonra Atina'ya gidenler olmuştur. Türkiye'den gidenlere de Türkospore denmektedir (Türk tohumu). Zühtü Bey de Gümülcineli olduğu için Rum tohumu demiştir oğlanın biri İstanbul Lisesinde iken ve Zühtü Bey, onu bir güzel dövmüştür.

Refik ve Fuatlar, çekecekleri *İlaç Dosyası* filminde bir Yahudi kızıyla eczacının yaşadığı aşkı da işlemek isterler. Zühtü Bey, filmdeki Yahudi kızının Rum kızı olmasını ister. Aslında kendi hayatını görmek istemektedir. Bu arada Lena'yı sevip sevmediğini tekrar düşünür, karar veremez. Filmde Rum kızını önce sevecek, sonra da yurtseverlik duygularıyla içinden kazıyacaktır.

Anlatıcı, bu noktayı vurguladıktan sonra kurguda, Zühtü Bey'i Romanya ve Almanya'ya yollayacak, oradan da Lena'yı aramaya Atina'ya gönderecektir. Zühtü Bey, Berlin'de dolaşırken Yunanistan gezisi reklamlarını görür. Lena'yı arayacaktır Atina'da.

Atina'da İtalyan kadınlarını düşünür ama aklı Lena'dadır. Atina rehberi alır. Pire'ye gitmeyi düşünür; İstanbullu pastacı Yorgo Mavridis'in kızını arayacaktır ve sora sora bulacaktır.

Zühtü Bey, Eleni daha kapıda, "Hoş geldiniz Zuhtu Bey." diye karşıladığında fiziğinin yanında bakışlarının değiştiğini görür. Lena, sahneyi sıradan bir olay gibi yaşıyordur. Kahve ve mastika ikram eder. Teta ile İrini adında yedi ve dokuz yaşlarında iki kız çocuğu vardır.

Zühtü, konuşmalar sırasında Refik'in yönetmen olduğunu, *İlaç Dosyası* adlı bir film çektiğini anlatır. Eczacı'nın aşkından bahsederken Lena, "Oğlunuz sizi anlatıyor" der. Zühtü de, "Evet, bizi anlatıyor" diyecektir ki Lena kızaracaktır. Zühtü Bey, Lena'nın tedirgin olduğunu, bir yerlerinin acıdığını anlar. Hâlâ dolgun göğüslerindedir gözü. Motosikletiyle Lena'nın kocası Niko gelir. Uzun boylu, kumral, iri yapılı bir adamdır. Yakışıklıdır. Sendikacıdır, kablo fabrikasında teknisyendir. Bir süre otururlar, Zühtü Bey gözlerini Lena'dan ayıramaz; ancak bu işin bittiğini iyice anlar.

Meyhaneci Heraklidis de gelir ve Zühtü'yü akşam meyhaneye davet eder. Zühtü, Lena'nın alaycı gülüşünü fark eder, tedirgin olur. Heraklidis, " İstanbul'dan komşu," diyerek Zühtü Bey'in koluna girer. Heraklidis, Aziz Nesin gibi Türk yazarlarını okumuş biridir. Ayrıca partinin gazetesinde çalışıyordur. Meyhanede, Heraklidis'e Türkospore (Türk tohumu) derler, bunu anlar Zühtü Bey. Ancak diyenler de Türkiye'dendir; İstanbul, Denizli, Bursa, Aydın, Afyon, Samsun, Giresun… 924'lerde bir buçuk milyon insan gelmiştir oralardan. 930'da Venizelos gelenlere toprak vermiştir. 934'te Zaharyadis gelmiş, buralara komünist parti girmiştir. O zaman Zühtü Bey, bunların da komünist olduğunu anlar. Zühtü, onun da İstanbul'dan geldiğini söyler. Niko'nun yanındaki adamın orak çekiç rozetini görünce sinirlenir. Niko'nun Lena'yı kucaklayıp sıkmasında da için için sinirlenmektedir. Heraklidis, bu meyhanede Aris Velihyodis'in akşamları şarap içtiğini, Almanlara karşı savaşan ünlü komutan olduğunu, dağda faşistlerin başını kestiğini söyler.

Zühtü, Lena'ya, "İstanbul'daki günlerimiz için," diyerek kadeh kaldırır. Lena, duymazdan gelir. Zühtü, onun soğukluğunu iyice anlar. Lena'yla Niko oyuna kalkar. Zühtü Bey'in gözleri Lena'dadır, onu arzulamaktadır.

Heraklidis, komünistlerin başarılarından, kahramanlıklarından söz edince Zühtü sinirlenir iyice. Lena'ya, "Sen de tam ortasına düşmüşsün komünistlerin," der kızgınlıkla. Lena ise, "Onlar Yunanistan için vuruştular," der. "Ama sen nereden bileceksin." Lena, Türklere kardeş dediği için bir sürü insanın Cunta'nın elinde işkence gördüğünü söyler, Türkleri kardeş bilmektedir. Komşuları için hırsızlık bile yaptığını söyler. Eczanesinden ilaç çaldığını, kalfayla bile yattığını söyler. Zühtü de Lena'ya, "Orospunun birisin sen!" der. Lena, oğlunun filim yapacaksa gelmesini, ona anlatacakları olduğunu söyler. Babasının ekmek parası bulamayan hastaları nasıl soyduğunu anlatacağını söyler. Zühtü Bey, inme inmesinden korkar. Ermenileri sevmediğinden, kendinden başka kimseyi sevmediğinden söz eder. İlaç stokçuluğu yaptığını, ilaç zammından vurgun vurduğunu söyler. Zühtü, burada da kalfalarla yatıp yatmadığını sorar. Lena, yalnızca Niko ile yattığını söyler. Zühtü, bir zamanlar Andrea'sı olduğunu sonra onu bırakıp kendi altına yattığını söyler. Lena da Andrea'nın dağda öldüğünü, Niko ile yan yana savaştığını söyler. Kavganın sürdüğünü ama Zühtü'nün kafasının bunu almayacağını söyler. "Tiksiniyorum senden!. Yüzünü gördükçe kendimden de tiksiniyorum… Her vakit midemi bulandirdin. Oğluna bunları da anlat!.." (s. 484)

Zühtü Bey kalkar, para ödemek ister; almazlar. Otele gelir. Oradan lokantaya gider. Lena gözünün önünden gitmemektedir. Gözleri yaşarır. Eve dönünce ağır bir mektup yazma isteği duyar Lena'ya. İstanbul'a telefon eder, kimseyi bulamaz; Dr. Rıfat'ı arar. Dr. Rıfat, eczanenin dün bombalandığını söyler. Fuat yaralıdır.

Zühtü-Seniye ilişkisi: Zühtü Bey, Refik'le karşılaştırıldığında Seniye'yi daha az sever. Onunla ilişkileri hep gergindir. Seniye de babasını pek sevmez.

Zühtü-Pervin ilişkisi: Pervin, Zühtü Bey'in kiracısıdır. Zühtü Bey, Pervin'e alt katı kiraya verirken onun için de aklından bir şeyler geçirmiştir. Kolaylık göstermiştir o yüzden bu genç dula. Nitekim Pervin, romanın sonlarında Zühtü Bey'in kendisine geldiğini, birlikte oturabileceklerini söylediğini anlatacaktır.

Zühtü-Makbuş ilişkisi: Makbuş, Zühtü Bey'e annesinden hatıradır. Bu dünyada kendisinden başka kimsesi yoktur. Evin içinde bir hayalet gibi yaşamakta, kimseye bir ağırlığı olmamaktadır. Ancak bir gün Zühtü Bey eve geldiğinde, Makbuş yalnızdır. Gecelik giymiştir yalnızca. Zühtü Bey'e boş boş bakmaktadır. Zühtü onu kovar.

Yattığında uyuyamaz. Artık düşlerine girmeye başlamıştır. Bir sır vardır. Bir tek annesi biliyordur. Kurgu açısından bu sırrın ne olduğunu bilmeyiz. Bir düğüm atılmış olur. Zühtü Bey, herkesin evden gitmesini istemektedir. O zaman Nazmiye'yi getirecektir.

Sır, aradan aylar geçtikten sonra ortaya çıkacaktır. Temel, Refik'e Nazmiye'yi sevdiğini, arada Zühtü Bey'in olduğunu anlatmıştır. Zühtü Bey'in aradan çekilmesini istemektedir. Refik'in, Temel'in ricasından sonra gelip Nazmiye'den söz etmesi Zühtü Bey'in üzerinde ilk deprem etkisi yaratan olaydır. O sırada Zühtü Bey, Temel'e sövmüş, annesine orospu deyince Refik de, "Annem orospuysa sen de pezevenksin !... " demesiyle eli havada kalmıştır. Makbuş, Refik'i de Seniye'yi de kendisinin doğurduğunu söyler. "Yatmadık mı Godoş? Sen bozmadın mı kızlığımı?" (s. 44) Böylece Zühtü Bey'in sırrı ortaya çıkar. Olay Balkan'da olmuştur. Makbuş, o zaman gencecik bir kızdır. Bu arada Zühtü Bey, benzer bir olayın hastanede de olduğunu hatırlar. Makbuş, hastanede de elini uzatıp Zühtü Bey'in erkekliğini tutmuştur.

Fuat, Makbuş'u hastaneye yatırtır. Zühtü, kadının hastanede ölmesini istiyordur artık. Ancak Bakırköy, Makbuş'u tutmak istememektedir. Onun evde kalma ihtimali tedirgin eder Zühtü Bey'i. Darülacze'ye yerleştirmek ister, yüklü bir bağış da gerekecektir. Fuat, sonunda onu Darülacze'ye yerleştirmeyi başarır.

Zühtü-Nazmiye ilişkisi: Nazmiye, Zühtü Bey'in metresidir, ona ayrı bir ev tutmuştur. Nazmiye orada annesi ve çocuğuyla yaşamaktadır. Zühtü Bey de zaman zaman o eve gidip dinlenmektedir.Biraz da iyilik duygusu vardır içinde. Elinin altında temiz bir şeyin bulunması iyi oluyordur. Nazmiye'yi de Lena'ya benzediği için beğenmiştir.

Zühtü Bey, hastalandıktan birkaç gün sonra evden çıkar. Eczaneye gider. Nazmiye Hanım diye birinin hastalığını duyunca ağladığını öğrenir, duygulanır. Para istemiştir, Zühtü Bey parayı bırakır. Nazmiye'ye gitmek ister, ancak kendisine güvenemez.

> Zühtü Bey, Makbuş'un evde kendisiyle ilişki kurmak istemesi üzerine kaçar gibi çıkar. Gidip Nazmiye'de kalayım bir süre. Sonra?.. Bu bodur, evde kalmış lahana gibi buruşuk karı şimdi öldü gitti annem de… Tıraş olmalı. Sakal mı bıraksam? Lahana tıpkı… Yirmi beş yıl önce yaprakları mavi damarlı çıtır çıtır kalkıp giyinsem artık. Acıkmışım. Ölmez de bu karı; benden sağlam. Mor yaşlı… Sülalesini… Kimseler yoktu evde. Çabucak giyinip kahvaltı bile etmeden çıktı. Neden kaçtığını bilerek kaçıyordu. İçiyle bile konuşmaktan yıllardır çekindiği şeyler…. Sonunda yolumu mu kesiyor? Dün gece düşünde de görmüştü. Bir tek annesi biliyordu. O da ne demişti? Hastaneyi anımsadı. Makbuş'un eli… (s. 230)

Nazmiye'ye gider. Odasına girer anahtarıyla. Hürriyet gazetesini açar. Sağ sol çatışması haberleri vardır. Nazmiye gelir. Akşama balık alıp gelecektir, rakısı vardır. Tekir almıştır Nazmiye. Masayı donatır. Refik Bey'in iş yerlerine geldiğini söyler. Berber sahnesi için gelip anlaşmışlardır. Zühtü Bey ile Nazmiye tam sarılırlar ki uzaktan bir patlama sesi gelir.

Zühtü Bey, Makbuş olayından sonra Nazmiye'ye gitmek ister, onun sıcacık evine özlem duyar ama Nazmiye'ye Temel olayının doğru olup olmadığını sorduğunda Nazmiye yalvarır.

> "Ayağınızı öpeyim, gücenmeyin bize Zühtü Bey!" demiştir. Zühtü Bey bir şey yapamamış, dükkânla ilgili mukaveleyi yırtmıştır sadece, ancak onuruna dokunmuştur. "Hıçkıra hıçkıra ağlayan kadına vurmamıştı bile Zühtü Bey! Allah belanızı versin! demişti sadece (…) Sürün Beyoğlu'nun berberlerinde! İyilik yarar mı bu kahpelere?.. Erkeklikten biraz düştün mü, bittin! Buldu kalas gibi herifi…(s. 445)

Zühtü Bey – Refik ilişkisi: Zühtü Bey, oğlu Refik'i eczacı yapmak istemiştir ama Refik filmci olmayı kafasına koymuştur. Aklına geldikçe Refik'e kızar, küfreder. Kalp krizi geçirince daha da kızar, bir eczacılık diploması olsaydı; Fuat'a nasıl güvenecek? Zengindir; Beyoğlu'nda iki handa payları, iki dükkânı üç katı, arsaları, bankalarda parası, altını, hisse senetleri, tahvilleri vardır, çalışmasa yaşayıp gidecek kadar parası vardır.

Zühtü Bey, bir yandan da Refik'in komünistlik gibi yollara sapmamasından mutludur. Diğer sapıtanlara bakınca Refik'i artık hırpalamaz olmuştur. Sadece ara sıra takılmaktadır. Oğlunun düşkünlüğü Beyoğlu'ndaki çevreye, sokaklara, Yeşilçam dedikleri, puştların, pezevenklerin, orospuların pazar yerinedir. Zühtü Bey, Refik'in daha yirmisine gelmeden birçok kadınla birlikte olduğunu düşünür. Fuat, eczaneyi devredip etmeyeceğini sorduğunda, "Zaten bu it bekliyor kurt gibi," der; " Yeşilçam'ın puşt, pezevenkleriyle film yapar. "Götü donsuz dolaşır ondan sonra." (s. 133) Onun söve saya konuşması herkesi güldürmektedir. Neyi var neyi yok Kızılay'a bırakacağını, kalanını da orospulara yedireceğini söyler.

Fuat, ona *İlaç Dosyası* filmine girmesini önerdiğinde, "O eşşolueşşeği uydurdunuz kendinize!.. İyi oldu!. Tıksınlar içeri, aklı başına gelir belki!.. Anası kurtarsın!.. "(s. 446)

Refik'e hem kızar hem de uzaktan onun işlerini izler. Fuat da bu ilgiyi anlamıştır, kullanmaktan geri durmaz. Fuat, SAY ortaklığı teklif ettiğinde, "Hassiktirin!." Çektikten sonra, "O oğlanla birlikte olmamak için girmem!.." (s. 451) der. Fuat, daha sonra o oğlanla onur duyacağını söyler. Zühtü, Refik'in film çalışmalarından gizli gizli mutludur aslında.

Zühtü Bey, Nazmiye yüzünden Refik ile kavga ettiğinde, koskoca oğlanı dövmeye kalktığı için sonradan pişman olur. "Ben de bazen bokunu çıkarırım! Koskoca oğlanı dövmeye kalk!(…) Mefharet kim bilir nasıl doldurmuştur hergeleyi?" (s. 446)

Zühtü Bey- Gündüz ilişkisi: Zühtü Bey, Gündüz'ü beğenmektedir, onun komünist olduğuna inanmamaktadır. Hayın birine benzemiyordur. Sinsi birine benzemektedir ama yetenekli olduğunu duymuştur. Aklı başında sözler ettiğini düşünür. Ayrıca gizli gizli alay ettiğini düşünür.

Zühtü-Fuat ilişkisi: Romanın kurgusunda, Refik'in karşısında bilen özne olarak Gündüz yer alırken, Zühtü Bey'in karşısında da Fuat yer alır. Fuat, Zühtü Bey hastalanınca Pervin tarafından eczanede Zühtü Bey'in yerine bakması için önerilmiştir. Bu nedenle Zühtü Bey, Fuat'ı merak etmektedir. "Şu Fuat nasıl biri bakalım? Onunla konuşup anlaşsak mı? O kongrede o da varmış; hem de elebaşlarından belki. Hepsi komonist bu orospu çocuklarının." (s. 123) Ama Fuat, sıcak ve içten görünmektedir. Fuat, ziyarete gelir, siz bizi sevmezsiniz. Size yatkın birini bulursak onu oturturuz, der. Şimdilik işler iyidir. Zühtü bir şey diyemez. Eczaneyi devretmeyi ise düşünmemektedir. Fuat, Eczane Sahipleri Derneği'ne bırakmasını önerir. Zühtü Bey, derneğin ne yaptığını sorunca, eczaneciliği öldürenlerle uğraşıyoruz, der. Zühtü Bey, bu noktada, Fuat'ın da katıldığı fikirlerini anlatır. Eczacılık oyuncak, plaj malzemeleri satma derekesine düşmüştür. Zühtü, buna dayanamamaktadır. Zühtü, bunun nedenini bilemez, sadece kızar. Fuat ise nedenini bilmektedir, yazarın da vurgulamak istediği budur. Fuat, eczanenin kazandığı paraları verir. Zühtü Bey, kuşkuları bitmemekle birlikte Fuat'a ısınmıştır.

Zühtü Bey, siyasetle pek ilgilenmez. Ama son bir yıldır Fuat'ın anlattıkları kafasını karıştırmıştır. Geçmişine bağlıdır, o noktada hassastır. Faşist olduğu için Hitler'in yıkıldığını söylemelerine kızmaktadır. Solcu sözüne de alışmıştır ama kızar yine

de: Din, iman, aile, namus dümdüz pezevenklerde, diye düşünür; ondan sonrası da Bolşevikliktir zaten. Böyle düşünür ama Fuat'a da hak verir. Söylediklerini doğru bulur. Bakanlığa kızar, endüstriciyi zengin ettiğini, eczacıyı zayıflattığını düşünür. Ama Fuat, devletin el koymasını istemektedir. Zühtü, bunun komünistlik olduğunu düşünür, kızar. "Sonunda karıları da bölüşürler." diye endişe eder.

Zühtü Bey, dernek seçiminde oy kullanmamıştır o gün. Karşı yana vermemesi büyük ilerlemedir Fuat'a göre. Fuat, Sizi de solcu yapacağız, der.

Fuat, Zühtü Bey'e, Ramiz'in işine para yatırtmıştır. Zühtü Bey, onun başka türlü bir oğlan olduğunu düşünmektedir. "Fabrika batmıştır ama taktığı parayı da kurtarmıştır hemen hemen. Bu nedenle Zühtü Bey, Fuat'ın namuslu oğlan olduğunu düşünür. "Biz de mi, solcu olduk nedir? Allah kahretsin, öyle durum ki memlekette, hiç birimiz bilmiyoruz ne bok yediğimizi!.. Bir ayı geçti ki, senaryo çalışılıyorlarmış; haftada bir, bazı iki gün öğleden sonraları, Zühtü Bey gidip oturuyordu eczanede. *İlaç Dosyası* imiş filmin adı (…) İyi de, bunlar gene işi belli yana çekip solculuk molculuk..."

İlaç Dosyası filminde saldıracakları kişileri düşününce içten içe sevinir. Dünün kolonyacıları ilaç kralı kesilmiştir!

Doktor Rıfat'ın çapkınlık amaçlı Avrupa gezisi fikri ortaya çıktığında Fuat da onları destekler. "Oraları iyi geliyormuş bu işe!.. Hem gözünüzle bir görün, bakalım alçak komünistler ne namussuzluklar yapmışlar?.." (s. 455)

Zühtü-ideoloji ilişkisi: Zühtü Bey'in antikomünist söylemleri kurguda özellikle vurgulanır. Zühtü Bey, olur olmaz yerde bu söylemleri kullanır. Örneğin, Refik babasının giysilerini giymiştir. Zühtü Bey, bunu gördüğünde, "Artık malımızdan da güvenli değiliz… Komünistlik mi ulan bu?..." (s. 29) diyecektir şakayla da olsa.

Fuat'ın nasıl bir adam olduğunu düşünürken, "Hepsi komonist bu orospu çocuklarının," diye düşünür. Halk Partisi'nin güvenilir adamıdır ama politikaya bulaşmaz. Vatana millete bağlı olduğunu söyler.

Zühtü Bey Genel Kurul'dan çıkmıştır, gürültüler vardır. Suçu İsmet Paşa'da bulmaktadır. Particilik yüzünden Balkanlar elden gitmiştir. Bir de "ortanın solu" yumurtlamıştır. Şimdi komünistlik kol gezmektedir. Koca partiyi Bülent denilen dünkü

oğlana kaptırmıştır. Beyazıt Meydanı'nı kaç kez bozmuşlardır. Kahve ister canı, komandoların kahvesine girmek istemez, böyle şeylere karışmak istemez. Yemek için topluca Rejans'a giderler ama Zühtü Bey pek hoşlanmamaktadır buradan. Her şeyinde Rus kokusu vardır çünkü.

"Solcu mudur nedir bu pezevenk de," diye düşünür Ramiz için.

Akdeniz kıyısında bir kasabaya yerleşmek ister bir ara. Bütün olayların Komünistlerin başının altından çıktığını düşünüyordur ama eskisi kadar keskin değildir bu inancı. Fuat'ın söyledikleri doğru gibidir. Bir ara ilaç sömürüsünden söz etmiştir arkadaşı doktora. O da, solcu mu oldun, demiştir.

Yazar, Zühtü Bey'i Avrupa gezisine çıkarır. Komünist ülkeleri dolaştırır. Bu yolla, onun ne kadar yanıldığını sergileyecektir. Bulgar sınırında Zühtü Bey'in içine güvensizlik oturur. Balkan Savaşları'nı hatırlar. Öğle yemeği sırasında bir köy düğününü izlerler. İnsanlar gülüp eğlenmektedir. Kötü durumda olmadıklarını görür, bolluk içindedirler. Bunu, burasının uluslararası yol üzerinde bir köy olmasına bağlar, gerçek bir görüntü değildir ona göre. Hepsinin düzmece olduğunu bile düşünür. Romanya sınırını geçince de aynı şekilde düşünmeye devam eder; diğer yolcularsa aymamışlardır, oyunun farkında değildirler ona göre. Romanya'da çevrede gördüğü insanlar mutludur, kaldığı otelde yemekler güzeldir, ölçüyü kaçırmaktan korkar. Kendisini rahatsız hissedince doktor çağırır. Aşırı ilgilenirler, buna şaşırır. Yanında çevirmen bir Tatar da vardır. Buraları nasıl bulduğunu sorduklarında, buralar iyi olduğunu ama içerilerin nasıl olduğunu bilmediğini söyler, imalı bir şekilde. O da istediği yere bakabileceğini söyler. Arkasından uzman doktorlar gelir. İnce ince tetkik ederler Zühtü Bey'i, kaygılanacak bir şey yoktur. Abdülselam'la Köstence'ye giderler. Zühtü her şeyi beğenir, bir de komonistliğiniz olmasa, der. Yaşlı Tatar, devlettir komünist, biz değiliz, deyince şaşırır. Buna sevinir de.

Bükreş'i de beğenir. "İyi görünümdeydi her şey. Yükselen, görkemli yeni yapılar, tertemiz geniş yolar, bulvarlar, lokantalar, pastaneler, iş yerleri; günlük yaşamın sesli, sessiz devinimi içinde gidip gelen halk. Güzel, sağlıklı bir kent. Tatarın dediği canım; halkın durumu kötü değil, yalnız devlet komünist!" (s. 462) Zühtü Bey, sosyalist bir ülkede yaşamı hiçbir gün böyle düşünmemiştir.

Telefonla Fuat'ı arar. Fuat dalga geçer komünistler aç bıraktı mı diye . Birkaç kez Doğu Berlin'e geçer. Temiz ve güzel bulur. Gerilimsiz, koşturmacasız, ucuz; ancak öte taraftaki hareket yoktur burada. Öteki taraf özgürdür, yalnız işsizlikten yakınmaktadırlar biraz.

Zühtü Bey, Atina'ya gidip Lena'yı bulduğunda, sohbet sırasında Lena'nın çevresinin konuşmalarından rahatsız olur, onlar da komünizmi öven sözler söylemektedir. "Sen de tam ortasına düşmüşsün komünistlerin," der kızgınlıkla. Lena ise, "Onlar Yunanistan için vuruştular," der. "Ama sen nereden bileceksin." Zühtü ise Yunanlıları İngilizlerin kurtardığını, yoksa komünistlerin elinde olduklarını söyleyince Heraklidis ile araları gerilir.

2.3.4.Zaman

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanının yazılma zamanı 1986 yılıdır. Romanın sonunda **15 Kasım 1982- 23 Ağustos 1986** tarihleri not olarak düşülmüştür. Ancak olay zamanı 1970'li yılların ortalarında birkaç yılı kapsamaktadır.

Romanda, olay zamanını kesinleştirecek bir tarih verilmemiştir. Esasen kesin bir tarih vermenin bu roman için çok da önemi yoktur. Çünkü belirli bir tarihe denk gelen tarihsel bir olay anlatılmamaktadır. Ancak, bu roman için dönem belirtmek çok önemlidir. Çünkü romanda, Türk sinemasının belirli bir dönemdeki durumu, yani Yeşilçam sineması denilen olgunun yaşandığı zaman diliminin son dönemleri anlatılmak istenmektedir. Arka planda da, yine bu dönemde yükselen sağ- sol çatışmaları, işlenen cinayetler, bombalamalar, konuyla bir biçimde ilişkilendirilerek anlatılmaktadır. Nitekim, Şahin Doğu'nun Yılmaz Güney'den ilham alınarak kurgulanmış bir karakter olduğunu kabul edersek Yılmaz Güney'in Yumurtalık Savcısını vurduğu tarih ile Şahin Doğu'nun romanda bir adam vurduğu tarihi örtüştürdüğümüzde, 13 Eylül 1974 [83] gününü buluruz. Bu durumda romanın şimdiki zamanının yetmişli yıllarının ortalarına denk gelen birkaç yıllık bir süre olduğu söylenebilir. Bu süre, roman kahramanlarından Gündüz'ün sürgün

[83]http://www.dha.com.tr/cirkin-kralin-ciragi-yumurtalik-olayini-anlatti_211698.html (Erişim: 11.02.2015)

hayatı yaşadığı Muğla'dan İstanbul'a dönüşü ve tekrar cezaevine girişi arasında geçen zaman ile sınırlıdır. Bu sınırlı süreyi, romanda yer alan birtakım işaretlerden yola çıkarak belirlemek mümkündür. [84]

Yazar, romanın şimdiki zamanından sık sık geçmişe döner. Gündüz, bir yıldır Madam Annik'in evinde kiracı olarak oturmaktadır. Kızı Mine, on sekiz yıl önce yoksulluktan ölmüştür, onu hatırlar. Mine'nin annesi Feriha ile altı yıl birlikte yaşamıştır.

Salih'le 27 Mayıs'tan sonra olup biteni uzaktan ama aynı şekilde değerlendirerek izlemişlerdir.

Gündüz, Avrupa'dan döndüğünde aylardan eylüldür, İstanbul güzeldir.

Refik'in yaşı hesaplanabilir. Anne elli yaşlarındadır. 17 yaşlarında Refik'i doğurmuştur, demek ki Refik otuz üç yaşındadır.

Maraş olaylarından söz edilir.

Bu arada Zühtü Bey'in 1933'te Hitler iktidara geçtiğinde Almanya'da olduğunu okuruz. Öğrenciliği sırasında bir süre orada kalmıştır. Babası ölünce dönmüş, eczacı olmuştur. Zühtü Bey'in hatırladıkları aracılığıyla 6-7 Eylül olaylarından (1955) söz edilir. Yorgo Mavridis o gece kasap havasına durmuştur.

Zühtü Bey, Atina'ya Lena'yı bulmaya gider. Bu arada mübadele ile ilgili tarihler verilir. 930'da Venizelos gelenlere toprak vermiştir. 934'te Zaharyadis'in gelmesiyle buralara komünist parti girmiştir.

Vedat Türkali, zamanı kullanırken bazen bir paragraf içinde bazen de bir cümle içinde birkaç günü ya da haftayı özetleyiverir. Zühtü Bey hastalığının anlatıldığı cümlede birkaç gün özetlenir. " Kitaplarla, Refik'in, Seniye'nin getirdiği gazeteler, dergilerle, ara

[84] Attila Dorsay, "Romancının Özgürlüğünün Getirdiği Ahlaksal Sorunlar" (*Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1987) başlıklı yazısında romanın olay zamanı konusunda yazarı eleştirmektedir. Dorsay'a göre romanın olay zamanı 1960'ların başları gibi görünmektedir. Ancak Vedat Türkali İsmet Paşa'nın öldüğünden (1973), sinemacılar yürüyüşünden (1977), Maraş olaylarından (1978) söz ederek ilkel bir kronolojik sıraya bile uymamaktadır. Vedat Türkali de verdiği cevapta romancıların tarihsel sırada değişiklik yapmanın başvurulan bir yol olduğunu, bu romandaki olayların gerçek zamanda değil roman zamanında geçtiğini, böylece yirmi yılık bir sürenin daha kısa bir zaman dilimine sığdırıldığını, olayların zaman sırasının değil öz ilişkilerin önemli olduğunu yazar *(Cumhuriyet*, 10 Ekim 1987).

sıra televizyonla oyalanarak geçirdiği bir kaç günden sonra bir akşamüstü kalkıp giyindi, çıktı evden." (s. 136)

Gündüz, senaryo yazmış, bir iç muhasebe yapmaktadır. Gündüz'ün duyguları anlatılırken iki hafta bir paragrafa sığar. "Sevinç vardı yüreğinde. Bir konuşsak, belki de ortaya yeni şeyler de atacak… Bakarsın gene yararlı olur. Bir de şımarır, iyice bok edermiş… Eder de… İkici haftanın ortalarına doğru gazetede telefona çağırdılar." (s. 151)

Gündüz, yine bir senaryodan söz etmektedir. İki cümlede iki hafta geçer. "Senaryoyu da bu hafta bitiririm artık. Sonraki haftanın ortasında bitti senaryo." (s. 165)

Emine'nin Şubat'ta sınavı vardır. Refik de filme en erken Mart'ta başlayacaklardır. Yazar, Refik'ten söz ederken, "Stüdyoda geceli gündüzlü, kendini yitircesine işe kaptırmasıyla her şeyi unuttuğu üç gün sonunda bir akşam üstü eve, yatağına düşüp tam on dört saat uyudu ." cümlesi ile üç günden söz etmiş olur.

Refik, üçüncü filmine hazırlanmaktadır. O kadar zaman geçmiştir. Bu geçen zamanı filmlerden anlarız. İlk film iyi iş yapmıştır. İkinci film ağır gitmiştir. Şimdi üçüncüsünü bekliyorlardır. Bu arada Emine de diplomasını almış, bir mimarlık bürosunda çalışmaktadır. Daha önce Emine'nin Şubat'ta sınavı olduğu söylenmiş idi.

Gündüz'ün, haftaya cumaya mahkemesi vardır. Aynı gün film toplantısı vardır. Sözü edilen cumaya bir cümlede geçiliverir: " Ne yapabilirim? Hiç. Otur da çalışmana bak! Cuma sabahı on'a beş kala Adliye'de heyecanla bekler buldu Seniye'yi." (s. 438)

2.3.5. Mekân

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanının ana mekânı, geniş çerçevede İstanbul'dur. Romanda anlatılan olaylar, büyük ölçüde İstanbul'da geçer. Yazarın romanda İstanbul sevgisini özenle yansıttığı söylenebilir. Öreğin, Gündüz'ün sürgünden geldikten sonra yaptıkları anlatılacaktır. Söze İstanbul sevgisinden başlanır: "Uzun yıllar boyu İstanbul'a duyduğu özlem, sürgünden geldikten sonra şaşkınlığa, sonra düş kırıklığına dönüşmüştü. Elmadağı'nda, Madam Annik'in üst kat odasını ucuza kiralamaktan başka yüzünü güldüren hiç bir şey anımsamıyordu." (s. 31)

İstanbul, romanda açık ve kapalı mekânlarıyla büyük oranda yer alır. Roman kahramanlarının gezileri nedeniyle Bulgaristan, Romanya, Almanya, Yunanistan, Fransa gibi ülkeler yanında bu ülkelerin Berlin, Bükreş ve özellikle Atina gibi bazı şehirler de romanda yer alır. Ankara, yine roman kahramanının gezisi nedeniyle romanda yer alan önemli şehirlerden birisidir. Bunların yanında Adana, Samsun, Muğla gibi şehirlerden sadece söz edilir.

Romanın asıl mekânı, açık ve kapalı mekânlarıyla İstanbul'dur.

2.3.5.1. Açık Mekânlar

Vedat Türkali, mekân duygusu güçlü bir yazardır. Belki de sinemacılıktan gelen bir özellik olarak, anlattığı olayların geçtiği, geniş-açık mekânlar olarak adlandırılan (Karaküçük, 2014: 215) şehir, semt, mahalle ve sokakları adlarıyla anmayı sever. Bu mekânlarda yer alan kültürel mekânların da adlarını mutlaka belirtir. Bu hiç kuşkusuz, yazarın mekânın adını anarak onu iyi tanıdığımız şeyler arasına sokması, tanıdık mekânla roman kişileri arasındaki bağı yansıtma arzusundan kaynaklanmaktadır. Bu anlamda, Kadir Can Dilber'in, Bakhtin'den yola çıkarak söylediği gibi (2014: 69) zamanla birlikte mekân, duyguların ve değerlerin izlerinin yansıması olarak da düşünülebilir[85].

Romanda, İstanbul'un semtlerinden, en çok Beyoğlu'nun adının geçtiğini görürüz. Çünkü Yeşilçam sinemasının kalbi bu semtte atar. Dolayısıyla yapımcıların yazıhaneleri, stüdyolar, sanatçı kahveleri, sinemalar bu semtte bulunur. Romanın önemli kahramanlarından Zühtü Bey ve oğlu Refik; onlarla birlikte birçok roman kahramanı da bu yörede otururlar. Daha romanın ilk cümlesi şudur: "Bursa sokağına saptı." (s. 7) Refik, burada Nurilerin yazıhanesine girer. Oradan çıkınca da, "Ağacami'nin köşesinde durup…" (s. 9), "Tarlabaşı'na çıkmadan bir iki filmciyle selamlaşıp yürüdü." "Feridiye sokağına saptı." (s. 10) Burası Zühtü Bey'in, Refik'in, Seniye'nin, Makbuş'un, Pervin'in

[85] Bakhtin, krono (zaman) ve top (mekân) kavramlarını birleştirerek kronotop kavramını yaratır ve bununla zamansal ve uzamsal belirlenimlerin birbirinden ayrılmazlığını vurgularken daima duyguların ve değerlerin izlerini taşıdığını söyler. Bkz. Bakhtin, Mikhail, *Karnavaldan Romana* (çev. Sibel Irzık), Ayrıntı Yay., İstanbul, 2001, s. 316

ve annesinin oturduğu evin bulunduğu sokaktır. Bu eve daha sonra Temel, Emine, Şahin Doğu ve Gündüz de gelip gidecektir

Yazar; kahramanlarını Beyoğlu sokaklarında dolaştırmayı sever. Gündüz, Şahin Doğu ve Refik evden çıkmışlardır:

> Beyoğlu caddesine çıkıp sessizce yürümeye başladılar. Tatlı serindi. Arabalar, otobüsler geçiyordu tek tük. Gürültücü bir kalabalık Parmakkapı'ya doğru koşup ara sokağa daldı. Bir kadın, yalpalayan bir adamın koluna asılmış bir şeyler anlatıyor, sürüklemeğe çalışıyordu Ağacamii'ne doğru. Beyoğlu gecesini yaşıyor. Lâle'nin köşesinde açıkta satılan fındıklı kalın çikolatalardan üç parça aldı Şahin. (s. 26)

Gündüz, İstanbul'da dolaşmayı sever. Hatta bunu kendisini iyileştiren bir şey olarak görür[86]:

> Ağır ağır açılan bir sis vardı sokaklarda. Bulvara varınca hemen bir otobüse atlamakla Taksim'e yürümek arasında ikircikli kaldı, dayanamadı, sert, çabuk adımlarla yürümeğe başladı. Dolmuşla Sirkeci yaparım Taksim'den. Yürüdükçe kum torbalarını atan balon gibi yeğniyor, nedeni bilinmez bir sevinç yüreğine bulaşmış isi pası silip temizliyordu. Cezaevindeki düşleriydi İstanbul'da sere serpe yürümek. Ama buraları değil, Beşiktaş'ı düşünürdüm daha çok. Köyiçi'nde, Beşiktaş pazarında dolaşmak, inip deniz kıyısında, Boğaza, gemilere bakmak, Üsküdar tepelerine, Hayrettin İskelesi'ne doğru gezinip parkta oturmak, ikide bir sayıkladığım bir şeydi. (s. 32)

Bu uzun alıntıdan da açıkça görülebileceği gibi geniş-açık alanlar, kapalı-dar mekân olan cezaevine karşıt olarak konumlanmıştır ve açık alanlar Gündüz'ün yüreğine sevinç vererek arındırıcı bir işlev üstlenmektedir.

Beyoğlu'nun komşuları Eminönü ve Fatih semtleri de romanda sık kullanılan mekânlardır.

Gündüz, Eminönü'nde dolmuştan iner. "Mısırçarşısı'na, Yenicami'ye mutlulukla baktı bir, cami ardındaki yoldan ağır ağır yürüyüp Sultanhamamı'na giden ara sokağa saptı." (s. 33) Yazar, bu vesileyle Gündüz'ün geçen yıl bu sokakta karşılaştığı kâğıtçı Turgut'u hatırlayacaktır ki burada, mekânın hafızasından söz etmek mümkündür, kanısındayız. Turgut, Gündüz'ün gazetede işe girmesine vesile olmuştur. Gazeteye de Sultanhamamı'nın arkasındaki dik sokaklardan çıkılarak varılır.

[86] Sosyal psikolojinin analiz birimi bireydir ve bir davranış unsuru olarak toplumsal/ kültürel ve çevre temellidir. Diğer insanlar ve kültürel ürünler insan davranışlarını etkiler. Kültürel ürünlerin içinde fiziksel yerleşim, çevre, mimari gibi ögeler de vardır; Suna Arslan Karaküçük, *Altı Türk Romanında Mekansal Öge ve Mekansal Davranış İncelemesi*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2014, s. 18.

Fatih semti, Gündüz'ün cezaevinden arkadaşı işçi Salih'in evinin bulunduğu semttir. Yoksul ve muhafazakâr bir semt olarak ve aynı zamanda bir işçi semti olarak romanda yerini alır. Yazar, bu özellikleri vurgulamak üzere kahramanlarını bu semtten seçer. Salih, Haliç'te düşük ücretli bir işte çalışmaktadır. Gündüz, oraya gitmeye niyetlenmiştir. "Fatih'e yürümek de iyi gelecek." (s. 38)

Gündüz, Salih'in evinden çıkınca yine sokaklardadır. Dolaştıkça mekân, Gündüz'e geçmişe ilişkin bazı anıları hatırlatacaktır. "Gazanfer Ağa Medresesi'nin önündeki sokaktan Kemerlerin altındaki anayola çıkınca taşıt seliyle duraladı. Vefa'da boza içeyim önce. Çekici gelmedi. Kıvrılıp Unkapanı köprüsüne doğru yürüdü." (s. 44) Gündüz, bu kez de yıllardır güvenlikçilerden kaçan tanımadığı Elektrikçi Fuat'la burada buluştuklarını, sonraları sorguda onu polise vermediğini hatırlayacaktır. Fuat, sonradan öldürülmüştür. "Kâğıthane'ye doğru baktı. Bir hışırtı vardı derinlerde. Tepelerde, gecekondu pencerelerinde serpme ışıklar sönük sönük kıpışıyordu. Bütün pisliği ile karanlığa sinmiş Haliç düşlere kaynaklık ediyor gene de (…) Haliç'i temizlemekle yükümlüyüz (s. 45)." Bu satırlarda Haliç'in metaforik bir anlam kazandığını görmekteyiz. Haliç, ülkenin yerini tutmuştur.

Yazar, Gündüz'ü sokaklarda dolaştırırken birçok kültürel ve dini mekânı sevgi duygularıyla sayar. Bu mekânların çoğunlukla tarihi mekânlar oluşu önemlidir.

> Azapkapı'ya doğru yürümeğe başladı. Sağda, köprünün ucundaki kuytuya bütün görkemiyle sinmiş Sokullu Mehmet Paşa camisinin çekiminde gibi, taşıtların seyrekleştiği sıra karşıya geçti. Tepede göğün bir yanını tutmuş Süleymaniye, ilerinde Ayasofya, Sarayburnu sıra kubbeleriyle Topkapı Sarayı, araçların ışık akımıyla kaydığı Galata Köprüsü, kıyılarda yorgun çatanalar, dubalara bağlı eski tekneler, motorlar, istimbotun sürüklediği hantal bir mavna, tükenmez bir doğurganlıkla, İstanbul'da olmanın tadını üretiyorlardı. Dönmeler koyu sofu olurlarmış. Biz Anadolu kentlerinden gelenler de İstanbul'a daha mı tutkun oluyoruz ne? Ankara'da Ziraat Fakültesi'ndeki bir yıllık öğrenciliği sırasında kente bir türlü ısınamadığını anımsadı. (s. 45)

Yazar, Refik'i de Beyoğlu başta olmak üzere İstanbul sokaklarında gezdirir.

Refik, Beyoğlu'nda nereye gideceğine karar veremeden dolaşmaktadır. "Reşit'in kahvesine gidip çocuklarla kâğıt mı oynasam? Alyon sokağına saparken karşısına çıkan bir iki oyuncu, setçinin aşırı saygılı selâmlarıyla tedirginliği arttı." (s. 110) İş aldığını herkes duymuştur, yağ çekmektedirler. "Bu sokaklarda saygınlık gösterge bir tür." Bu cümle, kuşkusuz mekân üzerinden sinema dünyasını yansıtmaktadır.

Refik ile Gündüz'ün bakış açılarının farkı mekân üzerinden de vurgulanır. Refik, filmlerde işçi resimlerinden bıkmıştır. O, daha çok İstanbul'un güzelliklerini sergileme peşindedir. Gündüz ise işçi filmleri yapma arzusundadır. Burada şunu açıkça görürüz: Yazar, kahramanlarının mekâna bakışını, mekânı değerlendirişini onların kişilikleriyle ve kültürleriyle ilişkilendirerek sunmaktadır.

Pervin'in annesi ölmüştür, Fuat, cenaze merasimi için gereken işlemleri ayarlayacaktır. Fuat, bu sırada yeni tanıştığı Refik'e Beyoğlu çevresini anlatır.

> Şu karşıdan karşıya gerili iplerde alacalı çamaşırların sallandığı sokaklara bayılıyormuş. Ben bayılmıyorum sanki… Hele çevrede yaşayanlar. Tombalacılar, sokak satıcıları, Beyoğlu mağazalarında, karanlık han odalarında çalışan işçi, tezgâhtar kızlar, kadınlar, oğlanlar; barların, meyhanelerin bitkin, uykusuz, boyalı konsomatrisleri, garsonları; orospular, cinsel sapıklar, taşralı yoksul öğrenciler, çalışan, çalışmayan sinema, tiyatro emekçileri… (s. 116)

Refik, Fuat'ın anlatımından sonra, sokağa çıkıp dolaşmaya başlayınca, değiştiğini anlayacaktır:

> Yıllardır hiç böyle bakamadım mı ben? Bakamamıştı. Eczaneden ayrılıp da sokaklarda ağır ağır dolaşmaya başlayınca, birkaç basamakla inilen bir bodrumdaki, kir pas içinde motor hırıltılarının taştığı tornacı; ya da kutular, prospektüsler basan basımevlerini biraz ötesinde düzenli raflarıyla tuhafiyeci, konfeksiyoncu, yanıbaşında bol kepçe bir aşçı dükkânı(…) yılardır ortalarında dolaştığı şeyler değildi sanki; karşısına yepyeni kimlikleriyle çıkıyorlardır. Talimhane'den, Feridiye'den, bir yanıyla Beyoğlu'ndan, Tarlabaşı'ndan yokuşlar, bayırlarla aşağılara, Dolapdere'ye Kasımpaşa'ya inen, uyumlu, uyumsuz kat kat kirli taş yapıların iki yanlı dizildiği sokaklarda, hem de bir ölüyü gömme saatını beklerken, sabahki iç sıkıntılarından arınmış, uçar bir yürekle, önüne çıkan her şeyin tadını sindirir ağırlıkta bir yürüyüşle öğlene kadar dolaşıp durdu. (s. 117)

Mekân değişmemiş ama bakış açısı değişmiştir. Böylelikle yazar, mekân üzerinden kahramanlarının iç dünyalarındaki değişimi yansıtmış olmaktadır.

Taksim, Beyoğlu'nun bir parçası olarak en sık geçen açık mekânlardan birisidir. Refik, daha sonra Ankara otobüsüne de oradan binecektir.

Beyoğlu çevresi, Zühtü Bey aracılığıyla da anlatılır. Zühtü Bey hastaneden çıkıp evde birkaç gün geçirdikten sonra dışarıya çıkıp dolaşmak ister.

> Ağır ağır çıkıp Tarlabaşı'nda yürümeğe başladı. Güneş batmış, hava daha da serinlemişti; sağlığına uygun değildi dolaşması. İçi hiç de öyle demiyordu. Akşamın indiği, tek tük ışıkların parlamağa başladığı bu saatte, Balıkpazarı'na çıkmak, Çiçek Pasajı'nda iki tek atmak, ağır ağır yürümek Parmakkapı'ya doğru… (s. 136).

Zühtü Bey, metresi Nazmiye'ye gitmek ister ama ölmekten korkar, çevrede dolaşmayı sürdürür. Amaç, bu çevreyi anlatmak ve değişimi yansıtmaktır. Nitekim,

Çiçekpasajı'nda rakıcıların yerini biracılara bıraktığı gözlemini okuruz. Az sonra da Zühtü Bey, geçmişini hatırlayacaktır kuşkusuz.

> Konsolosluğun karşısındaki ara sokağa saptı. Şütte'nin önünde durup baktı içeri. Alışveriş ediyorlardı. Yaşlı bir kadın füme balığı gösteriyordu yanındaki adama (…) Manavları, balıkçıları geçti… Dalgın, düşte gibi bakıyordu çevreye, Krepen Pasajı'na dalsam mı? Bir sürü tanıdık oradadır şimdi (…) Balıkpazarı kalabalığı yalnızlığını biraz daha sevdirdi kendine. İnceliyormuş gibi, tek tek meyve fiyatlarına bakarak yürüdü. Üzümler sepetlerde, tablalarda incirler, elmalar, armutlar (…) Çiçek Pasajı'na girip de kuytu yerdeki boş bir mermer masayı görünce tutamadı, gidip oturdu. Bir duble rakı, beyaz peynir, kavun, ekmek söyledi. Daha delikanlılığın eşiğindeyken, yasak içki içtiği günlerin evecenliğiyle gelip geçenlere bakmağa başladı. Daha çok biracılarla dolmuştu avlu. (s. 137)

Zühtü Bey, Beyoğlu'nda dolaşmaktan mutludur, "Dünya güzel be!" (s. 138) der kendi kendine. Taksimde dolaşır, seks filmlerine girmek ister. Nazmiye'ye bile gidemediğine hayıflanır. Vakko'nun önünde camdan Şemi Bey'i görür. Kocayı genç, Mefharet'i de yaşlanmamış bulur. Ardından Ayatriada Kilisesi'ni görünce Lena'yı hatırlar. Paskalya'yı hatırlar. Ardından 6-7 Eylül olaylarını hatırlar.

Romanda Boğaz, Tarabya, Levent, Cihangir, Şişli gibi semtler de sık sık geçer. Ancak buralar daha çok lokanta, meyhane, otel gibi kimi sosyal mekânların bulunduğu yerler olarak ya da kahramanların evlerinin bulunduğu yerler olarak geçerler. Buralarda anılan sokak adları da bu mekânlara gidilirken anılan adlardır daha çok. Emine'nin evi Levent'tedir. Şahin Doğu daha sonra Levent'e taşınacaktır. Refik, Şişli'ye Suna'nın evine gidip onunla sevişecektir. Burada şunu söylemek yanlış olmayacaktır kanısındayız: Vedat Türkali'nin mekân olarak tercihi daha çok eski İstanbul yönündedir. Bu açıdan modernleşmeyle ortaya çıkan semtler, daha çok burjuvazinin mekânlarıdır ve buralarda daha çok Vedat Türkali'nin burjuva kahramanları oturur. Vedat Türkali'nin asıl kahramanları buralara burjuvalaşmak istedikleri zaman, eğlenmek istedikleri zaman giderler.

Ankara: Ankara, romanın bir başka önemli mekânıdır. Zühtü Bey'in eski karısı, Refik'in annesi Mefharet Hanım, Ankara'dadır. Refik onu görmeye Ankara'ya gider. Ev, Küçükesat'tadır. "Ankara'da Ulus'u, Hacıbayram'ı, o çevreyi severdi nedense." (s. 378)

Refik, Ankara kalesine çıkmış, kahvelerde çay kahve içmiş, Ulus'ta kebap yemiştir. Annesi, Ankara'nın kirli havasından kaçmak, Anamur'a yerleşmek ister. Refik, Ankara'da Mülkiyelilere gidecek, Şemi Bey'in arkadaşlarıyla birlikte yemek yiyip ülke

sorunlarını dinleyecektir. Ankara kalesine çıkacak, Ulus'ta kebap yiyecektir. Bir ara Narin Ceylan'la karşılaşacak, otelde sevişeceklerdir.

Ankara'da, Refik'in annesinin evinin anlatımı dikkat çekicidir**.**

2.3.5.2. Kapalı Mekânlar

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanında kapalı mekânları roman kahramanlarının evleri, iş yerleri ve kapalı kamusal mekânlar olarak ayırt edebiliriz. İş yerlerini; yazıhaneler, stüdyolar, eczane, doktor yazıhanesi, gazete gibi meslek icra edilen mekânlar; kapalı kamusal mekânları da lokanta, meyhane, otel, sendika gibi sosyal faaliyetlerin yürütüldüğü mekânlar olarak sınıflandırabiliriz.

Zühtü Bey'in evi: Romanda Zühtü Bey'in evi, merkezi konumdadır. Çünkü roman, kısmen bu evde yaşayanların hikâyesini anlatır. Yazarın; Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak'*ı gibi, Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ve Kiracıları* gibi ya da Elif Şafak'ın *Bit Palas'*ı gibi mekân üzerinden belirli bir dönemde bu mekânda yaşayan insanları anlatmak istediği söylenebilir. Ev, eski bir Ermeni evidir, Zühtü Bey'in babası satın almıştır. Bu evde Zühtü Bey'in yanı sıra oğlu Refik ve kızı Seniha da oturur. Ayrıca Makbuş da bu evdedir**.** Evin alt katında da kiracısı Pervin ve annesi oturur. Evde, bu kalabalık kadroya rağmen bir aile hayatının sıcaklığı, onları bir arada tutacak aile bağı duygusu yoktur. Yazarın da vurgulamak istediği tam da budur.

Zühtü Bey, odasını sever. Yazar, onun eşyaları aracılığıyla düşünce dünyasını yansıtır. Zühtü Bey'in *Safahat, Nur Baba, Sodom Gomore, Sözde Kızlar, Ben Deli miyim*? gibi kitapları vardır. Akif'i sever. Memleketin batacağından korkar ama bir yandan da inanmaz; sıkıntı vardır, komonistler boş durmamaktadır**.** Zühtü Bey'in evi, despot tutumu ve huysuzlukları nedeniyle mutsuz, huzursuz bir mekân olarak tasvir edilir. Eşi Mefharet, dayanamayıp evi terk etmiştir. Seniha o eve gitmek istememektedir. Refik de ilk fırsatta başka bir eve çıkacaktır. Esasen Zühtü Bey'in kendisi de dinlenmek istediği zaman metresine açtığı evdeki odasına gitmektedir. Refik babasıyla kavga edip bir başka

eve çıkacak, Seniha evlenip Antakya'ya gidecek, Makbuş hastaneye düşecektir. Yalnız kalan Zühtü Bey de kiracısı Pervin'e beraber oturmayı teklif edecektir.

Gündüz'ün evi: Gündüz, Feriköy'de, Madam Annik'in evinde kiracı olarak oturmaktadır. Anlatıcı, Gündüz'ü anlatırken, "Eve geldiğinde, karanlıkta merdivenlerden ağır ağır çıkarken her yanını saran korkunç bir kadın isteğiyle sarsıldı." Der. Gündüz'ün eve girerken ve odaya girdiğinde eski karısını hatırlaması ve özlemesi, bu arzuyu duyması önemlidir kanımızca. "Yatak boş!" vurgusu da bu açıdan kayda değerdir. Kadın, evle ve yatakla anılmaktadır. Birkaç cümle sonra, "Sinema kadın demek!"(s. 47) cümlesi de bu açıdan önemlidir. Odanın boşluğu, yalnızlık, eski karısını hatırlatacaktır sürekli.

Şahin Doğu'nun evi: Şahin Doğu'nun şöhret olmadan önce Cihangir'de kaldığı ilk yer Refik tarafından şöyle tasvir edilir:

> "Daracık, beton bir kutu gibiydi oda. Demirli iki penceresi, demek avluya, ya da bahçeye bakıyor. Zemin kat. Bir tahta masa, iki sandalye, bir tahta rafta dağınık, devrik kitaplar. Pencere önünde sedir. Yanda üstüste yığılmış dergiler, gazeteler. Benim oda bunun yanında saray. Baba evi… Kiralık bir yer ara, görürsün. Bağımsız böyle bir kat bulmak az şey mi? (s. 63)

Şahin Doğu şöhret olduktan sonra durum değişecektir. Nitekim, romanın sonlarına doğru, Gündüz, Şahin Doğu'nun 3. Levent'teki evine gider. Şu ayrıntı anlamlıdır kanımızca: İlk tasvirde daracıktır oda ve zemindedir. İkinci tasvirde ise yukarıya çıkılır ve geniş bir mekâna girilir. Mekân üzerinden Şahin Doğu'nun durumu yansıtılmış olur.

> Levent'in bahçe içinde, iki katlı evlerinden biri önünde arabadan inip loş merdiveni çekinir gibi ağır ağır çıkarken kapı açıldı, ak dişleri, sırım gibi gövdesiyle Şahin göründü ışıkta (…) Birkaç basamakla inilen, şömineli büyük bir salonda bir kızla, bir iki delikanlı hemen ayağa kalktılar Gündüz'le Şahin girince. (s. 426)

Sunanın evi: Suna, Refik'in zaman zaman yattığı bir kadındır. Kırkını geçmiştir. Evlendi mi yapmaz, boşanınca yapar. Refik'i Şişli'de çatı katına götürür, sevişirler. Refik onun iyi oyuncu olduğunu düşünür.

Emine'nin evi: Emine'nin evi Levent'tedir. Refik, eve ilk geldiğinde şu tasvirden varlıklı bir ailenin evi olduğu anlaşılır. Böylelikle Emine'nin sınıfsal konumu yansıtılmış olur. "Kadife koltukları, halısı, nakışlı, kolalı örtüler yayılmış sehpaları, kocaman bitkili saksıları, ağır perdeleri, duvara yaslanmış sarkaçlı saatı, büyücek akvaryumu ile ortanın üstünde varlıklı bir evin konuk salonuydu burası." (s. 186)

Refik'in evi: Refik, babasıyla kavga ettikten sonra bir çatı katına yerleşmiştir, duvarda bir Polonya filminin afişi vardır.

Nazmiye'nin evi: Nazmiye'nin evi Aynalıçeşme'dedir. Zühtü Bey'in orada kapısı kilitli bir odası vardır. " Arka bahçeye bakan genişçe bir odaydı burası. Devetüyü halı seriliydi. Duvara yaslanmış vişne çürüğü battaniyeli, iki yanı komodinli geniş karyola, iki pencere arasındaki köşede yeşile çalan yün saçak örtülü yuvarlak bir masa vardı. Masada dantelli beyaz düzgün bir örtü üstünde tabağa ters çevrilmiş bardağıyla su dolu bir sürahi hemen göze çarpıyordu (…) Evden ayrı bir bölüm gibiydi bu oda (…) Sandık odasında annesi yatıyordu Nazmiye'nin. Kadın gölge gibiydi evin içinde. Yemeği bile çocukla ayrı yer; masalarına oturmazdı." (s. 231)

Mefharet Hanım'ın evi: Refik, Ankara'da annesinin evine gider. "Sade, uyumlu, pırıl pırıl, temiz, her şey yerli yerinde. Bizim evle şu evin arasındaki ayrılık, Şem'i Bey'le Zühtü Bey'in uzak, ayrı dünyalarını simgeliyor." (s. 382) Refik, bu evde mutlu olur.

> "Kolalı örtülerle bezenmiş yatağa uzanırken yanıbaşında Emine'yi grür gibi oldu. Ne saçma! Rastlantıydı o. Bu da rastlantı!... Ankara'ya gelse o da. Ne olacak?.. Dalıp gitti. Ona geliyordu gözlerini açtığında. Ev sessizdi. Nasıl güzel uyumuştu. Bu oda da ne güzel!" (s. 385)

Yazar, Refik'i odada dolaştırır. Anlatılan her şey Refik'in mutluluk duyguları, annesinin düzenli bir kadın oluşu, Şem'i Bey'in kültürü hakkında bilgi verir.

> "Tül perdeli tek pencere bir yan bahçeye bakıyor. Dallar, gökyüzü. Komodin, lâmba, karşıda iki dizi kitap rafı. Üstte bir küçük resim, ışıklar altında balerin. Degas'ın değil mi?... Fırlayıp kalktı, çıktı odadan; evi dolaştı şöyle bir. Annesinin oda kapısı kapalıydı, açmadı. Salonun bir yanı kocaman bir kitaplıktı. Pencere önünde bir küçük çalışma masası. Duvarlarda resimler (…) Mutfağa geçti. Tertemiz, Mefharet Hanım bulaşıkları yıkayıp yerli yerine koymuş. Küçük masada kahvaltı düzeni, bekliyor. Reçeller, peynirler, süt şişesi. Kızarıp soğumuş ekmekler. Anacığım beni uyandırmaya kıyamadı demek (…) Önce şu kkitaplara bakayım. Çoğu İngiliszce'ydi Şemn'i Bey'in kitaplarının. Bazıları Fransızca. Ekonomi, sosyoloji, tarih filan. Marx'l ailgili birkaç kitap. Lenin'in , Mao'nun birer kitabı (…) Çoğu Türkçe romanlar, romanlar. Tarih kitapları, Osmanlı, Selçuk, Bizans'la ilgili dizi ciltler. Bizim babalık da solcu mu gerçekten?... (s. 386)

Burada kuşkusuz olumsuz figür Zühtü Bey'in karşısına olumlu bir figür olarak Şem'i Bey konulmuştur. Refik açısından babanın yanı mutsuzluk, annenin yanı mutluluk demektir ki romanın sonunda Refik, annesinin yanını seçecektir.

Yazıhaneler: Yazıhaneler, film yapımcılarının iş yerleridir. Buralarda yapımcılar, oyuncular, yönetmenler, set işçileri gibi sinemacılık mesleğinde bulunan çeşitli dallardaki insanlar bulunur. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında yazar, bu mekânları ve buralarda yaşananları anlatarak Yeşilçam'ın içyüzünü çeşitli yönleriyle sergilemeyi amaçlamış ve

özellikle, 1. Yapımcı- yönetmen-senarist üçlüsünün bir filmi hangi süreçlerden geçerek kotardığı; 2. Oyuncuların çeşitli tutumları, 3. Sinema emekçilerinin durumları noktalarında yoğunlaşmıştır.

Ertaş film, Refik'in yazıhanede oturmasını ister; onlar Anadolu'ya gidiyorlardır. Sahibi Vural'dır. Refik memnundur, çünkü yazıhanede telefon da vardır. Yazıhaneye gider. Gelen bir kadınla, daha sonra da başka kadınlarla, aslında böyle şeylere kızmasına rağmen, yukarıdaki depoda yatar. Bu sahneler, kuşkusuz bu mekânlarda yaşanan çirkinlikleri de sergilemek üzere kurgulanmıştır. Bu depolar, daha sonra büyütülüp siyah perdeler, karyola, divan vb. konularak porno filmlerin mekânına dönüşeceklerdir.

Sendika: Gündüz, sendikada işçilerle toplanır, sohbet eder.

Doktorun yazıhanesi: Gündüz, Pervin'in yanında çalıştığı doktorun yerine uğrar, orada sevişirler.

Eczane: Eczane, romanın önemli mekânlarından birisidir. Öncelikle birbirine aykırı fikirleri olan iki roman figürünü buluşturması bakımından önemlidir. Eczacı Zühtü Bey kalp krizi geçirince onun yerine bakmak üzere eczanenin başına Fuat geçecektir. Zühtü Bey'in oğlu sinemacı Refik, böylece Fuat'ı tanıyacaktır. Bu yolla ilaç yolsuzluklarını öğrenecek, sonra da bu konuda *İlaç Dosyası* filmini yapma arzusu doğacaktır. Mekânın ikinci işlevi de azınlıkların yoğun bulunduğu bir yerde bulunması ve bu vesileyle de Zühtü Bey'in Lena'ya âşık olmasına vesile olmasıdır. Dolayısıyla eczane, birkaç hikâyeye açılan bir mekân olarak önemlidir. Şunu da söyleyebiliriz: Romanın sonunda mekân bombalanır. Bunun metaforik bir anlamı da vardır: Film çekilemez, Zühtü Bey'in Lena aşkının ardında yatan sırlar da ortaya saçılır.

Kamusal mekânlar: Romanda kahramanların zaman zaman buluşup konuştukları, çeşitli konularda tartıştıkları, yiyip içtikleri, vakit geçirdikleri ve eğlendikleri birçok mekân vardır. Yazar, bu mekânları, farklı türden görüşleri olan ama hikâyede yeri bulunmayan kişileri hikâyeye dâhil etme mekânı olarak da kullanır. Örneğin, Refik dolaşırken Temel'i aramaya karar verir. Temel'i Balıkpazarı'nda, bir meyhanenin kapısında bulur. Sarhoştur, evine götürülüyordur. Esrarkeş Nevzat'ın içeride olduğunu duyunca içeri girer o da. Temel, içince kanser oldum diye ağlarmış, onu anlatırlar. Refik, onun aslında kumar oynadığını anlar. Nevzat götürüp yoldurmuştur.

Mahmut, Temel'i bu hale getirenlere küfretmektedir Kavga çıkacaktır. "Dövüşecekler! Dövüşmezler." (s. 111) Yazar, bu mekân aracılığıyla çeşitli tipte insanlar sergileme imlânı bulmuş olur.

Refik, eczanede Fuat'ı görür. Fuat, Kilim'e gitmelerini söyler. Emine oradadır. Refik, orada tanımadığı bir sürü insanın arasında Melih'i de görür. "Sine-kulübün kurucularından. Yeşilçam'a saldıran aydın züppelerin elebaşısı…" (s. 176) Refik, onun solcu görüşlerini beğenmez, politikayla ilgilenmek istemez. "Oturmak bile doğru değil bunlarla…" Refik, bu mekâna bunları söyleyebilmek için gitmiş gibidir.

Refik, Emine'yi BAB kafeteryada bulur. Emine, yatmalarının ayrıcalık kazandırmayacağını, bir daha olacağını sanmadığını söyler . Renksizdir söylerken.

Genellikle yapımcılar iş görüşmeleri için lüks mekânları tercih ederler. Adanalı bir filmci olan Naim Makasçı, Refik'i Tarabya'da bir meyhaneye götürür. Refik, "Övünmek için hep birilerini arar bu herifler. Boğaz'a götürüp yemek de yedirirler." (s. 72)." diye düşünür.

2.3.5. 3.Yurtdışı

Yazar, romanın sonlarına doğru Zühtü Bey'e; Bulgaristan, Romanya, Almanya ve Yunanistan'a turistik bir gezi yaptırır. Bu gezinin iki türlü amacı vardır: Birincisi, Zühtü Bey gibi antikomünist bir kişiliğe komünist ülkeleri gezdirip olumlu gözlemlerde bulundurarak komünist ülke insanlarının mutlu olduklarını, bu ülkelerin iyi yönetildiklerini – düşman gözünden- sergilemek; ikincisi, Zühtü Bey'in Rum kızı Lena ile ilişkisinin hikâyesini bütün boyutlarıyla vermek. Ki bu hikâye, aynı zamanda yakın tarihteki 6-7 Eylül olaylarını, Rumların Atina'ya göçünü ve Atina'da yaşayan Türkiye'den göçme Rumların – en azından bir kısmının- şu andaki durumunu da ortaya koyacaktır.

Zühtü Bey'in içinde Bulgar sınırında öğle yemeği sırasında bir köy düğününü izler. Zühtü Bey, insanların kötü durumda olmadıklarını görür, bolluk içindedirler. Bunun

uluslararası yol üzerinde bir köy olmasına bağlar, gerçek bir görüntü değildir ona göre. Romanya sınırını geçince de aynı tarzda düşünür.

Bükreş'i de beğenir. "Yükselen, görkemli yeni yapılar, tertemiz geniş yolar, bulvarlar, lokantalar, pastaneler, iş yerleri; günlük yaşamın sesli, sessiz devinimi içinde gidip gelen halk. Güzel, sağlıklı bir kent." (s. 462)

Berlin'den birkaç kez doğu Berlin'e geçer. Orayı temiz ve güzel bulur. Gerilimsiz, koşturmacasız, ucuz; ancak öte taraftaki hareket yoktur burada. Öteki taraf özgürdür, yalnız işsizlikten yakınmaktadırlar biraz.

Atina rehberi alır. Pire'ye gitmeyi düşünür; İstanbullu pastacı Yorgo Mavridis'in kızını arayacaktır. Kesaryani'yi hatırlar. Taksiyle o semte gider, Lena'yı bulur. Meyhane'ye giderler.

2.3.6. Temalar

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanının ana temasını, Yeşilçam sinemasında belirli melodramatik klişelere dayalı ve kâr amaçlı filmler dışında sosyal içerikli, işçilerin sorunlarını işleyen ve haklarını savunan filmler çekmenin güç olduğu, buna niyetlenenlerin çeşitli biçimlerde engellendiği, böyle bir film çekmeyi ancak işçilerin kendilerinin başarabileceği olarak belirlenebilir. Bu ana temanın arka planında da 1970'lerin Türkiye'sinde yaşanan sağ-sol çatışması teması vardır. Yazar, bu iki temayı kurguda birleştirmiştir. Kanımızca bu birleşimin hedefi, olayların geldiği yer yorumlandığında, şu görüşün doğmasını sağlamaktır: İşbirlikçi yerli sermaye, yabancı tekellerle birleşerek, sağ güçleri, işçilere ve onları savunan solculara karşı kullanmaktadır.

Yazar, bu temayı işlerken kurgu bakımından sıkı bir bağ olmaksızın da birçok yan temayı, motifi, izleği de beraberinde ele alabilmektedir.

Kadın: Romanda kadın teması önemli bir oranda yer tutar. Bu tema, ağırlıklı olarak erkeklerin kadınlara bakışının sakatlığı yönünden ele alınır. Romanın üç kahramanı Zühtü Bey, Refik ve Gündüz'ün kadına bakışları ayrı ayrı işlenir. Ancak

değerlendirildiğinde, bu üç erkeğin de kadına bakışının birbirinden çok da farklı olmadığı anlaşılır. Gerici olarak nitelenen Zühtü ile Refik'in karşısında ilerici olarak konumlandırılmış Gündüz'ün bile kadına bakışında bu ilericiliğin izine pek rastlanmaz, hatta nasıl olması gerektiği konusunda bir fikir belirmez.

Zühtü Bey, kadın düşkünüdür. Onlara değer vermeksizin, sadece cinsel bir obje olarak görerek birlikte olmaktadır. Kadınları zavallı bir yaratık olarak görmekte, onların ezilmesini doğal bulmaktadır. Bunu da oyunun kuralı olarak kabul etmektedir. Kızı Seniye'ye bile değer vermez. Geçmişinde üç kızı bozmuştur. Gençliğinde kızlığını bozduğu için evlenmek zorunda kaldığı karısı onu Rum kızı Lena'yla ilişkisi yüzünden terk etmiştir. Zühtü Bey'e göre karısı Mefharet Hanım da orospunun biridir. Zühtü Bey, Lena ile 6-7 Eylül olayları cereyan ederken bile birlikte olmaya çalışan bir Osmanlı zamparası olarak çizilir. Şimdi de bir metresi vardır. Zaman zaman randevuevlerine gider. Romanya gezisine çıktığında da gözleri kadınlardadır. Nitekim Yunanistan'da Lena'yı bulur. Makbuş'la yattığı ortaya çıkar. En sonunda kiracısı Pervin'e bile birlikte yaşamayı teklif eder.

Refik'in kadınlara bakışı bir ölçüde Yeşilçam dünyasının kadınlara bakışını yansıtır. Yeşilçam'da kadın erkek yakınlaşması rahattır. Refik de, Beyoğlu'nda oturdukları için, çocukluktan alışmıştır. Nitekim Refik, canı istediğinde Perihan'ı arayacaktır, boşsa birlikte olacaklardır. Refik, bir başka zamanda da Suna'yı arayacak, herhangi bir kayıt, bağlanma aranmaksızın, birlikte olacaklardır.

Refik de babası gibi kardeşi Seniye'yi nedenini bilmeksizin küçük görür.

Refik, Emine'ye âşık olmuştur. Ancak Emine, farklı biridir. Refik'le bir kez yatmıştır. Bir daha da bu türden bir ilişkiye girmekten kaçınmıştır. Refik, onun üzerinden annesini anlamaya çalışır. Şu yargıya varır: Emine ancak Fuat'la var olabilecek birisidir. Annesi Emine olmak istemiştir. Zühtü Bey gibi birisiyle Emine olunamayacaktır. Buradan çıkarılabilecek ders şudur: Kadın, ancak erkek egemenliğinden kurtulduğu zaman kadın kimliğini bulabilir. Refik, Fuat'la Emine'nin ilişkilerine anlam veremez, rahattırlar. Emine başına buyruktur. Fuat da bundan rahatsız değildir.

Refik, Emine'ye âşık iken bir yandan da Narin Ceylan ile yatar. Narin'e Maçka'da bir yer bulmuşlardır. Refik, Emine'ye Narin Ceylan'ı karşılaştırır; Narin Ceylan'ın

doymak bilmeyen içi boş bir kadın olarak anlatılır. Narin, dedikoduya göre daha sonra kameraman Nahit'le de yatmıştır. Refik, Narin'le sevişir ama Narin şimdi de Mahmut Bey ile birliktedir. Mahmut Bey, evin taksitlerini veriyordur. Terzilere bir sürü borcu vardır. Refik, Narin için sevişme bitince konuşacak bir şey kalmadığını düşünür.

Yazıhaneye gider. Gelen bir kadınla (Sezen Egeli) yukarıdaki depoda yatar. Yazıhanede birkaç kadınla daha yatar. Sanki Emine'den intikam almaktadır.

Refik, Zühtü Bey'in kadınlarını düşünür, kendisini Zühtü Bey'e benzetir.

Emine, Refik'in anlamakta zorlandığı bir kadındır. " Kadınca bir şeyler bekleme benden," demiştir, "Ortak bir dilimiz bile yok seninle." "Etime imrenmeden, beni insan olarak görebilirsen o zaman anlaşırız." "Kasaba delikanlıları gibi takma kafana," der; "senin film yapmanı istiyorum." (s. 374) Emine, Refik'i bilinçlendirecek kadındır.

Gündüz, sık sık boşandığı karısı Feriha'yı hatırlar. Fakat bu hatırlama sırasında, "Ama ne kadınsın… (s. 39)." şeklinde geçen cümle, karısını hangi açıdan hatırladığını ortaya koyacaktır. Nitekim, karısıyla tanışmalarını anlatırken Erdek'te üçüncü gün çadırına geldiğini, Feriha'nın ondan öğreneceği hiçbir şey kalmadığını söyleyecektir. O yaz evlenmek zorunda kalmışlardır, Feriha'nın gözyaşları yüzünden. Şu bilgi de verilir: Feriha iki kişiyle yatmıştır daha önce. Ancak Gündüz, bunu doğal karşılamıştır, kadınların hakkı olarak görmüştür. Asıl kızdığı sonrasıdır: Feriha, Gündüz'ü o hapisteyken aldatmıştır. Gündüz, kendisini şöyle yargılar: "Aklınla vardığın doğrularla taşralı koşullanmışlığını aşamıyorsun…" (s. 39)

Gündüz, karısını birinde çocuğu evde yalnız bıraktığı için, ikincisinde de doktora öyle baktı diye dövmüştür, bunu utanarak hatırlar. Gündüz, Feriha için, lise birden ayrılma; kitap okumaz biridir ama ustadır, ustalığı ise orospuluğundadır, diye düşünür ama bir yandan da halk kızlarının sıcaklığını taşıdığını düşünür.

Salih'in karısı Hacer, dindar bir kadındır. Çocuklarının önce din okumasını ister, okula geç de gidebilirler. Öte yandan, Hacer, kocası ve Gündüz hapiste iken, bir yıla yakın elli kişye yemek taşımıştır, erkek gibi kadındır.

Gündüz, Pervin ile tanıştığında, onun yanında çalıştığı doktor ile yattığını düşünür. Daha sonra Pervin ile Feriha'yı karşılaştırmaya başlar. Tam güvenememektedir.

Sevişmeye başladıktan sonra da belki de hemen unutmuştur, diye düşünür; çünkü bir kez yırtılmıştır. "Bir kadın yırtıldı mı… (s. 203)"

Gündüz, Emine'nin serbest düşüncelerine ve tavırlarına bakarak Fuat'a acır, böyle kızlarla evlenilmez, diye düşünür. Çünkü Emine gibiler ya Atıl gibi ya da Refik gibi birilerine gidecektir. Fuat'la Emine'nin serbest ilişkilerini eleştirir.

Seniye, Gündüz'e âşıktır. Gündüz, onun umudunu kırmak için, hiç kimseyi sevmediğini söyler. Seniye'nin duygusal tavrını yerli filmcilik olarak düşünür. Seniye, Gündüz'ün çok katı olduğunu söyler. Öte yandan Seniye, Gündüz'e, babasıyla yaşadığı o evden nefret ettiğini söyler. "Ne olursun? Götürüp kapatma beni o eve…" (s. 363)

Gündüz, Yeşilçam'ın kadınlara karşı tutumunu benimsemez. Kadınlarla eğlenmekte, onları istismar etmektedirler. Gündüz onlara uymamaya kararlıdır, sinemadan kadınlarla yatıp kalkmayacaktır. Cinsel dedikodulara konu olmama kararındadır

Aile: *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında aile, sorunlu bir kavram olarak işlenmektedir. Zühtü Bey, karısı tarafından terk edilmiştir. Gündüz, Feriha tarafından terk edilmiştir. Pervin, iki kez boşanmıştır. Emine, kendisiyle evlenmek isteyen Refik'e, aile kurumundan tiksinti duyduğunu, sürekli sevgiye inanmadığını söyler. Kendisi de mutsuz bir aileden gelmiştir. Babası faşist bir doktordur. Kadınlarla basılmıştır, metresleri vardır. Solculara sövüp sayar hep aile düşmanı diye. Aile parçalanmıştır, annesi alkolik olmuştur. Ablası Perihan'ı da anlatır. Onun kocası da gizli gizli her haltı işliyordur. Yapımcı Saffet, evli olduğu halde Narin Ceylan'la düşüp kalkmaktadır.

Romanda aile olarak işçi Salih ile karısı Hacer Hanım ve ikiz çocukları vardır. Orada da Salih, sosyalist; Hacer Hanım, çocuklarını okuldan önce hocaya göndermek isteyen koyu dindar birisidir. İkinci bir aileyi Lena ile kocası Niko oluşturur. Refik'in annesinin Şem'i Bey'le ikici evliliği de mutlu bir aile oluşturmuş görünmektedir. Her üç ailenin de sol görüşlüdür. Bu ailelerde erkekler, kadınlara saygılıdır.

Azınlıklar: Romanda, Zühtü Bey'in âşık olduğu Rum kızı Lena üzerinden 6-7 Eylül olayları anlatılır. Rumların, İstanbul'da iken Türklerle dostlukları anlatılır. Gündüz'ün ev sahibi Madam Annik üzerinden de Ermeni azınlık anlatılır. Gündüz'ün

geçmişte tanıdığı, ideolojik yönden yakınlık duyduğu Ermeniler vardır; bu insanlar Gündüz'e yardımcı olurlar. Genel olarak azınlıklar iyi yönleriyle tasvir edilir.

Yerli filmler: Yerli film ve yabancı film meselesi romanın önemli temalarından birisi olarak ele alınır. Bu tema, roman figürleri arasında birbirine zıt iki görüş içinde ifade edilir. Seniye, Madam Annik, Mefharet Hanım iyi bir yerli film izleyicisidirler. "Madam yerli filmlerden ayrılamıyor da ondan gitmiyor dışarılara! İnci Sineması'nın abonesi. Artistlerden tanımadığı yok. Bu bizim yerli filmlerde bir şey var!" (s. 31) Yerli filmlerin neden izlendiğini en iyi Refik'in annesinin şu sözleri anlatır: " Ağlamasa ölür insan oğlum, dedi. Sizin filmleriniz de biraz ağlayıp da açılıyor millet." (s. 385) Gündüz de daha cezaevinde iken yerli filmlerin halk üzerindeki etkisine şaşmıştır. O yüzden de sinemacı olmaya karar vermiştir. Yerli sinema deyince önyargıların başladığını düşünür. Ne ilkel araçlarla ne elverişsiz koşullarda ne filmler yapmış adamlar, diye düşünür. Ama gönüllerince film yapmalarına izin verilmeyeceğini de bilir.

Melih'in düşüncesi çok farklıdır. "Yerli sinema pisliğini süpürüp atmak, yerine gerçek sinema sanatını oturtmaktı amaç!" (s. 83) Melih'in pis herifler diye söz etmesi Gündüz'ün içinde bir ezilme duygusu uyandırır. Bırakıverme arzusu duyar. Gündüz, ara sıra iyi şeylerin çıktığından söz edince Melih örnek ister. Gündüz, bir köy filmini söyleyince Melih, "köylülerin arsa sorunlarıyla bir yere varılmaz," der (s. 84). Gündüz kendisine Refik ile Melih arasında düşen bir görev olduğunu düşünür ki romanın can alıcı noktalarından birisidir.

Film yapımcısı Rum Konstantinidis, halkın sevdiği filmleri tanımlar. "Her bir sey olazak isinde. Ask olazak! Seks olazak!. Mazera olazak!.. Gülerken ağlayazak seyirzi. Gözlerinde yaslar dolazak!.. Vire film bu!.."(s. 351)

Gündüz, kendisini Melihlere biraz yakın bulur. Sosyalist dünyanın sinemasını onlar tanıtmıştır. Onca dünya ülkesinin baş yapıtlarını göstermişlerdir. Melihle oturmak, yeni film tasarısından söz etmek istiyordur; ama Refik'i düşünür, tutar kendisini. Melih, Şahin Doğu'nun son filminin çok güzel olduğunu söyler.

Gündüz sinemaya gider. Şahin'in kazandırdığı yeni seyirciler vardır sinemada. Filmde Şahin Doğu'yu ağır başlı, olgun, ülkenin sorunlarını tartışmaya getiren ilerici bir aydın kimliğinde görünce sevinir . Hep böyle gitmesini ister. Ancak sloganlar, ünlü

devrimcilerin arada bir görülen posterleri, sivri sözler, siyasal bakış açısındaki çarpık, bireyci çıkmaz, ümitsizliğe düşürür Gündüz'ü.

İlaç Yolsuzluğu: İlaç yolsuzluğu, romanın ana temasına dahildir. Ancak romanda ilaç yolsuzluğunu nasıl yapıldığına dair bir yığın teknik bilgi de verilir. Bu bilgilerin edebiyatın sınırlarını zorlayacak tarzda, didaktik biçimde verildiği söylenebilir.

Porno: 1970'li yıllarda, yerli filmciliğin gelip dayandığı noktanın porno filmler çekmek olduğu yan tema olarak işlenir.

Şahin Doğu: Şahin Doğu, filmde ayrı bir tema olarak düşünülebilir. Hem Yılmaz Güney'in hayatından kurmacaya dönüştürülmüş bir figür olması hem de yanlış yoldan doğruya gidilemeyeceği tezini yansıtması bakımından önemli bir yan temadır.

Şahin Doğu, başlangıçta vurdulu kırdılı kovboy filmleri çeker. Kısa sürede özellikle Adana piyasasında parlar. Bir süre sonra kumar, kadın kız, silah tutkusu onu sarar. Gündüz, onun evine gittiğinde çevresinde birtakım Kürt gençleri vardır. Evin içinde silahla bir bardağa atış yapmaktan çekinmez. Gündüz, ona yanlışlığını hatırlatmak istediğinde, bir siyasal önder gibi konuşur, arkasında yüz binlerin olduğunu söyler. Gündüz, onun kaybedeceğini hisseder. Son filmini beğenir ancak sloganlarla doludur. Bu yönüyle eleştirir.

Sonunda Şahin Doğu'nun bir adam vurduğu haberi duyulur, Gündüz buna şaşırmaz.

Basın ve gazete: Romanda Gündüz'ün düzeltmen olarak çalıştığı gazete, ilerici olarak bilinen bir gazetedir. Ancak Gündüz, bu kanıda değildir. Bu gazetede süren ilişkiler, aslında her şeyin bir oyun olduğunu, birtakım dengeler gözetildiği ortaya koyar. Bu durum romanda yönetici konumundaki Mandrake Nevzat'ın (bu ad da manidardır) sözleriyle de pekiştirilir. "İnanmıyorsun bana!.. Nasıl ince dengeler üstündeyim burda ben, bilemezsin…" (s. 542) "Görevim burayı batırmadan yürütmek. Özellikle bu günlerde de kapattırmamak…" (s. 543) "Ödün vermeden kim ne yapabilmiş?.. Çekip gideyim; benden daha iyisini mi oturtacaklar buraya? Bu gazete gerici mi?" (s. 544) "Sizin ilerici'lerinizden değiliz. Olmam da… Olamam da belki (…) Benim işim gerçeklerle." (s. 544)

Bu alıntılar, gazetenin işleyiş düzeniyle Yeşilçam'da işlerin işleyiş düzeninin birbirine benzerliğini ortaya koyar. Bu durum, gündüz ile Nihat'ın diyaloglarında da yansıtılır. Nihat, hapse düşmüş, çıkmıştır. Gündüz, onun işe alınmasını ister fakat başaramaz. Nihat, neden kendisini işe alamayacaklarını, *İlaç Dosyası* filminin neden çekilemediği üzerinden anlatır:

> Öyle bir holding'i karşına alıyorsan… Tekellerin her yanı kuşatmış gücünden başka bir de onların kurnazca yaratılmış kişisel saygınlıkları var, özellikle aydın kesimde… sanatsal, bilimsel… sporsal… bir sürü etkinlik… Koruyucu adamlar!... Tam biz enayilere göre…Batılı, uygar… Yediğimiz kazığı anlatmaya kalk, düşman kesilir herkes! (…) Şu bizim gazetede tek satır çıkaramazsınız… Her yerde elleri var. En kıytırık sayfa sekreteri bile gönüllü kolcusu heriflerin… Hem de görevini insan sevgisiyle yapıyorum sanır ahmak (…) Devrimcilerin en büyük düşmanı bizim gazete, bana sorarsanız. Demokrasi memokrasi palavra hepsi (s. 549). … Bir iki yazar çizerle bir şey değişmiyor… Özgürlük diyorlar ya, salt kendileri için. Bizden korkuları da yalnız kişisel değil. Sınıfsal… Hem de domuzuna sınıfsal… Düşmanlık içlerine sinmiş. (s. 548-549)

Edebiyat ve sanat: Romanın bir yerinde Gündüz, bir senaryoyu gözden geçirirken iyi bir senaryonun nasıl olması gerektiğine dair düşünmektedir. Anlatıcı, "…konuyu dağıtmayan yan öykülerle geliştirilebilirdi (…) Kişileri konuştururken, şiirler, dizeler esmeğe başlamıştı kafasında. Sevdiği yazarların unutamadığı konuşmaları bir de ."(s. 51) der ve Sait Faik ile Orhan Kemal'i örnek olarak anar. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Gündüz, romanda Vedat Türkali'yi temsil etmektedir. Gündüz'ün senaryo için düşündüklerini Vedat Türkali, bu romanı yazarken uygulamış, birçok edebiyatçı ve sanatçıdan, birçok edebiyat ve diğer sanat eserinden bir izlek olarak söz etmiştir. Bunu yaparken daha çok, roman kahramanlarının kültürel dünyalarının boyutlarını ve niteliklerini yansıtmayı amaçlamaktadır.

Roman kahramanları içinde edebiyatçı olanlar vardır. Gündüz, öykü ve şiir yazmaktadır. Nihat, dergi çıkarmaktadır. Melih, öykü yazmaktadır.

Gündüz, eve geldiğinde, "Fazıl Hüsnü okuyayım." diyerek birkaç şiir okur. Ardından Melih Cevdet'in *Kolları Bağlı Odiseus*'unu açar ki yazarın Gündüz'le Odiseus arasında bir benzerliğe işaret ettiği aşikardır.

Refik, Kafka'nın *Değişim*'ini birkaç kez okumayı denemiş ama okuyamamıştır. Fakat Gündüz'e Kafka'yı sevdiğini söyler. Özellikle *Duruşma*'yı elinden bırakamadığını söyler. Fakat sadece filmini izlemiştir. Şahin Doğu, Ahmet Arif hayranıdır. Gündüz ise

bir Nazım Hikmet hayranıdır; Pervin ile tanıştığında, asıl Nazım Hikmet'i sevdiğini söyler. Onu Neruda, Aragon ile denk tutar. "Küçümsenen, yadsınan işçi sınıfının evrensel adamı. Şiirimizde anıt." Refik'e de Nazım okuyup okumadığını sorar. Refik, okumamıştır, ürkerek lafı değiştirir. Nazım okumamış olmak, Refik'i kategorize eden bir kriter durumuna getirilmiştir. Ayrıca, Nazım'dan ve işçi sınıfından söz edilmesi, insanları ürkütmektedir; bu belirleme yapılmış olur.

Refik, Pervin'in kitaplarına bakar. Teorik kitaplar arasında Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Ataol Behramoğlu, Fazıl Hüsnü gibi yazar ve şairlerin kitapları da vardır. "Okuyanlar ne anlarlar bilmem ki? Ben okumam. Akılları sıra okuyup da bir bok olacaklar. Ne olacaklar?" Refik'in kitaplarla ilişkisi, bir kez daha onun kültürel dünyasının niteliklerini ortaya koymak amacıyla kullanılmış olmaktadır.

Emine, Kafka delisidir. Refik ile o noktada uyuşurlar. Refik, Emine'nin evinde Ruhi Su çalınmasından solcu diye tedirgin olur ama Emine'ye, kendisinin de onu sevdiği yalanını söyler. Onun kitaplarından ürker, aralarında Markslar, Leninler vardır.

İnsanın özündeki yaşamın diyalektiğini anlatmaya çalışırken Dostoyevski'nin büyüklüğünden söz edilir. Kaşgarlı Mahmut'un *Divan-ı Lügat-it Türk*'ünden atasözü kullanır: "Avcı nece al bilse-Adığ ança yol bilir."

Gündüz, *Grev Çadırı* adlı bir şiir yazar. Ona göre en güzel şiir, birlikte olmanın şiiridir.

Refik, Şem'i Bey'in kitaplarına bakar: Marx, Lenin, Mao; edebiyat, tarih, Osmanlı, Bizans, Selçuk'la ilgili ciltler. Refik, "Bizim babalık da solcu mı gerçekten?" diye düşünür.

Atina'da Rum Heraklidis, Aziz Nesin okumaktadır.

Emine, hasta yatmakta olan Fuat'a bir kitap verir, *Kaçakçı Şahan*.

Yazar, Zühtü Bey'i bile kitaplarıyla anar: *Safahat, Nur Baba, Sodom Gomore, Sözde Kızlar, Ben Deli miyim?* Zühtü Bey, Akif'i sevmektedir. Şu cümleler, Zühtü Bey'i anlatmak bakımından önemlidir: "Nur Baba'yı da çok eskilerde okumuştu. Bektaşi Baba, kadınları kendine bağlıyor… Hüü deyip yallah… Çok güzel yazmış. Kazındın mı altından bu çıkar dünyanın!" (s. 131)

Yeşilçam emekçileri: Refik, Saffet'in yazıhanesine girip çıkarken merdivenlerde, kapının dışında iş ya da para bekleyen sinema emekçilerini görür. Bu insanlar hak ettikleri paraları alabilmek için günlerce gidip gelirler, yazıhanelerin kapılarını aşındırırlar. Yolda, iş verme umudu olan insanlara aşırı saygı gösterirler. Kadınlar, erkeklerle hemen yatar. Refik de yönetmen olunca ona gösterilen aşırı saygıdan rahatsız olur. Ancak bu emekçiler örgütsüzdür, Refik de onların hayatları hakkında bir düşünce geliştirecek bilinçten yoksundur. Refik, bu açıdan Gündüz'den farklıdır. Yazar, bu farkı vurgulamak üzere Gündüz'ün işçilerle ilişkilerini da yansıtır.

İşçiler: Günileri sürer. Ona göre eninde sonunda sorunları çözecek kurumayan tek kaynak işçilerdir.

Gündüz, sendikalı, örgütlü işçilerle konuşur. Grevleri destekler, onlarla birlikte olur. Onlarla konuşmaktan mutlu olur, onlarla birlikte hareket eder, onları yüceltir. Umudu onlardadır. Nitekim roman bu umutla biter. Gündüz, hapishanenin kapısından içeri girecektir. Hacer Hanım, Fahrettin'in vurulduğu haberini verir. Gündüz ağlayacakken toparlanır. "Neyi durdurabilirler? İşçileri mi? Sonsuz kökenini mi yaşamı? Mafyalara kalır mı bu ülke? Fahrettin'in çocuğu doğacak. Döktükleri kanda boğulacaklar bir gün. İLAÇ DOSYASI'nı yapacağız Fahrettin!.. Cezaevindeyiz şimdi…"

Siyasal olaylar: Roman boyunca arka planda çatışma, öldürme haberleri gelir. Sonunda roman kahramanları da ölüm tehditleri almaya başlarlar. Birinde Emine'nin evinden dönen Refik'in yolu kesilir. Refik, kaçarken silahla yaralanır. Eczane bombalanır, Fuat yaralanır. Nihat, örgütten içeri alınır. Gündüz de tehditler alır. Ancak bu noktada genellikle sağcı olan failler adlarıyla sanlarıyla romanda yer almazlar. Telefonda sesleriyle, gece karanlığında yol keserek, öldürme haberleriyle korku saçarlar. Eczaneye bomba atanları el altından büyük bir holdingin beslediğin söylenir.

Sansür: Sansür, Yeşilçam sinemasının korkulu belasıdır. Her senaryo sansüre gider, izin verilirse çekilir. Bu yüzden sansür senaryosu denilen bir kavram geliştirilmiştir. Sansüre giden senaryo farklı, filme çekilen senaryo farklıdır.

Aydın eleştirisi: Romanda birkaç yönden aydın eleştirisi vardır. Aydınlar yerine işçi sınıfı tercih edilir.

Melih, ilaç patronunun solcu oğluyla dosttur. Gündüz, "İşte bizim sosyal demokrat aydınlarımız, der; sarı sendika kurdurur, en düşük ücreti öder; kültür, sanat gösterileriyle de solcu aydınlarımızın uyuzunu kaşır." (s. 500)

Refik, eleştiriler karşısında, "İki züppe aydın doyuma kavuşacak diye film yapmıyorum ben."(s. 275) der.

Gündüz ile Nihat konuşurken, gazetedeki olumsuzluklar dile getirilir. Seksenlik yazarlar ekmekleriyle oynatmasınlar diye tehditler savurmaktadır düzeltmenlere karşı. Bunaltıcı bir ortamdır. Ona göre faşist ideolojiyi savaş yılarında bu ilericiler mayalamışlardır ülkeye. Yani aydınlar, güvenilmezdir. Nitekim Gündüz, işçi arkadaşlarına şöyle der: "Bu gidişe dur diyecek sizden başka kim var? Emekçileri, işçileri uyarıp bilinçlendiremezsek sonumuz karanlık." (s. 555) Eleştirilen aydınlar, demokrat, sosyal demokrat olduğunu söyleyen aydınlardır.

2.3.7. Kişiler

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanı geniş bir kadro üzerine inşa edilmiştir. Romanda; üstlendikleri rol, bir hikâyenin öznesi ya da nesnesi olmaları, yer alış miktarları bakımlarından sınıflandırıldığında birinci dereceden, ikinci dereceden, üçüncü dereceden olmak üzere çok sayıda insan hikâyesi yer almaktadır. Romanın, büyük oranda bu insan hikâyeleri üzerine kurulu olduğu söylenebilir[87].

2.3.7.1. Birinci Dereceden Kişiler

Roman; Gündüz, Refik ve Zühtü Bey'in hikâyeleri üzerine kuruludur ve bu kişilerin bakış açısıyla anlatılmıştır. Dolayısıyla romanın birinci dereceden kahramanları bu kişilerdir.

[87] Vedat Türkali, Aziz Çalışlar ile yaptığı söyleşide görevinin, romanı çevredeki birçok tiplerden süzüp ayıklayarak birtakım tipik karakterler yaratmak olduğunu söyler. Tipik karakterler oldukları zaman onlar artık sanatsal yaratıklar olacaklardır. Bkz. Vedat Türkali, *Tüm Yazıları Konuşmaları*, s. 216

Gündüz: Gündüz, romanda yazarın sesi olarak yer alır. Tematik güç konumundadır. Devrimci bir karakterdir. İşçileri yüceltir ve onların örgütlü mücadelesini destekler. Onu kırk yaşlarında, sürgünden İstanbul'a döndükten bir yıl geçmişken tanımaya başlarız. İlerici bir gazetede düzeltmen olarak çalışmaktadır. Karısı onu hapishanede iken terk etmiş, bir komiserle evlenmiştir. Refik'le birlikte senaryo çalışmalarına başlarlar. Refik, tipik bir Yeşilçam filmleri yönetmeni olma hayali kurmakta, o tarz filmler çekmek istemektedir. Gündüz ise onun tam karşısında yer alır. Sosyal ve siyasal içerikli filmler çekmek istemektedir. Ona göre en iyi mücadele alanı sinemadır. Ancak Şahin Doğu ile birlikte, bunun mümkün olmadığını anlamışlardır[88]. Çünkü sinema kapitale bağlıdır ve kapital kimdeyse onun sözü geçmektedir; onlar da bu tür filmlere izin vermeyeceklerdir. Basın dünyasında da Yeşilçam dünyasında da durum budur. Nitekim, *İlaç Dosyası* filmini çekemeyeceklerdir. Gündüz, bu tür filmlerin ancak sendikalı, bilinçli işçilerin iktidarında çekilebileceğini anlar. Hapishaneye tekrar girerken umudun onlarda olduğunu bilmektedir.

Refik: Zühtü Bey'in oğlu Refik, otuz üç yaşlarında, yetenekli bir montaj ustasıdır. Ancak kendi filmlerini çekmek istemekte, bunun hayalini kurmaktadır. Hayalleri, Yeşilçam klişeleri çerçevesindedir. Toplumsal, sınıfsal, siyasal bir bilinci yoktur. Bir yönetmen olma fırsatı yakaladığında Gündüz'le çalışmak zorunda kalır. Gündüz, solcudur; senaryoya sol fikirler sokmaya çalışmaktadır. Âşık olduğu Emine de, yeni tanıştığı Şahin Doğu da, babasının yerine bakmaya başlayan Fuat da solcudur ve Gündüz'ü desteklemektedir. Bütün bunlar Refik'i ürkütmektedir. Bir yandan da bu insanların doğru şeyler söylediğini ve yaptığını da görmektedir. Babasından ayrıldığı için kızdığı annesini, Emine'yi tanıdıkça anlamaya başlar; onu özler ve yanına gider. Babasının yanlışlarını görmüştür. Baba, kadın düşkünü olan ve onları küçük gören, onlara acımayan birisidir. Aslında bir ölçüde kendisi de babasına benzer: Emine'ye âşıktır ama

[88] Vedat Türkali, kendisinin sinemaya nasıl girdiğini anlatırken Yılmaz Güney'den de söz eder. Kendisinin Yılmaz Güney için düşündükleri ve söyledikleriyle Gündüz'ün düşündükleri ve söyledikleri aynıdır: "Cezaevinden yeni çıktığım, Babıâli'de kısa yayıncılık dönemimde başlayan, ağbi kardeş ya da baba-oğul yakınlığındaki (O, 20'sinde ben 40'ımda gibiydik) günlerimizi anımsadım. Sinemaya girmeye o yüreklendirdi beni, yollarını o gösterdi (…) Arkadaşlarla gittiğimiz lokantalarda çalışmasına engel olacağı kaygısıyla limon suyundan başka şeyi ağzına koymayan disiplinli tek sinemacının kendini yitirircesine bardaklar dolusu içkiye vurduğunu, mafya babalarıyla bitirimhanelerdeki kumar masalarında sabahladığını duydukça üzüntülerim acıya dönüşüyordu (…) O sözün hiç unutmamışımdır, "Göreceksin ağbi, güzel şeyler yapacağım." Bkz. Vedat Türkali, *Bütün Yazıları Konuşmaları*, s. 460

Suna'yla, Narin Ceylan'la ve birçok kadınla yatar. Refik, bilinçli insanlarla konuşup tartıştıkça, onlarla birlikte çalıştıkça yavaş yavaş bilinçlenir. *İlaç Dosyası* filmini çekmeye karar verir. Ancak adı komünistlerle birlikte listede yer alır, sağ teröristler tarafından silahla yaralanır. Anamur'a, annesinin yanına gider.

Zühtü Bey: Zühtü Bey, romanda yakın tarihle bağ kurmayı sağlayan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Ancak bu tarihin olumsuz yönlerini temsil eder. Balkan kökenlidir. Eczacıdır. Antikomünist birisidir. Memlekette olup biten bütün kötülüklerin komünistlerin başının altından çıktığını düşünenlerdendir. Hitler döneminde bir süre Almanya'da öğrenci olarak bulunmuş birisidir. Karısı Mefharet Hanım, evlendikten bir süre sonra, iki çocuğu varken onu terk etmiştir. Çünkü Zühtü Bey, Rum kızı Lena'ya âşık olmuştur. Esasen Zühtü Bey, muhafazakâr görünmekle birlikte üç kızın kızlığını bozmuş birisidir. Romanın şimdiki zamanında da bir metresi vardır. Birlikte yaşadığı oğlu Refik'e ve kızı Seniye'ye kötü davranır. Kalp krizi geçirince ölümü fark eder ve sık sık Lana'yı hatırlamaya başlar. Lena ile 6-7 Eylül olayları sırasında bile ilişki kurmaya çalışmıştır. Zühtü Bey, Lena ile evlenmek istemiş fakat din değiştirmeyi Lena kabul etmeyince bu iş olmamıştır. Lena ve ailesi Yunanistan'a göçmüşlerdir. Yıllar sonra, evinde anne yadigarı olarak baktığı Makbuş, Zühtü Bey'in kendisiyle yattığını ifşa eder. Refik ve Seniye'yi kendisinin doğurduğunu iddia etmektedir. Aklını oynatmıştır. Zühtü Bey, ortaya çıkan rezaletten kaçmak için yurtdışına gider. Bulgaristan, Romanya, Almanya gibi komünist ülkeleri dolaşır, gördüklerine inanmak istemez; çünkü bu ülkelerde yönetim iyidir, insanlar mutludur. Burada yazarın Zühtü Bey'e verdiği rol, Zühtü Bey gibi bir antikomüniste yukarıda adı geçen komünist ülkelerin aslında zannettiği gibi kötü yönetilmediğini sergilemektir.

Zühtü Bey, buradan Yunanistan'a, Lena'yı aramaya çıkacaktır. Yazar, onu gerçekle yüzleştirecektir. Lena, evlenmiştir, mutludur. Bir zamanlar Zühtü Bey'le yoksullara yardım edebilmek için birlikte olmuş, eczaneden ilaç çalıp ihtiyaç sahiplerine vermiştir. Zühtü Bey ise ilaç karaborsacılığı yapmış, pahalı ilaçlar satmıştır[89].

[89]Aziz Çalışlar, Vedat Türkali ile yaptığı röportajda Zühtü Bey'i 'küçük dükkân sahipliğinin, küçük-burjuvanın temsilcisi' olarak niteler. Vedat Türkali de bu yargıya katılır ve bir ayrı rengi olduğunu söyler. Zühtü Bey, bir Osmanlı hovardasıdır. Kafaları dar bir meslek dünyası vardır; antikomünist, geçmişe, geleneğe kuru bağlılık vb. Bkz. Vedat Türkali, *Tüm Yazıları Konuşmaları*, s. 221

2.3.7.2. İkinci Dereceden Kişiler

İkinci kişiler, romanda birinci dereceden şahısların hayatına bir biçimde giren ve etkili olan, olayların yürüyüşünde ya da yön almasında belirleyici bir rolü olan, hikâyesine roman boyunca yer verilen kişilerdir. Bu kişileri kadın ve erkek olarak sınıflandırmak mümkündür ve bu roman için gereklidir. Çünkü romanda özellikle kadınlar, kadın olmaları bakımından ele alındıkları için, böyle bir sınıflandırma yapmak zorunlu olduğu görülmektedir. Ancak romanın yapısı gereği bir sınıflandırma daha yapmak gerekmektedir. Çünkü romanda bireysel kimlikleriyle var olan kişiler olduğu kadar, bir meslek grubunun, bir ideolojik grubun, bir etnik grubun üyesi olarak da yer alan kişiler vardır. Bu gruplamayı da sinemacılar, emekçiler, işçiler, Ermeniler, Rumlar, ilaççılar ve diğerleri biçiminde yapmak gerektiği kanısındayız.

2.3.7.2.1. Kadınlar

Romanda kalabalık bir kadın kadrosu vardır. Bu kadınlar, birinci dereceden üç roman kahramanına yakınlıkları nispetinde romanda yer alırlar.

Feriha : Gündüz'ün ayrıldığı karısıdır. Romanda gösterme tekniği içinde yer almaz. Ondan daima söz edilir. Önce Gündüz'ün hatırlamalarından ve gözünden, sonra da Pervin ile Seniye'nin ona dair anlatımlarından bilgi ediniriz. Ancak roman boyunca onun hikâyesi anlatılacaktır.

Gündüz'ün gözünde Feriha, Gündüz'le tanıştıktan kısa bir süre sonra yattığı ve sevişme konusunda öğreneceği bir şey olmadığı için hafif bir kadın olma şüphesi altında olan birisidir. Gündüz, onunla biraz da mecbur kalarak evlenmiştir. Yoksulluk yüzünden kızları Mine ölmüştür. Gündüz, hapse düştükten sonra Gündüz, yaşadıkları hayata bakıp annesinin onu sattığını bile düşünmektedir. Gündüz hapiste iken Feriha, polis olan Atıl ile ilişkiye girmiştir. Ayrılmalarının sebebi budur. Gündüz, yıllar sonra gazetede Atıl'ın İstanbul'a tayin olduğunu öğrenince Feriha'yı düşünmeye başlar. Zaman zaman onun

kadınlığını arzular, zaman zaman kızar. Pervin'den Feriha'nın KDD'ye üye olduğunu, kadın haklarını savunan yürüyüşlere katıldığını öğrenir ve gözleriyle de uzaktan görür. İki kız çocuğuyla bir kez Taksim'de görmüş, kıskanmıştır. Atıl'ın onu aldattığını, sonra da Feriha'nın sol göğsünün tümör nedeniyle alınacağını öğrenir.

Pervin : Zühtü Bey'in evinde kiracı olarak annesiyle yaşayan, iki kez evlenip boşanmış, ilerici fikirleri olan bir kadındır. Bir doktorun muayenehanesinde çalışmakta, kadın derneklerinde, grevlerde, yürüyüşlerde aktif olarak yer almaktadır. Gündüz'ün İstanbul'a geldikten sonra tanıdığı sevgilisidir.

Pervin iki kez evlenmiştir. Birincisinde on dördündedir. İmam nikâhıyla yaşlı bir bakkalla evlenmiş, bakkal iki ay sonra ölmüştür. İkinci kez Bursa'da Salih ile evlenmiş, o da Almanya'ya gitmiştir. On yıldır İstanbul'da bir doktorun yanında çalışmaktadır.

Pervin, davranışlarıyla olumlu bir tipi yansıtır. İşçi Salih'in muhafazakâr karısı Hacer Hanım'la iyi anlaşmıştır. "Halktan kadınların aydınları aşan yanları bu," diye düşünür.

Gündüzle Pervin, belirli aralıklarla buluşurlar. Gizlilik içindedirler. Pervin sevecendir. Fazla bir şey de beklememektedir. Gündüz'e göre haftada ya da on günde bir buluşmak iyidir. Evlik zor olacaktır.

Gündüz, yurtdışından dönünce Pervin'e uğrar. Pervin şaşırır kalır. Sonra hıçkırarak boynuna sarılır. Sevişirler. Masayı düzenlenmiş bulur, Pervin onu gerçekten bekliyordur. Ancak Gündüz, yarın da cezaevine giriyordur. Kendisine bir sözü de yoktur. On sekiz ayı bekleyecektir. Yasal yakını olmadığı için ziyaretine de gidemeyecektir. Gündüz ise tek başına girip çıkacağını düşünür. Yasal yakını olmayacaktır.

Seniye: Seniye, Zühtü Bey'in kızı, Refik'in kardeşidir. Aile içinde daima küçük görülür ve gerekçesi bilinmeden çok sevilmez, aptal muamelesi görür. Seniye ise abisine dalkavukça yakınlık gösterir. Hukuk okumaktadır. Romanda, bu yönüyle erkeklerin, kadınları ne kadar küçümsediğini temsil etme rolü üstlenmiştir.

Zühtü Bey, kızı ve kalfayı on beşinde iken sevişiyorlar diye dövmüştür. Kalfa kovulmuş, Seniye Anadolu'ya yollanmıştır. Zühtü Bey de Seniye'yi Refik'ten daha az

sever. Babası ve Refik tutucudurlar. Seniye, onların küçük gördüğü gibi birisi değildir. KDD'ye üyedir, yürüyüşlere katılır; ancak duyacaklar diye çok korkar.

Seniye, eve gelen Refik'in misafirlerine yakınlık gösterir, Refik de sürekli buna kızar. Şahin Doğu'nun verdiği davette Seniye, Metin Eloğlu'nun şiirlerine bayıldığını söyler. Bu, Gündüz'ün dikkatini çekecektir. Seniye'nin Fuat'ı hayranlıkla dinleyişinden Seniye'nin Fuat'a abayı yaktığını düşünür. Ancak daha sonra Pervin, Seniye'nin Gündüz'e âşık olduğunu söyleyecektir. Seniye'nin akıllı bir kız olduğunu da belirtecektir. Pervin, Gündüz'le ilişkisini Seniye'den o nedenle saklayacaktır.

Gündüz'ün Pervin'le ilişki bir yıl olmuştur. Bu arada Seniye de okulu bitirmiş, avukat olmuştur. Gündüz'ün mahkemede işlerini takip etmektedir.

Seniye Gündüz'e kendisine önem vermediğini bildiğini, kendisinin hiç tanımadığı duyguları tattığını söyler. Seniye, Gündüz'ü öper, onu sevdiğini söyler. Yaşadığı o evden nefret etmektedir. "Makbuş… Dangalak Ağbim… "Zühtü Bey'i hiçbir gün sevmedim. Babam olacak… İyi ki yok… Tümünün..." Pervin olmasa o evde delireceğini söyler. "Bir yerlere gidelim dedi. Ne olursun? Götürüp kapatma beni o eve…"

Yeniköy'deki otele gelirler, sevişirler. Bu gizi kimseyle paylaşmayacaklarına söz verirler.

Gündüz, yurt dışına giderken bir buçuk yıl hüküm giydiğini Seniye'nin telefonundan öğrenmiştir. Yurtdışında dört ay dolaşıp düşünme fırsatı da bulacaktır. Dönüşünde fikirleri değişmiştir. Önce Pervin'i sonra daha çok Seniye'yi özlemiştir. Seniye ile evlenebilecektir. Dönüşte bir bluz almıştır Pervin için ama Seniye'ye verme kararındadır. Uçak Yeşilköy'e iner. Pervin'in evine gittiğinde Seniye'nin Antakya'da olduğunu öğrenir. Avukat bir arkadaşıyla evlenmiştir.

Pervin, Seniye'nın yüz bulsa Gündüz ile evleneceğini anlatır. Sonra Seniye'ye ilişkilerini söylediğini anlatır.

Mefharet: Mefharet, Zühtü Bey'in ayrıldığı karısı, Refik ve Seniye'nin annesidir. Zühtü Bey'in çapkınlıklarından bıkmış, Lena ile ilişkisini öğrenince kocasına makasla saldırmıştır. Ardından, kaymakam olan Şem'i Bey'e gitmiştir. Şimdi onunla Ankara'da

mutlu bir evliliği vardır, Anamur'a yerleşmek istemektedirler. Zühtü Bey'e göre, Mefharet Hanım orospunun biridir.

Mefharet Hanım, Refik'le mektuplaşmaktadır. Onun filmlerini seyretmektedir. Zühtü Bey, hastaneye düşünce Mefharet eve gelir. Oysa Zühtü Bey, bu eve gelmesini yasaklamıştır. Divan Otel'de kalırlar. Refik, artık annesinden yana olduğunu düşünür. Oysa çocukluğunda bırakıp gitti diye annesine hep kızmıştır. Fakat artık değişmektedir. Çünkü senaryo çalışmaları sırasındaki tartışmalardan etkilenmiştir.

Tehditler gelince Refik, annesine gitmek ister ve Ankara'ya gider. Yolda, anesini neden bu kadar özlediğini düşünür. Ankara'da annesinin evine giderler. Annesinin doğru tercih yaptığını düşünür. Ev düzenlidir. Annesi, onlara annelik edemediğini anlatır. Zühtü'yle çektiği acıları kimsenin bilemeyeceğini söyler. Herkesi zehirlemeyi düşünmüştür, kendisi dâhil. Hayat boyu çocuklarını özlemiştir. Sizin filmleriniz de olmasa millet ölür, der

Şem'i Bey ve annesi akşam evde ne zaman film yapacaklarını sorar. Aile de destek olacaktır. Şemi Bey, en verimli yılların boşa geçmemesi gerektiğini söyler. Annesi, annesinden kalma evi satacaktır; Şemi Bey de o kadar koyacaktır. Refik, ertesi gün uçakta mutludur. Romanın sonunda Pervin'den, Refik'in annesinin yanında, Anamur'da olduğunu öğreniriz.

Emine : Emine, romanda, Refik'in dünyaya bakışını değiştirmek üzere var edilmiş bir karakterdir. Refik'in kadınları bir nesne olarak algılayan ve bunu normal kabul eden gerici tutumunun karşısında bireyliğini, özgürlüğünü dolayısıyla özneliğini ortaya koyan ilerici bir kadın olarak yer alır. Emine, Fuat ile nişanlıdır, kendisine âşık olan Refik'i davranışları ve fikirleriyle sarsıp düşüncelerinin değişmesine yol açma rolünü oynayacaktır.

Emine, sinema dünyamızın infantil olduğunu söyler. Zekâ yaşı büluğa ermemiş bir çocuk düzeyini aşmıyordur. Refik'in tuzaklar içinde olduğunu söyler. Aile çevresi ona bir şey katmamıştır. Bu piyasa kalıpları yinelememesini tavsiye eder.

Emine, bir iki kez seviştiği Refik'in evlenme teklifine kabul etmez. Sorunun kendisinden kaynaklandığını söyler. Sürekli sevgiye inanmamaktadır. Aile kurumundan

tiksinti duymaktadır. Babası, annesini hep aldatmıştır. Aile parçaklanmış, annesi alkolik olmuştur. Romanın sonunda Fuat ile evlenir.

Lena : Elena Mavridis, Zühtü Bey'in unutamadığı Rum sevgilisidir. Zühtü Bey, evli iken Lena'ya tutulmuş, karısı onu bu yüzden terk etmiştir. Zühtü Bey, 6-7 Eylül olayları sırasında bile Lena'yı sevişmeye zorlamıştır. Onunla evlenmeyi kurmuştur, adını Leman olarak değiştirecektir. Müslüman olma koşulunu getirmiştir ama Lena kabul etmemiştir. Aslında sofu biri değildir Zühtü Bey. Daha sonra Lena'a ve yakınları Yunanistan'a gidince Lena'ya benzediği için yeni bir metres tutmuştur. Zühtü Bey kalp krizi geçirip hastaneye kaldırılınca, Lena'yı hastalığı boyunca; ak yüzü, kara gözleri, kıpkızıl etli dudakları, gamzesi ile daha çok hatırlar. Hastaneden çıktıktan sonra da dolaştığı yerlerde onu görür gibi olur. Zühtü Bey, yıllar sonra Avrupa gezisi'ne çıktığında Atina'da Lena'yı bulur. Lena, Niko ile evlidir, iki çocuğu vardır, çevresindekiler de komünisttir. Konuşmalardan, Lena'nın Zühtü Bey'le ilişki kurduğunda çevredeki ihtiyaç sahiplerine vermek üzere eczaneden ilaç çaldığı, Zühtü Bey'in ilaç vurgunu yaptığı ortaya çıkar.

Narin Ceylan: Narin Ceylan, starlık sistemine dayalı Yeşilçam'da yükselen bir kadın starı temsil eder. Yönetmen Saffet Duran'ın metresidir. Yeni yeni parlamaktadır. Yeşilçam'da Narin Ceylan ile Saffet Duran'ın dedikoduları yapılmaktadır. Buna göre, Sine-Ar, ona üç film yaptırıyor, Narin'e senaryo yazılıyordur.

Narin Ceylan henüz on altı yaşlarındadır, yasal olarak imza atacak durumda olmadığı için annesi imza atmaktadır. Annesi Fatih'tedir. "Boyu posu, gözleri, şimdiden epey kucak değiştirdi. Kızlığını bir topal işletmeci var, o bozmuş diyorlar." Henüz üçüncü filminde sıçrama yapmıştır. Refik, filminde onun oynamasını ister. İyi oyuncudur.

Narin Ceylan, Saffet'le birlikte iken Refik'le de yatar, hatta Saffet'in nasıl seviştiğini de anlatır. Doymaz bir kadındır. Narin Ceylan, sıra işine geldiğinde çok iyi çalışmakta, hiçbir şey olmamış gibi davranmaktadır. Bu yönüyle Refik'i şaşırtmaktadır.

Pisyasayı porno filmlerin sarması sonucunda Saffet'in işleri bozulunca Narin, Mahmut'un metresi olur çünkü faturaları o ödüyordur. Narin de da çok şey yitirmiştir. Terzilere bir sürü borcu vardır. Seks filmi önermişlerdir. Gazinocular da tekliflerde bulunuyordur ama Narin'in aklı sinemadadır.

Suna: Suna, filmlerde küçük roller oynayan bir kadındır. Zaman zaman Refik'i evine götürüp onunla yatar. Evlendiği zaman kocasını aldatmaz, boşandığında yine yatar. *İlaç Dosyası* filminde oynamaktan o da çekinir.

Makbuş: Adı Makbule'dir. Zühtü Bey'in evinde, onun annesinin yadigârı olarak kendi hâlinde yaşayan bir kadındır. Roman ilerledikçe sırları ortaya çıkar. Zühtü Bey, gençliğinde onunla yatmıştır. Hastanede de Zühtü Bey'in organına el atmıştır. Daha sonra Zühtü Bey ile sevişmeye kalkışmıştır. Refik ile Seniye'nin kendi çocukları olduğunu iddia etmiştir. Zühtü Bey, sıkıntıyla kendisini yurtdışına atacak, Fuat'ın yardımıyla onu darülacezeye yatırtacaktır.

Hacer Hanım: Hacer Hanım, romanda, muhafazakâr, dindar halk kadınını temsil etmektedir. Yazar, böyle bir kadını, bir komünist olan Salih'in eşi yaparak bir tezat oluşturmaktadır.

Nazmiye: Nazmiye, Zühtü Bey'in metresidir. Bir kuaförde çalışmakta, annesine ve çocuğuna bakmaktadır.

Madam Annik: Gündüz'ün Ermeni ev sahibidir. Altmış yaşlarındadır. Kocası Bedros burada yattığı için dışarıya gitmemiştir. Gündüz'e göre ise, yerli filmlere düşkündür, İnci sinemasının müdavimidir, o yüzden gitmemiştir. Bütün artistleri tanımaktadır.

Madam, Gündüz'ün İstanbul'dan ayrılacağı günlerde Kanada'ya oğlunun yanına gideceğini söylemiştir. Rüyasında gördüğü kocası Bedros buralarda durmamasını söylemiştir. Evi Gündüz'ün almasını istemektedir, ucuza verecektir.

2.3.7.2.2. Erkekler

Şahin Doğu: Şahin Doğu, hikâyesini Refik ve Gündüz aracılığıyla izleyebildiğimiz önemli bir figürdür. Hikâyesi, bir yan hikâye olmakla birlikte, ana hikâyeye ışık tutma, onun tezlerinden birinin somut uygulamasını oluşturma bakımından önemlidir.

Şahin Doğu, bembeyaz dişleriyle hep gülümseyen biridir. İktisat ikinci sınıfta okumaktadır. Hikâyeler yazmaktadır. Sinemacı olmak istiyordur. Parayı Adanalı biri vermektedir. Ödün vermeden bu piyasada film çekilemeyeceği görüşünü savunmaktadır.

Şahin, Refik'e film işi önerdiğinde Refik konuyu beğenmez, çünkü Adanalı bir külhanbeyini anlatan bir filmdir. "Herifin aklı kovboy sinemacılığında. Bir de solculuk numaraları belki." Ancak Şahin, filmin iş yapması gerektiğini, yoksa batacaklarını söyler. Orospulaşmadan, adam olup kafanı, namusunu koruyacaksın gene de, görüşündedir[90]. Gündüz de onun sözlerini dikkate alır. "Demek çark böyle dönüyor," diye düşünür. Temel, Refik'e, onun Adana'nın kralı olduğunu, çok parlayacağını söyler. Dediği gibi de olur, Şahin Doğu çok parlar. Adana bölgesi Şahin Doğu'nun peşindedir. Adana İşletmecisi Naim Makasçı, valiz dolusu para getirip koymuştur Şahin'in masasına. On günde bir film çekmektedirler. Zaman içinde Şahin Doğu'nun filmleri değişir. Gündüz sinemaya gider. Şahin'in kazandırdığı yeni seyirciler vardır sinemada. Filmde Şahin Doğu'yu ağır başlı, olgun, ülkenin sorunlarını tartışmaya getiren ilerici bir aydın kimliğinde görünce sevinir. Hep böyle gitmesini ister. Ancak sloganlar, ünlü devrimcilerin arada bir görülen posterleri, sivri sözler, siyasal bakış açısındaki çarpık, bireyci çıkmaz, ümitsizliğe Gündüz'ü düşürür Zehirli bir süs bitkisi gibi görür. Eşkıya, mafya babası, lünpen tiplerin yerini bunlar almaktadır. Sebebini düşünür. Bilinçsiz bulur onu. Çevre de müsait değildir.

Gündüz, Şahin için kaygıları olduğunu söyler. O da bildiğini, ne yaptığını da bildiğini söyler. "Bugün silah alıp çıksam yüzbinler var peşimde!.[91]" Gündüz bakar, şaka değildir. Gündüz, onun kıstırıldığını düşünmektedir. Nitekim, onun bir adamı vurup hapse düşmesine de şaşmamıştır

Fuat: Eczacı Fuat; sinema sektörüyle ilaç sektörü arasında köprü kurulmasına vesile olan adamdır. Bir rolü budur. Bir rolü de, nişanlısı Emine'ye karşı anlayışlı davranışıyla Refik'in, annesini anlamasını ve bu yolla da annesine dönmesini sağlamaktır.

[90] Vedat Türkali şöyle diyor: "*Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanımdaki Şahin Doğu'nun, hemen de tüm sözleri Yılmaz Güney'in söylediği gibi alınmıştır." (*Tüm Yazılar ve Konuşmalar*, s. 457)
[91] Vedat Türkali, bu sözün Yılmaz Güney tarafından aynen söylendiğini, Nihat Behram'ın kitabında da bulunduğunu söylüyor (*Tüm Yazıları ve Konuşmaları*, s. 457).

Fuat, hastalanan Zühtü Bey'in yerine onun eczanesine bakmak üzere gelmiştir. Eczacılık oyuncak, plaj malzemeleri satma derekesine düşmüştür. Zühtü, buna dayanamamaktadır. Zühtü, nedenini bilemeyip bu duruma sadece kızarken Fuat, bir sosyalist olsuğu için nedenini bilmektedir; yazarın da vurgulamak istediği budur.

Fuat, Emine'nin de nişanlısıdır. Refik, Fuat'ı sever. Fuat, ona eski Beyoğlu'nu anlatır. Fuat'ın Beyoğlu'nu anlatışı Refik'in gözündeki bir perdeyi aralar ki Fuat'ın bir rolü de budur.

Bu arada eczane bombalanır, Fuat ağır yaralanır. Emine, Fuat'ı yurtdışına götürmek ister. Buralara da güveni kalmamıştır. Londra'ya gideceklerdir. Fuat'la Emine, evlenmiştir.

Temel: Temel, romanın en renkli yardımcı figürlerinden birisidir. Yeşilçam piyasasında olup biten her şeyi duyar, Refik'e haber verir. Sadece haber vermekle kalmaz, Refik'e çok işler de bulmuştur. Bu yüzden Refik onu sever.

Temel, içki içer, kumar oynar, esrar da çeker. Çok içince kanser olduğunu söyleyen birisidir. Çok konuşur, kekemedir. İyi oyuncudur. Sinema duygusu kuvvetlidir. Şahin Doğu'nun parlayacağını görmüştür. Zühtü Bey'in metresine âşık olur, Refik'le Zühtü Bey'in aralarının bu yüzden açılmasına vesile olur.

Serdar: Serdar, Refik'in yardımcısıdır.

Saffet: Kolej bitirmiş, İngiltere'de, Fransa'da çeşitli okullar denedikten sonra Yeşilçam'da yerli film yapımcılığına başlamış birisidir. Varlıklı bir tüccarın oğludur. Filmciler, Saffet Duran'ın yazıhanesinde toplanırlar. Onun yazıhanesi aydınların, sinema üzerine düşünenlerin uğrak yeridir. Evlidir, Leyla'dan yeni ayrılmış, Narin Ceylan'la birliktedir; onu kedisine bağlamıştır.

Salih: Salih, romanın olumlu işçi kahramanıdır. Gündüz'ün sözüne değer verdiği, ilişkilerini sürdürdüğü tek eski arkadaşıdır. Evi, Fatih Çarşamba'sında bir bodrum katında, iki çocuklu işçi evidir. Karısı Hacer Hanım, dindardır; Salih'e sürekli akıl verir. Kocanın dua öğrenmesini ister. Salih, Gündüz'le birlikte 27 Mayıs'tan sonra olup biteni uzaktan ama aynı şekilde değerlendirerek izlemişlerdir.

Salih, hastalanır ve ölür. Gündüz, kendisini yalnız hisseder.

Melih: Melih, romanda önce Refik'e karşıt, yerli filmleri eleştiren, yerli filmcileri de küçük gören bir figür olarak yer alır. Öykücüdür. Refik tarafından, Yeşilçam'a saldıran aydın züppelerin elebaşı olarak görülür. Sine-Kulüp'ün kurucularındandır.

Gündüz'ün bir toplantıda karşılaştığı Melih'in bilgisi Gündüz'ün hoşuna gider; yabancı sinemanın kaliteli ürünlerini getirip göstereceklerdir. Gündüz de katılmak istediğini söyler. "Yerli sinema pisliğini süpürüp atmak, erine gerçek sinema sanatını oturtmaktı amaç!" Melih'in 'pis herifler' diye söz etmesi Gündüz'ün içinde bir ezilme duygusu uyandırır. Gündüz, ara sıra iyi şeylerin çıktığından söz edince Melih örnek ister. Gündüz, bir köy filmini söyleyince Melih, köylülerin arsa sorunlarıyla bir yere varılmaz, der.

Romanın ilerleyen kısımlarında Melih yumuşayacak, biraz değişecektir. Melih, Şahin Doğu'nun son filminin çok güzel olduğunu da söyler.

Nihat: Nihat, Adanalı bir Türkoloji öğrencisidir. Gündüz'ün gazetede birlikte çalıştıkları arkadaşıdır. Gündüz, en iyi Nihat'la anlaşır. Basın camiasını yakından tanır. Romandaki rolü de bu dünya hakkında, özellikle de sol olduğunu söyleyen kendi gazetesi hakkında içeriden bilgi vermektir.

Gündüz ve Nihat, basını eleştirirler. Bir süre sonra Nihat gizli örgütten tutuklanır. Daha sonra karşılaştığı Melih, Nihat'ın durumunun iyi olmadığını söyler. Hastaneye götürmüşlerdir.

Nihat, Gündüz'e biraz falakaya yatırdıklarını anlatır. Örgüt aramışlardır. Bir şey bulamamışlardır. Yürürken Nihat'ın ayağında aksama olduğunu fark edilir.

Damat Fahrettin: Salih'in damadıdır. Gündüz'e her konuda yardımcı olur. Sendika başkanı olur. *İlaç Dosyası* filminin çekimine destek olma sözü verir arkadaşlarıyla birlikte. Romanın sonunda Fahrettin'in vurulduğu haberini okuruz.

Mandrake Nevzat: Nevzat, basın dünyasında, Refik ve Şahin Doğu'nun sinema dünyasında oynadığı role benzer bir rol üstlenmiştir. Mevcut düzende işlerin nasıl yürüdüğünü sergilemek üzere kurgulanmışlardır. Gündüz'ün okuldan arkadaşıdır. Lakabını ünlü bir sihirbazdan almıştır ve bu lakap onun nasıl bir insan olduğunu anlatmak üzere verilmiştir. Gündüz, sürgünden döndüğünde rastladığı okul arkadaşı Kağıtçı

Turgut, Mandrake Nevzat'a Gündüz'ü işe aldırmıştır. Nevzat, Gündüz aşırı solcu olduğu için, onunla yakın olmaktan çekinmekte, iş ilişkileri dışında pek konuşmamaktadır.

Ramiz: Ramiz, ilaç piyasasında mevcut düzene başkaldıran bir karakter rolü üstlenmiştir. Fuat, dernek seçimini kazandıktan sonra Zühtü Bey'i Ramiz Bey'le tanıştırır. Ramiz Beyler dalaverelerle savaşmak için fabrika kurmaktadırlar. Çok ucuz olan bir ilaç ham maddesinin bin kat fazlasına satıldığını görmüş ve buna karşı çıkmıştır. Eczacılık Genel Müdürüne söylemiş ama dinletememiştir. Yurdu düşünen kimse olmadığını anlayınca kendi firmasını kurmuştur.

Fuat, Zühtü Bey'e Ramiz'in işine para yatırtmıştır. Ancak birtakım finansal oyunlarla Ramiz Bey batırılmıştır.

Şem'i Bey: Şem'i Bey, Zühtü Bey'in karısı Mefharet'in, Zühtü Bey'i terk ederek evlendiği kocasıdır. Şemi Bey, ılımlılıktan yanadır. Arkadaşları ona 'muz ağası' diye takılır.

2.3.7.3. Üçüncü Dereceden Kişiler

Bu kategoride, roman kahramanlarının olayın akışının belirli bir anında ilişki kurdukları fakat hayatlarının ayrıntısına yer verilmeyen, bir işlevi yerine getiren tipler yer almaktadır.

2.3.7.3.1. Kadınlar

Saadet Hanım: Yeşilçam'ın figüran kadınlarındandır. Onunla bununla yatar. Refik'le de yatmıştır.

Perihan: Refik'in kadın arzuladığında hatırladığı, zaman zaman yattığı kadınlardan biridir.

Sezen Egeli: Refik'in, Vural'ın yazıhanesini beklerken depoda yattığı kadınlardan birisidir.

Mehpare: Yeşilçam'ın hafif figüranlarından birisidir.

Şemsa Hanım: Zühtü Bey'in Rejans'te görüp de beğendiği hukukçu kadındır.

Melehat: Şahin Doğu'nun sevgilisidir. Filmde Şahin Doğu, onun elindeki bardağı vurur.

Meloş Hanım: Pervin'in ölen annesidir.

2.3.7.3.2. Erkekler

Oktay: Felsefe okurken, en iyi felsefenin yaşam kavgasında, işçilerin yanında olduğunu söyleyerek okulu bırakıp sendikal çalışmalara başlayan birisidir. Gündüz, onu Nihat'a benzetir. Gündüz'e *İlaç Dosyası* filminin hazırlıklarında yardımcı olur.

Naim Makasçı: Adana Bölgesinin en büyük işletmecilerindendir. Refik'in Narin Ceylan ile film yapacağını duyunca onu Boğaz'a davet eder. Narin Ceylan'dan gün almasını ister. Refik, Narin Ceylan'dan gün alabilirse Refik'e istediği kadar film yaptıracaktır.

Kağıtçı Turgut: Gündüz'ün okuldan sınıf arkadaşıdır. Gündüz'ü, sürgünden dönünce Mandreke Nevzat'a götürüp gazetede iş vermesini sağlayan kişidir.

Şehit Niyazi: Gündüz'ün okul arkadaşıdır. İki evlilik yapmış, iki oğlu vardır. Oğulları dışarıda okumuştur. Gündüz, onun gizli güvenlikte çalıştığını duymuştur. Galata Fermeneciler'de hırdavat, dışalım dışsatım yapmaktadır. Şimdi köşeyi dönmüştür. Sinemacı olmak isteyen, bu konuda mastır yapan Cengiz'in de babasıdır. İlk karşılaşmalarında Gündüz'e iş de teklif ederler.

Sabri Gürün: Yeşilçam'da bir yapımcıdır. Refik onunla kavgalı ayrılmıştır. Refik'e iş teklif eder, Refik kabul etmez.

Nuri Abi: Refik'in iş yaptığı yazıhanelerden birinin sahibidir. Sabri Gürün'ün Refik'i aradığı haberini verir.

Mahmut: Narin Ceylan'ın faturalarını ödeyen yeni dostudur.

Esrarkeş Nevzat: Refik'in Temel'i ararken meyhanede olduğunu öğrendiği, görmek istediği bir Yeşilçam oyuncusudur. Kötü adam oynayan, gerçekten de kötü olan birisidir. Temel, kumar oynamaktadır; Nevzat da onu yoldurup pay almaktadır. Diğer figüranlar, ona kimsenin iş vermemesini isterler. Faizci olduğunu, Temel'e parası olduğu hÂlde vermediğini söylerler.

Hacı Dayı: Gündüz'ün hapishanede tanıdığı ilginç bir tiptir.

Tatar Kutbettin: Zühtü Bey'in işlerini idare eden adamdır.

Badikyan: Ermeni sinemacıdır. Yapımcılara kredi verir.

Yönetmen Engin: Saffet'in yazıhanesine gelen yönetmenlerden biridir.

Emine'nin babası: Ünlü bir doktordur. Dört yıl önce ölmüştür. Ava tutkundur. Emine'ye göre babası faşist birisidir. Kadınlarla basılmış, hep metresleri olmuştur. Aile düşmanı diye solculara sövüp sayar. Aile parçalanmıştır, annesi alkolik olmuştur.

Eczacı Haşmet: Zühtü Bey'in Almanya'dan hiç sevmediği arkadaşıdır. Şimdi Malatya'dadır.

Dr. Sungur: Zühtü Bey'in yeni tanıştığı Ramiz Bey'in arkadaşlarıdır. Yerli ilaç sanayiini desteklerler.

Dr. Rıfat: Zühtü Bey'i Avrupa gezisine ikna eden doktordur. Romanya'ya gitmek ister. Oralarda insanı çelik gibi yaptıklarını söyler. Üçüncü karısı da bırakıp gitmiştir. Keyfinden başka düşündüğü bir şey yoktur.

Neşet Abi: Gazetede çalışan tecrübeli bir düzeltmendir. Babıâli'de herkesi tanıyan biridir.

Vural: Yeşilçam'ın yapımcılarından biridir. İşler bozulunca depoyu boşaltıp çatı katı birleştirmişler, kara perdeler çekip porno film çekmektedir.

Konstantinidis: Rum film yapımcısıdır. Gündüz'e ikinci senaryoyu ısmarlar. Bir yandan da Beyoğlu'ndaki büyük sinemalardan birini ele geçirebilmeyi hayal eder, çünkü bu sinemalar yabancıların elindedir. Konstantinidis şöyle filmler ister: "Her bir sey olazak

isinde. Ask olazak! Seks olazak!. Mazera olazak!.. Gülerken ağlayazak seyirzi. Gözlerinde yaslar dolazak!.. Vire film bu!..”

Lütfullah: Set amiridir.

Depocu Neşet: Depocu iken porno filmler furyasında yapımcı olmuş birisidir. Saffet’le ortak olduğu söylenir.

Prof. Fazıl: Refik’in, Ankara’da, Şem’i Bey’in yanında gördüğü arkadaşlarıdır. Narin Ceylan’ı beğendiği için diye hanımlar takılmaktadır. Memleketin iç savaşa sürüklendiğini anlatır.

Av. Bahri Bey: Şem’i Bey’in arkadaşlarındandır.

Abdüsselam: Abdülselam, Zühtü Bey’in Romanya’da tanıdığı bir çevirmendir. Zühtü Bey’le birlikte Köstence’ye giderler.

Cengiz: Şehit Niyazi’nin sinemacı olmak isteyen oğludur. Bu konuda mastır yapmıştır. Gündüz’le çalışmak ister. Ancak daha sonra diğerleri gibi vazgeçer, Londra’ya gider.

Adanalı Şehmus: Şahin Doğu’nun birlikte çalıştığı Adanalı yapımcıdır. Gündüz’ü de destekler.

Niko: Lena’nın atletik yapılı kocasıdır. Teknisyen, sendikacıdır.

Yorgo Mavridis: Lena’nın babasıdır.

Harutyan: Gündüz’ün tanıdığı bir Ermeni. Şimdi Fransa’dadır. Gündüz’le cezaevinde birlikte yatmışlardır.

Heraklidis: Atina’da, Lena’nın bir yakınıdır. Sıcakkanlıdır. Zühtü Bey’e yakınlık gösterir. Türkçe konuşur. İstanbul’dan 1951’de gelmiştir. Türk yazarları okumaktadır. Aziz Nesin’e bayılır. Parti gazetesinde çeviri de yapmaktadır. Çevresindekiler ona Türkospore (Türk tohumu) demektedirler. Zühtü Bey’e Rum göçünü, Komünist Parti’nin buralara nasıl geldiğini anlatır. O da bir komünisttir.

Rahmi: Berlin'de Gündüz'ün karşısına çıkan ve Gündüz'le birlikte yargılanan birisidir. Bir buçuk yıl hüküm giydirdiklerini söylemiştir. Türkiye'ye dönmeme kararı almıştır.

Kütahyalı: Gündüz'ün Avrupa'dan dönerken birlikte yolculuk ettiği adamdır.

Abdürrahim: Seniye'nin avukat kocasıdır.

İsmail: Sendikalı işçilerinden birisidir.

Mikail: Sendikalı işçilerden birisidir.

Zekeriya: Sendikalı işçilerden birisidir.

Tarık: Sendikalı işçilerden birisidir.

Halil Tutak: Sendikacı işçilerdendir. Film işiyle uğraşamayacaklarını söyleyen adamdır.

4. *TEK KİŞİLİK ÖLÜM* (1989)

2.4.1. *Tek Kişilik Ölüm* Romanının Tanıtımı

Türkali'nin dördüncü romanı *Tek Kişilik Ölüm* 1989 yılında Cem Yayınlarından çıkmıştır. 280 sayfa olan kitap birçok yayınevi tarafından basılmıştır. Everest tarafından basılan cep boylar 336 sayfadır. Kitabın baş tarafında yazarın şu notu vardır:

> *Salt düşlemeye dayanmayan bu romanda, gerçek kişilerle ilgili olaylar, konuşmalar aslına tastamam bağlı kalınarak, belge niteliğinde verilmeye çalışılmıştır. Bol belgesel kullanılmış bir film deyin isterseniz.*

Roman, Demokrat Parti'nin 1951 yılında çıkardığı TCK'nın 141 ve 142. maddelerini ağırlaştıran ve idam cezasını getiren yasayla ilgilidir. 141. maddenin 7. fıkrasına göre 'Pişmanlık belgesi' imzalayanlar, suçu veya diğer failleri yetkililere ihbar ettiği ve doğruluğu anlaşıldığı takdirde idam cezasının hapis cezasına, ağır hapis cezalarının dörtte bire indirilmesi uygun görülmüştür. Yazar, romanını baba Nazif ile oğlu Levent'in bu yasadan yararlanıp yararlanmaması üzerine kurmuştur. Baba Nazif, bu yasadan yararlanmış bir dönektir; karısı tarafından dışlanmıştır ve sürekli iç muhasebesini yapmak zorunda kalmaktadır. Oğlu Levent ise yirmi yıl sonra idam cezasına hüküm giymesine rağmen bu yasadan yararlanmayı düşünmemekte, onurlu bir biçimde direnmektedir. Annesi Gülşen ve sevgilisi Yurdagül de bu direnişe destek vermektedir.

Roman, arka planda ise yoğun olarak TKP tarihine, TKP'nin önemli figürlerine ve olaylarına içeriden odaklanmaktadır. Roman, bu açıdan soldan yoğun eleştiriler almıştır. "Roman hakkında yazılanlar" maddesinde bu eleştirilere yer verilecektir. Ayrıca roman, hapishanelerin güncel durumunu da yansıtmaktadır.

2.4.2. Roman Hakkında Yazılanlar

Tek Kişilik Ölüm romanı en çok sol kesimden yoğun eleştiri almıştır (Karaca, 2006: 222). Bunlara karşılık Emin Karaca, ayrıntılı ve olumlu bir yazı yazmıştır.

BİRİKİM dergisi, Mart 1999'da yayımlanan yazı "Tek kişilik ölüm ya da TKP tarihinde "glostnost" mu?" başlığını taşır. Bu yazı özetle şöyledir:

Yazar, Türkali'nin tüm romanlarındaki atmosferin Türkiye'nin sol siyasi tarihi olduğunu söyledikten sonra *Tek Kişilik Ölüm* romanının Türkiye Komünist Partisi tarihçesine indirgendiğini ileri sürer. Ardından romanın asıl kahramanlarından birinin bizim "dilosias"lardan (dönek) biri olduğunu söyleyerek bu kavramın Yunanistan'dan geldiğini belirtir. Türkiye'de işçi sınıfı olmadığından TKP içinde kendi sınıfıyla uzlaşmadan yana olanların mevcut olduğunu; Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin gibilerin Kemalizmin değirmenine su taşıdıklarını söyler. Sonrasında TKP'nin bir avuç kadrosunun birbirini öğüttüğünü ifade eder.

Demokrat Parti, 1951'de Dr. Sevim Tara'nın yakalanmasıyla Komünist Tevkifatı'nı başlatmıştır. Ardından TCK'nın 141-142. maddelerini ağırlaştıran kanun değişikliğini meclise sevk etmiştir. Kanuna 7. fıkra eklenmiştir. Buna göre eyleminden pişman olanlar, suçluları ihbar edenler ölüm cezası yerine hapis, hapis cezası alanların da cezası dörtte bire kadar indirilecektir. *Tek Kişilik Ölüm*'ün kahramanlarından Nazif Bey, bu fıkradan yararlanan bir dönektir. Nazif, romanın "Cezaevi Duvarları" başlıklı birinci bölümünde, 12 Eylül sonrası Metris Cezaevi'nde idamla yargılanan oğlu Levent'i ziyarete gelmiştir. Burada Nazif'in iç monologlarından 1951 Tevkifatı'ndan neden ve nasıl yararlandığını, Müslim'in yakalanmasına neden olduğunu, hapisten çıkınca karısı doktor Gülşen'in ağır hakaretlerle kendisinden ayrıldığını ve henüz bebek olan Levent'i de alarak Doğu'ya hizmete gittiğini, Nazif'in hareketinde kendisini haklı göstermeye çalıştığını okuruz. Nazif, oğlunu sevgilisi Yurdagül ile tanışır. Ziyaretçiler ve Yurdagül, içerideki direnen mahkûmları destelemektedirler.

"İkinci Görüşme" başlığını taşıyan ikinci bölümde Nazif Bey'in yine iç monologlarıyla kendi dünyasını yansıtırken bir yandan da 12 Eylül'ün gerçek yüzüyle karşılaşır. Ziyaretin yasaklandığını öğrenince rica minnet yolunu denemeye kalkar, oysa bu arada bir ana- kız direnç göstermektedir. Bu sırada karşısına "Pişmanlık Yasası"ndan yararlandırılmış bir benzeri çıkarılır. Bu sırada hapishane içinden yönetime direnen mahkûmların "Kahrolsu Faşizm" sesleri gelmektedir. Nazif, kapının dışında ziyaretçilerin sürdürdüğü direnişi de hep kenardan izlemekteyken götürülecektir.

Üçüncü bölüm olan "Karar"da Doktor Gülşen karşımıza çıkar ve onun iç monologlarından TKP tarihi sergilenir. Gülşen, hayatı boyunca gizli çalışmış İlyas Tartan ile tanışmıştır. Doktor Gülşen'in ısrarıyla, intihar etmeden önce kaleme aldığı notlarında glokom olduğu, iyileşemeyeceğini düşündüğü için ameliyat olmadığı anlaşılmaktadır. İlyas Tartan, önce Nâzım'ın şiirlerini okuyarak, sonra kendisini tanıyarak sosyalist olmuştur. Doktor Gülşen, Nâzım'ın muhalif TKP olgusunu yorumlar.

Doktor Gülşen, Metris'in önündeki kahvede İlyas Tartan'ın notlarını okuyup yorulamaya çalışırken TKP'nin önde gelenleri de göz önünden geçirilir. Parti'den yakın arkadaşı Doktor Kerim, dobra konuşur, eleştirilerde bulunur. Doktor Gülşen, TKP'ye nasıl geldiğini ve Kerim'i anlatır. Müslim onu etkilemiştir ama ne öğrenmişse Doktor Kerim'den öğrenmiş, parti önderlerini onun aracılığıyla tanımıştır. Kerim, sirozdan ölmüştür.

Vedat Türkali'nin kendisini anlattığı söylenebilir. Zeki Baştımar'ı ve Mihri Belli'yi değerlendirir. Vedat Türkali, bir "glasnost" çizgisi başlatmış durumdadır. Bu roman, sembollerle bize TKP hareketinin günümüzdeki boyutlarını da vermektedir. Doktor Gülşen'in üniversiteden atılma Semih Deren'le sürdürmeye başladığı birliktelik, bilimsellik ve hoşgörüyle ilişkisinin sembolüdür. Levent'in silahlı eylemci olması da TKP'nin doğal çizgisi değildir; Levent, gayrı meşru bir çocuktur. Nitekim Doktor Gülşen, Levent'i "Pişmanlık Yasası"ndan yararlanmaya ikna edemediği için, kan bağı yüzünden vicdan azabı çeken Nazif'i, Levent'in babasının Müslim olduğunu söyleyerek kurtaracaktır.

Yazar sözlerini, "Okuyun Türkali'nin romanını. Sevecek ve düşüneceksiniz." diye bitirir.

Sokak dergisinde "Türkali'nin Paslı Süzgecinden TKP 40 Yıllık Kin" [92] başlıklı isimsiz yazıda (Türkali sonradan yazının İpek Çalışlar'a ait olduğunu öğrenmiştir) Türkali'nin romanının kişisel saldırılarla dolu olduğunu, Türkali'nin işi "cinsel- ruhsal sağlıksız" sıfatları kullanacak kadar ileri götürdüğünü yazar. Kitabın, bütün TKP tarihini, Vedat Türkali'nin paslı süzgecinden aktardığını ileri sürer. Yazının bir yerinde "roman

[92] Bu yazı, Vedat Türkali, *Tüm Yazılar ve Konuşmalar*, İstanbul, Everest, 2004 kitabı içinde "İbret Belgesi 1," ss. 306-312 yayımlanmış ve arkasından da "Yanıt" başlığıyla cevap verilmiştir, ss. 313-319.

olarak da pek başarılı olduğu söylenemez, ama bu kısmına edebiyatçılar karar versin" denir ki bu ifade, yazının edebiyatla ilgili olmadığını ortaya koymaktadır. Yazı, romanda anlatılan gerçek insan portrelerinin ortak yanlarının hep kötü olmaları, hep hata yapmalarına itiraz etmektedir. Türkali'nin 40 yılık kinini yazıya dökmek için neden bu kadar beklediğini sormaktadır. Kitapta eleştiri yapılmadığı, pislik atıldığı söyleniyor. Türkali'nin kaleminden bir tek kişinin kurtulabildiği belirtiliyor: Dr. Hikmet Kıvılcımlı.

Şefik Hüsnü, Mihri Belli, Sevim Belli, Reşat Fuat Baraner Türkali'nin kaleminden kurtulamamıştır.

Vedat Türkali, bu yazıya verdiği cevapta, "İnancım o ki, devrimcilik, genç kuşaklardan alacak davasına kalkmak değil, yaşanılmış doğruları tam bir açık yüreklilikle sergileyip, önce tarihe olan borcunu ödeme yükümlülüğüdür," demiştir (Türkali, 2004, s. 313).

Frankfurt'ta çıkan, *Yazın* dergisinde (Kasım 1990) Zihni Anadol, Engin Erkiner ile yaptığı söyleşide kitabı eleştirmiştir[93]. "Vedat Türkali'ye gelince, o Türkiye solunun en kötü örneği. Türk solunu inkâr eden bir kitap. Bir sağcı bile o kadar kötü kitap yazamaz. Ne kadar geçmiş varsa hepsini inkâr etmiş (…) Ne kadar değer varsa çiğniyor. Vedat Türkali mücadele tarihimizde kendi idam fermanını kendisi imzaladı. Bitti o iş!" (Türkali, 2004: 323)

Türkali'nin dergiye verdiği açıklama özetle şöyledir: "Bu kişinin Tek Kişilik Ölüm üzerine söylediklerine bir diyeceğim yok; kendi düşünceleridir. Yanıt vermem de gerekmez (…) Benim uğraşım, genç kuşaklarımızın bizler gibi, yalan dolu ninnilerle uyutulup büyütülmemesine, tek doğru yoldan, eleştirel yöntemden ödün vermeksizin düşünmelerine bir şeyler katmaya yöneliktir." (Türkali, 2004: 332)

Hulusi Dosdoğru, *2000'e DOĞRU*'da (8 Nisan 1990) "Türkali'nin Sunturlu Suçlamaları" başlıklı yazıda kitabı eleştirmiştir [94].

[93] Türkali, "İbret Belgesi 2", başlığı altında bu konuşmanın tamamını ve verdiği yanıtı *Tüm Yazıları Konuşmaları* kitabına almıştır, ss. 320-333.
[94] Bu yazı, İbret Belgesi 3 başlığı altında Türkali'nin *Tüm Yazılar Konuşmalar* kitabında ss. 334-337 yer almıştır. Yazının ardından yazarın yanıtı ss. 38-346 yer almaktadır.

Dosdoğru, Türkali'nin kitabın başına koyduğu kitabın belgesel yönüne vurgu yapan sunuşuna itiraz ederek , "Önce kitabın roman olup olmadığı belli değil. Sonra da belge diye sergilenen, eski TKP yöneticileri hakkındaki salkım saçak suçlamaların gerçek belge niteliği taşıyıp taşımadığı," der (Türkali, 2004: 335)." Yazarın, Nazif'in kişiliğinde bireyi, bencilliği savunduğunu iddia eder ve toplumcu bir yazarın böylesi bir bireyciliği benimsemesinin yadırgatıcı olduğunu söyler.[95] Kitabın ilk yarısının Nazif'in Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmasının savunmasını yaptığını ileri sürer. Kitabın ikini yarısında ise Dr. Gülşen'in TKP yöneticileriyle ilgili suçlamalarının belge niyetine yer aldığını iddia eder. Kitabın roman maskesi altında bir suçlamalar yığını olduğunu söyler. Dosdoğru'ya göre, TKP'nin illegal dönemi çalışmalarında birtakım çekişmeler, beceriksizlikler olmuşsa da bunları uluorta suçlamalar yığını halinde sergilemeye kalkışmak, en azından Yüzbaşı Abdülkadir'e (Türkali'nin sol çevrelerdeki adı) düşmemektedir.

Vedat Türkali, yanıtında öncelikle Dosdoğru'nun "Pişmanlık Yasası"nı taşlama temasını tersine çevirdiğini söyler ve bunu, onun adına utanılacak bir şey olarak gördüğünü ifade eder. Gençler, romanı daha iyi anlamışlar ve "*Romanın çarpıcı sonunda idama giden herhalde Levent değil Nazif'dir.* Tek Kişilik Ölüm *onun adıdır çünkü*.[96]" demişlerdir.

Türkali, uzun uzun TKP ileri gelenlerine ilişkin geçmişteki birtakım olayları anlattıktan sonra, Dosdoğru'nun iddia ettiği gibi kitabının dedikodulara değil, gerçek olaylara dayandığını söyler. Ardından da Dosdoğru'nun kırk yıldır nerelerde olduğunu sorar. Kendisi de bir şeyler yazmalıdır. Kemal Tahir, aykırı görünme tutkusuyla ölçüsüz eleştirilerde bulunan birisidir. Türkali ile zaman zaman takışmışlardır bu yüzden, Dosdoğru da tanıktır. Dosdoğru da Kemal Tahir'den bir şeyler kapmış olmalıdır. Ama Dosdoğru, inandığı doğruları apaçık yazmalıdır, iki yüzlülüğe düşmemelidir.

Türkali, *Tüm Yazılar Konuşmalar* kitabının "Yanıtlar" bölümündeki "IV" numaralı başlıksız yazısında (2004: 347) Emin Karaca'nın yazısında yer alan "Romana yedirilmiş TKP tarihi" ifadesine bir ölçüde itiraz ederek, kendi roman yazma tekniği hakkında şu çok önemli sözleri söyler: "Çok genelde doğru sayılabilirdi belki. Ama,

[95] Kanımızca eleştirmen, Türkali'nin, kahramanı Nazif'in bilincini yansıttığını algılayamamış, o nedenle de yanlış okuma yapmıştır.
[96] *Silgi*, Sayı 4, Mart 1990

benim tarihsel olanı romana *yedirmek* gibi bir çabam olmadı. Tersine, tarihsel olanı bütün katılığı, çiğliğiyle, roman dışı niteliklerini göze batırıcı biçimde roman olaylarının içine koymaya özen gösterdim (…) Doğal yaşamından kopmuş ağır duygusal örgünün baskısı altındaki okuyucuyu sarsan bir tür yabancılaştırma yöntemidir bu. Uyandırıp yaşama çekmektir. Somut, tarihsel olaylar bitince roman yine kendi çizgisine döner. *Böylece*, Tek Kişilik Ölüm, *roman gibi başlayıp sürer; bir ara somut gerçek olaylarla başkalaşır, romana döner gene, roman gibi de biter sonunda* (2004: 348)."

Türkali, özellikle 40'tan sonraki TKP tarihinin önemli kesitleri alınarak bir tür eleştirel şema çıkarıldığını söyler. Kendilerine düşen şeylerin neleri, nasıl kaçırdıklarını açık seçik ve içtenlikle sergilemek olduğunu söyler. "Güle oynaya yazdığımı sanmasın kimse. Keşke bu olaylar yaşanmamış olgular yıkıcı ağırlığıyla çökmemiş olsaydı geçmişimize. Katı gerçekleri söyleyebilmek için yüreğimize basmak, kaçınılmaz bir yükümlülükle acıya batmak zorundaysanız işiniz kolay değildir (2004: 349)."

"[Y]aşadıklarımı, gördüklerimi, saptadıklarımı, ne olayın biçiminde, ne söylenmiş sözlerde en küçük bir değiştirmeye kalkmadan, aslının tıpatıp aynı olarak yazıp vermeye çalıştım (…) Özellikle yaşamadığım dönem üzerinde duyduklarımda da, çeşitli kişilerden gelenleri karşılaştırmalı olarak aktarmaya, elimden geldiğince nesnel olanı bulup ortaya koymaya çaba gösterdim. Doğruluğu tartışılabilir kimi şeyleri de öylece koydum; bir bilen çıkar, düzeltir ya da tartışmaya getirir diye." (s. 349)

"Tarih kitabı değil, romandır *Tek Kişilik Ölüm*. Ancak, tarihle ilgili söylediklerinin belge niteliği taşıması gereğine yürekten inanmış bir yazarın romanı." (s. 351)

Nokta dergisinde, kendisiyle yapılan bir söyleşide [97] Vedat Türkali, *Tek Kişilik Ölüm* romanının 40'lı yıllarda kaçırılmış "an"ların eleştirel saptamasıyla, önemli tarihsel aşamalara dayalı bir şema verdiğini söyler. Devrimci girişimlerin yıkılıp kesilmesinde nesnel koşullar kadar öznel *etkenlerin*, kişisel sorumlulukların payını göstermeye çalıştığını ifade eder. Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Nâzım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı ile ilgili

[97] "Vedat Türkali ile Söyleşi", Nokta, 13 Nisan 1990, s. 15

örnekler verir. Romanıyla ilgili olarak da, "Roman tanımına alışkanlıklarına karşı çıkan bir yanı var bu kitabın," der (2004: 355)

Mihri Belli, Türkali'ye, "O romanda insan sevgisi yok. O olmadı mı yazın olarak değeri de ona göre olur," dediğini anlatır. (Özdemir, 2005: 201)

M.K. Adatepe, *Tek Kişilik Ölüm'*ü romandan çok uzun öyküye yakın görür. TKP tarihi dışındaki bölümlerin konusunu 1970 Darbesi/ Muhtırası sürecinde "iki tokatta ismini verdiği arkadaşının işkencede ölmesine neden olan", mahkûm olduktan sonra ise pişmanlık göstermesi nedeniyle cezası düşürülerek serbest bırakılan bir baba, Nazif ile, bu nedenlerden dolayı aynı zamanda örgüt arkadaşı da olan kocasını terk eden anne Doktor Gülşen'in, 1980 Darbesi sonrasında radikal bir sol örgüt üyesi olan ve idamla yargılanan oğullarını hapishanede ziyaretleri oluşturduğunu söyler.

Adatepe'ye göre öykünün ana yapısını hapishanede yakınlarını ziyarete gelenlerin içinde bulundukları ruhsal durum, mahkûm yakınları ile hapishane yöneticileri arasındaki ilişkiler, mahkûmların idarecilerin uyguladığı baskılara karşı direnişleri, açlık grevleri, tek tip elbise protestoları, görüşmeye çıkmama, görüşmelerin idarece yasaklanması, mahkumların direnişinin ateş açılarak engellenmesi oluşturur. Bu yönüyle öykü, sadece 1980 sonrası hapishanelerin genel durumunu anlatmaz, gözaltında kaybolma olayları, 1990'lı yıllarda yaşanan hapishane baskınları, açlık grevleri ve mahkûmların tedavilerinin engellenmesi vb. olaylarla, aynı zamanda hapishanelerde bugüne kadar süren durumun saptanması da olduğunu belirtir.

Yazar, Türkali'nin TKP tarihini açıkça ilk kez 141. ve 142. maddelerin kaldırılmış olmasının da getirdiği "güvenli hava" içinde *Tek Kişilik Ölüm* romanında İlyas Tartan, Doktor Gülşen ve Semih Deren arasında geçen konuşmalar ile İlyas Tartan'ın notları arasında anlattığını söyler. Nâzım muhalefeti, Hacıoğlu Salih - Dr. Şefik Hüsnü "çatışması", Mustafa Suphi ile ilgili Dr. Şefik Hüsnü'nün "Zıpır maceraperest" demesi, Atatürk'ün "komünistliği", Yirminci Kongre'de Stalin üzerine yapılan açıklamalar, Şevket Süreyya (Aydemir)- Vedat Nedim (Tör) olayları, 1925 Takriri Sükun Yasası ile TKP'nin "tuzla buz edilişi," Desantralizasyon, 44, 46, 51 tutuklamaları, vb. olaylarla TKP

tarihi *Tek Kişilik Ölüm*'ün üçüncü bölümünde çok kısa özetlendiğini söyler. *Güven* romanında bu özeti ayrıntılı biçimde anlatacaktır.[98]

2.4.3. Yapı

Tek Kişilik Ölüm romanı temel olarak ayrı ayrı anlatılan iki hikâye üzerine inşa edilmiştir: Nazif'in hikâyesi, Doktor Gülşen'in hikâyesi. Yirmi yıl önce boşanmış olan bu iki kişiyi oğulları Levent'in durumu birleştirmektedir. Dolayısıyla ortada Koca-karı-oğul üçgeni söz konusudur. Bu üçgenin ana teması "döneklik" kavramıdır. Nazif, 1951'de yasadan yararlanarak fikrinden dönmüştür. Şimdi de oğlunun aynı yasadan yararlanarak dönmesini istemektedir. Anne, "dönek" olduğunu düşündüğü kocasını yirmi yıl önce terk etmiştir. Şimdi idam cezasına çarptırılmış oğlunun kocası tarafından ikna edilmeye çalışılmasına karşı çıkmakta, kendisi oğlunu ikna etmeye gayret etmemektedir, direnmektedir.

Gülşen'in hikâyesi içinde, oğlu Levent ve kocası Nazif ile ilişkileri anlatılırken, gönül ilişkileri ve siyasal ilişkileri de anlatılır. Ayrıca Gülşen'in hikâyesi içinde, intihar eden İlyas Tartan'ın dokuz sayfalık "notları" vardır. Bu notlarla birlikte romanında arka planında Türkiye Komünist Partisi tarihi ve önemli olaylarıyla birlikte iç çekişmeleri anlatılırken, birçok yan hikâye ile hapishanelerde hüküm süren baskıcı ortam da yansıtılmaya çalışılır.

2.4.3.1. Vaka

Nazif ile Gülşen, üniversite sıralarında tanışmışlardır. Örgüt içinde faaliyet göstermekte, çeşitli tartışmalar yapmaktadırlar. Müslim de arkadaşlarıdır. Evlenirler. Ancak Gülşen, evlilikten mutlu olmaz. Bu arada çocukları Levent doğar. Levent'in yetişmesinde yeterince ilgili olmazlar. Nazif tutuklanır. Sorguda arkadaşı Müslim'in

[98] www.mkadatepe.de/pdf%20dosyalari/**Türkalinin**%20**roman**lari.pdf; (Erişim: 23.07.2015)

adını vererek onun yakalanmasına neden olur. Karısını Müslim'den kıskanmaktadır. Müslim, işkencede ölür.

Nazif, kendisine önerilen Türk Ceza Yasası'nın 141. maddesinin 7. fıkrasından yararlanır ve cezasının dörtte üçü silinir. Cezaevinden çıktığında karısı Gülşen onun karşısına çıkarak onu döneklikle, katillikle, hainlikle suçlar ve boşanır. Kendisi de doktorluk görevini yürütmek üzere Levent'i de yanına alarak Doğu'ya gider.

Nazif, hapisten çıktıktan sonra uzun süre parasız kalmıştır; Ankara'da Kültür Bakanlığına bağlı bir kuruluşun kitaplığında çalışmaya başlar. Doğu'dan kilimler getirtip satar; sanat eleştirmenliği yapar. Bir tür sanatın kurtarıcılığına sığınmış olur. Ayrıca kanundan yararlanma konusunda kendisini haklı bulmaktadır. Bu süreçte oğluyla pek fazla ilgilenmez. Gülşen'e yakın olmak istememektedir. Kendini bu yüzden zaman zaman suçlasa da tutumu pek fazla değişmez. İstanbul'a dönmüş olan karısının yanındaki oğlunu ancak birkaç kez görür.

Doktor Gülşen, İlyas Tartan ile tanışır. İlyas Tartan, eski tüfeklerdendir. Parti'nin gizli tutabildiği az sayıdaki kişilerden birisidir; çok şey bilmektedir. Nâzım Hikmet'in yakınında bulunmuştur. Gülşen, İlyas Tartan'dan anılarını yazmasını istemiştir. İlyas Tartan, kör olmaktadır, iyileşemeyeceğini düşünmektedir. İntihar eder. Gülşen, onun geride bıraktığı dokuz sayfalık notlarını okur, TKP ile ilgili gerçekleri ve fikirlerini öğrenir. Doktor Gülşen, Doktor Kerim ile ilişki kurmuştur. Ondan da TKP'nin tarihini, iç ilişkilerini, önemli olaylarını, arka plandaki gerçekleri öğrenmiştir. Gülşen'e devrimci etkiyi yapan ilk kişi Müslim'dir; ancak asıl etkiyi Kerim yapmıştır. Bu çevrede Kerim'in tanımadığı kişi yoktur. Gülşen de parti büyüklerini onun aracılığı ile tanır. Kerim, daha sonra bir avukat ile evlenir. Sonra da sirozdan ölür. Gülşen daha sonra hukuk profesörü Semih Deren ile ilişki kurar. Gülşen, örgütten atılmıştır ve adı basında duyulmuştur. Ölüm tehditleri alır. Silahlı saldırıya uğrarlar. Bu olaylar onu intihar duygusuna sürükler ama Semih, olgun konuşmalarıyla ona güç verir.

Yetmişli yıllara gelindiğinde Türkiye'de silahlı eylemlerde birçok kişi hayatını kaybetmiştir. 12 Eylül'de, hapishanelerde mahkûmlar işkencelere maruz kalmaktadır. Levent de silahlı bir eylemci olmuştur. Bunu fark eden Gülşen, silahlı eylemleri onaylamaz; geçmiş üzerine, doğru ve yanlışın ne olduğu üzerine düşünür, ne yapması

gerektiğine karar vermeye çalışır. Levent'i engellemek ister. Bu arada Doktor Gülşen, yurtdışına gitmiş, orada eskilerden Doktor Nurettin'le tanışmış, dost olmuş birlikte olmuştur. Levent, bir eylemde adam öldürme suçuyla yakalanır. Suçlamayı kabul etmez. İşkence görür, idama cezasıyla yargılanır. Cezaevlerinde koşular ağırdır; mahkûmlar isyan etmekte, görüşe çıkmamaktadırlar.

Doktor Gülşen ve Levent'in devrimci sevgilisi Yurdagül, mahkûmlara destek olmaya çalışırlar. Bu arada devlet, yine Pişmanlık Yasası'nı gündeme getirir ve aileleri çocukları ikna etmeye davet eder. Nazif, bu yasadan yararlanmanın sona ereceği gün Gülşen'e haber vererek Levent'i ziyarete gelir. Gülşen, Nazif'in Levent'i kurtarmak için onu ikna etmeye çalışacağını düşünerek cezaevine gider. Kendisi artık kararı Levent'e bırakmıştır. Yönetim, Levent'i ikna etmesi için Nazif'e telkinlerde bulunmuştur. Nazif ile Gülşen, Levent'in karşısına çıkarlar. Nazif, Levent'i ikna etmeye çalışır ancak Gülşen böyle bir çabaya girişmez. Levent, Nazif'i dinlemeyecek, onun gibi dönek olmayacaktır.

Gülşen, babalık bağı yüzünden Levent'e acıyan, bu yüzden vicdan azabı çeker görünen Nazif'in canını acıtmak için Levent'in babasının kendisi değil Müslim olduğunu söyler. O nedenle de Levent'in ölümüne üzülmesine gerek olmayacaktır.

2.4.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Tek Kişilik Ölüm romanında üçüncü kişi anlatıcı hâkimdir; ancak bu anlatıcı iki kişinin yansıtıcı bilincini, bakış açısını kullanır: Nazif ve karısı Doktor Gülşen. Fakat romanın içinde yer alan İlyas Tartan'ın notlarında İlyas Tartan'ın bakış açısı vardır. Romanın sonunda ise Levent'in bakış açısına, çok kısa olarak yer verilir.

Romanın "I CEZAEVİ DUVARLARI" ve "II İKİNCİ GÖRÜŞME" adlarını taşıyan ilk iki bölümünde Nazif'in bakış açısını görürüz. Anlatıcı üçüncü kişi anlatımıyla başlar, serbest dolaylı anlatım ile sürdürür. Arkasından Nazif'in birinci kişi anlatımına geçer.

> Ankara otobüsünden sabah sekizde inip de, Topkapı'daki terminalden doğru buraya gelince, karşıki kapıda o da dolanmıştı bir süre. Görüşme onda başlayacakmış. Barakadan çıkıp minibüse giden yaşlı kadın bu kahveyi gösterdi; en iyisi burada beklemekmiş (…) **Kalıp kapıya gitsem,**

> **görüşmecilere mi karışsam?** Böyle uzaktan gözlemek daha iyi geliyordu. **Belki Doktor Hanım da ordadır! Gelmeyeceğim demiş, gelmez!** Yadsımaya çalıştığı bir kırgınlıkla Doktor Hanım dediği doktor Gülşen, Levent'in, cezaevindeki oğlunun annesiydi. Yirmi yılı geçiyordu, ayrılalı beri görüşmemişlerdi. (s. 2)

Anlatıcı, kritik anlarda anlatımı bütünüyle Nazif'e bırakır. Bu anlarda, siyah dizdiğimiz satırlar, iç diyalog yöntemi uygulandığını görürüz.

> Gülşen acımasızdı, katıydı. Kaskatıydı. **Bir süre özendim ben de. Parçalandım. Bunu bugün söylüyorsun. Yo, o günler de biliyordum. O yüzden yitirdim ne yitirdimse. Gülşen benden her vakit güçlü oldu; doğruydu anlamına gelmez bu. Ona sorarsan hayının biriyim ben. Öyle miyim? Peki niye soruyorsun?** (s. 3)

Romanın "III KARAR" başlığını taşıyan bölümünde Doktor Gülşen'in bakış açısına geçilir.

> Sabahın erken saatinde kendini beşinci kattan atmış İlyas Tartan'ın, hastanenin ardındaki beton avluda kan, et, kemik yığını gövdesini gördüğünden beri, başka bir dünyada yaşıyordu Doktor Gülşen (…) Gözlerindeki glokom ameliyatı için İlyas Ağbi'yi biraz da Gülşen'in üstelemesiyle yatırmışlardı hastaneye. Daha dün akşam odasında uzunuzun konuşmuşlardı. Yapacağı bu çılgınca iş için hiçbir ipucu vermemişti İlyas Tartan. **Yaşamı boyu gizli çalışmış adam!** Öyle değildi oysa; durgun, kara gözlerini boşluğa diker gibi bakışında, ara sıra dökülüveren sönük, ölgün tümcelerinde ancak şimdi çözümleyebildiği bir kopuşun, her şeyi boşlayarak çekip gitme isteğinin bütün belirtileri vardı. **Doktorluğum da bu kadar işe yarıyor demek. Doktorluğum mu kaldı!** Pişmanlık yasasından yararlanmak için başvurunun son günüydü bugün. (s. 171)

Siyah dizdiğimiz satırlarda, iç monolog yöntemiyle, Gülşen'in birinci kişi anlatımını görürüz.

Doktor Gülşen'in bakış açısının kullanıldığı bu bölümde Doktor Gülşen'in TKP ile ilişkileri hakkında uzun uzun düşündüğünü görürüz. Bu düşünceler onun birinci kişi anlatımıyla verilir:

> Düşünmeye de başladı; neydi bu geçmiş bağı? Kim, ya da kimlerdi geçmişin sağlıklı temsilcileri? Kalıtı nasıl açıklayacaktık? Dışarı kaçıp oralarda sekreterliğini duyuran kişi, geçmişte kim var, kim yok, çoğunun adını hayına çıkarmak için pundunu bulmaya kalkarsa, o karmaşa buraya yansımasın olur mu? Yasal partinin yönetici kadrolarında, hadi korku demeyelim, tedirginlik var. Eski yasadışı örgütü sürdürme suçlamasından kurtulmak için, ister kendi adlarına deyin, ister parti adına "önlemler" almakla yükümlü sayıyorlar kendilerini. (s. 224)

Romanda İlyas Tartan'ın notları onun birinci kişi ağzından italik olarak dizilmiş biçimde verilir:

> *İlk uyanışım Kolej'de Nâzım'ın şiirleriyle oldu; sonra da Nâzım'ın kendisinden aldım ne aldımsa. Bizim hala oğlunun Beşiktaş'taki evinde tanıttılar beni. Daha bıyıklarım yeni terliyor. Parti gençlik koluna alınmışım; öyle dedi Nâzım Ağbi. (s. 232)*

Romanın sonunda, kendisini görmeye gelen annesine ve babasına karşı Levent'in şu iç diyaloğunu okuruz:

> Biri konuşuyor, öteki susup duruyor. Bizi dinliyormuş. Böyle değil, yakınımda olmalısın sen. Kızgınlıkla bakma bana! Seni çok sevdim anneciğim. Birilerini öldürürken de seviyordum seni. Ölümü göze almanın, gereğinde dostça karşılamanın coşkuculuğu var, bunu senin bilmemen olmaz, yitirirsem benden ne kalır? Boyun eğmemden mi korktun? Ne işin var bu adamın yanında senin? Uzun yıllar boyu bana söylemediklerini de biliyorum. Yüreğimizdeki par par ışığı bu zavallının soluğu söndürebilecek olsa çoktan kararırdı içimiz. Kovayım diye mi getirdin? Bu senin işin; çocuk edinmişsin böyle birinden!.. Neyim benziyor bu adama benim? Ölümü düşünmüyorum bile. Daha vakit var! Bakarsın yıkılıverir bu duvarlar! Delinir bir yerinden. Yaşamaktan korkanlar içindir ölüm. İlmeğe giden bir iki basamağı göze alamıyorsan, sen de sıradan birileri gibi bütün pisliklere katlanacaksın. Hani devrimciydin?.. Seni seviyorum anneciğim. Yurdagül nerde? Çoraplarım yırtıldı. Getirdiğin pijamayı da bir giyişte patlatıverdim; kilo da almadık ya... Ne uzun beş dakika bu! Bitse de gitseniz artık!(s. 334)

2.4.3.3. Kurgu

Yazar, vakayı, ayrı ayrı tarihlerde gerçekleştirilen üç cezaevi görüşmesi üzerinden, üç parçaya bölerek anlatıya dönüştürmüştür. Bu kurgulamada şimdiki zaman ve geçmiş zaman ilişkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Hikâye, geçmiş zamanda yer alan nedenler, şimdiki zamanda yer alan sonuçları belirleyecek şekilde biçimlendirilmiştir.

Üç bölüme ayrılmış romanda her bölüm, kahramanların, adı verilmeyen fakat Metris Cezaevi olduğunu düşündüğümüz cezaevini ziyaret saatiyle başlar. İlk iki bölüm, Nazif Durak'ın, dört ay arayla, oğlu Levent'i iki ziyareti için ayrılmıştır. Son bölüm, Doktor Gülşen'in, yine oğlu Levent'i ziyareti için ayrılmıştır; fakat bu ziyarete, cezaevi içinde eski kocası Nazif de katılacaktır.

Romanda üç bölümün de başlangıcı aynı şekildedir. Romanın şimdiki zamanında, ziyaret saati başlamadan önce, her bölümün kahramanı, cezaevinin karşısındaki kahvehanede oturur. Ziyaret saatinin gelmesini beklerken çevreye bakarlar, o anda olup bitenlere ilişkin gözlemlerini yansıtırlar. Daha sonra onları buraya getiren geçmişte yaşanmış olayları düşünürler; kendileri, boşandıkları eşleri, başka ilişkileri, çevreleri, oğulları Levent, Parti ilişkileri, siyaset, TKP hakkında bilgi verirler. Vaka, şimdiki zamandan geriye doğru yapılan bir iç yolculuk içinde bütünlük kazanır. Bu iç yolculukta kişilerin bireysel tarihlerinden, onların ilişkileri üzerinden Türkiye'nin yakın dönem sol, özellikle de TKP tarihine doğru bir açılım yapılır.

İlk iki ziyaret Nazif Durak'a aittir. İki ziyaretin kurgusunu ayrı ayrı vermekte yarar vardır.

2.4.3.3.1. Birinci Ziyaret

Anlatıcı birinci ziyarette, romanın ana kahramanlarından biri olan Nazif Durak'ın "dönekliği" çerçevesinde kişiliğini, yaşadıklarını ve ruh halini, öncelikle eski karısı Doktor Gülşen ve idamla yargılanan oğlu Levent, yeni tanıştığı Levent'in sevgilisi Yurdagül ve onlar vesilesiyle şimdiki cezaevlerinin baskıcı koşulları ve işkencede ölümüne sebep olduğu Müslim üzerinden anlatır.

Kurguyu şimdiki zamanda yaşananlar ve geçmiş zamanda yaşananlar olarak ikiye başlık altında incelmenin, yazarın bu romandaki tekniğini anlamamızı kolaylaştıracağı kanısındayız. Şimdiki zamanla geçmiş zaman arasında yirmi altı yıllık bir zaman dilimi vardır. Anlatı, bu zaman dilimi içinde gider gelir.

Şimdiki zamanda başlayan anlatı, kimi durumlarda kahramanın hatırlaması yoluyla, kimi durumlarda da anlatıcının anlatması, bilgi vermesi yoluyla geçmişe giderek oluşturulur.

2.4.3.3.1.1. Şimdiki Zamanda Yaşananlar

Kurguda, şimdiki zamanda gerçekleşen olaylar aslında fazla değildir. Bunları, birbirini izleyen altı sahnede ele almak mümkündür.

1. Nazif cezaevi karşısındaki kahvede oturup görüş saatinin gelmesini beklerken çevrede olup bitenleri de gözler. Bir yandan da düşünür. Ankara'dan sabah gelmiştir, saat onda başlayacak olan görüşme vaktini beklemektedir. Anlatıcı, Nazif'in kişiliğini olaylar, olgular ve kişilerle ilişkileri üzerinden yavaş yavaş oluşturacaktır. Onun ruh halini gösteren şu cümle, oğluna uzaklığını yansıtmaktadır: "(…) bunca yıl sonra oğluyla görüşmek üzere cezaevi kapısında beklemenin, yerleşip kalacakmış gibi çöken ağırlığını sürekli bir dirençle dağıtmaya çalışıyordu." (s. 2)

> Kalkıp gitsem, görüşmecilere mi karışsam? Böyle uzaktan gözlemek daha iyi geliyordu. Belki Doktor Hanım da ordadır! Gelmeyeceğim demiş, gelmez. Yadsımaya çalıştığı bir kırgınlıkla Doktor Hanım dediği Doktor Gülşen, Levent'in, cezaevindeki oğlunun annesiydi. Yirmi yılı geçiyordu, ayrılalı beri görüşmemişlerdi. (s. 2)

Anlatıcı, bu paragrafta hem kendisiyle hem de ailesiyle ilgili olarak oldukça fazla bilgi vermiştir. Bu arada, görüşmecilerin arasına karışmamak, "uzaktan gözlemek"; eşine "oğlunun annesi", "Doktor Hanım," demek onunla yirmi yıl görüşmemek, Nazif'in nasıl yalıtılmış bir karakter olduğunu ortaya koyan unsurlardır.

Anlatıcı, bundan sonraki aşamalarda Nazif ile Gülşen ve Levent'in ilişkisi üzerine odaklanacak, anlatma yöntemiyle bilgiler verecektir.

> Yıların silip yok edemediği, düşmanlıktan da öte bir şeyler var aramızda. Levent var! Yirmi yılı aşkın ayrılık serüveni, cezaevi kapısında da bitmemiş, belleğinden sürüp atmak istediği ne varsa, önlenemez bir akışkanlıkla bu soğuk kışla cezaevi karşısındaki kahvede dolup taşıyordu yüreğine. (s. 3)

Bundan sonra devreye "bellek" girecektir. Şimdiki zamanda olup bitenlere paralel olarak, geçmişte yaşananlar bellekten sökün edip gelecektir.

> Cama doğru yayılan duman bulutuna takılıp kaldı. Sorgulama, hesaplaşma yeri mi burası? Yine mi sorgulama, hesaplaşma; yirmi yıl önce gene cezaevi kapısında başlamadı mıydı? Sesli sessiz sürüp geliyor o günden beri. (s. 5)

Nazif, kendinden memnundur; "Yanılan onlar." (s. 4)

Karısı Gülşen için şöyle düşünür: "Gülşen acımasızdı, katıydı. Bir süre özendim ben de. Parçalandım. Bunu bugün söylüyorsun. Yo, o günler de biliyordum. O yüzden yitirdim ne yitirdimse (…) Ona sorarsan hayının biriyim ben Öyle miyim? Peki niye soruyorsun?"

Levent için söyle düşünür:

> Levent'i asacaklarsa bir gün… Tökezliyordu bu noktaya gelince (…) Yılardır ilkesiyle baş başa sürüp giden yaşamının en beklenmedik günlerinde kemende takılmış bir yerini kurtarmaya çalıştıkça daha da sarılıyordu ipler. Boğazıma da dolanacak mı? Levent'i astıkları gün! Gerçek göremiyordu böyle bir olasılığı. Ne kadar genci astılar; gerçek değil miydi onlar? (s. 10)

Levent, birilerini öldürmüştür. Nazif, bunu devrimci annesinden mi öğrendiğini merak eder. "Niye oturup konuşmayız bu kadınla biz? En aşağılayıcı sözlerle sövüp sayarak kovduktan sonra beni, yıllar geçti diye, karşı karşıya geçip çocuğumuzu mu konuşacağız! Yapabilecek misin? Niye olması? Benim dışımda bütün bunlar." (s. 11)

Levent'in asılmak için ortaya atılmasının kendilerinden öç almak iççin düzenlediği bir oyun olabileceğini de düşünür. Mavi blucinli bir kız dikkatini çeker. Görüşmenin başlaması için sabırsızlanır. "Toplumu kurtaracak gücüm mü var benim?" Levent'e kızar, gitmeyi düşünür bir an. Sonra şöyle düşünür: "Nasıl bir çıkmazdadır genç adam, bilmem mi? Biliyordu aslında. Kendi çıkmazıydı bu."

Kapıya doğru giderken, "Müslim'i yakalamayacaklar mıydı ben söylememiş olsam?" diye düşünür. Hava soğuktur. Çevresindekilere bakarak, Ankara'da tutuklandığında da böyle soğuk olduğunu düşünür. O günden bu yana pek bir şey değişmemiştir, "Ben yokum aralarında, bunların içinde işim ne benim?" (s. 16)

2.Kimliğini verip cezaevinin koridorlarından geçerek salona girer, gözlemlerde bulunur.

Salon kahveden daha kalabalıktır. İçerdekilerin aylarca görüşmeye çıkmadığı olmaktadır. İkide bir açlık grevinde ölmektedirler… "Kan döküyorlar; başka nasıl olacaklardı?"

Görüşmeye çağırmaya başlarlar. Beşinci koğuşa daha zaman vardır. Koridorlarda resimler görür. Buradan, bir bankanın bastırdığı Osmanlı Minyatürleri kitabına yazdığı önsöze geçer, baskıdadır. Buradan sanata geçer. "Yaşanmaya değer ne var dünyada sanat olmasa." (s. 24) İki yıldır İtalya gezisi düşünmektedir. Michelangelo'ları, Leonardo'ları yerinde görmek istiyordur, ertelemek zorunda kalmıştır.

Derinden bir uğultu gelir. Cezaevindendir. Birileriyle konuşur, hangi koğuştan geldiğini anlamaya çalışırlar. Bir adam kimi göreceğini sorar, Levent Durak, cevabını alınca adamın anlamlı anlamlı "eveet"demesiyle Nazif, adamın kendisinin "dönek" olduğunu bildiğinden kuşkulanır.

Burada kendi geçmişini, Müslim olayını anlatmaya başlar.

3. Koridorlarda olup bitenler vardır, bağırıp çağıran bir kadını bir odaya çekip alırlar.

Bu sırada erler bir kadını götürmeye çalışırlar. Kadın çığlık çığlığa bağırmaktadır: "Bulgar yapmaz sizin yaptığınızı…" (s. 37) Kadın engellemelere aldırmamaktadır: "Öldürün isterseez…"

Nazif, olay üstüne düşünür. Burada bulunmak ona anlamsız gelir. Buraya Doktor Gülşen gereklidir.

Konuşmalar arasında hepsinin kurtulmasını isteyenler olur. Nazif bunu anlayamaz. Ona göre insan en çok kendi çocuğuna üzülür. Levent olmasa burada bir işi olmayacaktır. Kuşkusuz bu satırlar, onun bireyselliğinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Tekrar geçmişini düşünmeye başlar. "Bu dünya karmakarışık. Hep böyle gidecek. Düzeltmeye kalkan biraz daha bozuyor. Öyle değil mi? Bir yenilmişlik duygusuyla baktı çevresine. Görmeden bakıyordu (…) Ne kazanabiliyoruz başkaldırmakla? Önünde sonunda oturup içimize, eziyorlar bizi. Ezenler değişiyor belki." (s.46)

Buradan yine Müslim olayına geçer.

4. Levent'in sevgilisi Yurdagül ile tanışır.

Nazif'in kahvede gördüğü blucinli kız, Yurdagül'dür. Yurdagül, Nazif'i, Levent'in bir sanat dergisinde gösterdiği fotoğrafından tanımıştır. İki yıl tutuklu kalmıştır. Tutuksuz yargılanmaktadır. İki paket göndermek ister Levent'e. Giysi vardır. Sağmalcılardakilerin açlık grevine yeniden başladıklarını bildirmesini ister bir biçimde. Nazif, buna izin vermeyeceğini söyler. Yurdagül, kaç kişiyi işkencede öldürdüklerini, Dayak, baskı, her türlü aşağılamada bulunduklarını söyler. "İnsanlığınızı çiğniyorlar; ne yapacaksınız?" (s. 56)

Yurdagül, bunun bir savaş olduğu görüşündedir. "Sizden istediğim, oğlunuza bir çift söz söylemenizdi. Siz bilirsiniz." Nazif, sarsılır. "Benim savaşım değil bu; yokum ben." "Ah bu aptal gençlik!" Bunların bir şey getireceğine inanmadığını söyler.

Açlık grevi yüzünden içeride ikilik doğmuştur. Bir haber belki de birleşmelerini sağlayacaktır. Sloganlar kesilmiştir. Nedenini Yurdagül, coplarla, sopalarla içeriye saldırmaları olarak gösterir.

Nazif, Levent'in adam öldürüp öldürmediğini sorar; Yurdagül, bunu sormaması gerektiğini söyler. Silah iki kişiyi öldürmüştür ama Levent, tabancanın onun olmadığını söylemektedir.

Nazif, Yurdagül'ü yeni kuşak Doktor Gülşen'e benzetir. Kendisini yalnız hisseder.

Yeryüzünde görecek çok sanat eseri vardır. "Güzel şeyleri görmek güzel. Biz niye böyle acılara batmışız?" (s. 64)

Yurdagül, duvardaki resimlerin yönetime sığınan mahkûmlar tarafından yapıldığını söyler. Yurdagül, halka yolunu göstermek gerektiğini söyler. İşlerin düzelmesi halkın kazanmasına bağlıdır. Onlara düşen görev halkı uyandırmaktır. Nazif, acıyarak bakar ona.

Nazif, bu kuşağın kendilerini anlayamayacağını düşünür. Kendi kuşakları cinsel yönden doyumsuzdur. Bu kuşaklar daha güçlüdür.

Yurdagül, geçen hafta hazır ola geçmedikleri için Leventleri bayıltıncaya kadar dövdüklerini anlatır. Sindirmek için yapıyorlardır. Bu yüzden açlık grevine belki de kendileri de katılacaktır. "En güçlü dilekçemiz belki de." (s. 75)

5. Komutan Yurdagül'ü ister.

6. Leventlerin koğuşunun görüş sırası gelmiştir. İlk ziyaretin anlatıldığı bölüm burada sona erer.

Bu altı sahnede sergilenen şimdiki zamandaki olaylar sırasında; Nazif'in gerçekleşmekte olan olaylar hakkındaki düşüncelerini, sorgulamalarını, değerlendirmelerini, yargılamalarını, suçlamalarını, savunmalarını ve duygularını okuruz. Nazif'in oğlu ile görüşmesi hakkında bilgi ise burada verilmez.

2.4.3.3.1.2. Geçmiş Zamanda Yaşananlar

Nazif, şimdiki zamanda yaşananlar hakkına düşünür ve konuşurken, yoğun bir hesaplaşma içinde, geçmişte yaşadıklarını düşünür, olayları ve kişileri anlatır. Bu düşünme eylemine vesile olan şeyler ise, şimdiki zamanda gördüğü bazı uygulamaların geçmişi çağrıştırmasıdır. Bu çağrışıma yol açan ilk şey, öncelikle cezaevi sahnesidir.

“Yine mi sorgulama, hesaplaşma; yirmi yıl önce gene cezaevi kapısında başlamadı mıydı? Sesli sessiz sürüp geliyor o günden beri.” (s. 4)

İlk hesaplaşma, oğlu Levent’le birlikte annesi Doktor Gülşen’le olacaktır. Çünkü burada bulunma nedeni Levent’tir. Nazif’in düşünmelerinden, anlatıcının anlatımından özetle geçmiş hakkında bilgiler ediniriz.

Nazif ile Doktor Gülşen ayrılmıştır. Levent, annesinin yanında büyümüştür. Annesi Doğu’da doktorluk yapmış, İstanbul’a geldiklerinde Levent yedi yaşına varmıştır. Nazif, oğluyla bir iki kez görüşmüştür. Nazif, Kültür Bakanlığı’na bağlı bir kuruluşta işe girene kadar uzun süre işsiz kalmıştır. Kendisini sanata, Türk sanatlarının nitelikli ürünlerine, seccadelere, halılara vermiş, bu alanda tanınmıştır. Oğlunun silahlı eyleme atıldığını duyunca yirmi yıl önce cezaevi kapısında bırakıp gittiği sorun gündeme gelmiştir. Nazif, bu duruma gelişinde annesinin katkısını düşünür. “ Bunlar da dinamitle oynayan bir tür Stalinciler değil mi?” (s. 8)

Levent, lise yıllarında Ankara’da, babasına kitaplıktaki Marx’ı, Lenin’i göstererek, “Gene okuyor musunuz bunları?” dediğinde Nazif, “Her şeyi okurum ben,” deyince levent, “ Okuduğunu unutmamak gerek,” demiştir; “unuttu mu çakıyor insan.” (s. 8) Nazif, bu sahneyi sık sık hatırlayacak, utanacaktır. Kendisi, Levent’in gözünde, arkadaşlarını ele vererek cezasının dörtte üçünden kurtulmuş bir devrimcidir.

Nazif, devrimci olmuştur ama kendisine göre gözleri kapalı birisi olmamıştır. Arkadaşlarını onaylamıyordur. Müslim’i kendisi söylemese de polis yakalayacaktır zaten. Müslim’in Gülşen’le olduğunu da polis söylemiştir.

Nazif, üniversitede iken altı yıl Gülşen ile birlikte olmuştur. İlk dört yıl arkadaş olarak, son iki yıl evli olarak yaşamışlardır. Müslim’i, Gülşen’e Nazif tanıştırmıştır. Ancak, belli etmemeye çalışsa da Müslim’i kıskanmaktadır.

Nazif, isyan eden mahkûmların seslerini dinlerken yasadaki maddenin özel fıkrasından yaralanarak cezasının dörtte üçünü kaldırmanın yolunu anlatan asker yargıcı hatırlamaktadır. Karısı bir tanıdıklarının evinde ağır ateşle yatmaktadır. Polis Müslim’in peşindedir. Müslim, yeniden kurulan örgüt ilişkilerinde ataktır. Nazif, saklananları da ele

vermemiştir. Sadece ben bu oyunda yokum, deyip çekilmiştir. Ötekiler ondan önce her şeyi zaten anlatmışlardır.

Nazif, hücreye atıldığında derinden gelen çığlıklardan, uykusuz gecelerden, beklemekten tükenmiştir. Yalnız kalmıştır. Arkadaşları tutuklanmıştır.

Nazif, örgüte Gülşen için girmiştir. Ama bunu sonradan anlayabilmiştir. İki yıllık evliliğinde onu aşırı kıskanmıştır. En anlamadığı süre evlilik boyu yaşadıklarıdır. Sanatsal meselelere kaptırmıştır kendisini sonra, iyice yalnızlaşmıştır. Müslim, Elazığlı bir Kürt'tür. Poliste, Müslim'in adını söylediği anda yanlış yaptığını anlamıştır. Müslim, sorgulamada ölmüştür. Müslim, dışarıdadır; Gülşen de dışarıdadır. Bir olasılık olarak buluşacaklardır. Polis, Müslim'in Nazif yokken eve gidip geldiğini söylemiştir. Nazif, ise poliste Müslim'in Gülşen de değil Jale'de olacağını söylemiştir. Müslim kendisinden ölerek öç almıştır. Kendisi, Müslim gibi kahramanlığa kalkışmamıştır; kalkışsa şimdi yaşamıyor olacaktır.

2.4.3.3.2. İkinci Ziyaret

Nazif'in ikinci görüşmesi ilk görüşmeden dört ay sonradır. Levent artık idam hükümlüsüdür. Üç aylık görüşme boykotu bitmiştir.

2.4.3.4.2.1. Şimdiki Zamanda Yaşananlar

Şimdiki zaman, beş sahneden oluşur.

1. Nazif, minibüsten inince yine aynı kahveye gelmiş, oturmaktadır.

Nazif, Levent'in idam hükümlüsü olmasında Gülşen'in payını düşünür. "Bu çocukların kanına girenler de gene sizler değil misiniz?" (s. 90) Nazif'in böyle düşünmesine neden olan şey, Parti ilişkisidir.

> "Tek doğruları Stalin söylüyordu, değişmez doğruları! Ne oldu sonra? (…) O pislikler ortaya dökülünce kaç komünist çıktı yanıldığını söyleyen, yüreğinde gerçekten acı duyan?" (s. 90) Bunları Doktor Gülşen'le tartışamayacağını bilir. Çünkü Doktor ona yine korkak, dönek, hayın, katil diyecektir. "Koca bir dönemin hesabını soracağım ben de ona." (s. 90)

Aslında bu cümlenin, romanın ana amacını dile getirdiği söylenebilir. Ancak Nazif, aşırı gittiğini düşünür; bu çocukların sorumluluğunu onlara yüklemenin tartışılabilir yanları vardır. Önemli olan suçlamak değil, doğrulara varmaktır. "Levent'i sen büyüttün; sokaklarda kıyımlara kalkışarak toplumu kurtarmaya kalkışmayı da senden mi belledi? Değilse, niye önlemedin? Oğlu asılacak ana olarak duyacağın acı çıldırtıyor beni, ayıp değil ya. Onur payı var diye korkuyorum bu acıda!" (s. 91)

Nazif, gözleriyle Yurdagül'ü arar. O'nun ne düşündüğünü merak eder. Yiğitlenmeye kalkar mı? Belki de kalkacaktır. Kendisinin yapısını buna elverişli olmadığını düşünür. İnandığın doğrultuda, oğlunu da sevgilisini de gözden çıkarmak gerekmektedir belki de. "Önce kendini… İş orda başlıyor!" (s. 91) Nazif, bunun biraz da doğa işi olduğunu düşünür. "Elinde olmayan nedenlerle dendi mi biter." "Benim yapım da elverişli değil böyle ağır özveriye demek." Namuslu olduğunu düşünür.

Anlatıcı, yoğun olarak aradan geçen dört ayda Nazif'in yaptıklarını, yaşadıklarını anlatacaktır. İlk görüşmenin nasıl olduğunu, Avrupa gezisini, Zekiye ile ilişkisini anlatacaktır.

2.Cezaevine girer.

Bir subay görüşlerin kaldırıldığını bildirir. Tepkili kalabalık çocuklarını görmek istemektedir. General gelmiştir, komutanı da göremezler. Bazı koğuşlar açlık grevine başlamıştır, görüşmeye çıkmamaktadırlar. Nazif, komutanla görüşmek istediğini söyler. Bunun için dışarıdan, mermerciden komutana telefon etmesi gerekmektedir. Dışarı çıkıp telefon eder. Binbaşı kendisiyle görüşecektir. Kendisi içeri girerken görüşmeciler dışarı çıkarılıyordur. Tereddüt eder, ayrıcalıklı bir konuma düşmüştür, kalabalık onu seyretmektedir.

3. Komutanla görüşür.

İçeride binbaşı, psikolog ve iki kadın vardır. Yönetim, çocukların tümünü hasta olarak kabul ediyordur. Uzun çabalar sonucu iyileşme belirtisi gösterenler yönetimle iş birliği kuruyorlardır. Böylece yaşam koşulları düzeliyor, cezaları küçülüyordur. Ama Levent, ters yaklaşmaktadır. Nazif, Levent'in onu dinlemeyeceğini söyler. Komutan, Levent'in iki kişiyi öldürdüğünü söyler. "Bırakalım keyfince dolaşsın mı?" (s. 100) Oğlu görüşmeye çıkmıyordur.

Koridordan bir kadın çığlığı gelir. Kadını susturamamaktadırlar. Kadın binbaşının karşısına dikilir. "Ben otuz yıldır çalışan bir iş kadınıyım Binbaşı," diye başlar ve Bulgar ordusu için değil Türk Ordusu için vergi ödediğini söyler. "Bulgar ordusu yapmaz sizin yaptığınızı." (s. 103) Görüşmeye çıkmama kararı almalarında, onları komutanların zorladıklarını söyler. Görüşmeye çıkmak isteyenlere yaptıkları uygulamalar buna neden olmaktadır. Binbaşı, Levent'in zeki olduğunu ama kandırılmış olduğunu ileri sürer. Kadının oğlu da öyledir. Uzman doktorlar incelemektedir. Çoğu hastadır bu çocukların. "Ben burada orgeneral…..'i bile aradım." (s. 107) Kadın bunun üzerine, "Orasını da aradınız mı çocuklara yaptığını gibi." (s. 107) der. Binbaşı, mahkumların anüsünden, vajinasından çıkarılmış mektuplar çıkarıp gösterir.

Nazif, sıra oğluna gelince bile tam ileri atılamadığını düşünmektedir. "Susup dinlemekle dışında kalacağını sanıyorsun." (s. 113) Ancak sonra bu çirkin oyunda olmayacağını, gücünün yettiğince kendi oyununu sürdüreceğini, oyununun güzelden yana olduğunu düşünür. Sanattan yana olacaktır. Buraya oğlu için geldiğini, kışla duvarlarına saldırmaya gelmediğini düşünür. Bir yandan da binbaşı ile kadının burada tartışırken içerinde kim bilir ne tür işkenceler uygulanmakta olduğunu da düşünmeden edemez. Zekiye haklıdır. "Biz korkağız (…) Biz korkakların payına düşen, sadece tanıklık!" (s. 115)

Nazif, kendilerinin yalnızlık içinde eriyip gideceğini, tanıklarının olmayacağını ama en doğrusunun da bu olduğunu düşünür.

Kadın, oğlunun bağımsızlık tutkulusu olduğunu haykırmaktadır. Binbaşı da "bağımsızlıktan" ne anladığını anlatmaya başlar. Kararları örgütlerin başlarındakiler alıyordur. Onları bağımsız kılmak gerekiyordur.

Odaya bir genç getirilir. Genç adam, bir robot gibi konuşmaktadır. "Ben artık bağımsızım (…) Vatanımıza, milletimize karşı çok suçlar işledik. Görevimiz artık doğru yolda ordumuza, polisimize yardımcı olmak, vatanımızın düşmanlarına.. "(s. 121)

Çocukların da bağımsız olmalarını tavsiye ederler.

Çocuk, "Bize hayın diye bakıyorlar," deyince Nazif etkilenir. Kendisini sümüklüböcek gibi yapayalnız hisseder. Oğlan iticidir. Nazif, onun neden itici olduğunu

düşünür. İnsana yakışan inançları uğruna direnmektir. Nazif, herkesin kendisini kurtarırsa hepsinin kurtulmuş olacağı düşüncesindedir.

O sırada dışarıda uğultu olur. Silah sesleri gelir. "Katil Cunta," "Kahrolsun faşizm" bağırışları duyulur. Nazif, savaşın başladığını, hangi yanda olması gerektiğini düşünür. Verdiği karar şudur: "Kendi yanımdayım."

Bazı koğuşlar gardiyanlarla çatışma çıkarmıştır. Nazif, uyarı ateşi açıldığını düşünür, ötesini sormaz.

Binbaşı, yasal sürenin bitmesine iki ay kaldığını bildirir. Kadın, Serdar'ın bu zavallı çocuğa benzemesini isteyemeyeceklerini söyler. Yanındaki kızcağız da böyle bir alçak yüzünden işkence görmüştür. Şimdi de öğürtülerle sarsılmaktadır, kusmak üzeredir.

Nazif, hiçbir şeye bulaşmamak gerektiğini düşünür. Her şey iğrençtir. Komutana şunları söyler: "Oğlum konusunda bir şey beklemeyin benden. Ne onun beni, ne benim sizi, ne de sizin onu anlamanız olası. Dramatik bir kör dövüşüne düşmüşüz. Herkes kurtarmaya kalkarak batırıyor bu ülkeyi. Oğlumla görüşmek de istemiyorum şimdi. Yaşamının trajediyle bitmemesi için elimden geleni yapacağım. Yüreğim dayanmaz. Yalnız önce, ne yapacağıma benim karar vermem gerek. Bir etkisi olur mu bilmem?" (s. 137)

4. Nazif, komutanın odasından çıkar.

Nazif, bir er eşliğinde komutanın odasında dışarıya çıkar. "Katil Cunta" sesleri yine başlamıştır. Dışarıda kalabalık ve onların karşısında dizilmiş silahlı erler vardır. Kalabalık, ayrıcalıklı Nazif'e yargılayarak bakmaktadır. Derinden birkaç el silah sesi gelir. Yurdagül, görüşüp görüşmediklerini sorar. Yurdagül, içerideki olayların büyük çapta olduğunu söyler. Mermercinin altında bekleşen kalabalığın yanına gitmeyi teklif eder. Gülşen Teyze'nin de nöbetini devredebilirse geleceğini söyler.

Yurdagül, 3216 numaralı Pişmanlık Yasası'ndan söz eder. "Eskiden de varmış (…) 141., 142. Madde'nin 7. Fıkrası. Sonra başka maddeler. İhbarcılarla ilgili. Eroincilere uygulanırmış. Hepsini devletin korumasına alıyorlar bu yeni yasayla… Üç-beş iti…" (s. 145) Nazif'in sırtında damlalar birikir, kuyruk sokumuna kadar iner. Yurdagül'ün kendi durumunu bilip bilmediğini düşünür. Yurdagül, Nazif'in yanından ayrılır.

5. Nazif, polis tarafından götürülür.

Nazif, Gülşen'in de geleceğini duyunca çevreye bakıp gözleriyle onu arar. Bir yandan da geçmiş düşünmeye başlar. Cezaevinden çıkınca yolunu kesip öç alır gibi ağız dolusu sövdüğünü hatırlar. En doğru yolu tuttuğunu düşünür. Savaştan çekilmiştir. Hepsi bu kadardır. Pişmanlık da duymamaktadır. Bir delikanlılık dönemi sanrısına kapılmış, sonra da kurtulmuştur.

Gülşen'i görse de yanına sokulmayacağını düşünür. Cezaevindeki koro yine başlamıştır. Gazeteciler de gelmiştir. Siren sesleri gelir. İki cankurtaran cezaevine girer. Görüşmeci kalabalığı bahçe kapısına doğru harekete geçer. Doğru açıklama istemektedirler. Nazif, bir tümseğin üstünde durup kalabalığa bakmaktadır. Aralarına karışmak için istek duymuyordur. Bir yandan da onlarla birlikte erlere bağırıp çağırmayı düşünüyordur. İçeriden sloganlar geliyordur. "Devrimciler ölmez mi?" Gücü, görkemi yığınsal patlamasındaydı sözlerin. "Tehlike de burda! Yargılama, giderek doğru dürüst düşünme yeteneğiniz bile yiter gider! Ne varsa alınmıştır elinizden! Toplu bağıracaksınız!(…) Ölüme de toplu gideceksiniz; tek kişilik ölüm bile yok!.. Öyle değil oysa; ölümler tek kişilik!.." (s. 153)

Bu kalabalığa karışmama kararındadır. Demir kapıları açarlar. Cankurtaranlar çıkar. Bir iki kadın kapıya doğru atılır. Onları başkaları da izler. Yolu tıkarlar. Erlerin yolu açmaya çalışmaları sonuç vermez. Kızgın kalabalığın karşısında kapıya dizilirler. Kalabalık, "Hadi, ateş edin," "Bizi de vurun," "Kimsenin yanına kalmayacak," gibi sözlerle bağırıp çağırmaktadır.

Bir ara Yurdagül'ü görür gibi olur. Konuştuğu kadının Gülşen olup olmadığını düşünür. "Burda benim işim ne? Bininci kez sordun. Gitsene! Gidemiyordu da. Yollar kapandı!" (s. 157) Kalabalığın içinde olmaktan tiksiniyordur. Gitmekten de çekiniyordur. Bu yolla bir yere varılamayacaktır. Adamlar çok güçlüdür. Bir yandan da Levent'i vurmuş olamayacaklarını düşünür. Yine taşarak yaklaşan kalabalığa bulaşmaktan kaçınmak ister. Kalabalığın insanın kendine bir şey bırakmadığını, alıp götürdüğünü düşünür. Sanatsa kişinin kendisiyle sorunudur. Kalabalığa karışalım, bize bir şey kalmasın istiyorlar, diye düşünür.

Yurdagül gelir. Çocukları cankurtaranla kaçırdıklarını söyler. Basın da oradadır, çalışıyordur. Nazif de isterse onlarla konuşabilecektir. Nazif istemez. Yurdagül, ne çekiliyorsa ödleklerden çekildiğini söyler. Nazif ise, yüreklilik gösterisinde bulunanlardan da çok şey çekildiğini söyler.

Yurdagül, Nazif'in gidebileceğini söyler. Onu bağlayan bir şeyin olmadığı anlaşılmaktadır. Nazif, bu kalabalığın dışarıdan örgütlendiğini söyler. Böyle yaparak hepimize zarar veriyorlardır. Yurdagül de asıl zararı korkakların verdiğini söyler. Ama Levent'in babası olduğu için tartışmayacağını söyler. Hep birlikte açlık grevi yapsalar bir şey yapamayacaklardır onlara.

Ekip gelir. Kız kalabalığın içine karışır. Polis, kalabalığı dağıtmaya çalışırken yakaladıklarını da arabalara tıkmaktadır. Nazif, haklı çıktığını düşünerek olayları izler. Kalabalık hâlâ bağırıp çağırmakta, direnmektedir. İki polisin Yurdagül'ü sürüklediğini görür. Yüreği ezilir. Nazif'i de yakalarlar. Nazif, "Görüyorsunuz, seyrediyorum ben!" diye diremeye çalışırken polis, "Seyir yeri burası, değil mi?" deyip onu arabanın kapısından içeri tıkar.

2.4.3.4.2.2. Geçmiş Zamanda Yaşananlar

Nazif, ikinci görüşmeye birinci görüşmeden dört ay sonra gelmiştir. Anlatıcı, aradan geçen dört ay zarfında Nazif'in yaşadıklarını anlatacaktır. Bir de geçen görüşmede anlatılmayan Levent'le görüşme sahnesi, bu bölümde anlatılacaktır.

Nazif, ilk görüşmeden sonra dış geziye çıkmış, Avrupa ülkelerinde dört ay dolaşmıştır. Müzeler, sanat galerileri, sergiler dolaşmıştır. Bu sırada da Levent'le beş dakikalık görüşmesi aklından çıkmamıştır. Levent, pek konuşmamış, öç alır gibi bakmıştır sadece. Küçümseyici bir gülümseme vardır yüzünde. Yurdagül'ün verdiği görevi de yerine getirirken, "Biliyoruz, " demiştir. Yurdagül, acımasızca dövdüklerini söylemiştir ama Nazif, öyle bir durum görmemiş, sormak istemiş ama soramamıştır. Sadece koşullarını sorabilmiştir. Para bıraktığını son dakikada söyleyebilmiştir.

İtalya gezisini Fehmi Bey ayarlamıştır. Dönüşte de Zekiye ile ilişkiye başlamıştır. Çünkü Zekiye'nin mimar oğlanla ilişkisi bitmiştir. Nazif, gençlik yıllarında öykü yazmış, resim yapmış ama beceremeyiştir. Sanat eleştirmeni olmuştur. Doğudan getirdiği Kürt kilimlerinden epey kazanmıştır.

2.4.3.3.3. Üçüncü Ziyaret

Üçüncü görüşme, Doktor Gülşen'in bakış açısıyla anlatılan görüşmedir. Sadece bölüm sonunda yarım sayfa kadar Nazif'in bakış açısına geçilir. İkinci görüşmeden iki ay sonradır. Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmanın son gününe gelinmiştir. Bu bölümde şimdiki zamanda olup bitenler fazla değildir. Yoğun olarak geçmiş zaman vardır. Ancak bu geçmiş zamanda olup bitenlerin büyük kısmı romana yedirilmemiş, belgesel nitelikli bilgilerdir. Özellikle TKP tarihine ve yöneticilerine ilişkin sayfalar boyu süren bilgi vardır. Bunun yanında İlyas Tartan'ın not defterinde de birtakım bilgiler aktarılır.

2.4.3.4.3.1. Şimdiki Zamanda Yaşananlar

Şimdiki zamanda yaşananlar üç sahnede anlatılır.

1. Doktor Gülşen, cezaevinin karşısındaki kahvede oturmaktadır.

Gülşen, çantasını açıp İlyas Tartan'ın komodinde bulunan yeşil kaplı bloknotuna bakar. Dokuz sayfa, ince yazılar vardır. Okumaya çalışır. İlyas Tartan, kör olduğunu, iyileşemeyeceğini yazmıştır. İlyas Tartan, dün akşam beşinci kattan atlayarak intihar etmiştir. Nazif de telefon etmiş, bugün Levent'i görmeye gelmek istiyordur. Ya Levent ölecek ya da "sümsük" Nazif kandırıp ona hayınlık yolunu seçtirecektir. Gülşen, oğlunun yiğit direnişiyle övünmektedir ve Nazif'in baskısına uğratmayı yakıştırabildiği için kendisine kızmaktadır. Aslında Nazif'in geldiği gün kendisi görüşe gelmemektedir ama bugün özellikle gelmiştir. Kalabalığa bakar. Bu insanların çoğunu sevmektedir. Hepsine saygı duymaktadır. Çünkü inanılmaz dayanışma örneği göstermişlerdir. Son yol kapama

olayında da öyledir. “Birazdan Nazif gelecek, namuslu insanların arasına karışıp Levent’in karşısına dikilecek. Hem de benim iznimle.” (s. 190)

Gülşen, İlyas Tartan’ın notlarını okur. Kahvehane dolmaya başlamıştır. Nazif’i düşünür. Notları okur yine. İlyas Tartan, Stalin’e benzer bir kedi resmi çizmiştir. Bıyığında fareler vardır. Arkasında da develer vardır. İlyas Tartan’ın tümceleri karışık, bazısı da anlamsızdır. İlyas Tartan’ın anlattığı Şahika’yı merak eder. Kafası Semih’tedir. İkisi de durgundur. Onun, İlyas Tartan’ın notlarını okuyunca ne diyeceğini merak eder. Semih, onun küçük burjuva yanıdır; devrimciliğe ise Nazif ile başlamıştır.

Gülşen, Neslihan’ı görür. Neslihan, içerdeki kocasını aldatmış, gebe kalmış birisidir. Ölmek istiyordur. Gülşen, ona yardım etmiş, kimsenin duymayacağına onu inandırmıştır. Olanları Yurdagül’e bile söylememiştir.

Tartan’ın notlarını çantasına koyar.

2. Gülşen cezaevindeki salona girer.

Gülşen, burada başka bir Türkiye tanıdığını düşünür. Hayata, burada gördüğü çeşitli insanlar aracılığıyla bugüne kadar okuduğu kitapların vermediği yeni bir açıdan bakmayı kazandığını düşünür. Küskün örgüt çatışmalarını aileler arasına sokmamaya çalışmıştır. Kızarak baktığı çok şeye gülümseyerek bakmayı öğrenmiştir. Tüm tutuklu gençlerin annesi olmuştur. Bu bilinç düzeyini de Yurdagül’e borçludur. Yurdagül, şimdi daha içeridedir. Gülşen, buradaki kaç anne-babanın çocuklarının idamlarının Meclis’te olduğunu düşünür. Hepsi kendisinden daha dirençlidir. “Ben yalnızım, Nazif’e duyduğum tiksintili güvensizlik oğluma bakışımı da gölgeliyor.” (s. 322) “Dönek, ondan da ötesi korkak Nazif’ten, hayınlık kapısını kapatacakları şu son günde buraya gelmesine izin vermekle neyi bekleyebilirdim ben?” (s. 322)

Gülşen, Levent’i üstün görmektedir. Ona layık bir anne olmaya çalışmaktadır. Bugünse yaralıdır. Levent’in, bu adamı neden getirdin, diyecek bakışından korkmaktadır. “Bağışla beni oğlum; seni değil kendimi deniyorum ben!”(s. 323)

Gülşen, eski insanların birbirlerini sevmediklerini düşünür. “Bu bizim onları sevmemize engel mi? O sevgisizliğin kaynaklarını tartışabiliyoruz bugün. Sevgimizi

tartışmamalıyız! Yıllar yılı bu ülkede, devrimciler mayın tarlasında yürür gibi yaşadılar yaşam boyu. Çorak topraklardaki insanlara su taşımanın sorumluluğu da omuzlarında."

Gülşen'in bu cümleleri de romanın ana fikirlerinden birsidir kanımızca.

3. Görüş başlıyor.

Masada bir sürü kişi sıraya girmiştir. Nazif, ayağa kalkmış, duralamış, yavaşça yine oturmuştur. Gülşen, Nazif'in kendisini görüp görmediğini düşünür. Gözlüklerini çıkarır. Ne yapması gerektiğini düşünür. Bu adamın tuzağına düşecekse, sabahtan beri bütün geçmişi niye sorgulamış olduğunu düşünür.

> Bu tuzağa düşer mi benim oğlum? Düşmez; asılmayı yeğler o! Bu mu tuzaktan kurtulmak? Gencecik insanların darağaçlarına gitmelerine seyirci kalarak mı bozacağız tuzakları? Darağaçlarını kuranları sevindirmek bu! İyi işte, Nazif de bunu önleyecek Levent'i kandırıp! Bu budala Nazif'in mi gücü yetecek?(s. 328)

Gülşen, satılmış profesörün de, "kıç yalayarak" gününü gün eden dişili erkekli reziller sürüsünün de, dönek aydınların da yakasına yapışmak gerektiğini düşünür. Bir yandan da Nazif'e karşı acıma duygusu ile tiksinti arasında gidip gelmektedir. "Baba olarak suçlu değil mi bu adam? En yakıcı cezayı oradan yemeli!.. Onu cezaevine kapılarına getiren bu ilkel bağdan kurtarmak gerek." (s. 329) Gülşen, bu sözlerle aslında romanın sonunu öncellemektedir.

Gülşen içeri girer. Kararlıdır. "Herkes yazgısını çizecek! Asılmak Levent'in sorunu! Biz kendi kararımızı verelim. İlyas Tartan gibi. Hayır, biz sağlıklı olmak zorundayız (…) Yanlışlarını da yinelemeyeceğim artık Levent'ciğim, söz senin!(s. 329)

Nazif, Gülşen'i görünce şaşırır. Levent de ikisini bir arada görünce şaşırır. İkisini ilk kez bir arada görmektedir. Nazif, Gülşen'in neden geldiğini anlar. Onu sınavdan geçirmek ister.

Levent, Nazif'in, "Nasılsın?" sorusuna, "İyiyim, sizler nasılsınız?" diye Nazif'e göre alaycı bir tonda cevap verir.

Nazif, bugünün dilekçeyle başvurmanın son günü olduğunu söyler. Onu ikna etmeye çalışır. Levent, onu dinledikten sonra annesine, "Sen söyle bakalım?" der. Yine alaycıdır. Gülşen, "Sizi dinliyorum," der. Sesinde kesin bir vurgulama vardır.

Bu noktada ilk kez Levent'in iç monoloğunu okuruz.

> Biri konuşuyor, öteki susup duruyor. Bizi dinliyormuş. Böyle değil, yakınımda olmalısın sen. Kızgınlıkla bakma bana! Seni çok sevdim anneciğim (…) Boyun eğmemden mi korktun? Ne işin var bu adamın yanında senin?(…) Kovayım diye mi getirdin?(…) Neyim benziyor bu adama benim? Ölümü düşünmüyorum bile. Daha vakit var! Bakarsın yıkılıverir bu duvarlar!(…) Ne uzun beş dakika bu! Bitse de gitseniz artık! (s. 334)

Levent, bir şey demez. Nazif'in, "Bir şey demedin," sözüne, "Annemle konuşursunuz," der.

Dışarı çıkınca Gülşen, Nazif'e, bir gizi açıklayacağını, çok acı çekmesinin gereksiz olduğunu söyler. Nazif, kuşkularında haklıdır. "Babası sen değilsin Levent'in! Müslim'in oğluydu o!" (s. 335)

Nazif, kendi kendine düşünür. Avukatlara yardımcı olmalarına gerek olmadığını söyleyecektir. "Sevinsene!.. Başkasının çocuğunu asacaklar, sen kurtuldun!" (s. 336)

4.3.4.3.2. Geçmiş Zamanda Yaşananlar

Doktor Gülşen'in geçmiş zamanı öncelikle kocası Nazif ve oğlu Levent ile ilişkileri üzerinden, şimdiki zamanı aydınlatacak biçimde verilir. Bunun yanında Doktor Gülşen'in erkeklerle ilişkileri, Parti ile ilişkileri ve dolayısıyla TKP tarihinin önemli figürleri ile ilgili bilgiler yer alır.

İlyas Tartan, sabahın erken saatinde kendisini hastanenin beşinci katından atarak intihar etmiştir. Dün akşam uzun uzun konuşmuşlardır. Bu konuşmadan onun intihar edebileceğine dair bir işaret görmemiştir. "Yaşamı boyu gizli çalışmış adam." (s. 170) Onunla oğlu Levent'i konuşmuşlar, o da, "Bizim de suçumuz var!" (s. 171) demiştir.

Doktor Gülşen'in geçmişle muhasebesinin ardında yatan şeyin, İlyas Tartan'ın cümlesinde saklı olduğunu düşünüyoruz. Bu cümlenin tercümesinin de siyasal olarak günümüz gençliğinin silahlı eyleme girişmiş olmasının ardında yatan şeylerin – bizim suçumuz- TKP'nin eksikleri, yanlışları, suçları olduğunu söylemektir, diye düşünüyoruz.

İlyas Tartan, Parti'nin gizli tutabildiği az sayıda kişilerden birisidir. Altmış yaşını geçmiştir. Gülşen, onun geride bıraktığı dokuz sayfalık defteri, kahvehanede okur. İlyas Tartan, kör olmaktan, iyileşememekten korkmaktadır. Aslında körlük söz konusu değildir. Bu, siyasal olarak geçmişte yaşanan bazı şeyleri görememiş olmayı ima eden bir metafordan ibarettir.

Semih Deren, Gülşen'in on yıldır birlikte olduğu hukuk profesörüdür. Erken emekli edilmiş birisidir. Onunla evlenmemişlerdir ve karşılıklı evlerde yaşamaktadırlar. On iki yıl önce tanışmışlardır. Semih Deren, Gülşen'in bağlanabildiği tek kişidir.

Nazif, Gülşen'in ilk aşkı, ilk erkeği olmakla birlikte tutuklandığında gösterdiği beklenmeyen döneklik onu darmadağın etmiştir. Birkaç yıl sonra Nazif, neredeyse belleğinden silinip gidecektir.

Gülşen, Nazif'ten ayrılınca, gönüllü olarak Doğu'da, Hakkari'de üç yıl geçirmiştir. Yoksul, kısıtlı ama dolu doludur. Kürtleri sevmiştir. Levent, Türkçe'den önce Kürtçe konuşmuştur. Yıllar sonra lise yıllarında Levent onu Kürtçe öğrenmedi diye suçlamıştır.

Gülşen, ilk kez Nazif'le cinsel ilişkiye girmiştir. Evlilikten sonra ise, evlenmesinin yanlış olduğunu anlamıştır. Bunun siyasal bilincinin gelişmesiyle mi ilgili olduğunu yoksa yapısından mı kaynaklandığını anlayamamıştır.

Müslim ile örgüt bağları kurulunca kadınların istediklerini yapamamalarının nedenleri üzerine düşünür. Müslim, Güvenlikte ağır işkencelere karşın kimseyi ele vermemiştir. Gülşen de beş ay hapis yatıp çıkmıştır.

Nazif, yasadan yararlanıp çıkınca Gülşen, cezaevi önünde karşısına çıkıp ona söylemediğini bırakmamıştır. Aynı akşam tutuklanmış ama Müslim'den aldığı güçle konuşmamıştır. Bu arada Müslim'e ele veren kişinin bir polis ajanı olan Nermi'nin olduğu çok sonra anlaşılmıştır.

Gülşen ellili yıllarda yeni yeni gözlerini açmış, gençliğin dayanılmaz ataklığı ile yaptıkları şeylerin sonradan yüz karasının tortusuna dönüştüğünü görmüştür. Sonraki yıllarda uzun uzun aldatılmış bir kuşak olup olmadıklarını düşünmüştür.

Gülşen'in komünist olduğunu duyunca annesi ağlamıştır. Stalin'in ölümünden sonra ortaya dökülen kanlı olayları düşünürken annesini hatırlayacaktır. Gülşen, tarihte kansız devrim olmadığını düşünür ama kendi insanlarına kıyan bu kadar acımasız devrim de yoktur.

Levent, orta okulu bitirince uysallığını yitirir. Sert tepki gösteren, alaycı, insanın damarına basan birisi olmuştur. Bir ara annesine neden partiden kovulduğunu sormuştur. Gülşen, Levent'e, yönetimi ele geçiren kişilerin çevrelerine topladıkları dalkavuklarla örgütü soysuzlaştırdıklarını anlatmıştır.

Levent, Marksist yayınları okumaktadır. Semih'e, "Rahatına düşkün küçük burjuva, " der. Levent, gerçek savaş yürütmek gerektiğini düşünmektedir. İşi silahlı savaşa götürmedikçe bir yere varılamayacağına inanmaktadır." (s. 196)

Levent, şimdiye kadar korkuyla sinmekten başka bir şey yapılmadığını söyler.

Semih Deren, ülkeye yapılmış en büyük kötülüğün, işçi sınıfı partisinin yasaklanmış olmasını görür. Gülşen, Levent'in olayından sonra sorunu bütün boyutlarıyla düşünmeye başlamıştır. Bu romandaki geçmiş zamana ilişkin bilgiler, bu düşünmenin sonucudur. Gülşen'in sorusu şudur: "Niye yitirdik biz bu çocukları? Bunda bizim sorumluluk payımız ne? Bütün suç düşmanlarımızın mı?"(s. 203) Gülşen'in bu sorulara verilmiş bir yanıtı vardır: Gençleri çelerek ülkeyi kuşatan silahlı eylem dalgasının Türkiye'ye böylesine yaygın girişinde, yönetimin üst katlarından döndürülen oyunların büyük payı vardır. Gülşen 27 Mayıs'ın, kısa yoldan sosyalist devrim düşleyenlere kötü örnek olduğu görüşündedir. Fransa Komünist Partisi, coşkulu öğrenci ve emekçi devinimlerini toparlayıcı olmuştur ama bizdekiler olamamıştır.

Gülşen, geçmişin üst örtülemez, bağışlanamaz yanlışlarla dolu olduğu görüşündedir. Kendi adı açığa vurulmuş, ardından silahlı saldırıya uğramışlardır. Yine de partisine değil, kişilerin yanlışlığı üzerinde durmaktadır. Partide hiçbir zaman demokrasi olmamıştır.

Gülşen, İlyas Tartan'la tanışınca ona yazmasını önerir. Çünkü ortalıkta belge yoktur. İlyas da çok şey bilmektedir. İlyas, Pavli Adası'nda bulunmuştur. Tepedeki yöneticilere karşı Nâzım muhalefetini bilmektedir. Herkes sonraki yıllarda Nâzım'ı

bağışlamış, bir tek Doktor Hikmet bağışlamamıştır. İsmail Bilen de ona sonra en büyük acıları tattırmıştır.

Doktor Kerim de Nâzım'ı düşlere sığınmakla suçlamaktadır. Doktor Şefik Hüsnü de Nâzım için ağır sözler etmiştir. Şefik Hüsnü, Mustafa Suphi için de "Zıppır, maceraperest" demektedir.

İlyas Tartan, Stalin'in öldüğü gece babası ölmüş gibi ağladığını anlatmıştır. Ancak sonradan kafasının bütün pencerelerini açmıştır. İlyas Tartan'ı Semih de sevmiştir.

İlyas Tartan, yasal partinin tutumundan kaygı duymaktadır. Kalıtı yok saymaktadırlar çünkü. Toplumda biriken çok şey vardır. Gizli örgütten ne kaldığını da bilmiyorlardır. Bilenler de çok az kalmıştır. Geçmişle bağ koparsa iyiye gitmeyecektir. Anlatıcı, şöyle der: "Düşünmeye başladı; neydi bu geçmişle bağ?" (s. 224) Geçmişin sağlıklı temsilcileri kimlerdir? Kalıt nasıl açıklanacak? Kitabın temel soruları, Gülşen aracılığıyla, bunlar olmuştur.

Geçmişte dışarı kaçıp oralarda sekreterliğini duyuran kişi, geçmişte kim var kim yok adını hayına çıkarmıştır; o karmaşa da buraya yansımıştır. Yasal partinin yönetici kadroları, eski yasadışı örgütü sürdürme suçlamalarından kurtulmak için önlemler almaktadırlar. Gülşen ise, geçmişten gelen devrimci çizgi, doğru saptanmadı mı kanlı bıçaklı olunacağını düşünmektedir.

Gülşen, İlyas Tartan'ın notlarını kahvede okur. Bu notlar romanda italik olarak dizilmiş ve İLYAS TARTAN'IN NOTLARI başlığıyla verilmiştir.

İlyas Tartan, sol Orta Çağı'mızı yaşadığımızı düşünür. Bizim ülkenin karanlığının kendine özgü dokusu olduğunu düşünür. Kendi serüvenini anlatırken başlangıçta çevrede sadece Kemalistlerin olduğunu, kendilerine geleceğin kapılarını kapattıklarını anlatır. Onu Nâzım uyandırmıştır. Kendisini Parti gençlik koluna almıştır. Daha sonra Nâzım'ın polis olduğu, partiden atıldığı söylenmiştir. İnkılap Yolu dergisinin 1930 Temmuz-Ağustos sayılarında muhalif grup döneklikle, Troçkistlikle suçlanmıştır. 1927'de Vedat Nedim, Şevket Süreyya hayın dönekliği dönemi yaşanmıştır.

İlyas Tartan, Şefik Hüsnü'nün evine gittiğinde şaşırdığını anlatır. Onun, 30'lu yıllarda yayımlanmış TKP programı ve diğer tezlerin diliyle konuştuğunu fark etmiştir.

Amele Köylü Hükümetinin milli ekalliyetlere, Kürtlere, Lazlara mukadderatlarını serbestçe tayin ve devletten ayrılma hakkı bahşeden ifadelerin hatırlar. Buradan proletarya diktatörlüğüne nasıl geçileceğini merak eder. Çünkü Amele ve Köylü halkçı Diktatörlüğünün nasıl kurulacağı meselesi vardır. İşçiler daha kendileri için bir şey düşünemiyorlar ve ağalarla burjuvalar sömürmekle meşguldürler. İlkel birikim yöntemiyle ülkede sermaye oluşacaktır. Halk Partisi asker gücüne dayalıdır. Emperyalist dünya ile antiemperyalist Sovyetler arasında ikili oynuyordur. Batı ajanı azınlık ticaret burjuvaları kovulup öldürülmüş, yerlerini Türkler kapmış, aynı oyunu oynuyordur. Beklenen, hükümeti devirmek değil, halkçılık savındaki yurtsever kişileri uyarıp kazanmak, attıkları ileri adımları desteklemektir. 25'te Takriri Sükûn Yasası çıkınca TKP tuzla buz edilmiş, komünistler şaşkına dönmüştür. Kürt Sait isyanına karşı hükümeti anlayışla karşılamalarına karşın **Sebilürreşat** kapatılırken **Orak-Çekiç** de kapatılmıştır. İlyas Tartan, bu asker eskilerinin burjuva olmadıklarını söyler. Bu bir sorundur.

İlyas Tartan, Mihri Belli'yi Amerika'dan geldiğinde tanıdığını anlatır. Süleymaniye'ye mahya asmaya kalkmışlardır[99]. Reşat, duyunca alayla gülmüş Ankara'da cezaevinde. Mihri'nin gençlere yaptırdığı o iş, bütün gençlik örgütünü tuzla buz etmiştir.

Mihri, demokratik devrim-sosyalist devrim tartışması çıkarmıştır.

Sadrettin Celal'in ve Şefik Hüsnü'nün 1938'lerde Komüntern'de olduklarını anlatır. Sadrettin Celal, üniversitede hoca olmuş, *Tan* gazetesinde gizlice M. Anten adıyla yazılar yazmıştır. Şefik Hüsnü de yazmıştır. Bunu, polise kaptırdığı not defterinde anlatmıştır. Şefik Hüsnü, parti içi demokrasiyi de savunmuştur.

Behice Boran'ın yüreklice Anadolu'yu dolaştığını söyler. Eski arkadaşlarının çoğundan kaçmıştır.

Gençler önce Mihri'ye takılmışlar, sonra da dağlara yürümüşleridir. Yollar karışmıştır.

İlyas Tartan'ın notları, "Bu iş yeni başlıyor daha. Bundan sonra…" diye sona erer.

[99] Bu olay *Güven* romanında anlatılacaktır.

Doktor Gülşen, İlyas Tartan'ın notlarını okurken yorumlarda bulunur, konuyla ilgili bazı destekleyici bilgiler verir. Semih Deren, Atatürk için Osmanlı tarih coğrafya mozayiğinden bir ülke kurmanın kolay olmadığını söylemiştir. Osmanlı diplomatlığı gereklidir.

Akaretler'de Doktor Şefik Hüsnü'nün evinde 3. Kongre yapılır. Partililer bunu kuruluş kongresi sayarlar.

Şevket Süreyya, Vedat Nedim, İsmail Hüsrev Tökini, Burhan Asaf Belge Ankara'ya kapılanıp *Kadro* dergisinde yer alıp "Marksist" liklerini pazarlarlar.

Sıddık, Gülşen'in Doğu'da doktorluk yaparken ilişki kurduğu ziraat teknisyenidir. Müslim'e benzemektedir.

Doktor Kerim, Gülşen'in kişiliğini yoğuran, yepyeni biçim veren kişidir. Marksizm, Leninizm ile ilgili ne öğrenmişse ondan öğrenmiştir. Kerim; Doktor Şefik Hüsnü'yü, Doktor Hikmet'i, Reşat Fuat'ı tanır. Gülşen de onun aracılığıyla tanımıştır. Avukat Perihan'la evlenmiş, bir süre sonra da sirozdan ölmüştür.

Gülşen, iki kişinin Türkiye'ye gelmesini ister. Burada yakalarına sarılıp suratlarına tükürülmelidir. Devrimci gücün parçalanmasında sorumlulukları vardır. Utanç payı vardır.

Gülşen, bu tür hareketlerin köklerini arar. Vedat Nedim, Şevket Süreyya kayması rastlantı değildir. Onların toplumsal sınıf dayanakları yoktur.

Doktor Kerim, TKP eylemlerini bildiri dağıtmak, tutuklanmak, 1 Mayıs'larda gözaltına alınıp yanık marşlar söylemek olarak özetlemektedir.

Desantralizasyon kararı, Şefik Hüsnü'nün Parti'den kovulduğu şeklinde yayılmıştır. 1935'te Komüntern, Yedinci Kongre'sinde ülkeleri savaşta çıkarı olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayırmıştır. Mustafa Kemal Türkiye'sini savaş istemeyen ülkeler olarak saptanmıştır. Barışçı Halk Cephesi oluşturmanın temelleri atılıyordur. Bu karara göre TKP'den sınıfsal politik savaşıma kalkışılmaması istenmektedir. Yerel birimler HP örgütlerinde, Halkevlerinde, spor kulüplerinde, derneklerde savaşa karşı barışı, faşizme karşı demokratik hakları, Sovyetlerle dostluğu savunan bir çizgi üstünde bağımsız,

başlarına buyruk olacaklardır. Bu karara Doktor Kerim de kızmaktadır ama doğrusunu bilememektedir kimse. Karara karşı çıkanlar olmuştur. Karar öylece kalmıştır.

Bu dönemde Marksist yayınlar yapılır. Hikmet Kıvılcımlı tehlikeyi göğüsler.

Doktor Şefik Hüsnü, İkici Dünya Savaşı'nın başladığı günlerde Paris'ten İstanbul'a gelir.

2.4.4. Zaman

Romanın yazılma zamanı, kitabın sonuna düşülen notta 24 Nisan 1987- 5 Ekim 1989 olarak gösterilir.

Romanın şimdiki zamanı yıl olarak verilmez. Ancak romanda anlatılan mahkûmların açlık grevleri[100] gibi olaylardan, Pişmanlık Yasası'ndan yılın 1980 Darbesi'nden sonra, hatta 1985'ten soınra olması gerektiği anlaşılır[101]. Çünkü Nazif ile Doktor Gülşen'in oğulları sol eylemci Levent, Metris Askeri Cezaevi'nde yatmakta, idamla yargılanmaktadır. Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmanın son günüdür. Nazif, bundan altı ay önce cezaevine, görüşe gelmiştir.

Romanda üç şimdiki zaman vardır. Bu üç şimdiki zamanın ikisi, Nazif'in Levent için görüşe geldiği, dört arayla iki gündür.

Romanın ilk cümleleri şöyledir: "Kar serpiştirmeye başladı. Martın son oyunu bunlar." (s. 1) Bu, ilk görüş günüdür.

Dört ay sonra Nazif, cezaevine yine gelir. Bu, ikinci görüş günüdür. "Dört ay önce oturduğu cam önündeki masadan yola (…) tek tük dolanan askerlere baktı." (s. 81)

---

[100] Bedia Boran, *Açlık Grevi/ Ölüm orucuna Müdahale Sorunu Tıbbi ve Hukuki Yaklaşım*, *Ankara Barosu* Dergisi, S. 3, Yaz 2007 ss. 96-104; Türkiye'de açlık grevlerinin 1980 askeri darbesi sonrasında gündemi işgal etmeye başladığını söyler. Açlık grevine genellikle siyasi mahkûmlar ve onların yakınları tarafından hapishane koşullarının düzeltilmesi veya başka siyasi talepler yüzünden başvurulmuş, yüzlerce kişi hayatını kaybetimiştir. (http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2007-3/9.pdf: Erişim: 23. 07. 2015)

[101] Pişmanlık Yasası 1 Haziran 1985'te yürürlüğe girmiştir. http://www.radikal.com.tr/turkiye/giyotin-yili-1980-ve-sonrasi-1034187/ (Erişim: 24. 12. 2015)

Romanın şimdiki zamanı, dört ay arayla, Nazif'in, oğlu Levent'i ziyarete geldiği birer gündür, hatta o birer gündeki ziyaretleri, öncesini ve sonrasını içeren birkaç saattir.

Üçüncü şimdiki zaman ise, Doktor Gülşen'in ve Nazif'in, Levent'i görmeye geldiği gündür. Bu da, Nazif'in ziyaretinden iki ay sonraya tekabül etmektedir. İki aylık süreyi de şuradan çıkarabiliyoruz: Nazif, Levent'i ziyaret etmeye geldiğinde Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmak için iki aylık bir süre kalmıştır. Bu son gelişlerinde ise yasadan yaralanmak için son gündür.

Romanın geçmiş zamanı, iki açıdan değerlendirilebilir. Birincisi, roman kahramanlarının kendi yaşamlarıyla sınırlı, bizzat yaşadıkları geçmiş zamandır. Bu geçmiş zaman; roman, şimdiki zamandan geriye doğru ilerleyen bir hatırlama, hesaplaşma üzerine kurulu olduğu için, Levent'in doğumuna, Nazif'in Pişmanlık Yasası'ndan yararlanma tarihine, Nazif ile Doktor Gülşen'in yirmi altı yıl önce tanışma tarihine kadar gider. Hatta Doktor Gülşen'in lise yıllarına kadar uzanır ki bu da romanda 40'lı yıllara denk gelecektir. Fakat daha çok, 50'li yıllar daha ayrıntılı anlatılacaktır.

İkinci geçmiş zaman, TKP tarihiyle ilgilidir. Roman kahramanlarının bizzat yaşamadıkları, fakat okudukları ya da duydukları, 1920'lere kadar giden bir geçmiştir.

2.4.5. Mekân

Tek Kişilik Ölüm romanında yoğun olarak tek mekân olduğu söylenebilir. Bu mekân, çevresiyle birlikte askeri bir cezaevidir.

2.4.5.1. Açık Mekânlar

Açık mekân olarak cezaevi önündeki boşluğu, minibüslerin geçtiği yolu, cezaevi kapısının önünü gösterebiliriz. Görüşmeciler, görüş gününde burada toplanırlar ve görüş saatinin gelmesini beklerler.

Mahkûmların isyan ettiği bir gün içeriden silah sesleri gelir, cankurtaranlar gelip mahkûmları kaçırırlar. O gün, görüşmeciler askerlerin üzerine yürür, "Bizi de vurun.." diye bağırırlar, yolları kapatırlar. Polis gelir, kitleyi dağıtır, Nazif'i de götürüler.

2.4.5.2. Kapalı Mekânlar

Kapalı mekân olarak cezaevi koridorları, cezaevinde komutanın odası, görüşme salonu, görüşmecilerin görüşme saatini bekledikleri kahvehane sayılabilir. Cezaevinde, koğuşlardan gelen "Kahrolsun Cunta.." sesleri ile ve bağrışmalar ve silah sesleriyle birlikte askeriyenin baskıcı havası hissedilir.

2.4.6. Kişiler

Romanın kişi kadrosu kalabalık değildir.

2.4.6.1. Birinci Dereceden Kişiler

Nazif Durak ile Doktor Gülşen romanın birinci kişileri olarak kabul edilebilir. Çünkü ilk iki bölüm doğrudan Nazif'in bakış açısıyla, üçüncü bölüm de ağırlıklı olarak Gülşen'in bakış açısıyla anlatılmıştır. Üçüncü bölümde bir sayfalık bir kısımda Levent'in, birkaç sayfada da Nazif'in bakış açısı kullanılmıştır.

Nazif Durak: Nazif, karısı Dr. Gülşen'den uzun süredir ayrıdır. Levent adında idam mahkûmu bir çocukları vardır. Nazif, oğlunun Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmasını istemektedir. Esasen Nazif, gençliğinde bir ara bir hücre oluşumuna katılsa da bu katılma gönülden olmamış, daha çok Gülşen'e yakın olma arzusundan olmuştur. Gülşen'i kıskandığı için arkadaşı Müslim'in adını poliste verip onun işkencede ölümüne neden olmuştur. Pişmanlık Yasası'ndan yararlanarak cezadan kurtulmuştur. Gülşen, onu dönek olarak suçlamış, boşanmıştır. Nazif, aslında kenara çekilmiştir; onların tuttuğu yola inanmamaktadır. Kitlelere, kalabalıklara yakın durmamaktadır. Sanata

sığınmıştır. Oğlu Levent'in yetişmesiyle ilgilenmemiştir. Kendisini aşağılayan Gülşen'den uzak durmak istemekteedir.Fakat oğlu idam cezası alınca onu görmeye gelir. Pişmanlık Yasası'ndan yararlanması için onu ikna etmeye çalışacaktır. Fakat oğlu bakışlarıyla onu küçük gördüğünü hissettirmektedir. Nazif, bir dönek olarak kabul edildiğini görmenin acısını sürekli hissetmektedir. Fakat bir yandan da yanılmadığını düşünmektedir.

Doktor Gülşen: Marksist ideolojiye sahiptir. Partilidir fakat Partiden atılmıştır. Bir matematik öğretmeninin kolejde okumuş kızıdır. Üniversite yıllarında Nazif'le tanışmıştır. Evlendikten sonra evliliğin kendisine göre olmadığını anlamıştır. Ona göre erkekler istediği kişilerle ilişki kurabilirken bu, kadınlara yasak görülmektedir. Nazif, döneklik yapınca ona söylenmedik söz bırakmayıp boşanmış, oğlunu alıp Doğu'da doktorluk yapmaya gitmiştir. Orada yaşayan halkı sevmiştir. Partidekiler, onun eleştirilerini benimsemeyince Parti'den atmıştır. Gülşen; Müslim, Sıddık, Kerim, Semih Deren ve Doktor Nurettin ile ilişki kurmuştur.

Doktor Gülşen, idam cezası almış oğlunun direnişi karşısında, Nazif'in aksine sessiz kalır, kararı oğluna bırakır. Romanın sonunda Nazif'e, Levent'in babasının kendisi değil Müslim olduğunu söyleyerek ondan intikam alır.

2.4.6.2. İkinci Dereceden Kişiler

Levent: Annesi Gülşen, babası Nazif ile boşanınca, annesi ile birlikte Doğu'ya gitmiş, oralarda yetişmiş bir çocuktur. Babası onunla ilgilenmemiştir. Annesinin yanında, onların tartışmalarını dinleyerek büyümüştür. Teknik üniversiteye girmiş, silahlı eylemci olmuştur. Adam öldürme, soygun gibi suçlardan idamla yargılanır. Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmayacağı anlaşılır.

Yurdagül: Yeni kuşak devrimcilerdendir. Levent'in kız arkadaşıdır. Siyasal eylemlerden dolayı iki yıl hapis yatmıştır. Okuduğu iktisat fakültesinden atılmıştır. Levent'lerin açlık grevini destekler. Kendisi de katılmak ister.

2.4.6.3. Üçüncü Dereceden Kişiler

Romanda çok sayıda üçüncü dereceden kişi vardır.

İlyas Tartan: Parti'yi yakından tanıyan eski bir devrimcidir. Psikolojik olarak rahatsızdır. Örgütteki yanlışları bilir. Kör olacağını öğrenince intihar eder. Geride dokuz sayfalık not bırakır.

Doktor Kerim: Gülşen, örgütün ileri gelenlerini onun aracılığıyla tanımıştır. Örgütte yapılan yanlışları bilir. Bir avukatla evlenmiş, sirozdan ölmüştür.

Müslim: Gülşen'in Nazif'ten sonra tanıdığı ilk devrimcidir. Atak ve cesur birisidir. Nazif onu delice kıskanmaktadır. Poliste konuşmaz. İşkencede ölür.

Semih Deren: Demokrat bir aydındır. Üniversite çevresinde sevilir. Hoşgörülü, sevecen, mizahi yanı olan birisidir. Örgüte girmemiştir. On iki yıldır Gülşen ile birliktedirler fakat evlenmemişlerdir.

Doktor Nurettin: Gülşen onu Avrupa gezisinde tanır. Eski bir devrimcidir. 46'da yurtdışına çıkmış, orada doktor olarak kalmıştır. Geçmişin yanlışlarının farkında birisidir.

Binbaşı: İdam cezasıyla yargılanan gençlerin aileleriyle konuşarak onları Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmaya ikna etmeye çalışan birisidir.

Psikolog: Binbaşıya yardımcı olmaya çalışan, karikatürize edilmiş bir tiptir.

Bağımsız oğlan: Pişmanlık Yasası'ndan yararlanarak bağımsız olmuş, ancak kişiliğini kaybetmiş, robotik bir tiptir.

Kadın ve kızı: Kadın, binbaşının odasında binbaşıya ve mahkûmlara yapılan uygulamalara karşı çıkan, hesap soran, güçlü bir iş kadınıdır. Kızı da içeride ağır işkence görmüş birisidir.

2.4.7. Temalar

Tek Kişilik Ölüm romanı, yazarın diğer romanlarına kıyasla kısa bir roman olduğu için sınırlı sayıda temaya sahiptir.

2.4.7.1. Toplumsal ve Tarihsel Temalar

Mahkûmlara yapılan uygulamalar: Romanın ana temalarından birisi budur. İşkence, baskı, tek tip elbise giydirme gibi uygulamalar mahkûmları isyan ettirmektedir. Bu kez de isyan eden mahkûmlara saldırılmakta, ölümlere, yaralanmalara yol açılmaktadır. Ölüm oruçları, mahkûmlara tek yol gibi kalmaktadır. Romanın şimdiki zamanında uzun uzun bu olayların anlatıldığını görürüz.

Pişmanlık Yasası: Yönetimler, eroincilere uygulanan Pişmanlık Yasası gibi yasaları siyasal mahkûmlara uygulayarak onları onursuzlaştırmakta, kişiliklerini, insanlıklarını ellerinden almaktadır.

TKP tarihi: Romanda uzun uzun TKP'nin önde gelen olayları, kişileri; onlara yapılanlar; onların yanlışları işlenmekte, ders alınması istenmektedir. Bu tarihin iyi bilinmemesinin silahlı eylemcilerin ortaya çıkmasına ayol açtığı fikri savunulmaktadır.

Kürt sorunu: Romanda Kürtler savunulur.

Demokratik seçim: Romanda demokratik seçimler savunulur, karşı uygulamalar eleştirilir.

2.4.7.2. Bireysel Temalar

Döneklik: Romanın ana temalarından birisi budur. Baskı karşısında düşüncelerinden vazgeçen insanlar dönek olarak, dolayısıyla aşağılık bir varlık arak kabul edilir. Nazif, böyle bir kişiliktir. TKP tarihinde bu tür insanlar da vardır.

Direnme: Poliste direnme, yüceltilen bir davranıştır. Romanda Müslim, böyle bir karakter oluşuyla övülür.

Cinsellik: Cinsellik, daha çok Doktor Gülşen aracılığıyla anlatılır. Gülşen, cinselliğine düşkündür ve bunu savunur. Nazif'le evlenmeden cinsel deneyim yaşar.

Müslim ile ilişkiye girer. Semih Deren ile nikâhsız yaşar. Feminizmi savunur. Erkeklere hak olan şeyin kadınlara da hak olduğuna inanır.

Sanat: Nazif, Pişmanlık Yasası'ndan yararlandıktan sonra kendisini sanata vermiştir.

5. *GÜVEN* (1999)

2.5.1. *Güven* Romanının Tanıtımı

Vedat Türkali'nin *Güven* romanı ilk olarak 1999 tarihinde basılmıştır. Romanın sonunda yazımın bitişiyle ilgili olarak 21 Nisan'99, LONDRA ibaresi vardır. İki cilt olan romanın birinci cildi 861, ikinci cildi 607 sayfadır. Birinci cilt, yazarın adlandırmasıyla, üç kitaptan; ikinci cilt, iki kitaptan oluşmaktadır.

Kitabın ithaf sayfasında şöyle bir cümle vardır: *"27 Ocak 1945'te Sansaryanhan'da Güvenlik'teki soruşturması sırasında yaşamını onurlu biçimde yitiren gerçek insan, yiğit devrimci Hasan Basri Alp'in yüce anısına."* Romanda, belirtilen tarihte gerçekleşen bu olay da kurmacanın içinde anlatılacaktır.

Roman, kitaplara ayrılırken her kitaba anlatı zamanına ya da içeriğe ilişkin başlıklar konmuştur. Buna göre birinci kitabın başlığı SAVAŞ YILLARI, ikini kitabın başlığı KARA DUVARIN GÖLGESİNDE, üçüncü kitabın başlığı DALDAKİ KİRAZ'dır. İkinci ciltte, 1944'ten sonra ülkenin genel gidişatına ilişkin olarak olayların ve görüşlerin anlatıcı tarafından özetlendiği dokuz sayfalık bir girişten sonra –ki son cümle şöyledir: **Bunları, daha yakından tanıyacağız şimdi bu dördüncü kitapta-** dördüncü kitap SAVAŞ BİTİYOR, beşinci kitap ise SAVAŞ BAŞLADI başlıklarını taşır. Beşinci kitabın ilk cümlelerinde Yazar şöyle der: "İkici Dünya Savaşı'nın bitmesiyle roman da bitti benim için. Söyleyeceğimi söyledim. Yaşam bitmez. İsteyenler için roman da bitmez! Size öneriyorum; gelin, V. Kitap'tan başlayarak siz sürdürün bu romanı (G2, s. 603)." Dolayısıyla beşinci kitap, okurun yazacağı bir kitap olarak tasarlanmış ve sadece beş sayfası yazılmıştır. Bu beş sayfada roman kahramanlarının dördüncü kitaptan sonraki, yani roman bittikten sonraki hayatları özetlenmiştir. Hayatları özetlenmeyen iki kişi vardır: Seher ve Turgut. Yazar, büyük harflerle şöyle bitirir kitabı: BEŞİNCİ KİTABI YAZMAYA KALKIŞTIĞINIZA GÖRE, SEHER'LE TURGUT'UN NE OLDUĞUNU BİLİYOR OLMALISINIZ!(G2, s. 607).

Roman, 1940'lı yıllarda, İkinci Dünya Savaşı sürecinde, Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırdığı günlerde Türkiye'nin de tehdit altında olduğunu düşünen ve buna

karşı mücadele etmek isteyen fakat bunu nasıl yapacağını bilemeyen üniversite öğrencisi bir avuç komünist gencin gizli Türkiye Komünist Partisi'ni arayışlarını, bu arayış sürecinde ve sonunda yaşan olayları, ilişkileri ve gençlerin başlarına gelenleri anlatır. TKP'nin geçmişi ve romanın şimdiki zamanındaki durumu, önemli önderleri ve görüşleri, uygulamaları çeşitli açılardan romanda yansıtılır. Arka planda Almanya- Sovyetler Birliği savaşı, haberler aracılığıyla gün gün izlenir ve yansıtılır. MAH (şimdi MİT), güvenlik güçleri, TKP'nin uygulamaları, Sovyetler Birliği elemanları, savaş vurguncuları, politikacılar, devlet adamları, iş adamları, çeşitli sınıflardan kadınlar, Kürt meselesi, Ermeni meselesi, romanın ana ve yan temalarını oluşturur.

Romanda gerçek hayattan alınan kişiler ve olaylar, kendi adlarıyla, anlatıcının yorumuyla değerlendirilmekle birlikte, gerçekleştikleri tarihin belgelerinden izlenecek gerçeklikte, kurmaca kişiler ve olaylarla birlikte yer alır. Roman, bu açıdan tarihi roman olma özelliklerini de taşır. Ancak, bir politik görüşün –komünizm- penceresinden bakılarak anlatıldığı ve politik meseleleri öne çıkardığı için hiç kuşkusuz G*üven*, politik bir romandır.

2.5.2. Hakkında Yazılanlar

Vedat Türkali, 1990'da kendisiyle yapılan bir söyleşide, "Niçin Londra'dasınız?" sorusuna verdiği cevapta, "Yetmişimi geçtim. Oysa, *Güven*, yaşamım boyu yazmayı kurduğum roman, ortada daha." Der. (2004: 355)

Yazar, 1999 yılında *Güven* okuyucunun karşısına çıktıktan sonra yine bir söyleşide, romanı 1940'larda yazmayı planladığı, on yıldır da üzerinde çalıştığı belirtilir. Söyleşiyi yapan Mustafa Kemal Erdemol, Türkali'nin anlaşmalı olduğu Epsilon Yayıncılığın yasal sorunlarla karşılaşmamak için kitabı basmaktan vazgeçtiğini, kitabı Gendaş Kültür tarafından yayımladığını söyler (1974: 500). Yazara, romana neden *Güven* adını koyduğunu sorusuna Türkali, 1944'lerde yazmaya karar verdiğini, önceleri "İtimat" adını düşündüğünü, bunun TKP' de gizli çalışan insanlar oldukları için yaşanan ilişkilere

uygun düştüğünü belirtir[102]. Ardından da TKP tarihinin kimi bilinmeyen yanlarına eleştirel yaklaşmak amacıyla yazmadığını, olaylara nesnel bakmaya çalıştığını, TKP'nin yürüttüğü acı savaşı yansıtmaya çalıştığını söyler. Erdemol'un kendisine 'politik romanlar yazarı' denilip denilemeyeceği sorusuna ise olumlu cevap verir. Çekilen acılardan kurtulmanın tek yolunun halkların politik bilinç düzeyinin yükselmesine bağlı olduğuna inandığını söyledikten sonra sunduğu ürünün gerçek sanat yapıtı olma niteliği taşıması gerektiğinin vazgeçilmez bir ilke olduğunu belirtir.

Azim Kara, "Güven'in Güven-siz-liği Üstüne Değinmeler [103]" başlıklı yazısında romanın girişindeki teşekkür yazısında yer alan Mete Tunçay adının, romanın belgelere dayanacağının kanıtı olarak görülebileceğini söyler. Ona göre kitap, 1930'lu yıllardan 1945'lerin sonlarına kadar sanattan parti siyasetine, eğitimden ticarete, dinden iktidar erkine kadar, çok partili hayata hazırlanan ülkemizin beşeri haritasını vermektedir

Romanın edebi yönünü edebiyatçılara bırakan yazar, yakın geçmişimiz üzerinden kendilerini ilgilendiren siyasi harita ile ilgili görüşlerini sıralayacağını belirtir. Ona göre roman, 30'lu yılların sonunda savaşa karşı olan sosyalizm yanlısı gençlerin TKP'yi aramaları serüveni, sol tarihimizin bir tür kritiği, TKP'nin tarihini yazma, yer yer eleştirisini yapma ve dünya sosyalist hareketinin sorgusuna dönüşmektedir.

Romanda; Şefik Hüsnü, İ. Bilen, Z. Baştımar, M. Belli gibi gerçekten yaşanmış tarihi kişilerin hiç eleştirilmediğini belirten yazar, bu kişilerin varlığının romana katkı sağlamadığını, çok yalınkat ve motif olarak durduğunu ileri sürer. Şefik Hüsnü ve Reşat Fuat dışındaki tüm TKP'liler hakkında olumsuz yargılar belirtildiğini söyler. Romanda yer alan kurmaca karakterlerin ise neredeyse psikanalitik bir yöntemle mercek altına alındığını, asıl öykünün bu kişilerin etrafında biçimlendiğini belirtir. Bu kahramanların cinsellikle ilgili duruşlarıyla Freud'un hakkını teslim eder gibi olduklarını ileri sürer. Ancak bu kişilerin hiçbiri sağlıklı bir ruh haline sahip olmaması düşündürücü bulunur.

Romanın yaratı kahramanlarını iki öbeğe ayıran yazara göre, birinci öbekte TKP'yi arayan gençler etrafında Turgut, Halil, Seher, Süheyla, Rahmi Usta ile Sahir ve

[102] Bunu Yazar kendisiyle yaptığımız özel görüşmede (11 Aralık 2015) bize de söylemiştir.
[103] http://www.teorivepolitika.net/index.php/kitaplar/item/119-guvenin-guvensizligi-ustune-deginmeler?tmpl=component&print=1(Erişim:13.01.2015)

Nedret çifti; ikinci öbekte de Galip, Nafiz, Sait, Mithat, MAH yöneticileri, ticaret erbabı azınlıklar yer alır. İki öbeğin ilişkisini sağlayan Refik tipi de, kurgusal açıdan, romanın en önemli kişisi sayılabilir.

Yazarın değerlendirmesine göre Turgut ile Necla, en başta, güvensizliğe dayalı bir ilişki içindedirler. Çünkü sınıfsal konumları farklıdır. Halil ile Seher ise benzer sınıfsal konumda oldukları için en güvenilir, sağlıklı karakterdirler. Aydın karakter olarak alınan Sahir Hoca ise doğru sorular sorar ancak yanıtlardan tatmin olmaz, güvensizliği buradan kaynaklanır. Bir işçi militanın TKP tarihinden gelen güvensizliği de halkla ilişki kuramadıkları, yasal olmanın yollarına bakılmalı denmesine rağmen nasıl bakılacağının gösterilemediğinden kaynaklanmaktadır. Yazarın değerlendirmesine göre romanın en önemli özeleştirisi Kürt meselesine getirdiği dürüst tavırdır. Yazar, ayrıca Türkali'nin Stalin konusundaki tutumunu da olumlu karşılamaktadır. Komintern kararlarıyla alınan desantralizasyon konusunda verilen bilgilerin önemli belgeler niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Ayrıca devletin gizli teşkilatının çalışmasının Susurluk ilişkilerini hatırlatması bakımından önemli olduğunu belirtir.

Yazara göre, romanı okunur kılan, TKP tarihini anlatması kadar, yaratı kahramanlarının hâlâ canlı ve aramızda oluşudur. "Bir yerlerde halen partisini arayan Turgut'un, Halil'in varlığını hisseder gibiyim. Diğer yandan nüfusla doğru orantılı, geometrik olarak artan toplu mezarlar… Halen devletten kopamamanın paranoyasıyla yaşayan aydınımızla, bitmiş olmayan ve içinde yol aldığımız toplumsal öykümüzle, kitap devam ediyor. Bu anlamda, kitabı bitirdiğimde bana en çarpıcı gelen bölüm, yazarın okuyucuyu 3. cildi yazmaya davet eden sonsözü oldu."

Fatih Aydın, "Karanlık yılların panoraması: Güven[104]" başlıklı yazısında, kitabın ilgi çekmesinde; yazarın 1930 ve 40'ların TKP' sini birinci ağızdan anlatacağını, kitabın üzerinde on yıldan fazladır uğraştığını, dönem hakkında bilinmeyenlere ışık tutacağını, Komintern belgelerine başvurduğu söylemesinin de etkili olduğunu yazar. Türkali, rahat yazabilmek için evini bile Londra'ya taşımıştır. Türkiye'ye geldikçe kitabın hangi aşamada olduğuna dair kimi bilgileri de gene basın aracılığıyla kamuoyuna iletmiştir. Bu beyanlarından edinilen izlenim, kitabın bir tür otobiyografi olacağı yönündedir.

[104] http://urundergisi.com/yazici.php?action=makale&id=283 (Erişim: 13.01.2015)

Dolayısıyla romanın kurgusu içinde Vedat Türkali'nin daha fazla yer alması, çevresinde gelişen olaylardan yola çıkarak tarihte yer alan insanları aktarması beklentisini doğurmuştur.

Mina Urgan, "Bir Dinozorun Anıları" kitabında Abidin Dino'dan Nazım'a varan bir dizi simayla geçirdiği günleri anlatmıştır. Eski İGD'li polisiye roman yazarı Ahmet Ümit, fonda Moskova'nın ve TKP'nin olduğu farklı bir roman yazmıştır. *Güven* romanı tüm bunların üstüne gelmiştir. Bu yazarların ortak özelliği belli bir politik geçmişe sahip olmalarıdır. Yazarlar politik arka plana sahip eserler verme niyeti taşırlarsa, gelebilecek eleştiri ve övgülerin edebiyat sınırları dışına taşacağını da unutmamalıdırlar. Bir partinin tarihine ilişkin iyi veya kötü bir şeyler yazılırsa, bunun öncelikle o parti yandaşlarının ilgisini çekmesinden daha doğal bir şey olmayacaktır.

Güven romanı iki ciltten ve birbirini takip eden beş kitaptan oluşmaktadır. Ancak beşinci kitap sadece üç dört sayfadan oluşur, çünkü Türkali okurlarına hikâyenin devamını yazmaları dileğinde bulunmaktadır. Ayrıca, roman kahramanlarının daha sonra gerçek yaşamda neler yaptıklarını da aktarır.

Yazara göre Türkali'nin başarılı bir öykülemeci, roman yazarı olduğunu kabul etmek lazımdır. Romanda ortalama bir okuyucunun ilgisini çekebilecek hemen her şey mevcuttur: Bir yanda TKP gibi illegal bir partinin ve üyelerinin gizlilik altında çalışmaları, diğer yanda kadın kahramanlardan birinin, gözaltı sonrasında politik mücadeleden vazgeçmesi ve eşcinsel ilişkiyi tercih etmesi, kadın erkek cinselliğinin alabildiğine ayrıntılı anlatılması, hemen her karakterin karşı cinsle çok rahat bir ilişkiye geçmesi, bazıları açısından bu durumun abartıya kaçması vs.

Yazar, romanda olayların gelişimi ve olaylar arasındaki bağlantılar, kitabın bölümlemeleri aracılığıyla her seferinde bir başka karakterin ağzından, monologlar yoluyla öğrenildiği saptamasını yapar. Ona göre Türkali'nin seçtiği karakterler bir dönemin toplumsal ve ekonomik panoramasını neredeyse bütünüyle yansıtabilecek bir çeşitliliğe sahiptir. Romanın ana omurgası TKP'yi arayan gençler üzerine oturtulmuştur. Çoğu Nazım'ın şiirlerini gizlice okuyarak komünist düşünceyle tanışan bu gençlerin "eskilerle" ilişkileri, partiyi arama ve bulma sürecinde yaşadıkları iç gerilimler, dönem dönem umutsuzluğa kapılmaları, kimi zaman ise coşku dolu yaşadıkları tartışmalar

gerçekçi biçimde yansıtılmıştır. Bu anlamıyla, kitabın TKP'li komünistlerin yaşamlarını objektif bir anlatımla romanlaştırdığı söylenebilir. Yazara göre kitapta, polisin çalışma biçimi, gizli güvenlik güçlerinin yöntemleri gibi özellikle genç okuyucular açısından yararlı olabilecek pek çok nokta vardır. Bunların dışında, Doktor Şefik Hüsnü ile Reşat Fuat kitapta anlatılan bölümlerde doğrudan yer alıyorlar. İ. Bilen, Zeki Baştımar, Hikmet Kıvılcımlı, Mihri Belli, Mehmet Bozışık gibi komünist mücadeleye emeği geçmiş pek çok dost insanın anılması bir değerbilirliktir.

Yazar, TKP ile bağlantılı tüm roman karakterleri topluca ele alındığında Türkali'nin genellikle olumlu ve övgüye değer bir yaklaşım sergilediği kanaatindedir. En olumlu karakter olarak partili işçi Rahmi Usta gösterilmiştir. Desantralizasyon kararı sonrasında uzun süredir atıl duran partiyi Reşat Fuat öncülüğünde ayağa kaldırmaya çalışanlardan Rahmi Ustanın Sahir Hoca ile girdiği, adı tam konmamış bir Stalin-Troçki tartışması, faşist işgal altındaki Sovyetler Birliği'nin mutlaka savunulmasının gerekliliği gibi konular ikinci dünya savaşı sırasındaki dünya aydınlarının da belirli ölçülerde ayrışmasına yol açmış bir tartışmayı yansıtmaktadır. Parti üyesi Rahmi Ustanın romandaki özelliklerinden birisi de, Türkali'nin Komintern belgelerini onun ağzından yansıtmayı tercih etmesi olmuştur. Gerek Komintern'in TKP hakkında aldığı "desantralizasyon" kararı, gerek Nazım'ın başını çektiği parti içindeki "İşçi Muhalefeti" hareketi hep Rahmi Ustanın ağzından aktarılmıştır.

Yazara göre, örgütlü bir devrimci mücadeleye girmek isteyen ve bunun için de partiyi arayan gençlerin Türkali tarafından seçimi, adeta bir parti içinde temsil edilebilecek tüm toplumsal katmanların aynası işlevini görmüştür. Biri köylü ve "köylü" tavırlarını sürdürmekte ısrarlı, heyecanlı, yapılanları yetersiz bulan bir yapıdadır. Diğeri, orta sınıf bir aileden gelen, belli ölçülerde lüks yaşamayı seven bir kişiliktir. Ayrıntılı anlatılan başkahramanlardan biri ise öğrenci bir genç kadındır. Kadının özelliği CHP'nin önde gelen milletvekillerinden birinin kızı olmasıdır. Bu kızın TKP'lilerle ilişkisi ise bir gönül bağı sonucunda, macera hevesiyle başlamaktadır.

Yazar, Türkali'nin Nâzım'ın sadece bir şiirini kitaba almayı tercih etmesini ve bu şiirin de Kemalistlerin ve Nazım'ı evcilleştirme kampanyasının bir parçası olmak isteyenlerin dillerine pelesenk ettikleri "...sarışın bir kurda benziyordu, / mavi gözleri

çakmaktı" şiiri olmasını eleştirir. Mustafa Kemal ve ölümüne kadarki Atatürk döneminin özellikle gençlerin ağzından bir kaç kez aktarıldığını yazar. Örneğin, gençler aralarında Mustafa Suphilerin katlini konuşurken, bunun Karabekir tayfasının, gerici ve yobazların işi olduğunu söylerler. "Burjuva devrimcisi" olarak niteledikleri Atatürk'ün Rauf Beylere, Fethi Beylere oranla daha ilerici olduğu sonucuna da varırlar. Sonunda da "o öldükten sonra başladık geri geri gitmeye" tespitini yaparlar.
Türkali, dönemi aktarırken, Kemalizmin iki yüzünden de, TKP içerisinde tek parti dönemine yönelik farklı kimi değerlendirmelerden de bahsetmiştir. Bu kez, parti sözcüsü gibi rol oynayan Rahmi Ustanın ağzından ilerici yön taşıdığı iddia edilen Kemalizmin Hikmet Kıvılcımlı'ya ve Nazım'a yaptıkları anlatılmıştır.

Yazara göre, romanda Türkali'nin dikkati çeken bir diğer yönü, Boz Memet'ten Mihri Belli'ye, Doktor Hikmet'ten Reşat Fuat'a kadar tarafsız davranmaya çalışması olmuştur. Bozışık hakkında İstanbul'a gelebilmiş olsaydı tütün işçilerini toparlayabilecek insan diye bahsedilmesi önemlidir. Mihri Belli için çalışkan, genç gibi sıfatlar kullanılması önemlidir. Ama olumlu örneklerin yanı sıra, Zeki Baştımar gibi TKP genel sekreterliğini yapan bir yoldaş hakkında, belki de sadece Türkali'nin kafasında bulunan olumsuz yargılarda bulunulmuştur. Zeki Baştımar için, "evinde polisle pazarlık yapan" ve "birilerinin onayını almadan böyle bir şeyi yapacak kadar yürekli girişimci değildi" denmesi hoş kaçmamıştır. İ. Bilen'in anlatılmasına gelince, Türkali olumsuzlayıcı bir tavra bürünmüş, sayfalarca hakaret edilmiştir. Yazar, bunun altında yatan nedenin, gerçek yaşamlarında bir dönemler ayrı saflarda yer alan Hikmet Kıvılcımlı ile İsmail Bilen ayrışmasında, Türkali'nin Kıvılcımlı yanında saf tutmasının olup olmadığını sormakta, durumu hoş karşılamadığını ifade etmektedir. Yazar ayrıca, kitabın yeni basımlarında veya bundan sonra yazmayı planladığı romanlarında biraz daha dikkatli olmasını beklemenin hakları olduğunu söylemektedir.

Yazar sonuç olarak şunları söylemektedir:

> Sonuç olarak, nasıl bir kitap sorusuna gelecek olursak, bu kitap, bizim yukarıda anlattığımız konularda gösterdiğimiz hassasiyetin göz önüne alınması koşuluyla, tarihimizi öğrenmeye istekli herkese tavsiye edilebilecek nitelikte diye düşünüyoruz. Türkali'nin belgelere dayandırdığı parti içi tartışmalar, dünya komünist hareketinin kemalizm değerlendirmesi, Komintern-TKP ilişkileri, partinin kapkaranlık baskı yıllarında bile tek muhalefet odağı olmayı başarabilmesi, Şeyh Sait isyanından, Dersim olaylarına kadar TKP'nin tutumu, CHP'nin bir kaç farklı açıdan değerlendirilmesi, bilmeyenlere olduğu kadar bilenlere de ilginç gelecek kanısındayız. Düşüncelerini bir türlü yaygınlaştırabilme olanağı bulamayan, hiçbir zaman yasal yayın

> çıkartmasına müsaade edilmeyen TKP'nin, her şeye rağmen toparlanmayı başarabilmesi, örgütlü mücadeleye katılacak insanların sayısı ne kadar az olursa olsun, mutlaka partili bir mücadeleye başlanması, dağınıklığın tercih edilen bir durum sonucunda değil, zorunluluklardan dolayı yaşanması, gençlere, azınlıklara, ezilenlere verilen önem kitap boyunca ayrıntılarıyla aktarılıyor. Hem bu bilgilerden mahrum kalmamak, hem tarihimizi daha farklı yönlerden değerlendirebilmek, hem geçmişimize bir ayna tutabilmek ve bunu geleceğe yansıtabilmek için her belgenin, her bilginin alabildiğine ayrıntılı irdelenmesine ihtiyacımız var. Türkali bu dediklerimizi belli ölçülerde sağlamayı başarmış. Umarız, Türkali'nin kitabı, o dönemi doğrudan yaşayanlar tarafından da değerlendirilir ve bir dönemin acıları, özverileri, kahramanlıkları, korkaklıkları, kısacası, bir dönemin o dönemin sevilesi insanları gün ışığına çıkartılabilir.

Cengiz Gündoğdu, "Estetik Nesne Olamayan Bir Roman…Güven" başlıklı yazısında (2004:69-100) *Güven*'in estetik bir nesne olmadığından söz eder ve romanı şiddetle eleştirir. Ona göre estetik nesne olmanın şartı, bir anlam bütünlüğü taşımasıdır. Afşar Timuçin'den yola çıkarak, anlam bütünlüğü de özel ve sağlam bir dünya görüşüne ulaşmış olmakla belirgindir. Genel bir bakış biçimidir. Bu da her şeyi kendi penceresinden, kendi bilinç koşuları çerçevesinde görmekle eş anlamlıdır ve dünyaya özel bir bakış açısı olarak yerleşmiş olmanın açık ve tutarlı bilincidir. Bu, *Güven* romanında yoktur. Dolayısıyla romanda ince ince işlenmiş bir izlek yoktur. "Roman, gizli Türkiye Komünist Partisi'yle polis arasındaki bir mücadeleye indirgenmiş." (2004: 71)

Gündoğdu'ya göre romanda olaylar vardır ancak olayların arkasında nelerin olduğu yoktur. Bu da gerçekçi yazar tutumuna uymamaktadır. Bunun nedeni de romandaki kişilerin tip-kişiler olamamasıdır. Kişiler hep sövgülü konuşur. Ancak neden sövgülü konuştuğu romanda yoktur. Türkali, hep yansız kalmaktadır. Özelleşmiş bir bakış biçimi yoktur (2004: 72). Kişiler arasında dil, biçem ayrımı da yoktur. Öz Türkçe konuşması beklenemeyecek Galip, ağrılarından yakınan Eşref'e, "Ters bir devinim yaptınızsa.." diyebilmektedir. Romanda herkes, "O ki" siz konuşamamaktadır. Herkesin iç konuşması sorulu yanıtlıdır. Romanda bir düşünsel sürükleyicilik de yoktur. Roman, yurdunu seven iyi komünistlerle yurdunu sevmeyen kötü polisler burgacında dolanıp durmaktadır. *Güven*'de Vedat Türkali ciddi biçimde yan tutmazlık sergilemiştir, bir değerlendirme yapmamıştır.

Gündoğdu, yazarın cinselliği ele alış biçimine de şiddetle itiraz etmektedir. Ona göre cinsel ilişki "karı kız haklama" derekesine indirgenmiştir. (2004: 78) Turgut, durmadan "karı haklamakta" ve hakladığı karıları da sevmemektedir. O karıların hiçbiri namuslu değildir. Cinsellik bu romanda Turgut ve Halil dışında da komünistlerin elinde

gayriinsanı yaşanmaktadır. (2004: 80) *Güven*, kitabın arka kapağında iddia edildiği gibi solun aynalığını yapamamaktadır, yapıyorsa da kırık bir aynadır.

Gündoğdu, romanı dil açısından da eleştirir. Pembe dizilerdeki dil anlayışını, yerleşik piyasa dilini görür onda. Anlatımın kime göre olduğu da belli değildir. (2004: 88) Kahramanların iç dünyalarının da Vedat Türkali'nin iradesine göre verildiğini söyler; kimi kahramanların iç dünyalarını biliriz kimilerinin bilemeyiz. Verilenler de hesapsız kitapsızdır; nedenselliği yoktur. (2004: 86) Mekân tasvirleri de iş olsun diye yapılmıştır, işlevsizdir. Oysa estetik bir nesnede zaman ve mekân en temel kavramlardır. Vedat Türkali, zamanı da düzenleyememiştir. Bu nedenle de *Güven*'in matematiği yanlıştır.

Yazara göre roman, insanın kendini ve öbür insanı tanıma mücadelesidir. *Güven*'de insan tanıma, insan çözümleme yoktur. İnsan neden durmadan "karı düzer", bu yoktur. (2004: 92)

Yazar, *Güven* romanının genel olarak güzel bulunmasını da eleştirir bunun nedenini şöyle ortaya koyar: "Türkiye'de insan bilinci dumura uğratıldı. *Sanatta Star Sistemi* bu işi estetikte yaptı." (2004: 95) Bunun sonucunda sol sanatçı, "Sol bakış açısıyla güzel olan nedir ?" sorusunu çözümleyemediği için sistemin dayattığı güzele "güzel" demektedir.

Fatih Polat, " 'Güven', Örgütlenme ve Umut" başlıklı yazısında[105] romanın tartışmalarda gölgede kalan en önemli iki noktasının örgütlenmenin önemine yaptığı vurgu ile geleceğe bakıştaki umut olduğunu söyler:

> Bu özellikler kitabın daha başından itibaren karşımıza çıkıyor. "Güven"in kahramanları arasında ilk tanıştıklarımız 2. Dünya Savaşı yıllarında örgütlenip, mücadele etmek için TKP'yi arayan üniversiteli gençler, diğeri de Rahmi Usta'dır. Öğrenciler aralarında bazı arkadaşlarını temsilci seçerek Rahmi Usta'yla görüşmek üzere evine gönderirler. Onlar, yanlış bir şey söylememek için ıkına sıkına dertlerini anlatmaya çalışırken, Rahmi Usta onlara doğru ve güzel şeyler söylediklerini belirtip bir dizi öğüt verdikten sonra, "Neyse, görüleşim daha.." der. Ancak, onlar bu tutuma fena halde alınırlar ve Rahmi Usta'nın temkinliliğinin nedenini kavrayamadıkları için çocuk yerine konulduklarını düşünürler. İçlerinden, daha sonra da roman boyunca sık sık karşılaşacağımız en gözü pekleri Halil, bunun üzerine ölçüyü zorlamayı göze alarak, "Bakın Rahmi arkadaş" der, "Biz buraya sizinle konuşup, yolumuzu tam bulup çizerek, yani partinin yolunu, o çizgide işçi sınıfı davasında yerimizi alalım diye... sizinle kesin konuşmak için geldik. Zorlayamayız, sizin de birtakım... tartıp ölçeceğiniz şeyler vardır. Ancak bizim durumumuzu da... yani..." Cümlenin gerisini de zar zor tamamlar: "... görmeniz gerek... Yani..." (s. 69) Rahmi Usta ise, "Konuşuruz daha bu konuları Halil arkadaş", "Doğru yolda olduğunuz görülüyor (...) Kuşkum yok bir yere

[105] http://romanyazilari.blogcu.com/guven-orgutlenme-ve-umut-fatih-polat/356288 (Erişim: 13. 01.2015)

> varacaksınız" demekle yetinir. Onlara polise karşı dikkatli ve uyanık olmalarını öğütler. Kitabın isminin neden "Güven" olduğunu da okur buradan başlayarak hissetmeye başlar. Rahmi Usta, Komintern'in TKP hakkında vermiş olduğu desantralizasyon kararını daha yeni karşılaştığı bu gençlere anlatmanın doğru olmayacağını düşünmüştür. Ayrıca kimin ne olduğunun belli olmadığı güvensiz bir ortam vardır ve TKP'nin faaliyeti de durmuştur zaten. Dolayısıyla Rahmi Usta'nın istese de öğrencilere o an için söyleyebileceği pek bir şey yoktur. Ancak romanın ilerleyen sayfalarında Rahmi Usta'nın, desantralizasyon kararını ülke içindeki partililere anlatmak ve Komintern'in dediği tarzda bir örgütlenmeye gitmek bakımından atalet içine düştükleri değerlendirmesini yaparken, partiyi aramak için kendisine gelen bu gençlere gösterdiği ilginin yetersizliğini hatırlayıp, kendi kendisine özeleştiri verdiğini görürüz.
>
> "Güven"de TKP ile ilgili ele alınan en temel konu da, Komintern'in verdiği desantralizasyon kararıdır.

Yazar, Güven'in kahramanlarını değerlendirdikten sonra kadınlarla ilgili tutumunu eleştirerek şöyle diyor: "Güven"in, geldiği sınıfa savaş açan, fedakâr, direngen, işkencede bile sıkı duran kadınlarının sanki ortak bir kaderi var. Hepsi, erkekleri ile birlikte bir anlam kazanıyorlar. Necla'nın 'bağımsız' kişiliği de bu gerçeği değiştirmiyor."

Yazar, romanın tarihe yaklaşımını gayri resmi oluşunu ise olumlu olarak değerlendiriyor. Kitabın bütününde Vedat Türkali'nin değişik kahramanlar üzerinden özel bir Kemalizm dostluğu ya da düşmanlığının dışında durarak, tarihi doğru ve sınıfsal bir bakışla okuma ve gösterme kaygısı hissedildiğini söylüyor.

Yazar, romanda anlatılanları ortak bir 'Türkiye gerçeği' örgüsüne sığdırması bakımından *Güven*'i çok başarılı bulmaktadır. Birçok bağlantı yan yana gelirken sıradan bir polisiyenin içine de düşmediğini, Türkiye'nin o anki iç ve dış dengelerinin arasında, resmi tarih kitaplarının 'başarılı denge politikası' diye sunduğu yöntemlerin kirli ve çürümüş yüzünü gördüğümüzü belirtiyor.

Polat, yazısının sonunda romanı hangi açıdan okuduğunu gösteren şu sözleri söylüyor:

> Vedat Türkali'nin bu romanı, "Bir Gün Tek Başına"yı geride bırakıyor. "Güven"de, "Tek Kişilik Ölüm" deki tarih anlayışı ve karamsarlıktan da eser yok. 12 Eylül darbesinin ardından, bireyle örgütü karşı karşıya koyup, bireyin özgürleşmesini örgüte vurarak gerçekleştirmeye çalışan, bu anlamıyla dönemin, örgütsüzleştirici neo-liberal saldırısına destek sunan romanlar; romanda yenilik adına önümüze konulan postmodern roman müsvettelerinin ardından "Güven"de yeniden hatırlanan değerler önemlidir. "Güven", umut vermeye çalıştığı genç okurlarına 'örgütlenin' derken, uzunca bir süredir, karşı propagandanın canından bezdirdiği '70'lik komünistlere ise, 'Siz doğru ve güzel şeyler yaptınız.' diyor. Diğer eleştirilerle birlikte, üzerinden atlanmaması gereken bu özellikler de bir roman için herhalde az şey değildir

Mediha Göbenli, Peter Weiss ve Vedat Türkali'yi karşılaştırdığı *Direnmenin Estetiğine Güven* kitabında Güven romanı ile ilgili olarak ayrıntılı bir akademik inceleme yapmaktadır. Bu çalışmadan ilgili konularda yararlanacağız. Burada, Göbenli'nin, Güven'in otobiyografik özellikler taşıdığını, kırklı yılarda geçtiğini, elli bölümden oluştuğunu, ana temasının komünist üniversite öğrencileri olan Turgut ve arkadaşlarının TKP'yi arama çabası olduğunu (2005: 189) vurguladığını söylemekle yetiniyoruz.

M.K. Adatepe, "Vedat Türkali'nin romanlarında Türkiye yakınçağ tarihinin izdüşümleri" başlıklı yazısında, "(…) Güven'de Türkali, 2. Dünya savaşı yıllarında Türkiye'deki siyasal eğilimlerin savaş karşısındaki tutumlarını, 'milli sermayenin güçlendirilmesini', gizli devlet kurumlarıyla ticaret burjuvazisinin bağlantılarını, savaştan nasıl kar elde ettiklerini, TKP'nin bu dönemdeki durumunu ve 1944 tutuklamalarını anlatır," demektedir. [106]

2.5.3. Yapı

Güven, iç içe geçmiş üç halka üzerine yapılandırılmış bir romandır. Dıştan içe doğru sıraladığımızda bu halkaların içini şöyle doldurabiliriz:

1.Halka: Alman (Nazi)- Sovyetler Birliği (Komünizm) savaşı temelinde Fransa, İngiltere, ABD, Yunanistan, Bulgaristan, Polonya, İtalya, İspanya, Japonya gibi devletlerin karıştığı İkinci Dünya Savaşı dış halkayı oluşturmaktadır. Almanların Sovyetler Birliğine saldırmasıyla başlayan savaş, roman kahramanları tarafından radyo ve gazete haberleri aracılığıyla günü gününe takip edilmektedir. Bu takip etme işi kimi roman kahramanlarının pozisyonlarını, fikirlerini, gelecekle ilgili tasarımlarını etkilediği için son derece önemlidir. Çünkü Türk hükümetleri de savaşın seyrine göre politika belirleyip kararlar almakta, bu kararlar da roman kahramanlarının hayatını doğrudan etkilemektedir.

2.Halka: Türkiye'de hükümet, MAH (sonra MİT), güvenlik güçleri, devlet adamları, askerler, politikacılar, tüccarlar gibi iktidar konumunda bulunanların yer aldığı

[106] http://www.mkadatepe.de/pdf%20dosyalari/T%FCrkalinin%20romanlari.pdf; (Erişim: 17.01.2015)

bu halka hem dış halkayla hem de iç halkayla bağlantılıdır. Dış halka tarafından çevrelenir, iç halkayı çevreler. Roman kahramanlarının bir kısmı bu halkada yer alır.

3.Halka: Bu en içte bulunan halkayı gizli Türkiye Komünist Partisi'ni arayış hikâyeleri anlatılan çoğunluğu üniversite öğrencisi gençler, onlara yol gösterme konumunda bulunan TKP'li bilen özneler ve bütün bu insanların dostluk ve politik ilişki kurdukları insanlar oluşturur. Bu halkanın içinde bulunan insanlar her türlü iktidar erkinin baskısı altındadır. Hikâye, asıl bu insanları hikâyesidir.

İç içe geçmiş bu dıştan içe üç halkayı tam ortadan ikiye böldüğümüzde her halkanın kendi içindeki çatışma alanlarını belirlemiş oluruz. Dış halkada Nazizm/ Komünizm, sonra faşizm / demokrasi çatışmasını görürüz. Bu çatışmanın rengi ve sonucu ikinci halka içinde bulunan Türkiye'deki hükümet ve muhalefet çevrelerini, iş adamlarını etkiler. Burada da kendi içlerinde Turancılık, Hitler destekçileri, komünistler, CHP'liler, Kemalistler gibi genel anlamıyla çeşitli varyasyonlarıyla sağ/sol çatışması görürüz. Ayrıca Alman yanlıları, İngiliz yanlıları, ABD yanlıları insanlar ve gruplar ortaya çıkar. Romanda, bu çatışmaların zemininde çıkar çatışmaları olduğu özellikle vurgulanmaya çalışılmıştır.

İç halkada çatışma, daha çok komünist gençlerin iç sabırsızlıklarıyla ilgili olarak ortaya konur. Bir grup, Parti'nin aldığı Desantralizasyon kararını olumlu bulurken bir grup bu kararlara karşı çıkar. Bir grup, Stalin'i desteklerken bir grup Stalin'e karşı çıkar; dolayısıyla roman boyunca Troçkist- Stalinist ayrışması, tartışması gözlenir.

Yazar, romanını bu yapı içinde asıl olarak yedi ana karakterin hikâyeleri ve ilişkileri üzerine kurmuştur. Bu karakterler Turgut, Halil, Necla, Galip, Rahmi Usta, Sahir Hoca, Mükerrem Hanım'dır. Bunlara bir de Mükerrem Hanım'ın eşi Eşref Bey'i eklemek gerekebilir. Çünkü onun bakış açısına da kısa bir süre de olsa yer verilmiştir. Bu karakterlerin her biri halkaların zıt taraflarından seçilmişlerdir. Turgut, Halil ile zıttır. Rahmi Usta, Sahir Hoca ile zıttır. Necla, annesi ve babası ile zıttır. Galip, komünistlerin karşısında yer alır, ayrıca Eşref Bey ile zıttır.

Yazar, ana kahramanlarının bakış açılarını kıstas olarak kabul ettiğimizde, romanı elli bölüme ayırmıştır. Ancak bölüm geçişleri belirsizdir, yeni bir bölüme geçildiği anlatılan kahramanın değişmesinden anlaşılır. Bu ana kahramanların hikâyeleri

anlatırken, onların ilişki kurduğu çok sayıda ikici dereceden kahraman da romanın işleyişinde önemli roller üstlenir.

Türkali, yukarıda sözü edilen gençlerin kurmaca hikâyeleri içine, bu olayların çoğunu yaşamış ve/veya gözlemlemiş, içerden bir kişi olarak ve belgelere dayalı olarak, TKP'nin tarihinde belirleyici olmuş önemli olayları, gerçek kişileri ve onların fikirlerini yerleştirmiştir. Roman, "hakkında yazılanlar" kısmında da görüldüğü gibi, daha çok bu yönüyle değerlendirilmiştir. Bizim değerlendirmemiz, daha çok teknik ve edebi açıdan olacaktır.

2.5.3.1. Vaka

Almanlar, Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırmıştır. Üniversite öğrencisi komünist birkaç arkadaştan ikisi olan Turgut ile Halil, birlikte kaldıkları Beşiktaş'taki bekâr evinde, harita üzerinden savaşın gidişatını endişeyle izlemektedirler. Nazilerin ilerlemesinin ancak kışın bastırmasıyla durdurulacağına inanmaktadırlar. Bu arada kendileri de bir şeyler yapmak istemekte, yol göstermesi için Ortaköy'de, Kasımpaşa'da eski komünist işçiler arasında gizli Türkiye Komünist Partisi'ne ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Turgut, mutlaka Parti'yi bulmanın gerekli olduğunu düşünürken Halil, daha ataktır; boşuna beklemek yerine bir şeyler yapmak gerektiğine inanmaktadır. Turgut, köy kökenli, yakışıklı ve çapkındır; CHP ileri gelenlerinden Eşref Bey'in kızı Necla ile ilişkisi vardır. Halil de alt katlarında oturan evli ve mutsuz bir genç kadın olan,Turgut'un seviştiği evli bir kadın olan Süheyla'nın arkadaşı Seher adında bir kız ile tanışır ve onu sever.

Gençler, Komünist Partisi'nin önde gelenlerinden Rahmi Usta'ya ulaşırlar. Ancak Rahmi Usta gençlere yardımcı olmaz, sadece doğru yolda olduklarını, bir gün bir yere varacaklarını söyler. Çünkü hem bir güven sorunu vardır hem de Komüntern, TKP'nin gizli olarak çalışmasını yasaklamıştır; desantralizasyon kararı vardır (Göbenli, 2005, s. 190). Buna göre komünistler yollarını kendi gerçekliği içinde bulacaktır. Halkevlerine, CHP'ye girip çalışacaklar, ülkenin siyasal çizgisini ilerici çizgide tutmaya

çalışacaklardır. Rahmi Usta da bu karara uymaktadır. Ancak bir yandan da huzursuzdur, bir şeyler yapmak, toparlanmak gerektiğine inanmaktadır. Başta Halil olmak üzere gençler Rahmi Usta'ya bozulurlar.

Turgut, Bâbıâli'de felsefeci Sahir Hoca ile birlikte bir gazetede çalışmaktadır. Güvenlik, Turgut'u gözaltına alır, sorgular; Necla ile ilişkisini araştırır. Çünkü Türkiye ile Almanya arasındaki ticarette etkili yerlerde tanıdıkları olan Galip, Eşref Bey'e yaklaşabilmek için Necla ile ilişki kurmaya çalışmaktadır. Evlenmeleri çevreleri tarafından da istenmektedir. Galip, on beş yıl Almanya'da kalmış, Hitler'in iktidara gelişini yaşamış, Nazilere yakınlık duymuş, komünistlerle ilişkisi olan Türk öğrencileri ihbar etmiş, bu nedenle de elçiliğin de güvendiği birisi olmuştur. Babası saygın bir MAH (şimdi MİT) üyesi iken ölmüştür. Galip'in bazı generallerle, devlet adamlarıyla arası iyidir. Necla'nın annesi Mükerrem Hanım da Galip'i desteklemektedir. Ancak Necla, Galip'i istememiştir.

Necla, kız olmadığını anlayınca Turgut'un kaçar gibi gitmesine çok bozulmuş, hasta düşmüştür. Annesine ve babasına başkaldırarak Laleli'de bir eve çıkmış; erkeklere şiddetle kızmaktadır.

Saraçoğlu hükümeti Varlık Vergisi ile ilgili kanun çıkarmış, azınlıkların mallarına el konulmaktadır. Halil, TKP'nin hâlâ bir şey yapmamasına kızmaktadır. Halil, TKP'yi arayan arkadaşlarından ayrı düşerek Sovyetlerle ilişki kurma yoluna girer.

Galip, Almanların üstünlüğüne inanmaktadır. Arkadaşı akademisyen Mansur da aynı fikirdedir. Türklerin de Almanları örnek alması gerektiğini düşünürler. Saraçoğlu'nun başa gelmesiyle Türkçülerin etkinlikleri artmıştır. Koşullar, Galip ile arkadaşı Mithat Bey'in birlikte bir şeyler yapması, büyük oynamaları için hazırlanıyordur. Halk Partisi'nden Eşref Bey, güçlüdür. Krom işinde etkindir. Galip'e göre, Türkiye'nin de Alman firmaları gibi güçlü firmalara sahip olabilmesi için Almanlarla birlikte olması gerekmektedir. Galip Bey, Almanların komünistleri yendikten sonra gerisinin kolay olacağını düşünmektedir. Almanlara afyon satma karşılığında kimyasal aygıtlar getirip devlete satma işinde ekin olan Eşref Bey, İstanbul'un en güzel yerlerinin azınlıkları elinde olduğunu, hepsinin çok zengin olduğunu söylemektedir. Bunun anlamı Varlık Vergisi'ni desteklediğidir.

Ortaköy ve Kasımpaşa işçileri arasında saygın bir yeri olan Bekir, TKP önderlerinden Reşat'ın İstanbul'a geldiğini, artık Ankara'ya dönmeyeceğini haber verir. Bu durumda desantralizasyon kararı geçersiz olmaktadır. Rahmi, heyecanlanır ve Reşat'a gitmeye karar verir. TKP harekete geçmektedir.

Almanların Stalingrad'dan yüz geri dönmeleri bir yıldır Galip'e sarsıntı yaşatmaktadır. Türk Hükümeti politika değiştirmiş, artık Amerikalılara ve İngilizlere yakınlık göstermeye başlamıştır. Almanların kazanacağını düşünenlerin sayısı bir hayli azalmıştır. Roosevelt, Churchill, Stalin Almanların ön koşulsuz teslimini istiyordur.

Genelkurmaydaki askerlerin çoğu Alman yanlısıdır. Galip, dışsatım işine girmek ister ama Eşref Bey'e göre Ankara'da Fehmi Bey varken bu işlere girişmek akıl kârı değildir. Varlık Vergisi'nden sonra Eşref Bey çok sayıda mülk almıştır. Amerikalılar, Almanlara ve ortaklarına stratejik mal gönderilmemesi için uğraşmaktadırlar. Eşref Bey, onların kara listesine girmekten korkmaktadır. Onlar da sadece tütüne izin vermektedirler. İngilizler ve Amerikalılar iyi para verirler ama Almanlarla ticaret yaptıkları için onlar da Amerikalılarla ve İngilizlerle ticaret işine girişemezler. Galip, giderek Almanlar arasında saygınlığını yitirmektedir. Şahap Bey, Ankara Palas'taki odasına gelip Galip'ten Gizli Güvenlik'te görev almasını ister. Galip, kabul eder; artık daha güvenlidir; çünkü MAH elemanı olmuştur.

Bu arada bekâr evinde kalırken seviştikleri Süheyla da Çanakkale'de barınamamış, İstanbul'a gelmiş, Turgut'u aramaktadır. Halil dışındaki gençler Parti'ye girmişlerdir.

Necla, yurt dışında olan bir arkadaşının eski bir konağına yerleşir. Her şeye rağmen Turgut'u arzulamaktadır. Turgut konağı görür ve beğenir. Necla'dan ilişkilerini gizli tutmalarını istemiştir; çünkü bu konağı ve Necla'nın konumunu, gizli faaliyetleri için kullanmayı düşünmektedirler.

Galip fakülteye gelir, Necla'dan İngilizce öğrenmek istediğini söyler; yemeğe çıkarlar.

Turgut, Ankara'ya gider. Zeynep Hanım'la tanışırlar. Zeynep Hanım, Turgut'u çok beğenir. Fakülteyi bitirip Ankara'ya gelmesini ister. Evlidir, kocası Sayıştay'dan emeklidir.

Halil, Turgut'a yukarıyla görüştüğünü, gizli bir yer gerektiğini söyler. Turgut, Parti'de olduğunu, bu durumda Parti'den kovulacağını, Halil'i de casuslukla suçlayacaklarını söyler. Halil, devrim için gerekeni yapacağını ifade eder. Kendisinden sadece aygıtı saklamasını, ilişkinin bu yolla sürmesini istemektedirler.

Süheyla, Sitare adını almış, şarkıcılık yapmaktadır. Turgut'la ilk olarak eski evde tanışıp sevişmişlerdir. Sitare, Turgut'u evine davet eder, yine sevişirler. Turgut, oradan kalkıp Necla'ya gider. Necla, Sitare'den kalan parfüm kokusunu almış, Turgut'la sevişirken başka birisiyle seviştiği duygusuna kapılmıştır. Bu arada Necla'nın arkadaşı Jülide ile Salih kavga etmiş; zaten erkeklere kızgın olan Necla, Salih'i kovmuştur. Jülide, bir hafta Necla'da kalır. Necla, solcu *Tan* gazetesi okumakta, değiştiğini hissetmektedir. Gazeteci Muharrem, bir sohbet sırasında Turgut'un Sitare ile ilişkisinden söz eder. 1944 yılına girerlerken Necla, Sitare' adını duyunca küfreder.

Halil, Dolapdere'de, Seher'le birlikte Kasımpaşa yamacının eteklerinde gözden uzak bir ev bulur. Aygıtı, evin tabanında açtıkları bir çukurda saklarlar. Halil, aygıtı sakladığı yeri Turgut'a bile söylemez.

Galip, Almanlara yüksek fiyatla krom sattıkları için memnundur. Piyasada kolay bulunamayan elektrik gereçleri getirecekler, Ankara'da Fehmi Bey'e düşük fiyata da olsa satacaklardır.

Sait; Galip'e komünistleri tutukladıklarını, Reşat'ı yakaladıklarını; Reşat'ın işkencede acıya dayanıklı olduğunu anlatır. Sait, komünistlerin tutuklanmasında işin sonun gelindiğini, Necla ve Turgut'la ilgili bir şey çıkmadığını, Hasan Basri'nin ve Halil'in adının çok geçtiğini söyler. Galip'e Reşat Fuat'ı göstermek ister. Biraz sonra da odaya getirtirler. Galip'in akademisyen arkadaşı Mansur, Almanya yenilse bile komünizme karşı birleşik bir cephe kurulacağını, yeni bir senteze ulaşılacağını düşünmektedir. Galip, Nazif Bey'le konuşup Necla'nın canını yakmak ister. 21 Nisan 1944'te Almanya'ya krom gönderilmesi yasaklanır.

Rahmi Usta, Sahir Hoca'ya saklaması için bir bavul verir; içinde TKP tarihini sergileyecek eski yazılar vardır.

Necla, yılbaşı gecesinde duyduklarından sonra olayın ayrıntılarını da öğrenir; anlatılan Turgut ile Süheyla'nın aşk hikâyesidir. Necla, öfkesinden Galip ile evlenmeyi bile düşünür ki bu, kendisine göre de yaşadığı travmanın bir işaretidir. Travmayı atlatmak için Boğaz'a; ardından Bursa'ya, İzmir'e gider, oralarda vakit geçirir. İzmir'de okul arkadaşı Ester'e rastlar. Ester'in kendisine utanmazca baktığını düşünür, bundan etkilenir. Akşam, Ester'i düşünür. İstanbul'a döndüğünde ev değiştirme kararı alır. Jülideler yeni bir eve taşınıyordur, kendisi boşalan o eve geçecektir. Ama bu konak da ona emanet edilmiştir, kararsızdır.

Turgut; Mithat'ın, Süheyla'ya (Sitare) tuttuğu Cihangir'deki dairededir. Turgut, Süheyla ile birlikte olamayacağını anlatmaya çalışmaktadır. Öte yandan Zübeyde Hanım haber getirmiştir, akşam Suadiye'de yemeğe bekliyordur. Zübeyde, Ankara'daki tutuklamaların başlayacağından söz eder.

Halil, tutuklamaların TKP ile ilgili olduğunu, yukarıyla bağlantısını kuran Yuri'den öğrenir. Eve gittiğinde aygıtın sular altında olduğunu görür. Nihat, komünistleri topladıklarını söyler. Polise Halil'in adını vermişlerdir. Ohannes, Kemal, Hasan içeri alınmıştır ve Ohannes'e Ermeni diye kötü işkence etmişlerdir. Nihat, Parti'nin ona gereksinimi olduğunu söyler ama Halil, kendisini öldü saymalarını ister.

Rahmi Usta, Şefik Hüsnü ile konuşur. Şefik Hüsnü, polise açık vermelerinden memnun değildir. Yasal çalışma olanaklarının beklenebileceğinden söz eder. Reşat'ın çabuk ele geçmesine kızmaktadırlar.

18 Mayıs'ta hükümetin ırkçı-Turancılarla ilgili resmi bildirisi yayımlanır. Buna göre: Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi, Hasan Ferit Cansever gizli örgüt kurup gerçek ulusalcılığa aykırı biçimde ırkçılık yolunda etkinliklere girmişlerdir.

19 Mayıs'ta Süleymaniye'ye "Saraçoğlu faşisttir" yazısı asılmaya çalışılırken asamadan kaçanların arandığı söylenir. O sırada Rahmi'yi götürmek için güvenlikten gelirler.

Galip, Komünistlerin Beyazıt Kulesi'ne kızıl bayrak çekmeye çalıştıklarını duymuştur, sevinir; belki milliyetçilerin gözleri açılır diye umut eder.

Galip, Tarabya'da Salim Başkur'u görür. Ona göre Almanya'dan geride çok şey kalacaktır. Türkiye, payına düşeni kaçırmamalıdır. Galip, Mannikyan'ın neden İsviçre'den geldiğini anlar; çünkü banka kuracaklardır.

Galip, Eşref Bey'e gider. Orada Necla ile konuşmalar ilerler, tartışmaya döner. Necla, Hitler aleyhine konuşur; ona 'köpek' der. Hitler, Almanya'yı uçuruma götürmektedir. Galip, kızgındır. Necla'yı dövmek istemektedir. Necla, kromların Almanlara gitmemesi için elinden geleni yapabileceğini söyler. Galip, Necla ile ilişkiye giremeyeceğini anlayınca ilgisini annesi Mükerrem Hanım'a yöneltir; Necla'nın komünist olduğunu, onun için elinden geleni yaptığını anlatır. Aşkını ilan eder; sevişirler.

Bir süre sonra Birinci Şubeden üç sivil gelir, Necla'yı alır.

Turgut, Parti'nin verdiği görevi yerine getirmek için Kırşehir'e giderken ülkesini ne kadar az tanıdığını düşünür. Kırşehir'de Halil Akkanat ile buluşur. Oradan Ankara'ya gider. Refik ile buluşur. Eve Zübeyde gelir. Sevişirler. Zübeyde, kocası Fikri Bey'den ayrılmak üzeredir, Malatya'dadır. İstanbul'a yerleşmeyi düşünmektedir.

Refik, yılbaşına yakın Turgut'u bir düğüne götürür. Orada Sitare şarkı söylemek istemez, dostu Mithat ısrar edince de küfreder. Mithat, ona vurur. Turgut görmek istemez, çıkar. Sonradan Sitare'nin öldüğü haberi duyulur. Habere göre olay, başkanın oğlunun yaptığı bir kazadır. Turgut ve Sahir Hoca, Güvenlikten alınır.

Halil, Yuri ile buluşur. Halil'i gizlice Sovyetler Birliği'nin elçiliğine götürürler. Halil, elçilikte iki ay kalır. Halil, Seher'e şifreli mektup yazar. Bir hafta sonra haber gelir. Seher, aygıtı parçalayarak denize atmıştır. Çanta konakta kalmıştır. Halil, Seher'le buluşur. Beyoğlu'nda Süheyla'nın bulduğu bir eve girerler.

Razi Bey, bir toplantı yapar; komünistlere karşı devleti korumakla yükümlü olduklarını söyler ve Halil ile Hasan Basri'yi bulma görevini Nadir'e (Galip) verir. Galip, mutludur.

Rahmi Usta güvenlikte konuşmaz.

Necla, dün akşam içeri alınmıştır; bugün de Turgut alınacaktır. Turgut'u alırlar. Galip, elinde böyle bir imkân olmasına rağmen Necla'yı serbest bıraktırmaz; yılbaşına üç gün vardır. Yılbaşında Kuzguncuk'ta toplanırlar, yerler içerler. Galip, burada yeni tanıdığı Semra ile birkaç gün sevişir. Güvenlik'te Hasan Basri ölür, pencereden atladığı söylenir. Zübeyde Hanım gelir, Mukbil Anakan adını vererek Sait'e üst perdeden konuşur ve Turgut'u bıraktırır. Böylece Turgut'un sorgusu yarım kalmış olur. Halil'e ağır işkence yaparlar ve ölümüne yol açarlar.

Necla da Sansaryan Han'a götürülmüştür. Ona, Turgut Başalan sorulmuştur. Bu dönemde Jülide, Necla'ya; yemek, çamaşır, para getirir. Necla, hücrenin anahtar deliğinden Seher olduğunu tahmin ettiği birinin götürüldüğünü görür. Dönüşte ise Seher baygındır.

Necla, annesine geldiğinde Galip'in bir ay önce İsviçre'ye gittiğini öğrenir.

Turgut, ölümden kurtulmuştur. Salih'in Jülide'ye ihaneti anlaşılır. Jülide, Necla'nın yanına gelmiştir. Salih gelir, fakat Necla onu bıçakla kovalar. Necla ile Jülide lezbiyen ilişkiye başlarlar. Necla, eve gelen Turgut'u soğuk karşılar. Turgut, Necla'ya onu neden sevmediğini anladığını söyler; eşitlik, kardeşlik lafları süslü bir oyuncaktır onun için, babasının evine dönmelidir. Hakaret ederek, onun dişilik organının derdinde olduğunu söyler. Kavga ederler.

Almanlar 7 Mayıs'ta teslim olur, 8 Mayıs'ta Avrupa'da savaş bitmiştir.

Refik'in anlatımına göre Zübeyde Hanım, Malatya'ya gitmiştir, Turgut'u sorgudan o kurtarmıştır. Halil, ölmüştür. Zeynep Hanım, bir daha onu görmeyeceğine kocasına söz vermiştir. Devir değişmiştir, şimdi İsmet Paşa'ya sövüyorlardır. Dörtlü takrir vermişlerdir: Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan. Demokrasi istiyorlardır.

Turgut'a Kemal'in pusulası gelir. Buluşurlar. Bir demokratik cephe oluşturulacaktır, Turgut da burada olmalıdır. Turgut, sevinir.

Turgut, Tramvayda Seher'i görür, o da biner. Gülhane Parkı'na giderler. Seher, bir terzide çalışmaktadır, okuldan atılmıştır, Halil'i beklemektedir. Halil'in kaçtığını

görmüştür. Turgut, Halil'in öldüğünü söylemez. Seher'in aradığı kadın olduğunu düşünür. Seher adresini bırakıp gider. Turgut, Sarayburnu'na doğru yürür. Ağlar.

2.5.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Güven romanını oluşturan elli bölümde anlatıcı, olayları genel olarak Tanrısal bakış açısıyla anlatır. Anlatıcı, her bölümde üçüncü kişi ağzıyla konuşur fakat anlattığı her şeyi o bölümün ana kahramanının gözünden görür, bilincinden yansıtarak verir. Anlatım bir anda birinci kişi ağzına döner; iç monolog ve çoğunlukla iç diyalog başlar. Kimi durumlarda anlatıcı, serbest dolaylı anlatım da kullanır.

Romanda yedi ana kahraman vardır, dolayısıyla yedi bakış açısı kullanılmıştır. Bunun yanında kısa bir süre Eşref Bey'in bakış açısına da yer verilmiştir. Onları ana kahraman yapan da kanımızca bakış açılarının kullanılmış olmasıdır. Bakış açısı verilen ana kahramanlar şunlardır: Turgut, Halil, Necla, Galip, Rahmi Usta, Sahir Hoca, Mükerrem Hanım.

Türkali'nin, Göbenli'nin de söylediği gibi (2005: 191) bu karakterlere karşı nesnel bir tutum izlemeye çalıştığı, hiçbirini idealize etmediği söylenebilirse de son tahlilde, başta bir işçi olan Rahmi Usta olmak üzere, dönek olarak itham edilmeyen komünistlerin olumlu bir tip olarak sunulma gayretini gözlemlediğimizi belirtmemiz gerekir.

Roman Turgut'un anlatıldığı bölümle başlar:

> Boşuna bekliyordu. Gelmeyecek demek. Saat altıyı geçti. Tam beş diye konuşmuşlardı. Bu kahveyi gösteren de oydu. Köprü'nün Balıkpazarı ayağının dibinde, Haliç'in kıyıcığına dikilmiş köşe yapının altındaki minicik kahveyi daha önce de kaçtır görürdü ya, ilk kez oturuyordu (…) ***Nerde kaldı bu oğlan? Tutuklama filan olmasın! Peşine takıldılar, atlatamadı belki.*** Kahve önündeki üç beş masanın balıkçı kayıkçı kalabalığını gözden geçirdi yeniden. (s. 3)

Paragrafta anlatıcının sesi hâkimdir fakat siyah-italik dizdiğimiz cümleler Turgut'un birinci kişi ağzından konuşmasını yansıtır. Hiçbir geçiş unsuru olmadan konuşan kişi değişmiştir, dolayısıyla anlatının düzlemi değişmiştir.

Bu noktada hemen söyleyelim. Turgut'ın iç tartışması ona has bir özellik değildir, bütün roman kahramanlarında buna benzer iç tartışmaları görürüz.

İkinci bölüme "Eve akşamdan gelmişti Halil (s. 16)" cümlesiyle geçilir. Bu demektir ki olaylar Halil'in bakış açısından anlatılacaktır.

> Necla'yla buluşacağını biliyordu Turgut'un. Altıkırkbeş'e gideceklerdi; sinemadan çıkınca gelirim demişti. On bir oluyordu nerdeyse. ***O eve gitti gene. Bırakır mı kız? Tıka basa zıkkımlanmış, Kafayı bulmuştur Eşref Bey'le. Gelip gene sinirlenmiş ağızları yapsın, silsilesinden başlayacağım hergelenin. O kıza kapılacak sonunda. Ne kolay inanıyor bu oğlan! Baba Ankara'dan, belki de MAH'ın adamı herif. Kız artık bizdenmiş! Ne sersem oğlan bu! O kız komünistse, ben böyle komünistliğin…*** (s. 17)

Alıntıda beyaz satırlar anlatıcıya aittir, siyah-italik cümleler ise Halil'in iç sesidir.

Necla'nın anlatıldığı bölümde anlatıcı, Turgut'un Necla'yı bırakıp gittiği geceyi anlatır.

> Turgut'un bırakıp gittiği gece uyku girmemişti gözüne. Önce için için, sonra tutamamış kaç kez hıçkırarak ağlamıştı (…) Gözlerini açınca şaşkın bakındı önce; içinde parlayıveren ateşle yeniden anımsadı her şeyi. Acıya batıp kalmaktan korkar gibi doğruldu çabucak. Kolundaki saate baktı, on'u geçiyordu. Ev sessizdi (…) Gene bir hıçkırık düğümleniyordu ki kızgınlıkla silkinip fırladı yataktan. *Yetmişti artık! Bu iş bu kadardı! Bu kadarı bile çoktu***. Mahalle kızları gibi…Görür o hergele de… Eşitlik, özgürlükmüş, insanlıkmış… Siz kiiim, bu savlara kalkışmak kim? Bir de babamları beğenmezler! Onun da ağzına sıçayım! Babamdır diye esirgeyecek miyim? Kendilerinin yemedikleri bok yok. Komünistmiş! Kadınlar eziliyormuş bu toplumda da, biz kurtaracağız! Kendinizi kurtarın siz!** Lavabodaki aynada yüzüne bakarken gözleri doldu dolacak güç tuttu.(s. 45)

Beyaz dizilen satırlarda anlatıcının sesini görmekteyiz. Ancak beyaz-italik dizilen üç cümlede serbest dolaylı anlatım görmekteyiz ki Vedat Türkali'nin bu teknikle yazdığı pek görülmez. Siyah-italik ise Necla'nın monoloğu ve iç diyaloğunu yansıtır.

Halil ve arkadaşları Rahmi Usta'ya gitmiştir:

> Rahmi Usta'nın, gözlerini dikmiş kesin yanıt bekleyen bakışı önünde gülüp dikeldi biraz.
>
> -Valla, dedi, bizim için fakülte filan önemli değil. Devrim yolunda kavgaya girmek sorunumuz bizim asıl. Yani…
>
> ***Kaldı mı "yani"si? Eşşek olan anlar! Parti mi diyeyim yani şimdi?! Asıl sorun Parti bizim için. Burjuvaziden bir diploma koparıp da… şey olacak değiliz.*** Gözlerini Rahmi Usta'nın gözlerinin içine dikmiş, başkaldırır gibi dimdik bakıyordu. ***Anladın mı? Biz buyuz işte!*** *Anlamıştı belli ki,* ***anlamaz olur mu?*** Rahmi Usta başını salladı ağır ağır, doğrulup kalktı yavaşça. (s. 63)

Alıntıda beyaz dizili cümleler anlatıcının sesini yansıtmaktadır. İtalik-siyah satırlar Halil'in iç sesidir. İtalik dizili "Anlamıştı belli ki," cümlesinde anlatıcının kimliği belirsizdir ancak biz, serbest dolaylı anlatım olduğu kanısındayız.

Bu yöntem roman boyunca devam edecektir. Ancak ikinci cildin başında siyah dizilmiş dokuz sayfalık başlıksız bir prolog bölümü vardır. Burada yazar-anlatıcının sesini buluruz. Anlatıcı, 1944 tutuklamalarının nasıl başladığını anlattıktan sonra İkici Dünya Savaşı'nın gidişatını şöyle anlatır: "Ne bitmesi, savaş yeni başlıyor daha! Naziler, Sovyet ordularının önünden, yabanıl hayvan sürüleri gibi ürkü içinde inlerine doğru kaçıyorlardı, Kızılordu Diniesteri geçti; Karpatlar'dan sarktı mı – Bulgaristan bekliyor zaten- yaza kalmaz, iner, Trakya'ya dayanırsa, savaş Türkiye'de başladı demektir!" (s. 2) Anlatıcı, ikinci ciltte anlatılacaklara bir hazırlık mahiyetinde bilgiler verip İngilizlerin rolünden, MAH'tan, TKP'nin çalışmalarından söz ettikten sonra şöyle bitirir: "…Karanlıkta direğe çekilmiş kızıl bayrak gibi dondurucu yellerde çırpınarak yürüttükleri acılı kavgada bekleyenler vardı. Bunları, daha yakından tanıyacağız şimdi bu dördüncü kitapta."(s. 9)

Roman biterken, beşinci kitabın zaten beş sayfa olan, epilog bölümü olarak da kabul edebileceğimiz kısımda yazar, italik bir dizgiyle, doğrudan kendi sesiyle konuşur: *"İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle roman da bitti benim için. Söyleyeceğimi söyledim. Yaşam bitmez. İsteyenler için roman da bitmez! Size öneriyorum; gelin, V. Kitap'tan başlayarak siz sürdürün bu romanı."* (s. 603)

2.5.3.3. Kurgu

Vedat Türkali, *Güven* romanını, çalışmamızın Yapı maddesinde de ifade ettiğimiz gibi, dıştan içe –çevreden merkeze- doğru baskı oluşturan üç halka üzerine kurgulamıştır. Bu durum, olay örgüsünü karmaşıklaştırmıştır. Olay örgüsünü karmaşıklaştıran şey sadece bu dıştan içe baskı yapan üçlü yapılaşmanın formu değildir; bu formun içini dolduran malzemenin çokluğu ve niteliğidir de. Bu malzemenin çokluğunu ve niteliğini belirleyen şey de kuşkusuz yazarın amacını gerçekleştirmek üzere yaptığı seçimlerdir. O nedenle, öncelikle yazarın *Güven* romanında amacının ne olduğunu, neyi ya da neleri hedeflediği belirlemek gerektiği kanısındayız. Çünkü seçilen malzemeyi, bu malzemeyi sanata dönüştürecek kurguyu ve ona bağlı olarak olay örgüsünü belirleyecek olan şey bu hedeftir.

Güven romanı için, yazarın hedefini, bir tek cümlede ifade etmek mümkün olmamakla birlikte, II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye'nin siyasal ve sosyal manzarasını çizmek, gizli TKP tarihini ve bu tarihin bilinmeyen yanlarını sergilemek olarak ortaya koyabiliriz. Diğer yan hedefler hep bu hedefin çevresinde ve bu hedefle ilişkili olarak romanda kendilerine yer bulurlar. Dolayısıyla yazarın, bir avuç gencin TKP'yi arayış hikâyeleri üzerinden, TKP'nin içinde geliştiği 1930'lu yıllardan 1945 yılının sonlarına kadar, dünyada ve Türkiye'de gelişen siyasal çatışmaları, bu çatışmaların yansımalarını, yine bütün bunların ticarete ve siyasete etkisini; üniversitelerden siyasal partilere, sanattan dine, işçilerden iktidar gücüne kadar çok partili hayata hazırlanan Türkiye'nin insan haritasını belirli bir bakış açısıyla yansıtmak istediği söylenebilir.

Yazarın, olay örgüsüne geçmeden önce, amacını gerçekleştirmek üzere seçtiği ve kurmacada kullandığı malzemeyi tasnif edecek olursak karşımıza şöyle bir manzara çıkacaktır:

Tarihi malzeme: II. Dünya Savaşı'na katılan ülkelere, devlet adamlarına ve olayların seyrine ilişkin haberler ve bilgiler; Türkiye Komünist Partisi'ne ilişkin tarihi belgeler, Parti'nin önemli gerçek figürleri ve TKP'nin faaliyeletleri, kararları ve yayınları; TKP çevresinde gelişen olaylar; Nazım Hikmet, Nihal Atsız gibi kurmaca olmayan, romanda gerçek adlarıyla yer alan diğer figürler sayılabilir.

Fikirler ve kavramlar: Yazar, yakın tarihimizde gerçekleşen siyasal olaylara ilişkin bazı gözlemlere ve fikirlere sahiptir. Romanda bu gözlemlerin ve fikirlerin sergilenebileceği sahneler kurmaktadır. Bu fikirlerin öncelikle TKP ile ilgili olduğu söylenebilir. Komüntern kararlarının sonuçlarına ilişkin fikirler, Stalin-Troçki tartışmasına ilişkin fikirler, aydınların tutumlarına ilişkin fikirler, Sovyetlere ilişkin eleştirilere karşı fikirler, TKP'nin legal faaliyetlerine ilişkin fikirler, TKP'nin önderlerine ilişkin fikirler; Türkçülük, Turancılık cereyanına ilişkin fikirler, hükümetin dış siyasetteki tutumuna ilişkin fikirler, komünistlerin Anadolu'yu tanıyıp tanımadıklarına dair fikirler, azınlıklara ilişkin fikirler, Anadoluculuk akımına ilişkin fikirler, İslamiyet'e ilişkin fikirler romanda çeşitli biçimlerde yansıtılır. Ayrıca cinsellik, feminizm, lezbiyenlik, kadın-erkek ilişkileri, polis izlemeleri, güven duygusu, gizlilik gibi temalar üzerinde durulur.

Çeşitli sanat eserlerinden yapılan alıntılar ya da onlara yapılan göndermeler: Yazar, Nâzım Hikmet'inkiler başta olmak üzere bazı şiirlerden alıntılar yapmakta, resimlerden, romanlardan söz etmektedir.

Kurgusal kişi ve hikâyeler: Romanın çatısını asıl olarak kurmaca kişi ve olaylar oluşturur.

Şematik olarak baktığımızda yazarın, *Güven*'in iskeletini bir arayış formu üzerine kurduğunu söyleyebiliriz. Şemaya göre (Çetin, 2012: 195), 1. Kahramanlar kayıp ve yasak arzu nesnesini aramak üzere yola çıkarlar (Kayıp ve yasak arzu nesnesi TKP'dir), 2. Engellerle karşılaşırlar (Güvenlik güçleri dış engel olarak gençlerin peşindedir; Komüntern kararları gereği komünist yöneticiler TKP'ye ulaşmalarını engeller), 3. Sınamalardan geçerler (Gençlerin bir kısmı Güvenlikte işkencede bile sır vermezler), 4. Yasak nesneye ulaşırlar (Turgut ve diğer gençler TKP'ye girer; Halil, SSCB ile ilişki kurar), 5. Bir kısmı cezalandırılırlar (Halil ve Hasan Basri işkencede ölür; bir kısmı hapis cezaları alırlar), 6. Yasak arzu nesnesini meşrulaştırma kararı alırlar.

Romanın şematik olarak ana hikâyesi budur. Ancak roman sadece bu hikâyeyi anlatmamaktadır; bu hikâyeyle bağlantılı olarak birçok yan hikâye de anlatmaktadır. Romanda, kurgu bakımından önemli bir özellik, yedi kurmaca karakterin bakış açısının kullanılmış olmasıdır. Yedi kurmaca karakterin de ayrı ayrı hikâyeleri vardır. Yan hikâyeler ise bu karakterlerin ve onların ilişkide bulundukları kişilerin hikâyelerinden oluşmaktadır. Bu hikâyelerin bir kısmı ana hikâye ile çok yakından ilişkilidir; ana hikâyenin bir yanını aydınlatırlar. Ancak bir kısmının ana olayla ilişkisi yok denecek kadar azdır, kimi zamansa hiç yoktur; romandan çıkarıp atmanız hiçbir şeyi değiştirmez.

Tabii, yedi bakış açısının en üstünde yazarın bakış açısı vardır. Bu teknikte yazar, ana karakterlerin yansıtıcı bilincini kullanmaktadır. Dolayısıyla okuyucu da olayı kahramanın gördüğü kadarıyla ve biçimiyle görmekte, olayın bütününe değil, ancak sınırlı bir kısmına vakıf olabilmektedir. Bu bakış açılarının ve hikâyelerin çokluğu kuşkusuz kurguyu karmaşıklaştırmakta, olay akışında kesintilerin oluşmasına yol açmaktadır.

Durumu karmaşıklaştıran bir etken de, bu kahramanların hikâyelerinin kronolojik olarak ve bütünlük içinde anlatılmamasıdır. Anlatıcı, belirli bir kahramanın yaşadığı olayı

belirli bir sahnede anlatmakta, o sahne bitince başka bir olayın gerçekleştiği yeni bir sahneye geçmektedir. Yeni sahnede ise başka bir kahramanın hikâyesi anlatılmaktadır. Dolayısıyla sahneler arasında kopukluklar olmaktadır. Birkaç sahne sonra önceki bir olayın devamında yaşananlar kimi zaman özetlenerek, kimi zaman da o sahneyi paylaşan başka bir kişinin gözünden verilmektedir. Benzeterek anlatmak gerekirse, yedi otomobilin yarıştığı bir pist düşünelim. Otomobillerin hepsi zamanın belirli bir anında, kendi kalkış noktalarında beklemektedir. Yarış başladığında ise anlatıcı, her bir otomobil sürücüsünün yanına oturmakta, bir süre onu izlemekte, yarıştaki durumunu kısa kısa anlatıp diğer sürücüye geçmektedir. Sonra tekrar aynı sürücünün otomobiline bir süreliğine daha konuk olmaktadır. Bu arada otomobillerin kimileri geri kalmakta, kimileri de yarış dışı kalmaktadır.

Yazar, kurguyu, bu sözü edilen yedi kahramanın ilişkileri üzerinden şekillendirirken, bu ilişkileri belirleyecek, yönlendirecek ya da renklendirecek unsurlar da eklemektedir. Bu unsurlar, romanın dünyasını zenginleştirmek, belirli bir atmosfer oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır. Yazarın bu unsurları kullanılmak istemesindeki en büyük amaç, kuşkusuz romanın şimdiki zamanının oluşturan II. Dünya Savaşı yıllarının kendine özgü motiflerini, izleklerini, temalarını, figürlerini, kültürel unsurlarını, fikir ve duygu dünyasını yansıtabilmektir.

Olay örgüsünü biçimlendiren kurguyu sökmeye çalışırken şunu öncelikle belirtmekte yarar vardır: Yukarıda sözünü ettiğimiz halkalardan, dış halka bütünüyle gerçek dünyaya, Türkiye dışındaki ülkelere aittir. Bu ülkeler de savaştaki etkinliğine göre başta Almanya olmak üzere Sovyetler Birliği, İngiltere, Amerika, İtalya ve Fransa'dır. Kişiler de onların devlet başkanları ve devlet adamlarıdır. Temel figürler ise Hitler ve Stalin, sonra Churchill ve Roosevelt'tir. Orta halkada hem gerçek olaylar ve kişiler, hem de kurmaca olaylar ve kişiler kullanılmıştır. Temel olay, roman kahramanları tarafından yakından izlenen Hitler'in Stalingrad'a saldırması ve sonrasındaki gelişmelerdir. Dış halkadaki gelişmelere göre şekillenen orta halkada, gerçeklik düzlemine ait olaylar ve figürler ile birlikte kurmaca figürler ve olaylar iç içe bulunur. Gerçek olaylar basından, radyodan, çeşitli kişilerin getirdiği haberlerden öğrenilir ve bu haberler, romanda anlatılan olayların nedeni olarak etkide bulunurlar. Kurmaca kişiler, bu haberlere göre

çeşitli biçimlerde davranışlarda bulunmaya ya da bulunmamaya karar verirler, pozisyon alırlar.

Gerçeklik düzleminde Türk hükümetini temsil eden İnönü, Saraçoğlu gibi siyasal figürler yanında generaller, MAH elemanları, güvenlik güçleri, azınlık tüccarları, ajanlar, gazeteciler ve çeşitli yazarlar bulunur. Romanda bu dünya ile ilgili bilgiler, basında çıkan haberlerden öğrenildiği gibi, kurmaca roman kahramanı Galip (daha sonra kod adı Nadir) aracılığıyla da, onun gözünden yansıtılır.

Galip, iç halka ile orta halka arasındaki teması noktasında bulunan, komünist gençler için düşman-figürdür. Bu temas, orta halkaya mensup CHP'nin önde gelen milletvekillerinden Eşref Beyin kızı Necla üzerinden gerçekleştirilir. Necla, iç halkada yer alan ana kahraman Turgut'un sevgilisidir. Galip de Eşref Bey'le yakınlık kurup ticari ve siyasi birtakım avantajlar sağlamanın yolunu Necla ile ilişki kurmada bulmuş, Almanlarla sıkı ilişkileri olan ve sonra MAH üyesi olacak olan bir karakterdir. Galip, hükümet erkinin izleme, şiddet uygulama, gerektiğinde yok etme fonksiyonlarını yerine getiren güvenlik elemanlarıyla birlikte hareket eder. Arkadaşı güvenlikten Sait ile birlikte, MAH elemanı olarak işkencelere katılır, gözlemlerde bulunur. Dolayısıyla onun bakış açısından işkencelerin arka planı sergilenmiş olur. Öte yandan Galip, kurdukları şirket aracılığıyla Almanlara krom satar, onlarla iş bozulunca İngilizlere yönelir. Böylece milliyetçilerin Almanları, özellikle Hitleri desteklemelerinin arka planında ekonomik çıkar ilişkisi olduğu sergilenmiş olur.

Orta halkayla iç halka arasında bilgi akışını sağlayan bir kurmaca dost-figür de Refik'tir. Refik, Ankara ile İstanbul arasında mekik dokuyan, romanda olayların akışının gerektirdiği özellikle siyasal bilgileri tam da gereken zamanda ortaya çıkarak veren bir figürdür. Bilgileri jigololuk yaptığı üst düzey bir bürokratın karısı aracılığıyla toplar. Refik, olay akışının ardındaki mantığın sağlamlaştırılması için, okurun bu kurguya mantıksal bir açıklama ile ikna olması için kurgunun gerektirdiği bilgileri vermekle görevli bir figürdür. O yüzden olur olmaz Ankara'dan İstanbul'a gelip bilgi verir. Örneğin polisin komünistleri toplayacağını söyler, komünistler toplanır. Turgut'u kurtaran kişinin Zübeyde olduğunu o söyler. Sitare'nin de katılacağı düğüne Turgut'u o götürür ve Turgut'un birtakım olaylara tanık olmasını sağlar. Turgut'un Ankara'da ilişkilerini

ayarlar, Zübeyde ile tanışmasını sağlar. Romanın sonunda ise Refik'in Dışişlerinin gizli döviz işlerini ayarlayan biri olduğu söylenir. Refik ile benzer bir rolde de gazeteci Muharrem vardır. Roman kahramanları birçok haberi ondan öğrenirler.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir: Dış halkada yer alan Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin gerçek bilgiler ya gazete haberi ya da bir roman kahramanının verdiği bir haber ya da bilgi olarak romanda yer alır. Dünya Savaşı'nın gidişatına ilişkin haberler iki bakımdan kurmacayı etkiler. Birincisi, bu haberler kurmacanın şimdiki zamanını belirlemekte kullanılır; ikincisi, olay örgüsünü oluşturan neden- sonuç ilişkisinde rol oynar. Örnek vermek gerekirse, roman Almanların Sovyetler Birliğine saldırmasıyla başlar. Bu olayın tarihi bellidir: 19 Ekim 1941. Dolayısıyla romanın şimdiki zamanı yaklaşık olarak bu tarihten başlayacaktır. Hitler'in Sovyetler Birliği'ne saldırması Türkiye'de büyük sevinç yaratır (Göbenli, 2005: 209). İlerleyen tarihlerde Nihal Atsız gibi yazarlar hükümeti solculara karşı harekete çağıran yazılar yazarlar (Göbenli, 2005: 209). Dönemin Başbakanı Şükrü Saracoğlu 5 Ağustos 1942'de TBMM'de yaptığı konuşmada, "Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan veya azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz. Ve her vakit bu istikamette çalışacağız." der. Nihal Atsız dönemin başbakanı Şükrü Saracoğlu'na *Orhun* dergisinde 1 Mart 1944'te ve 1 Nisan 1944'te olmak üzere iki açık mektup yazar, Başbakan'a şikâyet ve uyarıda bulunur. Şikâyet edilenlerin arasında Ahmet Cevat Emre, Sabahattin Ali, Sadrettin Celal Antel ve Hasan Âli Yücel de vardır.[107]

Bu olay *Güven*'de şöyle yer alır. Turgut anlatılmaktadır:

> Sirkeci'de lokantaya girdi. Yokuşu inerken köşede tütüncüde gözüne takılıp aldığı ORKUN'un geçen ayki, epey sözü edilen sayısına baktı garson yemeği getirirken. Dergi diye çıkardıkları kepazeliğe bak! Niye aldım sanki! Dediklerinde başka bir şey de yok; Atsız (…) bir açık mektup daha yayımlamış Başbakan'a. Sadrettin Celal'i, Pertev Naili Boratav'ı, Sabahattin Ali'yi, Ahmet Cevat Emre'yi, devlete sinsice sızmış eski komünistler olarak duyuruyor; işlerine hemen son verilerek onları üniversiteye, konservatuvara, bakanlıktaki göreve atayıp koruyan Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in istifa etmesini, hükümet dışı bırakılmasını istiyordu." (G 2, s. 29)

Zaman açısından baktığımızda, burada sözü edilenin ikinci mektup olduğuna ve dergi de 'geçen ayki' olduğuna göre Mayıs 1944 tarihi belirlenebilir. Olay örgüsü

[107] http://tr.wikipedia.org/wiki/Irk%C3%A7%C4%B1l%C4%B1k-Turanc%C4%B1l%C4%B1k_davas%C4%B1

açısından baktığımızda ise güvenlik güçlerinin komünistlerin üzerinde baskı kuracağının işareti olarak görülebilir. Nitekim Halil ve Hasan Basri işkencede ölecektir.

Kurgu açısından romanın bölümlemeleri önemlidir. Yazar, anlatacaklarını başlıklar konmuş beş kitaba bölmüştür. Birinci kitabın başlığı SAVAŞ YILLARI, ikini kitabın başlığı KARA DUVARIN GÖLGESİNDE, üçüncü kitabın başlığı DALDAKİ KİRAZ olarak konmuştur. İkinci cildin başında dokuz sayfalık, 1944'ten itibaren ülkenin genel gidişatına ilişkin olarak olayların ve görüşlerin özetlendiği bir girişten sonra, "Bunları, daha yakından tanıyacağız şimdi bu dördüncü kitapta" denerek "Dördüncü Kitap SAVAŞ BİTİYOR" başlığı konur. Beşinci kitap ise SAVAŞ BAŞLADI başlıklarını taşır. Beşinci kitabın ilk cümlelerinde Yazar şöyle der: "İkici Dünya Savaşı'nın bitmesiyle roman da bitti benim için. Söyleyeceğimi söyledim. Yaşam bitmez. İsteyenler için roman da bitmez! Size öneriyorum; gelin, V. Kitap'tan başlayarak siz sürdürün bu romanı." (s. 603)

İlk dört başlık, yukarıda sözünü ettiğimiz üç halkadan dışta kalan halkaya göre verilmiştir. Buradaki savaş sözcüğünü iki anlamda düşünmek gerekir, kanımızca. Birincisi, Dünya Savaşı, ikincisi ise komünizm- kapitalizm savaşıdır. Almanya'nın Sovyetlere saldırması da bu çerçevede düşünülmelidir. Beşinci cildin savaş bittikten sonra SAVAŞ BAŞLIYOR adını taşıması, Turgut ile Seher'in mücadelelerinin bitmediğini, başka bir boyutta yeniden başladığını vurgulamak içindir. Burada söz konusu edilen şey ise komünizm mücadelesi olmalıdır.

Ana hatlarını belirtmeye çalıştığımız bu çerçeve içinde olay örgüsü ya da kurgu, yedi kişinin ilişkileri üzerinden yürütülür. Anlatıcının, kahramanlarından birinin bakış açısına yerleştiği elli bölümün her birini bir sahne gibi düşünmek, romanın kurgusunu anlamamızı kolaylaştıracaktır. Her sahnede bir olay anlatılmaktadır. Bu olaylar bir fikri yansıtmak, bir kahramanın belirgin bir yönünü sergilemek gibi amaçlarla kurgulanmaktadır. Çoğu zaman bu fikre eşlik eden bir de duygu vardır.

Bir sahnede sözünü ettiğimiz yedi kişiden ikisi ya da üçü varsa, bunlardan sadece birisinin bakış açısı kullanılmaktadır. Aynı olay, ötekinin bakış açısından daha sonra, gerektiği kadarıyla bir daha anlatılabilmektedir.

Yukarıda şemasını verdiğimiz, romanın ana hikâyesi olan arayış hikâyesi, Turgut ve Halil'in iki ana erkek kahraman olduğu hikâyedir. Ancak hikâyenin belli bir yerinde Turgut ile Halil'in yolları ayrılacaktır. Bu ayrı ayrı anlatılan hikâyelerin hepsinin de romanda bir amacı, bir işlevi vardır. Turgut, TKP ile; Halil, Sovyetler ile ilişkiye geçecek genç kahramanlar oldukları için hikâyeleri ayrı ayrı anlatılır.

2.5.3.3.1. Roman Kahramanlarının Hikâyeleri ve İlişkileri

Yazar, SAVAŞ YILLARI başlığını taşıyan Birinci Kitap'ta sırasıyla bütün kahramanların hikâyelerini başlatır. Bu hikâyelerin ilerleyişi sırasında kahramanların biyografik bilgileri parça parça verilirken onların karakterlerinin baskın özelliklerini ve ilişkilerinin ayırt edici yönlerini yansıtacak sahneler kurgulanır, diyaloglar yazılır. Galip Bey ise kendi bakış açısıyla görünmez, ikinci kitaba bırakılır; ancak aslında onun da hikâyesi Birinci Kitap'ta Necla ile ve Almanlarla ilişkili olarak başlatılır; en azından güçlü bir şekilde öncelleme yapılır.

2.5.3.3.1.1.Turgut'un Hikâyesi ve İlişkileri

Romanın ilk sayfasından son sayfasına kadar izlenen ve hikâyesi anlatılan ana kahraman Turgut ve arkadaşı Halil'dir. Arayış hikâyesi öncelikle onlar çevresinde gelişir ve onların gözünden anlatılır. İkisi arasında ise öncelik Turgut'tadır. Turgut'un arzu nesnesi TKP'dir. Partiye katılıp partili olarak çalışmak ister. Turgut, bu açıdan partili mücadeleyi temsil eder. İlişkilerine bu arzu yön verir.

Anlatıcı, Turgut üzerinden birçok güncel meseleyi kurguya yerleştirir. Turgut, köy kökenlidir ve üniversiteyi bitirmek üzeredir. Yakışıklıdır. Bu özellikler, Turgut'un ilişkilerinde belirleyici rol oynar.

Turgut'un ilişkilerini; kadınlarla ilişkiler, erkeklerle ilişkiler diye iki bakımdan incelemek gerekir. Kadınlarla ilişkiler aşk, erkeklerle ilişkiler arkadaşlık ve siyaset temelinde gerçekleşir.

Güven romanının en belirgin yönü, Turgut'un kadınlarla ilişkisidir. Romandaki neredeyse bütün kadınlar Turgut'a hayrandır. Turgut da birçok kadınla ilişkiye girer ama belli birisine bağlanmaz. Turgut'un romanda ilk ve en sürekli ilişkisi Necla iledir. Süheyla ve Zübeyde Hanım ile ilişkisi bu ilişkinin içine girecektir. Turgut, Nedret Hanım'ı içten içe sevecektir.

Turgut-Necla: Turgut-Necla ilişkisi, romanda köy kökenli ilerici genç adam ile bir burjuva kızının, sınıf farkı nedeniyle imkânsız aşkını dile getirmek için kurgulanmıştır. Burjuva kızı, sınıfsal özellikleri nedeniyle taşralı ilerici gencin beklentilerini karşılayamayacaktır. Necla, CHP'nin ileri gelenlerinden Eşref Bey'in kızıdır. Üniversitededir. Turgut, ona o sırada hapiste olan Nazım'ın yasak şiirlerini gizlice vermektedir. Bir yıla yakın ilişkidedirler. Necla bu yolla komünist olmuştur. Rahat, tok sözlü bir kızdır. Turgut ile aralarında sınıf farkı büyüktür. Necla'nın rahat davranışları, köy kökenli Turgut'un taşralı dünyasında rahatsızlığa neden olmaktadır. Necla, babasıyla karşılıklı rakı içebilmekte, Turgut, ne düşüneceğini şaşırmaktadır. Kafası karışıktır. Evin lüksü karşısında yabancılaşır.

Turgut, Necla'nın kendisiyle yattığında kız çıkmaması sonucu ürküp kaçmıştır; çünkü onu kendi dünyasında orospu olarak değerlendirmektedir. Turgut, baba evinden ayrılan Necla ile daha sonra tekrar görüşür, sevişmeye başlar. Refik'ten Necla'nın kendisini sevdiği haberini almıştır. Necla'nın oturduğu konağın alt katında boş odalar vardır. Bu evin işlerine yarayabileceğini düşünür. Turgut'un Necla'ya karşı yaklaşımı onun imkânlarından yararlanmak üzerine kurulmuştur olduğunu görürüz. Necla, Turgut'tan özür diler. Turgut'un kendisini aydınlattığını, ona yol açtığını düşünmektedir.

Bu arada Turgut, Süheyla ile yatmıştır. Anlatıcı, bu sahneye, özetleme tekniği ile döner. "Doymaz bu kız! İstemiyorum diyecektim. İstiyormuşum oysa. Seni sevmiyorum diyecekti. Neler neler çıkmıştı ağzından. Necla'da da böyle olmamış mıydı? Hangisi doğru bunun? Ne bileyim? Doğrusu eğrisi mi var? İstemek bile yok, yapmak bir tek." Turgut; hayvanla da oğlanla da yapmıştır, geneleve de gitmiştir. Orada erkekliği uyanmamıştır, kadın dalga geçmiştir; bunları hatırlar. Yazar, Turgut'un çocukluğuna ilişkin bilgiler vererek onun cinsel hayatının seyrini vermeye çalışır. Burada yazarı bir tür psikanalitik çözümleme eğilimi içinde olduğu söylenebilir.

Necla'nın lezbiyen olduğu anlaşıldığında Turgut, Necla'ya onu hiçbir zaman sevdiğini söylemediğini söyler. Necla'ya hakaret ederek onun kadınlığının derdinde olduğunu söyler. Necla da ona benzer bir suçlama ile karşılık verir. Turgut, Necla'nın babasının zenginliğini, bir burjuva olduğunu ima ederek, babasının yanına dönmesini söyler. Küfürleşerek ayrılırlar.

Turgut-Süheyla: Süheyla, Turgut'un Halil ile Beşiktaş'ta oturdukları bekâr evinin alt katında oturan evli bir genç kadındır. Kocası Şahin Efendi ilgisizdir. Süheyla, kibrit isteme gibi bahanelerle Turgut'un evine gelir. Bir gün Süheyla, Turgutların sakladıkları Nâzım'ın şiirlerini bulur, bahane ederek odaya gelir ve Turgut'la tam dört saat sevişirler. Turgut, onu Necla ile kıyaslar. Süheyla'nın cin gibi olduğunu düşünür. Süheyla ise Turgut'u sevmektedir; onun konuşmasını dinlemek istemektedir. Süheyla, Turgut'un kendisini nasıl olsa bırakacağını söyler ama yapabileceği bir şey yoktur.

Süheyla, kocası ölünce Çanakkale'ye gidecek ama orada çok barınamayacak, İstanbul'a dönecektir. Döndüğünde karşımıza Sitare adında bir şarkıcı olarak çıkar. Üstelik, Galip'in arkadaşı Mithat Bey'in dostu olmuştur. Süheyla, Turgut'u sevmektedir. Mithat'ın Cihangir'de Süheyla'ya tuttuğu evde birlikte olurlar ancak Turgut, ayrılmak ister. Süheyla, Turgut'a yalvarır. Süheyla'nın parfüm kokusu; Turgut'un Necla ile aralarının açılmasına neden olacaktır. Turgut, Refik aracılığıyla katıldığı bir düğünde Sitare'nin şarkı söylemek istemediğini, bu nedenle Mithat tarafından dövüldüğünü görüp oradan uzaklaşır. Daha sonra Süheyla'nın öldüğü haberini alacaktır. Bir kazada ölmüştür. Ancak daha sonra yine Refik'ten olayın başkanın oğluna yıkıldığını, üstünün örtüldüğünü öğrenecektir. Süheyla'yı asıl öldürense Mithat'tır. Araba ile ezmiştir. Süheyla, halktan bir kadının yiğit mücadelesini yansıtır. Turgut, onun hepsinden yiğit olduğunu düşünecektir.

Turgut- Zübeyde: Turgut, Zübeyde Hanım'la Ankara'da tanışır. Zübeyde Hanım, Turgut'u çok beğenir. Fakülteyi bitirip Ankara'ya gelmesini ister. Evlidir, kocası Sayıştay'dan emeklidir. Refik'in evinde buluşup sevişirler. Daha sonra Zübeyde İstanbul'a da gelir. Buluşup sevişirler. Ancak Turgut, ayrılmak ister. Zübeyde, kocasından ayrılmak istemektedir. Turgut'un Ankara'da CHP'ye yakın gazetelerde yazmasını sağlayacağını söyler. Turgut, istemez. Remzi Bey'in gazetesinde yazmayı

tercih edeceğini söyler. Zübeyde, Varlık Vergisi'ni desteklemektedir. Ayrılırlar. Zübeyde, başı sıkışınca aramasını söyler. Turgut, daha sonra gözaltına alındığında Zübeyde tarafından kurtarılacaktır. Refik'in daha sonra verdiği haberlere göre Zübeyde Malatya'ya gitmiştir, kocasına da Turgut'u bir daha görmeyeceğine dair söz vermiştir.

Turgut-Nedret Hanım: Nedret, Sahir Bey'in karısıdır. Her haliyle iyi bir insan, aydın ve devrimci bir kadındır. Turgut'a yakınlık gösterir. Turgut'un ablası Mediha ile, kızı Serpil ile ilgilenir. Nedret'in kocası Sahir ile ilişkilerinin biçimi Turgut'u Nedret Hanım'a âşık eder. Ancak Turgut bu aşkı kendisine bile itiraf etmekten çekinir. O, Sahir Hoca'nın eşidir. Bir ara sevdiğini kapalı biçimde söyler ama Nedret, bu itirafı ustaca savuşturur.

Turgut-Mediha: Mediha, Turgut'un ablasıdır. Anne baba ölünce, amcanın baskısıyla kendisinden on yaş büyük Kamil Urgancı ile evlendirilmiştir. Köyden Manisa'ya gidip okumasını ablası sağlamıştır. Ablasını okutamamışlardır. Dikiş kursuna göndermişlerdir. Beşiktaş'taki evden ayrılınca birlikte oturmaya başlarlar. Mediha'nın kızı Serpil de birliktedir. Mediha, kocasından boşanmış, psikolojik sorunları olan birisidir. Kendisini dine verir. Turgut'un arkadaşı Halil'e meyillidir, Turgut, onun Halil ile yattığını düşünür. Mediha, Turgut'un kökenini, geldiği yeri yansıtması bakımından önemlidir

Turgut-Seher: Seher, Turgut'un Halil ile kaldığı bekâr evinde iken tanıdığı Süheyla'nın arkadaşıdır. Bilinçli, aklı başında bir kızdır. Halil'in sevgilisi olur. Romanın sonunda Halil işkencede ölür fakat bunu kimse bilmez, kayda geçmemiştir. Seher, Halil'in arama sırasında arka pencereden kaçtığı, kayıp olduğunu düşünmektedir. Turgut, gerçeği öğrenmiştir ama Seher'e söylemez. Romanın sonunda Gülhane Parkı'nda buluşurlar, konuşurlar. Görüşmek üzere ayrılırlar. Turgut, artık Seher'in çekiciliğine kapılmıştır, onu istemektedir. Turgut'un Seher'i istemesinin nedeni Seher'in Marksist, masum ve samimi olması; işkencede çözülmemesi ve Halil'e bağlılığıdır. Beşinci kitap, Turgut ile Seher'in hikâyesi üzerine kurulacaktır.

Turgut'un erkeklerle ilişkisi ideoloji ve arkadaşlık temellidir.

Turgut-Halil: Halil, Turgut'un Beşiktaş'ta ev arkadaşıdır. Halil, Turgut'un beraber yola çıktıkları ama sonra yollarının ayrıldığı siyasi görüşün temsilcisidir. Tutarlı,

sağlam bir kişilik olarak çizilir.Turgut, önce TKP'yi arayışını, ulaşınca da sadık bir üye olarak ilişkisini ve çalışmasını sürdürür. Onun temsil ettiği şey, bu parti bağlılığıdır; bu fikri savunur. Ancak Halil ile arkadaşlıkları sürmekle birlikte siyasal bakımdan yolları ayrılır; Halil, Sovyet taraftardır. TKP'yi pasif bulmakta, bir şey yapmamakla suçlamaktadır. O yüzden Sovyetlerle ilişkiye geçer.

Halil, Turgut'a Necla'dan para bakımından yararlanmasını söyler. Turgut, itiraz edince, bunu 'küçük burjuva duyarlığı' olarak niteler, tartışırlar. Halil'e göre, gerekirse kavga için siyasal jigololuk da yapılır. Halil, Turgut'un bir ölçüde akıl hocası konumundadır. Halil, işkencede direnir ve ölür. Turgut, romanın sonunda Halil'in öldüğünü Seher'e söylemeyecektir.

Turgut–(Kemal, Hasan, Nihat, Ohannes): Turgut'un komünist okul arkadaşlarıdırlar. TKP'yi onlarla birlikte ararlar. Kemal, onların Rahmi Usta ile tanışmalarına aracılık eder. TKP'ye girince Topkapı'da kır kahvesinde ilk toplantıyı birlikte yaparlar. Nihat, daha sonra TKP ile bağlantıyı kurar. Ohannes, azınlık kimliğinden dolayı ağır işkence görür.

Turgut- Sahir Hoca: Turgut, Sahir Hoca'nın yanında gazetede çalışır, fakat onun nasıl birisi olduğunu anlayamaz. Turgut, Sahir Hoca'nın Troçkist fikirlerine karşı çıkar, Stalin'i savunur. Bu açıdan Sahir Hoca, Turgut'un düşünce dünyasının niteliğinin ortaya çıkmasını sağlar. Turgut, ayrıca Sahir Hoca'yı karısı yüzünden kıskanır.

Turgut – Rahmi Usta: Rahmi Usta, bir TKP'li işçi olarak Turgut'un bilen öznesidir, olumlu kahramanıdır. Birlikte Stalin'in şerefine kadeh kaldırırlar. Rahmi Usta, işkencede konuşmadığı için Turgut'u beğenir. Turgut'a TKP tarihi hakkında aydınlatıcı bilgiler verir. Aynı şekilde Rahmi Usta da işkencede çözülmemiştir.

Turgut- Refik: Refik, romanın başından sonuna Turgut'a yakın olan bir kişidir. Turgut'a bazı konularda haberleri o getirir. Turgut'a Nazım'ın şiirlerini de o getirmiştir. Turgut'a partiyi ararken Ortaköy'e sık sık gitmemeleri gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur. Refik, Ankara'ya taşınacağını Turgut'a söyler ve parti hakkında, partinin önde gelenleri hakkında bilgiler verir. Onları tanımıştır. Partinin, Kominternin desantralizasyon kararı yüzünden bir şey yapamayacağını söyler. Turgut'un Necla ile evlenmesini tavsiye eder, babası kalantordur çünkü. Refik, Ankara'da Haber'de

olacağını, gelirse uğramasını söyler. Böylece Turgut'un Ankara'da gelişecek olaylar için kurgu bakımından bağlantısı hazırlanmış olur.

Refik, Turgut'un çalıştığı gazeteye sık sık gelir, haberler ve bilgiler getirir. Okuyucu da onun getirdiği haberler aracılığı ile romanda anlatılan olayların arka yükünü öğrenir. Turgut, Ankara'ya gittiğinde onun aracılığı ile Zübeyde ile tanışacaktır. Ayrıca Refik, Turgut'a Ankara'dan haber getirip götüren aracı rolündedir. Gazetedeki işi de o bulmuştur. Necla ile de Zübeyde ile de ilişkisinde ondan bazı şeyleri öğrenir.

Turgut-Galip: Turgut'un Galip ile doğrudan ilişkisi yoktur. Ancak Galip, Necla ile yakınlık kurmak istediği için, Turgut da Necla'nın arkadaşı olduğu için, zorunlu bir rekabet ilişkisi vardır. Ayrıca Galip, MAH üyesi olarak, komünist Turgut'u izlemekle görevlidir. Nitekim Turgut'u gözaltına aldırtır. Onu hücrede gözlerken küstah bulur.

Turgut-Sait: Sait, Turgut'u Güvenliğe alıp sorgulayan, acımasız bir polistir; işkencecidir.

Turgut- Eşref Bey: Turgut, Necla'nın babası Eşref Bey'den hoşlanmaz. Necla'yı ziyarete gittiğinde onunla tartışır. Eşref Bey'in, Almanların Rusların hesabını gördüğünü, bunun kendilerini ilgilendirmediğini söylemesi üzerine Turgut, "bizdeki faşistler de bizdeki namuslu kişilere saldırıyor" demiştir. Turgut, onun için içinden "pezevenk" der; ama bir yandan da MAH üyesi olmasından kokmaktadır. Onu düşman olarak görmektedir.

2.5.3.3.1.2. Halil'in Hikâyesi ve İlişkileri

Roman, Halil'in hikâyesine, ev arkadaşı Turgut'un anlatıldığı sahnelerde kaçınılmaz olarak bir hayli yer verir. Olayların Halil'in gözünden anlatılmasına ise altmışıncı sayfada başlanır. Halil'e daha çok siyasal içeriği yoğun olan bir rol biçilmiştir. Halil'in rolü, uzun süredir bir şey yapmayan TKP'yi eleştirme, Sovyetlere yakın olma rolüdür.

Yazar, Halil'in hikâyesini ve ilişkilerini anlatırken romanın asıl meselesi olan siyasal boyutu öne çıkarır, hikâyenin çerçevesini çizer. Halil, iki yıldır Turgut ile aynı evi paylaşmaktadır. Ev, Beşiktaş'ta, Ortaköy'e giden yolda, eski konak benzeri bir evdir. Oda oda yoksullara kiralanmaktadır. Halil ile Turgut, çatı katında oturmaktadır. Halil, Turgut'a, Necla ile ilişki kurduğu için kızmaktadır. Çünkü Necla'nın babasının MAH'ın adamı olabileceğini düşünmektedir. Turgut'un iddia ettiği gibi, Necla'nın komünist olduğuna ihtimal vermemektedir.

Naziler, üç ayda Moskova önlerine gelmiştir. Halil, kışın gelmesiyle durumun değişeceğini düşünmektedir. Okuduğu kitapları düşünürken kendi kendine, "Savaş var şimdi; kitap nemize?" demektedir. Ama öte yandan, "Çok savaşıyoruz da sanki!" diye eleştiride bulunmaktadır. Halil, Doktor Hikmet'in (Kıvılcımlı) hapiste olduğunu düşünür. Arayışın arzu nesnesini ortaya koyar.

Halil, daha önce Sıvas'ta tutuklanmıştır. Partiyi bulamazlarsa arkadaşlarla yine öyle bir şeyler yapacaklarını düşünmektedir. Aslında Halil'in hikâyesi, daha baştan romanda arayış hikâyesini başlatan problemi ortaya koymak üzere kurgulanmıştır. Olayları başlatan şey, Sovyetlerin Almanya tarafından saldırıya uğramasıdır.

Rahmi Usta ile konuşmalarının ardından Halil'in kafası karışıktır. Şimdiye kadar partiyi ararken karşılaştığı kişiler birbirini tutmayan şeyler söylemişlerdir. Şefik Hüsnü'den Nâzım'a, Doktor Hikmet'ten Reşat Fuat'a övenler de vardır yerenler de. Tutuklamalarda poliste pek iyi sınav vermediği söylenen Efe Selahattin, başta Reşat olmak üzere parti yöneticilerine sövüp saymaktadır. Basri'nin tanıştırdığı ve sık sık tartıştıkları Lütfi Erişçi de Doktor Hikmet'ten nefret etmektedir. Reşat için de 'o gitti bu geldi', demektedir. Basri de Lütfi için kuşkuludur.

Halil'in aklından geçenler, savaşın gidişatını verir. Amerika savaşa girmiştir. Pearl Harbour baskını dengeler altüst etmiştir. Faşistlerin yenilgisi artık bir yıl sürmeyecektir. Ama bunlara güven de olmayacaktır.

Seher, Süheyla'nın arkadaşı olarak eve gelir. Halil, onu beğenir.

İkinci Kitap'ta aradan aylar geçmiştir. Anlatıcı, Halil'i odağa yerleştirdiği yeni sahnede onun öncelikle Seher ile ilişkilerini gösterme tekniğiyle yansıtır. Seher'le çılgın

bir sevgiyi bölüşmektedirler, ancak buluşacak evleri yoktur. Aylardır Rahmi Usta'dan ses çıkmamıştır. Üç yıla yakındır partiyle bağ kurmaya çalıştıklarını Seher'e anlatmıştır. Seher, Turgut'tan başka kimseyi bilmemektedir.

Halil, Mazlum'dan haber beklemektedir. Halil, TKP'yi aramaktan vazgeçme sürecine girmektedir ve Mazlum'un ortaya çıkışı bu süreci başlatmaktadır. Bu sahnede Seher'le Halil'in ilişkilerinin yer alış nedeni de Halil'in yanında Seher'in ona yoldaş olacak olmasıdır.

Halil, savaşın Almanlar için iyi gitmediğini duymuştur. Moskova radyosu, Amerikan halkının desteğini yayınlamış, Halil de bundan duygulanmıştır. Ama Komünist Parti bir şey yapmamaktadır, bu da Halil'i kızdırmaktadır. Saraçoğlu başla geldikten sonra da pahalılık artmış, tilkiler, kurtlar saldırıya geçmiştir. Varlık Vergisi konmuştur[108], parasını ödeyemeyen azınlıktan kimilerini kampa götürecekleri söylenmektedir.

Halil, arkadaşlarından kopar. Yalnız ara sıra Turgut ile konuşuyordur. Basri ile iyi dost olmuşlardır. Basri'nin üstelemesiyle Mihri Belli'ye gider. Mihri, diğerlerine benzemeyen biridir. Köprü ve Karaköy yöresinde dolaşarak konuşurlar. Mihri'nin görüşleri Parti'nin yayınları gibidir. İkici görüşmelerinde Parti'den söz ederler açık açık. Daha sonra buluşup konuşmalar sürer.

Mazlum, yukarısının Halil ile tanışmak istediklerini söyler. Mihail ile buluşurlar. Mazlum'un yerini Halil alacaktır. Aygıt için güvenli bir yer bulacaktır.

Halil, Turgut'la Gülhane Parkı'nda buluşur Gizli bir yer ve para gereklidir. Para işini hallediyorlardır. Yol ayrımında olduklarını anlarlar. Turgut, bu işe casusluk diyeceklerini söyler. Parti'yi zor durumda bırakacaktır. Halil ise kızar. Kendisinin Parti'yle ilgisi yoktur.

Halil, Dolapdere'de rutubetli bir ev bulur. Seher'le birlikte yerleşirler. Aygıtı gömerler.

---

[108] Ayşe Hür, *1942 Varlık Vergisi Kanunu*, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/1942-varlik-vergisi-kanunu-1353243/(Erişim:10.05.2015) "Saraçoğlu hükümetinin ilk icraatı, beklentileri karşılamayan Milli Korunma Kanunu'nun yerini alacak Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkarmak oldu. 11 Kasım 1942 tarihinde TBMM'de oturumda hazır bulunan 350 milletvekilinin oybirliğiyle kabul edilen kanuna göre bazı varlıklı kesimlerden bir defalık olağanüstü servet vergisi alınacaktı."

Halil, eve geldiğinde sofa su içindedir. Aygıtı çıkarır. Bozulmuş olduğunu düşünür. Burası güvenli değildir. Aygıtı bavula koyar. Bandırma vapuruyla gelmiş gibi bir taksiyle Turgut'a gider. Bandırma'dan geldiğini söyler. Sonra kaçar gibi evden ayrılır, Necla'nın evine gidecektir. Anahtarla içeri girer. Aygıtı bırakır. Necla'nın evine çıkar.. Biraz uyur. Sabahın erken saatlerine Beyazıt'a çıkar. Medrese'ye Nihat'a gitmeye karar verir. Nihat, topladıklarını söyler. Halil'in adının polise verilmiş olduğunu söyler. Ohannes, Hasan, Kemal alınmıştır. Kemal'i bırakmışlardır.

Halil, teyzesine gittiğinde polisin oraya da geldiğini öğrenir. Dört sivil ile birlikte muhtar evi aramıştır. Birisi bu evden Ruslarla telsizle konuştuğunu söylemiştir. Halil, Turgutlara gider. Turgut onu Sahir Hoca ve Nedret ile tanıştırır.

Yeni bölümde Halil, Yuri ile buluşur. Halil, her yerde aranmaktadır, kalacak yeri de yoktur. Halil'i bir arabaya bindirip Sovyet Elçiliği'ne götürürler.

Halil, elçilikte günlerini geçirirken gazetelerden olayları izler. Von Papen'in İstanbul'a geldiğini okur. Bir yandan da casus olarak görülmekten korkmaktadır. Aygıtın Halil'in bıraktığı yerden alınması gerekiyordur. TKP'lilerin bu işe karıştırılmaması gerekiyordur, çünkü onların evi aranabilecektir, zarar görebileceklerdir. Seher'in okulu bitiyordur, İstanbul'dan ayrılmaması için bir şeyler yapmak gerekecektir.

Halil, 22 Haziran 1941'de Naziler'in Sovyetlere saldırmasıyla başlayan savaşın getirdiği üç yıl süren acılar sonunda güzel günlerin geleceğini düşünmektedir. Radiyef, yerini Şasa'ya bırakır. Halil, artık bazı atılımlar yapmak gerektiğini düşünmektedir; yeni durumla polisin ilgisi azalmıştır. Seher'e mektup yazarlar. Bir hafta sonra Mıstafa Bağırof adlı Azeri, Seher'den haber getirir. Seher aygıtı bulup parçalamış, vapurdan parça parça denize atmıştır. Aygıttan sadece çanta kalmıştır. Polis bu aralar daha çok Turancılarla uğraşmaktadır. Aradan bir ay zaman geçer. Hitler'e suikast haberi gelir, Kızılordu artık durdurulamaz şekilde ilerliyordur. Ağustos ortalarında Halil'in dışarıda gizli yaşamasına karara verilir. Halil, Almanlarla ilişkisinin kesilmesine rağmen baş düşmanın yine kendileri olduğunu söyler. "Almanlara, Amerikalılara yaranmak isterler. Demokrasi memokrasi boş söz! Yarın ne olacağı beli değil. Almanya yanlısı faşizm yerine, İngiliz, Amerikan faşizmi başlar."

Halil, Sıraselviler'e doğru yürür, Seher ile bir ara sokakta çevreyi kontrol ederek buluşurlar. Süheyla, onlara bir ev bulmuştur. Halil, evin durumunu kontrol eder; polisin evi basması durumunda arka pencereden kaçma provaları yapar. Aslında bu sahne, anlatıcının bir öncelemesidir. Halil sonra o pencereden kaçarken yakalanacaktır. Ancak akşamları evden çıkabilir. Seher de haftada bir uğrayacaktır.

Romanda bundan sonra Halil'a ayrı bir bölüm açılmaz. Onun hikâyesinin devamını diğer kahramanların hikâyeleri içinde parça parça okuruz. Halil ve Seher'in evi basılır. Halil kaçma provası yaptığı pencereden atlar, ayağı kırılır ve yakalanır. Ancak polis, onun yakalandığını özellikle duyurmaz; kaçtığı haberini yayar. Halil, işkencede ölür. Seher ise onun geleceği günü beklemeye devam eder.

Halil-Seher: Kanımızca, Halil ile Seher'in ilişkisine ideolojik bir aşk adını vermek mümkündür. Çünkü onların ilişkileri başlangıcından sonuna kadar ideolojik bir zeminde devam eder. Davaya bağlılık, zorluklara katlanma ve sadakat açısından onların idealize edilmiş bir devrimci ilişki yaşadıkları söylenebilir.

Halil- Turgut: Atak ve sabırsız bir genç olan Halil, Turgut'a göre daha bilinçlidir; bir yerde Turgut'un akıl hocasıdır. Daha tecrübeli olduğu için her konuda Turgut'a tavsiyelerde bulunur, bilgiler verir.

Turgut, Halil'e "feodal" yakıştırması yapar, Halil ise itiraz eder, "komünist" olduğunu söyler.

Halil, Turgut'a güvenir, her şeye rağmen onun sağlam çocuk olduğunu düşünür. Eve gelip onu Süheyla ile yakaladığında, yakışıklılığını kıskanır. Çapa'daki devrimci kızı merak eder. Çalışmaya başlamak ister. *Devlet ve İhtilal*'i (Lenin) okuyacaktır.

Halil, Sovyetlere yaklaşınca arkadaşlarıyla ilişkisini keser. Fakat Turgut'a güvendiği için onunla gizlice görüşür, yardım almaktan kaçınmaz, aygıtı Necla'nın evine saklar. Turgut'un ablası Mediha, Halil'a âşık olur. Halil, Poliste, işkencede konuşmaz. Romanın sonunda Turgut, Seher'i beğendiğinde, Halil'in öldüğünü söyleyip söylememekte kararsız kalacaktır. "Onu istediğini, ölümü bildirmeden de söyleyemez miydi Seher'e?"

Halil-Mazlum: Mazlum, Halil'in Ankara'daki tutuklamalarda kısa bir süre birlikte yattıkları sporcu bir çocuktur. Üsküdar'da İcadiye yöresinde bir kahve işletmektedir. Parti'nin Merkez Komitesi'ndedir. Bir şey yapılmamasından o da dertlidir. Halil'e, bilmediğiniz kapıları çalmaktan vazgeçmelerini, sonunda bir torpile çarpacaklarını söyler.

Mazlum, Saraçoğlu ile Menemencioğlu'nun Sovyet düşmanı olduğunu söyler. Ordunun geniş kesimi Alman yanlısıdır. Mazlum, bugün komünist olmanın ölçütünün Sovyetler Birliği'ne karşı tutumu olduğunu söyler. Yurt savaşına hazırlanmak gerekmektedir.

Halil-Rahmi Usta: Halil ile Rahmi Usta, romanda TKP çevresinde yapılan tartışmaları sergilemek üzere bir araya getirilmişlerdir. Rahmi Usta, gençler bunu tam olarak bilmese de, Parti'nin ileri gelenlerindendir. Uzun zamandır bir şey yapmamakla suçlanmaktadırlar. Gençler ise kendilerini Parti'ye sokacak birini aramakta, bulamamaktadırlar. Bu yüzden kızgındırlar. En kızgın olan da Halil'dir. Halil, Rahmi Usta'ya karşı, ideolojik açıdan sert tartışmalara girer; ona, "Rahmi Arkadaş" diye hitap eder. Rahmi, onların okula uğramadıklarını duyunca çıkışır; Halil ise, okulun önemli olmadığını, devrim yolunda kavgaya girmek istediklerini söyler. Dünya dövüşürken, komünistler olarak seyirci kalamayacaklardır. İşçi sınıfı örgütü olmadan kavgaya giremeyeceklerdir. Rahmi Usta, onlara hak veriri ama öğrenci olarak savsaklamayı gerektirecek bir şey olmadığını söyler. İyi öğrenci olmanın devrimciliğe bir zararı olmayacaktır. Örgüt konusunda ise, kendilerini düşe kaptırmamalarını söyler. "Belki sizin daha kavrayamayacağınız kadar ağır koşullar. Bin bir tehlike bekliyor sizi. Çok, çok uyanık olun! Bağışlayın, söyleyebileceğim başka bir şey yok bu konuda benim." (s. 65)

Romandaki olayları başlatacak olan karşılaşma böylece ortaya konmuş olur. Rahmi Usta, bazı sorular ile Halil'i tartacaktır. Rahmi Usta, Halil'e Sovyetlerin ağır bir sınavdan geçtiğini, bu sınavın hepsinin sınavı olduğunu, devrimcinin aydınlatma görevi olduğunu söyler. Polis tehlikesine karşı da uyarır.

Halil, Rahmi Usta'ya diklenir, "Bağışlayın Rahmi Arkadaş, dedi. Tamam, düşmanımızı bileceğiz. Gerçekçi olacağız filan… Düşe kapılmayacağız. Derken, bir de bakıyorsun korkak, sinmiş, işçi sınıfı kavgasının adından öte her şeyine uzaktan bakan,

fosil gibi öyle, kımıltısız… Bir de o var. Bugün asıl tehlike de o belki (s. 79).” Rahmi Usta, Halil’i doğrulamakla birlikte başka bir şey demez. Halil tekrar ısrarcı olur ama Rahmi Usta, “Doğru yolda olduğunuz görülüyor (…) Kuşkum yok, bir yere varacaksınız…” (s. 71) diyerek olumlu yönde bir işaret vermiş olur. Halil ise, bu adamlardan bir ‘bok’ çıkmayacağını söyler. “Bizden günah gitti.”

Kurgu açısından Halil’in bu cümlesi, gençlerin arayış hikâyesinin ilk safhasının sona erdiğini göstermektedir. Gençler, ısrarlarını son kez ortaya koymuşlardır; yetişkinler de mesajı almışlardır. Rahmi Usta, açıkça söyleyemese de gençleri onaylamıştır. Ancak özellikle Halil, durumdan hoşnut değildir. Son sözleri, TKP’li büyüklere eleştirel tepkisini, eyleme geçme arzusunu ve sabırsızlığını yansıtmaktadır. Halil’in bu ataklığının hikâyede hiç kuşkusuz bir karşılığı olacaktır. Halil’in kararlılık ifade eden sözleri, hikâyenin yürüyüşü bakımından da, merak unsurunu kışkırtmaktadır. Hiç kuşkusuz bir gerilim ortaya çıkmıştır. Bu gerilim de iki yönlüdür: Halil ve gençler ne yapacak? Rahmi Usta ve Parti ne yapacak?

Halil’in ve gençlerin sıkıştırması Rahmi Usta’yı da harekete geçirtecektir.

2.5.3.3.1.3. Necla’nın Hikâyesi ve İlişkileri

Necla, bakış açısı kullanılan iki kadın kahramandan birisidir. Turgut ile birlikte romanda en çok yeri o kaplar. Esasen Necla’nın hikâyesi ile gençlerin TKP’yi arayış hikâyesinin ilgisi yoktur. Necla’nın hikâyesi bağımsız bir hikâye olarak akar. İki hikâye arasındaki kesişme noktası, olay örgüsü açısından, Necla’nın Turgut’la gönül ilişkisidir. Bu gönül ilişkisi, arayanlar ile engelleyenler arasında bir köprü oluşturur. Bir başka deyişle iç halka ile orta halka arasındaki geçişi sağlayan bağlantı noktasıdır. Necla aracılığıyla komünistlerin karşısında yer alan iki güç merkezinin içine girip dolaşma fırsatı buluruz: Siyaset ve güvenlik güçleri. Zaten bu iki merkez de iç içe hareket eder.

Romanda Necla, bütün duyguları ve iç dünyasıyla ayrıntılı olarak verilen bir karakter olarak yansıtılır. Çocukluğunda cinsel tacize uğrar, on iki yaşında cinsel ilişkiye girer. Notre Dame de Sion’da Leyla ile, Erkek Binnaz ile karmaşık duygular yaşar. Ankara’da bir avukatla yatar. Avukat evlenmek ister ancak o İstanbul’a kaçar. Önce erkek özlemi, sonra erkek korkusu duyar. Ali Rıfkı’larda tanıdığı İzzet Bey’le yatar, onun

kotrasında bir yıl sürer ilişkileri. İzzet Bey, ölür. Okulda komünist olduğunu duyduğu Turgut'u merak eder, tanışır, etkilenir.

Yazar, Necla'yı, CHP'nin ileri gelenlerinden milletvekili Eşref Bey'in şımarık ve ne istediğini tam olarak bilemeyen, özgürlüğü istediğini yapabilmek olarak algılayan burjuva kızı olarak kurgulamıştır. Romanda Necla, yavaş yavaş lezbiyenliğe doğru giden bir figürdür. Önce Turgut ile girdiği ilişkide, kız olmadığını anlayan Turgut tarafından neredeyse aşağılanırcasına terk edilmenin sancısını yaşar. Ama Turgut'u istemekten vazgeçemez. Ayrı bir eve çıkar. Turgut'u anlamaya çalışır; çünkü Turgut, bu tür kızlara hazır değildir, taşralı düşünceyi aşamamıştır, kızlık meselesini önemsemektedir. Öte yandan, erkeği ile yatabilen Jülide'yi kıskanmaktadır. Almanlar Stalingrad'da tarihsel bir yenilgiye uğramışlardır. Temmuz sonunda Mussolini devrilmiştir. Bütün bunları Turgut'la konuşmak ister. Turgut'u sevdiğini düşünür. Yeni tanıştığı gençler ona çok boş gelmektedir. Fakülte'de hoca olan Mansur Reşit onu çağırır. Yanında, Mansur'un Alman hayranlığına işaret olarak von Aster de vardır. Bir kitap çevirisi için konuşurlar. Abdullah Lokantası'nda buluşmak üzere sözleşirler. Galip Bey ile de onun odasında tanışmıştır.

Ertesi gün Abdullah Efendi Lokantası'nda Galip Bey, tesadüfen Necla'nın gideceği perşembe gün aynı trende Ankara'ya bileti olduğunu söyler.

Üçüncü Kitabın başında anlatıcıyı Necla'nın Galip ile Turgut arasında kıyaslama yaptığını anlatırken buluruz. Galip'le buluşacağı Abdullah Lokantası'na hastalığını bahane ederek gitmediğini, Galip'le bir süredir buluştuğunu, örnek bir koca adayı olarak değerlendirebileceğini ve bundan ürktüğünü görürüz. Galip olgundur, yakışıklıdır. Ama Necla onu 'boyalı muhabbet kuşu gibi parlak adam' olarak değerlendirir. Turgut'a gölge düşüremeyecektir. Galip, ancak Turgut olmadığı zaman düşünebileceği birisidir. Necla, Turgut'a kızmaktadır. Bir yandan da cinsel yönden arzu doludur, Jülide'yi kıskanmaktadır. Birlikte otururlarken Jülide'nin Salih ile sevişmelerini dinlemiştir. Oradan biraz da bu nedenle ayrılmış, konağa yerleşmiştir. Turgut'u arzulamaktadır.

Necla, her istediğinin yapılmasına alışmıştır, şımarıktır. Bunları kendi kendisine düşünür. Ankara'da devrimci çocuklar tanımıştır, Turgut'a onlardan söz etmek ister. Necla, Galip'i de bu konularda konuşturmak ister. Galip, solu da sağı da biliyordur. Ama Galip, ikinci bir Turgut gibi olmayacaktır Necla'nın hayatında. Turgut'un yeri başkadır.

Onunla yeni bir dünyanın kapıları açılmıştır. Ama kızlık meselesinde Turgut'a kızmaktadır. Bu açıdan Galip farklıdır. O, Alman kızlarının nasıl özgür olduklarını biliyordur. Turgut'la birlikte olmak istiyordur, evlenmese de olacaktır.

Bir yıl geçmiştir. Necla, Turgut'un değiştiğini fark eder. Kişiliği oturmuş gibidir. Turgut'tan özür diler. Onu sevdiğini söyler. Gözünü o açmıştır. Turgut da benzer şeyler söyler. Sevişmeye başlarlar. Sabah olduğunda Turgut gitmiştir. Necla, Turgut'un bir kez bile "Seni seviyorum" demediğini düşünür.Necla'nın evinin kullanılabileceğini konuşmuşlardır. Birlikte gizli yapabilecekleri şeyler olacaktır.

Necla, bir gün Turgut'la sevişirken sanki başka biriyle seviştiği duygusuna kapılmıştır. Parfüm kokusunu hissetmiştir. Parfüm meselesini Turgut'la konuşup konuşmamakta kararsızdır. Turgut'un doğrulamasından korkmaktadır. Eğer yoldaş iseler dürüstçe konuşabilmeleri gerektiği kanaatine varır.

Jülide gelir. Salih, onu evden kovmuştur. Dudağından kan akmaktadır, kaşı şişmiştir. Necla, Salih'i vurmak ister. Jülide artık onda kalacaktır. Turgut'a telefon edip durumu söyler. Jülide bir hafta kalır.

Turgut, Rıfat'ın (Halil) zorunlu olursa saklaması için bir şeyler getireceğini söyler. Bunu kimse bilmeyecektir. Aşağıdaki kapalı odaları kullanacaklardır. Rıfat için anahtarı ister. Polis sorarsa kendisi bir şey bilmeyecektir, Turgut gizlice almış olacaktır.

Turgut, bir hafta kadar Ankara'da olacağını söyler. Yılbaşında Ankara'da olacaktır. Sabah Jülide gelir. Salih yılbaşı için masa ayırtmıştır, ne yapıp edip Turgut'u da getirecektir. Orada, Magazinci Muharrem, Turgut'un Sitare adında bir dalgası olduğunu söyler. Turgut, o yüzden gelmemiş olabilecektir. 1944 yılı girerken Necla, Turgut'a "pezevenk" diye küfretmektedir. Turgut'u yalan söylediği için bağışlayamayacaktır. Öğleye doğru kalkar. İstanbul'dan başka bir yere gitmeye karar verir. Birçok şehirden sonra Bursa'ya gitmeye karar verir. Turgut'a bir not bırakır.

Bursa'ya, sonra İzmir'e gider. İzmir'de Kordonboyu'nda bir otele yerleşir. Üç gün boyunca İzmir sokaklarını arşınlar. Gitmeye karar verir. Otele girerken okuldan tanıdığı bir Yahudi kızı olan Ester'i görür. Erkek Binnaz'ın askıntı olup yüz bulamadığı güzelce bir kızdır. Manisa'da oturuyorlardır. Bir tüccarla evlidir. Binnaz, Süryani bir kadınladır.

Necla, kızın bayağı utanmazca baktığını hisseder. Eğilimini iyice hissetmiştir. Kafasına takılır. Geç saatlere kadar uyuyamaz. Yanında Ester'i ister. Yolculuk boyunca da aklında o vardır. Eve geç vakit gelir. Bıraktığı not, olduğu gibi durmaktadır. Çıngırak sesiyle irkilir. Anahtar kapıda döner. Turgut'tur. Ama karşısına çıkmaz. Çıksa kendisini kollarına atacaktır. Radyo üstündeki notunun orada olmadığını görür. Turgut almıştır. Sabah evden çıkar, Jülide'ye uğramak ister. Jülide, Süheyla'nın çok şeker bir kız olduğunu anlatır. Muharrem ayarlamış, çalıştığı gazinoya gitmişlerdir. Evlensinler, der Necla. Necla aslında duygularını perdelemektedir. Jülide, Süheyla'nın hikâyesini anlatır. Süheyla, varsıl bir herifin pençesindedir. Demek ki Turgut tehlikededir.

Jülideler, Kalyoncululluğu'ndaki apartmanında ucuza bir ev bulmuşlardır. Şimdiki daireyi de Necla'ya bırakacaklardır. Necla bu emanet evden ayrılmak istemez. Düşüneceğini söyler ama aklında evde saklanacak olan gizli şeyler vardır.

Necla, Dördüncü Kitap'ta kendisine ayrılan bölümde karşımıza tekrar çıkacaktır. Sitare'ye gitmişlerdir ve Necla, bir hafta hasta yatmıştır. Jülide'nin evine yerleşmiştir. Turgut'u silmiş, yalnızlığının dışında her şey önemini yitirmiştir. Komünistlerin tutuklandığını duyunca Turgut'u telefonla arar, bulamaz, izinlidir. Eski konağa gider, basamakların çamurlu olduğunu görür; evde de birisi yatmıştır. İki gece Turgut'un gelmesini bekler, dördüncü gün Jülide gelir. Jülide ile konuşmalar giderek cinselliğe kayar.

Necla, tekrar çalışmaya karar verir; doktora tezine dönecektir. Halide Hanım'ın evine gider. Halide Hanım, ona birçok kitap verir; Joyce, Beckett, O'Cassey üzerine çalışabileceğini söyler.

Necla, Turgut hakkında düşünmeye başlar. Onunla doğru dürüst konuşması gerektiğini düşünür. "Varsa yoksa kendin! O oğlan senden çok daha akıllı, hem de dürüst. Devrimciye yakışan davranış onunki, seninki değil!(…) O oğlan dünyayı gösterdi sana; sen kendin kadarını aldın!" (G2, s. 155)

Necla, haftalarca eve kapanır, kitapları okur. Konağa gider, gece aşağıdan tıkırtılar gelir; aşağıda ne olduğunu merak eder. Ama gizlilik yasasına o da uyar, Laleli'ye döner. Aylar ayı ne Turgut onu, ne de o Turgut'u aramıştır. Sonunda telefonla arar ama yoktur.

Laleli'ye döner. Sabah Jülide gelir. Suskundur, yüzü asıktır. O sıra Paris kurtulmuştur. Evi aradığında Enişte Bey'in öldüğünü duyar. Konağa gider. Bir süre sonra kapının zili çalar; Turgut zanneder fakat gelenler üç sivil polistir. Birinci Şube'den geliyorlardır, evi arayacaklardır.

Konakta yapılan aramada bir şey bulunamamıştır. Necla, cipe bindirilir, Sansaryan Han'a götürülür, en üst katta Birinci Şube'de hücreye kapatılır. Necla, mutludur, durumunu onur verici bulmaktadır. Sorguda sadece Turgut'u tanıdığını söyler. O da eskilerde kalmış bir ilişkiden ibarettir. Necla TKP'nin açılımını bile bilmez. "Günün Meseleleri" bültenini okumamıştır, Baltacıoğlu'nun konferansına katılmamıştır vb. Turgut'u sorarlar. Turgut'un ilk alınışında yazdıklarını gösterirler. Turgut'un birçok kadınla birlikte olduğunu söylerler. "Bir sürü kızı, kadını kandırmış. Süheyla'sı, Sitare'si, Ankaralı bilmem kimi. Randevuevinde çalışanı." Necla, bir ilişkisi olmadığını, arkadaşlarını da tanımadığını söyler.

Necla, hücresinde duyduklarını düşünürken Turgut'un 'saman altından su yürüten bir it' olduğunu düşünür, ona kızar. Bir ara kapıdaki delikten Seher'in götürülüşünü görür. Daha sonra onun baygın biçimde geri getirilişini görür. Başı sarkmış, bacaklarından kan sızıyordur. Necla öfkelenir, küfürlü konuşmaya başlar. Turgut'a neler yaptıklarını düşünür. Giderek erkeklere düşman olmaktadır. Değişime uğramaktadır.

Aradan aylar geçer. Düşündükçe direnme gücü ve güveni artar. Dışarısını özler. Çıkınca yapacaklarını, gezeceği yerleri, göreceği kişileri düşünür. Bu arada bir görevli taciz eder. Necla, giderek lezbiyenliğe doğru kaymaktadır. Erkeğin saldırgan yapısını sevmemektedir. Esteri, arkadaşlarını düşünür. Jülide'ye karşı kımıl kımıl isteklidir.

Bir gün çift aylı kapıdan Necla'yı bırakırlar. Mükerrem Hanım, Galip'in bir ay önce İsviçre'ye gittiğini söyler. Jülide, hastanededir. Sitare ölmüştür. Pakize, Sitare öldü diye Eyüp'te kurban kestirmiştir. Necla, onun erkeklerin parçaladığı bir kadın olduğunu düşünür.

Jülide, Turgut'u Ankaralı bir kadının kurtardığını söyler. Muharrem'den duymuştur. Necla kızar. Jülide'ye erkekleri sevmediğini, kadınları sevdiğini söyeler. Jülde gider, Necla günlerce onu bekler. Karşısına dayak yemiş olarak Jülide gelir. Salih'i Madam Teta ile yakalamıştır. Ertesi gün Salih kapıya dayanır. Jülide gitmek istemez,

kavga ederler. Necla Salih'i eline ekmek bıçağını alıp küfrederek kovar. Salih, Jülide'ye bu lezbiyen karıyla kal der, gider. Salih, Jülide'nin hiçbir eşyasını vermeyecektir. Konağa taşınmaya karar verdikleri gün Mussolini ve sevgilisinin ölüm haberi gazetelerde çıkar. Necla, ne gelirse erkeklerden geldiğini söyler ve Jülide ile birlikte yatarlar. Sonuçtan mutludurlar.

Necla- Turgut: Yazar, olayları Necla'nın bakış açısıyla anlatmaya, Turgut'un Necla'nın evinden kaçarcasına uzaklaştığı günden başlar. Böylece romanda, terk eden Turgut'u kendi gözünden izleyen ve geride kalan Necla'nın durumunu bilemeyen okuyucu, bıraktığı yerden onun hikâyesini izlemeye başlar. Özetleme tekniği ile birlikte, yer yer de gösterme tekniği ile ayrılık sonrası anlatılırken, Necla'nın geçmişinde de dönülür.

Necla, ertesi gün saat onda kalkar. Kızgındır.

> "Eşitlik, özgürlükmüş, insanlıkmış… Siz kiiim, bu savlara kalkışmak kim? Bir de babamları beğenmezler! Onun da ağzına sıçayım! Babamdır diye esirgeyecek miyim? Kendilerinin yemedikleri bok yok. Komünistmiş! Kadınlar eziliyormuş bu toplumda da, biz kurtaracağız! Kendinizi kurtarın siz! (s. 45)

Necla, duşun altına girdiğinde Turgut'u arzu eder. Bu arada Necla'nın geçmişi hakkında bilgiler verilir. "Cinselliği erken uyandırılmıştı. Sekizinde var yoktu daha, bir yaz, Niğde'de, bağda, halasının kocası Hüsnü Bey'in emirerinden ilk uyarıları almıştı (s. 45)". Emireri, erkekliğini okşattırır ve Necla, bu oyunu sürdürür. "Erkeği, erkekliği bir korkuyla tanımıştı böylece (s. 45)." Yazar, Necla'nın gelecekte lezbiyen olmasını böyle bir gerekçeye bağlamış olur. Anlatıcı, buradan Necla'nın Turgut'u nasıl tanıdığını anlatır.

Necla, Turgut'u okulda ilk kez bir arkadaşının "Komünist bu çocuk!" diye göstermesiyle tanımıştır. Necla, komünizm hakkında o ana kadar doğru dürüst bir şey öğrenememiştir, merakından Turgut'la ilgilenmeye başlamıştır. Romanoloji'ye Türkoloji'den gelen ortak arkadaşlarla birlikte sinemaya gitmişlerdir. Çıkışta dolaşmışlar, Nazım şiirleri de okununca Necla, Turgut'a bağlanmıştır. "Onun istediği, aradığı, kişi buydu işte; akıllı, güçlü, yakışıklı (s. 49)." Necla, Turgut'la çekincesiz sevişmek ister ama "cinsel konularda bağnazlığa varacak tutuculukta bir taşra delikanlısıydı Turgut (s. 49)." Turgut, bu konularda sert konuşmalar yapmıştır. Ancak Necla, cinsel arzuyla doludur;

kararlıdır; rakı içer ve kendini Turgut'a bırakır. Banyodan çıktığında ise Turgut, gitmiştir. "Bu korkağı sevmişim ben!"

Dikkat edilirse anlatıcı, Turgut gittikten sonra geride kalan Necla'yı anlatmaya ayrılık anından başlamış, Necla hakkında çocukluğundan bugüne tanıtıcı bilgiler vermiş, Turgut'la hikâyelerini özetledikten sonra tekrar Turgut'un gidiş anına dönerek bir daire çizmiştir. Dolayısıyla, zaman açısından bir geri dönüş söz konusudur.

Yeni sahnede Necla'yı, Turgut'un onu ziyarete evlerine gittiği anda kendisi hakkında düşünürken görürüz. Necla, iyileşmek üzeredir. Necla'nın kendisi hakkında düşünmesi, kurgu bakımından okuyucuya kendi geçmişini parça parça yansıtmak, kişilerle ilişkileri hakkında bilgi vermek ve sahnede yer almadığı, okuyucuya görünmediği, başka kahramanların anlatıldığı zamanlarda olup biten olayları, yaşadıklarını anlatmak amacı taşır. Burada Necla'nın, annesini zavallı bulduğunu, ona acıdığını ve sonra babasına karşı pasifliği nedeniyle kızdığını görürüz. Feminist bir yaklaşım içindedir. Babasını da ülkeyi soyanlardan biri olarak görmektedir. Turgut'a da kızmaktadır. "Amaan; bunlar mı devrimci? Diyorum ya, bunların beyinlerinin baldırı çıplak!(s. 140)". Giysilerini değiştirip Turgut'un karşısına çıkar. Seviştikleri kanepenin karşısına otururlar. Necla bunu özellikle yapar; kararlıdır, Turgut'un dersini verecektir. Turgut, Sovyetlerin Doğu Cephesinde saldırıya geçtiğini söyleyince, "Devrimciliğe kalkışanlara epey sermaye çıktı övünüp şişinmek için. Başka şey geldiği yok ellerinden (s. 144)." der. Arkasından da bir sürü boş söz olduğunun ayrımına vardığını söyler. Gerekli çeviriler yapılmamıştır, Marks'tan, Engels'ten, Lenin'den bir şey okumamışlardır. Halide Hanım'ın doğru dürüst bilmediği İngiliz Edebiyatını okumak istemiyordur artık. Turgut'un tembelliğini, yabancı dil bilmediğini vurgulamaktan memnundur. Turgut, köye gitmeyi düşündüğünü söyler. Ama devrimci eylem İstanbul'da yoğunlaşmaktadır. İş bulma meselesi vardır okulu bırakınca. Turgut, Necla'nın kaldığı evin lükslüğüyle anlattıklarının çeliştiğini ima eder. Necla ise Turgut'un, "bir karış topraktan bile kopamadığını' söyler. Ev, anne-baba olmasa belki de Turgut da olmayacaktır yanında. Tartışırlar. Necla'nın söylediği şudur: Aile de, mal mülk de umurunda değildir. Turgut, bir daha bu türlü imalara kalkışmamalıdır. Turgut, Necla'ya ne istediğini sorduğunda Necla, "Seni," der." O kanepede ateşli bir sevişmeye dalarlar.

Necla, Mükerrem Hanım'ın gelmeyeceğinden emindir. Necla, ilk seferinde kaçarcasına uzaklaşan Turgut'u aynı kanepede alt etmiştir artık.

Necla, Turgut'a bu kanepede yattıklarını, başkalarıyla da yattığını söyler. Öğretmeye kalktıklarının adamı olmadığını söyler. "Herkes gibi yatılır seninle de. İşte böyle yatılır! Sen busun işte! Hadi konuş artık anladınsa! (s. 152) Turgut, onun hasta olduğunu söyler. Necla itiraz eder. " Biraz yürekli davransan, anlatacağın bir alay şey vardır senin de. Yok mu? Hiç mi yatmadın başkalarıyla? Ağzın süt mü kokuyor?" Necla asıl itiraz noktasını feminist bir bakışla yansıtır: " Ama sen erkeksin. Suçlaman gerek beni, aşağılayıp çiğnemen gerek!" (s. 153) Turgut, "Tam bu evin kızısın. Ne mal olduğunu kendin de biliyorsun işte…" (s. 153) der. Necla onu küfrederek kovar: "Sahtekâr it!" Turgut da aynı sertlikle, "İçine sıçayım evinizin de… Eşşoğlu eşşeğin orospusu… ağzına sıçtığımın ben sizin…"

Romanın sonlarında bu sahne neredeyse tekrarlanacaktır. Necla'nın lezbiyen olduğu anlaşıldığında Turgut, Necla'ya hakaret ederek, onu hiçbir zaman sevdiğini söylemediğini, onun kadınlığının derdinde olduğunu söyleyecektir. Necla da ona benzer bir suçlama ile karşılık verecektir. Turgut, Necla'nın babasının zenginliğini, bir burjuva olduğunu ima ederek, babasının yanına dönmesini söyler. Küfürleşerek ayrılırlar. Necla ile Turgut aşkı, sınıfsal olarak yürümemiştir, yürümeyeceği baştan bellidir.

Necla- Mükerrem Hanım: Necla, annesini erkeğe sorgulamaksızın bağlılığı nedeniyle pek sevmez. Çünkü annesinin, kocasına gözü kapalı bağlı olduğunu düşünür. Eşref Bey'in, Ankara'da Terzi Nezahat'le birlikte olduğunu herkes bilmektedir. Anne biliyordur ama belli etmiyordur. "Soylu kadın! Allahın aptalı. Herif kim bilir başka ne numaraları çeviriyor Ankara'da, bir terzi Nezahat mi? Bu sersem de burda."(s. 56)

Necla- Eşref Bey: Necla'nın, babasıyla arası iyi değildir. Baba, onu İsviçre'ye göndermek istemiş ama Necla gitmemiştir. Eşref Bey, sık sık Ankara'ya gitmektedir. Eve geleceğini bildirdiğinde Necla, ona nasıl dayanacağını düşünür. Babasının çapkın biri olduğunu, Ankara'da sevgilisi olduğunu bilir. Babasını çocukluğunda çok severken, büyüyünce ülkeyi elinde tutan şebekenin ortaklarından birisi olarak görmeye başlar. Bunu da Turgut'a borçludur. Eski günlerde babasına duyduğu sevgiyi ise unutulması gereken bir suç gibi anımsamaktadır. Necla'nın izlendiği haberleri karşısında kahrolan babası için

üzülmemekte, bugün ona vereceği zararın vaktinden önce ödenmiş bedeli olarak görmektedir. Baba, kızıyla açık yüzleşmeyi, çatışmayı göze alamaz, onuruna yediremez. Onun için anneyi yollar.

Necla-Galip: Necla'nın Galip ile ilişkisi, kendisine talip olan, Almanya'da yetişmiş, annesinin ve aile yakınlarının onayladığı kibar ve parlak bir koca adayını bir süre tanıma, tartma şeklindedir. Ona İngilizce dersi vermeyi kabul eder, birlikte yemek yerler. Ancak Necla, Hitler için, "köpek" ifadesini kullanıp peşinden koşanları da, "Katiller sürüsü," olarak niteler. Galip, onun komünistlere en ağır dersi verdiğini, insanlığın bunu unutmayacağını söyleyince Necla, onların insan olmadığını, kuzuz canavar olduğunu söyler. Söz, Galip'in faşistliğine kadar gelir. Necla, vaktinde duysa Almanlara krom gitmesin diye elinden geleni yapacak olduğunu söyler. İlişkiler buradan sonra kopacaktır. Galip için Necla, artık komünist bir şırfıntıdır ve Sait'e teslim edilmelidir. Nitekim eder de. Necla, Güvenlik'e alınır. Ancak diğerleri gibi işkence görmez. Koruma altındadır.

Necla- Jülide: Jülide, naif bir kızdır. Erkek sevgilisi tarafından baskı altında tutulan, ona başkaldıramayan kadın rolünü üstlenmiştir. Necla, ona yakınlık duyar; sonunda onunla lezbiyen ilişkiye girecektir.

Necla-Salih: Jülide'nin sevgilisi olan Salih, hoyrat birisidir, Jülide'yi baskı altına almakta, ayrıca onu aldatmaktadır. Necla, feminist duygularla, bu yüzden ona tepki gösterir, hakaret eder.

Necla- Hüsnü Bey: Hüsnü Bey, Necla'nın halasının kocasıdır. Askerdir. Necla'nın Turgut ile ilişkisini izlettirir.

Necla-Ester: Ester, Necla'nın eski okul arkadaşıdır. İzmir'de ona tekrar rastladığında, Necla'da lezbiyen duyguların uyanmasına yol açacaktır.

Necla-Halide Edip: Halide Edip, Necla'nın doktora hocasıdır. Necla'nın eve çıkma konusunda desteklemiştir. Avrupai bir davranış olarak görmüş, iş bulma girişimleri olmuştur. Bunun için Necla, Ankara'da Maarif Vekaleti'nde görüşmeye gidecektir.

Necla- Mansur: Mansur, Necla'nın okulda hocasıdır. Okul işlerinde, Galip ile ilişkilerinde aracılık eder. Bir akademisyen olarak, sağ düşünceyi temsil eder.

Necla-Erkek Binnaz: Necla, Erkek Binnaz ile okulda birlikte olmuştur. Rüyasında da onu koca memeleriyle görür.

2.5.3.3.1.4. Mükerrem Hanım'ın Hikâyesi ve İlişkileri

Necla'nın annesi, Eşref Bey'in karısı Mükerrem Hanım, romanda bakış açısı kullanılan ikinci kadındır. Mükerrem Hanım, yıllarca Eşref Bey'in kendisini aldatmasına ses çıkaramamış, kızının kaprislerine katlanmış saf ve fedakâr bir kadın rolündedir. Romanda önce Necla'nın sonra da Turgut'un bakış açısından tanıdığımız Mükerrem Hanım'ı, 87. sayfadan itibaren kendi bakış açısından anlatılmaya başlanmasıyla daha yakından tanırız. Mükerrem Hanım'ın romanda Necla'nın sürekli aşağıladığı annesi olmak, Eşref Bey'in aldattığı karısı olmak, daha sonra Galip'in sahte gözdesi olmak dışında, romanın ana meselelerini oluşturan hikâyelerle bir ilgisi yoktur. Yazarın, dönemin insan manzaralarını resmederken, fedakâr anne ve eş kimliğinden, bir erkeğin (Galip) kadınlığına yönelik talepkâr kışkırtmasıyla dişiliği ön plana çıkan ve cinselliği yaşamaya başlayan bir kadın rolünü oynar.

Mükerrem-Necla: Mükerrem Hanım, Necla ile ne anne ne de arkadaş gibi konuşabilmektedir. Kızının sözleri karşısında yüzü kızarıvermektedir. "O benden yırtık. Ölçü mölçü bildiği yok ki." (s. 88) Necla şımarık büyütülmüştür. Şımartmış olmaktan şikayetçi değildir Mükerrem Hanım, kendisi gibi olmamasından memnundur çünkü kendisi aşırı utangaçtır. Eşref Bey, kızına on beşinde rakı içirmiştir. Şimdi Necla hastalanınca, ölecek diye korkmuştur. Necla, halasının üstelemesiyle tam da Galip Bey'i açacağı sırada hastalanmıştır. Galip Bey, halasına göre kaçırılmaz kısmettir. Necla'nın Turgut'a kapılmasından korkulmaktadır. Eşref Bey de bastırmaktadır. Hastalık sırasında Necla, Turgut'un adını sayıklamıştır. Mükerrem Hanım, kızın kimle isterse evlenmesinden yanadır. Turgut'u beğenmektedir. Ancak Necla'nın kendisiyle konuşmamasından, konuşunca da alay etmesinden, terslemesinden şikâyetçidir. Ancak Mükerrem, Galip Bey ile sevişmeye başlayınca Necla'y akarşı suçluluk duygusuna kapılacak, onunla konuşmakta zorlanacaktır.

Mükerrem-Eşref Bey: Mükerrem Hanım, kocası Eşref Bey karşısında sinmiş bir kadındır. Eşref Bey'in kendisini aldatmalarına alışmıştır. Kocasının evine bağlı olması, ona yetmektedir. Kocasının kendisini Ankara'da Terzi Nezahat ile aldattığını bilmektedir ama ses çıkarmamaktadır. Eşref Bey'in Necla'nın hastalığı sırasında uzunca bir süre İstanbul'da kalmasından da mutludur. On iki yıl önce kendisini.bir kez dövmüştür Ama hak vermiştir kocasına. Dayak yediğini saklamıştır ama herkes bilmektedir aslında.

Mükerrem- Galip: Mükerrem Hanım, Galip Bey'in konuşmasını dinledikten sonra onun hoş bir çocuk olduğunu düşünür. Galip Bey'in Mannikyan'ı dinlemesini hayran hayran izler. "Özentisiz soylu. İyi aile çocuğu olduğu her şeyi ile belli. Bir de bizim Eşref! Sofrada salatayı kaşıklıyordu neredeyse." (s. 282) Nitekim Mükerrem Hanım, zaflarını hissedip kullanmaya karar veren Galip ile sevişmeye başlayacaktır.

2.5.3.3.1.5. Eşref Bey ve İlişkileri

Eşref Bey 92. sayfada kendi bakış açısıyla ortaya çıkar. Bu sayfaya kadar Necla, Turgut ve Mükerrem tarafından yansıtılır. Bu âna kadar çoğunlukla baba ve koca rolüyle tanıdığınız Eşref Bey, asıl işleviyle, yani politik ve ekonomik ilişkileri ve görüşleriyle görünecektir. Bu görüşler de CHP'nin çizgisinde olacaktır. Olay örgüsü bakımından Galip Bey sahneye çıkmaktadır. Akşam Galip Bey yemeğe gelecektir. Sahneye öbür yakadakiler çıkmaktadır. Yazar da onları ve işlevlerini tanıtmaya devam etmektedir. Bağlantı noktası, Necla ile Galip'in evlendirilmek istenmesidir.

Eşref Bey ellisini geçmiştir. Gençliği yoksullukla geçmiştir. Ama artık o zamanlar geçmiştir; yemeğini Ankara'da Karpiç'te yer, Ankara Palas'ta odası hazırdır. Nezahat ve başkaları da hazırdır. Mükerrem'in de ağzı var dili yoktur. CHP'nin sorumlu yerlerinde görevlidir, ortak dış alım-satım firmasının bürokrasideki işleri, hükümet katlarındaki işleri, savaşın getirdiği kazançlardan pay alma uğraşı, dostları ve düşmanları arasında sağlamak zorunda olduğu dengeler vardır; bunlar zaman bırakmamaktadır. Nezahat da sadece metresi değil, iş-çıkar ortağıdır. Ali Rıfkı'yı Ankara'da tanımak hayatının dönüm noktası olmuştur. Yüzbaşı iken askerlikten ayrılmıştır. Birlikte ticarete ve politikaya atılmışlardır. 1927-39 arası üç dönem milletvekilliği yapmıştır. Yerini genç bir doktora

bırakmış, bu da İnönü'nün ve Cevat Dursunoğlu'nun gözünde, yurtseverce bir davranış olarak değerlendirilmiştir. Şimdiki bu apartman, Ankara Ulus'ta dükkânlar, Samanpazarı'nda işyerleri, Maltepe'de apartman, arsalar…Fakat şu sıralar yeni fırsatlar vardır ve bu fırsatlar azınlık tüccarlarına bırakılamayacak kadar büyüktür. Özellikle Almanlarla yapılan kârlı anlaşmalar büyük kazançlar sağlamıştır. Tarım ürünlerinde çok para vermektedirler. Kendi mallarını da pahalı satıyorlardır. Tütünden pamuğa ne varsa satmaya başlarlar. Ali Rıfkı, bu sırada ölür. Ama Kâtip daha akıllıdır, Pakize'yi kafeslemiştir.

Babası, yıkılmalarının sebebini Almanlarla bir olmak olduğunu söyleyen bir İttihatçıdır. Aslında Eşref Bey de Almanlara pek sıcak bakmaz. Faşist olmalarına da aldırmaz, çünkü Almanya'yı Avrupa'nın en güçlü devleti yapmışlardır.

> Hitler kaç kez Atatürk'e hayranlığını açıkça söylemiştir. Papen'in İnönü'ye getirdiği mektupta da var bunlar (…) Sizinle bir alıp veremeyeceğimiz yok diyor, herif. Derdi İngilizlerle. Yalnız bugün değil, ilerde de sürecek olan yakınlığımız diye güvenç verdi İnönü'ye. Allah İnönü'yü başımızdan eksik etmesin. Her yanı ustalıkla yönetiyor adam. Kurt! Nazilerden çekinirmiş derler. Kim çekinmiyor ki? (s. 96)

18 Haziran Türk-Alman Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasından Eşref Bey memnun olur.

Yemekte Almanların durumu konuşulur. Almanlar üstündür. Ancak Eşref Bey, bu kez Birinci Savaş'taki yanlışlığa düşmemeleri gerektiğini söyler, Rus direnişinden, kış şartlarından söz eder. Almanların işi zordur. Burada devreye Galip girer. Galip'in Almanları övücü konuşması etkileyicidir. Eşref Bey, Ali Fuat Paşa'nın; Hitler'in Hazar'a, Kafkaslar'a varma kararında olduğunu gördüğünü, Kırım'e ele geçirmeyi öne almasının bu niyetin kanıtı olduğunu söyler. Bizim Genelkurmay'da bu tartışılmaktadır şimdi. Hüsnü Bey, bundan memnundur. Ona göre Kırım eldedir ve şimdi Kırım'ı yönetecek yetenekli kişilere ihtiyaç vardır. Eşref Bey, Almanların da İngilizlerin de dost olmadığını söyler ama Almanlarla birlikte Kafkaslara saldırmayı o da düşlemiştir ara sıra. Eşref Bey, bir yandan da Turgut'la Galip'i karşılaştırır, ikisini de denk bulur; ama Necla'nın akıllı olsa Galip ile evleneceğini düşünür.

Eşref Bey- Hüsnü Bey ilişkileri: Eşref Bey, eniştesi Hüsnümelek Bey'i pek sevmez. Ona göre, bu Tatar bir kurnazlık peşindedir. Hüsnü Bey şöyle konuşur:

> Devletimizin başındaki Moskof belası yıkılıyor. Kominist temizleniyor. Bize görev düşmez mi? Kırım, Kafkas Cumhuriyetleri, Azerbaycan kurtulmadan bu devlet nasıl soluk alır? Başımızda Rus belası varken Türüke rahat olur mu? Almanlar bu pisliği temizliyor. Biz olmadan yapamazlar. Bizim Erkilet Paşa'ya bunu açık açık kaç kez söyledi von Papen. Yönetici, aydın kişi istiyor Almanlar. Avukat Müstegip Fagil, Edige Krimal'ı gönderdik, Kırım yolundalar. Bir sürü var daha gidecek. (s. 104)

Hüsnü Bey, Genelkurmay'ın Türk asıllı savaş esirlerini Moskof'a karşı yetiştirmek için ordudan subaylar vereceğini, Fevzi Paşa'nın Müslüman adam olduğunu, Saraçoğlu'nun da Dışişlerinde yurtsever bir Türkçü olduğunu, Ruslara yürekten düşman olduğunu söyler. Dertleri Halk Partisi'yledir. İşlerine engel olmaktadırlar. *Tan* gazetesi zehir saçmaktadır. Komünistler kol gezmektedir.

Eşref Bey, "Çok istiyorsan git sen savaş," demek ister ama diyemez. Başbakanla görüştürebileceğini söyler. Ama Hüsnü Bey, onun bu işlerden anlayacak kafası olmadığını, bu işlerin "erkek işi" olduğunu söyler. Ardından Galip Bey'in, Almanlarla ilişkilerinde yardımcı olacak dostları olduğunu söyler. Eşref Bey'in tütünleri depoda çürümektedir.

Eşref Bey- Mükerrem Hanım: Eşref Bey, Mükerrem Hanım'ın genç kaldığını düşünür. Aralarında sekiz yaş vardır ve Eşref Bey, elliyi geçmiştir. Mükerrem Hanım, ağzı var dili yok bir kadındır. Mükerrem Hanım'ın güzelliğini başlarda kıskanır, Ankara'da o yüzden onu bırakmamıştır. Atatürk döneminde balolara götürmekten ödü kopmuştur. Kadın özgür olacaktır ama o kadar da değildir!.

Eşref- Galip Bey: Eşref Bey, başlangıçta Necla ile evlilik gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin Galip'i tanımak ister. Çünkü Galip'in adı Ankara'da sık sık geçmektedir. Galip, akşam yemeğe geldiğinde, söz Almanların işinin zor olduğunun söylendiği bir noktada söz alır. Eşref Bey'e göre etkileyici, güzel konuşur. Galip Bey; Hitler'den, Alman ruhundan övgüyle söz eder. "Alman ruhuna işlemiş o yepyeni ülkü" durumu bu kez farklı kılmaktadır. Konuşması Eşref Bey'i sevindirir.

Eşref- Turgut: Eşref Bey, Turgut'u akıllı biri olarak değerlendirmektedir. Komünist olmasını ise, "Onların komünistliğinden ne olacak" şeklinde hafifsemektedir. "Şiir, edebiyat filan derken; gençlik bu, sapıtıveriyor." (s. 92) Evlenip iş kurunca

komünistlik falan kalmayacaktır. Türk olup da Ruslara nasıl düşman olmadığına şaşar. Ancak Almanları sevmemek başkadır.

Eşref-Nezahat: Nezahat, Eşref Bey'in metresi ve aynı zamanda iş-çıkar ortağıdır. Ancak, bir süredir aramadığını, belki de İzmirli ile fingirdediğini düşünür.

2.5.3.3.1.6. Rahmi Usta'nin Hikâyesi ve İlişkileri

Bakış açısı kullanılan kişilerden birisi de Rahmi Usta'dır. Rahmi Usta, bir bilen öznedir. Yazarın romandaki temsilcisi olarak görülebilir. TKP'nin ileri gelenlerinden kurmaca bir kişilik olarak onun hikâyesi, TKP hakkındaki bilgileri yansıtma işlevi görür. Ayrıca TKP'nin önderleriyle bağlantıyı da Rahmi Usta kurar; okuyucu, onun aracılığıyla Şefik Hüsnü, Reşat Değmer gibi TKP tarihinin gerçek kişileriyle yüz yüz gelir. TKP tarihiyle ilgili dokümanlar, yazılar onun valizindedir. Bu valiz, romanın bir yerinde saklanması için Sahir Hoca'ya verilecektir. Ancak buradaki amaç, Sahir Hoca'nın valizdeki belgeleri okuması, onlar hakkında karısıyla tartışıp fikir yürütmesi, bu yolla okuyucunun TKP tarih hakkında gerçek bilgilerle aydınlatılmasıdır. Rahmi Usta, aynı zamanda aydınlara karşı işçileri temsil etmektedir. Dolayısıyla gençlere doğru yolun ne olduğunu, bir işçi olarak, o söyleyecektir. Romandaki diğer komünist işçi kesimini, Tütüncüleri, Kasımpaşalıları onun aracılığıyla tanırız. Ancak Rahmi Usta, aile yaşamıyla da verilerek, kanlı canlı bir karakter olarak yaratılmaya çalışılmıştır.

Kurgu açısından okuyucu, Rahmi Usta'nın adını daha önce okumuş olsa da, onu ilk kez Halil ve arkadaşlarının onun evine geldiği sahnede görür. Onun, örgütlü mücadeleye girmek isteyen, partiyi arayan, bu uğurda okulu savsaklayan öğrencilere okullarını savsaklamamaları gerektiğini söyledikten sonra söylediği şu sözleri bir öncelleme olarak önemlidir:"Belki sizin daha kavrayamayacağınız kadar ağır koşullar. Bin bir tehlike bekliyor sizi. Çok, çok uyanık olun! Bağışlayın, söyleyebileceğim başka bir şey yok bu konuda benim." (s. 65)

Rahmi Usta'nın sözlerinde romanda anlatılacak olan birçok şey saklıdır. Bunlar birer merak unsurudur. Tehlike nedir? Kavranamayacak ağır koşullar nedir? Neden çok uyanık olma konusunda ısrar var? Rahmi Usta neden gençlere yardım etmiyor?

Anlatıcı, Rahmi Usta'nın bakış açısının kullanmaya 187. sayfada başlar. Burada Rahmi Usta ve karısı, ayrıca Sahir Hoca tanıtılacaktır. Artık, TKP'yi ve yakın geçmişteki olayları yakından bilenler, bu bilgileri okura aktarılacaktır.

Rahmi Usta, Rodoslu Siracettin Bey'in Haliç'te soğuk demir atölyesinde ustabaşı olarak çalışmaktadır. İstinye'de doklarda işçi iken Parti tarafından Moskova'ya gönderilmiş, kaynakçılığı orada öğrenmiştir. İki kez gidip orada dört yıldan fazla kalmıştır. Polis, sadece ilkini bilmektedir. Arkadaşı Altındiş Fahri polis olmuş, okuldaki arkadaşlarını tek tek polise bildirmiştir. Rahmi Usta, o tutuklamada işkence görmüş, ama orada olduğunu kabul etmemiştir. Rahmi Usta, Stalingrad traktör fabrikasında çalışır. KUTV'da okur (Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesi). Moskova'dan gizlice döndüğü 1937'den beri tutuklanmamıştır. Rahmi Usta'nın bakış açısından bir genel durum değerlendirilmesi yapılır. Aşağıdaki uzun alıntı, Rahmi Usta'nın hem mevcut durumu nasıl değerlendirdiğini yansıtır hem de gelecekte olabileceklere dair öngörüsünü ortaya koyar ki bunların bir kısmı gerçekleşecektir:

> Komüntern'ce alınan 'desantralizasyon' kararı doğrultusunda, hükümeti tutmayı, ona karşı yıpratıcı bir savaşıma girmemeyi uygun bulmuşlardı. Başbakan Refik Saydam'ın, Nazi Almanya'sına karşı ölçülü tutumu, desteklenmesini gerektiriyor diye düşünüyorlardı. Hele Nazilerin Sovyetlere saldırmasından sonra, Türkiye'nin Almanya'nın yanında bir serüvene kalkışmasını önlemek en önemli olaydı. Genelkurmay'da, Dışişlerin'nde bu işe atılmayı tutkuyla bekleşenlerin sayısı epeyi çoktu. En azılılarından biri, Şükrü Saraçoğlu Dışişleri'nin başındaydı. O da, çevresindeki Dışişleri kadrosu da, ayrıcalık sayılacak üç beş kişi dışında hemen de tümü, kinle dolu Sovyet düşmanıydılar. Selim Sarper, Feridun Cemal Erkin, İnönü-Saydam yönetimini kendi çizgilerine kaydırmanın sinsi uğraşı içinde, Sovyet-Türk dostluğu politikası dönemlerinden kalma ne varsa kemirip yok etmenin yollarına bakıyorlardı. Numan Menemencioğlu, Hüsrev Gerede, irili ufaklı bir sürüsü. İkircikli dönemini TKP Almanya-Sovyet Anlaşmaları sırasında geçirmişti. (s. 195)

Yazar, Rahmi Usta'nın bakış açısını kullandığı yerlerde, alıntıda görüldüğü biçimde, TKP tarihine yönelik bilgiler vermeye devam eder. TKP mevcut durumda ne yapılacağını öğrenmek üzere Moskova'ya bir yoldaş göndermiş ve Türkiye'nin bir saldırıyla uğramasıyla kendini savunmasını Sovyetlerin anlayışla karşılayacaklarını öğrenmiştir. İngilizler ve Fransızlar, Hitler'i azdırmıştır.

Rahmi Usta bunları düşünürken Sahir Hoca gelir. Von Papen'e suikast yapıldığını haber verir[109]. Bu olay, kurgu açısından romanın şimdiki zamanını da bize bildirir: 24

[109] 24 Şubat (1942) sabahı, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen'e Ankara'da bir suikast girişiminde bulunuldu. Von Papen ve eşi evlerinden Alman Büyükelçiliği'ne doğru yürüyerek giderlerken Atatürk Bulvarı'nda saat 10 sıralarında patlayan bir bombanın etkisiyle yere yuvarlandılar ve yara almadan

Şubat 1942. Alman tanklarının benzinlerinin donduğu haberleri konuşulur. Sahir Hoca gidince Rahmi Usta, kendisini ziyarete gelen gençleri düşünmeye başlar. Kendileri dışında gençlerin bir şeylere kalkışacaklarından da korkar.

Rahmi, Usta, işin anahtarının Reşat'ta olduğunu düşünür. Doktor'a yaklaşmak da ayrı bir sorundur. Reşat Fuat, Doktor'a gidilmesin diye uyarıda bulunmuştur. Ülkedeki gelişmeler, Doktor Şefik Hüsnü'nün başı çekebileceği yasal bir görev olanağı çıkarabilecektir.

Rahmi Usta, dönüp dolaşıp Komüntern kararlarına gelir, ölçüp tartar. "Nereden başlayacağız?" Tütüncüler vardır, öğrenciler arasındaki kaynaşmadan ne çıkabilir, Ankara'da ve İstanbul'da beş on aydın vardır. "Ne işçimiz ne endüstrimiz vardır ki?" "Ne biçim Komünist Partisi bu? Nerde işçiler? Ülkede ne var ne yok Kemalistlerin elinde! Siz ne yaptınız bugüne dek, Kemalistlere sövüp saymaktan başka?" (s. 203)

> Tekkeleri, zaviyeleri kaldırdı Kemalistler. Padişahlığı, hilafeti kaldırdı. Dincileri, şeriatçıları ezdi. Bu dincilere karşı ne savaşlar verdi Sovyet Partisi de. Stalin'in, neydi o Tatar, Sultan Galiyef miydi, onlarla kavgası var yıllarca. Tatar dincileri(…) Başkurt Validof. Şimdi buralarda profesör, Zeki Velidi Togan. Lenin'in, Stalin'in yanında çalışırken Türkistan'a kaçıp Basmacılar'ı kışkırtmaya gitmiş. Basmacılar dedikleri çeteci bir tür; Ruslara başkaldırıyoruz diye, Sovyet yönetimine karşı ayaklanmış dinci ulusalcılar. Enver Paşa da başlarına geçmiş bu Basmacıların. Bir ara komünistliğe bile kalkışmış herif, Bakü'de! Hangisi kalkışmamış ki? Mustafa Kemal bir uyduruk Komünist Partisi bile kurmuş! (s. 204).

Yazar, İkinci Kitap'ta Rahmi Usta'ya da dünyada ve Türkiye'de olup bitenlerin analizini yaptırır. Bu analiz için yazar, Sahir ile Rahmi Usta'yı yan yana getirir, rakı masasına oturtur. Temel tartışma konularından birisi Stalin'dir. Rahmi Usta, "Stalin boş konuşmaz," der; Sahir'in kızdığı ise bir insanın böyle yüceltilmesidir.

---

kurtuldular. Olay yerinde yapılan araştırmada, bombanın, von Papen'in on metre arkasında ve suikastçının elinde patladığı saptandı.
Hemen soruşturma başlatan ve eldeki ipuçlarını değerlendiren polis, suikastçının Ömer Tokat adında Yugoslav göçmeni genç bir Türk vatandaşı olduğunu ortaya çıkardı. Suç ortakları olarak, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencisi Abdurrahman Sayman, berber Süleyman Sav ve SSCB'nin İstanbul Başkonsolosluğumda görevli Ge-orgi Pavlov ile Leonid Kornilov tutuklandı.
Abdurrahman ve Süleyman da, Ömer Tokat gibi, Usküp doğumlu göçmen Türklerdendi. Pavlov İstanbul'daki başkonsolosluk binasında teslim alındı, Kornilov ise kaçmaya çalışırken Kayseri'de yakalandı.(2 Nisan 2015: http://www.gezerilaclamasikayet.com/1942-buyukelci-von-papene-suikast-girisimi/)

Rahmi Usta, Varlık Vergisi konusunda Sahir'e, "İlkel birikim yağması," değerlendirmesini yapar. Devlet, şimdilik ulusal soygunculara kalmıştır (s. 329). Sahir, İnönü'nün çevresi tarafından kandırıldığını düşünmektedir. Nadir Nadi, Cumhuriyet gazetesi, Nazi yanlısıdır. Sahir, Hitler'in kazanırsa Türkiye'ye de kıyacağını söyler. Saraçoğlu, kendini Almanlara benimsetmek için her şeyi yapacak birisidir. Söz, hatırlamak istemedikleri Alman- Stalin anlaşmasına da gelir. Sahir, bu anlaşmayı tarihsel bir yanılgı olarak değerlendirir.

Tartışma sırasında Saraçoğlu'nun, "Ben bir Türk olarak Rusların en az yarısının öldürülmesinden mutluluk duyarım," dediği konuşulur. Söz Turgut'a gelir, onun başına bir iş açılacağından korkulduğu anlatılır.

Rahmi, TKP için alınan desantralizasyon kararını düşünmeye başlar. Romanda didaktik biçimde konuyla ilgili açıklama yapılır:

> Dünya devrimi peşinde komüntern. Sınıf sınıfa karşı! Muhalefet de Merkez'den daha keskin o günler. Yedinci Kongre'den sonra alındı desantralizasyon kararı. 36 sonları. Karar 37 başlarında çıktı. Naziler iktidara gelmiş. Savaş kazanları kaynıyor. Dengeler alt üst olmuş. Bizimkiler doru dürüst anlamamış Yedinci Kongre'de alınan kararları. Kemalistleri değerlendirmeleri değişmiş; savaştan yana olmayan devlet sayılmış Kemalist Türkiye. (s. 335)

Rahmi Ustalar buna uyulmadığını, ama yaptıklarından da onların haberdar olduğunu düşünür. Doktor, yazılı bildiride sorumluluğu üstlenmiştir ama kimse o bildiriyi görmemiştir. Legalite'ye geçin denmesine rağmen geçilmemiştir. Rahmi, kendisine gelen çocukları atlatmıştır ama kendisini atlatamamaktadır. Bir şey yapamamaktadırlar.

Rahmi, bu duygularla evden çıkışta kendisini bekleyen Bekir ile karşılaşır. Bekir, romanda TKP'nin harekete geçeceğinin işaretidir. Reşat askerden gelmiştir ve bir daha dönmeyecektir, yani yasadışına çıkacaktır. Rahmi'den baskı aracının yerini sormaktadırlar. "Geç bile kaldık." (s. 339)

Yazar, bu noktadan itibaren Rahmi Usta'nın zihninden geçenler aracılığıyla TKP tarihini içeriden birisi olarak özetler. Rahmi, Nâzım'ı hatırlar; Nâzım, partiyle bir türlü geçinememiştir. Radyodan haberleri dinler. Alman faşistler Stalingrad önlerinde son günlerini yaşamaktadır.

Anlatıcı, Rahmi'ye ait yeni kısımda olanları özetleyerek başlar. Reşat, Kadıköy'de Suat Hanım'ın bir arkadaşının evinde saklanıyordur. Suriye'ye kaçtığı

söylentisi yayılmıştır kasıtlı olarak. Tornacı Emin, Rahmi'nin ziyaretine gelmiştir. Bekir'in kaçıp İstanbul'a gelmesinden işkillidir. Zeki Baştımar'dan da işkillidir. Çünkü Baştımar, CHP müfettişleriyle konuşmuştur. Ertesi gün İstanbul İl Sekreteri Sebati ile buluşup Reşat'a gitmişlerdir. "En Büyük Tehlike", "Niçin Sovyetler Birliği'nin dostuyum?" yayınları ile bir şeyler yapılmıştır. Partiyi yeniden örgütleyip Saraçoğlu takımının Sovyet düşmanı yönetimine karşı mücadele etmek gerekiyordur. CHP değişmiştir. Refik Saydam'ın ölümü de karanlıktır. Menemencioğlu, Türkiye üzerine kumar oynuyordur. Türkiye, Alman faşizmine karşı savaş açtığı gün Reşat da gönüllü olarak orduya katılacağını bildirmiştir. Rahmi, Halillerin görüşmeye geldiklerinden söz açar. Sebati, gençlerle ilişki kurduklarını söyler. Yalnız, Halil'i gözü tutmamıştır. Her şeye burnunu sokan biridir. Ama ayırmayacaklardır.

Rahmi, Reşat'a partiye bağlı olduğunu, işçi, olduğunu, ama halkla ters düştüklerini söyler. Halk, iyi bakmıyordur. Reşat da halkların devrimi kolay benimsemediklerini söyler. Reşat ona bülten verir. Reşat, Şefik Hüsnü ile birlikte yukarıda partiyi savunmuştur; Rahmi, o yüzden Reşat'a güvenir. Şefik Hüsnü, Parti'nin Komüntern'in Yedinci Kongre kararlarını anlayıp yaşama geçiremediğini, bütün sorumluluğu Merkez Komitesi'nce üstlenildiğini bildirmiştir. Legale geçme kararı verilmiştir sonunda. Legal ne varsa Halk Partisi'nin elindedir. Kasımpaşalı, Ortaköylü bir avuç tütün işçisinden başka kimse kalmamıştır parti çevresinde. Reşat'ı düşünür, partinin direği olarak görür onu.

Rahmi Usta'nın dindar karısı Fehime göğsünden hastalanmıştır. Çocuğu da memesi de olmayınca bir gün kendisini Rahmi'nin bırakacağını söyler. Seviştikten sonra Rahmi'den gusül abdesti almasını ister.

Turgut, Rahmi Usta'ya, ellerine bir yayın geçtiğini, fakat bu yayını yumuşak bulduklarını söyler. Rahmi Usta da, Leninizmin öğretiyi günün koşulları içinde yorumlayarak yararlı biçimde uygulama yolları arayıp bulmak olduğunu söyler. Bugünün can alıcı sorunu, Alman faşizmine satılıp bağımsızlığı elden gitmiş bir ülke durumuna düşmemek, olduğunu söyler. Turgut, desantralizasyonun ne olduğunu sorar. Rahmi, rahat konuşamaz yine. Partiyle ilişiği olmadığını söyler. Ama çocuklar gittiğinde korkaklığından mutsuzdur.

Anlatıcı, Rahmi'yi TKP ve desantralizasyon konusunda düşündürterek olup bitenleri özetler. Halk Partisine sızmaları gerekmiştir, Reşat, Yeni Edebiyat dergisi çıkarabilmiştir.

Sahir Hoca, "Partinin Dilekleri ve Görüşleri" yazısından söz eder. Ardından da iki sözden birinin Sovyetler olmasını eleştirir. Rahmi Usta ise, savunur. Tarihte ilk kez işçilerin, köylülerin kurup yönettiği bir ülkeyi Komünist Parti savunacaktır. Ona göre bütün dünyadaki emekçi halkların ortak anavatanı bugün Sovyetler Birliği'dir

Rahmi Usta'nın yeni kısımdaki anlatımına karısı Fehime'nin gidişinden sonrasında geçilir. Fehime, dini inançları gereği ameliyat olmak istememiş, evi terk etmiştir. Hoca'nın, "Saçağın, bıçağın, bacağın altına yatmayacaksın" sözüne uymuştur. Kemal, Fehime'den mektup getirir. Fehime, Rahmi Usta'nın abdest namaz bilmediğini, itikadı olmadığını, dua etmediğini yazar. Sandıktaki öteberiyi Kemal'e vermesini ister. Merdivenköy'de bir tarikata girmiştir. Rahmi Usta, para da vererek eşyaları ve ilaçları yollar.

Rahmi, yıllarca birlikte olduğu kadınla anlaşamayacaksa halkla nasıl anlaşacağını düşünür. Çıkar dolaşır. Haliç'te balık yer. Perşembeye Reşat'a gitmeye karar verir. Dönüşte dükkanda Tornacı Emin vardır. Polis Bekir'i tutuklamıştır.

Rahmi, herkeste bir ürkeklik olduğunu düşünür. Mihri, biraz hareket getirmiştir. Doktor, o nedenle Mihri'ye yakınlık göstermiştir. Mihri'nin Kartal'daki evinde toplanmışlardır.

Rahmi ile Sahir, yine tartışmaya girişirler. Rahmi, yollarının belli olduğunu söyler. Sahir ise güvenmemektedir. Sorgulamaktadır. Rahmi, Doktor Şefik Hüsnü'ye götürmek ister Sahir'i; o cevap verecektir. Sahir, hepsini tanımak istediğini söyler. Doktor Hikmet'i, Reşat Fuat'ı, Nâzım'ı…

Sahir, kendisinin Marksist ve Leninist olduğunu söyler ancak TKP'yi tanımıyordur. Her tarafı gizlilik içindedir. Bunu anlamadığını söyler. Bir akşam konuşacaklardır. Sahir gidince Rahmi, düşünür. Reşat'a gider. Reşat ona bir sandık verir. Rahmi Usta bu sandığı saklamalıdır. Bavul, Kasımpaşa'da saklı iken Bekir çıkarmıştır, bunu da Reşat istemiştir. Parti'nin eski yayınları vardır içinde.

Rahmi Usta, Sahirlere olayları öykülemiştir. Sahir, okunacak bir şeyler de ister. Sahir gidince Rahmi, kendi kendine düşünmeyi sürdürür. Her şeyi anlatmamıştır Sahir Hoca'ya. 1936'dan sonra tatsız şeyler olmuştur. Tufan, hain diye öldürülmüştür. Nâzım, Moskova'ya gitse öldürülecektir. Baytar Cevdet, Troçkist diye öldürülmüştür. Reşat'ın karısı Greta da Troçkist diye öldürülmüştür. Bir İsmail vardır. O da her adiliği yapabilecek biridir. Doktor Hikmet, 36'da Marksizm Bibliyoteği'ni kurmuştur. Parti kararı, yasal yayın yapacaklardır. Dayanamamışlar, tuz buz etmişlerdir. Nâzım gibi dev bir ozanı sindiremiyorlardır, kendilerine de göz açtırmayacaklardır.

Rahmi Usta Dördüncü Kitap'ta kendi bakış açısıyla yeniden karşımıza çıkar. Rahmi Usta, evrak dolu olan valizi Sahirlere vermiştir. Doktor Hikmet Kıvılcımlı ve Doktor Şefik Hüsnü'nün yazıları vardır. Rahmi Usta, Şefik Hüsnü'ye gider Sahir'den söz eder. Şefik Hüsnü, Reşat'a kızmaktadır; çünkü yasal çalışma koşullarını beklememişlerdir.

Rahmi, Sahir ile buluşur, sohbet ederler her zamanki gibi. Günün meseleleri yanında tarihsel gerçekleri de konuşurlar. Sahir, kafatasçıların saldırıya geçtiğini söyler. Hitler dayak yedikçe bunlar saldırıyordur ama şansları kalmamıştır. Rahmi Usta, Sahir'in Şefik Hüsnü ile konuşmasını ister; ona bir şeyler kazandıracaktır. Reşat içeride ağır işkence görmüştür ki buna romanın girişinde yer verilmiştir. Rahmi, Sahir'i burnu havada aydın olarak görmektedir bir yandan da. Çarşıkapı'ya gidip Dede Ahmet'in dükkânında konuşurlar. Dede, Mihri'nin Doktor'u kandırdığını, Demokratik Cephe kuracaklarını, İlerici Halkçı Cephe adını vereceklerini söyler. Mucur'da sürgün olan Boz'a Kasımpaşa'yı, Ortaköy'ü toparlaması için haber göndereceklerdir. (Ki oraya sonra Turgut gönderilecektir; böylece kimin görevlendirildiği burada anlaşılmış olacaktır). Bu arada Sabahattin Ali'ye saldırıldığı konuşulur.

18 Mayıs'ta hükümetin Turancılarla ilgili bildirisi yayımlanır. Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi, Hasan Ferit Cansever gizli örgüt kurup ırkçılık yolunda etkinliklere girişmişlerdir.

Rahmi Usta, Kızılordu'nun ilerlediğini, Kırım'ın temizlendiğini, Sıvastopol'un alındığını düşünür; Stalin'in boşuna konuşmayacağını söyler. Cumhuriyet gazetesi alır,

Milli Şefin Tarihi Nutku'nu okur. Tan'da da aynı başlık vardır. Vatanın ırkçı ve Turancıların fesatlarına karşı da kudretle müdafaa edeceklerini söylemektedir.

Kemal gelir, polis'in Halil'i aradığını söyler. Mazlum diye birini tutuklamışlardır. 19 Mayıs'ta Süleymaniye'ye kızıl bayrak asmak istemişler, asamadan kaçmışlardır. Nihat'ı da alıp dövmüşler; sonra bırakmışlardır. Rahmi Usta, bu işi polisin yaptığını söyler.

Rahmi Usta, Sahirlere uğrar. Sahir, 19 Mayıs Süleymaniye olayını sorar. "Saraçoğlu Faşisttir" diye duymuştur. Turancıların toplandığı gün bunun yapılması manidardır. Rahmi, Doktorla anlaşıp anlaşamadıklarını sorar. Sahir, onun tam bir entelektüel olduğunu söyler. Daha sonra Rahmi Usta'ya Halk Partisi örgütlerinde nasıl çalıştıklarını sorar. Rahmi Usta, bir Halk Partisi çözümlemesi yapar. Bu çözümleme aslında *Güven* romanında anlatılanların arka planını verir. Buna göre Halk Partisi Komüntern'in sandığından farklı yapıdadır. Antikomünist duyguları gün gün palazlanan parasal güçlerin, varlıklı üst sınıfların, katmanların; işçi, emekçi sınıflara karşı korkusuna dayalı nefretinden kaynaklanıyordur. Bu sınıflar devletçi tekele dayalı soygun vurgunla büyümektedir. Savaş yağmasıyla vardıkları konumları, Almanya ile çıkar birliği içinde ticareti gelişmiş, ortak toprak ağaları, ulusal geliri bir yanından alıp götüren sivil, asker yüksek düzeydekiler, dizginleri ellerine geçirmişlerdir. Naziler hem ekonomik hem de ideolojik alanda Türkiye'ye tırnaklarını geçirmişlerdir.

Rahmi Usta, Anadolucu denilen grupları da Halk Partisinin yeni felsefesini üreten grup olarak bunların arasında görür. Bazı adlar da sayılır: Emin Erişirgil, Hüseyin Avni Göktürk, Remzi oğuz Arık, Hamdi Ragıp Atademir, Hıfzı Oğuz Bekata, Tahsin Banguoğlu, Mazhar Şevket İpşiroğlu (G2, s. 98).

Sahir ile Rahmi yine Stalin, Doktor Hikmet Kıvılcımlı üzerine konuşurlar. Rahmi, "Tarihin vardığı noktada Stalin simgeliyor bugün insanlığın umudunu Hocam!" der (G2, s. 101). Sahir Hoca karşı görüş olarak Lenin'in farklı birisi olduğunu söyler. Lenin, otokritik yapayı önemseyen birisidir. Rahmi Usta, Sahir'e kızmaktadır, "Bu aydınlar adam olmaz, "demektedir.

Rahmi Usta evine dönünce Güvenlik'ten adamlar evi arar, Rahmi Usta'yı götürürler.

Rahmi Usta- Fehime: Rahim Usta'nın karısı Fehime, basit ama iyi yüreklidir Çocukları yoktur. Fehime, geçirdiği bir hastalıktan dolayı hamile kalamayacaktır. Kocasının Komünist olduğunu bilmektedir. Bir tek din konusunda anlaşamazlar. Çünkü Rahmi Usta tanrıtanımazdır. Fehime ise çocukluğunda Kuran ezberlemiş, hafızlığa çalıştırılmıştır. Günah diye oyun bile oynamaz. Aralarında on yaş fark vardır. Akıllıca bir evlilik yaşamaktadırlar. Ancak Fehime, göğsünün alınması gereken bir hastalığa yakalanıca dini gerekçerle buna yanaşmayacaktır. Bir tarikata girmiştir. Giderek Rahmi Usta'yı dini yönden eleştirecek ve evi terk edecektir.

Rahmi Usta- Sahir Bey: Bir işçi olan Rahmi Usta, bir aydın olan Sahir Hoca'yla sık sık tartışır. Sahir Hoca'nın romanda varlık nedeni de esasen budur. Rahmi Usta, Sahir Hoca'ya Troçkist demiştir. Sahir Hoca ise, Marksist sosyalist olduğunu, Lenin'e inandığını, Stalin'e de saygısı olduğunu söylemiştir. Ama TKP'liler gibi olamayacağını söylemiştir. Rahmi Usta, Sahir Hoca'yı çevreye güvensiz bakan, onların partisinden hoşlanmayan bir aydın olarak görür. Sahir Hoca, dincileri savunmaz ama halkın inançlarına saygılı olunmasını istemektedir. Rahmi Usta'ya göre Sahir'in kafası karışıktır; fakat sırasında çok düzgün düşünür. Kafasının karışık olması aydın oluşundandır.

Rahmi- Nedret: Rahmi Usta, Sahir Hoca'nın karısı Nedret'e saygı duyar, beğenir. Hem piyano çalmakta hem de güzel yemek yapmaktadır. Ayrıca duygulu kadındır. Onun burjuva yanına neden saygı duyduğunu kendi kendisine sorar. "Yaptığı her güzel şeyi içine sindirmiş bir görünümü var, ondan mı?" "Böyle bir karısı olsun istemez mi insan?" (s. 324)

2.5.3.3.1.7. Sahir Bey'in Hikâyesi ve İlişkileri

Sahir Hoca, Turgut'la aynı gazetede çalışan, Rahmi Usta'nın komşusu fakat onun Stalinist fikirlerine karşı sürekli eleştiride bulunan Troçkist bir kuşkucu aydın olarak yer alır. Görevi Stalin'i, TKP'nin aşırı Sovyetçi tutumunu eleştirenlerin temsilci sesi olarak Rahmi Usta'yla tartışmak, onun konuşmasını, dolayısıyla TKP'nin fikirlerini dile

getirmesini sağlamaktır. Onun Rahmi Usta ile tartışmaları, aslında Türkiye'de TKP tarihinde yapılan tartışmaları yansıtma işlevi görmek üzere kurgulanmıştır.

Sahir Hoca, dört yıl kadar Paris'te kalmış, Sorbon'da felsefe eğitimi görmüştür. Bir ara Fransız Komünist Partisi'ne girmiştir. İspanya Savaşı sıralarında gönüllü yazılacakken annesinin hastalığı üzerine İstanbul'a dönmüş, anne ve babasını yitirmiştir. Akraba kızı Nedret ile evlenmiştir. Felsefe öğretmenliği kısa sürmüş, Marks'tan söz ettiği için atılmıştır. Gazetede çalışmakta, çeviriler yapmaktadır. Rahmi Usta ile dört yıldır tanışmaktadırlar. TKP'nin dışındadır. Fransa'da işin içine girmiştir ama Türkiye'de komünistlerle bağ kuramamıştır. Ancak, yavaş yavaş bir şeyler yapmak gerektiğine inanmaya başlamıştır.

Kürt sorunu da romanda Sahir aracılığıyla dile getirilir. Veysel, Tayyar, Meral kendisini ziyarete gelmişlerdir. Veysel Kürttür. Sahir, onun Kürtçe bilip bilmediğini sorar. Veysel, şoven olmadıklarını, Kürtlük mürtlük bilmediklerini söyler. Sahir, onun bu sözlerine kızar. Kürtse Kürttür. Saklamamalıdır. Turgut, o zaman da İngiliz oyunlarının geleceğini söyler. Sahir buna karşı çıkar. O zaman Nedret, Sahir'in önceden böyle düşünmediğini, Doktor Nurettin'in İngilizlerle birlikte olduğunu sçylediğini söyler. Sahir, Nedret'e kızar. Sahir, binlerce kişinin Dersim'de Kürt olduğu için doğrandığını söyler. Veysel, karşı çıkar; Kürtlük dendi mi işin başka olduğunu söyler.

Sahir, Doktor Nurettin'e hak verdiğini anlatır, ama önce karşı çıkmıştır. Mustafa Kemal'i savunmuştur.

Almanya'ya krom gönderilmesinin yasaklandığı akşam (21 Nisan 1944) Sahir ve Nedret, Doktor Nurettinlerin Nişantaşı'ndaki evlerine davetlidirler. Anlatıcının amacı, Kürtçülük meselesini açmaktır. Bunun için daha önceden bir hazırlık da yapılmıştır. Doktor Nurettin'in savları ilk konuştuklarında Sahir'e Batıcı gelmiştir; bu konuda Nedret'le de tartışmışlardır. Ancak bu kez durum farklıdır.

Doktor, Kürt olduğunu, halklarını kana buladıklarını söyler. Murat Irmağı haftalarca kan akarken Sovyetler neredeydir? Subayların kılıçlarından kan damlıyordur; Sovyetler de arkalarındadır.

Selahattin farklı düşünür, Kürt doğdu diye bütün suçu başkalarına yükleyip kendi ağasını, soyguncusunu, derebeyini savunamayacağını söyler. Ulusalcı yaklaşımla bir yere varılamayacaktır. Sahir, bunu duyduğuna sevinir.

Nurettin, Sovyetlerin binlerce Kürt'ü Orta Asya'ya sürdüğünü söyler. Oğluna kızar. Medreseyi savunur. Sahir, kendisini ne olduğunu düşünür. Nurettin'in haklı olduğunu ama meseleye Selahattin gibi sınıfsal bakması gerektiğini söyler. Nurettin, Atatürk'ü sevdiğini söyler. Çünkü Atatürk, Şeyh Sait'i bastıran Kürt Beylerine kendi ulusuna hayrı olmayanın bize de hayrı olmayacağını söylemiştir.

Muhsin, korktuğu için konuşmayacağını söyler. Dayısı gibi konuşanı vurmaktadırlar.

Sahir, dünyanın zor bir boğazdan geçtiğini; Kürt'tü, Çerkez'di, Türk'tü demeden şu boğazdan geçmek gerektiğini söyler. Nurettin, Kürt söylencelerine dalar, anlatır. En büyük zulmü Kemalcilerden gördüklerini anlatır.

Ermeni sorunu da romanda Sahir aracılığıyla gündeme gelir. Rahmi Usta'nın getirdiği bavuldakileri Rasim Efendi'nin de yardımıyla okumuştur. Ancak Rahmi Usta'nın tutuklanmasından tedirgin olmuştur. Rasim Efendi, geçmişi iyi bilmektedir. Ermeni Zohrap Efendi'nin yaptıklarını ve ölümünü anlatır. İttihat ve Terakki'nin Ermenileri Kürtlere kırdırdığını anlatır. Kürt işinin tehlikeli olduğunu söyler ki Sahir Bey'in başı da bu yüzden belaya girecektir. Rasim Efendi, yakın tarihin önemli olaylarını anlatması için bir görgü tanığı olarak seçilmiştir. Vazife, Kadro, Aydınlık dergilerinin hikâyelerini anlatır.

Sahir, Rahmi Usta ile yaptığı tartışmaların faydalı olduğunu, kendisinde değişiklik yaptığını düşünmektedir. "Şefik Hüsnü'yü daha iyi anlayabilirim artık (G2, s. 213). Adam, Türkiye üstüne kafa yoran ilk Marksisttir. Rahmi'ye saygısı giderek artmaktadır.

Sahir, Kürtlük meselesine kafayı takmıştır. Ardından Stalin meselesini düşünür. Paris kurtulmuştur. İsmet Paşa'nın Turancılara saldırısı oyunun bir parçasıdır. Bir şey değişmemiştir. Desantralizason kararı ile Kemalizm size yeter, denmiştir. Ardından Troçkizmi düşünür. Stalin'in öldürmediği kalmamıştır. Yazıları okudukça Hikmet Kıvıcımlı ile tanışmak ister. Onun, Osmanlı tarihine, İslâmiyet'e bakışı başkadır. Kürt

sorununa da bakışı farklıdır. Bu arada TKP programı verilir ki burada Kürtlere, Lazlara devlet kurma hakkından söz edilmektedir (G2, s. 225).

Nedret, Doktor Şefik Hüsnü ile neler konuştuklarını sorarak onun fikirlerini yansıtma imkânı bulur. Sahir, onun Stalin ile nasıl uyum sağladığına şaşmıştır. Kendisi Fransa'da komünist partiye girmiştir ama burada girmemiştir, çünkü yasal değildir. Bilmediği bir gizli örgüte de giremeyecektir. Güven gereklidir. TKP son yıllarda bir şey yapmamıştır. *Yeni Dergi* çıkmıştır bir ara. Reşat Fuat tutuklanmıştır.

Şefik Hüsnü, Cumhuriyetçilerle komünistlerin gerici sınıflara karşı devrimci kazanımları korumak için uzun süre dayanışma içinde yürümek zorunda olduklarını söylemiştir. Oportünist damgası yiyince TKP de şablonları yinelemeye başlamıştır. TKP, Komünternin VII. Kongresinde çizdiği yolda yürüyecektir. Sovyetler Birliği dostluğu muazzam bir garanti derecesidir. Sahir, yasal bir dönemi zorunlu görür.

Sahir, Şefik Hüsnü ile yeniden konuşmak ister.

Doktor Nurettin'in oğlu Selahattin gözaltına alınır.

Sahir, Şefik Hüsnü'yü Osmanbey'deki eve ziyarete gider. Thaelmann ölmüştür. Doktor onu tanımaktadır. Doktor, İsmet'in çevresinin karanlık olduğunu söyler. Sahir, Stalin meselesini sorar. Doktor, liderin gerekli olduğunu söyler. Partiye kızılamazdır. Parti içi demokrasi önemlidir ancak disiplin de önemlidir. İşçi sınıfının diktatörlüğünde yeni bir dünya yaratılacaktır. Bugün varılan nokta da Sovyetler Birliğidir. Kimi yanlışlar oluyordur ama liberal zevzekliklerle de yanlışlar azalmayacak, çoğalacaktır. Emekçi yığınların çıkarı böyle lüksü kaldırmayacaktır. Kendilerini yararlı işlere verenlerin böyle kaygıları olmayacaktır. Sonunda bir edebiyat dergisi önerisinde bulunur (G2, s. 256). Ayrıca yardımcı olacaklar da çıkacaktır.

Sahir, Şefik Hüsnü'ye çeşitli sorular sorarak ona yakın tarihin önemli olaylarını anlattırır ve yorumlatır. Buna göre Kemalistler iyi şeyler de yapmışlardır ama büyük toprak sahiplerinin, dışalımcı, dışsatımcı azınlık varsılların, Ermenilerin, Rumların kıyımıyla üreyerek onlardan kalan boş yerleri kapan varlıklı sınıfların destekçisi de olmuşlardır (G2, s. 259). Varlık Vergisi son marifetleridir. Ancak Halk Partisi içinde ilerici yapıdan olumlu bir şeyler beklemek gerekmektedir.

Sahir, Komünternin kararlarının Şefik Hüsnü'nün fikirlerinden çıktığını da ortaya koyar. Nazım, Şeyh Sait, Kürt sorunu hakkında fikirlerini söyletir. Bir röportaj tekniği uygulamış olur.

Sahir eve gelince dergi fikrini benimsediğini anlatır. Rasim Efendi, beş bin lira verecek olur.

Yıl bitiyordur; 1945'e giriliyordur. 26 Aralık'ta Sahir eve gelir, Nedret yoktur. Konağı aramışlardır. Rasim Efendi, Nevzat Paşa'dan şüphelenir. Üç kişi gelir, Sahir'i Güvenlik'e çağırır (G2, s. 278).

Sahir Hoca-Rahmi Usta: Sahir Hoca, Rahmi Usta'yı sever ve ona güvenir. Onun, çizgisinden sapmaz duruşu hem güven verici hem de kızdırıcıdır. Ama aydınlarla alay edişi Sahir'i çileden çıkarır. Sahir Hoca'ya göre kafaların darlığı felsefelerinin olmamasındandır. Eleştiri şarttır.

Sahir Bey- Karısı Nedret hanım: Nedret Hanım, piyano öğretmenliği yapmaktadır. Çocukların (Tuğrul ile Özgür) paltosu yoktur bu kış, paraya ihtiyaç vardır. Sahir, karısına tutkuyla bağlıdır. Nedret, duygulu, ara sıra coşkulu, çoğunlukla sağduyulu, gerçekçi, kimi zaman düşlere de yer veren dengeli kişiliği ile yaşamlarının gerçek egemenidir. İkisi de eski İstanbullu ailelerdendirler. Sahir, Nedret'in yetişirken dedesinden etkilendiğini düşünür. Nedret; Itri'yi, Dede'yi, dinler o yüzden. Sahir, Kemalist döneminde alaturka düşmanlığı yapmıştır ama artık atlatmıştır. O da dinlemektedir. "Trakya kadar batılı, Anadolu kadar doğuluyduk (s. 218)." "Hafız Post dinleyip Diderot çevirisi yapacağız biz de (s. 218)." Önemli olan bireşimdir, ona göre. Sahir, geçmişin tümden silinemeyeceğini düşünür. Oradaki iyi şeyleri çıkarmak gerekir. "Itri'yi de dinleyeceksin, Bach'ı da. Marks'ı da bileceksin, Bedrettin'i de (s. 218).

Sahir Bey- Doktor Nurettin: Sahir Bey, başlangıçta Doktor Nurettin'e karşıdır. Onun Kürtçü düşüncelerini beğenmez. Ancak zamanla onu anlamaya çalışır.

Sahir Bey- Turgut: Turgut, Sahir Bey'in yanında gazetede işe girdiğinde Remzi Bey, 'Buna dikkatli ol' diye uyarmıştır. Kırtipil'den tez almıştır (Tanpınar), Haziran'da tezi bitiremediği için sınava girememiştir. Sahir onu, zeki ama biraz dalgacı bulmuştur. Zamanla karısını ondan kıskanacaktır.

Sahir Bey-Remzi Bey: Gazetenin patronudur. Gazete, açıkça belli etmese de ilericidir. Almanları tutmaz. Remzi Bey, gazeteyi döndürebilme gayretindedir.

Rasim Efendi: Nedret'in yaşlı dedesidir. Yetmişindedir. Kanun çalar, ney üflemiştir. Müzik öğretmenliği yapmış, kısa süreli memurluğu vardır. Komünistlik savındadır, tanrıtanımazdır. Hıristiyanlığa karşı İslamlığın üstünlüğünü savunur. Nedret'in yetişmesinde etkili olmuştur. Batı müziğine 'tatlıca bir gürültü' der.

Nafiz: Sahir'in çalıştığı gazetede gece müdürüdür.

2.5.3.3.1.8. Galip Bey'in Hikâyesi ve İlişkileri

Galip, romanın İkinci Kitap'ında, KARA DUVARIN GÖLGESİNDE bölümünde sahneye çıkar. Yazar, Galip'i romanın komünist ana kahramanlarının karşısında yer alan, çok işlevli bir karşı-güç olarak kurgulamıştır. Birinci Kitap'ta Turgut'un rakibi, Necla'yı isteyen geleceği parlak bir damat adayı olarak sözü geçmiş ve kısa bir süre görünmüştür. Galip'in romandaki asıl işlevi İkinci Kitap'ta ortaya çıkacaktır. Galip Almanya'da yetişmiş, orada Almanlarla ve Türkçülerle dostluklar kurmuş, yükselme hırsıyla dolu parlak bir gençtir. Babası MAH üyesidir. Daha sonra kendisi de MAH üyesi olacaktır. Yazar, onun aracılığıyla devletin arka yüzünde olup bitenlerin bir kısmını; MAH'ın nasıl çalıştığını, ajanları, Sansaryan'daki işkenceleri, Türkçüleri, Turancıları; devlet imkânlarını kullanılarak yürütülen kirli ticareti kendi bakış açısıyla yansıtır.

Galip, hükümet erkinin izleme, şiddet uygulama, gerektiğinde yok etme fonksiyonlarını yerine getiren güvenlik elemanlarıyla birlikte hareket eder. Arkadaşı güvenlikten Sait ile birlikte, MAH elemanı olarak işkencelere katılır, gözlemlerde bulunur. Dolayısıyla onun bakış açısından işkencelerin arka planı da sergilenmiş olur. Öte yandan Galip, kurdukları şirket aracılığıyla Almanlara krom satar, onlarla iş bozulunca İngilizlere yönelir. Böylece milliyetçilerin Almanları, özellikle Hitleri desteklemelerinin arka planında ekonomik çıkar ilişkisi olduğu sergilenmiş olur.

Anlatıcı, Galip'i, önce beraberinde geniş bir kadroyla, Mithat ile Pakize'nin düğün yemeğinde sahneye çıkarır. Galip'in romanda yer alacak hemen hemen bütün yakın

çevresi yemekte tanıtılır. Pakize, Eşref Bey'in ortağı iken ölen Ali Rıfkı'nın dul karısıdır. Bu evlilikte Galip'in de katkısı vardır. Ayrıca Sait'i de İstanbul Güvenlik'in etkili yerine atanmasında uğraş vermiştir. Bu yemek sahnesi ayrıca Mükerrem Hanım'ın gözünden de anlatılacaktır.

İkinci Kitapta, adından da anlaşılabileceği gibi, iç halkada bulunan gençleri çevreleyen kara duvar üzerinde yoğunlaşılmıştır. Bir yandan gençlerin ve eski kuşak komünistlerin ilişkileri anlatılırken, bir yandan da onların karşısında yer alan karşı güçlerin faaliyetleri ve iç ilişkileri içeriden yansıtılmaya çalışılır. Galip, bu çevreleri temsil eder. O nedenle birden fazla işlev üstlenmiştir. Hem gözlemci hem de eylemcidir. Anlatıcı, o nedenle yemek sahnesinde uzun uzun Galip'in biyografisini ve ilişkilerini anlatır. Buna göre Galip, liseden sonra Almanya'ya gitmiştir. Dönüşte okul arkadaşları Mithat ve Sait'le dayanışmayı sürdürmüş, Mithat'a ölen Ali Rıfkı'nın karısı Pakize ile evlenmesini o önermiştir.

Galip, Almanya'da on beş yıla yakın yaşamıştır. Gizli işler çevirmeyi ve bunlardan çıkar elde etmeyi sever. Felsefe okumuş, Hitleri'in iktidara geçme günlerini yaşamıştır. Önce değil ama sonradan Nazilerin yoluna, en yakın arkadaşı Mansur'un etkisiyle, gönülden bağlanmıştır. Nereden ne çıkaracağı konusunda yeteneklidir. Babasını on yaşında iken yitirmiştir. Babasının gizli güvenlikte çalıştığını yıllar sonra annesinden öğrenmiştir. Kırımlı Tatar Yumnullah Efendinin torunudur. Dedesini sever ama hiç Tatarlık hissetmez. Annesi, Fatihli bir marangozun kızıdır. Dedesinin İsmail Gasprinski ile bağlılıkları vardır. Türklüğe büyük yararı dokunmuştur. Dedenin kitaplığında Ahmet Mithat'ın, Namık Kemal'in kitapları vardır. Akif'in *Safahat*'ını da elinden düşürmez. Galip'i dedesi yetiştirmiştir. Dedesi kendi beğenmiş Azeriler dışındaki Türklere yakınlık duyar. Dedesini çok sayıda Tatar ziyarete gelmiştir. Galip, bunun anlamını Berlin'de çevresini saran Rusya Türkleriyle karşılaşınca anlayacaktır.

Galip, Türkiye ile iş yapan Alman firmalarında değişik işler tutar. Yazışmalar, çevirmenlik, mihmandarlık gibi işlerle uğraşır. Ali Rıfkı'nın yanında kâtip olan arkadaşı Mithat, Beşiktaş'ta bir tütün deposunda ona iş bulur. Orada ilerleyerek gittiği Almanya'dan dönmez. Berlin'de çoğu tütüncülerle iş yapan Mannikyan'la tanışır

Berlin'deki elçiliğin, kurmay subayların, gizli servisteki sivillerin güvenlerini kazanmıştır. Komünistliğe kalkışmış Türkleri de tanımıştır. Elçiliğe durumu yansıtmıştır. Asıl düşmanın Sovyet yanlılığı olduğunu göreve gelen kurmay subaylar bilmektedir. Alman iş çevreleriyle de ilişkileri Naziler başa gelince gelişmiştir.

Mannikyan, onu Salim Birbaş'la tanıştırır. Mannikyan, Türkiye'de özel bankacılık işini Salim'in yapacağına inanır.

Galip, sekiz ay kadar önce bir görevle Türkiye'ye gelmiştir. Almanlar, Sovyetler'e saldırınca çevredeki her şey değişivermiş gibi olmuştur. Rusya kökenli Türkler, Tatarlar coşkuya kapılmışlardır. Azerbaycan Musavatçıları, Kırımlı Milli Particiler, Kazan Tatarları, *Yana Yeni Yul* dergisi yayıncıları, Türkistanlılar kendilerini işbaşına çağıracak Alman ordularının zaferi için alkış tutmaktadırlar. Hitler'e, Naziler'e övgüler düzmektedirler. Galip, aslında bunların hiçbirine yakınlık duymaz. Çünkü ona göre çoğu bağnaz sofudur. Hepsi, Germen ırkının emrinde komünistlere karşı savaşmak için yollar aramaktadırlar. Bolşevik Rusya'yı haritadan silip esir Türk, Tatar halklarını kurtaracak Alman ordusunun, vakti geldiğinde kendi yönetimlerini kurma izni vereceği beklentisi vardır. Galip bunlardan bıkmıştır. Almanların krom işinde aracılık edecek iş bilir elemana ihtiyaçları vardır. İngiliz Anlaşması'na bağlılığı ileri sürerek krom konusunda hükümet diretmektedir. Bu yolda yapabileceği çok şey Türkiye'de onu beklemektedir. Arkadaşları da çeşitli okullarda öğretim görevlisi olmuşlardır. Kimileri de yüksek bürokrat olmuşlardır. Türkiye'ye gelir ve her şeyi hazır bulur. Ayazpaşa'da denize bakan bir dairenin anahtarı Kevork tarafından verilir. Kevork, Mannikyan'ın akrabasıdır.

Galip, önce Hüsnümelek Bey'le tanışır. Onun karısı Şerife Hanım'ın hamur işi tatlılarını sever. Şerife Hanım, yeğeni Necla'nın tam Galip'e göre olduğunu söyler. Ali Rıfkı'nın Eşref Bey'in ortağı olması da Galip'in hoşuna gider. Necla'nın neyin nesi olduğunu Zeynep Hanım Konağı'nda Mansur'dan öğrenir. Aralarında on beş yaş vardır. Çok güzel bulmaz ama bu onun için daha iyidir. Ancak Necla, Türkoloji'den komünist tanınan bir oğlanla gezmektedir.

Görüldüğü üzere yazar, Galip'i toplumun değişik kesimlerinin önde gelen figürleriyle ilişkiye sokarak bu kesimlerin içyüzünü sergilemektedir. Dolayısıyla MAH ile, Güvenlik ile, Halk Partisi'nin ileri gelenleri ile, Türkçülerle, sermaye grupları ile,

Almanlarla, çeşitli kadınlarla ilişkiye giren Galip, kendisi de içinde olmak üzere bu kesimlerin çoğunlukla çıkarcı, bencil, yozlaşmış yönlerinin açığa çıkmasına vesile olan bir rol oynama görevini üstlenmektedir.

Galip, Eşref Bey'in Ankara'da terzi Nezahat'la ilişkisinden de memnundur, çünkü Eşref Bey, ileride kendisine ahlakçılık yapamayacaktır. Ayrıca Nezahat, çevre bakımından Eşref Bey'den de etkilidir; bu da iyi bir şeydir. Nebile Hanım da Eşref Bey'le yakınlaşmak istemektedir çünkü o da Ankara'da güzellik enstitüsü gibi bir şey açmak istemektedir; Nezahat'a ihtiyacı vardır. Salim Birbaş'a çekingen bir saygı duyar. "Almanlardan ayrılamayız," demiştir bir gün. "Tarihimizde iki büyük kahraman vardır ona göre. Biri Ziraat Bankası'nı kuran Mithat Paşa öteki de İş Bankası'nı kuran Mustafa Kemal Paşa." Kendisi de özel bir banka kurma peşindedir.

Bu yemek sahnesine dikkatle baktığımızda anlatıcının, Galip'in gelecekte ilişki kuracağı ve birlikte hareket edeceği bütün kişileri tanıttığını ve gelecekte olacaklara dair bazı ipuçları verdiğini görürüz. Sadece kişileri değil, bu kişilerin hareketlerine yön veren ekonomik ve düşünsel dinamikleri de görürüz. Hüsnümelek Paşa, Rusya kökenli Türkçülerin bağımsızlık arzularını yansıtır. Mannikyan ve Salim Birbaş, özel bankacılığı temsil eder. Sait ve Mithat, Galip'in yakın çevresi olarak güvenlik güçlerini ve kirli ilişkileri temsil eder. Necla ve Mükerrem Hanım, Galip'in gönül ilişkilerini yansıtır. Eşref Bey, CHP'lileri temsil eder.

Zaman ilerler. Bu arada geçen zamanda olup bitene ilişkin bazı özetlemeler yapılır. Necla, evlenmeyeceğini bildirmiştir. Beyazıt'ta bir arkadaşıyla kalmaktadır. Galip, bunu aylar önce Sait'ten öğrenmiştir. Almanlar, Türk Tatarların bağımsızlık düşlerinden rahatsızlık duymaktadırlar. Galip, Almanların üstünlüklerine inanmaktadır. Mansur'un da dediği gibi, ulus olma bilincine varan uluslar kendini üstün görür; 'Her ırkın üstünde Türk ırkı' tarzı yayınların artmasından memnundur. Saraçoğlu'nun gelişiyle Almanya ile ilişkilerin daha iyi olacağı beklenmektedir. Eşref Bey gibi Halk Partisi solcularına destek verenleri aşmak gerekmektedir.

Necla ile Galip evlenirse, dizginler Galip Bey'in eline geçebilecektir. Koşullar, Mithat ile el ele verip büyük oynamaları için hazırlanmaktadır. Büyük oynamak için de büyük para gerekecektir. Türkiye'nin yazgısında etkili olmak gerekmektedir. Eşref Bey

bu konularda çekingendir ama istese çok şey yapabilecek konumdadır. Krom işinde etkindir. Bir sürü bürokratik engeli ortadan kaldırıvermiştir. Galip, Leverkuhn gibi Almanlarla ilişkilerini Sait aracılığıyla Emniyet'e bildirmektedir, hatta bir ara örgüte bağlanması konusunda teklif de almıştır ama kabul etmemiştir. Markları Berlin'de bankada yatmaktadır; burada da İş Bankası'nda hiç eksilmeyen hesabı vardır. İşleri daha da büyütmek gerekmektedir. Ona göre Salim Birbaş onu anlayabilecek biridir. Mithat'ın ise düşleme gücü zayıftır. Sait, devlet dışına çıkamaz ama iş bilir biridir. Galip için, Almanlarla işbirliğinden doğacak dünyayı düşünmek bile baş döndürücüdür. Bizim de Tissen'lerimiz, Krupp'larımız ortaya çıkmalıdır. Türkiyesiz Almanya olamayacağı gibi Almanyasız da Türkiye olamayacaktır. Bunu her iki taraftan bilenler vardır. Galip'e göre Turancı paşaların doğru oldukları nokta budur, Kişiler, birbirini çıkarı varsa sever. "En değişmez sevgi, kendimiz sevmemiz." (s. 312)

Romanda tren yolculuğu sırasında bütün bu bilgiler anlatma tekniğiyle yansıtılır ve ancak ondan sonra Galip ile Eşref diyaloğu başlar. Burada da amaç, Eşref'in siyasal yönlerini vurgulamaktır. Eşref Bey'e göre, Almanlar Kafkaslardan aşağı inseler iyi olmayacaktır. Yenilseler, bu kez de Rus belası olacaktır. İngilizler, bizi savaşa sokmak için bastırmaktadır. Galip'e göre ise Almanların Kırım'ı, Tatar'ı biz olmadan elinde tutamayacaktır. Komünistlerden kurtarsınlar, gerisi kolay olacaktır. Eşref, buna kızar. Ayağımızı basacağımız tek yer Anadolu'dur. Sonra boş olan hazinenin nasıl dolacağı meselesine gelirler. Anlatıcının asıl derdi bunu yansıtmaktır: Varlık Vergi alınacaktır. İstanbul'un en güzel yerlerinde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler oturmaktadır ve parayı onlar kazanmaktadır. Bu fikir Galip'i heyecanlandırır. Saraçoğlu'nun başbakanlığından umutlanır.

Galip, aslında Eşref Bey'i sevmemektedir.

Galip İstanbul'a gelince, Hüsnümelek ile buluşur. Hüsnümelek, Turgut'un soruşturmasına katılmış, yan odadan gözlem yapmıştır. Bu işten Necla'yı ancak Galip kurtarabilecektir. Güvenlik, Turgut'ların faaliyetinden haberdardır ama durumun olgunlaşmasını beklemektedirler. O nedenle Turgut'u fazla sıkıştırmamışlardır. Buradan anlaşılır ki Turgut'u soruşturmaya Hüsnümelek aldırmıştır.

Galip'in yeni sahnesinde son bir yılda olanlar özetlenir. Galip, sarsıntı yaşamaktadır. Alman orduları geri dönüyorlardır. Mussolini devrilmiştir. Galip için güç günler başlamaktadır. Hükümet İngilizlere ve Amerikalılara gülümsemektedir. Kimi Almanlar, gizlice Amerikalılarla anlaşmışlardır. Almanya'nın ekonomik saygınlığı koruma şartıyla Hitler'i devirip barış yapmak istiyorlardır. Helmuth von Moltke, Amerikalılarla bu konuda görüşme yoları aramış, yüz bulamamıştır. Roosevelet, Churchill, Stalin Almanya'nın ön koşulsuz teslimini istiyorlardır. Bu duruma Sait de üzgündür. Roosevelt ve Churchill, Stalin'e kötü bağlanmışlardır. Galip, Ankara'da bazı pürüzleri çözer. Hamburger adlı Avusturya kökenli bir delikanlı, Leverkuhn tarafından Galip'le tanıştırılır; Hamburger'in asıl derdi Mithat ve Sait iledir. Galip, Sait'i beğenmez, ürkek bulur. Sait, MAH'tan şikâyetçidir. Çünkü her taşın altından çıkmaktadırlar. Üstünlük gösterisinde bulunmaktadırlar, çoğu askerdir, vatan kendilerininmiş gibi davranmaktadırlar. Galip'i de soruşturmuşlardır. Geçmişte Kurtdoğan Paşa, Galip'i Mareşal'in elini öpmeye götürmüştür. O ara Hitler'in denemede olan gizli bir silahından söz edilir. Hitler'in yenileceğine inanmamaktadırlar. Eski askerlerin çoğu Alman yanlısıdır Genelkurmayda. Galip, Mithat'la dışalım işine girişmek ister fakat Eşref Bey, Fehmi Bey varken bu işin olamayacağını söylemiştir.

Yazar, Galip'i anlatırken onun ilişkide olduğu Mithat'ı uzun uzun tanıtıcı anlatımlarda bulunur. Ayrıca Sait'i de anlatır. Bunun olay örgüsü açısından birkaç sebebi vardır. Mithat, Sait ve Galip bir ortaklık kuracaklardır. Bu ortaklık, o dönemde ticari ilişkilerin arkasında yatan olguların neler olduğunu ve işlerin nasıl yürütüldüğünü ortaya koyması bakımından önemlidir. İkinci kısım Mithat ve Süheyla ile ilişki kuracaktır. Dolayısıyla Galip'in hikâyesi dolaylı olarak da olsa Turgut'un hikâyesine bağlanacaktır. Mithat, Süheyla'yı öldürecek fakat olay bir başkasının yaptığı kaza olarak lanse edilecektir. Sait de gençlere işkence edecektir. Bütün bunlar, o dönem devlet gücünü kullanarak palazlanan güçlerin ne kadar acımasız işler yapabildiğini sergilemek üzere kurgulanmıştır. Bu aşamada yazar, Galip'i bu olaylara hazırlamaktadır. Parkotel, casuslarla doludur. Amerikan casusları da (OSS) Türk Güvenlik güçleri tarafından bilinmektedir. İngilizler de vardır. Tüm çabaları, Almanlara stratejik mal gönderilmesini engellemektir. Eşref Bey, Amerikalıların kara listesine girmek istememektedir. Sait, Almanların kendilerini kurtaramayacaklarını söyler. Almanları destekleyen bir

Hüsnümelek bir de Hamdi Hoca kalmıştır. Almanlar, Sait'in dediğine göre, taraftarlarına büyük para yardımı yapmaktadır ki bunun doğruluğu sonraları, Hüsnümelek'ten Galip'e kalan para aracılığı ile kanıtlanmış olacaktır.

Burada kurgu açısından önemli bir nokta, hükümetin neden komünistlerin üstüne gitmeye başladığıdır. Bunun açıklaması Hüsnümelek'in sözlerinde gizlidir. Bolşevikler kazanmaya başlayınca komünistlerin Halk Partisi'nin içinde yuvalanmaya başladığını gizli güvenlik belirlemiştir. Hüsnümelek, Turgut'u içeri alıp konuşturtmuştur ki bunu gizin açıklanması olarak burada öğreniriz.

Varlık Vergisi Türk varsıllarını bile ürkütmüştür. Galip, evlenmenin Eşref Bey ile ne getirip ne götüreceği konusunda kafası karışıktır. Bir başka sıçrama imkânı da görünmemektedir. Almanlar arasındaki saygınlığı da kaybolmakta gibidir.

Varlık Vergisi konusunda Mannikyan'ın baş adamı kuyumcu Kevork, Mösyö Arşavir'den (Mannikyan'ın küçük adı) haber alamadıklarını söyler. Nesi var nesi yok satmış ama ödeyememiştir. Galip'in onu kurtarmaya gücü yetmez. Eşref Bey de Nebile Hanım da kurcalamamasını ister. Galip, Kevork'un tavsiyesiyle geçen yıl yatırım için altın almıştır.

Galip, uzun süren bir hastalıktan sonra, evlenmek gerektiğine karar verir. Mansur, Necla'nın kimseyle ilişkisi olmadığını söyler.

Sait üç gün sonra gelir, Galip'i Akıntı Burnu'na götürür, komünistler kıpırdamaya başlamışlardır. Reşat'ı arıyorlardır. Çünkü bir işler çevirecektir. Sait, Reşat'ı Galip'e komünist yazar Suat Derviş'in kocası olarak anlatır.

Yazar, bu arada Şahap Bey'i tanıtır. O, MAH'ın adamıdır. Akşamcı küçük bir kâtip görünümünde birisidir. Galip, onun zaman zaman trende görmüştür. Galip'e MAH üyesi olmayı teklif ettiğinde Galip çok şaşırmıştır. Telefon numarası bırakıp gitmiştir.

Sahne tekrar Galip'e döndüğünde Galip, sırtını dayayacağı yeri bulmuştur. Şahap Bey'in önerisini düşünmektedir. Ulus'ta bir dışalımcı ortaklığın satış yerine gider. Gerilerdeki bir odada Almanya'dan tanıdığı kurmay binbaşı Mahir Çatan'la karşılaşır. Galip'e bu görevin verilmesini kendisinin önerdiğini söyler. Galip, kimliğini asla açıklamayacaktır. Örgüte güvenecektir, çünkü örgüt onu izleyecek, destekleyecektir.

Mahir, bundan sonra adının Nazif olduğunu söyler. Galip'in adı da Nadir olur. Bu, aynı zamanda Galip'in babasının örgütteki adıdır.

Galip, bağlı olduğu bölümün gizli yerine gider. Başkan Razi Bey ve Nazif Bey onu karşılar. Razi Bey, Galip'in babasının yanında işe başlamıştır. Galip Bey'i tanımak istemiştir. Galip'ten önemli bir iş isterler. Birtakım fotoğraflar gösterirler. Adamlarıyla birlikte Hamburger, ambargoyu delmek için çok para harcıyordur. Nazif, Almanlara çalışan bir yığın isim hakkında bilgi verir. Abwehri'in başı da Leverkuhn'dur. Yarın Büyükada'da önemli bir buluşma vardır. Galip bütün gününü adada geçirip gördüklerini, ilgisini çeken şeyleri saati ve dakikasıyla not edecektir.

Galip, Mithat'u bulmaya Bomonti'ye gider, kapıda karşılaşırlar. Kasımpaşa'ya inen sokakların birindeki meyhaneye giderler. Sosyete son zamanlarda buraya geliyordur.

Anlatıcı, bundan sonra Galip'in ada hikâyesini anlatır. Kınalıada'da iner. Bugünün İstanbul'un kurtuluş günü olduğunu hatırlar[110]. Dolayısıyla Altı Ekim günüdür.

Adada rapor edecek bir şey olmamıştır.

Sabah Nazif Bey kapıdadır. Adada Amerikalılarla Almanların buluştuğunu söyler. Her şeyi iyi gizli tutabilmişlerdir. Adadaki bir evde von Papen ile Theodor Morde buluşmuşlardır. Hitlersiz bir Almanya konuşulmuştur. Amerika ile İngiltere önkoşulsuz teslim istemektedir. Hitler bunu yapmayacaktır, mesele Sovyetler'e kalacaktır. Galip için bu acı bir şeydir. Çünkü Galip'e göre Hitler, Almanya'yı Almanya yapan adamdır. Nazif'e göre bizimkiler İngilizlerle Almanların arasını bulmak için uğraşmışlardır ama başaramamışlardır. Komünist belası doludizgindir. Nazif, birlikte iş yapacaklarını söyler. Başbakan'a doğrudan bağlı çalışıyorlardır. Örtülü ödenekten tüm giderleri karşılanmaktadır. Devletin güvenini taşımaktadırlar. Necla ile durumuna karışmayacaklardır. Zarfla para verir. Beş yüz lira vardır içinde. Galip'in Ada'da çekilmiş fotoğraflarını gösterir. Galip şaşkındır.

[110] İstanbul'un kurtuluş günü 6 Ekim 1923'tür.
(http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul%27un_Kurtulu%C5%9Fu ;(Erişim: 30 .04. 2013)

Galip, Nazif Bey'in para konusunda çıkarlarını ustalıkla, hissettirmeden, çok iyi koruduğunu bilmektedir. Ordu adına yapılmış kimi alışverişlerden epey gelir elde ettiğini bilmektedir. Fehmi Bey'in ortaklıklarında görevli görünmektedir. Birlikte bazı girişimleri olacağını sezdirmiştir. Galip, devletin güvencesine arkasına almıştır. Varacağı yere Eşref Bey'in varlığıyla varabilecektir.

Yeni bölümde Galip, Eşref Bey'in hastalığından yararlanmaktadır. Aileden biri olmuştur. Necla ile İngilizce çalışmaları hızla ilerlemektedir. Örgütteki çalışmaları çok çekicidir. Terzi Nezahat'a yakınlaşmıştır. Kurtdoğan Paşa'nın İngilizlerle yakınlığı sorundur. Eşref Bey'in komünistlerin koruyucusu olduğuna dair imzasız ihbar mektupları vardır dosyada. Necla'nın okulda komünistlerle içli dışlı olduğunu söylemektedir. İkinci mektupta da Kızılordu'nun ilerlemesini övdüğü söylenmektedir. Bir Rus'la buluştuğu söylenir.

Nazif, albay olmuştur, krom meselesini açar. Yakında Almanlara krom yasağı gelecektir. Krom, silah demektir. Krom işini birlikte yapmayı önerir. Devletin adamıdırlar ama kendilerini de düşünmeleri gerekmektedir. Galip, onun zengin olduğunu bilmektedir. YE-MA ortaklığına gireceklerdir. Firma hazırdır. Galip, alım satımı ayarlayacaktır. Mithat, Galip'e gelir; Nalan'ın daha iyi bir yerde çıkası gerektiğini söyler. Sesi de kendisi de şahanedir. Mithat, destekleyecektir ancak Sait desteklerse bu iş olacaktır. Galip yardım edecektir.

Hüsnümelek, Galip'i eve çağırır. Şerif Hanım, her şeyini Necla'ya bırakacaktır. Necla, onun süt çocuğudur. Ama o komünistlik dedikoduları çıkmıştır. Eşref Bey, rahatsızlanmıştır. Dizginler Mükerrem Hanım'dadır artık. Mükerrem Hanım, Galip'e güven duymaktadır. Bİr ortaklık kurulacaktır. Galip'in ortaklık parasını da Hüsnümelek verecektir.

Bu durumda Galip'in halletmesi gereken iki iş vardır: Necla ve Mükerrem Hanım. Aksi halde Hüsnümelek, mirasını Tatar Birliği'ne bırakacaktır.

Galip, yeni bölümde artık kendi işini yapmaktadır. Sermet, Hüsnümelek, Mükerrem Hanım, Nazif Bey ve Galip ortak olmuşlardır. Mithat'ın Selanik Bankası'nda çok parası vardır ama Galip'e vermez. Necla ortalardan kaybolmuştur. Almanlara piyasa düşük fiyatla krom satmışlar, Hamburger çok sevinmiştir. Kazanılan parayla piyasada

bulunmayan elektrik araç gereçleri ithal edeceklerdir. Mallar Fehmi Bey'e verilecektir. Geri plandaki Nazif Bey öyle istemektedir.

Mithat, Sitare'ye Cihangir'de bir kat tutmuştur. Sait, komünistleri tutukladıklarını söyler. Reşat'ı yakalamışlardır. Reşat, acıya çık dayanıklı birisidir. Galip, ille de yaşaması gerekmez dediğinde Sait, gün gelir hesabını sorarlar, der. Devlet işleri böyledir.

Galip'in Nazif Bey ile buluştukları akşam Almanlar'ın, Macaristan'ı işgal etmeye başladıkları haberi gelir.[111] Bundan memnun olurlar, Almanların kolay yenilmeyeceği inançları pekişir. Ayrıca Almanların gizli silahından söz edilmektedir. Türkiye tarihsel fırsatı kaçırmıştır. Kafkaslara yürüyüverselerdi, Almanlar da yukarıdan inince Stalin'in işi bitik olacaktır, ama eski paşalarla, Turancılarla bu işin yürümeyeceği bellidir. *Ötügen, Orhun, Gökbörü, Atsız, Bozkurt* gibi dergilerin etkisi olmamıştır. Atsızcılar, Reha Oğuzcular birbirine düşmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığı solcu kaynıyordur. Hasan Ali onları koruyordur. Dil-Tarihtekiler de zehir akıtmaktadır öğrencilere. Bir de İnönü'yü kandırıp Köy Enstitüleri çıkarmışlardır. Bu komünist yuvaları devleti batıracaklardır. Nazif Bey, Amerikalılarla İngilizlerin bizi Almanlarla çarpıştırmaya çalıştıklarını söyler. O yüzden onlarla ilişkisi olanlar takip edilmektedir. Devlet bu karardadır. Galip heyecanlanır. Almanların yanında olan bir Türkiye çok kârlı olacaktır onlar için. Kızılordu önünde yenilmiş bir Almanya'yı düşünmek bile korkunçtur.

İngilizler, krom taşıyor diye bir şilebi batırmışlardır. Almanlara krom işini kesmeleri isteniyordur. Galip, herkesin kendi çıkarının peşinde koştuğunu düşünür. Güçlü olan kazanacaktır. Eşref Bey, mal varlığını karısının üstüne yaptırmıştır. Nezahat'ın ise bütün suyun başını tutmuşların karıları, metresleri avucundadır. Şimdi de İzmirli, yaşlı bir tüccar doktorladır. Galip bile düşünmüştür bir ara ama Nebile onu uyarmıştır. Nezahat'i kıskanıyordur.

Eve gelince Mannikyan telefonla arar. Tokatlıyan'a inmiş, yarın öğle yemeğine bekliyordur. Kumkapı'da, Kör Agop'a götürmek ister Galip. Bir yandan da onun boşuna

[111] Almanların Macaristan'i işgal tarihi 19 Mart 1944'tür.
(http://www.ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007306 Holokost Ansiklopedisi, II: Dünya Savaşı Zaman Çizelgesi ;(Erişim: 05.05.2015)

gelmeyeceğini düşünür. Yetvart, hükümetin en çok İstanbul Ermenilerine dokunduğunu, Kevork'un Aşkale'den yeni döndüğünü söyler. Bunlar servet düşmanıdır. Von Papen, baskı yaparak Alman firmalarının beşte bire onda bire indirip kurtardığını söyler. Menemencioğlu, gizlilik sözü verdirerek sağlamıştır bunu.

Mannikyan, Almanların kaybettiğini söyler.

Sait'le Galip, Taksim Belediye Gazinosu'na buluşurlar. Komünistlerin tutuklanması işinin sonuna gelinmiştir. Ankara'ya gönderileceklerdir. Turgut'la ilgili bir şeye rastlamamışlardır. Hasan Basri ile Halil'in adı çok geçmektedir. En üst kattaki Birinci Şube'ye çıkarlar. Sait, bir hücrede Reşat'ı gösterir. Müdür odasına giderler. Sait, Reşat'ı oraya getirtir. Mustafa Kemal'in kuzeni olduğunu söyler. "Biri ülkeyi kurtardı, öteki batırmaya bakıyor (s. 797)." Reşat, dik dik konuşur. Galip, ülke için kaygılıdır. Umudu Nihal Atsız ve Türkkan gibi adlardadır. Mansur'a gider. Mansur, Almanların yenilebileceğini ama arkada koca bir Amerika'nın olduğunu söyler. Bolşevizm mikrobu Atlantik'i aşamayacaktır.

Mithat'la Galip, Sitare'ye giderler. Şaşırır, Sitare çok değişmiştir. Mithat'a bile yukarıdan bakıyordur. Bir gün Mithat'ı terk ederse şaşırmayacaktır.

Sait'le Galip, buluşup Bebek'e giderler. Sait anlatmaya başlar. Hangi taşı kaldırsa altından Turgut çıkıyordur. Sitare de bir günler bu oğlanla birlikte olmuştur. Gazeteci Muharrem anlatmıştır her şeyi. Necla, bugün de deli gibi imiş Turgut'a. Necla, Turgut'un ilişkisini duyunca ortadan kaybolmuştur.

Galip, Necla'nın canını yakmak ister. Almanlara krom işi yasaklanmak üzeredir. 21 Nisan 1944 akşamı Almanya'ya krom gönderilmesi yasaklanır.

Sabahattin Ali ile Nihal Atsız'ın davaları başlar. Türkçü gençler gösteri yapar. Tüm Türkçüleri toplamışlardır, Sansaryan Han'da işkenceler yapılıyordur. Ankara, Almanların yenildiği inancıyla dümen kırıyordur. Çevrede kimse kalmamıştır. Herkes bir yere gitmiştir. Kromları Amerikalılara, İngilizlere mi satacaklardır?

Galip'in yeni sahnesi Dördüncü Kitap'ta karşımıza çıkar (G2, s.103). Almanya'ya konan krom yasağı onu etkilemiştir. Sermet Bey, İngilizlerin alacağını söylemiştir. Almanların ağzını bıçak açmıyordur. Komünistlerin Süleymaniye'ye kızıl bayrak

çektiklerini duyar, sevinir. 15 Haziran'da N. Menemencioğlu istifa eder. 16 Haziran'da Alman uçakları Londra'yı bombalar. Galip, Alman dehasında inanmaktadır. Bu arada Galip, Mithat ve Sait toplanıp konuşurlar. Galip, vatanseverleri neden topladıklarını sorar. Sait, devleti savunur. Kızıl bayrak işini de kendilerinin çıkardığını, aslında "Saraçoğlu Faşisttir" yazdıklarını söyler. Ona göre Almanya bitmiştir, bizimkiler iki tarafı da kolluyordur. Galip ise Almanların savaşı kazanacağını, Bolşevikleri ancak Almanların durdurabileceğini, bizim için başka bir kurtuluş olmadığını söyler. "Canavar çiftliğinin kıyısındayız biz. Yazık ki, elimize geçmiş tarihsel fırsatın değerini bilemedik (G2, s. 108)." Galip, fırsatı değerlendiremedik sözüyle ne kastettiğini daha sonra anlatacaktır. Buna göre Almanlar Kafkaslara yürürken biz de vursa idik Stalingrad da Moskova da kalmayacak idi. Şimdi de Türkçülere, Turancılara kan kusturuyorlardır. Galip, Bolşevik bayrağını bu ülkede dalgalanır görmektense kafasına bir kurşun sıkmayı tercih edeceğini söyler. Anlatıcı, böylece Galip'in antikomünist yanını ortaya koymuş olur. İsmet İnönü'nün kardeşi Kambur Rıza'nın Karun gibi zengin olduğundan söz edilir. İnönü'nün çevresinin solcular tarafından çevrildiğinden konuşulur. Bu arada Sait'in işkenceciliği, esrarcılardan, karaborsacılardan haraç aldığı duyumu aklına gelir Galip'in.

Galip, Ada, Tarabya, Suadiye, Caddebostan otellerinde tatil yapar. Temmuz sonlarına doğru Hitler'e yapılan suikastı duyar. Galip dinlenmekten yorulmuştur artık. Sait'e telefon eder, otelde buluşurlar. Sait, izleme raporlarına göre Necla'da bir gariplik olduğunu söyler. Necla, eski evinde kalmıyordur. Halil'in o eve gittiği sanılıyordur. O evde bir şeyler dönüyordur. Sait, Almanya'nın bittiğini söyler. Galip, Tarabya'da Salim Bey ile görüşecektir. Necla için "canı cehenneme" der. Galip, tüm Avrupa'nın Bolşevikleşmesinden korkar.

Galip, Tarabya'ya gider, Salim Başkur'la görüşür. Salim Bey, Almanya'nın yenilebileceğini ama bitmeyeceğini söyler. Mannikyan da İsviçre'den onun için gelmiştir. Almanya'dan çok şey kalacaktır. Türkiye payına düşeni kaçırmamalıdır. Bankacı vaktinde akıllı olacaktır (G2, s. 128). Salim Bey gidince Galip, Boğaz'da Emirgan'da dolaşır ve düşünür. Yeni durumun muhasebesini yapar. Galip için bu bir değişme sürecidir. Salim Bey, yeni bir ufuk açmıştır önünde.

Galip, sıkılmaktadır. Herkes bir yere gitmiştir. Yapacak bir şey yoktur. Pasta alıp çiçek yaptırarak Mükerrem Hanım'a gider. Eşref hastadır. Necla dışarıdadır. Hüsnümelek'in durumu iyi değildir. Necla gelir. Söz dönüp dolaşıp Hitler'e gelince Necla sert konuşur. Onların katil olduklarını söyler. Peşine takılanları da zavallı olarak niteler. Galip bozulur, Necla'yı tokatlamak ister. Necla'nın komünistler gibi konuştuğunu söyler. Necla, krom işinden haberi olsa engellemeye çalışacağını söyler ve gider. Galip, işin Sait'e kaldığını düşünür içinden. Mükerrem Hanım kıpkırmızı gözlerle içeri girer. Galip, Necla Hanım'ın komünist olduğunu söyler. Sır olarak polisin de bunu bildiğini söyler. Güvenlikten dostları Turgut konusunda onu uyarmışlardır. Galip Bey, Mükerrem Hanım'a aşkını ilan eder. Sevişirler (G2, s. 138).

Galip sahneye yeniden Hüsnümelek Bey'in son nefesini vermek üzere olduğu sırada çıkar. Hüsnümelek, yatmakta olduğu askeri hastanedeki odasından karısını dışarı çıkarıp Galip ile yalnız konuşma ister. Nazif'e güvenmemesini, onun tanrısının para olduğunu, İngilizlerle anlaştığını söyler. Nuri'yi de Nazif koymuştur yazıhaneye. Bunlar Fehmi Bey'in adamlarıdır. Eşkıyadırlar, analarını satarlar. Galip'e para verir. Karısı Şerife'de de Galip'e verilecek para vardır. "Eşek Almanlar" diyerek kızmaktadır. Kendilerini insan bilmemişlerdir. Avrupa komünizme gidiyordur. Galip yolundan sapmamıştır, başına bir şey gelmesin diye tutmuşlardır parayı. Nazifler Yahudilerle birliktir. Fehmi Beyin adamlarıdır. Onlara güvenmemelidir.

Galip oradan ayrılır, Mükerrem Hanım'a gider. Mükerrem Hanım onun için olgun bir dişidir artık. Komünist tutuklamalarından söz eder. Hükümet yeterince sert değildir, kızıllar da şımarmıştır. Necla'ya koruyacağına dair söz vermiştir. Krom satışlarını İngiliz casuslar engellemektedir. Ama İngilizlerin krom alacağını Mükerrem Hanım'a söylemez. Galip, bu ilişkiyi Necla'nın bilmesini, öğrenmesini özellikle istemektedir.

Bir süre sonra Nazif Bey yazıhaneye gelmiştir, keyiflidir. YE-MA ortaklığının çok para kazanacağını çünkü İngilizlerin yakında kromları almaya başlayacaklarını söyler. Nadir Bey diyerek de pazartesi günü bir toplantı olacağını haber verir. Bu, Galip'in katılacağı ilk toplantıdır. Bu yüzden de Galip, heyecanlıdır.

Galip Mithat'ı arar. Mithat, bu akşam düğüne davetli olduklarını söyler. Galip o akşam erkenden yatar, geç saatlerde Mithat gelir. Sitare'nin öldüğünü söyler. Sait arar.

Mithat'ı bırakmamasını söyler. Sait gelince Mithat konuşamaz ama Sait, onun arabayı karnından sürüp kadını duvarın dibinde ezdiğini, önce kafasına vurmuş olduğunu anlatır.

Suçu, kıza askıntı olan Öner Bey'in üstüne atacaklardır, çünkü onun dokunulmazlığı vardır, bu yüzden olayın ortaya çıkasını istemeyip üstünü örteceklerdir. Dokunulmazlık fikrini Galip vermiştir. Senaryoyu Sait yazmıştır. Olaya kaza süsü vereceklerdir, kazayı yapan şoför bulunana kadar de olay gazetelerde yer almayacaktır. Olayın nasıl olduğunu ise Sait anlatır. Sitare komünist gibi konuşmuştur. Hırsız pezevenkler, soyguncu orospu çocukları gibi laflar etmiştir. Turgut'un etkisinin olup olmadığı araştırılacaktır.

Galip, bu olayı örgüte bildirip bildirmeme konusunda kararsızdır. Sait, kaçakçısından kumarcısından haraç alıyordur, Mithat'tan da bu olay nedeniyle bir şeyler alacağından emindir.

Galip örgütten ayrılmayı düşünür. Çünkü başkalarının kolunda karanlıkta yürümektedir. Ancak emin olamaz, Fehmi Bey'in dev gibi parasal yumruğu vardır. Akşam Nazif gelir, Ankara Caddesi civarındaki örgütün yerine giderler. Toplantıda Razi Bey, Ragıp Bey ve Harun Bey vardır. Galip, baba dostu Razi Bey'i tanır. Romanda bu toplantının ve figürlerin kurgudaki önemi şuradadır: Bu örgüt kendisini vatanı komünistlere karşı korumakla görevli görmektedir. Derin devleti temsil etmektedir. Galip, Razi Bey'in Türkiye tarihini bilen, önemli bilgilerle donanımlı birisi olduğunu görür. Razi Bey; TKP tarihini, önemli adlarını, 27-29 Mayıs tutuklamalarını, Moskova'da alınan kararları, Nâzım muhalefetini anlatır. Şimdi TKP Reşat Fuat'la atılıma geçmiştir. Afiş asma işinde, Dil Tarih Fakültesi komünizm kaynaşmalarında TKP'nin parmağı vardır. Harun Bey de belgelerle konuşur. Ragıp Bey de devletin komünistlere karşı siyasal tutumunu belirleyen birisi gibi konuşmaktadır. Komünistleri üçe ayırmaktadır; Cezaevine girmemişler, cezaevindekiler, cezaevinden çıkmış olanlar. Mihri Belli de içinde olmak üzere, mahya asmaya kalkanlar öğrencilerdir, adı duyulmamışlardır. Hasan Basri ile Halil aranmaktadır. Bu iki ad bulunmadan olay aydınlatılamayacaktır. Görev Nazif ile Nadir Bey'e verilir. Kurgu açısından Hasan Basri ve Halil adları önemlidir. Çünkü her ikisi de Birinci Şube'de öleceklerdir. Ayrıca Halil'in anlatılması, Turgut'un TKP ile ilişkilerine karşı Halil'in Sovyetler Birliği ille ilişkisinin anlatılması anlamına gelmektedir.

Galip, bu görevi kutsal bir görev olarak değerlendirir, onurlanır. Kurgu açısından bu olay, Galip'in doğrudan komünist gençlerle temas etmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, anlatım, bu kez Galip ve devlet güvenlik güçleri tarafından yapılmış, olaylar onların bakış açısından yansıtılacaktır.

Ragıp Bey, Abdürrahim diye birinden söz eder. TKP'nin temel direklerinden birisidir. Doktor Şefik Hüsnü'ye yakındır. Reşat'ın çalışmalarından uzak, yedekte tutulmuştur. Uzun süredir gözaltındadır. Onu göstermek isterler. Rahmi Usta'yı getirirler ki o zaman Rahmi Usta'nın gerçek kimliği ortaya çıkmış olur. Rahmi Usta poliste konuşmamıştır. Acıya dayanıklıdır. Onunla yapılan konuşmalar aslında okuyucuya bilgi vermek amacı taşır. Bir yandan da devletin olaylara ne kadar çok vakıf olduğunu yansıtır. Razi Bey, bütün belgelerin kendilerine Moskova tarafından verildiğini söyler. Çünkü onların da bu devletin dostluğuna ihtiyaçları vardır. Doktor Şefik Hüsnü, Reşat, Ahmet Fırıncı gelmiştir; kimse dokunmamıştır. Reşat BAYER'e girmiştir, Zeki Baştımar Başbakanlık kitaplığında görev almıştır; kimse karışmamıştır. Yasalar çerçevesinde kalındığı sürece sorun yoktur. Ama şimdi hükümetin başına "faşist" diyerek İngilizleri sevindiriyorlardır. Onlarsa bizi Almanlarla savaştırmaya çalışıyorlardır.

Rahmi Usta, Fehmi Bey'in dışalımla getirilmiş mallarını karaborsadan, yine onun adamlarından alabildiklerini anlatır. Razi Bey, Rahmi Usta'ya ters adım atarlarsa tuz buz edeceklerini söyler. Galip ise bu meydan okuyuşu gereksiz ve yetersiz bulur. Ona göre böylelerini vagonlara doldurup Almanya'da kamplara götürmelidir.

Rahmi Usta gönderildikten sonra Razi Bey, devletin yeni dönemde tutacağı yoldan söz eder. Buna göre Türkiye, Batılı ülkelerin yanında yer alacaktır. Komünistlere karşı uyanık olunacak ancak Kemalist devrimlerden de ödün verilmeyecektir. Toprak yasası çıkarılması düşünülmektedir. Köy enstitülerine, sanat okullarına, ilk öğretime ağırlık verilecektir. 'Ulusal Önder'in ilk ereği Türkiye'de okur yazar olmayan tek kişi kalmamasıdır. Komünistlere karşı en temelli önlem halkın yaşamını iyileştirmektir.

Galip gerisini dinlemez, aptalca bulur. Çıkışta Nazif ona konuk olmak ister. Toplantı hakkında düşüncelerini anlatır. Buna göre köy enstitüleri komünist yuvasıdır. Toprak yasası ise adamın malını mülkünü elinden almak demektir. Dil-Tarih'te, Milli Eğitim Bakanlığı'nda bir sürü komünist vardır. Razi Bey'in çevresi de Halk Partisi'nin

komünist takımıdır. Gizli gizli Nâzım okurlar. Fevzi Paşa olmasa Nâzım'ı kurtaracaklardır. İnönü'yü kuşatmışlardır şimdi de. Nazif, örgütü tanıdığını söyler. Hepsi böyle değildir. Kale gibi bir kadro vardır sivil ve asker. Bu ülkeyi komünistlere de başka bir şeytana da bırakmayacaklardır (G2, s. 362).

Nazif, Hitler'in bunlara devlet kuracak diye o sersemlerin tüm kartlarını Almanlara oynadığını, şimdi de ağlayıp durduğunu söyler. Devlet bu devlettir. Turan'dı, Türkistan'dı, Tataristan'dı hepsi boştur.

Galip örgütten ayrılmayı düşündüğünü söyler. Nazif ise burada olmanın büyük avantaj getirdiğini anlatır. Ticaret yapmasına da bir engel yoktur. Sonra da Halil işini ele almaları gerektiğini söyler. Galip, Nazif ile Halil hakkında araştırma yapmaya başlar. Buna göre Halil'in Turgut bağlantısı bilinmektedir. Mazlum'u da biliyorlardır. Parti bağlantıları yoktur. Mazlum'un Ruslarla ilişkisi olduğunu sezinlemişlerdir. Karısından önemli ipuçları sızdırmışlardır. Turgut'u sıkıştırmaya karar verirler.

Ertesi gün İngilizlerin krom amaya başladıkları müjdesini verir. Dört beş gün sonra bu kez Nazif Bey, Sermet Bey'in hisselerini Galip'in almasını tavsiye eder. Bu arada Hüsnümelek ölür. Necla'nın da gözaltına alındığını söyler. Bugün de Turgut'u alacaklardır. Biz, Turgut'u alındığını 208. sayfada okumuşuzdur. Galip, durumu Mükerrem Hanım'a anlatırken kendisinin ilgilendiğini söyler. Turgut'un sorgulamasında MAH'tan bir kişinin bulunması gereklidir. Bu da Galip olacaktır.

Nazif, İngilizlerin kromu denetlemeden alacaklarını, büyük para kazanacaklarını anlatır. Devletin gücü ile paranın gücü yan yana bulunmalıdır, Galip için. Galip, Sait'in karşısına MAH üyesi olarak çıkar. Ama Sait, onun Nadir olduğunu bilmektedir zaten. Gizli zarfla adı gelmiştir. Anadolu'dan komünistler İstanbul'a gelmiş, bir kısmını yakalamışlardır; askerlikten kaçıp gelen vardır. Bunun bir anlamı olmalıdır. Turgut'un Ankara'ya gittiği saptanmıştır. Halil'in Necla'nın kaldığı konakta kalma ihtimali vardır.

Hücrelerin olduğu bölüme girerler; Turgut, Sahir, Necla ayrı ayrı hücrelerdedirler. Galip, pencerelerden bakar. Turgut'u küstah bulur. Annesini Necla'dan güzel bulur. Rahmi Usta aşağıdadır. Onun durumu farklıdır. Galip dosyaları inceler, araştırma yapar. Halil'i hakkında kimsenin bir şey bilmediğini, Sahir'e de yeterince sorular sorulmadığını belirler. Sahir'in Kürtlerle bağından kuşku duyulmaktadır, ayrıca ihbar da vardır. Sait,

Mihri Belli'nin başta olduğunu söyler. Komünistler şimdilik azınlıktadır, artarlarsa ülke topun ağzındadır. Sorgulama saati gelince komisyon sorgulama yapacaktır. Sorgulamalarda işkence de yapıldığı için mesai saatinin dışında yapılmaktadır.

Galip, Mükerrem Hanım'ın yanına gider, Necla'yı gösterdiklerini söyler. Necla komünistlerle işbirliği yapmıştır. Sevişirler. Bir ara Eşref Bey kötüleşir. Doktor çağırırlar. Galip, doktor ücretini öder. Galip, Mükerrem Hanım'ı kışkırtır, malını mülkünü komünistlere verir, diyerek. Mükerrem Hanım'dan yetki almıştır, daha da alabilecektir. Galip, eve geldiğinde mutludur. Mükerrem'e tırnağını iyi geçirmiştir. Necla artık engel olamayacaktır. Eşref Bey'in tüm mal varlığı Mükerrem Hanım'ın elindedir.

Hüsnümelek Bey 465 bin lira bırakmıştır, Şerife Hanım onu verir. Bu paranın Almanlardan olduğunu düşünür. Ortaklığın yüzde altmışını alır. Kalan parasıyla altın satın alır.

Turgut sorguya çekilir. Sait, Turgut'a özel sopasıyla işkence eder. Turgut konuşmaz. "Faşistsin sen!" der.

Galip, Nazif'le yolları ayırmayı düşünmektedir, enayice para ödemenin anlamı yoktur. Seher Çanakkale'ye gitmiştir, izliyorlardır. Necla'yı bırakıp bırakmayacaklarını yeni yılda karar vereceklerdir. Galip bir şey demez. Yılbaşına üç gün vardır. Galip, komünistlerdeki direnci düşünmektedir.

Seher Çanakkale'den dönmüş izleniyordur. Kaldığı evin etrafı incelenmiştir. Her türlü bilgi edinilmiştir. Bu arada Hasan Basri'nin ölüm haberi gelir. Birinci Şube'den kendisini aşağıya bırakmıştır (G2, s. 410).

Turgut'un sorgusu başlayacakken bir kadın gelir, engel olur. Turgut'un sevgilisi olduğunu söyler. Kadın Zübeyde Yurdabakan'dır. (Sayıştay'da Fikri Yurdabakan'ın karısı). Sorgulama yarım kalmış olur.

Seher'in evi basılacaktır. Mazlum'un Sovyet elçiliğinde görevli Azeri Mustafa ile iki kez buluştuğu saptanmıştır. Galip, Ruslardan para aldıklarının kesin olduğunu, yalnız onu ortaya çıkarmanın bile kutsal bir görevi yerine getirmek olduğunu düşünür.

Halil'in ve Seher'in yakalandığı haberi gelir. Ancak Halil'in yakalandığını Seher bilmeyecektir. Ayrıntısın Galip'e özetler. Halil, arkadaki pencereden atlarken ayağını burkmuştur.

Nazif, burada ne insanlık var, ne devlet var, ne Allah var, diyerek sorguya başlar. Ancak Halil konuşmaz. Görevli, Halil'in kırık ayağına tekme atar. Sorgu sonra devam edecektir. Dışarıda Galip kendi yerinin Fehmi Beylerin katı olduğunu düşünür. Ülkeyi düşmandan kurtaranlar vardır bir de geliştirenler. Onun yeri ikincilerin yanıdır.

Salim Bey, Galip'e Almanya'nın yenildiğini, savaşın bittiğini ama Almanya'nın bitmeyeceğini, paranın en iyi para ile kazanılacağını, bir banka kuracaklarını anlatır. Galip, daha sonra Salim Bey'e özel olarak birkaç soru soracaktır. Kendi ortaklıklarını sevmiyordur çünkü sonuçta Fehmi Bey'e çalışıyorlardır. Örgüttedir. Salim, bunun sorun olmayacağını söyler. İki hafta içinde işi halledeceklerdir. İsviçre hükümetinin görevlileriyle yola çıkacaklardır. Salim Bey, gerekirse ortaklığı devretmesini, yerinin artık banka olduğunu söyler.

Ertesi gün sorgulamayı Naidir (Galip) yapacaktır. Nadir, Halil'e sorular sormaya başlar. Arkadaşları TKP'li olmuşlardır. Halil neden girmemiştir, görevi nedir? Sorgulama sırasında Nazif, Halil'i yumruklar, işkence eder. Halil, tıpkı Turgut gibi konuşur. Galip, vurma arzusu duyar. Ağır işkence sonunda Halil ölür. Nazif'in tepkisi, "Orospu çocuğu" demek olur. Doktor, rapor yazmaz, kurcalayan olursa, otopsi olursa başları ağrıyabilecektir. Kapatsalar daha iyi olacaktır. Kayıt yapılmamıştır, harita dışına atılmış olur. Yanına en'amı da koyarlar. Halil, "eğitim zayiatı" olmuştur.

Galip, lokantaya oturup yemek yiyemez. Nazif Bey'i düşünür; yaptığı iş güçtür, saygı duyulacak bir iş yapmaktadır. Bu vatan onlara borçludur.

2.5.4. Zaman

Güven romanının yazımının bitme zamanı, romanın sonunda belirtildiği gibi, 21 Nisan 1999'dur. Romanın yazımının on yıl sürdüğü birçok yerde ifade edilmiştir.

Romanın anlatı zamanı ise 1940'lı yıllardır. Romanda, başlangıçta anlatı zamanına ilişkin bir bilgi verilmemekle birlikte anlatı zamanını tarihsel olaylardan çıkarmak mümkündür. Romanın ilk kitabı SAVAŞ YILLARI başlığını taşır. Buradan da yola çıkarak, tam bir tarih vermek gerekirse, Göbenli'nin de işaret ettiği gibi (2005: 201), 19 Ekim 1941 başlangıç tarihi olarak alınabilir. Çünkü Hitler, Sovyetler Birliği'ne Haziran 1941'de saldırmıştır ve *Güven*'deki, "Üç ayda Moskova'ya dayandı faşist köpekler (s. 17)." cümlesi ile geriye doğru gittiğimizde bu tarihi buluruz. Almanların 8 Mayıs 1945'te teslim olmasıyla İkici Dünya Savaşı sona ermiştir ve bu tarih romanda belirtilmektedir. Romanda dörtlü takrirden de söz edilmektedir ki tarih 12 Haziran 1945'tir. Dolayısıyla romanın şimdiki zamanı olarak 1941- 1946 yılları arasını gösterebiliriz. Ancak, geriye doğru dönüşlerle romanın geçmiş zamanına gideriz. Komünternin verdiği seperat kararı dolayısıyla 1937 yılının özel bir önemi vardır. Faşizmin tarihi bakımından 1930'lu yıllara kadar da gidilir. Bilindiği üzere Hitler 30 Ocak 1933'te iktidara gelir, işçi önderleri öldürülür. Bu olaya romanda yer verilir.

Güven romanında çok sayıda ana kahraman bulunduğu ve bu kahramanların hikâyesi, onların kendi bakış açılarıyla elli bölümde – bu bölümlerin her birine sahne demeyi tercih ediyoruz- ayrı ayrı anlatıldığı için hikâyelerin zamanını belirlemek son derece önemlidir. Çünkü anlatıcı çizgisel bir zaman izlememektedir; oysa biz okurlar, zorunlu olarak çizgisel bir zamanda hikâyeleri okumakta, ancak zihnimizde olayların zamanını yerli yerine oturtmaktayızdır. Romanın şimdiki zamanına dair işaretler yer yer yazar tarafından titizlikle fakat dolaylı yollardan verilir.

Örnek olarak vermek gerekirse, romanın ilk bölümünde sahne Turgut'undur. Olaylar onun bakış açısıyla anlatılmaktadır. Turgut, Haliç'te çevreye bakmaktadır. "İstanbul'un eylülü, ekimi; bir de yağmur yağıp açmışsa (s. 4)." Bu günü 19 Ekim 1941 olarak alırsak, şöyle bir manzara ile karşılaşırız. Bu günün akşamı Turgut ile Necla sevişirler; Turgut, onun yanından kaçar gibi uzaklaşır. Ertesi gün de Turgut, Necla'ya borcunu ödemek için Beyazıt'a gitmeye karar verir. Onu ancak uzaktan görür; konuşamadan oradan uzaklaşıp arkadaşlarının yanına gider. Dolayısıyla bugün 20 Ekim'dir.

Anlatıcı, Necla'nın hikâyesini onun Necla'nın bakış açısı ile anlatmaya 19 Ekim'de, ayrılık anında başlar; geri dönüşlerle Necla'nın çocukluğuna kadar gidilir ve aynı ana dönülerek sabah, yani 20 Ekim'de hikâye devam eder. Aynı zaman dilimi iki kez anlatılmış olur. Zaman ve olay örgüsü açısından temas noktası ayrılık anıdır, yani 19 Ekim gecesidir.

Romanın şimdiki zamanı, II. Dünya Savaşı'nın şimdiki zamanı ve buna paralel olarak dünyada ve Türkiye'de olup biten irili ufaklı birtakım olayların gerçek zamanı ile paralellik gösterir. Bu tarihlere bakarak zamanı belirlemek mümkün olmaktadır.

Romanda Von Papen'e yapılan başarısız suikasttan söz edilir. Bunun tarihi 24 Şubat 1942 Salı sabahıdır. [112]

Örneğin Halil, gazeteci çocuğun bağırarak sattığı **En Son Dakika** gazetesini alır ve orada Kahire Konferansı'nı okur. Kahire Konferansının tarihi romanda belirtilmese de basit bir araştırmayla belirlemek mümkündür: 22- 26 Kasım 1943.[113] Halil, gazeteyi en erken 27 Kasım'da okuyabilir.

Churchill, Roosevelt, Stalin ajansların geçtiği habere göre Tahran'da buluşmuşlardır. Bu olayın 28 Kasım- 1 Aralık1943 tarihleri arasında olduğu basit bir araştırmayla bulunabilir[114].

---

[112] Sevtap Sırakaya, "Von Papen Suikastinde Sovyet İzleri ve Sovyet Basınının Tutumu," http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1900/19972.pdf)

[112] /tr.wikipedia.org/wiki/Kahire_Konferansı; (Erişim: 13. 07. 2015).

[113] /tr.wikipedia.org/wiki/Kahire_Konferansı; (Erişim: 13. 07. 2015).

[114] (://tr.wikipedia.org/wiki/Tahran_Konferansı; (Erişim: 13. 07. 2015)

[114] **3 Mayıs 1944 – Türkçülük Davası "**Büyük Türkçü Nihâl Atsız Beğ; devletin ülküsünün Türkçülük ve dönemin Başbakanı Saraçoğlu"nunda Türkçü olduğu inancı içindedir. Buna karşılık devletin her tarafına komünist ve hain kadroların yerleştirilmekte olduğunu görmektedir. O günkü Başbakanı ve devlet yetkililerini uyarmak için Atsız Beğ; devrin başbakanı Şükrü Saraçoğlu"na Orhun Dergisi"nde 1Mart 1944"te ve gene bir ay sonra 1 Nisan 1944"te olmak üzere iki açık mektup kaleme alır. Devletin içine hatta beynine sızmaya çalışan virüsleri haberdar eder. Ve Başbakan"a şikayet ve uyarıda bulunur. Bu virüslerin içinde -sonradan Bulgaristan"a kaçarken öldürülen- Sabahattin Ali de vardır. Devrin Milli eğitim bakanı Hasan Ali Yücel"i bu mektuplar büyük bir telaş ve endişeye düşürür. Hasan Ali Yücel ile o günlerin Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay"ın teşviki ile Sabahattin Ali tarafından Atsız Beğ mahkemeye verilir." "26 Nisan 1944"te Ankara"da başlayan ilk mahkeme, dönemin üniversite gençliği tarafından hınca hınç doldurulur." "Mahkeme 3 Mayıs 1944"e ertelenir. Ne olduysa davanın ikinci celsesi 3 Mayıs 1944 günü olur. 3 Mayıs 1944"te Türk gençliği bir volkan gibi patlar. Türklük ülküsüne ve onun ideolojik lideri, hocası Hüseyin Nihal Atsız"a sahip çıkmak için Ankara Adliyesinin koridorları, salonları doldurulduğu gibi adliyenin önü

Romanda 1944 yılbaşı gecesi açıkça verilir: “44 yılı girmişti (s. 757).”

Galip, 21 Nisan 1944 akşamı saat 19’dan sonra Almanya’ya krom gönderilmesinin yasaklandığını bir gün önceki akşam radyodan dinlemiştir; yani bugün 22 Nisan’dır.

Romanda Galip anlatılırken “Komünist Sabahattin Ali ile Nihal Atsız davalarının başladığı gün (s. 808)” anılır ki tarihin 3 Mayıs 1944 olduğu bilinir.[115]

Galip, daha sonraki günlerde İnönü’nün 19 Mayıs söylevini okuyacaktır gazetelerde.

Romanın ikinci cildinin başında yer alan önsöz niteliğindeki metinde “1944 yılı kara kışında” diye başlar ilk cümle. “44 Tutuklaması” nın başlangıcı anlatılır.” 6 Mart’ta İl Sekreteri Sebati Selimoğlu alındı polise.” cümlesiyle tarih ilerler.

12 Nisan 1945’te Roosevelt ölür.

Hitler ölür. “En güzel 1 Mayıs bildirisi Hitler’in geberdiği haberiydi.” (s. 526)

7 Mayıs’ta almanlar kayıtsız şartsız teslim olur. 8 Mayıs’ta Avrupa’da savaş biter. (G2, s. 527).

Turgut, Seher’le karşılaşır. Seher, beş ay önce, Mart başında bırakıldığını söyler. Bu da 1945 Temmuz sonu, Ağustos başı anlamına gelir. Roman burada biter. Yazar, romanın sonuna “1 Nisan 1999, Londra” notunu düşerek romanın yazım zamanının verir.

---

de yüzlerce genç tarafından doldurulur. Topluluğun bir kısmı adliyede Atsız”ı yalnız bırakmazken diğer binlerle ifade edilen büyük bir topluluk Ulus Meydanına doğru protesto yürüyüşüne geçer.” İşte bu “3 Mayıs” günü Atsız Beğ”in de isteği doğrultusunda 3 Mayıs 1954 tarihinden itibaren “Türkçüler Günü” olarak anılmaya başlanır. 3 Mayıs Türkçüler Günü bu dur. ((http://www.nihal-atsiz.com/yazi/3-mayis-1944-turkculuk-davasi.html; (Erişim: 13. 07. 2015).

Burada Dördüncü Kitap bitmiştir. Ancak yazar, siyah harflerle dizili olarak, ironik bir dille, tıpkı Dördüncü Kitap'ın başına yazdığı prolog gibi bir epilog yazar. Burada tarihler vererek kurmaca dışı dünyada olayların seyrini anlatır. İlk cümle şöyledir:

> **25 Nisan 14:40'ta, 12. Amerikan Ordular Grubu ile, Mareşal Konief komutasındaki Ukrayna Cephesi Ordu Gruplarına bağlı Sovyet kıtaları arasında ilk birleşmenin olduğunu, 27 Nisan 1945'te, Churchill, Truman, Stalin birer bildiriyle açıkladılar… (s. 591).**

Son cümleler şöyledir:

> **Yazgısı karanlık görünüyordu Türkiye'nin; karanlıkta uyanacaktı! 27 Mayıs 1960 sabahı, bir yarım uyanışla gözlerini açtı Türkiye. Bir günlerin umut bağlanan Kemalist askerleri, karanlık güçleri fenersiz yakalamışlardı. Bağışlanamazdı bu! Gerçek demokrasi isteyen gençler, yalnız gizliden gizliye değil, sokaklarda öldürülecekti artık.**

Görüleceği üzer zaman 27 Mayıs 1960'a kadar genişlemiştir.

2.5.5. Mekân

2.5.5.1. Geniş- Açık Mekânlar

Güven romanının en dikkat çekici özelliklerinden birisi, kanımızca bir İstanbul romanı olmasıdır. Roman, büyük oranda İstanbul'u mekân tutmuştur. Ankara'ya, Bursa ve İzmir'e gidilir ama bunlar bir gezi ya da görev amaçlıdır; sonunda İstanbul'a dönülür, olaylar büyük çoğunlukla İstanbul'da geçer.

İstanbul sevgisi, yazarın kahramanları üzerinden sık sık vurguladığı bir husustur. Turgut, "İstanbul'un eylülü, ekimi; bir de yağmur yağıp açmışsa. Süleymaniye yeniden doğar (s. 4)."

Halil, günlerce kapalı kaldıktan sonra dolaşmaya çıkar. "Aylardan sonra yaptığı bu gezintiyle şimdi dönmüştü işte İstanbul'a (…) Özveri mi dedik; İstanbul'u seviyoruz dedik (s. 318)."

Sahir de İstanbul'u sever. "Paris'ten bile çok. Ankara'yı hiç sevmezdi (s. 220)."

Turgut ve Seher gibi roman kahramanları İstanbul'dan ayrılmak istemezler. Bunda İstanbul'un bir işçi şehri olması, işçi sınıfının burada doğacağı, örgütleneceği umudunun da payı vardır. Gençler bu yüzden okula göstermeleri gereken özeni

göstermezler, çünkü öğretmen olup Anadolu'ya gitmek istemezler. Seher şöyle anlatılır: "Hiç istemiyordu İstanbul'dan ayrılmayı. Ankara'yı biliyordu. Devrimci çalışmanın odaklandığı yer İstanbul'du; onu da biliyordu (s. 299)."

Türkali, mekân olarak İstanbul'un belirli yörelerini, semtlerini, mahallelerini seçer. Yazarın, eski İstanbul'un tarihi, yoksul ve emekçi, işçi semtlerini tercih ettiğini söyleyebiliriz: Haliç, Karaköy, Fatih, Kurtuluş, Kasımpaşa, Ortaköy, Şehremini, Lâleli, Yenikapı, Beşiktaş; Türkali'nin işçi, emekçi, komünist kahramanları genellikle bu yörelerde otururlar. Reşat, Şişli'de oturur. Gizlidir, askerden gelmiştir. Beyazıt, Sirkeci, Tepebaşı, Tarlabaşı, Tünel, Beyoğlu, Galata, Galatasaray, Cihangir, Taksim, vb. mekânlar da daha çok işyerlerinin, eğlence yerlerinin, kamu binalarının, gezi yerlerinin, kahvelerin, okulların, güvenlik binalarının bulunduğu mekânlardır. Buraların bazı kısımlarında azınlıklar, zenginler de oturur. Örneğin Eşref Bey'in apartmanı Cihangir'dedir.

Güven, bir İstanbul romanıysa, İstanbul'un merkezi Türkali için kuşkusuz Haliç'tir. Haliç'in romanın merkezine yerleştiği söylenebilir. Roman, Haliç'te Turgut'un hikâyesiyle başlar. Turgut, Haliç'te Refik'le buluşmayı beklerken, "Haliç'in kirli karanlık sularına" bakar[116]. Ardından da Süleymaniye'ye sevgiyle bakar. Refik'in gelmeyeceğini anlayınca oradan Tünel'e geçer. Ardından Beyoğlu'na, Galatasaray'a geçer, Taksim'e doğru yürür. Turgut, bu yürüyüş sırasında çevresinde olup bitenleri dikkatle izler.

Roman yine bu yörede bitecektir. Turgut, Seher'le Gülhane Parkı'nda ayrıldıktan sonra karmaşık duygular içindedir. "Sarayburnu'na gelmişti. Durdu. Açık olmalıydı kendine, hiç gerek yoktu saklamaya; yalnızlık duygusu yitip gidiyordu artık içinde. Çığlık çığlığa birbirine girmiş Haliç, Liman, Boğaz, Kız Kulesi, Marmara, tekneler, martılar, dur durak bilmeden yaşama katılmaya çağırıyordu herkesi." (G2, s. 589)

Rahmi Usta'nın çalıştığı yer de Haliç'tedir.

Roman kahramanları, toplumsal statülerine ve sınıfsal konumlarına uygun düşen semt ve mahallelerde yaşarlar. Burjuva sınıfından olan zengin roman kahramanları genellikle zengin semtlerde otururlar, buralardaki otellerin, eğlence mekânlarının

[116] Türkali'nin ünlü şiiri" İstanbul" da geçen dizelere gönderme olarak düşünülebilir.

müdavimi olurlar. Eşref Beyler Cihangir'deki apartmanlarında otururlar. Galip, Parkotel'de kalır. Doktor Nurettin Şişli'de oturur. Sitare, Mithat'ın tuttuğu Suadiye'deki evde kalır. Ali Turgut, Bebek'te oturur. Hüsnü Beyler Maçka'da oturur.

Fakir ve devrimci kesimden kahramanlar fakir semtlerde otururlar. Turgut ve Halil, Beşiktaş'ta bir sürü kiracının oturduğu dört katlı eski bir konağın bir odasında otururlar. Turgut, ablası yanına gelince Fatih'e taşınırlar.

Yazar, kahramanlarını anlatırken onların yaşadığı bu yerlerin adını anmayı sever. Örneğin Sahir Hoca, evden Şehremini durağına inip Topkapı tramvayına biner. "Birbirine dayalı eski evlerle irili ufaklı apartmanların çevrelediği sokaklardan, yangın artığı yıkıntılarla kaplı arsalardan sallanarak geçen, yarı boş Topkapı tramvayı Aksaray'dan Laleli'ye tırmanıp Beyazıt'a çıktığı alandaki İş Bankası saati sekize on kalayı gösteriyordu (…) Türbe'de inip Cağaloğlu'na yürürken… (s. 227)." "Eminönü Halkevi'ne doğru yürüyüp yokuşu indi ağır ağır. Ortalık kararmaya başlamıştı Sirkeci'ye geldiğinde (…) Çabucak yürüyüp Konyalı Lokantası'nın köşesinden kıvrıldı, sağda, ilerdeki Sansaryan Han'ın sönük ışıklı pencerelerini görünce daha da çabuklaşıp kapıya geldi." (s. 228)

Halil ile Seher, Surlarda, kırlarda, ıssız mezarlık kıyılarında dolaşıp sevişirler. Topkapı surlarında birbirlerinin olurlar.

Nihat, Fatih'te, Medresede kalır. Hasan, Dolapdere'de çalışır, Kasımpaşa'da oturur.

Halil, Mazlum ile Boğaz tepelerinde dolaşırlar. Parti meselelerini konuşurlar. Kuzguncuk sırtlarına gelirler. Konuşa konuşa Kuzguncuk Deresi'ne inerler.

Gençler, ne yapacakları konusunda tartışırlarken açık alandadırlar; Kumkapı balıkçı barınağında tartışırlar.

Sahir Hoca ve eşi Nedret Hanım, yazları Kadıköy'e gider, dedenin konağında kalırlar.

Necla, evden ayrılınca, önce Laleli'de kalmıştır. Daha sonra Yenikapı'da, Soğanağa Yokuşu'na yapışık duran bir konak özentisinde kalmaya başlamıştır. Bir Osmanlı evine benzeyen konak, yurtdışına giden arkadaşınındır.

Galip, İstanbul içinde bir yaz tatili geçirdiğinde Suadiye, Tarabya, Büyükada, Caddebostan otellerinde dolaşır.

Kadıköy, yazlık mekân olarak daha çok kullanılır. Sahir Hoca ve karısı yazları oradaki konakta kalırlar. Kadıköy'de ayrıca Reşat Fuat ve Suat Derviş de oturur.

Pendik, Halil'in teyzesinin evinin olduğu semttir.

Adalar, Galip'in görevli olarak gittiği bir mekân olarak romanda yer alır. Büyükada'da ayrıca Von Papen'in gizli bir buluşma gerçekleştirdiğini de okuruz sonradan.

Şehzadebaşı sinemaları anılır. *Ferah* ve *Turan* sinemaları vardır (s. 34). *Milli, Hilal* sinemaları da anılır. Beyazıt, adı sık geçen mekânlardandır. Üniversiteleri, kahveleri, lokantaları ile anılır.

Türkali'nin mekân konusundaki dikkat çekici bir özelliği de sokak adlarına düşkünlüğüdür. Türkali, semt adlarıyla birlikte sokak adlarını anmayı şehvetle sever. Onun roman kahramanları neredeyse adı olmayan bir sokaktan geçmezler gibidir. Bunda Türkali'nin bir sinemacı oluşunun payı büyüktür kanımızca. Anlattığı kahramanın geçtiği mahalleleri ve yolları, yol üzerindeki ve çevredeki tarihi yapılar mutlaka adlarıyla anar. Mekân adları, romana bir sahicilik duygusu verir. Ancak yazar, ayrıntıya girmeyi sevmez; çoğunlukla adları söyler geçer.

Birkaç örnekle durumu anlatabiliriz.

> Rahmi Usta, evden çıkmış, Şehremini'de Topkapı tramvayına binmiş, Aksaray'dan Laleli'ye tırmanıp Beyazıt'a çıkmış, Türbe'de inip Cağaloğlu'na yürümüştür (s. 227). Oradan Nuruosmaniye'ye sapıp gazeteye gelmiştir. Oradan Eminönü Halkevi'ne doğru yürümüş, Sirkeci'ye gelmiş, Konyalı Lokantası'nın önünden kıvrılıp sağda Sansaryan Han'ı görmüştür (s. 228).

Halil aylarca kapalı kalmıştır. Çıkıp dolaşmak ister.

> Bu sokağı sapa saptım mı Beyoğlu'na çıkar doğru. Sola aşağı kıvrılıp Çukurcuma'ya doğru inerken, kararmış günü bitirip yorguna rgın evlere çekilmenin sessizliği vardı sokaklarda. Akbaş'tan Tophane'ye doğru yürürken karşısına çıkıveren tütüncüden gazete alıp pardösösünün iç cebine soktu. Tophane'de, Necati Bey Caddesi'nden Karaköye'e doğru yürüdü ağır ağır. Trafik tıkanmıştı Karaköyde. Tramvaylar sıra sıra dizilmiş, arabalar saptıkları Domuz Sokağı'nda saplanıp kalmışlardı. Çakılı araçların arasından Salıpazarı'na geçti. Köşedeki Baylan Pastanesi'ne baktı. (…) Salıpazarı'ndan Azapkapı'ya uzanan daracık üst yolda çabuk çabuk yürüyüp Sokollu Mehmet Camii'ne vardığında tek tük yağmur damlaları düşmeye başlamıştı. Köprübaşına çıktı otobüse binmek için (…) Yürüdü Atatürk Köprüsü üzerinden. (s. 317)

Turgut, Refik'le Adliye Kıraathanesi'nden çıkıp Divanyolu'ndan Sultanahmet'e, oradan Kadırga, Kumkapı sokaklarına çıkıp dolaşırlar (s. 131). Deniz kıyısında vakit geçirirler.

Romanda, İstanbul dışında çeşitli şehirlerin adları geçer. Bu şehirlerin başında Ankara gelir. Ankara, hükümet merkezi olarak önemlidir. Bunun yanında Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, romanda, ilerici yapısıyla dikkat çeker, övülür. Buradaki hocalar, Tayyar ve arkadaşları gibi bazı öğrenciler romanda rol alırlar. Yine aynı üniversite Turancıların hedef tahtasındadır.

Ankara, Refik'in İstanbul'dan göç ederek gazetecilik yaptığı bir şehirdir. Hükümet merkezi olarak ayrıca haber kaynağıdır. Bu yönüyle romanda öne çıkar. Refik, jigololuk yapmaktadır. Refik, Turgut'un da dostu olarak onun Zübeyde Hanım ile Ankara'da ilişki kurmasına vesile olacaktır. Eşref Bey'in de Ankara'da Terzi Nezahat adında bir metresi vardır. Eşref Bey sık sık Ankara'ya gider. Bunun yanında Galip de bürokratik işlerini halletmek üzere zaman zaman Ankara'ya gitmektedir.

Kırşehir, romanda Turgut'un bir kerelik kuryelik yapmak üzere gittiği şehirdir.

Bursa, Necla'nın İstanbul'dan bir süreliğine uzaklaşmak istediğinde uğradığı bir şehirdir. Nâzım'ın buradaki hapishanede yattığını hatırlatmak için gitmiş gibidir.

İzmir, Necla'nın bir süreliğine İstanbul'dan uzaklaşmak istediğinde gittiği şehirdir. Necla burada lezbiyen arkadaşına rastlayacak, bu yönde kafasında düşünceler belirginleşmeye başlayacaktır.

Çanakkale, Süheyla ve Seher'in memleketidir. Süheyla, kocası ölünce Çanakkale'ye döner ama barınamaz.

Sait, gizli bir şey konuşacağı zaman Galip'i Bebek, akıntı Burnu'na götürür.

2.5.5.2. Kapalı- Dar Mekânlar

Güven romanında kapalı mekânlar; roman kahramanlarının evleri, güvenlik güçlerine ait yasal ve yasadışı sorgu odaları ve hücreler, ünlü oteller, İstanbul Üniversitesi, lokanta ve gazino gibi sosyal mekânlar, tren ve otomobil gibi araçlar, işyerleri olarak sayılabilir.

Türkali, bu mekânları anlatırken ayrıntılı tasvirlerden kaçınır. Sadece mekân sahiplerinin sosyal ve ekonomik durumunu yansıtmak istediği zaman ayrıntılı tasvirlere girişir.

Turgut, fakir bir gençtir. Neclaların evindeki ihtişam karşısında kendisini küçülmüş hissedecektir. Bu duyguyu vermek için yazar ayrıntılara girişir.

Turgut, Neclaların apartman dairesine girmiştir.

> Camlı aile resimleriyle dolu duvarlara, kadife koltuklara, ceviz masaya, kitaplığın dibinde sırmalı, püsküllü başlığı ile cezaya konmuş soylu bir çocuk gibi dikili duran ayaklı lambaya baktı. Eşref Bey'in bir subay arkadaşı ile yan yana, kitaplığın rafındaki gümüş çerçeveli fotoğrafları nasıl batıcı geldi birden. İkisi de yüzbaşı. Eşref Bey'in gıdığının altındaki dik yakaya yapışık sırma şerit üstünki üç yıldız neye benziyor öyle? (s. 9).

> (…) Kendini yapayalnız duyumsadı. Tavanın ortasından sarkmış şıkır şıkır kristal avize salonu değil de, tüylü halı üstünde yavru köpek leşi gibi duran, kıyısı açıldı açılacak, çarpık çurpuk ayakkabılarını aydınlatıyordu sanki. Utanmıştı birden. Çoraplarım da ıslak. Kirli, yırtık da… İyi ki ayakkabı çıkartmıyorlar. Annem kimseyi eve sokmazdı ayakkabıyla. Namaz kılınıyormuş. Zengin evinde namaz kılınmaz mı? Nakışlı halıda, kapıdan beri gelen çamurlu ayak izlerini görünce daha da utandı. Mükerrem Hanım da görmüştür. Beni kabak gibi ortaya çıkarmak için avizeyi açtı karı! Mallarına bile saygı duymak zorundasın burjuvaların! (s. 10)

Turgut, ev hakkında yorumlar yapar.

> (…) Şeyler sonra, bu ceviz mobilyalar; tırmalıyor gibi insanı. Ellerini yıkamak için mavi fayans kaplı banyoya girdiğinde daha da artmıştı yabancılaşması. Hep böyle oluyor. Perdeli gömme banyo, ayna önünde geniş lavabo, camlı dolap, kabarık, renk renk havlular, eczane vitrini gibi adını bile duymadığı diş macunu tüpleri, sabunlar, çeşitli boyda, renkte süngerler, hele o bir türlü görmeye bile alışamadığı, çocukların gâvur kenefi dediği alafranga tuvalet, tümü de dokunamayacağı kadar uzaktaydı sanki (s. 11).

Turgut ile Halil'in Beşiktaş'ta kaldığı ev, Neclaların konağına hiç benzemez. "Beşiktaş'ta, Ortaköy'e giden yolun sol yanında biraz içerlek, dört katlı eski konak benzeri evin bağımsız, büyücek çatı odasıydı. Aşağı katlar da oda oda, yoksul ailelere, bir ikisi bir arada oturan bekâr delikanlılara kiralanmıştı (s. 17)."

Turgut, daha sonra ablası ve kızı Serpil ile Fatih Maltası'nda, zemin kattaki iki odalı evde aylık sekiz liraya oturmaya başlayacaktır.

Rahmi Usta'nın evi şöyle tasvir edilir: "Yerde ucuzundan kırmızı bir taban halısı, üstünde işlemeli örtüsüyle orta masası, yastıklı divan, bir koltuk, iki hasır sandalye, duvara dayalı komodin benzeri bir dolap, üstünde büyücek bir radyo, bir eskice koltuk bitişiğinde, duvarlarda bir iki çerçeveli fotoğraf (s. 61).

> Bir arka avluya açılan iki pencereli genişçe salonda, ceviz benzeri bir orta masa, eski kadife koltuklar, yanlarda dikili duran bir iki sepha, yerde eskice bir halı, cam avize, iki yanında kalın kadife perdeleriyle kirli camları örten sararmış tüller, duvarda camlı boy boy aile resimleri, varsıl bir geçmişin salona çökmüş son yorgun konuları gibiydi (s. 437).

Kapalı mekânların en ünlülerinden birisi romanda birçok kahramanın gözaltına alınıp sorgulandığı, hücrelerde aylarca tutulduğu, işkence gördüğü, Halil ile Hasan Basri'nin öldüğü tarihi Sansaryan Han'dır[117]. Birinci Şube, bu handadır.

Ayrıca MAH üyeleri çeşitli kapalı mekânlarda gizli toplantılar yaparlar. Buralara gizli arka kapılardan girilir. Başka ad altında faaliyet gösteren bir mekânın aslında MAH'ın bir koluna ait olduğu görülür.

Romanda çok sayıda tarihi kahvehane, lokanta, pastane, muhallebici, çorbacı, otel, gazino adı anılır. Örneğin Turgut, Küllük'e uğrar, Eminefendi lokantasında yemek yemek ister, çünkü Necla'yı orada görebilecektir. Ama anlaşıldığı kadarıyla yazarın bir amacı da bu mekânlar toplanan bir yığın gerçek ünlü isimden söz etmektir:

> Bayılırlar ünlüleri tanımaya. Yazın kızgın güneş altında yanan, göstermelik, değirmi havuzlu alandan Beyazıt Camisi'nin ardındaki ulu çınarların, söğütlerin gölgelediği serin kahvelere kaçıvermek isteği karşı durulmaz olsa da, çoğu, ünlüleri görüp yanımaya gelir Küllük'e (…) İki kahve arasına sıkışmış ünlü Eminefendi Lokantası da boğazına düşkün seçkin yiyicileriyle bu kahvelerle dayanışmada gibidir. Ünlüler daha çok Küllük'te buluşur. Nurullah Ataç'ları, Sait Faik'leri, Dino'ları (Abidin'le ağabeyi Arif), bir gün de Sabahattin Ali'yi burada görmüş tanımıştı Turgut. Çeşitli fakültelerden öğretim üyeleri doçentler, profesörler Küllük'e gelip gider, Eminefendi'de yerler. Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabri Esat

[117] **Sansaryan Han**, Sirkeci'de, 1895 yılında **Ermeni Mimar Hovsep Aznavor** tarafından yapılmıştır. 1944 yılından itibaren 1980'li yıllara kadar İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından kullanılan bu han şimdi adliye olarak kullanılmaktadır. **"Tabutluk"** olarak anılır ve **"işkencehane"** olmasıyla ünlüdür. **Avni Özgürel** *"Demokrasi Müzesine İhtiyacımız Var"* başlıklı yazısında; "..1944'te aralarında Alpaslan Türkeş'in de olduğu Turancılık davası sanıklarının *'tabutluk'* diye adlandırılan dar ve basık hücrelerde Almanya'dan özel olarak işkence maksatlı getirtilen ampuller altında tutulduğu, Nâzım Hikmet'ten Necip Fazıl'a, Sabahattin Ali'den Ruhi Su'ya, Gülay Göktürk'ten, Nuri Çolakoğlu'na kadar pek çok kişinin anılarında yer almış bir mekandır." Fikret İkiz, *"Demirtaş Ceyhun",* http://www.bianet.org/bianet/siyaset/116232-demirtas-ceyhun, *(*Erişim: 26.06.2015*)*

Siyavuşgil, Sadrettin Celal Antel, Mürkimin Halil Yinanç, Yavuz Abadan, Ziyaettin Fındıkoğlu, Sadi Irmak, daha bir sürüsü. (s. 29)

Seher ile Halil dolaşmaktadırlar. "Sultanhamamı'ndan Yenicami'ye inerken soldaki büyük, ünlü muhallebici Hacı Recep'in kapısına geldiklerini görünce durup girsek mi gibisine Halil'e baktı." (s. 298)

Galip ve Eşref Bey, Ankara'da Ankara Palas'ta kalırlar. Yemeği de Karpiç'te yerler.

Hüsnümelek Bey, Galip'i Eptalefos'a davet eder. Parkotel ya da Abdullah'a giderse Almanlara yakalanmaktan çekinir. Orada Turgut'un Necla ile ilişkisini konuşurlar.

Refik, Turgut'u, Hristaki Pasajı'ndaki meyhaneye götürür. Refik, orada oturanlardan birinin MAH üyesi olduğunu söyler.

Galip, Sait ve Mithat, Taksim Gazinosu'na giderler.

Halil, Adliye Kıraathanesi'ne gidip gazetelere bakmak ister. Çarşı'nın ünlü Çukur Muhallebicisi'ni bulur. Orada Lüsyen le tanışacaktır. Kız, Beyoğlu'na çıkmak gerektiğini, Saray'da güzel bir film olduğunu söyler. Paskal'da güzel sosis yapılmaktadır, oraya gitmek ister kız. Sümer Sineması'na giderler.

Lüsi'nin evi Tünel'den Yüksek Kaldırım'a inerken soda bir sokağın içindedir.

Zeynep Hanım Konağı, romanda sık geçen bir mekândır. İstanbul Üniversitesi'nin binalarından birisidir. Halide Edip, Mansur, Necla, Turgut okula gittiklerinde bu konağa uğrarlar. Turgut ile Necla ilk kez bu konağın koridorlarında karşılaşırlar.

Romanda iki tren yolculuğu anlatılır. Birisinde Eşref Bey ile Galip'in Ankara-İstanbul yolculuğunu izleriz. Trende uzun uzun memleket meselelerini konuşurlar. Eşref Bey, trenin geçtiği yörelerde – Bilecik- savaştığını anlatır. Şimdi endişelidir. Burada Eşref Bey'in Anadolucu fikirleri ortaya çıkar. Ona göre ayağımızı basabileceğimiz tek yer burasıdır. Eşref Bey'in Varlık Vergisi'ne ilişkin düşünceleri de burada verilir. Ona göre İstanbul'un en güzel yerlerinde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler oturmaktadır. "Pezevenklerin" hepsi Karun gibidir.

İkinci yolculuk ise Turgut'a aittir. Tren tıklım tıklımdır, insanlar üst üstedir, yoksuldur, sefil vaziyettedir.

Tramvay yolculukları, romanın ana kahramanları İstanbul'un içinde genellikle tramvayla bir yerden bir yere giderler. Tramvayda da içeride polisin olup olmadığını kontrol ederler. Takip edildiklerini düşündüklerinde farklı bir durakta inerler. İki arkadaş tramvayda karşılaşırsa birbirlerini tanımıyormuş gibi yaparlar. Romanın sonunda Seher ile Turgut, tramvayda karşılaşırlar. Konuşmadan inerler, uygun bir yerde konuşurlar.

Babıâli'de Sahir ve Turgut, **Günün Haberleri** gazetesinde birlikte çalışırlar. Patron Remzi Bey'in amacı, gazeteyi çevirebilmektir. Onun için orta bir yol tutturur. Sahir ile Turgut, gazetede pek konuşmazlar güvenlik gereği.

Parkotel'in barı, salonları casuslarla doludur. Galip de bir kısmını tanır.

Halil, Sovyetler Birliği'nin elçilik binasında saklanır uzun süre.

2.5.5.3. Uzak Mekânlar

Romanda, II. Dünya Savaşı'nın önemli bölgeleri ve kentleri zaman zaman işgal ya da kurtuluş nedeniyle, bir konferans nedeniyle, bir antlaşma nedeniyle anılır. Stalingrad, Berlin, Paris, Londra, Kahire, Kafkasya bu açıdan önemli mekânlardır. Bu mekânların bir kısmında roman kahramanları bir zamanlar bulunmuştur. Galip, Berlin'de on beş yıl bulunmuştur. Rahmi, Stalingrad'da bulunmuştur. TKP'nin önde gelen figürleri Sovyetler Birliğinde bulunmuştur. Sahir Hoca, Sovyetler Birliğine gitmiştir.

Halil ile Turgut, Almanların Stalingrad'a saldırısını haritadan üzüntüyle, öfkeyle izlerler. Daha sonra Sovyetler Birliği askerlerini Berlin'e girişine sevinirler.

Eşref Bey, bir antikomünist olarak Sovyetler Birliği'ni dolaşmıştır. "Bir resmi Sovyet Rusya gezisine katılmıştı 30'larda. Denilenlerin, dediklerinin hiçbirini görmemişti orda. Odesa'da, Moskova'da, Leningrad'da, konuklandıkları günleri, geceleri unutamamıştı bir daha. O tıklım tıklım konser salonları, baleler, operalar, stadyumları

dolduran kalabalıklar, arı gibi çalışan insanlar, çoluk çocuklu sımsıcak aile çevreleri…" (s. 48)

2.5.6. Kişiler

Güven romanı oldukça kalabalık bir kadroya sahiptir. Bunda, yazarın, bir dönemi -40'lı yılların ilk yarısı- belirleme gücüne sahip etkin unsurlarıyla, figürleriyle yansıtma, bir insan manzarası oluşturma arzusu olduğu söylenebilir.

Kişiler romanda, yazarın onlara biçtiği rol derecesinde, etkin oluşları bakımından çeşitli biçimlerde yer almaktadırlar. Bu bakımdan kişileri öncelikle üç derecede sınıflandırdık.

2.5.6.1.Birinci Derecedeki Kişiler

Bu kategoride anlatıcının, bakış açısına yer verdiği, hikâyenin doğrudan kahramanı olan kişiler yer almaktadır. Bu kişileri kadın ve erkek olarak iki kategoride ele alacağız.

2.5.6.1.1. Birinci Dereceden Erkek Kişiler

Bu kategoride altı erkek kişi yer alır. Bu altı erkek kahramanın her biri farklı bir toplumsal statüyü ve anlayışı temsil eder.

Turgut: Romanın merkezi kişisidir. Romanın ilk sayfasından son sayfasına kadar onun hikâyesini izleriz. Romanın diğer kişileri bir biçimde onunla ilişkilenir, olaylar bir biçimde ona bağlanır. Ayrıca romandaki neredeyse bütün kadınlar onun etrafında yer alır, ona hayranlık duyarlar. Turgut, Türkoloji öğrencisidir. Son sınıfa gelmiştir ama komünizm mücadelesi uğruna okula gitmemektedir. Manisa'nın köylerindendir. Taşra ahlakına sahiptir. Fakirdir. Anne baba ölmüştür. Ablasını istemediği birisiyle ile

evlendirmek zorunda kalmışlardır. Köyden gelen paraya bakmaktadır. Bu yüzden Halil, onun zengin bir ailenin kızı olan sevgilisi Necla'nın parasından yararlanmasını ister. Turgut ise Necla'nın bakire olmadığını anlayınca öfkelenir, burjuva kızı olarak ahlaki bakımdan küçümser, onun birçok kişiyle yattığını düşünür; korkar, kendisine yamanacağını düşünür ve kaçar. Bir yandan da, ilerici birisi olarak, böyle düşündüğü için kendisini yargılar.

Turgut, zaman zaman köye yerleşmeyi düşünür ama bunu yapamayacağını bilir. Öğretmen olursa İstanbul dışına gitmeyi bile göze alamamaktadır; şiir, edebiyat, sinema sevmektedir. Ama parasızlık çok kötüdür. Ablası bu yüzden kocasından ayrılamamaktadır. Tek dayanağı kardeşidir. Kardeşinin okumasını istemektedir. Ekmek karneyle alınmaktadır. Turgut, devrim için umutludur. Ablası İstanbul'a gelince birlikte oturmaya başlayacaklardır; Turgut, Halil ile evi ayırmak zorunda kalacaktır. Ayrıca ablası psikolojik sorunlar yaşayacak; başta Sahir Hoca'nın karısı Nedret olmak üzere çevrenin yardımıyla bu sorun da çözümlenecektir. Bunlar, Turgut'un vefalı bir insan olduğunu göstermektedir. Bu arada Sahir Hoca'nın karısı Nedret Hanım'a gizliden âşık da olacak, fakat bunu saklı tutacaktır. Turgut, Necla ile tekrar ilişkiye girecek, onu sevmese de sayacak, kendisinden daha dürüst bulacaktır. Turgut, onu Süheyla ile aldatacaktır. Bir yandan da Zübeyde Hanım ile ilişki kuracaktır. Bu açıdan Turgut, kendisini erkeğin orospusu olarak değerlendirir. Bencildir. Süheyla, ondan çocuk aldırmıştır. Turgut, öte yandan, içeri alındığında ağır işkencede bile konuşmaz, direnç gösterir. Necla da sorguya alındığında Turgut aleyhine bir şey söylememiştir. Turgut, bundan memnun olur; Necla'ya gidip takdirlerini söylemek ister ancak Necla ona kırgındır, yüz vermez.. Turgut, Necla'nın hiçbir zaman samimi bir devrimci olmadığını, bu tür şeylerin babasının evinde olmayan süslü oyuncaklar gibi olduğunu söyler. "Doğru babanın evine, Necla Hanım! dedi. Yerin orası senin!" Turgut, devrimci mücadelede aslında omuz omuza yürüyebileceği güçlü bir kadın özlemi içindedir. Nedret Hanım'a da bunun için yasak sevgi duymuştur. Turgut, romanın sonunda ise, bu nedenle, ölen arkadaşı Halil'in sevgilisi Seher'i beklemiş olduğunu düşünmeye başlayacaktır.

Halil: Niksarlıdır. Liseyi Sıvas'ta okumuştur. Ruşen Zeki'nin öğrencisidir. Orada birlikte tutuklanmışlardır. Turgut'un arkadaşıdır. Aynı zamanda akıl hocası gibidir. Aynı bekâr evinde kalırlar. Hukuk öğrencisidir fakat okulu devrimci mücadele için bırakmıştır.

Turgut TKP'li iken o Sovyetlerle ilişki kurmayı seçmiş, yolarını ayırmıştır. TKP'nin pasif tutumunu eleştirmektedir. Turgut gibi çapkın değildir. Kendisi gibi Marksist olan, samimiyetle davaya inanan Seher'e bu nedenle âşık olur. Birlikte çalışırlar. Sovyetlerle ilişki kurduğu için MAH tarafından yakalanır, işkencede ölür.

Rahmi Usta: TKP'nin ileri gelenlerindendir, işçidir. Moskova'da eğitim görmüştür. Bir bilen öznedir. Parti içi alınan karara uyarak halkın arasına karışmış, mahallede sevilen biri olmuştur. Romanda TKP tarihinde yer alan önemli olayların ve kişilerin tanıtılması, anlatılması işlevini görür. Stalin'i savunur. TKP'yi arayan gençler önce ona ulaşırlar; Parti'nin kendilerini görmediği, faal olmadığı konusunda eleştiride bulunarak Rahmi Usta'nın düşünmesini, harekete geçmesini sağlarlar. Örtülü olarak onun aracılığıyla Parti'ye girerler. Rahmi Usta, Güvenlik'e alınır fakat konuşmaz.

Sahir Hoca: Felsefecidir, gazetede çalışmaktadır. Kendisini Marksist-Leninist olarak tarif etmektedir. Ancak romanda düşünüp tartan, sorgulayan, Stalin'i eleştiren aydınları temsil etmekte, Troçkist olarak görülmektedir. Rahmi Usta'ya TKP ve onun ileri gelenleri konusunda sorular sorarak, Stalin konusunda sık sık eleştirel tartışmalara girerek önce Rahmi Usta'yı, sonra onun aracılığıyla Şefik Hüsnü'yü konuşturma, gerçeği açığa çıkarma işlevi görür. Fransız Komünist Partisi'nde bulunmuştur. Türkiye'de Parti'ye girmemiştir. Ancak sonunda Parti'nin örtülü olarak yaptığı bir edebiyat dergisi çıkarma teklifine sıcak bakacaktır. Kürt meselesi yüzünden bir ihbarla Güvenlik'e alınır. Daha sonra bir süre ruh sağlığı bozulur.

Galip Bey: Galip, romanda tematik gücün karşısında yer alır. Almanya'da yetişmiş, Alman ve Hitler hayranı, antikomünist, hızla yükselmek isteyen ve bunun için her şeyi yapabilecek olan ve yapan bir tiptir. Babası gibi MAH üyesidir. Derin devletin şemsiyesi altında kurdukları şirket aracılığı ile, ithalat-ihracat işleriyle kısa sürede servet sahibi olma peşindedir. Önce gönülden desteklediği Almanya'ya, sonra Almanya'ya krom satışı yasaklanınca İngiltere'ye krom satışı yaparak servet sahibi olurlar. Eşref Bey'e yakın olabilmek için kızı Necla ile evlenmek ister, olmayınca Eşref Bey'in sevgiye susamış karısı Mükerrem'in zaafından yararlanma yoluna gider, ona ilan-ı aşk eder. Güvenlik'in sorgulamalarına katılır, komünist gençlerin güvenlikte işkence görmesine,

ölmesine neden olur. Sonunda, kurulmakta olan bir bankanın ortağı olması istenir, kabul eder; İsviçre'ye gider.

Eşref Bey: Halk Partisi'nin ileri gelenlerindendir. Varlıklıdır. Tütün ticareti ile zengin olmuştur. Ortaklık yaptığı dışalım-dışsatım firmasının hükümet katlarındaki işlerinin sorunsuz yürütülmesinde etkindir. Yeni gelişen Ankara'nın parsellenmesinde bürokratik gücünden yararlanarak zenginliğine zenginlik katmıştır. Kızı Necla'yı serbest olarak yetiştirmiştir. Birlikte rakı içerler. Ankara'da Terzi Nezahat adında bir metresi olduğunu herkes bilir. Sık sık onun yanına gider. Terzi Nezahat'in, üst düzeydekilerin karılarını giydirdiği için güçlü bir çevresi vardır, Eşref Bey ondan da yararlanır. Varlık Vergisi sürecinde azınlıkların mallarını ucuza kapatıp çok sayıda mülk sahibi olmuştur. Güvenilecek tek yerin Anadolu olduğunu düşünür. Antikomünisttir. Kemalist'tir. Kızı tarafından, haksız kazanç elde ettiği için sevilmez. Son zamanlarını felç biçimde yatalak geçirmiştir.

2.5.6.1.2. Birinci Dereceden Kadınlar

Bu kategoride bakış açısına yer verilen iki kadın kahraman yer alır: Anne, Mükerrem Hanım; kızı Necla. Anne-kız, birbirine zıt, farklı iki farklı anlayışı temsil ederler.

Necla: Necla; Eşref Bey-Mükerrem Hanım çiftinin kızları olarak burjuva dünyasını, dolayısıyla burjuva ahlakını temsil eder. Küçük yaşta bir erin tacizine uğrayarak cinselliği erken uyandırılmış, liseli ağabeyle yalnız kalıp sevişmiş, Notre Dame de Sion'da Leyla ve Erkek Binnaz ile duyguları karışmıştır. Ondan sonra cinsel patlamalardan kendisini kurtaramamıştır. Bir avukatla yatmış, üniversiteye girdiği yıllarda bir hovarda mühendisle kotrasında birlikte olmuş, ilişkiyi sürdürmüştür. İngiliz Edebiyatı öğrencisidir. İzzet Bey öldükten sonra Necla, Nazım'ın şiirleri vesilesiyle Turgut ile tanışacaktır. Onun komünist olduğunu duymuş ve meraklanmıştır. Aslında 'komünist' kelimesinin anlamını bile bilmemektedir. Necla, Turgut'la tanışacak, sevişecek, terk edilecek, ayrılacak, tekrar barışacaktır. Kavgacıdır, yırtıcıdır; gerektiğinde küfürlü konuşur. Bir kızı dövdüğü için okuldan atılma durumuna gelmiştir. Fikirlerinden

çok yerine getirilmesi gereken arzuları olan, cinsel bakımdan özgürlüğü savunan, erkek dünyasının sertliklerinden nefret eden bir kızdır. Turgut'un kendisini bilinçlendirerek önünde bir dünya açtığını, artık dünyaya farklı baktığını düşünür, babasından bu yüzden nefret eder. Annesini de beğenmez, babasının karşısında fazlasıyla edilgen bulur. Onların evliliklerini yıllardır nasıl götürdüklerine şaşar. Evden ayrılıp tek başına yaşamaya başlar. Böyle yaparak 'ailenin de, malın mülkün de' peşinde olmadığını Turgut'a karşı sergilemeye çalışır. Çevirilerle geçimini sağlayacaktır. Turgut ile Galip'i kıyasladığında düşünce bakımından kendisini aydınlattığını düşündüğü Turgut'u tercih edecek, ona sevgisini itiraf edecektir.. Turgut'un ilgisi, Necla'nın beklentilerini karşılayacak biçimde değildir. İtici ve aşağılayıcıdır (Göbenli, 2005: 280). Başkalarıyla ilişki kurmayı kesmez. Necla'yı sevdiğini söylemez. Necla ise ondan fazla bir beklentisinin olmayacağını söyleyecektir. Ancak bir gün Sitare'nin parfüm kokusunu Turgut'un üzerinde hissettiğinde durum öyle olmayacaktır. Komünist Turgut ile ilişkisinden dolayı Güvenlik'te sorgulandığı sıralarda erkek dünyasının sertlikleri hakkında uzun uzun düşünme fırsatı bulacak, bu dünyayı sevmemeye başlayacak, Jülide'ye, zaten eğilimli olduğu lezbiyen ilişkiye yönelecektir. Necla, Turgut tarafından sadece cinselliğini peşinde olmakla suçlanacak, yerinin babasının yanı olduğu söylenecektir.

Mükerrem Hanım: Kocasının çapkınlarına, kızının kaprislerine katlanan, fedakâr anne ve eş rolünü benimsemiş, arzularını bastırmış bir anne rolündedir. Kocası Eşref Bey'den ağır baskı görmüş, dayak yediği de olmuş, giderek çekingenleşmiştir. Bol para kazanan her erkeğin böyle olduğunu düşünmektedir. Eşini evine bağlı olarak değerlendirmektedir. Kendi durumunu da kadınların yazgısı olarak değerlendirmektedir. Kızının istediği erkek ile evlenmesini istemektedir. Düşünce bakımından bilinçli bir kadın değildir. Ancak içgüdüsel olarak burjuva sınıfının çıkarlarını ve değerlerini savunur. Antikomünisttir. Bolşevikliğin yeryüzünden kalkmasıyla savaşların biteceğine inanır. Kadın erkek eşitliğine inanmaz. Kızının kendisine karşı alaycı tutumlarına üzülür, değişmesini ister. Kızı evi terk edince üzülür. İyice yalnız kalan Mükerrem'in durumu, fırsatları değerlendirmesini bilen Galip'in gözünden kaçmayacak, ona ilan-ı aşk edecek ve kalbini çalacaktır. Mükerrem Hanım, bundan sonra kızı karşısında artık yalnızca suçluluk duygusu hissedecek, mutsuz olacaktır.

2.5.6.2. İkinci Dereceden Kişiler

Güven romanında, bu kategoride, olayların akışında, temaların işlenişinde rol oynayan çok önemli figürler vardır. Romanda onların bakış açılarına, iç seslerine yer verilmez fakat bu kişiler birtakım çok önemli işlevleri yerine getirirler. Bu figürler, birinci dereceden kahramanların bulunduğu sahnelerde, gösterme tekniğiyle yer alırlar; onlarla çeşitli biçimlerde ilişkide bulunurlar ve varlıkları bu ilişki ile sınırlıdır. Bu kişiler romanın hedef kişileri değildirler; onların hikâyeleri tek başlarına anlatılmaz. Ancak Türkali'nin özelliklerinden birisi olarak şu söylenebilir: Türkali, ikinci dereceden kahramanlarını da birinci dereceden kahramanlar gibi ayırt edici özellikleriyle vermeye çalışır; onları bir karakter olarak görmemizi sağlayacak niteliklerle donatır. Onun sinemacı olmasından gelen bir özellik olsa gerek, kimi zaman bu konuda aşırı gittiği de söylenebilir. Örnek vermek gerekirse, Halil ile kısa bir ilişki yaşayan Lüsyen bir karakter gibi ayrıntılı anlatılır. Ayrıca Türkali, romanda yer alan hemen her kişinin memleketine, ailesine, sınıfsal konumuna, birtakım kişisel özelliklerine ilişkin bilgiyi özetleme tekniği ile de olsa vermeyi sever.

Güven romanının en temel özelliklerinden birisi, çok sayıda gerçek kahramanın romanda kendi adlarıyla ve tarihte bilinen görevleriyle, faaliyetleriyle yer almasıdır. Dolayısıyla bu kategoriyi gerçek ve kurmaca kişiler olarak iki maddede ele almak gerektiği kanısındayız.

2.5.6.2.1. İkinci Dereceden Gerçek Kişiler

Romanda söz alan, fikir ileri süren, eylemde bulunan, duygularını yansıtan, birinci dereceden kahramanlarla yakın ilişkide bulunan, onların çevrelerini oluşturan, kendilerine gösterme tekniği ile yer verilen, ancak tek başlarına hikâyesi yazar tarafından izlenmeyen kişiler bu başlık altında yer almaktadır.

Halide Edip: Halide Edip 1884'te doğmuş, 1964'te ölmüştür. Yazar, akademisyen, gazeteci ve siyasetçidir. 1926'dan sonra on dört yıl yurtdışında yaşamıştır. İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanlığını yapmıştır. Daha sonra milletvekili olmuştur. Halide Edip, romanda, 40'lı yıllardaki yaşamıyla, Necla'nın

üniversiteden hocası olarak yer alır. Antalya Apartmanı'nda oturur, öğrencileriyle toplantılar yapar. İngiliz edebiyatı üstüne konuşurlar, tartışırlar. Necla, Turgut'u tanımadan önce Halide Edip'i sever fakat tanıdıktan sonra sevmez olur, çünkü bilinçlenmiştir. *Handan*'ı, *Kalp Ağrısı*'nı ağlayarak okumuştur ama *Sinekli Bakkal*'ı bir kez daha okuyacak iken Turgut'un etkisiyle okumamıştır. Ağırbaşlı görünen Halide Edip hakkında, çeşitli dedikodular vardır, Necla'nın babası da anlatmıştır. Halide Edip, Necla'ya okuması için kitaplar verir, tez yapmasına imkân sunar, işe girmesi konusunda yardımcı olur.

Doktor Şefik Hüsnü:1887'de Selanik'te doğdu. Paris'te sinir ve ruh hastalıkları eğitimi gördü, Jön Türklerin faaliyetleriyle yakından ilgilendi. 1919'daTürkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkasının kuruluşunu sağladı. TKP'nin Bakü'deki Birinci Kongresi'nde Merkez Komite üyesi oldu. 1922'deTürkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın İkinci Kongresi'nde Merkez Komite Büro üyeliğine seçildi. Kurtuluş, Aydınlık dergilerinde yazılar yazdı. 1923 yılı 1 Mayıs'ta tutuklandı. 1925'te Akaretler'de TKP'nin İkinci Kongre'sini topladı, Parti Genel Sekreteri oldu. Tutuklamalar başlayınca daha sonra yurtdışına çıktı, gıyabında 15 yıl kürek cezasına çarptırıldı. 1927'de kimlik değiştirerek Türkiye'ye döndü, Vedat Nedim Tör'ün parti evrakıyla birlikte polise başvurması üzerine tutuklandı. 18 aya mahkûm oldu. 1939 yılına dek Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşadı. Komüntern üyeliği yaptı. 1939'da Türkiye'ye dönünce tabip yüzbaşı olarak askerliğini yaptı. 1945'te legal olarak Türkiye sosyalist Partisi'nin kurulması konusunda anlaşmaya varılmışken 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni kurdu. Her iki parti kapatılınca 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı.1951'de TKP yöneticisi olarak tekrar tutuklandı. 1959'da sürgünde iken Manisa'da öldü (Karaca, 2006: 213).

Şefik Hüsnü, romanda Rahmi Usta aracılığı ile Sahir Hoca ile iki kez buluşur, Sahir Hoca'nın merak ettiği sorulara cevap verir (Göbenli, 2005: 192).

Doktor Reşat Fuat Baraner:1900 yılında Selanik'te doğdu. Annesi, Mustafa Kemal Paşa'nın annesi Zübeyde Hanım'ın kardeşidir. Üniversite yılarında anti-emperyalist öğrenci eylemlerine katıldı. Şefik Hüsnü'nün partisi ve dergisi aracılığıyla Marksist düşünce ve eylemlerle tanıştı. Almanya'da kimya öğrenimi gördü, Moskova'da Lenin Akademisi'nde Marksist kuram ve ekonomi-politik okudu. Türkiye'ye döndükten

sonra 1930'da 4 yıl hapse mahkûm edildi. 1932'de TKP 3. Kongresi'nde gıyaben Merkez Komite üyeliğine seçildi. Yurtdışına çıktı, Sovyetler Birliği'ne gitti. 1937'de gıyaben tekrar mahkûm edildi. İkinci Dünya Savaşı yılları başında TKP Plenum kararıyla İcra Komitesi Sekreterliğine getirildi.1942'de askere alındı. Dört ay sonra firar ederek Parti içindeki görevine devam etti. İllegal olarak Partinin Görüş ve dilekleri isimli broşürü, ardından Parti Bültenlerini yayımladı. Mart 1944'te İstanbul'da yakalandı, 64 arkadaşıyla yargılandı. 9 yıl hapse mahkûm oldu.1950'deki affa kadar Ankara ve İstanbul cezaevlerinde yattı. 1951'de tekrar tutuklandı, 7 yıl hapis ve üçte biri süre kadar sürgün cezası aldı. 1968'dwe Türk Solu dergisinde Milli Demokratik Devrim, Komprodor Burjuvazi- Milli Burjuvazi gibi konularda yazılar yazdı. Devrimci Kuruluşların Güç Birliği oluşumuna önayak oldu. 1968'de öldü (Karaca, 2006: 193).

Reşat Fuat romanda çok sözü edilen bir TKP önderidir. Rahmi Usta onun için, "Bizim Parti'nin direğidir" der. Bugünlerde bir şeyler yapılacaksa bunu yapacak kişi Reşat'tır. Nitekim Reşat Fuat, askerden kaçar, Kadıköy'de, Suat Derviş ile saklanır fakat dışarıya kaçtığı söylentisini yayarlar. "En Büyük Tehlike", " "Niçin Sovyetler Birliği'nin dostuyum?" yayınlarını yapmışlardır. Partiyi yeniden örgütleyip Saraçoğlu takımının Sovyet düşmanı yönetimine karşı mücadele etmek gerekiyordur. CHP değişmiştir. Refik Saydam'ın ölümü de karanlıktır. Menemencioğlu, Türkiye üzerine kumar oynuyordur. Türkiye, alman faşizmine karşı savaş açtığı gün Reşat da gönüllü olarak orduya katılacağını bildirmiştir. Rahmi Usta, Reşat'a gider; gençlerin arzusunu anlatır. Reşat, kapılarının gençlere açık olduğunu söyler. Rahmi Usta ile seperat kararı, halkın devrimi kolay benimsemediği gibi konularda konuşurlar. Karısı Suat Derviş de oradadır.

Suat Derviş: 1903'te doğdu, 1972'de öldü. Gazeteci, yazar. Başta Fosforlu Cevriye olmak üzere çok sayıda roman yazdı. *Resimli Ay* ile birlikte sol çevrelere girdi. Tan gazetesinde kadın sorunlarını işledi. Sovyetler Birliği'ne yaptığı gezi sonrası kızıl komünist olarak damgalanmasına yol açtı, gazeteden ayrılmak zorunda kaldı. Üçüncü evliliğini Reşat Fuat ile yaptı. Birlikte, Parti'nin isteği doğrultusunda Yeni Edebiyat Dergisini çıkardılar (1940-1941). "Niçin Sovyetler Birliğinin Dostuyum?" adlı yazının 1944'te yayımlanmasından sonra gazeteci kimliği ile hiçbir yerde iş bulamayan Suat Derviş, takma adla yazılar yazmaya başladı. Aynı yıl TKP Soruşturmaları ve tutuklamaları çerçevesinde eşi Reşat Fuat ile birlikte tutuklandı. Sorgu sırasında

çocuğunu düşüren yazar, Reşat Fuat'ı sakladığı ve yasadışı TKP'ye katıldığı gerekçesiyle yargılandı, 8 ay tutuklu kaldı (.tr.wikipedia.org/wiki/Suat_Derviş, Erişim: 24.06.2015)

Mihri Mihri Belli:1915'te doğdu. Marksist düşünce ile 1936'de iktisat okumaya gittiği Amerika'da tanıştı. 1940'ta Türkiye'ye döndü, TKP saflarında faaliyet göstermeye başladı. 1942'de Merkez komite üyeliğine getirildi. 1943-44 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde asistanlık yaptı. İleri Gençler Birliği kurucularından oldu, tutuklandı, iki yıl hapis ve sürgü cezası aldı. Yunan iç savaşına gerilla olarak 1947'de katıldı.1950'de Türkiye'de tutuklandı, 1951 TKP Tevkifatında tekrar tutuklandı, 7 yıla mahkûm oldu. 27 Mayıs 1960'tan sonra legal konuşma ve yazma imkânı buldu, Türk solu, Aydınlık Sosyalist Dergi organlarının yayınlanmasına yardımcı oldu. 12 Mart 1971'de yurtdışına kaçtı. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün konuğu oldu. 1974 Affından sonra 1975'te Türkiye Emekçi Partisi'ni kurdu.12 Eylül 1980'densonra yurtdışına çıktı, İsveç'e geçti. 1992'de Türkiye'ye döndü. Kürt hareketiyle ilgilendi. 2004'te Fransa'ya yerleşti (Karaca, 2006: 136). 2011'de İstanbul'da öldü (/tr.wikipedia.org/wiki/Mihri_Belli; (Erişim: 23.06.2015).

Romanda Halil, Mihri Belli ile buluşur, konuşurlar.

Laz İsmail: Genellikle olumsuz olarak anlatılan bir kişidir. Aygıtın yerini bile söylemeden yurtdışına kaçtığı söylenir. Türkiye adına Komünternde yalnızca o kalmıştır. "Ne düzenci heriftir bu? (s. 444)."

Zeki Baştımar (Yakup Demir): 1908'de doğdu. Trabzon Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra KUTV'a gitti, Parti üyesi olarak yurda döndü, Nâzım Hikmet'in yanında yer aldı. Grubun Komüntern tarafından onaylanmaması üzerine yeniden Merkezi TKP'ye katıldı. 1932'de 3. Kongre'de Merkez Komite'ye seçildi. 1940'ların başında Başbakanlık Denetleme Kurulu Kitaplığı'nda memur olarak çalışırken Rus Klasiklerini çevirdi. 1940-46 yılları arasında **Yeni Edebiyat, Adımlar, Söz** dergilerinde yazılar yazdı. 1944'te tutuklandı, beraat etti (Karaca, 2006: 269).

2.5.6.2.2. İkici Dereceden Kurmaca Kişiler

Bu kategoride, çeşitli kesimlerden, çok sayıda kişi vardır. Bu kişileri ayrıca kadın ve erkek olarak ikiye ayırmak gerektiği kanısındayız. Çünkü özellikle kadınlar romanda, dönemin koşulları ile de bağlantılı olarak, daha çok cinsel rolleriyle yer almaktadır.

2.5.6.2.2.1.Sol Çevreye Mensup Kişiler

Bu kategoride başta Turgut ve Halil'in arkadaşları olmak üzere Parti'yi arayan komünist gençler, Partililer, Ortaköylü, Kasımpaşalı tütüncüler ve diğer sol çevreden insanlar yer alır.

Kemal: Partiyi arayan gençlerdendir. Hukukta okumaktadır. TKP ile ilişki kurmaya çalışan gençlerin Rahmi Usta ile ilişki kurmasını sağlayan kişidir. Bu çerçevede aracı olma görevini yerine getirir. Ağbisinden gelen para ile geçinir.

Ohannes: Turgut ile Halil'in dava arkadaşıdır. Ermenidir. Tatlı sevdiği için Nihat ona Tatlı Ermeni demektedir. Notları pekiyidir. İyi bir doktor olacağına inanılmaktadır. Ermeni olduğu için poliste herkesten fazla dayak yemiştir.

Nihat: Turgut le Halil'in dava arkadaşlarıdır. Babaya inat okumaktadır. Babası, Samsun'da, çiftliğin başına geçmesini istediği için para yollamamaktadır. O da medrese köşelerinde ablasının, eniştesinin verdikleriyle felsefe öğrenimi yapmaktadır. Grup yayına geçme kararı alınca babasına daktilo aldırır. "Tez" yazma yalanını söylemiştir. Ameliyat olan baba, yumuşayıp, para da göndermeye başlamıştır. Turgut ile Parti arasında bağlantıyı o sağlar.

Hasan: Partiyi arayan gençler içinde tek işçi odur. Kasımpaşalı tütün işçilerindendir, şimdi mobilyacıda çalışmaktadır. Babası veremden ölmüştür. Az konuşan, içine kapalı, gözlerinin içi gülen bir çocuktur. İşçi diye Rahmi Usta ile konuşmaya onun da gitmesi uygun görülmüştür. Rahmi Usta onunla ilgilenir. Karakin Usta'nın yanında, Dolapdere'de çalıştığını öğrenir. Aslında ailece tütün işçisidirler. Kasımpaşa'dadırlar. Ortaköylülerin hepsini tanımaktadır. Emnoş Hasanlardandırlar.

Hasan, tanınmış eski komünistleri Rahmi Usta'ya sayar. Naim'i Turgut ile Halil'in evine saklamaları için Hasan getirir.

Refik: Turgut'un arkadaşlarındandır. Refik, ikici dereceden kişilerden olmakla birlikte romanda önemli figürlerden birisidir. Başta Turgut olmak üzere arayış içindeki gençlere haber taşıyan, olayların arkasında yatan gerçekleri, yukarıdaki adamları ve jigololuğunu yaptığı kadın aracılığıyla öğrenen bir figürdür. *Mavi Karanlık* romanındaki Haberci figürünün rolünü üstlenmiştir. Olay örgüsünde, olaylar arasındaki bilgi ve kurgu boşluklarını doldurması bakımından önemli bir işlevi yerine getirir. Romanın hemen başında Nazım Hikmet'in yayımlanmamış gizli ve yasak şiirlerini Turgut'a getirdiğini okuruz. Kendisi de ozan olmak istemektedir. Babıâli dedikodularını bilir, meyhaneleri dolaşır. *Yeni Edebiyat* çıkarken çevrelerindedir. Doktor Hikmet'in yanında bulunmuş, Hasan Ali'leri, Vasıf'ları tanımış birisidir. Ankara'ya yerleşir. İstanbul'dan bıkmıştır. Ankara'da *Sabah Postası*'nda çalışacaktır. Parasızlıktan yakınır, Ankara'ya da onun için gitmiştir.

Refik, Halil'in öldürüldüğünü, Turgut'u Zübeyde Hanım'ın bıraktırdığını, Sitare'nin ölümünde kaza süsü verildiğinin ortaya çıktığını, Sahir Hoca'yı ele veren kişinin Kürt Veysel olduğunu haber verir. Kendisinin de dışişlerinden kimilerinin gizli döviz işlerini Servet Bey ile birlikte hallettiğini söyler.

Naim: Naim, Turgut le Halil'in birlikte oturduğu eve asker kaçağı olarak Hasan tarafından getirilen gençtir. Askere dönmeyecektir, çalışmak zorundadır; kaçak yaşayacaktır. Ortaköylü ve Kasımpaşalı tütüncüleri tanır. Süheyla ona çorba yapar. Daha sonra Süheyla'nın kocası öldüğünde, Çanakkale'de barınamayan Süheyla'ya yardım edip onun şarkıcı olmasını sağlayacak olan kişidir.

Mazlum: Halil'in Ankara'da birlikte tutuklandıkları arkadaşıdır. Halil'e, Parti'yi aramaktan vazgeçmelerini söyler. Yurt savaşına hazırlanmak gerekmektedir. Almanların ülkeye saldırma tehlikesi vardır.

Sebati: Sivas'tandır. Ruşen Zeki çevresindendir. Sevilip güvenilen birisidir. İstanbul il sekreteridir. Rahmi Usta ile buluşup Reşat'a giderler. Gençlik kesiminden gelişmelerden umutludur. İşçileri toparlamaya çalışmaktadırlar. Gençlerle ilişki kurmuştur. Halil'i gözü tutmamıştır yalnızca.

Bekir: Ortaköy ve Kasımpaşa işçileri arasında saygın bir yeri olan kişidir ama ara sıra polisle ilişkisi olduğu da söylenmektedir. Rahmi Usta ona güven duymamaktadır. Sürgünden, dizgi-baskı için gelmiştir. Reşat'ın İstanbul'a geldiğini, Şişli'de olduğunu, askere dönmeyeceğini Rahmi Usta'ya o haber verir. TKP harekete geçmektedir. "Hep böyle oturacak mıyız yoldaşım? (s. 338)."

Halik Akkanat: Kırşehir'de sürgündür. Turgut, ona mesaj götürür. Gelip İstanbul'dakileri derleyip toparlama görevi verilir.

Doktor Nurettin: Yazar, Kürt meselesi ile ilgili görüşleri Doktor Nurettin figürü ile Sahir Hoca'yı karşılaştırıp tartışarak ortaya koyar. Nurettin, zengin bir doktordur. Nedret Hanım, onun çocuklarına piyano dersi verir. Doktor, sözünü sakınmaz, patavatsız görünür ama Doğunun kültürü damıtmış, içten, babacan birisidir. Kürt haklarını savunur. Arapça, Farsça bilir. Kürt tarihi ve kendi ailesi ile ilgili olarak açıklamalarda bulunur. Türk aydınlarını uyur gezer olmakla eleştirir. "Bizim Kürtlükten gelme aydınlar da o uyurgezerlerin peşi sıra koşturup duran fino köpeğidir (s. 820)." Kendi yerini de Kürt olmak olarak niteler. Ona göre Dersim olaylarında Murat Irmağı haftalarca kırmızı akmıştır ama Sovyetler de bunu yapanlara arka durmuştur. Kendisinin aşiretten olduğunu, topraklarını savunduğunu söyler. En büyük zulmü de Kemalcilerden gördüklerini söyler.

Selahattin: Doktor Nurettin'in oğludur. Hukukta okumaktadır. Felsefe okumak asıl isteğidir. Görüşleri Sahir Hoca'ya yakındır. Babasının ulusalcı söylemlerine karşı çıkar. "Kürt doğdum diye, bütün suçu başkalarına yükleyip Kürt'ün soyguncusunu, ağasını, şıhını, derebeyini, aşiretçisini görmezden gelemem (s. 823)." Selahattin, bütün ileri dünyanın tek umudunun Sovyetler olduğu görüşündedir. Daha sonra polis tarafından gözaltına alınacaktır.

Selahattin'in karşısında, Doktor Nurettin'in yanında yer alır; ağalığı doğal olarak kabul etmiş, öyle yetişmiş saf bir Kürt olarak çizilen bir tiptir.

Lütfi: Turgut'a Refik'in içeri alındığını söyleyen kişi. Şeytansı gülümsemesi olan birisidir. Yıllardır hukuka kayıtlıdır. Halil, bir tür deli diye onu sevmez. Divanyolu'ndaki Adliye Kıraathanesi'nde günlük gazetelerden not alarak vakit geçiren biridir.Turgut, Doktor Hikmet dahil, eskilere atıp tuttuğunu söyler. Reşat'a da takmıştır en son. İçeri

alınma haberini verirken umursamaz görünmüştür. Askere gitmek istemez, çünkü çavuş çıkarmaktadırlar.

Muharrem: Turgut'a olup bitenlere ilişkin haber getirip götüren gazetecidir. Aynı zamanda polisin adamıdır.

Tiyatrocu Salih: Jülide'nin ayyaş sevgilisidir. Jülide'ye şiddet uygular. Bu yüzden Necla onu evden kovar.

Avukat Mecit: Turgut'un gazetedeki işini kaybettikten sonra yanında çalıştığı avukattır.

Tayyar: Dil-Tarihten öğrencidir. Sevimli bir iyimserliği vardır. Dünyada her şey yolundadır ona göre. Ankara'da dergi çıkaracaklardır. Sahir Hoca'dan yazı ister.

Veysel: Kürttür. Kürtlük iddiası yoktur. Şoven olmadığını söyler. Sahir Hoca'nın, "Kürt'seniz Kürt'sünüz. İlle de Türk mü olacaktınız yani!(s. 613)" sözüne Kürtlük savları olmadığını söyler. Sahir'e göre Veysel, Kürt olduğunu söylemeye korkuyordur.

Fuat: Şairdir. Anadolu şiirleri yazar. "Köylümüzü, çevre dağları, suları, harmanı, öküzü, ormanı, ağacı söylüyordu özlemli övgülerle (s. 36)." Dili arıdır. İçtendir. Turgut, köylünün yoksulluktan geberirken onun doğanın güzelliğinden bahsetmesini eleştirir . Aslında Fuat, bu eleştirinin yapılabilmesi için kurgulanmış bir tiptir. Atatürkçüdür. İnönü'yü, gericileri geri yerlerine yerleştirdi diye eleştirir.

Rasim Efendi: Nedret'in büyükbabasıdır. Yaşı seksenin üstündedir. Kadıköy'de, Nedret ile Sahir'in kaldıkları eski konağın sahibidir. Geçmişi iyi bilir. Eski yazıların okunmasında yardımcı olur. İttihat ve Terakki'nin Ermenileri Kürtlere kıydırdığını söyler. Ona göre, Kürt meselesi tehlikeli bir meseledir. Dergi çıkarmasına destek olmak üzere Sahir'e beş bin lira verir.

2.5.6.2.2.2. Güvenlik Güçleri

Bu kategoride MAH üyeleri ve polisler yer almaktadır. Romanda komünistleri izlemek, onlar hakkında bilgi toplayıp rapor yazmak, yakalamak, sorgulamak, yasadışı

olarak işkence etmek gibi faaliyetlerde bulunurlar. Ayrıca kurdukları şirketler aracılığıyla, devletin gücünü ve imkânlarını kullanarak, devlet eliyle büyütülen burjuvazi ile yakın ilişki içinde dışalım-dışsatım faaliyetlerinde bulunurlar. Rüşvet, yolsuzluk, suçu kapatma gibi suçları da çekinmeden işlerler.

Nazif: MAH üyesidir. Galip'i MAH'a öneren kişidir. Asıl adı Mahir'dir Birimin başındadır. Asker kökenlidir. Kurmay binbaşıdır. Galip, onu Almanya'dan tanır. Almancası çok iyidir. İngilizce de çalışır. Aynı zamanda Fehmi Bey'in paravan şirketlerinden birinin şemsiyesi altında kendi ithalat-ihracat işlerini yürüten bir şirket kurarlar. Önce Almanlara, Almanlar yenilince İngilizlere krom satıp dışarıdan elektrikli aletler, araba parçası gibi mallar getirip satarlar. Halil'e ağır işkence yapar, ölmesine neden olur.

Nuri: Nazif'in ileri yürütmesi için birime yerleştirdiği adamıdır.

Razi Bey: Galip'in çalıştığı bölümün başkanıdır. Örgütte çalışmaya Galip'in babasının yanında başlamıştır. Galip'in babasının Balkan uzmanı olduğunu söyler. Hüsrev Gerede ve Nazif Bey Galip'ten övgüyle söz etmiştir. Galip'in bir isteği olursa Nazif Bey ve kendisine başvurmasını söyler.

Harun Bey: Razi Bey ile birlikte MAH yöneticilerindendir. Kızıla çalan saçları, kolalı gömleği, çilleri vardır.

Ragıp: Razi Bey ile birlikte MAH yöneticilerindendir. Arapa benzer, özenli giyinmiştir. Devletin komünistlere karşı tutumunu belirleyenlerden birisidir. Türkiye'deki komünistleri tek tek tanımaktadır. Türkiye'nin savaş sonrası komünist bir partiye izin vermesi halinde hazırlıklı olunması gerektiğini düşünür. Mahya olayını da hapse girmemiş komünistlerin, Mihri Belli tayfasının yaptığını söyler. Ayakkabıcı Selahattin'in sıkıştırılmasıyla bu bilgi alınmıştır. Ragıp, Rahmi Usta hakkında da bilgi verir; onunla konuşur. Okuyucu da ilk kez bu kadar net bilgiyi onun ağzından öğrenmiş olur. Rahmi Usta TKP'nin önde gelenlerinden birisidir. Rahmi Usta'ya bir sürü belge gösterir ve bunların Moskova tarafından verildiğini söyler.

Hadi Bey: İzmirli işadamıdır. Galip, onu savaştan önceki yıllarda Almanya'dan tanımaktadır. Şimdilerde emlak işleriyle, kayınçosu Sermet Beyle birlikte maden işleriyle, krom işleriyle uğraştığını söyler, Galip'e iş önerisinde bulunur.

Wilhelm Hamburger: Alman gizli örgütünden. Gazeteci. Parkotel'de kalır. Tanıdığı çoktur. Birçok adamı vardır. Almanlara konulan ambargoyu delmek için çok para harcar. İran, Arap ondan sorulmaktadır. Abwehr'in adamıdır.

Leverkuhn: Abwehr'in başıdır.

Von Papen: Almanya'nın Türkiye büyükelçisidir.de Amerikalı gazeteci Theodor Morde ile gizlice buluşmuştur. Hitlersiz bir Almanya ile yapılacak barış koşullarını konuşmuşlardır.

Sait Tarkan: İstanbul Güvenlik'in başındaki yöneticidir. Galip'in arkadaşıdır. Komünist gençleri izleyip tutuklayan, sorgulayıp işkence eden kişidir. Aynı zamanda rüşvet, haraç alan birisidir. Arkadaşları Mithat'ın Sitare'yi öldürmesi üzerine olayı örtbas edip karşılığında Mithat'tan daire isteyen adamdır.

Şahap Bey: Galip'in Gizli Güvenlik'te görev almasını teklif eden kişidir. İstanbul'un düşkün bir paşa ailesindendir. Akşamcı bir kâtip görünümündedir. MAH'ın adamı olacağı kimsenin aklına gelmeyecek birisidir.

2.5.6.2.2.3. Asker, Bürokrat, Tüccar Kişiler

Bu kategoride antikomünist yanı vurgulanan kişiler yer almaktadır.

Mithat Duran: Galip'in liseden okul arkadaşadır. Ali Rıfkı'nın karısı Pakize ile evlenir. Çok zengin olur. Çapkındır, cinsel yönden tatmin edilmemiş bir açlığı vardır. Kentte, kaçamakları ünlüdür. Karısı Pakize, onu eski kuması Esma'nın üstünde yakalar. Problemi Galip çözer. Esma, Mithat'ın işlerinin dönmesinde gerekli birisidir ve Pakize'nin çocuğu Tahir de onun adına kayıtlıdır. Galip, mecbur kalmıştır.

Galip'in bir görevi de Mithat'ı eğlendirmektir. Mithat, bir Şevrole araba almıştır. Onunla Boğaz'da eğlencelere dalmıştır. Süheyla'ya gülünç olacak derecede âşık olur. Galip, onun tutumunu gençliğini yaşamamışlık, sonradan görmelik olarak yorumlar. Geçen yıl da Nahide adlı bir randevu evi kadınıyla benzer bir ilişki yaşamıştır. Sait, kadını Ankara'ya sepetleyerek Mithat'ı kurtarmıştır. Galip, Mithat'a iğrenerek bakar. Mithat, Sitare'ye (Süheyla) ev açar, onu parlatmaya çalışır. Bir yandan da bütün parasına el koymaktadır. Sitare, Turgut'u sevmektedir. Önemli bir düğünde Mithat'ın şarkı söyleme isteğini reddedip hakaret edince Mithat tarafından araba ile ezilerek öldürülür. Sait tarafından olaya kaza süsü verilip üstü kapatılır.

Doçent Mansur Reşit: Galip'in en yakın arkadaşıdır. Edebiyat Fakültesinde felsefecidir. Profesörlüğünü beklemektedir. Nazi yanlısıdır. Almanlarla yakın ilişki içindedir. Galip, sık sık onun okuldaki odasına gelerek Necla ile görüşme fırsatı bulur.

Remzi Bey: Turgut ile Sahir Bey'in gazete patronu. Güvenilmez biri olarak nitelenir. Gazetenin dönmesini sağlamaya çalışan bir patrondur.

Salim Birbaş: Galip, onu dedesi Yumnullah'a benzetir, o nedenle de yakınlık duyar. Sık sık Tatar atasözleri söyler. "Bir dost az, bir düşman kop," "Boş torbaman at tutulmaz." Galip'e, "Sen işine bakacaksın Galip'ciğim. Dost düşman ayrımını işin yapar. Senin vakit yitirmene gerek yok." demiştir. "Her kalpaklığa baba denilmez." Salim Bey önce dinleyen sonra konuşan birisidir. Mannikyan'ın adamıdır. Banka kurmayı hayal eder ve kurar. Galip'e de iş teklif eder.

Hamdi Hoca: Askeri okullarda tarih öğretmenliği yapmış Rumelili bir subay eskisidir. Bir sürü general olmuş öğrencisi vardır. Poliste yakınları vardır. Damadının İstanbul örgütünün başına getirilmesi beklenmektedir (s. 97). Konuşmalarına Rumeli şivesiyle "Abe" diye başlar. Şık giyimli yaşlı bir Balkan kabadayısı görünümündedir.

Hüsnümelek Bey: Eşref Bey'in eniştesidir. Emekli Binbaşıdır. Erkilet Paşa ile, Almanlarla içli dışlı; Azebaycanlı Musavatçılarla da yakın siyasal ilişkiler içindedir. Bu yüzden erken emekli olmuştur. Eşref Bey, "Bu aptal Tatar bir kurnazlık peşinde ya…" diye düşünür. Hüsnümelek Bey'in rolü, Anadolu dışındaki Türklerin İkinci Dünya Savaşı'daki Alman yanlısı tutumlarının ve nedenlerini sergilemektir. Galip'i destekler, ona muhtemelen Almanlardan aldığı çok miktarda para verir.

Veysi Kurtdoğan: Emekli general. Orduyla övünür. Eşref Bey onunla alay eder. Galip Bey'e ait karşı çıktığı fikirleri yinelemiştir. Kafkasya'da Ruslara değil soğuğa yenilmişizdir. Nebile'nin etkisidir; çünkü Galip, Nebile'nin arzusun yaşlı olmasına aldırış etmeksizin yerine getirmiştir. Galip açısından elde tutulması gerekli bir generaldir. Nebile de en iyi aracıdır.

Yetvart Mannikyan: Sarayın mücevher işlerini yapan varlıklı bir Ermeni ailedendir. Galip, babadan kalma eski bir duvar saatini ona Almanya'ya gizlice götürmüştür. Saat, Abdülhamit için İsviçre'de özel olarak yaptırılmıştır. Berlin'deki elçiliğin, kurmay subayların, gizli servisteki sivillerin güvenlerini kazanmıştır. Komünistliğe kalkışmış Türkleri de tanımıştır. Elçiliğe durumu yansıtmıştır. Asıl düşmanın Sovyet yanlılığı olduğunu göreve gelen kurmay subaylar bilmektedir. Alman iş çevreleriyle de ilişkiler, Naziler başa gelince gelişmiştir. Ermeniler, Türklere göre daha üstün ırktandılar; bunu için Mannikyan'dan yararlanırlar. Mannikyan, hep dinleyen birisidir.

Kevork: Mannikyan'ın akrabasıdır. Gizli döviz, altın kaçakçılığı gibi işler yapar.

Hadi Bey: Galip'in Kınalıada'da görüştüğü İzmirli işadamıdır. Bir zamanlar Almanya'da bulunmuş, Galip ona yardım etmiştir. Ada'da bir emlak bakmaktadırlar. Birlikte yemek yemeyi teklif eder, kendisinin konuğu olacaktır Galip Bey. Birlikte iş yapma önerisine kadar gelirler. Maden işi vardır. Sermet Bey'le birlikte yapıyorlardır. Galip o zaman ilgilenir.

Nevzat: Emekli Kurmay Yarbay Nevzat, yenilirse Almanya'ya yazık olacağını düşünür. Almanya koca bir uygar ülkedir. Sahir Bey'e karşı Hitler'i savunur. Ülkelerini yüceltmek istemişlerdir. Milyonlarca insanı kıymış oldukları söylendiğinde de, "Vatan için her şey yapılır Sahir Bey, " der (G2, s.232).Gerektiğinde milyonlar da öldürülecektir. Nevzat Bey, Dersim kıyımında öldürme görevine karşı çıkanlardan biri iken, bu yüzden de generallik düşleri yıkılmış birisidir.

Çarliston: Galip'in tanıdığı, her şeyi bilen casuslardan birisidir.

Fikri Bey: Zübeyde Hanımın kocasıdır. İnönü'nün soy yakınıdır. Alevi, Mason olduğu söylenir. Sayıştayda'dır. Zübeyde'nin kendisinden ayrılmasına yanaşmaz,

Turgut'u bir daha görmeyeceğine dair söz alıp Turgut'u Mukbil Bey aracılığı ile serbest bıraktırır, Malatya'ya yerleşirler.

2.5.6.2.2.4. Diğer Kişiler

Yüri: Halil ile buluşan, onu Sovyet elçiliğine götüren görevli.

Radiyef Yoldaş: Sovyet elçiliğinde Halil'e yardımcı olan görevlilerden biri.

Yoldaş Vasili: Sovyet elçiliğinde bir görevli**.**

Mustafa Bağirof: Halil ile Seher arasında iletişim kuran Sovyet elçiliği görevlilerinden bir Azeri.

Efe Selahattin: İzmirli ayakkabı ustasıdır. Poliste iyi sınav vermediği söylenir. Fazla kaçırdı mı parti yöneticilerine sövüp saymayı sever. Akşam oldu mu tezgahın başında rakı masası kurup işçilerle söyleşiye dalar, Nâzım'dan şiirleri okurlar. İşçi sınıfının partisinin sözü edilince içten bağlılık gösterir.

Lütfü Erişçi: Bir aydın olarak Doktor Hikmet'ten hoşlanmaz. Reşat'ı da sevmez. Hemen herkesi tanır. Halil'e Lütfi'yi Küllük'te Basri tanıtmıştır. Tatlı ve kavgacı bir kişilik olarak anlatılır.

2.5.6.2.2.5. İkinci Dereceden Kurmaca Kadın Kahramanlar

Romanda çok sayıda ikici dereceden kadın kahraman bulunmaktadır. Bu kadınlar genellikle bir erkeğin sevgilisi, metresi veya karısı olmak sıfatıyla, yani cinsel kimlikleriyle romanda yer alırlar.

Süheyla (Sitare): Romanda hikâyesi üzerinde en çok durulan ikinci dereceden kadın kahraman Süheyla'dır. Çünkü romanın asıl kahramanı Turgut'un ilişki kurduğu ve Turgut'a âşık olan bir kadındır. Turgut'un ilişki kurduğu ve Turgut'a âşık olan birinci dereceden kadın kahraman Necla'nın zıttı bir figür olarak romanda yer alır. Naif bir kişiliktir; doğal ve samimidir. Çanakkalelidir. Yoksul bir aileden gelmektedir. Kızlığını

kaybettiği için altmış yaşındaki Berber Şahin Efendi'ye varmıştır. Kocası, Süheyla'yı dövmektedir; evden çıkmasını yasaklamıştır. Süheyla, genç ve güzel bir kadındır. Beşiktaş'ta, Turgut ile Halil'in kaldığı eski konağın alt katında kalırlar. Romanın ana figürlerinden devrimci Seher'in yakın arkadaşıdır. Konakta Turgut ve Halil ile tanışırlar ve Turgut, onunla yatar. Yaşlı kocası ölünce Süheyla memleketine döner fakat oralarda barınamaz; İstanbul'a döner ve şarkıcı olur, Sitare adını alır. Bu arada Mithat ona tutulur ve ayrı bir ev açar. Mithat onun üzerinde baskı kurmuştur, parasını almaktadır. Seher, aslında Turgut'u sevmektedir; "Ağbi" diye hitap ettiği Turgut'un kendisini kurtarmasını istemektedir. Bir gün Süheyla, zengin bir düğünde şarkı söylemek istemeyip küfürlü konuşunca Mithat tarafından öldürülecek ve olayın üstü MAH'taki arkadaşları tarafından örtülecektir.

Seher: Süheyla'nın Çanakkale'den tanıdığı devrimci bir kızdır. Çapa'da okumaktadır. Süheyla tarafından Halil ve Turgut ile tanıştırılır. Seher, Nâzım Hikmet'in şiirlerini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle Nâzım Hikmet üzerinden çabucak dost olurlar ve Halil, ona âşık olur. Bundan sonra birlikte komünizm mücadelesi yürüteceklerdir. O da masım ve samimidir. Meleksi bir tiptir; anlayışlı, düşüneli, sevimli bir kadın olarak idealize edilir ancak kadın bilincine sahip değildir (Göbenli, 2005: 277). Halil'e bağımlıdır. Bu yanıyla Necla'dan farklıdır. Halil ile birlikte Sovyetlerden aldıkları telsizi korur. Halil ile birlikte ev tutarlar ancak MAH peşlerindedir. Ev basılır; Seher tutuklanır, işkence görür ama konuşmaz. Okuldan atılır, bir terzinin yanına girer. Halil işkencede ölür ancak Seher bunu bilmez, Halil'in döneceği günü bekler. Romanın sonunda Turgut ile Seher karşılaşır, konuşurlar; Turgut, onun aradığı kadın olduğunu düşünür. Yazar, okuyucusuna, Turgut ile Seher'in romanını yazmaları önerisinde bulunur. Türkali, *Kayıp Romanlar* kitabında Turgut ile Seher'in hikâyesini yazmak isteyen bir kahramanı anlatır. Yazarın Seher'e karşı tutumu, destekleyici niteliktedir.

Jülide: Necla'nın okuldan arkadaşıdır. Naif bir tarafı vardır. Zeki değildir. Güçsüzdür. Bu açıdan Necla'nın eleştirisine uğrar. Tiyatrocu Salih ile sevgilidir. Salih'ten şiddet görmekle birlikte onu terk edememektedir. Yazar, Jülide ile Salih'in ilişkisi üzerinden kadın erkek ilişkilerini sorgulamaktadır. Jülide, bu ilişkide sadece cinsel bir objedir (Göbenli, 2005: 279). Necla, Jülide'ye cinsel bir yakınlık duymaktadır. Bir

süre sonra bu ilgisini ifade eder. İlgi görmez ancak Salih, Jülide'yi aldatınca Jülide, Necla'ya olumlu cevap verir, erkek bağımlılığından kurtulmuş olur.

Nebile Hanım: Kurtdoğan Paşa'nın karısıdır. Her söze gülen bir kadındır. Galip onunla yatar, Kurtdoğan Paşaya yakın olmak için. Nebile Hanım, Ankara'da güzellik enstitüsü açar ve günün önemli kadınlarından birisi olmayı başarır. Salonu, Terzi Nezahat'ın da desteğiyle yabancı ileri gelenlerin eşlerinin uğrak yeri olur. Bu, aynı zamanda hükümette etkinlik anlamına gelmektedir.

Fraulein Ute: Alman Güvenlik Bakanlığı'nda çalışan bir kadındır. Galip'in tanıdığıdır. Son zamanlarda Galip'in karşısına çıkar, sevişirler. Kimsenin bilmesini istemez ama Sait'in sözlerinden Türk Güvenlik Güçlerinin onu takip ettiği anlaşılır.

Fehmi Bey: Fehmi Bey, Ankara'nın Cumhuriyet varsıllarından biri olarak tanıtılır. Köy bakkallığından zengin olmuştur. Devlet Güvenlik Örgütü'ndeki adamların onun bürolarında gizli işlerini yürüttüğü bilinir. Makinelerden yedek parçalara kadar dışalımla getirdiği malları istediği fiyata el altından satabilmek için çeşitli karaborsa oyunları onun yönetiminde oynanır. Varlık Vergisi ile ipler iyice onun eline geçmiş, zengin olmuştur.

Terzi Nezahat: Eşref Bey'in sevgilisidir. Eşref Bey, sık sık Ankara'da onun yanına gider. Nezahat, üst düzey yöneticilerin eşlerine hizmet ettiği için çevresi geniş birisidir.

Müjgan: Refik'in Ankara'da jigololuk yaptığı, altmış yaşlarındaki kadındır. Eli açıktır. Ankara'da geniş çevresi vardır. Tanımadığı yoktur. Terzi Nezahat'in de yakın arkadaşıdır. Oğlu Servet Bey dışişlerinde çalışır ve Galip'in de arkadaşıdır.

Nedret: Sahir Hoca'nın karısıdır. Eğitimli, hünerli, anlayışlı, iyiliksever bir kadındır. Anne olarak da eş olarak da idealize edilmiştir. Piyano hocalığı yaparken kocası gibi Marksizme ilgi duyar ve onunla birlikte Rahmi Usta'nın getirdiği sandıktaki yazıları okur, eşiyle tartışır. Bu yönleriyle Turgut'u kendisine âşık eder. Turgut'un ablasının tedavisinde ona yardımcı olur. O da meleksi bir kadın olarak anlatılır (Göbenli, 2005: 278).

Fehime: Rahmi Usta'nın dindar karısıdır. Halktan biridir, bilgisizdir; batıl inançlarının esiridir. Memesinde tümör vardır, kanserdir, bir memesinin alınması gerekmektedir; inançları nedeniyle tıbbi kanser tedavisini reddeder. Üfürükçülerden medet umar. Kocasını dini duyguları yok diye terk eder.

Mediha: Turgut'un ablasıdır. Kocasından ayrılınca Turgut'un yanına İstanbul'a gelir. Yanında kızı Serpil de vardır. Mediha'nın psikolojik sorunları vardır. Nedret'in tanıdıkları aracılığıyla tedavi görür. Halil'e âşıktır; onu kızı Serpil'in babası olarak görür. Dindardır. Turgut'a dini telkinlerde bulunur.

Ebe Hanım: Turgut'un ablasıyla oturduğu yeni evde komşusudur. Mediha'ya dini telkinlerde bulunur, onunla ilgilenir. Oğlu Şahap'ın Mediha ile yakınlık kurmasını sağlar. Ayrıca kızının da Turgut'a âşık olduğunu söyler, evlenmelerini ister.

Zübeyde: Turgut'un Ankara'da tanışıp sevişmeye başladığı elli yaşına merdiven dayamış bir kadındır. Sayıştay'da üst düzeyde bir bürokratın eşidir. Turgut'un Ankara'ya yerleşmesini ister. Ona *Ulus, Ülkü* gibi yayın organlarında iş verdirecektir. Turgut'un başında belalar dolandığını öğrenmiştir. Halk Partisi'nin kadınları arasındadır. Varlık Vergisi'ni savunur. Hükümet ülkeyi savaşa sokmamış olmasını önemli bulur. Bir iki Ermeni'nin, Yahudi'nin canı yandı diye tasalanmamak gerektiğine inanır. Turgut'u ayda bir olsun Ankara'ya çağırır. Güç durumda kalınca aramasını söyler. Refik, onun kocasından ayrılmak istediğini ama kocasının razı olmadığını anlatır sonra. Romanın sonunda Zübeyde, Sait Tarkan'ın karşısına çıkıp Turgut'un sevgilisi olduğunu söyleyecek, kocası aracılığı ile Mukbil Akman'dan mektup getirerek Turgut'un serbest bırakılmasını sağlayacaktır. Kocasına Turgut'u görmeyeceğine dair söz verecek, birlikte Malatya'ya yerleşeceklerdir.

Lüsyen: Halil'in muhallebicide tanıştığı bir kızdır. Terzidir. Bir karşılık beklemeksizin Halil ile sevişir. Varlık Vergisi yüzünden başkasının yanında çalıştığını anlatır. Sevişmezse duramadığını, başının ağrıdığını söyleyen bir kadındır. Lüsyen'in asıl hikâye ile ilgisi yoktur. Halil, Seher'i sevdiği için onunla ilişkisini sürdürmez; bu yönüyle Turgut'tan farklıdır. Lüsyen'in romandaki rolü, kanımızca bunu sergilemektir.

Şerife Hanım: Hüsnümelek'in karısıdır. Bütün mirasını Necla'ya bırakmak ister. Necla'nın Galip ile evlenmesini ister.

Pakize: Ali Rıfkı'nın karısıdır. Kocası ölüm döşeğinde iken kâtibi Mithat'la yemediği nane kalmadığı söylenmektedir. Koca öldükten sonra, Mithat ile evlenecekleri söylenir ve evlenirler. Ancak Mithat'ın Sitare ile ilişkiye girmiş, ona ev açmıştır. Pakize, bu ilişkiyi bitirmeye çalışır, Sitare'yi tehdit eder.

Nebile Hanım: Kurtdoğan Paşa'nın karısıdır. Her söze gülen bir kadındır. Galip onunla yatar, Kurtdoğan Paşaya yakın olmak için. Nebile Hanım, Ankara'da güzellik enstitüsü açar ve günün önemli kadınlarından birisi olmayı başarır. Salonu, Terzi Nezahat'ın da desteğiyle yabancı ileri gelenlerin eşlerinin uğrak yeri olur. Bu, aynı zamanda hükümette etkinlik anlamına gelmektedir.

Ester: Necla'nın okuldan arkadaşıdır. Necla'nın gezisi sırasında İzmir'de rastlantı olarak tekrar karşısına çıkar, Necla'da lezbiyen ilişki çağrışımları yaratır.

Teyze: Halil'in Pendik'te zaman zaman yanına uğradığı teyzesidir.

Fraulein Ute: Alman Güvenlik Bakanlığı'nda çalışan bir kadındır. Galip'in tanıdığıdır. Son zamanlarda Galip'in karşısına çıkar, sevişirler. Kimsenin bilmesini istemez ama Sait'in sözlerinden Türk Güvenlik Güçlerinin onu takip ettiği anlaşılır.

2.5.6.3. Üçüncü Dereceden Kişiler

Bu kategoride gerçek ve kurmaca kişiler yer alır.

2.5.6.3.1. Üçünce Dereceden Gerçek Kişiler

Güven, politik bir roman olduğu için, 40'lı yıllarda devlet yönetiminde, askeriyede, siyasette, gazetecilikte, edebiyatta etkin olan çok sayıda kişi gerçek adıyla romanda yer almıştır. Ancak bu kişiler doğrudan romanda bir figür olarak yer almamışlar; yaptıkları işler, ileri sürdükleri fikirler, yazdıkları yazı ve şiirler, yaşadıkları olaylar nedeniyle diğer roman kahramanları tarafından dile getirilmişler, söz konusu ya da haber konusu edilmişler, sevgi ya da nefret nesnesi olmuşlardır.

Nazım Hikmet (1902-1963): TKP içinde şairliği ve popüler şiirlerinin öne çıkarılışıyla partili yaşamı gölgede kalmış bir şairdir. TKP üst yönetimine karşı muhalefet hareketi yüzünden Parti'den atılmıştır. 1922'de Moskova'da açılan Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesi'nin (KUTV) ilk öğrencilerinden oldu. Sovyetler Birliği'nde bulunduğu yıllarda şiirinin özünü ve biçimini değiştirmiştir. 1925'te TKP'nin Merkez Komite üyeliğine seçildi. Gıyabında 15 yıl kürek cezasına mahkûm edildi. 1928'de pasaportsuz olarak Laz İsmail ile birlikte girdiği Hopa'da tutuklandı. İstanbul'da **Yeni Ay** dergisinde yayımlanan şiirleriyle ünlendi, TKP içindeki muhalif faaliyetlerini sürdürdü. Merkez Komite üyelerinin atamayla değil seçimle getirilmesi gerektiğini savundu, ayrı bir örgütlenme içine girdi. Partiden atıldı. Şefik Hüsnü tarafından Troçkist-Polis muhalefeti olarak teşhir edildi. 1932'dedört yıl hapse mahkûm edildi,10. Yıl affından yararlandı. 1936'da Hikmet Kıvılcımlı ile birlikte tutuklandı. 1928'de Askeri Mahkeme tarafından askeri isyana tahrik ve teşvik suçlamasıyla 15 yıla mahkûm edildi. Donanma Davası sanıkları arasına katıldı, 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Çankırı ve Bursa cezaevlerinde yattı.1951'de Moskova'ya gitti. 1963'te Moskova'da öldü (Karaca, 2006, s. 137-139).

Romanın başından sonuna kadar Nâzım Hikmet'in şiirlerinden ve muhalefetinden söz edilir. Romanın şimdiki zamanında Nazım Hikmet, Bursa Hapishanesi'nde yatmakta, şiirleri gizlice elden ele dolaşmaktadır. Turgut ile Necla da onun şiirleri aracılığı ile yakınlaşmışlardır. Süheyla, onun şiirlerini Turgut'la Halil'in sakladığı yerde bulmuş, böylece Turgut'a ve Halil'e yaklaşmıştır. Seher, Nâzım'ın şiirlerini neredeyse ezbere bilir. Romanda Nâzım muhalefeti, Nâzım'ın TKP içindeki konumu, Donanma Davası, Bursa Hapishanesi'nde yatması söz konusu edilir.

Hikmet Kıvılcımlı: Vedat Türkali'nin 1958'de Sultanahmet Ceza ve Tutukevi'nde tanıştığı, Türkiye Komünist hareketinin kuram ve eylem adamıdır. Mesleği nedeniyle "Doktor" adıyla anılır. 1902'de Priştine'de doğmuştur. Balkan Savaşı'ndan sonra göç ettikleri Kuşadası'nda İlköğrenimini yapmıştır. 1919'da öğrenimini yarım bırakarak Kuvayi Milliye Hareketi'ne girmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İstanbul'a gelerek Vefa Lisesi'ne yazılmıştır. İstanbul Tıp Fakültesi'ne askeri öğrenci olarak girmiştir. Burada **Kurtuluş** ve **Aydınlık** dergileri aracılığı ile devrimci faaliyete atılmış, **Aydınlık**'ta takma adlarla yazmaya başlamıştır. 1925'te TKP'nin Akaretler'de toplanan

İkinci Kongresinde Merkez Komite üyeliğine seçilmiştir. 1925'te Seyh Sait ayaklanması nedeniyle çıkarılan Takriri-i Sükun yasasına dayanılarak İstiklal Mahkemesi'nce on yıl hapis cezasına çarptırıldı, askeri tıbbiyelilik hakkı elinden alındı. Ertesi yıl aftan yararlanarak tahliye oldu. 1927'de üç ay hapis cezasına mahkûm oldu. Tahliyesinden sonra Partiyi toparlayıp harekete geçiren Merkez Komite ve İcra Komitesi'nde görev aldı. Komüntern nezdinde TKP'yi temsil eden tek kişi ilan edildi. 1928'de **Kıvılcım** dergisini çıkardı. 1929'da Hüsamettin Özdoğru ve Laz İsmail ile birlikte İstanbul'da yakalandı. İşkencelere direnerek konuşmadı, Laz İsmail'in suç atımlarını yüzleşmede reddetti. Beş yıla yakın hapse mahkûm oldu. Elazığ cezaevinde kendisini Marksizm-Leninizm'e verdi. **Yol** adını verdiği incelemeler kaleme aldı. 1933'te afla serbest kaldı. **Marksizm Bibliyoteği** yayınevini kurdu. Daha sonra **Kıvılcım Kütüphanesi**'ni açtı. 1934-1938 yılları arasında gözaltılar, tutuklamalar yaşadı. 1938 'de Yavuz zırhlısında bazı erbaşların dolaplarında kitaplarının bulunması üzerine Erkin gemisinin güvertesinde kurulan askeri mahkemece on beş yıl ağır cezaya çarptırıldı. Nâzım Hikmet ve Kemal Tahir ile birlikte Çankırı, Amasya ve 1942'den sonra Kırşehir cezaevlerinde yattı. 12 yıl sonra hapisten çıktı, **Tarih Tezi'**nde **Osmanlı toplum yapısı** ve **İslam tarihi** üzerinde yoğunlaştı. 1954'te Vatan Partisi'ni kurdu. 1957'de parti kapatılıp yöneticileri tutuklandı. Kıvılcımlı iki buçuk yıl hapis yattı, işkence gördü ve beraat etti. 27 Mayıs'ta Cemal Gürsel'i Vatan Partisi Başkanı sıfatıyla kutlaması, İkinci Kuvayi Milliyetçiliğimiz adıyla Mili Birlik Komitesi'ne açık mektup yazıp Anayasa Teklifi sunması sonraki yıllarda Türk solunun bazı kesimlerinde tepkilere yol açmıştır. 1965'te Tarihsel Maddecilik Yayınları'nı kurdu. Yıllardır üzerinde çalıştığı tarih tezini yayımladı. Türk solunun güncel sorunlarına eğilen çalışmalar yaptı. Türk ordusunun klasik Marksist tanımına uymayan yapılanışıyla işçi sınıfına ve politikasına demokratik bir yol açabileceği umudunu beslediği bir anlayışa yöneldi. 12 Mart Muhtırası'ndan sonra aranmaya başlandı. Yurtdışına çıktı. Yurt dışında örgütlenen TKP'nin başındaki Laz İsmail ve Zeki Baştımar'ın "Yıllar önce TKP'den atıldı" iddiaları üzerine Bulgaristan ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nden kovuldu, Yugoslavya'ya sığındı. Türkiye'de kaçak olarak yaşamaya başladığı Nisan 1971'den itibaren tuttuğu günlüklerinde 1926-1950 arasındaki TKP ve kişileri hakkında bilinmeyenleri anı biçiminde yazdı. 11 Ekim 1971'de öldü (Karaca, 2006: 66-92).

Hikmet Kıvılcımlı, romanda Kırşehir'de hapis yatmaktadır. Turgut, Kırşehir'e gidince onun burada olduğunu söyler. Kıvılcımlı'nın birçok düşüncesi romanda ifade edilmiştir. Sahir Hoca, Rahmi Usta'nın getirdiği sandıkta onun fikirlerini okur ve onunla tanışmak ister.

Dede Ahmet (Fırıncı): Moskova KUTV'da öğrenim gördü. TKP'nin 1932'de Haliç'teki kongresinde Merkez Komite üyesi oldu. Tutuklandı, dört yıl hapse mahkûm oldu, OnuncuYıl affında çıktı. 1944 Davasında yakalanarak Ankara'ya götürüldü. Türkali, 1951Tevkifatı'na kadar TKP'de onunla ilişkide oldu (Karaca, 2006, s. 48). Romanda Rahmi Usta ile ilişkili olarak geçer.

Tornacı Emin: Frezeci ve tornacı olduğu için bu unvanla anılmaktadır. 1920'li yıllarda KUTV'da okuması için Sovyetler Birliği'ne gönderilmiştir. Dönüşte TKP'nin aktif militanlarından birisi olmuştur. 1932'de yedi yıl hapse mahkûm edilmiş, Onuncu Yıl affında çıkmıştır. *Güven* romanında Mihri Belli'nin görüşmeye gönderdiği kişidir (Karaca, 2006: 6) Emin**,** Reşat'ı sevmez. Bekir'in kaçıp İstanbul'a gelmesinden işkillendiğini Rahmi Usta'ya söyler. Bekir, Ortaköy'de, Kasımpaşa'da dolaşıp durmaktadır ve bu, polisin dikkatini çekmekten başka işe yaramayacaktır ona göre.

Hasan Basri Alp: Vedat Türkali *Güven* romanını *"27 Ocak 1945'te Sansaryanhan'da Güvenlik'teki soruşturması sırasında yaşamını onurlu biçimde yitiren gerçek insan, yiğit devrimci Hasan Basri Alp'in yüce anısına."* Diyerek ona ithaf etmiştir. Sivas Erkek Lisesi'nde Ruşen Zeki ile tanıştı, devrimci düşünceyi benimsedi. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde okurken Vedat Türkali ile tanıştır. Ankara'da **Haber** gazetesi muhabirliğini yaptı. **Yürüyüş** dergisinde şiir ve eleştiri yazıları yazdı. İstanbul'a gelince1943'te Reşat Fuat'ın TKP'yi tekrar faaliyete geçirmesi üzerine anti-faşist mücadele içinde yer aldı. Vedat Türkali ve arkadaşlarının oluşturduğu devrimci grupla ilişkileri yürüttü. 1944 Tevkifatında kaçağa düştü, yoğun olarak arandı. 20 Ocak 1945'te yakalanmış, 23 Ocak'ta Sansaryan Han'da en üst kattaki Birinci Şube'nin penceresinden atılır, ancak eşine pencereden atlayarak öldüğü söylenir (Karaca, 2006: 84)**.** Romanda Hasan Basri, Halil'in arkadaşı olarak yer alır. Halil ile arkadaş olur, iyi anlaşırlar. Mazlum hakkında kötü bir şey duymadığını söyler. Mihri Belli ile Halil'i tanıştıracağını söyler. Ölümünden söz edilir.

Hayk Açıkgöz: 1918'de Samsun'da doğdu. Doktordur. 1944 Tevkifatında altı ay hapse mahkûm oldu. *Güven* romanında TKP'yi arayan gençlerden biridir. Hasan Basri alp kanalıyla TKP'yi bulup ilişkiye geçerler ve kendi gruplarını dağıtarak teker teker partiye girerler. Vedat Türkali'yi doğrudan TKP'ye sokan kişidir. Sonradan TKP Merkez Komite üyelerinden biri oldu, Zeki Baştımar ve İ. Bilen ile çatışmalı bir parti yöneticiliği yürüttü (Karaca, 2006: 86). Romanda Ohannes olarak karşımıza çıkar.

Zeki Baştımar (1905-1973): Trabzon Öğretmen Okulu'nda iken Sovyetler Birliği'ne gitti, Moskova Üniversitesi'nde okudu. Yurda dönünce Başbakanlık kitaplığına tercüman olarak atandı. Çeviriler yaptı. 1951 Tevkifatı'nda on yıl hapis, altı yıldan fazla Amasya'da nezaret cezası aldı. Yurt dışına kaçarak TKP genel sekreteri oldu. 1958'de Doğu Almanya'da Bizim Radyo'yu kurdu[118]. Romanda Emin Usta, Zeki'nin polisle anlaştığını, Başbakanlık Kitaplığı'na öyle atandığına inanmaktadır. Rahmi Usta ise desantralizasyon döneminde CHP müfettişleriyle konuştuğunu düşünmektedir.

Şükrü Saraçoğlu (1886-1953) : 1942- 1946 yılları arasında Türkiye Başbakanı'dır. İsmet İnönü ile birlikte II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'yi savaşın dışında tutan politikalara yön vermiştir [119] Romanda Şükrü Saraçoğlu, antikomünist tutumuyla ve Turancıları desteklemesiyle anılır. TKP onunla mücadele etmek için toparlanır. Süleymaniye camisine SARAÇOĞLU FAŞİSTTİR afişinin asılma girişimi komünistlerin üzerine gidilmesine, toparlanıp sorgulanmalarına ve Halil'in ölümüne yol açar.

Menemencioğlu (1893-1958): Haziran 1942- Ağustos 1944 döneminde Türkiye Dışişleri Bakanıdır. Bakanlığı döneminde Nazi Almanya'sının kollanmasına ve Türkiye'ye saldırmasının önlenmesine dayalı dış politika ile özdeşleşmiştir.[120] Romanda da bu yönüyle anılır.

Yunus Nadi: Cumhuriyet gazetesinin kurucusudur. II. Dünya Savaşı yılarında Alman yanlısı yayınlar yaptı. Yunus Nazi lakabı takıldı. Romanda Cumhuriyet gazetesinden ve Yunus Nadi'den nefretle söz edilir.

---

[118] wikipedia.org/wiki/Zeki_Baştımar, (Erişim: 08. 07. 2015)
[119] wikipedia.org/wiki/Şükrü_Saracoğlu, (Erişim: 08. 07. 2015).
[120] wikipedia.org/wiki/Numan_Menemencioğlu, (Erişim: 08. 07. 2015)

Nadir Nadi: yunus Nadi'nin oğludur. 1945'te babası ölünce onun yerine geçer.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Romanda, İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümünde takdir edilen tek sim olarak geçer. Turgut, tezini ondan alır.

Nihal Atsız: Başbakana yazdığı açık mektupla romanda yer alır. Sadrettin Celal, Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali ve Ahmet Cevat Emre'yi devlete sızmış komünistler olarak duyurur. Mili Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in istifasını ister.

Lütfi Erişçi: Türkiye'de İşçi Sınıfı'nın Tarihi kitabının yazarıdır. Nadir Nadi'nin 12 Ocak yazısında asıl tehlikenin komünizm olduğunu yazdığını söyler.

Peyami Safa, Ahmet Kudsi, Falih Rıfkı, Bedreddin Bey, Nurullah Ataç adları geçen edebiyatçılardır. **Cami Baykurt, Ali Fuat Başgil** gibi düşünce ve hukuk adamlarının adları da geçer.

Hitler, Stalin, Roosevelt, Churchill, Lenin, Troçki, Von Papen adları da en çok geçen devlet ve siyaset adamlarıdır.

2.5.6.3.2. Üçüncü Dereceden Kurmaca Kişiler

Tütüncü Ali Rıfkı: Eşref Bey'in ortağıdır. Necla, ondan 'pis herif' diye söz eder. Necla'nın Turgut ile ayrıldığı gecenin sabahında ölüm haberi gelir. Arkasından miras kavgalarının başlayacağı düşünülür. Arkasında iki dul bırakmıştır.

İzzet Bey: Necla'nın cinsel doyumu öğrendiği orta yaşlı bir hovardadır. Necla onun içkici, palavracı, bomboş bir adam olarak anlatacaktır sonradan. Bebek Koyu'nda, kotrada buluşurlar. Bir yıl sonra ayrılırlar. Adam başka bir kadınla sevişirken kalp krizinden ölür.

Berber Şahin Efendi: Süheyla'nın altmış yaşlarındaki kocası. Süheyla'yı döver. Evden çıkmasını yasaklamıştır. Süheyla, ona, kızlığını kaybettiği için varmıştır.

Nesibe Teyze: Süheyla'nın komşusudur. Dedikoducu bir kadındır. Berber Şahin'de iş olmadığını anlatır. Öyle olunca tazecik Süheyla, sağda solda otlamanın

yolarını arar. Teyze'nin korkusu, oğlu Rüstem'in Süheyla'ya kapılmasıdır. O yüzden Süheyla'yı başkalarına yamamaya çalışmaktadır. Turgut ve Halil'in kaldığı evin altında oturur. Süheyla onun büyücü olduğundan kuşkulanır. Oğluna göz açtırmaz.

Kemal Urgancı: Melda'nın ayrıldığı kocasıdır. Tefecidir. Babadan kalma bir iki bağı işletip parasını Turgut'a yollar.

İclal Hanım: Mükerrem Hanım'ın alt kat komşusu, bezik arkadaşıdır.

Sadi: Necla'nın fakülteden bir arkadaşıdır. Turgut, Necla'nın Sadi ile ilişki kurduğunu düşünür, kıskanır. Turgut, fakültede gördüğü Sadi için "bobstil" nitelemesi de yapar.

Zehra: Necla'nın bir liseden arkadaşıdır. Lezbiyendir.

Erkek Binnaz: Necla'nın Notre Dame de Siyon'dan bir süre birlikte olduğu lezbiyen okul arkadaşıdır.

Ayakkabıcı Faruk: Partiyi arayan gençlerden, okumaktan başka bir şey yapmadıkları için ayağını kesen bir işçidir.

Fehmi Bey: Fehmi Bey, Ankara'nın Cumhuriyet varsıllarından biri olarak tanıtılır. Köy bakkallığından zengin olmuştur. Devlet Güvenlik Örgütü'ndeki adamların onun bürolarında gizli işlerini yürüttüğü bilinir. Makinelerden yedek parçalara kadar dışalımla getirdiği malları istediği fiyata el altından satabilmek için çeşitli karaborsa oyunları onun yönetiminde oynanır. Varlık Vergisi ile ipler iyice onun eline geçmiş, zengin olmuştur.

Lütfi: Yıllardır hukuka kayıtlı bir öğrencidir. Divanyolu'ndaki Adliye Kıraathanesi'nde günlük gazetelerden not alarak vakit geçirten biridir. Halil ondan hoşlanmaz. Şeytansı gülümsemesi olan birisidir. Turgut'a Refik'in içeri alındığını söyleyen kişidir. Yeni Edebiyat'taki yazılar nedeniyle… Yıllardır hukuka kayıtlıdır. Halil, bir tür deli diye onu sevmez. Turgut, Doktor Hikmet dahil, eskilere atıp tuttuğunu söyler. Reşat'a da takmıştır en son. İçeri alınma haberini verirken umursamaz görünmüştür .Askere gitmek istemez, çünkü çavuş çıkarmaktadırlar.

Remzi Bey: Sahir Hoca'nın çalıştığı gazetenin patronudur. Mütareke döneminde başladığı gazetecilikte bu ülkede gazetecilerin bir gün bile oh demediğini düşünür. Kendi durumuna şükreder. İki bin tiraj aldığı için mutlu olur. Kağıdın kesilmesinden korkar. Ne Almanlardan ne de Sovyetlerden yanadır. "Ama bugün istediğim, şu çark dönsün; o kadar… (s. 496)." Her şeyin ortasının en iyisi olduğunu düşünür.

Bahri Usta: Turgut'un danıştığı eski komünistlerden birisi (s. 33). Asker kökenlidir.

Kişileri sonu: Türkali, Güven romanında diğer romanlarda görmediğimiz bir tutum izleyerek romanın sonuna bazı kahramanlarının, roman bittikten sonraki hayatlarının özetini eklemiştir. Bu kahramanlar Galip, Nazif, Mithat, Sait; Sahir Hoca, Rahmi Usta, Necla'dır. Necla anlatılırken Jülide, Mükerrem Hanım'a, Nezahat'a ilişkin de bilgi verilir. "Turgut ile Seher için ek bilgi vermeyeceğim." notunu düşerek, büyük harflerle, "BEŞİNCİ KİTABI YAZMAYA KALKIŞTIĞINIZA GÖRE, SEHER'LE TURGUT'UN NE OLDUĞUNU BİLİYOR OLMALISINIZ!" NOTUNU DÜŞER.

Bilindiği üzere yazarın Kayıp Romanlar kitabı da Seher ile Turgut'un hikâyesini yazmak isteyen adamın hikâyesini anlatır.

2.5.7. Temalar

Güven romanında temaları toplumsal ve tarihsel temalar, kültürel temalar ve bireysel temalar olarak üç başlık altında inceleyebiliriz.

2.5.7.1. Toplumsal ve Tarihsel Temalar

Güven romanında tarihsel ve toplumsal temaları birbirinden ayırmak zordur. Çünkü roman, zaten belirli bir tarihsel dönemi (19440'lı yıllar) toplumcu bakış açısıyla anlatmaktadır. Politik bir roman olduğu için kaçınılmaz olarak toplumsal temalar da ağırlıktadır. Romanın en önemli yönlerinden birisi, tarihsel bakımdan önemli olmasıdır.

Çünkü *Güven*, bu açıdan bir eksikliği gidermektedir. TKP hareketi, gizlilik nedeniyle bilimsel olarak tarihçiler açısından yeterince incelenememiştir, boşluklar kalmıştır (Göbenli, 2005: 229). Bu başlık altında siyasal meseleler, toplumsal hareketler, din, güvenlik güçlerinin faaliyetleri ele alınacaktır.

Güven romanının anlaşılabilmesi için romanda sık geçen bazı kavramların üzerinde kısaca da olsa durulması gerektiği kanısındayız. Çünkü bu kavramlar romanda yapılan tartışmalarda çok sık geçmekte ve kişilerin davranışlarını, fikirlerini etkilemektedir.

II. Dünya Savaşı: *Güven* romanında en önemli tarihsel olay kuşkusuz II. Dünya Savaşı'dır. Roman, arka planda başından sonuna kadar (1939- 1945) bu savaşın önemli olaylarını ve figürlerini izler; roman kişileri gelişmeleri tartışır, sonuç çıkarır ve yorum yaparlar. Alman Ordularının Stalingrad'a saldırısı, Paris İşgali, Alman Ordularının yenilgisi, Sovyetler Birliği'nin Berlin'i ele geçirmesi, 8 Mayıs 1945'te Almanya'nın koşulsuz teslimiyeti ile Avrupa'da savaşın bitmesi ve daha birçok olay romanda yakından izlenir.

Türkiye, resmi olarak bu savaşa katılmamıştır. Ancak, politikasını savaşın gidişatına göre ayarlama yoluna gitmiştir. Bu da romandaki olayların yönünü etkileyen bir husus olmuştur. Almanları destekleyen hükümet, Almanlar savaşı kaybedince Turancıları içeri atar; daha sonra komünistlerin şımardığını düşünerek onları içeri alır.

Türkiye Komünist Partisi (TKP): *Güven* romanı TKP üzerine inşa edilmiş bir roman olduğu için bu konuda kısaca bilgi vermek gerektiği kanısındayız. TKP, 1919'da Moskova'da kurulmuştur. 1920'de Bakü'de Birinci Kongre'sini yapmıştır. Mustafa Suphi Genel Sekreter seçilmiştir. Mustafa Suphi ve on beş arkadaşı 28-29 Ocak 1921'de Trabzon açıklarında öldürülmüştür. 15 Şubat 1925'te İstanbul'da 2. Kongre toplanmış, Doktor Şefik Hüsnü Genel Sekreterliğe getirilmiştir. 1926'da Viyana'da Parti Konferansı toplanmıştır. 6 Şubat 1932'de Haliç'te 3. Kongre yapılmış, gıyabında Şefik Hüsnü Genel Sekreterliğe getirilmiştir. TKP, 1936'da Komüntern tarafından likide edilmiştir. Parti, 1940'ların başında yeniden örgütlenmiştir. Reşat Fuat'ın Örgütlenme Sekreterliğinde savaş yılları boyunca anti-faşist bir mücadele çizgisi izlemiştir (Karaca, 2006: 243).

Güven romanı TKP'nin bu süreci üzerinde yoğun olarak durmaktadır. Roman, yukarıda da belirttiğimiz gibi, TKP'nin ve TKP'yi arayan arayan komünist gençlerin hikâyesi üzerine kuruludur.

Komüntern: Modern dünyada geniş ölçekli bir sosyalizm kurma fikri Rusya'da 1917 Ekim Devrimi'nde gerçekleşmiştir. Marksın kuramına göre devrimin işçi sınıfının oluştuğu ileri ülkelerde gerçekleşmesi bekleniyordu ama devrim, bu özellikleri taşımayan fakir ve cahil köylü nüfusun yoğun olduğu Rusya'da gerçekleşmiştir. Bu nedenle öncelikle işçi sınıfının yaratılması gerektiği düşünülmüştür. Devrimci Bolşevikler 1919'da Komüntern'i kurdular. Lenin'in yakın dönemde gerçekleşeceğine inandığı Avrupa Devrimi'ne yol göstermeyi amaçlıyorlardı. Dünya işçilerinin devrim için birleşmeleri çağrısında bulunuyorlardı. Başka ülkelerin komünist partilerini Sovyet Komünist Partisi yönetimine sokarak, bu partilerin ülkelerinde uygulayacakları siyaseti belirledi (Karaca, 2006: 114). Lenin'in demokratik merkeziyetçiliğini izleyerek komünist partiler hiyerarşik bir yapıyla örgütlendi, tabanda yalnızca partinin yüksek üyeleri tarafından onaylanmış ve parti disiplinine tamamen uyan seçkin kadrolardan oluşan etkin hücre üyeleriyle örgütleniyorlardı. 1943'te Stalin tarafından dağıtıldı.

Komüntern, *Güven* romanında en sık geçen ve kimi zaman gereksizce tekrarlanan bir kavramdır. Ancak bu kavramı *Güven*'de TKP tarihi açısından önem taşımaktadır, o yüzden orada üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Stalinizm: Stalinizm, Sovyetler Birliği'ni ve dünya çapındaki komünist partileri şekillendirmiştir. Sanayileşme ve kamulaştırma programıyla komünizmi kurma programı üzerinde durmaktaydı. Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı'nı kazanması dünya çapında bir destek bulmasına yol açtı. Stalin, hayatın her yönünü kontrol eden baskıcı bir rejim kurdu. Sahir Hoca, Stalin'in öldürmediği adamın kalmadığını düşünür. Fransız Komünist Partisi'nde iken gittiği Sovyetler Birliği'nde her yerde Stalin resmi gördüğünü, bir kızın bu durumu gündeme getirince Fransız Komünist Partisi tarafından atıldığını söyler, eleştirir. Rahmi Usta ise tarihin vardığı noktada bugün insanlığın umudunu Stalin'in simgelediğini düşünmektedir.

Romanda özellikle Rahmi Usta ve Turgut Stalin'i benimsemekte; bunun karşısında Sahir Hoca aracılığıyla Stalin eleştirisi yoğun olarak yansıtılmaktadır.

Troçkizm: Stalin'e karşı kurulan sol muhalefet Troçki'nin adıyla anılmaktadır. Marksizmi daha bireysel özgürlükçü açıdan ele alan, Lev Troçki tarafından geliştirilen sosyalist revizyonist ideolojidir. Stalin'in savunduğu "Tek ülkede sosyalizm" fikrinin insan özgürlüğünü kısıtlayacağı inancındadır. Doğu Blokunda gerçek sosyalizmin olmadığı görüşündedir.

Romanda Sahir Hoca, Troçkist olarak suçlanır.

Faşizm: Liberalizme, demokrasiye, Marksizme, komünizme karşı; devlete saygı, güçlü lidere bağlılık, aşırı milliyetçilik, mlitarizme önem verme gibi özelliklere sahip ideolojidir. Güçlü ulusların güçsüz ulusların yerine geçerek topraklarını genişletmeye hakkı olduğunu savunur. Mussolini tarafından 1922'de İtalya'da resmi ideoloji olarak iktidarda yürütülmüştür. Daha sonra kavram, baskıcı rejimleri tanımlayan bir kavrama dönüşmüştür. Almanya'da 1933'te yapılan demokratik seçimlerin sonucunda Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi % 43.9 oy alarak iktidara gelmiş, Adolf Hitler başbakan olmuştur. Faşist yönetimlerin başta bulunduğu Almanya ve İtalya'da ekonomik, siyasi, askeri, sanatsal ve kültürel alanlarda ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak bu ilerlemeler II. Dünya Savaşı'nın sonunda yok olmuş ve faşist yönetimler devrilmiştir. [121]

Güven'de faşizm kavramı Naziler için de onları destekleyenler için de Türkçüler için de kullanılmaktadır.

Türkçülük: Yusuf Akçura'nın, İsmail Gaspıralı ve arkadaşlarının Rusya Müslümanlarının birliği yolundaki görüşlerini geliştirerek, Osmanlı ve Rusya İmparatorluklarındaki Türklerin yanı sıra başka ülkelerdeki azınlık Türklerinin tümünün siyasi anlamda birleşmesini savunduğu görüştür.

Anadoluculuk: Anadoluculuk, 20. yüzyıl başlarında aydınlarca benimsenen yeni bir kimlik ve ideolojidir. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve parçalanan Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalan Anadolu topraklarını merkeze alarak ortaya konulan yeni tür siyaset etme ve kimlik edinme sürecini temsil eder. Önce Milli Mücadele döneminde savunulmuş, çoğu aydın tarafından da sempati ile karşılanmıştır. Anadoluculuk, ilk kez 1918 yılında büyük öğreti ve hareketlere (Turancılık, Osmanlıcılık

[121] (s://tr.wikipedia.org/wiki/Faşizm; (Erişim: 09. 07. 2015)

ve İslamcılık) tepki olarak çıkmıştır. Anadolu toprağının Türk ulusunun gerçek ve tek vatanı olduğu tezini işlemiş, Anadolu coğrafyasını kimliğin temel kurucu unsurlarını arasında görmüştür.

Bu haliyle de toprağa dayalı bir ulus ve ulusçuluk anlayışını temsil etmiştir. Anadoluculuk, Anadolu'nun tüm uygarlıkların beşiği olduğu ve Batı uygarlığının da Anadolu'dan beslendiğini iddia etmektedir. Bu yönüyle Anadoluculuk, kimine göre bir daralmanın ideolojisi kimine göre ise açılmanın ideolojisidir. Anadoluculuk, 'biz kimiz, nereye aitiz' sorularına cevap bulma çabasıdır. Bundan ötürü de tarih, vatan, ulus, uygarlık, kimlik gibi alanların yeniden tanımlanma ve belirlenmesiyle karşımıza çıkmaktadır.

Anadoluculuk, Türk düşünce ve siyasal tarihinde çok sayıda taraftar bulmuş, kimileri bu hareket ve ideoloji için öncü olmuşken, kimileri de belli bir dönem bu hareketin etkisinde kalmış ve sonra bu bakış açısını terk etmiştir. Özellikle, Milli Mücadele sürecinde hemen hemen bütün aydınların ilgisini çeken Anadoluculuk, Cumhuriyet'le birlikte farklılaşma yaşamış ve birçok Anadolucu yaklaşım biçimi ortaya çıkmıştır. Farklı düşünsel çerçeve içinde ve farklı dönemlerde Anadolucu yaklaşım biçimlerinin öncüleri arasında Mükrimin Halil Yinanç, Remzi Oğuz Arık, Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkçısı) ve Nurettin Topçu zikredilebilir [122]

Romanda Eşref Bey bu düşünceyi savunurken, Anadoluculuk genel olarak eleştirilir.

Din: *Güven* romanında din olgusu Rahmi Usta'nın karısı Fehime'nin ve Turgut'un ablası Mediha'nın inançları çerçevesinde gündeme gelir. Rahmi Usta'nın inançsızlığına karşın karısı dinine son derece bağlı bir Müslümandır ve batıl inançları vardır. Ramazan ayı geliyor diye ameliyat olmak istemez hocaya gitmeyi düşünür. Bu tür çevrelerle ilişki kurmuş, evin nura kapalı olduğunu söyleyen hocalara inanarak evi terk etmiştir. Hocalar, "Saçağın, bıçağın, bacağın altına yatmayacaksın," demişler, evin cinli olduğunu söylemişleridir. Oysa Rahmi Usta, karısına ve inançlarına karşı saygılı olmuştur. Karısıyla konuşurken, "Hazreti Muhammet" diye konuşmuştur.

[122] (Alver, http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/III1/10.pdf; (Erişim: 09.07.2015).

Mediha da kendisini dine verir. Turgut'u Yeşil Hoca'nın vaazına götürmeye kalkar.

Rahmi Usta, din konusundaki düşüncelerini Turgut'a anlatır. Ona göre Kemalistler din konusunda önemli işler yapmışlardır. Zor bir iştir bu iş. Bu ülkede din muhalefeti çok güçlüdür. Gizlice örgütlülerdir. Şimdilerde bekleşiyorlardır. Birleşirlerse ortalığı duman edeceklerdir. Güçleri halka dayalı olmaktan gelmektedir. İslamlık yalnızca egemen sınıfların dini olmamıştır; ezilen sınıfların, köylülüğün muhalefetine de ideoloji üretmiş, destek vermiştir. Babai başkaldırmaları, Baba İlyas, Baba İshak, Bedrettin, Pir Sultan, Nâzım'ın destanı var; Doktor Hikmet bu konu üzerinde çok durmuştur. Rahmi Usta, halkla ilişki kuramadıklarını söyler. Onun Fehime gibi bir dindar kadınla evlenmesi de halkla ilişki kurma arzusundan kaynaklanır.

Güven: Bu kavramın gizlilik kavramıyla birlikte ele almak gerektiği kanısındayız. Çünkü birinin yokluğu diğerini doğurmaktadır. Vedat Türkali, Güven romanına öncelikle *İtimat* adını vermeyi düşündüğünü, sözcüğün yaşanan ilişkilere uygun düştüğünü söyler (Türkali, 2004: 508). Romanda, neredeyse her sayfada bir güvensizlik havası hâkimdir. TKP gizli bir örgüt olduğu ve daima polis gözetiminde olduğu için, örgüt içine sızmalar olabileceği için kimse kimseye güvenmez. Öte yandan, kişiler de çok çeşitli etkenlerle fikirlerinden, inançlarından, ideolojilerinden vazgeçebildikleri için bir güvensizlik iklimi hâkimdir. Bu nedenle poliste işkence altında konuşmayan, çözülmeyen kişiler daima yüceltilir. Rahmi Usta, Seher, Halil, Reşat bu tip kişilerdir.

Aynı durum güvenlik güçlerinin içinde de vardır. Galip, MAH'a girer; arkadaşı Sait'i şaşırtacaktır ama Sait çoktan haber almış olur. Galip'in gizli sandığı birçok şeyi Çarliston gelip ona söyleyiverir. Mithat, Sitare'yi öldürülür, olayın üstü güvenlikteki arkadaşları tarafından örtülür ancak yönetim değişince bu olay kurcalanacaktır. Nazif, Galip'e, "Unutmayın; önce gizlilik! En titizleneceğimiz şey bu!" diyecektir. Halil, işkencede öldürülür ve kayda geçmez. Rahmi Usta'nın Sovyetler Birliği'nde kızı vardır, kimseye söylemez. Kürt Veysel'in , Sahir Hoca'yı polise bildirdiği anlaşılır. Gençler, TKP hakkında sorular sormaktadırlar ama tatmin edici cevaplar alamamaktadırlar.

Gerekçe şöyle açıklanır: “Her işin başında gizlilik var. Konspirasyon! (s. 484).” Yine Sahir Hoca, Turgut’u uyarır: “Tatar Nafiz’e uyanık ol! (s. 487).”

Polis tarafından izlenme: Roman kahramanları yasak bir ideolojinin mensupları oldukları için sürekli izlenirler ve sürekli izlenme korkusu yaşarlar. Romanın ana temalarından birisi budur. Daha romanın ilk sayfasında Turgut, Haliç’te bir kahvede Refik’le buluşmak üzere beklerken çevresine kuşkuyla bakar; çünkü cebinde Nazım Hikmet’in yasak “İstiklal Savaşı Destanı” şiiri vardır. Refik de geç kalınca, tutuklanmış olduğundan endişe eder. “(…) daha kuşkulu bakar olmuştu. Nerde kaldı bu oğlan? Tutuklama falan olmasın! Peşine takıldılar, atlatamadı belki (s. 3) .” “Şu karşıki, kara, sarı yüzlü herif, demin kahvede değil miydi? (s. 4)” “Köşeyi döndü işte herif. Benzettim belki. Ya da kuşkulandığımı sezinleyip başkasına devretti. Üçlü izlerlermiş bazı (s. 5).” Turgut, Tünel’e, Beyoğlu’na, Galatasaray’a, Taksim’e yürürken hep izlenip izlenmediğini kontrol edecektir.

Gençler, toplanıp Rahmi Usta’ya gitmeye karar verdiklerinde Topkapı tramvayının arka vagonlarına koşarak atlarken tetiktedirler hep. Polis geçen hafta işyerine gelip Hasan’ı sormuş, Halil de izlendiği için eve değil Pendik’teki teyzesine gitmiştir. İnince de Polis Kara Kemal’e benzetirler birisini, ters istikamete, Topkapı’ya doğru yürürler. Eve varınca da çevreyi iyice kontrol ederler.

Feminizm: Tam bir feminizm fikrinden söz edilemese de, romanda başkaldıran bir kadın tipi vardır. Necla, ataerkil yapıyı eleştirir. Zengin ailesinin evini terk eder, tek başına yaşamaya başlar, çevirilerle geçimini sağlamaya niyet eder, ailenin mirasını umursamaz. Cinsel yönden özgürdür. Erkek egemenliğine başkaldırır, lezbiyenliği seçer.

Aydın eleştirisi: Romanda Sahir Hoca, bir aydın olarak, öncelikle Rahmi Usta tarafından sürekli eleştirilir. “Bu aydınlar adam olmaz! Her yerde aynı mal bunlar (s. 103).” “Küçük burjuvaymışım; öyle diyor bana Rahmi Usta (s. 482).” Rahmi Usta, Sahir Hoca’yı çevreye güvensiz bakan, onların partisinden hoşlanmayan bir aydın olarak görür. Sahir Hoca, dincileri savunmaz ama halkın inançlarına saygılı olunmasını istemektedir. Rahmi Usta’ya göre Sahir’in kafası karışıktır; fakat sırasında çok düzgün düşünür. Kafası biraz bulanıktır. Çünkü aydındır.

İşkence: *Güven* romanında en önemli temalardan birisi işkencedir. Hasan Basri ve Halil işkencede ölür. Turgut'un makatına cop sokulur. İşkence sahneleri ayrıntılı olarak anlatılır. Sait, Nazif ve diğer polisler bizzat işkence yaparlar; Galip de onlarla birliktedir ve işkencecileri de takdir eder, izlemeyi de eğlenceli bulur. "Devlet politikası değişince bu kez Turancılar içeri atılır, onlara işkence yapılır; ancak bu bir haber olarak yer alır romanda, gösterme tekniği ile anlatılmaz. Tüm Türkçüleri toplamışlardır, Sansaryan Han'da işkenceler yapılıyordur. Sadece Galip, durumu eleştirir.

Türkiye- Yunanistan nüfus mübadelesi: İki ülke arasında 1923- 1924 yıllarında din temeline dayalı olarak yapılan nüfus değişimi sonucu birtakım Dramalı, Kavalalı Yunanistan göçmeni tütün işçileri Ortaköy'e, Kasımpaşa'ya yerleşmiş, geleneksel, kapalı bir aile komünizmi sürdürmektedirler. Bu yöreler TKP'nin kendince direten geleneksel kalesi sayılır. Romanda bu yörelerden sevgiyle söz edilir.

Harbiye olayı: Harbiye Olayı: Nazım Hikmet, 1938 yılında kendisiyle ısrarla konuşmak isteyen bir Harp Okulu öğrencisini polis zannederek polise telefon edip askeri elbise giydirerek peşine polis takmamalarını söyler. Sonuçta Nazım Hikmet on beş yıl hapse atılacaktır.[123]

Desantralizasyon: Romanda en sık geçen kavramlardan ve olaylardan birisidir. Komüntern'in 7. Kongresinde aldığı karar bu adla anılır. Zeki Baştımar kararı tam doğru çizgileriyle iletmez (Göbenli, 2006: 239). 1937'de TKP Komüntern'den uzaklaştırılır, feshedilir. Bu karar seperat kararı olarak da anılır. TKP'den gizliliği bırakıp yasal alana geçmenin yollarını araması istenmektedir. Romanda gençler bu nedenle partiyi bir türlü bulamazlar. Bu dönem Kemalizme ideolojik olarak yaklaşma dönemidir (Göbenli, 2006: 241).

Ermeni Meselesi: Bu mesele romanda yine Sahir Hoca aracılığı ile kendisine yer bulur. Ahir Hoca ile karısı Nedret'in sık sık bilgisine başvurdukları Rasim Efendi bu meselenin geçmişini yakından bilmektedir. Çünkü içeriden gözlemlemiştir. Cavit Bey'le Ermeni sosyalist mebus Zohrap Efendi'nin vergi yasaları konusundaki tartışmaları izlemiş, Zohrap Efendi'nin Osmanlı ülkesini Cahit'ten daha çok düşündüğünü

[123] http://dosyalar.hurriyet.com.tr/nazimhikmet/dava.asp; (Erişim: 24.03.2015)

söylemiştir. Zohrap Efendi, sürgün yolunda kafası kayalara vurularak öldürülmüştür. İttihat ve Terakki, Doğu'da beş yüz bin Ermeniyi Kürtlere kırdırmıştır.

Kürt Meselesi: Kürt meselesi romanın özellikle Sahir Hoca aracılığı ile dile getirilen bir meseledir. Doktor Nurettin tipi, bu meseleyi romanda dile getirebilmek için yaratılmıştır. Buradan Dersim Olayları anlatılır. Sahir Hoca, Kürtçülüğü savunan Doktor Nurettin'in fikirlerini sorgular. Doktor Nurettin meseleye ulusalcı bir açıdan yaklaşmaktadır. Onun oğlu Selahattin ise sınıfsal açıdan yaklaşmaktadır. Sahir, Selahattin'in fikirlerini destekler. Daha sonra Parti'nin bu konudaki görüşleri ayrıntılı olarak verilir.

Rasim Efendi, Sahir Hoca'nın gösterdiği yazıları görünce Kürt işinin tehlikeli olduğunu söyler. Bu yüzden birçok adam asılmıştır. Takriri-i Sükûn Yasası'nı Kürt İsyanı'nı öne sürerek çıkarmışlardır. Aydınlık, Orak-Çekiç'te bu konuda güzel yazılar çıkarken artık çıkmamaktadır. Şefik Hüsnü'nün de güzel yazıları çıkmıştır, dedeye göre. Kürt işinin tehlikesini sık sık yineler dede.

Sahir Hoca, Hikmet Kıvılcımlı'nın yazılarını okuyarak Osmanlı tarihini, Kürt meselesini, Osmanlı toprak yapısını, İslamlığı gündeme getirir, onu över. Sözü TKP programına getirir: "Gördün yukarıdaki TKP programını; Türkiye'deki halklara, Kürtlere, Lazlara özgürlükten, dilerlerse, ayrı devlet kurma hakkından söz ediyor (G2, s. 225)."

Doktor Nurettin'in oğlu Selahattin ve Sahir Hoca, Güvenliğe alınır Kürt meselesi yüzünden.

Varlık Vergisi: 11 Kasım 1942 tarih ve 4305 sayılı kanunla konulan olağanüstü servet vergisinin adıdır. Olağanüstü savaş koşullarının yarattığı yüksek kârlılığı vergilemek olarak dile getirilmiştir. Basına kapalı olarak yapılan CHP grup toplantısında Başbakan Saraçoğlu şu gerekçeyi ileri sürmüştür: "Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz."

Aralık 1942 ve Ocak 1943'te İstanbul'da gayrımüslimlere ait binlerce taşınmaz mülk el değiştirdi. El değiştiren mülkler arasında İstiklal Caddesi'ndeki yapıların büyük bir kısmı bulunuyordu. Satılan mülklerin %67 kadarı Müslüman Türkler, %30 kadarı resmi kurum ve kuruluşlar tarafından alındı. 21 Ocak 1943'ten itibaren İstanbul'da binlerce gayrımüslime ait ev ve işyerleri haczedilerek satıldı. Romanda Eşref Bey, bu tür emlaklar alarak zengin olur.

27 Ocak ile 3 Temmuz 1943 arasında, tümü gayrımüslimlerden oluşan toplam 1229 kişi çalışmak üzere Erzurum Aşkale'ye yollanmıştır. Sürgünlerden 900 kişi 8 Ağustos 1943'te yük vagonlarıyla Sivrihisar'a nakledilmiştir.[124]

Varlık Vergisi'ni Eşref Bey savunur. Turgut'un sevgilisi Zübeyde Hanım da savunacaktır. Lüsyen, Varlık Vergisi yüzünden başkasının yanında terzilik yapmaktadır.

Romanda Mannikyan hükümete kızar. Çünkü Varlık Vergisini en çok İstanbul Ermenilerine yüklediklerini düşünür. Kevork Aşkale'den yeni dönmüştür. Mannikyan, Von Papen'e minnettardır çünkü birçok alman firmasının vergisini beşte bire, onda bire indirtmiştir.

Kemalizm: Şefik Hüsnü, romanda, Kemalistlerin iyi şeyler de başardığına inanır. Ancak işçilerin, yoksul köylülüğün, emekçilerin soygununa dayalı bir ekonomik yapı oluşmasında devlet bekçiliği üstlendiler mi canavarlaşmışlardır. Varlık Vergisi son marifetleridir. Ermenilerin, Rumların kıyımından kalan yerleri kapan varlıklı sınıfların destekçisi olmuşlardır. Ancak yine de de Kemalizm, özellikle Halk Partisi'nin yapısında eskilerde var olmuş, bugün saf dışı bırakılan ileri eğilimleri göz önünde bulundurmak, onlardan bugün de olumlu bir şeyler beklemek yerinde olacaktır, fikrindedir.

2.5.7.2. Kültürel Temalar

Güven'de kültürel tema olarak en çok Nazım'ın şiirlerini görürüz. Nâzım'ın adı sık sık anılır ve birkaç dizesine çeşitli yerlerde yer verilir. "Gök kubbe sıcaktı ve kan kokuyordu/ Encam tavı gelmişti demirin (s. 24)."

[124] tr.wikipedia.org/wiki/Varlık_Vergisi; (Erişim: 13.07. 2015)

Romanda, birçok ünlü yazar ve şairin adı geçer. Küllük kahvesi bir uğrak yeridir. Hasan Ali Ediz için Nazım, "İki mars bir oyuna yenip bücürü/ Kalk sıra kahvelerin önünde yürü (s. 29)" diye yazmıştır.

"Alevden bir dev gibi çıktığı zaman barikata/ Yakalığı da vardı, kravatı da" dizelerini Lenin için söylemiştir.

Romanda birçok edebiyatçı ve şairin adı geçer ama üzerinde pek durulmaz. Turgut; Nurullah Ataç'lar, Sait Faik'ler, Dino'lar (Abidin'le ağabeyi Arif), Sabahattin Ali'yi gittiği Küllük gibi mekânlarda görmüş tanımıştır.

Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabri Esat Siyavuşgil, Sadrettin Celal Antel, Mükrimin Halil Yinanç, Yavuz Abadan, Ziyaettin Fındıkoğlu, Sadi Irmak adları sayılır.

Şehzadebaşı sinemaları, o sırada oynatılan filmlerle birlikte anılır. *Milli*'de *Baytekin Yıldızlar Diyarında* filmi gösterilmektedir. Yanında da *Kara Çanta f*ilmi *vardır.* Ferah ve Turan sinemaları anılır. *Hilal*'de en dökümtüsünden üç film oynatılır. Bu sinemada *Kronstad Bahriyelileri* filmi gösterilir ki Turan, buna çok şaşacaktır. Çünkü bir işçi filmidir:

> İşçiler, halk yürüyor. Deniz erleri, partili militanlar, orak çekiçli bayrak…Beyazlara karşı Leningrad'ı savunan işçiler, erler, deniz erleri yığınlarla…Var güçleriyle haykırarak koro biçiminde Enternasyonal'e başlamasınlar mı? Salonda çınlayan görkemli marşla ürküye kapılacak gibi oldu birden. Kışkırtma mı yoksa bu? Böylesine duygulanıp coşkua kapıldığını hiç anımsamıyordu. İlk kez duyuyordu koro biçiminde Enternasyonal'i. Hem de Rusça! (s. 35).

Turgut, *Hilal* sinemasında *Asri Zamanlar*'ı da gördüğünü hatırlar.

Turgut, *Cumhuriyet'* te bütün faşistlerin toplandığını düşünür. Peyami, Abidin Daver, Muharrem Fevzi Togay, Erkilet Paşa. Başı Nadir Nadi çekmektedir. Burada bir dönem *Cumhuriyet* gazetesinin savunduğu düşünceler vurgulanmaktadır.

Sadrettin Celal, TKP'nin öncülerinden; dönüp dönmediği belli değildir Turgut'a göre. *Tan* gazetesinde 'Anten' imzalı yazıları onun yazdığı söylenmektedir (s. 30). Turgut, onun hakkında düşünürken Nâzım'ın paşa torunu, Şefik Hüsnü'nün de sivil paşa oğlu olduğunu aklından geçirir. Sadrettin Celal, 1925'te ayrılmıştır partiden. Vedat

Nedim, Şevket Süreyya açıkça ortadadır ama o değildir. Turgut'a göre sütlaç yemek uğruna başı öne eğiktir (s. 31).[125]

Eminefendi lokantasında Mükrimin Halil, Özbek Kemal, Azerbaycanlı Mehdi, Caferoğlu adları geçer (s. 31). "Sovyet Devrimi'nden kaçanlar buradadır. Almanlarla birlikte de görmüştür onların bir kısmını Turgut. Sabri Esad da lokantaya girer (s. 31). Adları geçenlerin hepsi de gerçek kişiliklerdir. Onların Almanlarla birlikte anılması rastlantı değildir.

Yeni Edebiyat dergisi [126]: Romanda sık geçer. Refik, bu dergi yüzünden içeri alınmıştır.

2.5.7.3. Bireysel Temalar

Lezbiyenlik: Necla'nın erkeklerden uzaklaşıp lezbiyen olması, ilk cinsel deneyimiyle ilgili olarak gösterilir. Necla, sekiz yaşında iken bir emir erinin cinsel zorlamasına maruz kalır. Daha sonra erkeklerle ilişkiyi arzular, birkaç kişiyle ilişki kurar. Dame de Siyon'da Leyla ve Erkek Binnaz ile lezbiyen ilişki deneyimi yaşar. Turgut'un

[125] **Sadrettin Celal Antel** (1890-1954), Fransa'da Ecole Normatele'de ve Sorbonne Üniversitesi'nde okudu.Durkaim'in ögrencisidir. 1936'da İstanbul Üniversitesi Pedagoji Profesörlüğüne atandı. II. Dünya Savaşı yıllarında Tan gazetesinde *"Antel"* takma adıyla Sovyetler Birliği'nin dış politikasını övücü nitelikte makaleler yayımladığı için Bakanlık emrine alındı, daha sonra kürsüsüne geri döndü. Siyasi görüş ve etkinliği olan Antel, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin üyesi olmuş ve düşüncelerini **Kurtuluş** ve **Aydınlık** dergilerinde yansıtmıştır. *Lenin ve Leninizm* (1924) bu yoldaki kitaplarından biridir. (vikipedi, özgür ansiklopedi: 24.03.2015)
Vedat Nedim Tör, (1897 - 1985), Türk siyasetçi. 1920 yılların en önemli komünistlerindendi. Şefik Hüsnü Deymer'in yurtdışına kaçması sonucunda TİÇSF Genel başkanlığını yaptı. 1927 yılında partiden ayrıldı. Aynı yıl partinin bütün gizli dokümanlarını polise teslim etti. 1927 Tevkifatı sırasında TİÇSF Şevket Süreyya, İsmail Hüsrev, Burhan Asaf ile birlikte aleyhinde şahitlik yaptı. Aynı davada kendisi de yargılandı. Bu davadan berat ettikten sonra Şefik Hüsnü bey tarafından dönek ilan edildi. Aynı yıl Komünizmden döndüklerini ilan eden Şevket Süreyya Aydemir ve diğer Kadro yazarları ile birlikte Ankara'daki hükümetin emrine bağlı çalışmaya başladı. (vikipedi, özgür ansiklopedi: 24.03.2015).
Şevket Süreyya Aydemir (1897- 1976), Çeşitli dönemlerde farklı ideolojileri savunan Aydemir, ülkesinin kurtuluşu ve ilerlemesi gibi temel bir hedefe sahipti. Gençliğinde Turancı; 1920-1927 yılları arasında Türkiye Komünist Partisi yöneticisi; 1927 sonrasında Kemalist rejimin savunucusu ve kuramcısı olarak çalıştı.(Vikipedi, özgür ansiklopedi: 24.03.2015)
[126] **Yeni Edebiyat Dergisi**: Türkiye'de toplumsal gerçekçi akımın ilk yayın organlarından sayılan dergi 15 Ekim 1940-15 Kasım 1941 arasında yirmi altı sayı yayımlanmıştır. Suat Derviş, 1941 yılında Türkiye Komünist Partisi (TKP) genel sekreteri Reşat Fuat Baraner ile evlenmiş, partinin talebi doğrultusunda dergiyi çıkarmıştır. (vikipedia, özgür ansiklopedi; Erişim: 24.03.2015)

erkek egemen tutumları ve Salih'in sevgilisine karşı şiddet uygulamaları, hücrede iken gözlemlediği erkek dünyası onu lezbiyen ilişkiyi tercihe zorlar, Jülide ile ilişkiye girer.

Cinsellik: Romanda cinsellik teması üzerinde yoğun olarak durulmuştur. Roman, bazı eleştirmenler tarafından bu yönüyle eleştirilmiştir. Cinsellik, erkekler açısından bakıldığında özelikle Turgut ve Galip üzerinde durulur. Turgut; Necla, Süheyla, Zübeyde ve bir genelev kadınıyla yatar. Galip, Almanya'da iken Alman kızlarıyla bol bol yatmıştır; Türkiye'de Necla'nın peşinde olmakla birlikte birçok kadınla yatmış, Paşa'nın karısı Nebile Hanım ile de yatmaktadır. Daha sonra Necla'nın annesi Mükerrem Hanım'la ilişkiye girecek, bu arada Semra ile de yatacaktır.

Özellikle Necla'nın cinselliğinin erken bir tacizle erken başladığı, ilişkileri, arzuları anlatılır. Necla birçok kişiyle ilişkiye girmiştir. Turgut, onun kız olmadığını anlayınca korkup kaçacaktır.

Cinsellik konusundaki en önemli husus; Necla, Mükerrem Hanım, Nebile Hanım, Pakize, Terzi Nezahat, Zübeyde, Semra gibi burjuva kökenli kadınlarının cinselliğe ve yasak ilişkiye düşkünlük göstermesidir. Buna karşılık Seher, Nedret gibi kadınlar cinsel açıdan anlatılmaz.

Kıskançlık: Romanda bu tema Sahir Hoca ile ilgili olarak kullanılmıştır. Sahir Hoca, karısı Nedret'i genç ve yakışıklı Turgut'tan kıskanır.

Pakize, kocası Mithat'ı, şarkıcı Sitare'den kıskanır, onu tehdit eder.

Necla, Turgut'u şarkıcı Sitare'den kıskanır. Sitare'nin parfüm kokusu Turgut'un üzerine sinmiştir. Bu, Necla'yı rahatsız eder, kavga ederler.

Parasızlık: Turgut ve Halil başta olmak üzere, romanın ana kahramanı gençler parasızlık çekerler. Turgut, Necla'dan borç alır. Halil'e Niksar'dan para gelince kirayı öderler, Turgut, Halil'den borç alır. Nihat, parasızlık yüzünden medresede kalır.

6. *KAYIP ROMANLAR* (2004)

2.6.1. *Kayıp Romanlar* Romanının Tanıtımı

İlk baskısı 2004 yılında Everest Yayınları tarafından 103.000 adet basılan kitap yazarın altıncı romanıdır. Kitap 630 sayfadır. *Güven* romanının tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Bunun sebebi *Güven* romanının sonunda **Beşinci Kitap/ Savaş Başladı** bölümünün yazılmamış olması, Seher ile Turgut hakkında bilgi verilmemiş olması, büyük harflerle BEŞİNCİ KİTABI YAZMAYA KALKIŞTIĞINIZA GÖRE SEHER'LE TURGUT'UN NE OLDUĞUNU BİLİYOR OLMALISINIZ notunun yer almasıdır. Bu kışkırtıcı not, *Kayıp Romanlar*'da Doktor Nahit Kotar'ı etkilemiş ve Doktor, Seher ile Turgut'un hikâyesini yazmaya girişmiştir. Bu arada yazar Vedat Türkali ile görüşüp bilgi almak istemiştir. Ancak *Kayıp Romanlar*, Seher ile Turgut'un hikâyesi değil, 78 yaşında eski bir TKP'li olan ve Almanya'dan Türkiye'ye dönen Doktor Nahit ile 27 yaşındaki Esme'nin aşk hikâyesi üzerine kurulmuştur. Arka planda 90'lı yılların Türkiye'sinin siyasal durumu vardır.

2.6.2. Hakkında Yazılanlar

Deniz K. Çakıcı, *Kayıp Romanlar'*ı *Güven'*in tamamlayıcısı olarak değerlendirir. "Uygar benliklerimizin ve kibarlıklarımızın ardındaki kaba gerçeğimizle, nezaketimizle gizlediğimiz ilkelliklerimizin ardımızda bıraktığı izle ve hayatımızın aşılamaz duvarları olan tabularımızla yüzleşmek zorunda bırakacak yazar bir kez daha bizi," (Özdemir, 2005: 115) dediği roman için, us ve ego arasındaki mücadelenin doğru kullanıldığı sürece kişiyi mükemmelliğe ve erdeme taşıdığını gösterdiğini söyler. Yazarı ayrıntı ustası olarak nitelendirir. Konunun ve malzemenin iyi harmanlandığını, roman dışında uçuşan hayatın roman içine katılıp ilmik ilmik örüldüğünü belirterek yazı ve görselliğin iç içe geçtiğini yazar.

Remzi Kartal, "Birarada" başlıklı yazısında *Kayıp Romanlar'*ı Almanya'da, trende okurken tutuklandığını, kitabı bitirebilmek için hâkimden izin aldığını anlatır ve

romanın tarihe, günümüze ve günümüzün temel görevlerine ışık tuttuğunu söyler." (Özdemir, 2005: 247)

Asuman Kafaoğlu-Büke, *Kayıp Romanlar* başlıklı yazısında [127] (Özdemir, 2005: 56) romanı över ve böylesine güzel bir romanın kısa zamanda dünya dillerine çevrilmesini ister.

Kafaoğlu- Büke, Türkali'nin, romanın merkezine artık *Güven* romanında anlatılan Turgut ve Seher gibi devrimci diye nitelenebilecek kimsenin kalmadığı fikrini yerleştirdiğini söyler. Roman kahramanı Nahit'e göre, bugünün teröristleri eski devrimcilerle bir tutulmamalıdır.

Kafaoğlu- Büke, belirli bir açıdan romanı özetlerken, romanın kahramanı Doktor Nahit'in yurtdışında uzun süre yaşamış yaşlı birisi olmasına rağmen İstanbul'dan, Türkiye'den, bu ülkenin sorunlarından, sanatından, müziğinden ve edebiyatından uzak kalmış birinin şaşkınlığını taşımadığını, ama özlem taşıdığını söyler. Doktor'un görmek istediği ailesinden ya da eski dostlarından kimse kalmamıştır. İki kişiyi çok merak eder: *Güven* romanının iki kahramanı Turgut ve Seher. Doktor, ülkeye döner dönmez Vedat Türkali'yi arayıp Seher ile Turgut'un ne olduklarını sorar? Onların romanını yazmak istemektedir.

Doktor, yeni döneme yabancıdır. Ancak bu yabancılığı yeni tanıştığı genç Esme ile aşacaktır. Burada devreye yaşlı erkek- genç kadın teması girer. Ancak Büke'ye göre Esme, bir Lolita değildir. Onun çekiciliği, teninin pürüzsüzlüğü hiç anlatılmamıştır. Genç kadın bilge rolündedir, yaşlı erkek ise öğrenen rolündedir.

Kayıp Romanlar bir politik romandır ama inandırıcı ve güzel bir aşk romanıdır da. Aşk ve siyasi görüşler her an beraber ilerlemektedir.

Büke, *Kayıp Romanlar*'ın Güven'in devamı gibi düşünülmesine rağmen tam olarak öyle olmadığını, bağımsız da okunabileceğini söyler. Romanın başlangıcındaki *Güven* ile bağı sonradan kaybolmaktadır. Vedat Türkali'ni romana kendisini yerleştirmesi ve kendisine göndermelerde bulunması da okurda sevimli bir etki yapmaktadır.

[127] *Cumhuriyet* gazetesi *Kitap* eki, 4 Kasım 2004

Sabahat Özdemir, "Vedat Türkali Biyografisi" başlıklı yazısında *Kayıp Romanlar* için "*Güven* romanının devamı değil ama tamamlayıcısıdır," der (2005: 51). Ona göre Türkali, 90'lı yılların sonunda Türkiye'yi emekli doktor Nahit Kotar'ın gözünden aktarmaktadır. Eski TKP'li Doktor, sürgün yaşadığı Almanya'dan emekli olduktan sonra ve siyasi davaları zaman aşımına uğradıktan sonra çok özlediği ülkesine ve İstanbul'a döner.

Özdemir, romanın çok kısa bir özetini yapar. Doktor ile tanıştığı genç Esme'nin ayrıksı aşkından söz ettikten sonra, romanın akışının İstanbul'dan Diyarbakır'a, oradan da İsviçre'ye döndüğünü belirtir: " Neler yoktur ki o akışta. Kürt sorunu kendi coğrafyasında tüm gerçekliği ile çıkar karşımıza. Sonra Ermeni sorunu vardır, mafya vardır, sokak ortasında infaz vardır, çıkar ilişkileri, dostluklar vardır." (s. 53)

Özdemir, yazasını şöyle bitirir: "*Kayıp Romanlar,* yirminci yüzyılın sonlarında Doktor'un dinlediği müziğin, okuduğu kitapların, gezdiği yerlerin, en çok da Esme ile yaşadığı aşkın tadına vardığı hem umutlu hem de hüzünlü bir tat bırakıyor." (s. 53)

Kudsiye Bozoklar, "Vedat Türkali ve Kayıp Romanlar" başlıklı yazısında [128] Türkali'nin romanlarında Türkiye'nin farklı dönemlerini yansıttığını belirtir. *Bir Gün Tek Başında*'da 60'lı yılları, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*'de 70'li yılları, *Mavi Karanlık'*ta 12 Eylül'e giden günleri*, Tek Kişilik Ölüm'*de 12 Eylül dönemini, Güven'de 20'li ve 40'lı yılları, *Kayıp Romanlar'*da ise 90'lı yılları anlatmaktadır (Türkali, 2004: 558). Yazar, Türkali'nin romanlarının, romancının ve romanın sosyal mücadelenin dışında olmadığını göstermiştir. Bu romanlarda güçlü bir aydın eleştirisi, tarih bilgisi ve kadın kahramanlarıyla tebarüz eder. Bir belgesel senaryo özelliği taşır. Sinemacının görsel bakışı hiç eksik değildir.

Bir Gün Tek Başına'nın Günsel'inden *Kayıp Romanlar*'ın Esme'sine giden çizgi belki de toplumsal gerileyişimizi simgelemektedir.

Yazar, *Kayıp Romanlar*'ın *Güven*'in tamamlayıcısı olacağı düşünüldüğünü ama öyle olmadığını söyler. Nahit Kotar, insanlığın kurtuluşu için doktor olmuştur ve şimdi de sıra kendisini kurtarmaya gelmiştir. İşlerini bir Kürt avukat olan Mustafa'ya bırakır.

[128] *Sanat ve Hayat* dergisi, Kasım-Aralık 2004, sayı 14.

TBKP çevresindendirler ikisi de. Beyoğlu'nda, eski bir TKP'li çiftle tanışırlar: Mahmut ve Şerife. Doktor, onları atlatır, çünkü geçmişiyle karşılaşmak istememektedir. Avukat da onların PKK'lı olduğunu söyler. Esme ile orada tanışırlar. Başına buyruk, burnu havada bir kızdır Esme.

Bozoklar, Dr. Nahit'in, Vedat Türkali'nin alter egosu olduğu görüşündedir. Dr. Nahit, bu yapma zulüm düzeninde Seherler ve Turgutların tarihe nasıl bir katkıları olduğunu düşünür. Sonra, onları ararken aslında kendini arayıp aramadığını düşünür. Böylece Seher ile Turgut'un serüvenini yazmak için yola çıkan Dr. Nahit, bundan vazgeçecektir. Yazar, Esme'ye, Seher ile Turgut'un, yani o kuşağın devrimcilerinin, öyküsünün bitmiş olduğunu söyletir. Bugün her şey değişmiştir. Bugünün dünyasında Seher ve Turgutların yeri yoktur. Bugün de o yolda kavga yürütenler vardır ama Esme onlara yakınlık duymamaktadır.

Dr. Nahit ile Esme, çatışmalı bir tanışıklıktan sonra aşık olurlar. Esme; Günsel ve Gülşen gibi güçlü bir kadındır. Esme, bulanık bir tiptir yaşadığı dönem gibi. Kendini politika dışında tanımlayan bağımsız bir kişiliktir. Kafasına göre yaşamaktadır.

Bozoklar'a göre romanın kurgusu usta romancı işidir. Adım adım gelişir. Dr. Nahit Kotar'da TKP'nin 2 milyon markından fazla parası vardır. İsviçre'deki Ermeni yoldaş Vasken ile birlikte parayı saklamaktadırlar. Parayı TKP kalıtçısı olduğuna inandıkları bir örgüte vereceklerdir. Doktor, eski yoldaşlarına güvenmemektedir. Geçmişin kalıtçısı olduğunu söyleyen bir grup parayı istemektedir. İşi sol bir mafyaya havale ederler. Aracıları da Bulgaristanlı, değişmiş eski bir militan olan Süleyman'dır. Dr. Zekeriya, eski parti yöneticilerinden Ferdane, yeni dönemin de yönetici tipleridir. Doktor, tehditler karşısında Mustafa'ya başvurur. O da feodal Kürt Bey'i Ferhat'a başvurur. Kimin elinin kimin cebinde olduğu belli değildir. Ferhat, eski işkenceci bir komiser görevlendirmiştir sorunun çözümü için. Bir yanda sol mafya Edip Mansur, bir yanda da eski işkenceci Macit vardır. Avukat Mustafa vurulur. Doktor tehditler almaktadır. Parayı kimseye teslim etmemektedir. Halkların kardeşliğini simgeleyen BİRARADA adlı bir kültür evi projesi içindir toplanan para.

Doktor enternasyonalisttir. Yurtsever Kürtlere sempati duyar. Esme'de de sempati vardır. Kürt arkadaşları bir kültür sanat evi projesi için destek isteyince Diyarbakır'a

giderler. Şehirde yapılan zulümlere tanıklıklar ikisini de şok eder. Orada Rohat'ın hikâyesini dinlerler. Rohat, düğünlerde karısıyla birlikte türkü söyleyen birisidir. Devlet katından baskı görmektedirler. Zino, gözaltına alınır, tecavüz edilir ve öldürülür. Rohat, karısını katledenleri öldürür ve kaçar.

Doktor, kafasındaki proje için Kürtleri uygun görmektedir. Gençler, Kürt konusundaki tavırları nedeniyle partiden çıkarılmış, Mahmut ve Şerife'ye başvurmuştur. Zeynel'i, politik bir bağı olmadığı için Doktor'a önerirler. Zeynel, Kürtçe tiyatro yapmakta, müzik çalışmalarında bulunmaktadır. Para konusundaki tehditler de devam etmektedir. Macit, mafyalar arası uzlaşma fikri ile gelir. Rohat, Diyarbakır'dan kaçırılmıştır. Doktor da Terörle Mücadele'de sorguya çekilir.

Yeni parti girişimi başarısızlığa uğramıştır. Para konusunda sorunlar ortadan kalkmıştır. Ancak Macit tarafından hâlâ 20 bin mark talep edilmektedir. Doktor reddeder ancak kedisi Şeker, kafasından vurulmuş olarak bulunur. BİRARADA projesinin mimarı olan Doktor Sacide ve eşi Ramin de suikast gibi bir kazada ölmüşleridir. Zeynel de başından vurularak öldürülür. Raporu, başına taş düştüğü şeklindedir. Rohat'ı kaçırma kişini Esme düzenlemiştir. Rohat'ı yurtdışına çıkarmaları gerekmektedir. Doktor'a da Esme ve Rohat'ı sormuşlardır. Doktor, Esme'ye yardım etmek için eski partili yeni milyarder Muhittin'e başvurur. Muhittin, kaçış işini ayarlar. Esme de içeride konuşmamıştır. Aranmaktadır. Rohat ve Esme kaçırılır. Doktor da gidecektir ama yasak konur. Doktor, bütün parayı Esme'ye devreder. Projeyi Esme'ye bırakmıştır.

Doktor, Diyarbakır dönüşünde enfarktüs geçirmiştir. Ameliyatı bile tehlikededir. Evde oturup Esme'den haber bekler. Kitap çalışmalarını sürdürür. Kendini kötü hissettiğinde Vedat Türkali'yi çağırır. Kapıyı açamazsa anahtar incir kovuğundadır. Türkali, anahtarı alır, içeri girer ancak Nahit, koltukta sırtı dönük uyumaktadır. Esme telefonla Almanya'dan arar. Esme, yalnız Doktor'u sevdiğini söyler. Yazar da bunu sesli olarak iletir.

Türkali, Doktor'un notlarını alır. Çıkarken kapının önünde siviller belirir. Vedat Bey, notları alır çıkar.

Bozoklar, romanda eleştirinin tiplerin eylemleri aracılığıyla yapıldığını, bunun da kurguya içerildiğini söyler (2005: 566). "Bu romanın sorunu, tipler aracılığıyla da

konuşulmasına rağmen politik eleştirinin konuşmalar ya da iç konuşmalar aracılığıyla yapılmasıdır." "Türkali, mesajı tipler aracılığıyla vermek peşindedir." Bozoklar, bunun, okuyucuyu estetik eleştiriden çok politik eleştiride bulunmaya kışkırttığını söyler. Türkiye'de romanın politik ve tarihi olayların öğrenilmesinde bir araç olarak görülmesini yazın açısından bir kolaycılık yarattığını ileri sürer. Kemal Tahir gibi yazarların yazdıklarının hem roman hem de siyasal tarih olması bu yüzdendir. Bozoklar, TKP ve aydın eleştirisinin, devrimcilerin suçlanmasının nerede başlayıp bittiğinin belli olmadığını söyler ve yeni savların, belgelerin inandırıcılığı gözetilmeden sorumsuzca sıralanabildiğini ileri sürer (Türkali, 2005: 567). Stalin'in 20. Kongre'de eleştirilebileceğini ama üslubun önemli olduğunu söyler. Ona göre öznellik gerçekliğin önüne geçmiştir. Öfkeli bir saldırıdır yapılan, eleştiri değildir. Dönemin eğilimleri tiplere, onların eylemleri aracılığıyla yansıtılmalıdır. Çünkü romancının işi farklı, politik tarihçininki farklıdır.

Eleştirmen, Türkali'yi dil açısından da eleştirir. "Bir günler" deyimi günlük dilde kalmalıdır. Cinsellikle ilgili dilin çok itici olduğu da söylenmelidir. "Kadını ya da karşı cinsten iki insanı yan yana gördüğünde yalnızca cinsellik düşünmek uzun yıllar göçmen topluluklar içinde kapalı kalıp eylemsizlikten çürümenin belirtileri midir yoksa?" (Türkali, 2004: 569)

Eleştirmen, romanda kadın cinsel organının adının çok sık geçmesini de eleştirir. Ayrıca 27 yaşındaki bir kızın 78 yaşındaki adama âşık olmasını da gerçekçi bulmaz. Bunun yanında romanın polisiye gibi başladığını ama suçluların bir anda temize çıktığını belirtir.

Eleştirmenin bir eleştirisi de TKP'ye bir kalıtçı örgüt bulunamaması, paranın Kürtlere verilmek istenmesidir. Yani örgüt fikrinin olmamasıdır. Oysa bu dönemde sürekliliği temsil eden başkaları da vardır. Ancak yazar onlara inanmamaktadır.

Eleştirmen son olarak Doktor'un Esme'yi hamile bırakmış olabileceğinin simgesel yorumu olarak birikimin geleceği gebe bırakması biçiminde okunabileceğini ileri sürer.

Tülin Er, "Ey Aşk… Ey İstanbul" başlıklı söyleşisinde [129] "bellek" temasının romanda önemli olduğunu söyleyerek Türkali'nin bu konudaki görüşlerini soruyor. Türkali verdiği cevapta topluma bellek kazandırmanın tarihçilerin olduğu kadar romancıların da işi olduğunu söyler (Türkali, 2004: 553). Ama bunu roman olduğunu unutmadan yapmalıdır.

Tülin Er, böyle bir çalışmanın herhalde tarihsel sosyo- politik alanda okumalar, araştırmalar yapmak gerektirdiğini söyler. Türkali de onu destekleyerek, yazarlığın okumakla başladığını belirtir. Ama doğu okumalar yapmak gerekmektedir. Salt roman bilgisiyle bugünün insanının içinde kıvrandığı koşulları kavramak mümkün değildir.

Tülin Er, *Kayıp Romanlar*'da roman- müzik ilişkisinin çok yoğun olmasının nedenini sorar. Türkali, türkülere değinerek, türkülerin basit insanların en temel özlemlerini, tutkularını, düşlerini, iç-dış dünyalarını yansıttığını ve yılların içinden süzülerek geldiğini belirtir. Kendisi de türkülere yakınlık duymaktadır. Doktor Nahit'in bütün müzik zevkinin de kendi zevki olduğunu söyler. Bu roman filme alınırsa başat müzik damgası daha belirleyici olacaktır. Türkali, bu romanın filme alınacağını düşünmektedir.

Tülin Er, *Kayıp Romanlar*'ın en önemli yönlerinden birinin İstanbul panoraması sunması olduğunu söyler. Bir film karesi gibi izlenen sahneler olduğunu da ekleyerek roman- sinema ilişkisini sorar. Türkali, İstanbul'un karasevdalısı olduğunu söyler (2004: 555). 1937'den beri böyledir. Okurken sinema seyrediyor duygusu yaratmışsa, sevineceğini söyler. Bunu yapmak istemektedir.

2.6.3.Yapı

Kayıp Romanlar, bir çerçeve hikâye ile onun içine yerleştirilmiş bir iç hikâye biçiminde yapılandırılmıştır. İç hikâye de yine bir ana hikâye ile onun içine yerleştirilmiş birkaç hikâyeden oluşmaktadır.

[129] *Radikal Kitap*, 8 Ekim 2004.

Roman, Romen rakamlarıyla belirtilmiş 5 (beş) kısımdan oluşmaktadır. Romanın başında yedi sayfa, sonunda üç sayfa ve her bölümün sonunda birkaç sayfa siyah harflerle dizilmiştir. Siyah harflerle dizilmiş sayfalarda romancı Vedat Türkali, kendisini romanın içine bir roman kişisi olarak yerleştirmiştir. Bu siyah dizili kısımlar romanın çerçeve hikâyesini oluşturmaktadır.

Çerçeve hikâye ile iç hikâye zaman zaman kesişmektedir. Bu kesişme de çerçeve hikâyenin kahramanı Vedat Türkali ile iç hikâyenin kahramanı Doktor Nahit'in buluşup sohbet etmeleri şeklinde gerçekleşmektedir. Bu buluşmalarda Vedat Türkali, Doktor Nahit hakkında bilgi alıp okura yansıtmaktadır. Bu bilgiler, sonunda *Kayıp Romanlar*'ı oluşturacaktır.

2.6.3.1. Vaka

Doktor Nahit Kotar, Vedat Türkali'nin *Güven* adlı romanını okumuş ve kitabın sonundaki çağrıdan etkilenmiştir. *Güven*'in sonunda beşinci kitap eksiktir ve Yazar, bu eksik kitabı yazmaya kalkışanların Turgut ile Seher'in hikâyesini bilmesi gerektiğini söylemektedir. Doktor, otuz sekiz yıldır Almanya'da siyasal sürgündedir ve İstanbul'a kesin dönüş yapmıştır. Doktor, bu kitabı yazmaya niyetlidir. Bu konuda yazar Vedat Türkali ile de görüşmüştür.

Doktor Nahit eski bir TKP'lidir. Ancak Parti'den atılması gündeme gelmiş; o da bir daha Parti'yle ilgilenmemiştir. Arkadaşları Sacide ve Ramiz ile birlikte BİRARADA adlı bir kültürel projeleri vardır; konserler, toplantılar düzenlemişler; sanatsal faaliyetlerde kullanmak için para toplamışlardır. Sacide ile Ramiz, bir trafik kazasında ölmüştür. Doktor Nahit, Ermeni arkadaşı Vasken ile İsviçre'de ortak hesaplarında yatmakta olan paraları en uygun örgüte bırakmak niyetindedir.

Doktor, İstanbul'da Kumkapı ile Cankurtaran arasında, denize karşı, bahçesinde incir ağacı olan üç katlı eski bir evi kiralar. Doktorun ilkokul yılları buralarda geçtiği için, altmış beş yıl önce, evin içini çocukluğunda defalarca görmüştür. Evle birlikte mahallenin en eskisi, ikisidir. İstanbul'u özlemiştir. Fakat yalnızdır. İstanbul'daki her türlü işinde

yardımcı olan Avukat Mustafa, onu Nevizade'de arkadaşlarıyla yemeğe davet eder. Arkadaşları eski TKP-TBKP'lilerdir. Orada yirmi yedi yaşında genç bir kadın olan Esme ile tanışır. Esme, Güzel Sanatlar son sınıftadır. Yemekte Doktor'un roman yazacağı konuşulur. *Güven* romanındaki çağrıdan söz edilir. Doktor, o dönemin ve sonraki dönemlerin tanığı olarak romanını yazacaktır. Seher ile Turgut'u bulursa, aşk romanı yazacaktır. Esme, *Güven* romanını henüz okumadığından söz eder. Esme, Doktor'un dikkatini çekmiştir. Fakat kızın reklamcı Suat ile ilişkisi olduğunu düşünmektedir.

Doktorun eve yerleşmesi birkaç gün sürer. Ondan sonra İstanbul'u gezme, özlemini giderme planı vardır. Vasken'i arar, yerleştiğini haber verir. Yazacağı romanı düşünmektedir. Şimdi dağlarda vuruşanlar sonra ne olacaklar, diye düşünür. İstanbul hakkında ne kadar az şey bildiğini düşünür. Ayasofya, Sultanahmet Camii, Mimar Sinan, Ermeniler, Osmanlı hakkında düşünür. Adliye Kıraathanesini, Meserret Kıraathanesini, İkbal Kıraathanesini; Küllük, Çöplük kahvelerini; Eminefendi Lokantasını düşünür; hepsi gitmiştir, yoktur artık. Oralardan Tanpınarlar, Ataçlar, Kemal Tahirler, Orhan Kemaller, Nâzımlar, Hilmi Ziyalar, Dino'lar, Sabahattin Ali'ler, Orhan Veliler, Sait Faikler geçmiştir. Paris'te Lenin'in plaketi vardır ama buralarda kimsenin plaketi yoktur.

Doktor, eskiden bildiği mekânları, sokakları, semtleri dolaşır; dolaşırken de tanıdığı insanları hatırılar. İstanbul'u gezecektir ilk haftalarda. Ama Karagümrük'ü tanıyamaz; her şey değişmiştir. Bu değişim serüvenine Seher ile Turgut'un ne kadar katkıda bulunmuş olabileceğini düşünür. Doktor, aslında romanını aramaktadır.

Eve gelince yalnızlık duygusuna kapılır. Dinlemek istediği Kürt, Süryani, Ermeni türküleri burada yoktur; Almanya'da kalmıştır; onlar sonradan gelecektir. Bir TKP'li olarak son elli yılı gözden geçirmeye kalkar, vazgeçer. İstanbul'u dolaşırken Boğaz'daki mimari yapılara bakar, Ermenileri hatırlar. Kürtler, Ermenileri kesmiştir. Sonra da Kürtleri kesmişlerdir. Ermeniler, Çerkezlerden yılgındırlar. Daşnakçı Ermeniler de benzer şeyleri birçok Türk köyüne yapmıştır. İmparatorluktan ulus çıkarmak istenince böyle olmaktadır Doktor'a göre. Ortaköy'e bakar; güzelliklerin yanında çirkinlikler de vardır. Eski Ortaköylü komünist işçilerin kahveleri kalmamıştır artık. Her şey yabancı gelmeye başlar. Hiç olmazsa roman yazmalıdır.

Bir bilgisayar alır. Son zamanlarda çeşitli yazılar yazmıştır. Artık romanına başlamalıdır. Katıldığı siyasal kavgada aradığını bulamamıştır. Yaratıcı bir şeyle uğraşmalıdır. Konu olarak devrimcilerin aşklarını alacaktır. Turgut'la Seher'i de bundan seçmiştir. Arkadaşları Sacide ile Ramiz'e imrenmiştir. Romana başlar.

Avukat Mustafa, Sendikacı Fikret Kuşkanat Bey'in doğum gününe Doktoru davet eder. Doktor, sol çevrelerde adı bilinen, saygı duyulan birisidir.. Davet, eski solcu, işadamı Muhittin Bey'in Harem'deki konağında yapılacaktır. Doktor'un roman yazdığından söz edilir. Esme, *Güven* konusunda Doktorla konuşmak ister. Esme, Turgut ile Seher'in öyküsünün ona bitmiş gibi geldiğini söyler. Şimdi koşullar farklıdır. Dağlarda bam bum gideneler vardır ama onlara yakınlık duymuyordur.

Avukat, Esme'ye telefonu vermiştir. Esme dördüncü gün arar. Doktor onu evine davet eder. Balkonda oturup çay içerler. Esme, Almanya'da doğmuştur; on beş yaşında Türkiye'ye gelmiştir. Babaannesiyle kalmaktadır. Roman konusunu tartışırlar; Esme, bugün başka türlü sorunlar olduğundan söz eder. Esme'ye göre Doktorlar temeli değiştirmeye çalışmamışlar, başkasının yerine geçmeye çalışmışlardır. Esme'nin Talat amcası Doktor'u tanımaktadır. Parti'deki "Saim" kod adını bilmektedir. Onun Nahit Kotar olduğunu Esme bilmektedir. Esme, kimsenin doğru sandıklarını başkasına dayatmaya kalkmamasını istemektedir. Seher ile Turgut'un öyküleri Esme'yi hiç ilgilendirmemektedir; çünkü Sosyalist ülkelerdeki rezillikleri hiç duymamış gibi davranmaktadırlar. Doktor, kendi roman yazma gerekçesini açıklar: Türkiye'nin acı serüvenini anlatmak istemektedir. Bugün sorumluluğu kimler yüklenecektir? Savaşı kimle yürütecektir? Hangi doğrularla yürütecektir? Yol yöntem ne olacaktır? Roman bunlara ışık tutmalıdır. Esme ise bunlar için roman yazmaya gerek olmadığını, araştırma yapması gerektiğini söyler. Doktor, aşk romanı yazacağını ama aşkı ille de bir tarihe oturtmak gerektiğini söyler. Doktor, tarihin akışına bilinçli katılan kahramanların aşkını çekici bulmaktadır.

Doktor, Esme'nin yeni bir tür komünist olduğunu düşünmektedir. Doktor'un Almanya'dan eşyaları gelir. Esme, salonu düzenleyecektir. Esme'nin evin içinde dolaşması Doktor'un hoşuna gider. Gezmeye çıkar, The Marmara'ya gelir. 1 Mayıs 1977 olaylarını hatırlar; o gün orada olanları yaşamıştır. Doktor, Esme'yi Kuruçeşme'ye

yemeğe götürür. Esme'nin bir iki sınavı kalmıştır. Ders çalışacaktır. Doktor'un balkonu da tam istediği gibidir; gelecektir. Kuşak tartışmasına girerler. Aşk konusuna gelirler. Esme, yetmişinden sonra Goethe'nin âşık olduğunu söyler; on beşinde bir erkekle yattı diye babasının kendisini dövdüğünü anlatır. Türkiye'ye o yüzden postalanmıştır. Üstelik babası da komünisttir.

Esme, feminist olduğunu söyleyen bir kadındır; oldukça rahat hareket eder. Doktor, feministlerin doğrularla işi olmadığını, saplantılı olduklarını düşünür. Tartışma Marks'a gelir. Marks, Esme'ye bir şey söylemiyordur. Marks'ın kendilerine bir şey anlatmadığını, erkeklere anlattığını söyleyince tartışma alevlenir. Esme, bütün dünyanın komünistlere karşı olduğunu söyleyince Doktor, küfür sayılabilecek sözlerle onu sokak ortasında bırakır, gider.

Bu arada Doktor, zaman zaman Vedat Türkali ile buluşup sohbet etmektedir. Yazdığı yirmi sayfalık metni yazara vermek istememiştir. Üstelik artık Seher ile Turgut'un hikâyesinden vazgeçtiğini söylemektedir. Bugün artık başka şeyler vardır. Doktor'un Türkali'ye söylediği şeyler ilginçtir. Onun kendi romanı peşinde olduğunu, kendisini malzeme gibi görmemesini söyler. Konuşmayacaktır. Yazacaksa da böyle yazacaktır.

Doktorun aklı haftalar önce bıraktığı Esme'dedir. Özür dilemeyi düşünür. Fikret Bey'i ziyarete gider. Fikret Bey, TKP'de hiç bulunmadığını anlatır. DİSK'in kuruluşunda bulunmuştur. Ondan sonra bilinçlenmiştir; anlamıştır ki Türk de olsan sınıf vardır. Komünist partisine girmemiş, girenleri görünce de gizliliği gözü yememiştir. Belki Halk Partisindeki kaydı duruyordur. İşçilerle çalışmıştır. İşadamı Muhittin de gelir. Fikret, onun eski partili olduğunu söyler. Muhittin, Fikret Bey'e "Dede" demektedir. Oradan çıkınca The Marmara'da Doktor'a Nicole'u tanıştırır; Nicole, Doktor'dan hoşlanmış görünmektedir. Doktor kalmak istemez. Karmelya viagraları bile hazırlamıştır. Muhitin Doktor'u eve bırakır.

Doktor bir süre sonra rahatsızlanır. Muhittin, Doktor Cevdet'i getirir. Hastaneye yatırılması uygun görülür. Üçüncü günün akşamı ancak ateşi düşer. Kardiyolog Neşide, altı ay sonra kalbine baktırmasını söyler. Esme'nin patronu Suat Bey, Doktor Nahit'e

geçmiş olsun dileğinde bulunur. Doktor, Esme'yi sorar. Ancak Esme, izinlidir. Ona selam yollar.

Esme, hemen Doktor'a telefon eder. Doktor, ona "Seni seviyorum," demek istediğini söyleyince o da, "Deyin," der. Aralarında geçen tatsızlığı unutmaya karara veririler.

Esme, Doktor'un yazdıklarını okumak ister ama Doktor, okutmak istemez. Esme, yalnız yaşamaktan sıkılıp sıkılmadığını sorar. Doktor, yanında bir insan istemektedir. Esme gittiğinde Doktor uzun uzun düşünecektir. Esme'yi bekliyordur.

Eski TKP yöneticilerinden Ferdane gelir. Doktor kapıyı onun suratına kapatır. O da bir kâğıt bırakır. Doktor Nahit, Vedat Türkali ile roman ve Ferdane hakkında konuşurlar.

Evde elektrikler kesiktir. Esme gelir. Doktor, Esme'ye âşık olup olamayacağını sorar. Esme'nin Suat'la aralarında bir şey olup olmadığını sorar. Suat Bey'in kadınlarla ilgisi yoktur. Serhat'la da kendisinden iki üç yaş olduğu halde yaşlandığı için ayrılmıştır. Doktor, kendisine yaşlı görünmüyordur. Ayrıca güzel adamdır da. Doktor, onu sevmek istediğini söyler. Öpüşürler. Karşılıklı olarak sevgilerini söylerler. Ruhi Su dinlerler.

Sabahleyin eski yoldaşlardan Süleyman gelir. Doktor'un Ferdane'yi kovduğundan söz eder. Bir liste vardır. Ama doktor yırtmıştır listeyi. Bir para vardır. İşçilerin, emekçilerin parasıdır. Doktor, onların yolunda kullanıldığına inanmadıkça bu parayı kimseye vermeyecektir. Süleyman, Doktor'un bu parayı yediği dedikodusu olduğunu söyler. Fransa, İsviçre, İngiltere'de bütün faaliyetleri Sacide, Ramiz ve Doktor düzenlemiştir. Parti kullansın diye toplamışlardır parayı ama para ellerinde kalmıştır. Kürtçülük yaptıkları, o zaman Ermenileri kışkırttıkları söylenmiştir. Sacide ile Ramiz'in cenazesine bile gelmemişlerdir. Ferdaneler, Marksist-Leninist bir parti kurmuşlardır. Süleyman da kendi parayı ortaklıklarına ister. Sonra da Doktor'un kendini kollamasını söyler. Kötü şeyler düşünmektedirler. Doktor kâğıda bakar. Paranın tutarı onlara göre 1.160.000 marktır. Doktor, bu paranın üstüne oturmuştur, hesabını vermelidir.

Sokakta, daha once tanıştığı Kürt karı koca Şerife ile Mahmut, Doktor'un karşısına çıkar. TKP'den söz açılır fakat Doktor, yine eskilerden konuşmak istemediğini

söyler. Parti'den ayrılmamıştır; çıkarmışlardır ama sonra geri aldıklarını duymuştur; ilgilenmemiştir. Doktor, Kürt olmadığı halde Kürtlere çok yardımcı olmaktadır. Çünkü komünisttir. Türk'tür ama önce insandır; o yüzden Ermeni, Süryani, Alevi kesime yakınlık duymaktadır. Onlar acı çekmiştir. Mahmut da ne PKK'lıdır ne de karşıdır. Doktor da aynı fikirde olduğunu söyler. Mahmut, TKP'den atıldıklarını söyler. Kürtler el atmıştır onlara. Ama düşüncelerinin temelinde Kürtlük olmamıştır. Ama artık Kürtlüklerini unutamamaktadırlar. Güç günlerinde onlara bir tek Doktor yardımcı olmuştur, bir Türk olarak ceplerine para koymuştur.

Avukat Mustafa arar. Ferdane'nin kendisine verdiği kâğıdın bir kopyasını gösterir; bu parayı istiyorlardır. Doktor, ona gerçeği anlatır. Sacide ile Ramiz'in Fransa Alplerinde kazada öldüklerini söyler. Ama kaza olduğuna inanmamaktadır. Ferdane, burjuva diye onlardan nefret etmektedir. Oysa onlar aydındır. Sosyalist ülkelerdeki çöküntüden mutsuz olmuşlardır. Avukat, kendisini kollamasını söyler. Mafya işin içindedir.

Bir bankanın sergi salonundan bir tablo alır. Tabloda bir kedi resmedilmektedir. Muhittin arar. SEV'in açılışına çağırır. Orada Doktor Zekeriya, "Saim Arkadaş", hitabıyla yanına gelir. Dortmund'dan olduğunu söyler. Eski TKP'lidir. O pisliği kendisine nasıl yakıştırdığını sorar. Sonra da yanına kalmayacağını bildirir, uzaklaşır. Eve geldiğinde, o gece geç vakit Esme gelir. Tabloyu görünce çok şaşırır. Resim, arkadaşı Nerim'indir.

Doktor ile Esme Büyükada'ya çıkarlar. Büyük fayton turu yaparlar. Yazın Mavi Yolculuk yapma kararı alırlar. Esme, babaannesinden söz eder. Fatih Çarşamba'sındandırlar. İki kez evlenmiştir. Esme, etik komünist olduğunu söyler. Esme, Doktor'un evinde kalmaya başlar. Avukat Mustafa arar. Kürt aşiret reisi Ferhat Bey, Doktor ile konuşmak istiyordur. Doktor'un para işini solcu mafyaya verdiklerini diye düşünmüşlerdir.

Ferhat Bey, Taksim'de bir otelin üst katında oturmaktadır. Brüksel'den Doktor Cemşit, Nahit'ten çok söz etmiştir, Ferhat Bey oradan tanımaktadır Nahit'i. Nahit'e koruma vermeyi önerirler. Nahit, reisini koruma teklifini reddeder. Ferhat Bey, bir silah hediye eder. Nahit, bunu kabul eder. Ruhsat işlerini Avukat tamamlar.

Doktor ve Esme, tam kahvaltı edecekken İstanbul'u dolaşmaya karar verirler. Önce Piyer Loti'den başlayarak Aşiyan Müzesi'ne, Rumelihisarı'a, Emirgân'a, Rumeli Kavağı'na, Anadolu Kavağı'na giderler. Lokanta'da Esme, Düsseldorf'ta Hadiye Hanım'ın (Hepburun) Doktor'a fırından elmalı pay alıp götürdüğünü, kendisine de verdiğini anlatır. Birbirlerine geçmişleriyle ilgili bilgiler verirler.

Esme, bir haftalığına Almanya'ya gidecektir. Doktor, onun eve yerleşmiş olmasından mutludur. Roman çalışmayacaktır. Avukat telefon eder. Harbiye Borsa Lokantası'nda bekliyorlardır. Macit Bey ile tanışır orada. Macit Bey, eski bir solcu olan Edip Mansır mafyasının yirmi bin dolar karşılığında işi durduracağını söyler. Bir de Ermeni vardır işin içinde. Doktor, Macit'in eski bir komiser olduğunu, sorguda ölümlere neden olduğu için teşkilattan atılan birisi olduğunu öğrenir. Onu Ferhat kurtarmıştır.

Avukat Mustafa, kimliği belirlenemeyen kişilerce vurulur. Doktor, artık huzursuzdur. Paralar, Doktor ile Vasken'in ortak hesaplarında, İsviçre bankasındadır. Doktor Nahit, TKP'nin eski üst düzey yöneticilerinden birisi olan Ferdane ile bir gecelik bir ilişki yaşamıştır. Asıl nedeni Doktor o olarak görür. Ferdane, Doktor'u paraların üstüne yatmakla suçlamaktadır.

Esme gelir. Yatarlar.

Haziran sonunda Doktor, Vedat Türkali ile görüşürler. Çiçek Bar'a giderler. Nahit, romanın iyi gitmediğini söyler. Para meselesini ve projeyi açar. Projenin adı BİRARADA olacaktır. Avrupa'da kültür-sanat faaliyetleriyle uğraşacaktır. Türkiye'de yaşayan tüm halkların buluşup kaynaştığı bir yer olacaktır. İleride de TKP'nin yan kuruluşu yapacaklardır. Sacide fikir sahibidir. Sovyetlerin çöküşü, Parti'nin dağılışı, Sacide ile Ramiz'in ölümü Doktor'u tek başına bırakmıştır. Vedat Türkali, bunu Türkiye'de yapmasını önerir. Bu arada bir adamın onları izlediğini fark ederler. Doktor, Esme'ye de BİRARADA projesinden söz eder. Ona göre iş kadınlara düşmelidir.

Doktor'u telefonla kod adı olan Saim adıyla ararlar. Doktor, yanlış numara diyerek konuşmaz. Roman için aldığı notlara bakar. Günlük yaşamındaki olaylarla, ilginç bulduğu kişilerle ilgili anılarını yazıyordur. Otobiyografik ögeler vardır; bunlardan gerçekçi bir romana geçmenin yolunu bulmayı umuyordur. İnsanlık durumlarını da yansıtıcı bir şeylerin birikmesini bekliyordur. Ferdane-Melahat olayını yazmıştır.

Ferdane ile yattığını anlatmıştır bir Parti toplantısı sonunda. Daha sonra Ferdane Moskova'ya eğitime yollanmıştır. Partide yükseldiği tavırlarından anlaşılmaktadır. Doktor da oraya gitmiştir. Ferdane yemekte yanına oturup oda numarasını peçeteye yazmıştır. Ama Doktor, ona görünmeden ertesi gün Batı'ya dönmüştür.

Telefonla Süleyman arar. Rüstem'in görüşmek istediğini söyler. Kahvede buluşurlar. Rüstem onu Parti'den tanımaktadır. Parti'den kovulmasını onlar önlemişlerdir. Para işi çözümlenmelidir. Doktor, boşuna uğraşmamalarını söyler. Adam da işkenceci Macit gibi polislerle, Kürt ağalarıyla, Parti'nin parasını kaçırmak için nasıl iş birliği yaptığını sorar. Yoldaşlar buna bozulmaktadır. Doktor da mafyadan söz eder. Çıkışta yine izlenmektedir. İzleyen adam Süleyman ve Rüstem'le birleşir. Doktor da paranoya yaşamadığını anlamış olur.

Eve geldiğinde Esme, roman notlarını okumaktadır. Ferdane yüzünden kavga ederler. Doktor'un Ferdane'yi itip kakmaması gerekiyordur. Ferdane, Parti'sine sırtını yaslamıştır. Doktor; Ferdane'nin, Doktor'un faaliyetleri için "hoppala cuppala" demesine kızmıştır. Doktor'un faaliyetleri laikliğe aykırı, ulusalcı, ırkçı olarak görülmektedir. Devrim bunların hepsini halledecektir.

Necati, Avukat Mustafa'nın vurulduğunu telefonla bildirir. Yaralıdır. Doktor Edip Mansır mafyasından şüphelenir.

Doktor, lokantadan çıkınca bir tekir kedi takılır peşine. Doktor dayanamaz eve kediyi getirir. Kapıda İSVİÇRE BANKASINDAKİ HESABINIZIN HESABINI DÜŞÜNDÜNÜZ MÜ? Yazılı notu bulur. Esme, kediye çok sevinir. Kedinin adını Şeker koyarlar. Doktor ve Esme sevişirler ama korkarlar da.

Kürt arkadaşlarından bir grup Esme'nin Diyarbakır'da yapılacak etkinliklerde salon tasarımı için yardım etmesini istemektedirler. Mavi yolculuğu erteleyip Diyarbakır'a gitmeye karar verirler. Önce Esme, sonra da Doktor gidecektir. Doktor da zaten oraları görmek istiyordur.

Esme, Kürtlere yakınlık duymaktadır. Bir sürü Kürt örgütünü ve aralarındaki didişmeleri bilmektedir. Tartışırlar. Doktor, *Güven*'deki Turgut ve Seher'in çektikleri

acıların boşuna mı olduğunu sorduğunda Esme, bugün bu acılara katlanmayı anlamadığını söyler.

Macit gelir. Yirmi bin dolar istemektedirler. Ayın on birine kadar opsiyon vermişlerdir. Nahit'in göğsünde, kolunda ağrı vardır. Diyarbakır'a gider. Esme'nin otelinden başka bir otele yerleşir. Esme yoğun çalışmaktadır, görüşememektedirler. Akşam, temiz bir lokantada eski bir tanıdığı olan Doktor Tarık Akdağ'ı görür. O da eski TKP'lidir. Doktor'u Berlin'den tanımaktadır. Orada bir de İrfan Kilkaya vardır. Tarık Akdağ, TKP olarak işlerinin zor olduğunu, herkesin PKK yanlısı olmaya başladığını anlatır. İronik biçimde sonunda devletin onları cezaevinde birleştirdiğini anlatır. İşkenceleri anlatır. İrfan Kilkaya'da altı ay kadar Moskova'da Parti Okulu'nda okumuştur. Şimdi yapı işleriyle uğraşmaktadır. Doktor asıl onunla konuşmak ister.

Ertesi gün, gençlerle sahne hazırlıkları yapan Esme ile buluşur. Esme, gençlere Doktor'un çalışmalarını anlatır. Doktor, onlara beş yüz milyon lira bağışta bulunur.

Doktor, tek başına Diyarbakır'ı gezer. Bir yandan da Esme'nin çevresindeki gençleri düşünür, Esme'yi kıskanır. Yakışıklı bir genç vardır. İrfan Kilkaya, ona çevreyi gezdirir. Aynı zamanda Diyarbakır'da olan olayları anlatır. Silvan'ı, Nusaybin'i; Hizbullah'ı anlatır. İrfan, Doktor'u yıllar önce Moskova'da, hakkında konuşurlarken duymuş ve öyle tanumıştır. Doktor'u gerekli olmayan sanat etkinlikleriyle uğraşan, özenti kişilikli biri olarak konuşmuşlardır. Doktor, TKP'nin tarihi boyu toprağa yerleşememiş bir örgüt olduğunu düşünmektedir. Diyarbakır'ın önemli yerlerini gezmeye devam ederler. Kendini iyi hissetmez, otele gelir.

Esme gelir. Yatarlar ama Doktor, ilaç almasına rağmen başarısız olur. Esme, önemsememesini söyler. Doktor, İstanbul'a dönmek ister.

Esme, Kürtçe şiirler yazan Rohat'tan söz eder. Rohat'ın karısı Zino da Kürtçe türküler söylüyordur. Karakolda tecavüz edip öldürmüşlerdir. Rohat'ı da işkencelerden sonra serbest bırakmışlardır. O da karakolu basıp iki polisi öldürmüştür. Halk onu saklamaktadır, polis de aramaktadır.

Doktor, İstanbul'a döner. İstanbul'da, evde kalp krizi geçirirken Muhittin'i arar. Hastaneye yatırılır. Doktor Neşide onunla yakından ilgilenir. Esme, İstanbul'a gelir. Aynı zamanda babaannesi de bağırsak kanseri olmuştur. Onu Berlin'e götürecektir.

Mafyanın verdiği süre bitmiştir. Kışlık bahçede Süleyman gelir. Parti parası işinin bittiğini söyler. Parti, toparlanamamıştır. Gelenler arasında da kavga çıkmıştır. Ferdane de aklını yitirmiştir, kliniğe yatırılacaktır. Doktor'un onu öldürteceğini söyleyip durmaktadır. Doktor'u izleyen adam da Doktor Zekeriya'nın adamı Ertan'dır. Doktor, mafya işinin bittiğini düşünür. Fakat daha sonra Macit gelir, sürenin üç gün önce bittiğini söyler. Doktor da o işin bittiğini söyler. Macit'in haberi yoktur. Macit gidince Doktor romanını düşünmeye başlar.

Doktor İstanbul'u dolaşıp eve geldiğinde kedileri Şekeri, taşlıkta kafası parçalanmış biçimde bulur. Tabaca da yerinde yoktur. Doktor ne yapacağını bilemez. Esme de aramıyordur. Doktor Neşide ile konuşmuş, bir süre Doktor'dan uzak durmasının iyi olacağına karar vermiştir. Doktor da şaşırtmak için kendisinin Viyana'ya gittiği haberini yayar.

Doktor, Viyana'ya gider, on gün gezer; oradan Zürih'e, Vasken'in yanına gider, oradan da İnterlaken'e, yazlığa geçerler. Vesken, karısı Ovsanna ile oradadırlar. Doktor, Esme dışında, olanları ona anlatır. Vasken, parayı verecek hiç mi bir yer bulamadığını sorar. Bulamamıştır. Bu durumda paranın İsviçre'de kalma ihtimali vardır. BİRARADA' yı buralarda kurmayı düşünürler. Ama Doktor, artık Türkiye'den çıkamayacağını düşünmektedir. Parayı, Vasken'e transfer etmeye karar verirler. Bankaya giderler. Ancak Nahit, içine sindiremediği için son anda vazgeçer. Ermeni meseleleri üzerine konuşurlar. Stalin'in, "Altı yedi milyonluk Türkleri Asya'ya kovacağız," söylemini eleştirirler. BİRARADA projesi, Vasken'e, NUH'UN GEMİSİ gibi gelmektedir ve gerçekleşeceğine inanmaktadır.

Ağustos'un son haftasında Doktor, İstanbul'a döner. Evde kedi tablosu ve yaşlı adam- at biblosu da yoktur. Esme'nin tamamen gittiğini düşünür. İzordil alır. Vedat Türkali'yi arar. Türkali, ekim ayının ortalarında Bodrum'dan dönecektir. Çiçek Pasajı'na, Nevizade'ye gider. Esme'yi şirketten arar fakat Esme yoktur. Parayı teslim edebileceği

kişileri aramaya başlar. Dergilerden öğrendiği örgütlerin toplantılarına katılır. Doktor, Zeynel'le tanışır. Arkadaşları ırk, cins, din, ulus, siyasal ayrım gözetmiyodur. Müzik, oyun, saz ortak paydalarıdır. Doktor, yerlerini görmek ister.

Doktor, Terörle Mücadele Şubesi'ne çağrılır. Rohat'ı tanıyıp tanımadığı sorulur. Esme İyikara ile ilgili sorular sorulur. Doktor, onun feminist; kendisinin komünist olduğunu söyler. Diyarbakır'a gezi nedeni sorulur. İsviçre'deki ortak hesap bilinmektedir. İki milyon yüz yetmiş iki bin Euro paradan söz ederler. Bu parayı projede kullanmamaları için uyarılır. Kızılay, Üsküdar Musiki Cemiyeti gibi kurumlara vermesini tavsiye ederler.

Nahit, yalnızdır. Yazmaya çalışmaktadır. Esme gelir. İki gün önce bıraktıklarını söyler. Bir aydır tutukludur. Rohat Fırat'ı İstanbul'a kaçırmakla suçlanıp işkence gördüğünü anlatır. Yürümekte zorlanmaktadır. Serbest kalmasında Doktor'un rolü olduğunu söyler. Ülkeden çıkma yasağı vardır. Doktor, Şeker'in öldüğünü söylemez. Esme'nin başkasına âşık olduğunu düşünmektedir.

Doktor, Esme'nin isteği üzerine Muhittin ile Rohat için konuşur. Rohat, ressam Nerim'in oradadır ve yeri güvenli değildir. Muhittin, yardım teklifini kabul eder ve Rohat'ı evinde saklar. Rohat, yurtdışına kaçırılacaktır. Esme'nin de yurtdışına gitmesi uygun olacaktır. Muhittin, işleri organize edecektir.

Doktor Nahit, Esme'nin başkasını sevdiği için kendisinden uzaklaştığını düşünmektedir. Rohat, şiirler yazmaktadır. Esme, son gecesinde yalnız Doktor'u sevdiğini söyler; birlikte olurlar. Bir süre sonra Zeynel, öldürülür. Ancak raporu başına taş düştüğü şeklindedir.

Doktor, Muhittin'in evinde Esme ile konuşur. Bankadaki hesabını Esme'ye devretmek ister. Ona BİRARADA projesinden söz eder. Rohat'ın şiirlerini verir. Yirmi bin dolar da Esme'ye verir. Bu sorumluluğu Esme almak istemez. Ancak sonradan Doktor'un da geleceğini söylemesi üzerine kabul eder. Sabah beşte Atina'ya gideceklerdir.

Esme, Doktor Neşide aracılığıyla Doktor'un sağlık durumunu hep izlediğini anlatır. Doktor ile Esme sevişirler. Doktor'un çarpıntısı vardır. Önlem de almamışlardır. Gebe kalma riskine karşı Esme, "Keşke" der. Doktor, Şeker'in öldüğünü de söyler.

Ayrılık vakti gelmiştir. Esme, poliste çektiği acılara Doktor'u sevdiği için katlandığını söyler. Yenilmediği için Doktor'un onu seveceğini düşünmüştür. "Seni beklediğimi bil!" der.

Doktor da Esme'nin ardından evden ayrılır. Kendi evine gider. Yorgundur. Balkondan Marmara'ya bakar. Esme orada, teknelerin birindedir. Romanına döner. Şehrin çeşitli yerlerini dolaşır. Beşinci günün sabahı savcılıkta beklendiği bildirisini imzalar. Yurtdışına çıkma yasağı getirilmiştir. Akşam bırakırlar. Bilgisayarın başına geçer. Ter basar. Solumakta güçlük çeker. Göğsünde ağrı başlar. Yazdıklarını düşünür, çekmeceden çıkarır. Telefonda numaraları çevirmeye başlar. Vedat Türkali'yi aramış, eve gelmesini istemiştir. Türkali geldiğinde Doktor'u ölü bulur. Tam o anda telefon çalar. Esme aramaktadır. Türkali, ona Nahit'in uyuduğunu söyler. Esme, Doktor'u sevdiğini ve onu beklediğini söyler. Türkali, Doktor'un roman için tuttuğu notların üzerindeki el yazısıyla yazılmış notu okur. Bu, Esme'ye yazılmış bir sevgi mektubudur. Türkali, notları alıp uzaklaşırken polis arabası evin önünde durur. Türkali, oradan uzaklaşır.

2.6.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Romanda iki bakış açısı vardır. Birincisi, romanda anlatıcı olarak yer alan ve Doktor Nahit'i gözleyen Vedat Türkali'nin bakış açısıdır. İkincisi ise romanın ana kahramanı Doktor Nahit'in bakış açısıdır.

Anlatıcı olarak, siyah dizili kısımlarda Vedat Türkali'nin birinci kişi anlatımını görmekteyiz. **"Otele gelince, dün uğrayıp beni soran Doktor Nahit adlı kişinin pusulasını verdiler resepsiyonda. Dörde katlanmış kağıdı açıp şöyle bir göz attım; okuyucummuş da, Almanya'da Friedrichstrasse'de bir lokantada…" (s. 1)"** cümleleriyle başlayan roman, yine Vedat Türkali'nin, **"Acılı gülümsedim. Geç kaldınız Tatar ağaları! İçimde yarım yurum öcü alınmış kızgınlığın buruk mutluluğuyla yürümeye başladım. Bir türkü geliyordu yan sokaktaki kahveden. '…Dünyada yardan datlı var m'ola…" Eylül bitiminin gece serinliği başlamıştı." (s. 631)** sözleriyle biter.

Romanın beyaz harflerle dizilmemiş, Doktor Nahit'in anlatıldığı büyük kısmında anlatıcı üçüncü kişidir ve bu anlatıcı sadece Doktor Nahit'in yansıtıcı bilincini kullanır. "Kolay çözülmüş sayılırdı Ankara'daki sorunları Doktor Nahit'in. Güvenlik'teki eski dosyaların çıkarılarak yargı kararlarının taranıp yasakların kaldırılması işini üstlenen bir görevliyle üç yüz milyona anlaştıklarını söylemişti Avukat Mustafa."

Ancak zaman zaman, Doktor Nahit'in birinci kişi anlatıcı konuma geçtiğini de görmekteyiz. Örneğin, 125-133. sayfalar arasında Doktor Nahit'in birinci kişi anlatımının kullanıldığını görüyoruz. Kanımızca bunun sebebi, bu sayfalarda Doktor Nahit'in yazar Vedat Türkali ile konuşmasının yer almasıdır.

> Evime gece yarısı konuk getirdiğim bu yazara dikmiştim gözlerimi ben de. Ermeni türküsüne pek öyle ilgi göstermemiş olması yadırgatıcıydı biraz. Tanıdığım ötekilerden ayrı düşünmüştüm bu adamı. Yanıldık mı? Göreceğiz. (s. 125)
>
> Açık dürüstçe saldırıyor onlar hiç değilse; seninkiler gibi en aşağılık çıkarları için… Eskilerin cüzamlısı onlar, bırak onları! Yeni yolunu çizerken tek tek düşündün hepsini; bitti, anımsamana gerek yok artık. Yatıp uyumalı öyleyse.
>
> Düşünde görmüş gibi uyanıp dikeldi yatakta ertesi sabah; Fikret Ağbi'ye niye gitmiyordu? (s. 133).

Dikkat edilirse son cümle ile üçüncü kişi anlatıma geçilmiş ve öyle devam edilmiştir.

2.6.3.3. Kurgu

Kayıp Romanlar'ın ilginç bir kurgusu vardır. Postmodern romanlarda çokça görülen roman içinde roman ya da romanın kendi yazılma hikâyesini de anlatması yöntemi bu romanda da kullanılmıştır. Bu durumda bir çerçeve hikâye, bir de iç hikâye ya da hikâyelerden söz etmek mümkündür.

Çerçeve hikâye: Çerçeve hikâye, romanda kendi adıyla yer alan Vedat Türkali'nin anlattığı siyah harflerle dizilmiş hikâyedir. Roman, bu hikâye ile açılır ve hikâye, beş kısma ayrılmış romanın her bölümünün sonunda, iç hikâyenin gelişimine paralel olarak gelişir ve sonuçlanır. Anlatıcının Vedat Türkali olduğu bu hikâyede, Türkali, iç hikâyenin kahramanı Doktor Nahit'in roman yazma serüvenini anlatmaktadır.

Çerçeve hikâyenin kurgusu şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

Vedat Türkali'nin oteline uğrayan Doktor Nahit, bir pusula bırakır. Daha sonra telefonla arar, görüşmek ister. Ortak tanıdıkları vardır. Adı Naim Kotar'dır ama onu Türkali'ye Doğu Berlin'deyken Saim diye tanıtmışlardır. 38 yıl sonra ilk kez Türkiye'ye geliyordur. *Güven* romanını sürdürmek istiyordur. Seher ile Turgut'a ne olmuştur? Bilen var mıdır? Türkali bilmekte midir?

Türkali, Türkiye'de devrimci devinimin yakın dönem olaylarına da Doktor Nahit'in tanıklık ettiğinin anlaşıldığını, hemen yazmaya başlamasını söyler. Sorularını da yanıtlamaya çalışacaktır. Ancak Seher ile Turgut'u görmemiştir. Doktor, buna inanmaz.

Vedat Türkali, Doktor ile buluşmadığına pişman olur, onunla buluşup görüşmek ilginç olacaktır. Bundan sonra Türkali'nin gözleri üstünde olacaktır.

Vedat Türkali'ni Doktor Nahit ile karşılaşması 119. sayfada gerçekleşir. Arada Doktor Nahit'in 110 sayfa süren hikâyesi anlatılmıştır. Bir tiyatronun fuayesinde karşılaşırlar ve Vedat Türkali hemen romanın nasıl gittiğini sorar. Bir şeyler karalamıştır ama pek olmamıştır. Doktor, bir yerlerde oturup konuşmak ister. Türkali'yi eve davet eder.

Türkali, onun ne yazdığından çok kimliğiyle ilgilenmektedir. Yazdıklarına da bunun için bakacaktır. Doktor'un evine gidince notların 23 sayfa olduğu görülür. Türkali, notları orada okumak istemez; kopyasını ister ama Doktor vermez. Türkiye'de yasak olan Ermenice bir türkü dinlerler. Türkali, adamın ne yazacağını merak eder.

Vedat Türkali'nin Doktor ile ikinci karşılaşması 176. sayfada olur. Doktor, telefonla Türkali'yi aramıştır, Ahırkapı'da, bir kahvede buluşmak istemiştir. Aylardan şubattır. Roman yazmaktan vazgeçmiştir, onu bildirecektir.

Bu noktada iç hikâyede sürüp gitmekte olan bazı olaylara da yer verilir. Doktor, çevresindeki insanların iyiden kötüye doğru gittiğini, buna dayanamadığını anlatır. Türkali ise bunun roman için uygun olduğu fikrindedir. Doktor, örgütlerden hiçbirine kendisini yakın bulmamaktadır. Yeni kurulan Komünist Parti'yi de izlemektedirler henüz. Ferdane kimdir, onu konuşurlar. Doktor, üzerinde saklanmak üzere verilmiş bir para olsa ne yapacağını sorar. Türkali bir cevap veremez.

Türkali ile Doktor'un üçüncü buluşması 334. sayfada olur. Aylardan hazirandır. Çiçek Pasajı'nın Beyoğlu çıkışında karşılaşırlar. Doktor'un yanında Esme de vardır. Esme İyikara, sınavını vermiştir, içmimar olacaktır; onun kutlamasını yapmışlardır. Çiçek Bar'a giderler. Esme ayrılırken Türkali, onların âşık olduklarını anlar. Yaş farkını yadırgar. Romanın nasıl gittiğini sorar yine ve iyi olmadığı cevabını alır. Bir şeyler karalamaktadır ama işin romanı varıp varmayacağı belli değildir. Doktor, Türkali'nin kendisine yakın bulduğu siyasal akımı ya da partiyi sorar. Türkali, asıl sorunun ne olduğunu sorar. O da sorumluluğunu taşıdığı paradan söz eder. O parayı kime bırakmalıdır?

Doktor, burada BİRARADA tasarısını anlatır. Değer verdiği Sacide ile Ramiz ile birlikte, eleştirdikleri Parti ile tartışmaya girmektense kültür-sanat etkinliklerine kendilerini adayacaklar; Türk, Kürt, Ermeni, Laz, Çerkez gibi tüm halkların diline, dinine, mezhebine bakmaksızın birlikte faaliyette bulunmalarına çalışacaklardır. Sonunda da TKP'nin yan kuruluşu yapacaklardır.

Türkali, bunu Türkiye'de yapmasını önerince Doktor mutlu olur. Hatta parayı Türkali'ye vermeyi önerir. O ara izlendiklerini fark ederler. Doktor, polisten değil hırsız polis devrimcilerden kaygılı olduğunu söyler. Türkali, şakayla nikahta tanıklık önerir.

Dördüncü karşılaşma 479. sayfada başlar. Türkali, Çiçek Bar'da Esme ile karşılaşır. Türkali, yazları kaldığı Bodrum'dan bir ara gelmiştir. Esme, Doktor'un Viyana'da olduğunu söyler. Doktor, kalbinden hastadır. Nasıl olduğunu Esme anlatır. Doktorlar, Esme ile Doktor'un yakınlaşmasını yasaklamıştır. Esme de uzak kalmıştır onun için. Ama Viyana'ya niye gittiğini bilmiyordur. Türkali'nin Doktor'la konuşmasını ister. Onu anlayacak başka birisi yoktur. Türkali, Doktor'un numarasını bir hafta boyunca çevirir ama ulaşamaz.

Türkali'nin Doktor'la son buluşması 629. sayfada gerçekleşir. Doktor, telefon edip Türkali'ye bir şeyler vereceğini, eve gelmesini söyler. Anahtar, bahçedeki incirin kovuğundadır. İçeri girdiğinde Doktor, sırtı dönük koltuktadır. O anda telefon çalar. Esme arar. Esme, onu sevdiğini söylemektedir. Türkali, onun sözlerini tekrarlar. Masadaki bilgisayardan basılmış kâğıt tomarını alır. Üstünde el yazılı bir kâğıt vardır. Esme'ye hitaben onu sevdiğini yazmaktadır. Türkali, kâğıt tomarını alır çıkar. Dışarıda polis gelir.

İki kişi içeri yönelir. Kapı açılmaz. Türkali, kâğıt tomarlarıyla uzaklaşır. Eylül bitmektedir.

Hiç uzatmadan söyleyebiliriz ki Doktor Nahit'in yazmaya çalıştığı ve yazamadan notlar hâlinde bıraktığı roman, Vedat Türkali'nin bu notlardan yola çıkarak yazdığı *Kayıp Romanlar*'dır. *Kayıp Romanlar* adının konmasının nedeni de Doktor'un bu romanı yazamamış, notlar halinde bırakmış olmasıdır. Bu notlardan roman çıkaracak olan Vedat Türkali'nin kendisidir.

Doktor Nahit açısından bakıldığında ise kayıp romanların anlamı farklıdır. Doktor, yazdığı romanı beğenmeyince, yaşadıklarını yazmaya koyulur. *Kayıp Romanlar'* da okuduğumuz birçok insan hikâyesi onun notlarından yansıyan hikâyelerdir. Bu hayatlar, yazılmasa kaybolup gidecek olan hayatlardır. *Kayıp Romanlar* adı buna da işaret etmektedir; yani kayıp hayatlar eşittir kayıp romanlar.

İç hikâye: Türkali, çerçeve hikâyenin içine ana hikâye olarak Doktor Nahit Kotar'ın *Güven* romanının devamını yazma isteğini ve bununla ilgili çalışmalarını ortaya koymuştur. Bu hikâyeye eşlik eden yaşlı adam genç kadın aşkı da (Nahit- Esme) ana hikâyenin bir kolu olarak görülebilir. Ancak bu iki kanalda yürüyen ana hikâyenin içine iç içe geçmiş birçok hikâye, birçok tema ve epizot da yerleştirilmiştir. Yazıldığı tarih itibariyle Türkiye'nin son elli yılını belirli bir açıdan yansıtmak gibi bir amacı olan bir romanda, bu amaca uygun düşecek birçok hikâyenin bulunmasının neredeyse kaçınılmaz bir şey olduğu söylenebilir.

Romanın kurgusunu, yazılış amacının belirlediği söylenebilir. Romanın yazılış amacını, yukarıda Türkiye'nin son elli yılını belirli bir açıdan yansıtmak olarak belirlemiştik. Burada açıklanması gereken şey 'belirli bir açıdan' ifadesi olmalıdır. *Kayıp Romanlar*, Doktor Nahit tarafından *Güven* romanının devamı olarak yazılmak istenmiş ve Turgut ile Seher'in doksanlı yılların sonundaki hikâyelerine odaklanmaya niyet edilmiştir. Bakış açısı da kuşkusuz TKP çizgisinde olacaktır. Ancak Doktor Nahit, bu romanı yazamayacaktır; çünkü Türkiye çok değişmiştir, Turgut'lar ve Seher'ler artık yoktur. TKP de ortadan kalkmıştır. Artık başka türden insanlar ve hikâyeler vardır. Doktor Nahit de kendi yaşadıklarını, gözlemlerini, anılarını dolayısıyla değişen Türkiye'yi notlara dökmeye karar verir ve öyle de yapar.

Hikâyeler, Türkiye'deki bu değişimin yönünü vurgulamak üzere kurgulanmıştır. Hikâyelerin arasında sıkı bir doku yoktur. Olaylar kendi kanallarında ayrı ayrı akarlar. Onları birleştiren şey, hepsinin Doktor Nahit'in ilgileri ve ilişkileri üzerinden kurgulanmalarıdır. Bu hikâyeleri ve hikâyelerin arasına sıkıştırılan temaları, izlekleri şu şekilde gösterebiliriz:

Doktor Nahit- roman yazma ilişkisi: Romanın ana hikâyesi budur. Doktor Nahit, *Güven* romanında Vedat Türkali'nin çağrısına uyarak Seher ile Turgut'un hikâyesini yazmak istemektedir. "Katıldığı siyasal kavgada (…) bulamamıştı aradığını. Ne arıyordu ki? Yaratıp ortaya yeni, kalıcı bir şey koymanın mutluluğunu yaşayamıyorsan ne anlamı vardı şu yeryüzünde bir uğraş içinde çırpınıp durmanın (…) Devrimcilerin aşklarını alacaktı; buydu temel konu romanda; Turgut'la Seher'i seçmesi de bundandı." (s. 55) Bunun için Vedat Türkali ile de görüşür. Fakat aradığı Seher ile Turgut'u bulamaz. Vedat Türkali de onları görmediğini, tanımadığını söylemektedir. Romanı yazmaktan vazgeçer. Onun yerine anılarını, yaşadıklarını, gözlemlediklerini yazacak ve biriktirecektir. Bu birikimden bir roman çıkarmaya çalışacaktır. Bu roman da Türkiye'nin son elli yılını yansıtacaktır. Ancak Doktor Nahit ölür, notlar Vedat Türkali'nin eline geçer. Okuduğumuz roman da Doktor Nahit'in yazmak istediği, fakat Vedat Türkali'nin yazdığı roman olmalıdır.

Doktor Nahit- Esme ilişkisi: Yaşlı adam genç kadın aşkını yansıtan bu ilişki, aynı zamanda yazarın feminist görüşlere nasıl yaklaştığını da sergilemek üzere kurgulanmıştır. Esme, Seher'i yazmak isteyen Doktor Nahit'in karşısına çıkan yeni bir insandır. Artık bu devirde Seher'lerin olmadığını söyleyen insandır. Feministtir. Etik komünisttir. Esme, aynı zamanda Kürtlere yakınlık duyan bir kişidir. Bu açıdan, Doktor Nahit'in Esme'nin arkasından Diyarbakır'a gitmesi, oraları ve oralarda yaşananları görüp tanıması için iyi bir kurgu vesilesi de olmaktadır. Nitekim, Esme'nin Kürt Şair Rohat'ın kaçmasına yardımcı olurken kendisinin de onunla birlikte kaçması, Doktor Nahit'in üzerinde kayıtlı büyük miktarlardaki emanet parayı Esme'ye Rohat'ın Kürtçe şiirlerinin basılıp yayılması için devretmesi, gelecekteki Kürt meselesinin önemini de vurgulamaktadır.

Doktor Nahit- kalıt para ilişkisi: Doktor Nahit, Avrupa'da Sacide ve Ramiz ile birlikte BİRARADA adını verdikleri bir projeyi yürüterek konserlerden, toplantılardan para kazanırlar. Anadolu'daki Türk, Kürt, Laz, Çerkez, Süryani demeden tüm kültürlerin kendilerini serbestçe ifade edebilecekleri bir yapı oluşturmak istemektedirler. Bu yapı sonra TKP'nin bir yan kuruluşu olacaktır. Ancak TKP kapanır. Para Doktor Nahit ile Vasken'in üzerindedir. Yeni bir parti kurmak isteyen Ferdane ve arkadaşları bu parayı isterler. Doktor Zekeriya da istemektedir. İş polisiye olaya döner. İş, sol bir mafyaya verilir. Kürt aşiret reisi Ferhat Bey de Doktor Nahit'e yardımcı olur, ona silah verir. Doktor'un niyeti parayı güvenebileceği ilerici bir örgüte vermektir. Doktor böyle bir örgüt bulamaz. Bu arada sürekli izlenir, tehditler alır. Kedisi Şeker'i kafası parçalanmış halde bulunca bir süreliğine Avrupa'ya gider. Ancak daha fazla duramaz. Ferdaneler de işten vazgeçmiştir ancak mafya parayı istemektedir. Doktor, parayı Esme'ye bırakmaya karara verir. Rohat'ın Kürtçe şiirlerini basacaklardır.

Doktor Nahit- İstanbul ilişkisi: İstanbul, bu romanda başlı başına bir roman kahramanı olarak yer alır. İstanbul, mimari yapılarıyla, doğal güzellikleriyle romanda oldukça yer kaplar. Bunda Doktor Nahit'in yıllar sonra İstanbul'a dönmesinin rolü de vardır. Romanda yer yer bir turistik İstanbul gezisinin yapıldığı söylenebilir. Ancak İstanbul, değişimiyle birlikte yansıtılır; 20-30 kat gökdelenler yükselmiştir, kimi kültürel mekânlar kaybolmuştur.

Doktor Nahit- Diyarbakır ilişkisi: Esme, bir içmimar olarak, Kürt arkadaşları tarafından etkinliklerde bulunacakları bir salonun düzenlenmesi için çağrılınca Nahit de oraya gider. Orada karşılaştığı kendisini tanıyan iki TKP'li Diyarbakırlı aracılığıyla Diyarbakır'ın ve çevresinin görülmesi gereken yerlerini gezer. Ayrıca Diyarbakır Cezaevi'nde yapılmış işkenceleri dinler. Halkın PKK karşısındaki tutumunu yerinde öğrenir. Yine orada, Esme'nin Kürt gençlerinden birisine âşık olduğunu düşünür.

Vedat Türkali, bir İstanbul yazarıdır. *Kayıp Romanlar*'a kadar kitaplarında sayfiye ve yabancı şehirleri, bir de Ankara'yı saymazsak, başka bir şehir görülmez. Diyarbakır bu açıdan istisnadır.

Doktor Nahit- türküler: Bu romanda türkülere bolca yer verilir. Bunun nedeni Doktor'un BİRARADA tasarısının Türk, Kürt, Ermeni, Laz, Çerkez demeden her halkın

kültürel mirasına yasaksız olarak yer verme niyetidir. Nahit, elinden gelse tüm geçmişi unutmak arzusundadır fakat türküleri bunun dışında tutmaktadır. Çünkü yaşanan her şey türkülerle birlikte yaşanmıştır. "İnsan kısım kısım yer damar damar/Kaşların lam elif gözlerin kamer- İnce bel üstünde olaydım kemer/Yakışır beline canım sar beni beni." (s. 11) Romanın son cümlesi de bir türkü sözüdür: "…Dünyada yardan datlı var m'ola…" (s. 631)

Doktor Nahit- Kürtler ilişkisi: *Kayıp Romanlar'*da, daha ilk sayfalardan başlayarak, Vedat Türkali'nin Kürt meselesine eğileceği hissedilmektedir. "Van'daki kadınların da sırası gelecek! Sırası kaldı mı; silahı alıp dağa çıktı Van'daki Kürt kadını. Kadınıyla erkeğiyle Kürt de açıyor gözlerini. Açsın bakalım!" (s. 3) Doktor Nahit'in Kürtlere karşı açık bir sempatisi olduğu görülmektedir. Hatta TKP'den bu nedenle uzaklaştırılmak istenmiştir. Kendisi Kürt değildir. Fakat acı çektirilen bir halka uzak duramayacağını söyler: "Komünist'im ben, Türk'üm, ama insanım önce! Ermenilere, Süryanilere, alevilere de yakınlık duyuyorum. Biliyorum ki, onlara acı çektirenler, Türk de içinde, herkese çektiriyorlar. Onlar kurtulmazsa bize de kurtuluş yok." (s. 214)

Şerife ile Mahmut, ne PKK yandaşı ne de karşıtı olduklarını söyler. Nahit de onları destekler. Ancak Apo'dan korktuğunu söyler. Çünkü kahramanlardan korkmaktadır. Stalin'e taş çıkartanlar olmuştur kahramanlar arasında. Doktor, insana güvenmemektedir.

Mahmut, düşüncelerinin temelinde Kürtlük olmadığını ama artık Kürtlüğünü unutamadığını söyler.

Doktor, Esme'nin ardından Diyarbakır'a gider. Bu gezi, Kürt sorununa yerinde değinebilmek için bir vesileden ibarettir. Orada kendisini Berlin'den tanıyan eski TKP'li Doktor Tarık Akdağ lokantada tesadüfen görür. Arkadaşı İrfan Kilikya da vardır. Onlar Diyarbakır Cezaevi'ndeki işkenceleri anlatacaklardır. Bu işkenceler yüzünden devlet PKK için militan yetiştirmiştir.

Doktor, Esme'nin düzenlemesini yaptığı derneğe 500 milyon yardımda bulunur. Daha sonra Doktor, İstanbul'da sorguya alınacaktır. Sorgulamada Doktor Nahit'e, Diyarbakır gezisi için çeşitli sorular yöneltilecektir. Doktor Nahit'in her şeyini bilmektedirler. "… kimliklerine izin verdiniz mi egemenlik savıyla kavgasıyla da dikiliyorlar karşınıza," derler. Rohat'ı da kahraman yapacaklarını söylerler. Doktor'un

savunması şöyledir: “O korkuyla da, gözleri açılır diye yol bile yapılmamış yıllarca. Acımasız baskılarla yoksul, geri, karanlıkta yaşatılan gençleri dağa çıkmayıp ne yapacaktı. Suç türkülerin mi?”

Doktor’un elindeki parayı Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Kültürü ve Mussiki Derneği gibi yerlere vermesini tavsiye ederler. “Kürdünü, Ermenisini, Yezidini, Çıfıdını değil önce bunları düşünmek değil midir bize düşen?” (s. 564) derler

Esme, Rohat Fırat’ı kaçırıp saklamaktan bir ay tutuklu kalır. Rohat, karısı Zino işkenceyle öldürülünce iki polisi karakolda öldürmüştür. Rohat’ı ressam Nerim’in evinde saklarlar. Kürtler, Rohat’ın şiirlerinin basılıp yayınlanmasını istemektedir.

Muhittin de cezaevinde Kürtlerle yattığını, onlara yapılan işkencenin hiçbir vicdana sığmayacağını söyler ve Rohat’ın saklanmasına, kaçırılmasına yardımcı olur.

Zeynel dürbünlü tüfekle vurulur ama başına taş üştü raporu alınır.

Doktor, parayı Esme’ye verir. Kürt şair Rohat’ın şiirleri basılacaktır.

Doktor Nahit-Ermeni ilişkisi: Türkali, Ermeni sorununa bu romanda da değinir. Bunu da Zürih gezisi vesilesiyle yapar. Arkadaşı Vasken’in yanına, Zürih’e gider. Vasken, karısı Ovsanna ile birlikte Beatenberg’de yazlıktadırlar. Ovsanna’nın babası Gedikpaşalı Ermeni, annesi Fransız’dır. Ovsanna “alçakça” kelimesinden başka Türkçe bilmez. Bu kelimeyi bilme nedeni de babasının Aşkale’ye gönderilmesine tepki olarak “alçakça” kelimesini sık kullanmış olmasıdır.

Vasken, Fransız Komünist Partisi’nde Vakkas adıyla çalışmıştır. Adıyamanlı’dır. Torna tesviye ustasıdır. Şimdi Zürihte bir kiosku vardır. Bir de ortak restoranı vardır. Vasken adını alacağını ilk kez Doktor’a açmıştır. Ermeni geleneklerini bilmez, kilisye de gitmez; sonradan Ermenice öğrenmiştir. Annesi Ermeni’dir. Babası ise yobaz bir Kürt’tür. Annesini Müslüman ettim diye on dört yaşında eve kapamıştır. Annesini, babasını, kardeşlerini, soyunu sopunu köyde kesmişlerdir. Vasken, rüyasında annesini görür. Kendisine Ermenice o ninniyi söyler. Sonra Kürtçe, “Vaskenim, oğlum” diye sever. Vakkas, ondan sonra Vasken olmaya karara verir.

Para, Vesken’le ortak hesaptadır. Doktor, hepsini ona bırakmak ister ama sonra vazgeçerler.

Vasken, Türklerin her şeyi Ermenilerden gördüğünü anlatır: Tiyatro, Hamparsum notası, Mimar Sinan.. Ermenilerin talihsizliği Hıristiyan olarak Batı kapitalizmiyle göbek bağı kurmalarıdır. Batılı Emperyalist güçler neyi, nasıl kışkırttılar onlar da gizlidir.

Doktor Nahit-TKP ilişkisi: Doktor Nahit, 38 yıldır Türkiye'ye gelmemiştir, sürgündedir. Berlin'de TKP üyesidir. Gizlidedir. Ama artık Türkiye'dedir. Geçmişle ilgili her şeyi, herkesi sıkıcı bulmaktadır. Doktor, Sacide ve Ramiz ile birlikte TKP yöneticileri ile pek anlaşamamışlardır. Hatta Doktor'un Parti'den atılması söz konusu olmuştur. Onlar da BİRARADA projesini başlatmışlardır. TKP dağılınca Doktor'un üzerinde yüklü miktarda para kalır. Doktor Zekeriya, TKP'ye sonradan gelen goşistlerden olarak görülür. Doktor'un üzerindeki paraya talip olanlardandır.

Yeni kurulan yasal Komünist Parti'ye de henüz mesafeli bakmaktadırlar.

Doktor Nahit- Edebiyat ve sanat ilişkisi: Vedat Türkali'nin bütün romanlarında başta Nâzım Hikmet olmak üzere yazar ve şair adları, onlardan alınma sözler ya da dizeler mutlaka satır aralarında serpiştirilmiş olarak görülür. *Kayıp Romanlar* da bu açıdan zengindir.

Hemen romanın ilk sayfalarında Vedat Türkali, Beyoğlu'nda Sait Faik'i görmüş gibi olur. Sait'in Adapazarı'ndan öteye gitmediğini, hikâyesinde sözünü ettiği Van'a gitmediğini eleştirir. Hemen bu satırların arkasından Nâzım'ın, "Herhal ilerdedir yaşanacak günlerin en güzelleri." dizesini anar.

Doktor Nahit'in edebiyat düşkünlüğü çocukluk günlerinde başlamıştır. Aile ortamı içinde anlatılan masallar, öykülerden sonra asıl ilgi orta okulda Türkçe öğretmeninden Nâzım ve Necip Fazıl'ı öğrenmiştir.

Yahya Kemal'i, dünyasını dar bulduğu için eleştirir, Nâzım'ı yüceltir, "Ümit Burnu'ndan Alaska'ya kadar/… Her mil-i bahride dostum e düşmanım var" dizelerini aklından geçirir.

Doktor, İstanbul ile ilgili birçok kitap karıştırır.

> Tarihinden, ama o tarihin neresinden girecektiniz kente? Yahya Kemal'in, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Abdülhak Şinasi'nin Osmanlı prizmasından İstanbul, Orhan Veli'nin, Sait Faik'in insan sıcaklığı ile yüklü suluboyalarıyla İstanbul, giderek¸ Nâzım'ın büyük şiir kavgasında usta işi mozaiklerle yer alan İstanbul bile, yan yana dizilmiş Anadolu kasabalarından oluşan on beş milyon

> yolundaki, ergenlik çağında birden boy atmış, zekânın niceliği, niteliği fıldır fıldır dönen gözlerinde saklı oğlan görünümündeki bugünün İstanbul'una uzaktan kuşkuyla bakıyor gibiydiler. (s. 33)

Tevfik Fikret, adı sık geçen şairlerden birisidir. Onun "Sis" şiirine de kısmen yer verilir: "Örtün evet ey haile, örtün evet ey şehr/ Örtün ve müebbet uyu ey facire-i dehr…" (s. 303) Ülkedeki ilerici düşüncelerin Fikret'ten öğrenildiği söylenir.

Esme, feminist yazar olarak Erica Jong, Emma Goldman, Simon de Beauvoir, Betty Friedan, Neval El Saadavi, Margaret Fuller adlarını anar. Sait Faik'in adasının yanından geçilirken (Burgaz), Çehov da anılır. Daha sonra Reşat Nuri'nin de evinin önünden geçerler. Onun romanlarından söz ederler.

Bach, Mozart, Itri anılır. Pasternak'ın Dr. Jivago anılır. Yahya Kemal, "Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul" dizesiyle anılarak İstanbul turuna çıkılır.

Doktor Nahit-Rohat ilişkisi: Doktor Nahit'in Kürt şairi Rohat ile doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bu ilişki Esme aracılığı ile kurgulanır. Esme, Rohat ile birlikte yurtdışına kaçar. Doktor'un parayı vereceği yer bulunmuş olur.

2.6.4.Zaman

Romanın yazılma zamanı, romanın bittiği sayfanın altında yazan tarihe göre 15 Haziran 2004'tür.

Romanın şimdiki zamanı ise sonbahardan sonbahara bir yıldır. Roman, "Bu tatlı sonbahar güneşinde çıkıp balkonda kitabını okuyacaktı kız." (s. 100) cümlesinden de anlaşılacağı gibi sonbaharda başlar; "Eylül bitiminin gece serinliği başlamıştı." (s. 631) cümlesiyle biter. Bu bir yılın hangi yıl olduğu belli değildir. Ancak, romanda geçen "Seni Anan Benim İçin Doğurmuş" adlı pop şarkısının çıkış tarihine bakarak [130] bu yılın 1999 veya 2000 olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Romanın sonbaharda başlayıp sonbaharda bitmesinin sembolik bir anlamı da vardır, kanısındayız. Çünkü Doktor Nahit yetmiş sekiz yaşındadır, yani sonbaharındadır.

[130] https://tr.wikipedia.org/wiki/Ebru_Ya%C5%9Far; (Erişim: 17. 07. 2015)

Romanın sonunda da ölecektir. İki sonbahar arasında bir süre, yirmi yedi yaşındaki Esme ile bahar ve yaz yaşamıştır.

Romanın geçmiş zamanı, hemen *Güven* romanında anlatılan yılların sonrasına denk gelir. Yani 40'lı yılların ortalarına kadar gider. Doktor, altmış beş yıl önce çocukluğunda girip çıktığı evi kiralamıştır. Doktor, kırk yıldan öte İstanbul'dan ayrılmış, yurtdışına gitmiştir. Faik Usta, on yedi yaşında TKP'ye girmiştir ve 1930'lardan sonraki tüm serüveni bilmektedir.

2.6.5.Mekân

Kayıp Romanlar romanının en önemli yönlerinden birisi mekân kullanımıdır. Bu romana bir mekân romanı dense yeridir.

2.6.5.1. Açık Mekânlar

Kayıp Romanlar belirli ölçüde bir İstanbul romanıdır. Bu, konunun İstanbul'da geçmesinden kaynaklanan bir adlandırma değildir; İstanbul'un roman kahramanlarından birisi gibi ele alınmasındandır. Çünkü romanın ana kahramanı Doktor Nahit, İstanbul'a 38 yıl sonra dönmüştür ve adım adım İstanbul'u gezmek, tanımak, değişimleri gözlemlemek, hatıralarını canlandırmak istemektedir. Öte yandan, romanda kendisine bir roman kişisi olarak yer veren Vedat Türkali de bir İstanbul âşığı olarak yer almaktadır. Türkali, daha ilk sayfalarda, "Doyumsuzlukla seviyordum bu kenti. Karanlık geliyor, tümünü siler birazdan; ne mavi kalır ne yeşil; kırpışan ışıkların ardına çekilecek kent. Göremesem de düşlediklerimle mutlu olacağım." diye yazacaktır. Bir başka yerde de, "Yaz başından beri kaldığım Bodrum, da, aylar geçti mi, İstanbul'a duyduğum özlem kiminde dayanılmaza varır. Bir yolunu bulup kısa süre de olsa İstanbul'u görmeye can atarım." diyecektir.

Doktor Nahit Kotar, İstanbul'a dönünce öncelikle Kumkapı ile Cankurtaran arasında, denize karşı, üç katlı eski bir konağı kiralar.

> Geçen hafta İstanbul'un gezmeye, dışarıdayken aklına koyduğu gibi, ilkokul yıllarının geçtiği bu eski yörede başlamıştı. Çocukluğunu yaşadığı sokağı, yapılar dışında değişmemiş gibi bulunca bayağı heyecanlanmış, altmış beş yıl önce, okul, mahalle arkadaşı, ünlü Ağır Ceza Başkanı İlmi Bey'in oğlu Siyamilerin oturduğu, bu hemen de aynı kalmış evi görünce de çocuksu bir heyecanla kararını vermişti; bu eve yerleşecekti ne yapıp edip. (s. 18)

Mahallede bu durumda en eski, ev ve kendisi olmaktadır; çevrede oturanların en eskisi de otuz yıl önce gelmiş kahveci Erzincanlı Recep Efendi'dir. Bu bir değişim işaretidir.

Doktor Nahit, üst kattaki balkondan İstanbul'u seyretmeyi sever.

> Asıl mutluluk buydu işte! Ünlü İstanbul şarkısı derinlerden çın çın öttü kulaklarında: 'İstanbul'un her tarafı mercandan.' O benzersiz mercanı yaratan da Boğaz'la bu yer yer sislerden sıyrılan Marmara'ydı. Resim yapmadaki yeteneksizliğinin acısını bir kez daha duydu içinde. (s. 30)

Doktor Nahit, eve yerleştiğini üçüncü günü İstanbul'u planlı olarak gezmeyi tasarlamıştır. "Son yılarda, kente yeni gelecek bir yabancı turist gibi, İstanbul'a, tarihiyle ilgili, kimi Almanca birçok kitap karıştırmıştı. Surlar, Ayasofya'lar, Kariye Camii gibi bilinen bir –iki şey dışında, Bizans'tan kalanlardan bilmediklerinin çokluğuna, Osmanlı'dan bildiklerinin yetersizliğine şaşmıştı." (s. 33) Bir kentte bir süre yaşamak, o kendi tanımaya yetmemektedir. Ama Doktor, yine de, "Sessizce dolaşmaktı en iyisi şu bal rengi sonbahar İstanbul'unda," (s. 35) diye düşünecek ve evlere bakarak şunları söyleyecektir:

> Varsıl, yoksul Osmanlı efendileri gibi, ara sokaklardaki kimisi onarılıp tahniye, aşıya, kiremit rengine boyanmış, kimi yıkıldı yıkılacak eski tahta evler, konak artıkları, bu eski sokakların şimdi asıl egemeni kesilmiş, kent ortasında üstlerinden kalın kafalı köylülük akan beton, çimento yığını apartmanlara dikelip kabadayılığa özeniyor gibiydiler. (s. 35)

Sultanahmet ve Ayasofya'ya bakar. Onları yapan ustaları düşünür: Anthemios, İsodoros. Ağırnas Köyünden Ermeni Simon Usta'yı hatırlar. Onu Sinan yapan da Osmanlıdır. Doktor Nahit, Alman Çeşmesi'ne bakmaz bile. Aynı biçimde Haseki Hürrem Hamamı'na da halıcıya çevirdiler diye bakmaz. Adliye Kıraathanesi'ni aranır. Yerine Mc Donald vardır. Meserret Kıraathanesi de artık yoktur. İkbal Kıraathanesi de halıcı yapılmıştır. Küllük, Çöplük, Eminefendi Lokantası da artık yoktur. Oysa buralarda Tanpınar'lar, Ataç'lar, Kemal Tahir'ler, Orhan Kemal'ler, Nâzım'lar, Yahya Kemal'ler, Sabahattin Ali'ler, Dino'lar, Orhan Veli'ler, Sait Faik'ler vakit geçirmişler, edebiyat sohbetleri yapmışlardır. Ne Degüstasyon, ne Cenyo, ne Abdullah Lokantası, ne Lebon, ne Markiz pastaneleri, ne Yahya Kemal'in yaşadığı Parkotel kalmıştır.

Doktor Nahit için güzellikleriyle çirkinlikleriyle İstanbul'da olmak güzeldir.

> İstanbul'da olmak güzeldi. Binlerce yıldır gidene gelene güzelliğinden bir şeyler dağıtıyor, gene de tükenmiyordu İstanbul! Uzun bir aradan sonra uğrayınca, gemiden Galata sırtlarına bakıp "İstanbul'u yakmışlar!" demişti Le Corbusiere! Niye demişti? Güzellikleri koruyamadığımız, yerine çirkinlikleri yığdığımız için demişti (…) Çirkini güzeli koynunda toplayıp uyumsuzluklardan uyum türeten hain bir büyücü kentti İstanbul. (s. 46)

Doktor Nahit, Ortaköy'ü dolaşmak ister.

> İki yanlı koşturan araçları kollayarak caddeyi geçip köyün yukarılarına doğru giden yola girince, sol başta sıralanmış balıkçı, kokoreççilerden dağılan kızartma kokularıyla her şey yabancı gelmeye başlamıştı gene. Buralar böyle miydi? Yok, hep öyle mi kalacaktı? Bir günler Ortaköylü tütün işçilerinin uğrak yeri olan kahvelere bakındı. Nereden bulacaktı? (s. 47)

Doktor Nahit, Boğaz'ın çeşitli lokantalarında dolaştıktan sonra Maslak'la Levent arasında, çevrede dikili yirmi- otuz katlı beton-çelik yapılara şaşırır, kızar, ürker. "Neye Özendiriyorlardı İstanbul'u? Nasıl yabancılaşmış bir değişimdi bu; milyonlarca işsizi, çıplağı, açıyla başını almış, gökleri delerek nerelere gidiyordu bu ülke?"(s. 54)

> Doktor Nahit, bir arkadaşıyla buluşacağı yerde çevredeki yapılara dikkat eder: Tophane'de, Kılıç ali Paşa Camii'nin önünde arabadan inince, bir günler Amerikan pazarlarının dizildiği tam karşıdaki yapıların altında sıralanmış kahveleri gördü hemen. Güneşli bir serinlik vardı. Karşıda, alanda, anıtsal kalıt bırakmış Osmanlı mimarlığının üstüne su için artık der gibi dikilen Tophane Çeşmesi, ötede Yeniçeri Ocağı'nın yıkımına dikilmiş, daha çok da Osmanlı mimarlık çöküşünün tanığı olarak yükselen, Kirkor Balyan'ın, ampir-barok karışımı Nusretiye Camisi, ilerde beteri, bir İngiliz mimara yaptırılmış, Padişah'ın Tophane'deki asker kuruluşlarını görmeye gelmesinde konuk edildiği, deniz yoluyla gelen yabancı devlet adamları karşılamasında kullanılmış Tophane Kasrı, tümü birlikte, önünde inip bakındığı, Koca Sinan'ın yaşlılık yıllarındaki görkemli yapıtı Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa Külliye'sindeki Tophane Camii'nin tartışılmaz yüceliği, boyunlarını umarsızca bükmüş kanıtlıyor gibiydiler. (s. 77)

Doktor, Esme ile birlikte mutludur. Bilindiği üzere Yeşilçam filmlerinde bu mutluluk iki sevgilinin müzik eşliğinde İstanbul'un adalarını gezme görüntüleriyle yansıtılır. *Kayıp Romanlar'* da da bunu görüyoruz. Doktor, vapurda Esme'yi İstanbul'u arkada bırakacak şekilde oturtur.

> Kalkan vapurun devinimiyle açılıp varsıllaşan bir tablo gibi, Yenicami, Rüstempaşa Camii, Beyazıt Kulesi, Süleymaniye, Fatih, Sutan Selim Camileri, Köprü, Galata, Ceneviz kuleleri, Boğaz'ın ağzındaki Kız Kulesi, Sarayburnun'ndan Marmara'ya kıvrılırken, uzakta, Üsküdar'da, Sinan'ın, Asya kara parçasının kıyıcığına vurulmuş mührü gibi Şemsi Paşa Camii, Selimiye Kışlası; solda ortaya çıkan kıyı surlarının üstünde yükselen Topkapı Sarayı, Ayasofya, Sutanahmet camileri, Haliç'e, limana, Boğaz'a, Marmara'ya abanmış, benzersiz kentin dev tarihini savunma yükümlülüğüyle birbirine güç kazandırmak için sıralanmış bekçiler gibiydiler. (s. 251)

Vapur, Kınalı'dan geçer, oradan Burgaz'a gelirler. Oranın Sait Faik'in adası olduğundan söz ederler. Heybeli'yi geçip Büyükada'ya gelirler. Orada fayton turu yaparlar. Reşat Nuri'nin evini görürler.

Bir başka gün, evde kahvaltı etmek üzere hazırlanmışlar iken, yine bir İstanbul gezisine karar verip çıkarlar. Bu tam bir turistik-kültürel gezidir. Bir gün içinde yapılması neredeyse imkânsız bir tur yaparlar İstanbul'da. Önce Piyer Loti Tepesi'ne çıkarlar. İstanbul'u seyrederek kahvaltı yaparlar. Oradan Kağıthane, Alibeyköy, Okmeydanı, Mecidiyeköy, Gayrettepe, Zincirlikuyu, Levent, Etiler'den Bebek'i bulurlar. Bu geçilen yerler hep değişmiş ve kötü yapılaşma olmuştur. Oradan Aşiyan Müzesi'ne giderler. Fikret'i ziyaret ederken Nâzım'ı düşünür Doktor. Nâzım, vatanında gömülü değildir. Oradan Rumelihisarı'na yürürler. Boğaz'ı seyrederler. Rumeli Hisarı'nda, Emirgan'da, Çınaraltı'nda çay içerler. Sarıyer'e minibüslere binerek giderler. Oradan Rumeli Kavağı'na gidip balık yemek isterler. Aradıklarını bulamayınca motorla karşıya geçerler. Anadolu Kavağı'nda inerler. Orada İstanbul'u seyrederek balık yerler.

Otobüsle Çengenköy'e gelirler. Bir kahveye otururlar. Karşı kıyıyı seyrederler. Salacak plajından söz ederler. Akşam olur. Kuruçeşme'de final yapmak isterler. Orada kavga etmişlerdir çünkü.

Doktor Nahit, Gülhane Parkını ve Yıldız Parkı'nı dolaşır.

Kayıp Romanlar'da ikinci önemli açık mekân Diyarbakır'dır. Doktor Nahit, sevgilisi Esme'nin işi gereği gittiği Diyarbakır'a onu izleyerek gider. Kurgu böyledir ama asıl istediği Diyarbakır'ı anlatırken orada yaşayan Kürtleri anlatmaktır.

Doktor'un ilk izlenimleri Diyarbakır'ın Anadolu kentlerinden ayrı bir yanı olmadığını, karmakarışık bir kent olduğu yolundadır (s. 411). Ancak otele yerleşip akşam dışarı çıkınca olumlu izlenimlerini yansıtmaya başlar. "… iki yanlı büyük, güzel yapılar dizilmiş ışıklı anayolda çevreye bakınarak yürüdü bir süre (…) Lokantayı buldu hemen (…) kızarmış et kokularıyla sokaktan geçene saldıran kebapçılardan değildi korktuğu gibi; ak örtülü, tertemiz masaları, dolanan güler yüzlü çalışanlarıyla iyice bir lokantaydı bildiğimiz." (s. 412)

Bu lokantada karşılaştığı Doktor Akdağ ve İrfan Kilikya ona Diyarbakır'ı gezdirecektir. Elazığ Bulvarı'ndan Seyrantepe'ye doğru çıkarlar. Yol boyunca sıralanan binaların hepsi askeri binalardır: Merkez Komutanlığı, 7. Kolordu Komutanlığı, MİT Lojmanları vb. Oradan turistik Diyarbakır'a geçerler. Onarılan surlar, Keçi Burcu, Deliller Hanı vb. Silvan yoluna çıkarlar, Diyarbakır Ovasını görürler. PKK'nın

kuruluşunu, Hizbullah örgütünü konuşurlar. Malabadi Köprüsü'nü, Batman Çayı'nı görürler.

Kayıp Romanlar'da Ankara'da bürokratik işlemler nedeniyle yer alır. Doktor Nahit, Sıhhiye'de bir otelde kalır. Ulus ile Kızılay arasında hafta boyunca koşturup eski dosyalarda kalan pürüzleri gidermeye çalışır. Ankara Kalesi'nde şehre yukarıdan bakan bir lokantada yemek yerler. Doktor, lise yıllarında gördüğü Kızılay Binasını, Atatürk orman Çiftliğini, Ankara Palas'ı, paraşüt kulesini, bira fabrikasını, yeni yükselen apartmanları hatırlar. Atatürk'e selam durmuşlardır. Tıp eğitimini İstanbul'da yaptıktan sonra Ankara sürgün yeri gibi görünmüştür.

Doktor, İstanbul- Ankara seferini Anadolu'yu yakından görmek için otobüsle yapmıştır.

Bir başka açık mekân da Zürih'tir. Doktor, Zürih'te yaşayan arkadaşı Vasken'in yanına Zürih'e gider. Zürih'e giderken bir süre Viyana'da kalır, sergileri dolaşır.

Moskova, Berlin, Paris romanda sözü edilen şehirlerdir. Kahramanların bir kısmı oralarda bulunmuşlar, bir süre oralarda yaşamışlardır. Ancak bu yerler, ikincil hikâyelerde adı geçen mekânlardır.

2.6.5.2. Kapalı Mekânlar

Kayıp Romanlar'da Doktor Nahit'in İstanbul'a dönüşte kiraladığı üç katlı eski konak romanın en önemli mekânı olarak gösterilebilir. Çünkü bu konak hem eski İstanbul'u temsil eder hem de yeniden düzenlenerek, gerekli eşyalarla döşenerek yaşanacak bir alan haline getirilir. Ayrıca Doktor ile Esme aşkının da mekânı olur. Doktor, romanın sonunda son nefesini bu mekânda verir.

Otel odaları, Rohat'ın saklandığı ev diğer kapalı mekânlardır.

Kayıp Romanlar'da kapalı mekânlar daha çok lokanta, kahvehane, balıkçı gibi sosyal mekânlardır. Kahramanlar; Çiçek Pasajı, Nevizade, Çiçek Bar, The Marmara

Oteli, Kuruçeşme, Kumkapı, Büyükada lokantaları ve meyhanelerinde buluşup sohbet eder, tartışırlar.

Bunun yanında Aşiyan Müzesi, Esme'nin düzenlemesini yaptığı Diyarbakır'daki etkinlik salonları, Doktor Nahit'in gezdiği sergi mekânları da romanda görülen kapalı mekânlardandır.

2.6.6. Kişiler

Romanın şahıs kadrosunun bir hayli kalabalık olduğu söylenebilir.

2.6.6.1. Birinci Dereceden Kişiler

Romanda birinci dereceden kişiler arasında gösterebileceğimiz üç kişi vardır: Doktor Nahit, Esme ve yazar Vedat Türkali.

Doktor Nahit Kotar: Roman, başından sonuna kadar Doktor Nahit üzerine kuruludur. Roman, onun ömrünün son yılına odaklanmıştır. Nahit, yetmiş sekiz yaşındadır. Otur sekiz yıl önce yurt dışına çıkmış, Almanya'da doktorluk yapmıştır. Bir yandan da TKP üyesi olarak gizlide çalışmıştır. Kürt ve Ermeni meseleleri yüzünden Parti'den atılacak olmuş, bir daha da Parti'yle ilgilenmemiştir. Küçüklüğü ve gençliği İstanbul'da geçmiştir, tıp eğitimini de İstanbul'da almıştır. Edebiyata çocukluk yıllarında ilgi duymaya Türkçe öğretmeninin etkisiyle başlamıştır. Nâzım'ı ondan öğrenmiştir. Arkadaşı İdris'in etkisiyle de türküleri sevmiştir. Babası zabıt kâtibidir; yirmi üç kez sürgün yemiş, sonunda kalpten ölmüştür. Doktor, Doktor Sara ile bir evlilik yapmıştır. Altı yaşından beri oğlu Nesim'i görmemiştir ve Nesim, ondan nefret etmektedir. Sofia ile evlenmemiştir. Yurtdışında uyuşturucu bağımlısı Janin adlı bir üvey kızı vardır. Ama kimse bilmiyordur. Janin, Doktor'la yatmak istediği için Doktor ondan kaçmıştır.

Nahit, eski defterleri kapatmıştır. Geçmişi kimseyle konuşmak istemez. Türkü dinlemek ister daha çok. Ermeni arkadaşı Vasken ile hesaplarında BİRARADA projesinden topladıkları para vardır. Onu ilerici bir örgüte bırakmak istemektedir ama

hangi örgüte güveneceğini bilememektedir. Vedat Türkali'nin güven romanının devamını yazmayı düşünmektedir.

Doktor Nahit, İstanbul'da yirmi yedi yaşındaki Esme ile aşk yaşar. Kalbine yenik düşer, ölür.

Esme: Almanya'da doğmuş, on beş yaşında Türkiye'ye gelmiştir. Cinselliği erken tanımış, bu yüzden ailesinden şiddet görmüştür. Babası ölmüştür. Annesi evlenmiş, ikiz çocukları olmuştur ancak Esme onları görmemiştir; babaannesinin yanındadır. Yirmi yedi yaşındadır. Güzel Sanatlar son sınıftadır. Çevre tasarımcısı-grafiker olacaktır. Kumrala çalar. Burnu havadadır. Açık sözlüdür. Berlin'e gitmiş ama annesini görmeye gitmemiştir. Doktor Nahit ile aşk yaşamaya başlar. Feministtir. Küfürlü konuşur, cinselliği açık seçik, pornografik bir dille anlatır. Etik komünisttir. Devrin değiştiğini, artık başka türlü insanların yaşadığını düşünür. Seher ve Turgut gibi insanların bu devirde olamayacağına inanır. Ancak romanın sonunda Rohat'ın yurtdışına kaçmasına yardımcı olur, kendisi de yurtdışına çıkar.

2.6.6.2. İkici Dereceden Kişiler

Avukat Mustafa Kıyıkoğlu: Kürt kökenli bir avukattır. Doktor Nahit'in bütün işlerini o yapar, yeni insanlarla tanışmasını sağlar. 22 yıllık evlidir. Karısı Kürt'tür. İki çocuğu vardır. Bilinmeyen kişiler tarafından silahla vurulur.

Fikret Bey: DİSK'ten emeklidir. Kimya-iş'te işçi örgütlemesinde uzun yıllar çalışmıştır. Yaşı seksenin üstündedir. Sol kulağı duymaz. Çevresinde sevilen birisidir. Girmediği iş kalmamıştır. Rüştiye ikiden ayrılmıştır. Eskişehir'de uçak atölyesine girmiş; boyacılık , odunculuk, kömürcülük gibi işler de yapmıştır. Kemalist olarak yetişmiştir. Daha sonra sol fikirleri benimsemiştir. DİSK'in kuruluş faaliyetlerinde bulunmuştur. Parti'ye girmemiştir.

Muhittin: Eski solcudur. Kimya mühendisliği son sınıfında tutuklanınca öğrencilikten ayrılmıştır. Yeni işadamıdır. İki evlilik yapmıştır. Kadınlar onu, evliliği

takmadığı için bırakıp gitmiştir. Dış ülkelerde gezmeye düşkündür. Ülkeden çıkınca evin anahtarını Suat'a bırakmaktadır. Doktor Nahit'e her konuda yardımcı olur.

Suat Bey: Esme'nin reklamcı patronudur. Eşcinseldir.

Ferhat Bey: Kürt aşiret reisidir. Doktor Nahit'e yardımcı olur, kendisini koruması için silah verir.

Vasken: Nahit'in Ermeni arkadaşıdır.Yetmiş yaşlarındadır. Birinci karısı Nadir ölünce Ovsanna ile evlenmiştir. Fransız komünist Partisi'nde bir ara Vakkas adıyla çalışmıştır. İlkokul'u Maraş'ta okumuştur. Adana'da teknik okulu bitirmiş, torna tesviye ustasıdır. Kırk yıl önce yurtdışına çıkmıştır. Grevde işten atılmıştır. Zürih'te kiosku vardır. TKP'de çalışırken Doktor ile iyi anlaşmışlardır. Kimliğini değiştireceğini, Vasken olacağını önce Doktor'a söylemiştir. Kiliseyi de bilmez Ermeni gelenek göreneklerini de. Nâzım'ı bilir. Türkçesi iyidir. Annesi Ermeni, babası Kürt'tür. Babası, Müslüman ettim diye on dört yaşındaki annesini eve kapatmıştır; ailenin tamamını kesmişlerdir. Annesinin abisi Vasken dağa kaçmıştır, çetelere karışmış, vurulmuştur. Vasken'in asıl adı Vakkas'tır. Babasından nefret eder. Annesi Ermenice ninni söyledi diye dayak yemiştir babasından. Duvarda asılı duran Kuran'ın, annesi ölünce İncil olduğu anlaşılmıştır. Vakkas'ı halası büyütmüştür. Düşünde annesi kendisini Vasken diye sevince adını değiştirmeye karar vermiştir.

Ovsanna: Vasken'in ikinci karısıdır. Babası Gedikpaşalı Ermeni, annesi Fransızdır. Kültürlü, piyano çalan, iyi yürekli olgun birisidir. Sanat tarihi öğretmenidir. Bir iki sözcük dışında Türkçe bilmez. İstanbul'u görmemiştir.

Süleyman: Bulgaristanlıdır. Türkiye'ye girmesi yasaktır. Komünisttir. Doktor ile TKP'de iken birlikte olmuşlardır. Yöneticilere eleştiride bulunmuşlardır. Sovyetler yıkıldıktan sonra burjuva olmuştur. Doktor Nahit'e, ondan para isteyenlerin aracılığını yapar, haber getirip götürür. Bir ara Bulgaristan'da Türklerin konuşmalarını yukarıya rapor ettiği söylenmiştir.

Şerife ile Mahmut: Genç Kürt karı kocadırlar. TKP'lidirler. Giderek Kürt kimliğini öne çıkarmaya başlamışlardır. Doktor Nahit'i Almanya'dan tanımaktadırlar.

Mesrure Hanım: Esme'nin babaannesidir. Seksen altı yaşında ama dinçtir. Her sabah banyosunu yapan, yürüyüşünü yapan bir kadındır. Fatih Çarşamba'sındandır. Yoksul çocuklara bakar, onlar için bir şeyler biçip diker. Kiraya verdiği daireleri vardır. Tüm mal varlığını Darülacze'ye bağışlamıştır. Çerkez kökenlidir.

Zeynel: Türk olmasına rağmen Kürtlere yakınlık duyan bir müzisyendir. Yol ortasında vurulur fakat kafasına taş düştüğü rapor edilir.

Rohat: Kürt şairidir. Karısı Zino, Kürtçe şarkılar söylediği için gözaltına alınmış, tecavüze uğramış, öldürülmüştür. Bunun üzerine o da iki polisi öldürmüştür. Polisten saklanmaktadır. Esme onun gizlice yurtdışına çıkmasında yardım eder. Onun şiirlerini basması için Doktor Nahit para verir.

Zino: Rohat'ın Kürtçe şarkı söylediği için gözaltında tecavüze uğrayarak öldürülen karısıdır.

Muhittin: Eski komünist, yeni iş adamıdır. Kimya mühendisliği son sınıfında okurken tutuklanıp kurtulunca, kimyasal madde dış ithalatından zengin olmuştur. İki evlilik yapmıştır ancak kadınlar onu terk etmiştir. Eğlencesine ve keyfine düşkündür. Avrupa'da görmediği yer kalmamıştır. Yemediği nane kalmamış birisidir. Doktor Nahit'e her zaman ve her bakımdan yardımcı olur. Romanın sonunda Esme ve Rohat'ı saklar, onların yurtdışına çıkışlarında yardım eder.

Ferdane: Partide Melahat adını kullanır. Doktor Nahit ile sevişmiştir. Moskova'da devrimci eğitime gönderilmiştir. Nahit, bir daha onun yanına gitmediği için kadın bozulmuş ve kinlenmiştir. Doktor'u BİRARADA faaliyetleri nedeniyle eleştirmiştir. Ona göre Doktor "hoppala cuppala" işleriyle uğraşmaktadır. Yeni bir parti kurmak için çalışmalar yapan grubun içindedir; Nahit'ten kalıt parayı istemektedir. Sonunda psikolojisi bozulacak, Nahit tarafından öldürülmekten korkmaya başlayacaktır.

Macit: Polislikten işkenceci olduğu için atılan birisidir. Doktor Nahit'in mafyadan kurtulması için aracılık eder, para sızdırmaya çalışır.

Rüstem: Doktor Nahit'ten Parti parasını isteyen adamdır. Yıllarca yurtdışında Parti için çalışmış birisidir. Macit'in işkenceci olduğunu o söyler.

2.6.2.Temalar

Kayıp Romanlar, birçok temanın yer aldığı bir romandır. Bu temalar, özel olarak seçilmiş ve romana yedirilmiştir. Temaların öncelikli olduğu söylenebilir.

2.6.2.1. Toplumsal Temalar

Kayıp Romanlar'da TKP gibi Vedat Türkali'nin klasik toplumsal temalarının yanında, doksanlı yılların sonunda Türkiye gündeminde öne çıkan toplumsal temaları da görmekteyiz.

Kürt sorunu: *Kayıp Romanlar*'ın ana toplumsal temasının Kürt sorunu olduğu söylenebilir. Yazar, Kürtleri zulüm gören, işkence gören bir halk olarak görmekte ve onların yanında yer aldığını hissettirmektedir. Doktor Nahit, Türk olmasına rağmen bir komünist olarak zulüm gören Kürtlerin yanında olduğunu söyler, onlara yardım eder. Kalıt olarak bırakmak istediği parayı Kürt şairi Rohat'ın şiirlerini bastırması için sevgilisi Esme'ye bırakır. Esme, Kürt şairle birlikte yurtdışına kaçar. Ancak romanda Kürt meselesi siyasal olarak tartışılmaz. Bir yerde Doktor Nahit, Apo'nun yüceltilmesine karşı çıkar. Çünkü bir şahsı yüceltmek, o kişiyi Stalin gibi diktatörlüğe götürecek, bunun da sonucu kötü olacaktır.

Ermeni sorunu: Romanda Ermeni sorunu daha çok insani ve tarihi boyutuyla ele alınır. Doktor Nahit'in Ermeni arkadaşı Vasken'in hikâyesi üzerinden Ermeni toplumunun çektiği acılar, nedenleri ve sonuçları anlatılır. Yazara göre, Ermenilerin kaderi Batı kapitalizmiyle göbek bağı kurmalarında ve çevrelerinin Müslüman halklarla kuşatılmış olmasıyla belirlenmiştir. Müslüman Türk, Kürt ağalarının gözü "gazaa" yapıp "ganimet" yağmasına konmaktadır. Abdülhamit ve sonra İttihatçılar Ermenileri kırdırtmıştır.

Azınlıklar: Anadolu'da Laz, Çerkez, Süryani, Kürt, Ermeni gibi birçok halkın olduğu; onların kültürel miraslarına saygı göstermek gerektiği teması türküler aracılığıyla işlenir. Doktor Nahit, bu halkların türkülerini dinler. Avrupa'da etkinlikler düzenlemiş, BİRARADA projesini hayata geçirmeye çalışmıştır.

İstanbul'un değişimi: İstanbul değişmiş, her yer betonlaşmış ve gökdelenlerle dolmuştur.

Mafya: Her alanda mafya türemiştir. Hatta bunların arasında sol mafya bile vardır. Doktor Nahit'in elinde bulundurduğu parayı alabilmek için mafyaya başvurulmuştur.

Silahlı eylemler: *Güven* romanında silahlı eylemler yoktur. Ancak devir değişmiştir, birtakım sol gruplar silahlı eylemlere girişmeye başlamışlardır. Bu nedenle TKP'liler de yayın yoluyla faaliyet yapamaz hâle gelmişler, kendilerini dinletemez olmuşlardır. Artık onlar da PKK gibi unsurlara karşı bakış açılarını değiştirmeye başlamışlardır. *Kayıp Romanlar* bu hususa dikat çeker.

Feminizm: Feminizm, romanda ana kadın karakter Esme üzerinden dile getirilir. Esme, *Güven* romanındaki Necla'ya kendisini yakın bulur. Feminist kitaplar okur. Erkek egemenliğine karşı çıkar. Kürt kadınlarının da ezildiğini düşünür.

İşkence: Romanda Diyarbakır Cezaevi'nde yapılan işkenceler anlatılır. Bu işkenceler sonucunda Kürt halkı Kürtlük bilinci kazanmıştır. Rohat'ın karısı karakolda işkence görür; Rohat bu yüzden cinayet işler, iki polisi öldürür.

Faili meçhul cinayetler: Faili belli olmayan cinayetler vardır. Öldürülen Zeynel'in, başına taş düştüğü söylenir.

2.6.2.2. Bireysel Temalar

Romanda bireysel temalar fazla değildir.

Aşk: Romanda aşk, yaşlı adam genç kız aşkı şeklinde cereyan eder. 27 yaşındaki Esme, 78 yaşındaki Doktor Nahit'in aşkına cevap verir. Ancak bu aşk, yaş farkı nedeniyle sorunludur. Doktor ilaç desteği alır. Kalp krizi geçirir. Sonunda da kalp krizinden ölecektir.

Kıskançlık: Doktor Nahit, genç sevgilisi Esme'yi genç Kürt erkeklerinden kıskanır. Ancak bir yandan da sevgisini genç erkeklere ilgi duymasını olağan görmeye çalışır.

Cinsellik: Romanda cinsellik teması Doktor Nahit ile Esme üzerinden işlenir. Kısıtlayıcı herhangi bir toplumsal ya da ahlaki kural gözetilmez. Esme, sevişmeden argodaki adıyla söz eder. On beş yaşında cinsel ilişkiye başlamış ve bu yaşa kadar yirmi erkekle yatmıştır. Hamile kalmış, çocuk aldırmıştır. Babasından bu yüzden dayak yemiş, Almanya'dan Türkiye'ye yollanmıştır.

Roman kahramanlarının kimileri yabancı şarkıcı kadınlarla partiler düzenlerler, Doktor'a da kadın bulurlar; viagra desteği konuşulur.

Eşcinsellik teması da işlenir. Kahramanlardan Suat, eşcinseldir.

Roman yazma: Doktor Nahit, Güven romanının kahramanı olan Seher ile Turgut'un günümüzdeki hayatlarını anlatan bir roman yazmak istemektedir. Bu vesileyle bir romanın nasıl yazılacağı, nasıl olması gerektiği konusunda çeşitli fikirler üretilir. Bu fikirlerin, Vedat Türkali'nin roman anlayışını yansıttığı söylenebilir.

> Roman kurmakta zorlanınca, geçmişte, günlük yaşamında çarpıcı, düşündürücü gelen olayları, kadın erkek, ilginç bulduğu kişilerle ilgili anılarını, yeri geldiğinde kurduğu, düşlediği şeyleri de ekleyerek, toparlanma bekleyen, açık bırakılmış öykücükler gibi sıralamaya çalışıyordu. Otobiyografik ögelerin karıştığı anlatıdan en azı, canlı edimleri, eylemleriyle insanlık durumlarını yansıtıcı yanları da olan bir şeyler birikirse, gerçekçi biçimde romana geçmenin bir yolunu daha kolay bulurdu. (s. 355)

İstanbul sevgisi: Doktor Nahit, yoğun olarak İstanbul sevgisiyle doludur. Bunu her fırsatta dile getirir.

Sanat sevgisi: Doktor Nahit, başta Nâzım Hikmet'inkiler olmak üzere şiir tutkunudur. Bunun yanında özellikler türküleri sever. Resim sanatına da düşkündür. Esme'ye tablo satın alır. Roman, bu yönüyle bir ölçüde kültür romanı niteliği kazanır. Sait Faik, Reşat Nuri, Yahya Kemal, Tevfik Fikret, Neyzen Tevfik anılır. Camiler başta olmak üzere birçok mimari eserden sıklıkla, saygı ve sevgiyle söz edilir.

Kedi sevgisi: Esme, kedi sever. Doktor Nahit, yolda bulduğu bir kediyi eve getirir. Esme, buna sevinir.

7. *YALANCI TANIKLAR KAHVESİ* (2009)

2.7.1. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* Romanının Tanıtımı

Roman 2009 yılında yayımlanmıştır. Yetmişli yılların Türkiye'sini, taşralı bir üniversite öğrencisi genci merkeze alarak anlatır. 407 sayfalık roman, dört bölümden oluşur. Bir de romanın girişinde *Başlarken* başlığı verilmiş, romanın ortalarından bir yeri anlatan bir sahneyi içeren fragman vardır.

2.7.2. Hakkında Yazılanlar

Roman hakkında fazla bir yazı yoktur.

"Ayşe'nin Kitap Kulübü" adlı bloğunda Billur, [131] kitap hakkında şunlar söylüyor: "Eserin en önemli kahramanı olan Muhsin, Ege'li bir toprak ağasının Ankara'da devrimci olmaya çalışan oğlu olarak tanıtılıyor bizlere. Muhsin bu devrimciliğini bir Robin Hood edası ile yaşıyor ve babasından ya da annesinin duygularını istismar ederek sızdırdığı paralarla devrimci arkadaşlarına, zor durumdaki kişilere yardım ediyor." Muhsin, günlerini ne yapacağını bilemeden, bir belirsizlik içinde geçirmektedir. Muhsin'in arkadaşı Salih ise ne istediğini bilen ve bu doğrultuda hareket eden birisidir. Muhsin, felsefe bölümünde okumaktadır ama bu, kendini tatmin etmemektedir. "Muhsin'in bu süreci anlatılırken yaşadığı iki ayrı aşk hikâyesi de var, arka fonda ise 1970 yılların başlarından başlayan ve 1980 İhtilali öncesi dönem anlatılıyor."

"Romanda din ile solun çatışması nedeni ile başarıya gidilemediğine işaret eden satırları okurken sanki Vedat Türkali şu anda yaşadığımız dönemi irdelemeye çalışmış adeta ve o dönemi anlatırken 30-40 yıl sonra ulaşılmış olan noktaya, bugün tartışılagelen hususlara ulaşmış izlenimi edindim."

[131] http://ayseninkitapkulubu.blogspot.com.tr/2009/08/yalanci-taniklar-kahvesi-vedat-turkali.html; (Erişim: 09.09.2015)

"Acaba solun başarısızlığı din ile sol düşünceyi harmanlayamamak mı sadece? Eğer sol dini dışlamasa muhafazakâr kesimi mağlup edebilir miydi? Acaba bizlerin hatası her zaman her konuda siyasi, ekonomik, toplumsal koşulları dikkate almaksızın mı hareket etmemiz? Acaba o günlerde işçileri örgütlemeye çalışan sol görüşlü aydınlar sadece ve sadece din unsurunu dışladıkları için mi başarısız oldular? O dönem sendikal faaliyetlerdeki işçiler dinsiz miydi? Bunlar benim boyumu da yaşımı da aşan tartışmalar...Rahmetli Uğur Mumcu'nun dediği gibi çok iyi bilgi sahibi olmadan da fikir sahibiymiş gibi davranmak istemiyorum. Ama bu kadar din ekseninde işi cevaplandırmaya çalışmak, bir inanca sahip olmayı empoze eder nitelikteki sözler bana çok yerindeymiş gibi gelmedi."

"Sonuç olarak; ben kendi adıma arka fondaki olayları daha iyi vermesini bekliyordum Vedat Türkali'nin. Romandaki yan karakterlerin Ege şivesinde konuşmalarını vermek ilk başlarda hoşuma gittiyse de sonuna doğru açıkçası sıkıcı geldi. Belki de Muhsin'in ne yapacağını bilmez hali, 80 ihtilalinin ilan edildiği ana kadar ülkenin içinde olduğu garip dinginliğin Muhsin'in inzivaya çekilmiş hali ile paralellik kurmak için verilmiştir ama son bölüm elimde o kadar sürüklendi ki kitap..... Devrim adına tek yaptığı şeyin bir ara hapse girip çıkmak – bana kalırsa has bel kader olmuş o da ya- olan Muhsin'in bu "baltaya sap olamama" hali, "ağa mağa değilim ama ağa gibi yaşamanın nimetlerinden de faydalanırım" tavırları ve sonra da kürkçü dükkanına dönmesi yüreğimi sıkıştırdı açıkçası."

Gözde Benzet (20 Ağustor 2014) şöyle diyor [132]: "Kitabın ana kahramanı Muhsin, en yakın arkadaşı Salih'in de yönlendirmesiyle sol görüşü destekleyen bir devrimci. Kitabın bölümleri de Muhsin'in hayatında yaşadığı önemli değişikliklere göre ilerliyor. İlk bölümünde – aslında kitabın geneline de hakim olan – Muhsin'in kafa karışıklığına ve ciddi ilişkiye yanaşmayan aşkı Reyhan'la ilişkilerine tanıklık ediyoruz. Salih'in vurulması ve babasının ölmesiyle kişiliğinde yeni çalkantılar yaşayan Muhsin'in memleketine dönüşü ve orada insanlarla olan iletişimi sonucu yaşadığı değişim takip ediyor bu süreci.

[132] http://begenmeyenokumasin.com/yalanci-taniklar-kahvesi-vedat-turkali/; (Erişim: 20.05.2015)

Muhsin'in kafa karışıklığı hayatının her yerine yansıyor. Ne politik görüşünde, ne özel hayatında karşı cinsle olan ilişkilerinde bir karara varıp ve bu kararın da arkasında durmak gibi bir duruş sergileyebiliyor. 'Kendine bir yol bulman gerek,' önerisine 'O yolu göstersene bana' diyerek cevap veren bir karakter. Ağa çocuğu olarak hiçbir maddi sıkıntı çekmemiş ve ailesinin – özellikle de annesinin el altından – gönderdiği paralarla hayatını devam ettirirken Salih ile sınıf tartışmaları yapıyor. Babasının zenginliğinden hoşlanmadığını söylerken bunu köylüye nasıl anlatacağını bilemiyor ve 'Güzel de, neyi, nasıl anlatacaktı; bilmiyordu ki. Bu topraklar sizin mi diyecekti!' diye düşünüyor.

Muhsin'in kitap boyunca iletişim içinde olduğu kişiler de farklı politik görüş ve bakış açılarını yansıtıyorlar. Kısaca, küçük bir Türkiye panoraması diyebiliriz. Solcu Salih, her şeyin en doğrusunun kendi düşündüğü gibi olduğunu savunan ve devrimi onların yapması gerektiğini düşünen, bir nevi tutucu diyebileceğimiz bir insan. Nedim Hoca hem kültürel birikimi hem de halkla empati kurabilmesi açısından aklın sesini temsil ediyor kitapta. Sahip olduğu kitapçı Fide de ismiyle de yansıtıldığı gibi özgür ve demokratik düşüncenin aşılandığı 'Ekmek, kitap çalanlara ceza olmaz! Ülkeyi çalıyorlar, kitap çalanla mı uğraşacağız?' ile belirttiği gibi kitap çalınmasına ses çıkarmayan bir yüce gönül. Rüştü ise halkın dinle olan ilişkisini farklı bir gözle yorumlayan ve antikapitalist müslümanlık çizgisinde olan bir dost olarak farklı bir ses. Özellikle Rüştü'nün sözleri entelektüel hezeyanlarımız içindeki bizlere bir tokat gibi çarpıyor bence: 'En güçlü inancının karşısına dikileceksin; o da gelecek! Aklın alıyor mu?' 'Doğru benim dediklerimdir! diye kesin yargıyla girdin mi tartışmaya, yerinde sayar dursun! Bu bizim temel eksiğimiz'. Nedim Hoca da bu noktada kendisi 'Bu din sorununda biz terse düştük Muhsinciğim. Bir türlü barışamadık bu halkla. Yalnız sen, ben değil, toptan yalnız kaldık! En doğruyu söyledik, kaç kişi geldi yanımıza?' sözleriyle eleştirerek akıl tarafını yeniden öne çıkartıyor. Hocanın her cümlesi bir motto aslında: 'Dine karşı din! İslam'ın özünde var. Kureyş'in azgın, soyguncu varsıl egemenlerine karşı kölelerle, yoksullarla kurulmuş İslamiyet.' 'Dinsel felsefe tartışmalarına kalkışmayın halkla…Allahlı Allahsız, soygunun değişmediğini gösterin!'

Zevkle okuduğum kitabın en sevdiğim yönü, Türkiye'nin belki de en devinimli siyasi dönemini insani bir bakış açısıyla anlatması. Ülkenin yaşadığı çalkantıyı insanların gözünden okumak dönemi daha iyi anlamamı sağladı. Sadece siyasi görüş değil,

Muhsin'in kadınlarla olan ilişkisi de okumayı zevkli hale getiren bir nokta. En sıkıntılı noktalarda bile kadınlara dair iç sesi ve cinsellik ile ilgili düşünceleri kitabın gerçek insani yönü de diyebiliriz aslında. Diğer beğendiğim bir yön ise şimdiki zamanla kurduğum bağlantı. Siyasetin çürümüşlüğü, bireysel alan olan dinin kamusal bir konu haline getirilmesi kendi içimde de sorguladığım ve yanıt bulamadığım konular. Tabi içime sinmeyen noktalar da mevcut. Biri, şive kullanımı. Kitapta Ege şivesi kullanımının çok fazla karikatürize edildiğini düşünüyorum. Muhsin'in köyündeki insanlarla olan diyaloglarının bu zorlama şive nedeniyle bana uzak kaldığını söyleyebilirim. Burada aslında kitap boyunca 'Yüzeysel bilgiler, yarım yurum, sığ kafalarıyla koca koca savlara kalkışan ünlü aydınlarlaydı sorunu,' cümlesinde olduğu gibi eleştirilen uzak aydın duruşu sergilenmiş gibime geldi. Muhsin gibi ancak uzaktan bakabiliyoruz insanlara bu yüzden. Çok doğru bir eleştiri yapılırken, eleştirilen şey kitapta tekrar vücut bulmuş.

PS: Kitabın ismi Anadolu'da bir kahveden geliyormuş. Adliye karşısındaki kıraathanede davanın seyrine göre fikir değiştiren ve tanıklık yapan kişiler mevcutmuş. Gerçekliğin yalanla birbirine girdiği bir diğer nokta işte."

Ali Ergin Demirhan , "Neo liberalizmin yalancı tanıklar kahvesi: Yetmez ama evet!" (10 Ağustos 2010), başlıklı yazısında[133]: "Anadolu'da bir kentte, Adliye Sarayı'nın karşısında 'Yalancı Tanıklar Kahvesi' varmış! Yalancı tanık arayan iş sahibi gidip biriyle anlaşır, duruşmaya çıkarırmış. Adam girmiş kahveye, bakınırken biri sokulmuş hemen, 'Yardımcı olabilir miyim? Nedir sorun?' 'Bir alacak davası,' demiş adam. 'Hala vermedi değil mi, o namussuz herif paranızı!' Adam biraz çekinerek 'Para benden isteniyor,' demiş. Hemen yetiştirmiş herif: 'Kaç kez vereceksiniz beyefendiciğim, kaç kez vereceksiniz!'"

Vedat Türkali, "Yalancı Tanıklar Kahvesi" romanında, yukarıdaki fıkrayla memleketin "aydın" tipolojisini anlatmaktadır. Bazı "aydın"larımız iktidarda olanı aklamakla görevlendirmiştir kendini. Onlar için toplumsal gerçeklerin ve iktidarla çelişki halindeki halkın bağımsız çıkarlarının bir hükmü yoktur. "Aydın", halkı iktidara karşı

[133] http://sendika1.org/2010/08/neoliberalizmin-yalanci-taniklar-kahvesi-yetmez-ama-evet-ali-ergin-demirhan/;(Erişim: 17. 09. 2015)

uyarmayı değil, halkı iktidarın yaptıklarına razı etmek için kandırmayı iş edinmiştir kendine.

Yasemin Koç, Muhsin'in huzursuz ve mutsuz yaşamı etrafında şekillenen romanın arka planında 70'li yılların karanlık ve kanlı olaylarının yer aldığını söyleyerek yazarın eleştirel ve gerçekli yaklaşımını altını çizer ve romanı toplumcu gerçekçi olarak niteler (2014: 83).

2.7.3. Yapı

2.7.3.1. Vaka

Muhsin ile Salih, altmışlı yıllardan beri iki arkadaştır. İkisi de DTCF'de okumaktadırlar. Muhsin, felsefede; Salih, İngiliz Edebiyatındadır. Ancak ikisi de devrimin gelmesini özlemle beklemektedirler ve okula devam etmekten çok, sağcılarla savaşmayı önemsemektedirler. Bu nedenle Fikir Kulüplerinde toplanmaktadırlar. Salih, Muhsin'e göre daha bilinçli bir devrimcidir. Çünkü küçük yaşta komşuları Tahsin Amca'dan sınıf kavgasını, Nâzım'ı öğrenmiştir. Parti'ye girmemiştir ama TİP'lilerden tanıdıkları çoktur. Tartışmalarda daha çok Salih söz almaktadır. Öğrenci kesimi arasında bölünmeler ortaya çıkmıştır. Kürtler de ayrı bir örgütlenme peşindedirler. Salih ile Muhsin, bu Kürt ulusalcılığına şaşırmışlardır. En kötüsü örgütsüzlüktür düşüncesiyle bir örgüte birlikte girerler. Ayrı ayrı örgüt bağlantıları içindedirler. Antifaşist etkinlikler yapmaktadırlar. Salih, parasız olduğu için ancak Muhsin'in üstelemesiyle lokantaya gidebilmektedir.

Salih, bir gün sözleştikleri halde PİKNİK'e gelmez. Muhsin, onu bulamaz. Bu sıralarda, diş ağrısı nedeniyle, diş hekimliği öğrencisi olan Reyhan ile Iğdırlı arkadaşı Rüştü aracılığıyla tanışır, ondan etkilenir. Onu, İstanbul'dan tanıdığı Nahide'ye benzetmiştir. Günlerce onu düşünür. Bir yandan da öğrenciler arasında, dağlarda vuruşa vuruşa peşlerine taktıkları köylülerle birlikte devrimcilerin kentlere inileceği söylentisi

yayılmıştır. Muhsin'in aklı buna yatmamaktadır. Belki Doğu'da olabileceğini düşünmektedir. Salih'in de kendisi gibi düşüneceğini tahmin etmektedir. Örgütle ilişkisi olduğu gerekçesiyle tutuklanır. İşkence görür fakat konuşmaz. Aslında ailesi para gücüyle az ceza alması için araya girmiştir.

Reyhan'a göre Muhsin ve çevresi delifişek serüvencilerdir. Muhsin, Reyhan'a sevdiğini açıklar. Reyhan, bunu sonra konuşacaklarını söyleyince Muhsin bozulur. Ancak cinsel bakımdan da açlık içindedir. Bir şey diyemez.

Bir gün evi basılır. Bütün eşyaları dağıtılır. Üç yıl içeride yatacaktır. Ondan sonra örgüt arkadaşları ona fazla görev vermezler, daha çok para isterler. Onlara para verebilmek için annesinin değerli bir iki takısını çalmış, kamyon dolusu zeytinyağını kaçırdığı bile olmuştur. Ama artık zorlanmaktadır. İçcebeci'de, küçük bir evde oturmakta, onun kirası bile ağır gelmektedir. Hacı Baba parayı kısıtlamış, gelip işin başına geçmesini istemektedir. Annesi el altından yardım etmektedir.

Muhsin, yer içer ve aylak aylak gezer. Zaman zaman kendisini bilinçlendireceğini düşündüğü kitapları okumaya çalışır. Evin yakınındaki Fide kitapevine uğrayıp Nedim Ağbi'yle sohbet etmek, orada çalışan gençlerle konuşmak, sonra Mülkiyeliler'e gidip yemek yemekle vakit geçirir. Salih ortalarda yoktur. Reyhan'ın Almanya'ya gittiğini duymuştur.

Nedim Hoca, Salihlerin Filistin'den dönerken yakalandığını duymuştur. Muhsin'in de ortalarda bir süre görünmemesini ister. Muhsin, çoktandır fakülteye gitmemiştir. Bir işe girmeyi düşünür. Örgütün de bir şey yaptığı yoktur.

Kızılay'da Salih'in sevgilisi Sedef onu görünce konuşmak ister. Sedef, Salih'in Antakya'da hastanede olduğunu söyler, Muhsin'e bir not verir. Salih, Sedef'e mektup yazarak annesini Niğde'den Ankara'ya aldırmasını istemiştir.

Muhsin, babasının yardımcısı Neşati Ağbi'ye telefon ederek hasta olduğu yalanını söyler, annesinden para ister. Kimsenin Ankara'ya gelmemesini de tembihler. Dördüncü gün para gelir. Sedef'le buluşup Demirtepe'de buldukları bir evi tutmaları için parayı ona verir. Hanife Teyze'nin eve yerleştiğini bir hafta sonra öğrenir. Gidip ziyaret eder. Dönüşte bir rastlantıyla Reyhan'ı görür. Reyhan, evlendikten sonra Almanya'ya gittiğini,

boşandıktan sonra döndüğünü, bir yıldır burada olduğunu söyler. Muhsin de içeriden çıkalı bir yıl olmuştur. Reyhan, numarasını verir, aramasını ister. Mülkiyelilerde buluşurlar. Reyhan, Almanya'da üç yıl ortodonti çalışmış, altı ay evli kalmıştır. Muhsin, bıraktıkları yerden devam etmek istediğini söyler. Reyhan, hiçbir örgüte yakınlık duymadığını, ortaya atılanların hiçbirini gözünün tutmadığını söyler.

Bir hafta sonra Reyhan, Muhsin'i arar, Çankaya'da bir lokantaya davet eder. Şarap içip konuşurlar. Reyhan, Muhsin'in okulunu bitirmesini ister. Dışarıya gitmesini tavsiye eder, olanakları vardır. Evlenmesini de tavsiye eder. Muhsin de onu istediğini söyler. Reyhan, kocası homoseksüel olduğu için ayrılmıştır.

Ayrıldıklarında Muhsin, istediğini elde edememiştir. Ertesi gün Fide'ye uğradığında işçilerden Behçet'i Kürt diye içeri aldıklarını öğrenir. Muhsin, onun yerine kasaya kendisinin bakabileceğini söyler ama Nedim Hoca, onun ağa çocuğu olduğunu, kasaya bakamayacağını söyler. Muhsin, Nedim Hoca'ya kızsa da hak verir.

Bir gün Reyhan, Fide'ye telefon eder, Muhsin'i Suna Kan konserine çağırır. Konserden sonra Muhsin, ilk kez bir konsere geldiğini, bir şey anlamadığın anlatır. Muhsin'in evine giderler, sevişirler. Artık Reyhan, Muhsin'in yaşamına girmiştir.

Nedim Hoca'nın karısı hastaneye kaldırılmıştır. Reyhan da kendisini üç günden önce aramamasın söylemiştir. Reyhan'ın etkisiyle Muhsin de artık kendisini ilgiyle okumaya kaptırmış, sinemayı, tiyatroyu bir başka gözle izlemektedir. Fakülteye bile gidip derse girer ancak kendisini veremez.

Ortalık karışıktır, sağcılar sokakta adam vurmaktadır. Başbakan, "Bana sağcılar adam cinayet işliyor dedirtemezsiniz," demektedir. Nedim Hoca'ya göre her şeyin altında derin devlet vardır. Fide'ye bir saldırıdan korkmaktadır. Tavukçu'ya gider. İçer, sarhoş olur. Ertesi günler Reyhan'ı özler, kıskanır. Arayıp aramamakta kararsız kalır. Reyhan arar. Gökdelen'in dibinde buluşmaya karara verirler. Muhsin, sevinç içindedir; bir yandan da kendisini Reyhan'a fena kaptırmış olmaktan ürkmektedir.

Nedim Hoca, Muhsin'den bir süreliğine Fide'ya bakmasını ister. Muhsin, kabul edip işle başlar. Bu arada hayatının muhasebesini de yapar. Son zamanlarda yaptıkları

serseriliğe gitmektedir. İnandığı dünya görüşü hakkında pek bir şey bilmemektedir. Örgütle bağı neredeyse kopmuştur.

Reyhan ziyaretine gelir. Reyhan'ın evine giderler. Ev, Reyhan'ın babasının hediyesidir. Ertesi gün Fide'de Neşati Ağbi telefonla arar. Muhsin'in babasının hastalandığını, İzmir'e götürüldüğünü söyler. Muhsin, memlekete gitmek istememektedir.

Rıza, sarkmış bıyıklı iki kişinin gelip Türkçülükle ilgili yayınların niye olmadığını sorduklarını söyler. Salih, El Fetih'e gittiğini; orada çeşitli silahları kullanmayı öğrendiklerini anlatır. En çok şaşırdığı şeyin, koyu sofu Müslümanların gözü kara yiğit savaşçılar olduklarını görmek olduğunu söyler. Doğru cennete gideceklerine inanıyorlardır. Salih, namazlıya oruçluya tepeden bakanı, Allah'ı tanımayıp Muhammed'e söveni devrimci saymamak gerektiğin söyler. Müslüman Arap'ın emperyalizmle nasıl savaştığını görmek gerektiğini söyler. Halkı yok sayıp genç subaylarla devrim yapılamayacağını anlatır. Muhsin de yığınsal işçi hareketleri olduğunu, işin İstanbul'a kaydığını, sanayinin ve işçi sınıfının orada olduğunu söyler. Salih de halksız bir şey olmayacağını, ışık vermek için öne atılıp kendini yakabileceğini; bizim çocukların da onu yaptığını söyler. Muhsin, Hikmet Kıvılcımlı'nın kitaplarını yeniden okuma arzusu duyar.

Reyhan, Muhsin'i Kızılcahamam'a götürür. Bir otele yerleşirler, sevişirler. Reyhan; ne mal ne mülk ne de evlenme istediğini söyler. Çocuk da yapmayacaktır. Muhsin'in inandıklarına da inanmamaktadır. O yolda yürümeyecektir. İlişkinin böyle sürmesi ona yetmektedir.

Nedim Hoca dönünce artık Muhsin, bu işi yapamayacağını anlamıştır. Kanlı olaylar arttıkça Reyhan'ın tedirginliği de artmıştır. Salih'in de Kürtlerle bir ilişkisi olduğunu düşünmektedir.

Salih bir sendikada işe girer. Doktorculardan bir tanıdık ayarlamıştır. Muhsin'i de aldırmayı düşünmektedir. Ancak bir süre beklemesi gerekmektedir. Muhsin, bir iki kez fakültede derslere girer. Kıvılcımlı'nın kitaplarını okur. O sıra Server Tanilli vurulur. Memlekette çatışmalar artmıştır. Grevler, faili meçhuller, okullarda boykotlar, karşıt

gruplar arasında çatışmalar, tehditler artmıştır. Gazeteciler, akademisyenler, yargıçlar öldürülmektedir.

Reyhan, Muhsin'i müzikal açıdan eğitmeye karar verir. Ona kasetler dinletir. Muhsin'in parası bitmek üzeredir. Kıvılcımlı'nın İslam konulu kitaplarını okur. Salih gelir, işçi eğitiminde onun da yanında olmasını ister, Muhsin sevinir. İstanbul'a gideceklerdir. Kahramanmaraş'ta olaylar patlak vermiştir. O sırada Iğdır olayları da meydana gelir. Reyhan Iğdırlıdır. Ailesi saldırıya uğramıştır; babasının durumu ağırdır. Reyhan kalkar Iğdır'a gider.

Nedim Hoca, ilericidir diyerek orduya bel bağlamanın yanlışlığını anlatır. Türkiye, başka yerlere benzememektedir. Bizde de Kürtlerden patlak verecektir, onun da nereye gideceği belli değildir. Muhsin, bir süreliğine memleketine gider. Annesi ile görüşür ama babası ile görüşmek istememektedir. Nedenini düşünür; babası köyde bir yoksul kızı bir iki yıl kullanıp sonra geneleve yolladığını duymuştur. Bir gece de annesini dövmüştür. Sonra hacca gitmiştir. Anneannesi de damadına güvenmez. Muhsin, büyüdükçe bilinçli olarak kazan kaldırmaya başlamıştır. Baba oğul açık kavga etmemektedir fakat Muhsin, eniştenin üstüne saldırmıştır.

Muhsin eve gelince kurban kesilir, zengin kahvaltı sofrası hazırlanır. Annesinin yoğun bir sevgisi vardır.

Muhsin, kenti dolaşmaya çıkar. Muhsin'e, bu kasabada ağa oğlu olduğu çevre tarafından hissettirilir. Bu arada annesinin ısrarıyla Cevizli köyüne düğüne gitmeye karar verirler. Hacı Baba gelmeyecektir, o Yukarı Değirmen'de yeni peynir atölyesi açmaktadır.

Muhsin, köylülerin yerel konuşmalarını anlamaz. Annesi keseyle cebine altın koyar, gelin ile damada takacaktır; annesi, Muhsin'in çevrede sevilmesini istemektedir. Onu ağalığa hazırlamaktadır. Muhsin istemez. Köydeki gençlerle sohbet eder. Gençler, dağ taşın Tulukçular'ın olduğunu, köylünün anasının ağlandığını anlatır. Muhsin bu işe karışmalıdır. Otlak yüzünden on yıldır Hacı Baba ile köylü davalıdır. Rüşvetle otlağa el koymaktadır. Sütü de ucuza almaktadır. Başkası da köylüden süt almaya cesaret edememektedir.

Muhsin, Yukarı Değirmen'e gitmek ister. Köylüler peynir atölyesinin önünde toplanmıştır. Bu sırada babası Hacı Ağa, köylünün sütünü ucuz fiyata aldığı için bir tartışma yaşanır. Parkalı beş kişi sütü dokuz liradan almaları için diretmektedir. Süt güğümünü devirirler. Hacı Baba tabancasını çıkarır. Parkalılar da kalaşnikoflarını çıkarırlar. Köylü dağılır. Muhsin, köylüden yana tavır alır, babasına karşı çıkar ve süt için köylünün istediği fiyatı kabul etmesini söyler. Kendisi böyle istemektedir. Tabancayı babasının elinden alır. Kasabaya döndüğünde Muhsin, bir kahraman olmuştur. Anlatılanlara göre kendisini makinelilerin önüne atıp babasını kurtarmıştır.

Muhsin, Ankara'da iyi bir eve geçip telefon almak istemektedir. Nedim Hoca cinayetlerden söz eder. Kendisini Güvenlik'ten aradıklarını, Mahmut'u sorduklarını söyler. Mahmut, hem Kürt hem Alevi hem de komünisttir. Birileri de gelip sağcı, dinci kitaplar sormaktadır. Nedim Hoca, Fide'yi ne yapacağını bilememektedir. Fide'yi güvenli bir yere taşımanın bir çözüm olabileceğini düşünürler.

Muhsin, Salih ile buluşur. Salih, Muhsin'in memleketinde bir kıpırtı olduğunu, onu da değerlendirmek gerektiğini düşünür. Muhsin'in sevenleri çoktur çünkü memlekette.

Reyhan, gelmiştir; Muhsin'e Güven Park'ta buluşma önerir. Buluşmada Almanya'ya yerleşeceğini söyler. Soğuktur. Muhsin'in, kendisini duygularıyla değil aklıyla dinlemesini ister. Bundan sonraki yaşamında Muhsin olmayacaktır. Bu kan içinde yaşamak istememektedir. Bu saçma kavgalara dayanacak gücü kalmamıştır. Bedrettin Cömert'i de vurmuşlardır. Muhsin'e de bir kötülük gelirse dayanamayacaktır. Muhsin'in de yolundan dönmeyeceği bellidir. Reyhan, ayrılık kararını bildirir.

Muhsin, bir süre sarsıntı geçirdikten sonra duruma alışır. Yaşamına henüz bir düzen verememiştir. Devrimcilik adına da bir şey yaptığı yoktur. Salih'ten haber beklemektedir. Ekim başlarında Ankara Bahçelievler'de (8 Ekim 1978) yedi TİP'li öldürülür, Muhsin sarsılır[134]. Daha sonra Kahramanmaraş'ta onlarca insan öldürülür. Sonrasında Muhsin; baharı, yazı, sonbaharı öylesine geçirir. Salih, yasal yolda halkı kazanmak uğruna çalışmaktan başka yol görmemektedir. Silahlı çatışmaya girişmek

[134] ://tr.wikipedia.org/wiki/Bahçelievler_Katliamı

aptalcadır. Salih'in aklı İstanbul'da, yeni bir iş yerindeki örgütlenmededir. Nedim Hoca ise bu kanlı olayların, bıkan halkın askeri davet etmesi içindir.

Muhsin, düşlerinde Reyhan ile sevişmektedir. Ulus'ta Rüştü ile karşılaşır. Rüştü, politik işleri bıraktığını söyler. Toptancılık yapmaktadır. Buhara meyhanesine giderler ama Rüştü, alkol almamaktadır. Reyhan'ın babasının öldüğünü ondan öğrenir. Reyhan, Almanya'ya yerleşmiştir. Rüştü gidince, yan masadan tanıdıkları birileri Muhsin'i davet ederler. Orada Zekiye adında bir kız da vardır. Ressamdır. Kocası Yusuf tutuklu iken cezaevine gidip geldiği için Muhsin onu tanımaktadır. Zeliş, İzmir'de oturmaktadır. Sergi için buradadır. Muhsin'in evine gider gitmez sevişmeye başlarlar.

Salih gelir. Sedef'in gebe olduğunu söyler. Doğuracaktır, kürtaj olmak istememektedir. Abdi İpekçi'nin vurulduğu, Mihri Belli'nin yaralandığı konuşulur.

Fide'de çalışan Mahmut'u polise alırlar, falakaya yatırırlar. Muhsin, gece bir patlama sesi duyar, koşup bakar ki Fide bombalanmıştır. Onu da içeri alıp ifadesini alırlar. Sonra evine getirip evi ararlar. Sakıncalı gördükleri kitapları kaydederler. Sonra savcılıkta salıverirler.

Muhsin, Nedim Belenci'nin kalp krizi geçirdiğini duyar. Nedim Hoca üç gün yoğun bakımda kalır. Salih, Muhsin'i bir süreliğine İstanbul'a çağırır. Nedim Hoca, devrimin şiir gibi olduğunu, başka dile çevrilemeyeceğini söyler. Ona göre biz kendi modelimizi bulamamışızdır. Muhsin de köyüne dönmelidir, haddini bilmelidir. Orada yapacaktır ne yapacaksa; çünkü orada güçlüdür.

Muhsin, İstanbul'a gider. Salih, eğitim çalışmalarıyla uğraşmaktadır. Salih, sendika mücadelesi nedeniyle silahlı saldırı sonucu, arabaya binerken vurulur. Muhsin bir an kaçar. Dönüp baktığında Salih ölmüştür.

Muhsin, on bir gün sorguda kalır. Sendikacı olmadığı halde orada ne aradığını sorarlar. Aksaray Valide Camisi'nin karşısında bırakırlar. Ankara'ya döner. Yolda ağlamıştır. Korkup kaçtığını düşünmektedir.

Muhsin, Rüştü ile buluşup sohbet eder. Rüştü, onun ideolojik olarak nereye varacağını sorar. O uzak yere kimlerle varacaktır. Yalnızdır. İşçiler de yalnızdır. Yalnız

olmayan camidekilerdir. Kendileri din sorununda halka ters düşmüşlerdir, halkla barışamamışlardır. Oysa dine ve halka saygılı davranmak gereklidir.

Muhsin, daha sonra Rüştülerin dükkânına gittiğinde Emmioğlu, Reyhan'ın aslında Muhsin'e karasevdalı olduğunu söyler. Nedim Hoca, Kıvılcımlı okunmasını tavsiye eder.

Nedim Hoca, Antakya'ya yerleşmeye karar vermiştir. Çeviri yapacaktır. *Bitli Karganın Serüvenleri* diye bir parodi yazacaktır. Kendisine teklif edilen satış mağazası yöneticiliği işini, bol para teklif edilmesine rağmen kabul etmemiştir. Muhsin bu ayrılığa üzülecek, kendi hayat muhasebesine yapacaktır. Konuşabileceği kimse kalmamıştır. Öğrencilerden kopuktur, gizli örgüte güvensizdir, Hacı Bey'in parasıyla meyhanelerde dolanıp durmaktadır. Ağa solculuğu yapmaktadır.

Muhsin, Neşati'yi kasabadan çağırıp Salih Konur'un mevlit işini organize ettirir. Mezarını ziyaret eder. Daha sonra Rüştülere giderler.

Mülkiyelilerde yemek yerken Reyhan gelir. Muhsin soğuk karşılamaya çalışır ama Reyhan çok kızgındır. Iğdır'dan gelmiştir. Babasının mezarı oradadır. Kendisinin de çekip gidemediğini anlatır. Suça kışkırtan da Muhsin'dir. Sonra da derdinin kendisiyle olduğunu söyler. Salih'in vurulma olayını duyunca hiçbir şeyin bitmediğini anlamıştır. Muhsin'in kurtulduğunu öğrenince sevinmiştir. Muhsin, kadının taptığı erkek havalarına girmemelidir. Bu gece tatlısından bitirip bu işi kapatmayı önerir. Eve gidip sevişirler. Sabah, Reyhan gitmiştir.

Muhsin, Nedim Hoca ile buluşur. Nedim Hoca yine İslam meselesini açar. Lenin'in anti-emperyalist savaşta İslamcı yığınların aktif desteğinden yararlanılması gerektiğini söylediğini anlatır. Muhsin, Nedim Hoca'nın telefonunu isteyince Nedim Hoca veremeyeceğini söyler. Çünkü Muhsin'in buraya yerleşmesini istememektedir. Fakülteye gitmediği için de kızar. Örgüte de girmemektedir. Memleketine gitmelidir. O mala mülke yazgılıdır. Gidip derinliğine okumalı, yabancı dil öğrenmelidir. Mahmut da ölmüştür. Güvenlikte kendine kıydığını söylemişlerdir. Nedim Hoca, telefonları Rıza'ya

bırakmıştır; Ankara'da kalmaması koşuluyla birini Muhsin'e verecektir. Bu arada Çorum olayları patlak vermiştir.[135] Muhsin, örgütlere girmeyi düşünür.

Muhsin, bu arada İstanbul'dan tanıdığı, bir süre flört ettiği Nahide ile bir kitapçıda karşılaşır. Nahide, muhafazakâr yetişmiş bir kızdır. Ancak zamanla değişmiştir. Babası hastalanınca hafızlığı bırakmıştır. Altı aylık avukattır, hukuk bürosunda çalışmaktadır. İş için Ankara'ya gelmiştir. Muhsin, onun o gece İstanbul'a gitmesine izin vermez. Nahide çok sevinçli olduğunu söyler. Lokantada şarap içerler. O gece birlikte olurlar.

Muhsin, Nedim Hoca'nın *Gömüt Taşı Notları*'nı okur. Emmioğlu ve Rüştü le meyhaneye gider. Nihat Erim'in öldürüldüğünü duyar. Bu, onu ürkütür; iş buralara kadar varmıştır çünkü. Ardından DİSK başkanı Kemal Türkler vurulur [136].

Muhsin yalnız kalmıştır. Salih ölmüş, Nedim Hoca gitmiştir. Muhsin de bir süre memleketine dönmek, dinlenmek ister. Ramazan Bayramı yaklaşmaktadır. Annesi onu sevinçle karşılar. Muhsin, annesinden başka kimseyi görmek istemediğini söyler. Denize giderek vakit geçirmeye başlar. Bir yandan da Salih'i düşünmektedir. İşçilere kendisi doğrudan sokulamamaktadır.

Balıkçı Niyazi ile tanışır. Birlikte balığa çıkarlar. Kente inmez. Kimseyle görüşmez. Odasında kitap, gazete okur. Ankara'daki evi Rıza'ya bırakmıştır.

Niyazi, imamın yolunu kestiklerini, ona iftira attıklarını anlatır. Komünizmle Mücadele Derneği kurmuşlardır. Akşam teravide bir şeylerin olması beklenmektedir. Muhsin de Niyazi ile birlikte teraviye gitmeye karar verir. Namazdan sonra imamın elini sıkar. Niyazi, bu olayın çevrede yayılacağını söyler; çünkü onun, imamın elini sıkması önemlidir.

Annesi Muhsin'in teraviye gittiğini duymuş, sevinmiştir. Muhsin, İngilizce çalışmaya başlar. Niyazi'yi kolu alçılı görür. İki gece önce dövmüşlerdir. Yapanlardan biri Pehlivan Ali'dir. Muhsin, Berber Mustafa'ya gider. Ona buna kim saldırırsa onun

[135] Çorum olaylarında, Mayıs- Temmuz 1980, elli yedi sol görüşlü insan ölmüştür; tr.wikipedia.org/wiki/Çorum_Olayları; (Erişim: 15.09.2015)
[136] Kemal Türkler 22 Temmuz 1980 günü vurulmuştur (tr.wikipedia.org/wiki/Kemal_Türkler; (Erişim: 15. 09.2015)

ağzına sıçacağını söyler. Orada imamın kadınlar yüzünden dövüldüğünü anlar; kadınlar imamı beğenmektedir.

Annesi, bayramda Muhsin ile babasının küskünlüğünün bitmesini ister. El öpmese de misafirlerle birlikte yemek yemesini ister. Nahide ile Naciye Hanım da gelecektir. Muhsin, Nahide'nin gelmesine sevinir. Bayram sabahı herkesle bayramlaşır.

Bayram yemeğinde Gıyaseddin Beyler, Naki Beyler, Tulukçu Fahriler, Naciye Hanımlar, Remziye Hanımlar ve Nahide vardır. Muhsin, bu taşra ileri gelenlerin arasından nasıl çıktığını düşünür. Nahide ile birlikte bahçeye çıkarlar. Muhsin, Nahide'ye onu çok istediğini söyler.

Nahide, yanında Muhsin'in yeğeni Burcu ile deniz kenarına gelir. Kasabalılar denize girmediği halde o da denize girer.

Muhsin, bu kasabadaki yaşantısının nasıl olabileceğini düşünüp korkmakta, burada kalmak ona ölüm gibi gelmektedir. Nahide ile denizde sevişirler. Nahide, hamile olduğunu söyler. Muhsin de kürtaj yapılmasını ister ancak Nahide istemez. Başına bu yüzden dert açmayacağını bildirir. Muhsin, devrimci mücadelede evlenip çoluk çocuk sahibi olamayacağını, burada kalamayacağını söyler. Nahide de kendi devriminin Muhsin ile başladığını söyler. Onunla değişmiştir. İstanbul'da yaşadığı çevrenin her yanını tarikatlar sarmıştır. Muhsinlerin "Tek yol devrim"ini de anlamadığını söyler. Devrimi kimle yapacaklardır? Muhsin, bu düzenin yalancı tanıklığını yapmayacağını söyler. Nahideler, ertesi gün İstanbul'a dönerler.

Muhsin İngilizceye ağırlık verir, denize girer, birkaç kez kente iner; artık babasına da tavırlı değildir, aynı ortamda bulunmaktan kaçınmaz. Annesi bundan mutludur.

Muhsin'in babası, Neşati ile haber yollayarak Muhsin'in işin başına geçmesini ister. Kendisi yorulmuştur. Muhsin de yorulduğunu söyler. Oraya geçerse malı mülkü yoksulara dağıtacaktır. Neşati, kasabadaki çekişmeleri, tarikat olaylarını anlatır. Hacı Baba, Muhsin'i çok sevmektedir; onu söyler. Muhsin, okulu bitireceğini, Amerika'ya gideceğini anlatır. Aslında ne yapacağını bilememektedir.

Hacı Ağa trafik kazasında hayatını kaybeder. Kazaya bir tuzağın yol açtığı dedikodusu yayılır; Hacı Aliler yaptırmıştır. Yola koca bir kaya yuvarlanmıştır.

Muhsin kumsalda yürür, düşünür. Ertesi gün 12 Eylül İhtilali gerçekleşir. Öğleyin cenaze namazı vardır. Annesi Muhsin ile konuşmak ister. İstediği şey, namaz kılarken babasını sevdiğini söylemesidir; babası onu duyacaktır. Muhsin de her şeyin annesinin istediği gibi olacağını söyler. Ancak dediğini yapmaz. Cenazenin gömülmesi sırasında merkez ilçeye gidip rakı içer, oradan da eve döner. Evde Kuran okunur. Ertesi gün gazetelerde 12 Eylül ile ilgili köşe yazıların, haberleri okur. Muhsin'in işin başına geçmesi için Reşat da, Neşati de konuşurlar.

Muhsin, pazartesi günü yazıhaneye bakmak ister. Kaçıp da nereye varacaktır? İngilizce çalışmaya devam eder. Nahide gelir. Sarbonne'den master kazanmıştır ama 12 Eylül nedeniyle gitmek istememektedir. Muhsin'i yangın yerinde bırakamayacaktır. Kararı da Muhsin verecektir. Ona yolculukla, okulla ilgili resmi evraklarını verir. Yırtarsa top çamın altında bekliyordur; yırtmazsa Necibe'ye vermelidir, o getirecektir.

Muhsin, karar vermekte zorlanmaktadır. Nahide'ye gider; evrakları gerçekten yırtmasını isteyip istemediğini sorar. Nahide, yırtmasını istemektedir. Muhsin de evrakları yırtar.

2.7.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Romanda üçüncü kişi anlatım hâkimdir. Ancak anlatıcı, romanın merkez kişisi olan Muhsin'i izler, sadece onun zihninden geçenleri verir; diğer kahramanların zihninden geçenleri vermez. Romanın başında "Başlarken" başlıklı dört sayfalık bölümde üçüncü kişi anlatıcının Muhsin'in babası Hacı Bey'in bakış açısını kullandığını görürüz.

> Gizemli, şaşkın bir suskunluk içinde arka sokağa kıvrıldılar. Cami köşedeydi; kalabalık bir cemaat ağır ağır doluyordu içeri. Gözleri oğlu Muhsin'i arıyordu Hacı Bey'in. Nereden görecekti bu kalabalık içinde? Kuşçular Camisi'ne gitmişti belki de! Bu yezit herif yeni bir oyuna mı kalkışmıştı yoksa? İlk tutuklandığında, ağlamaktan gözleri şişmiş annesiyle çalmadık kapı, başvurmadık yer bırakmadıklarını, polisten, yargıdan en az cezayla kurtulabilmesi için nasıl avuç dolusu para dağıttıklarını o oğlan da biliyordu. (s. 9)

> Biliyordu; gencecik çocuğu İstanbullara, Ankara'lara göndermekle asıl yanlışı kendileri yapmışlardı (…) Halk düşmanı dediği de biz! Tövbe ya Rabbi! Bunda köy halkı bizim topraklarımızdan ekmek yemiyor sanki!(…) Ne yapsındı, evladıydı işte!(…) Bana kalsa göndermezdim o parayı ya, ah bu anası! Yüreğine inecekti neredeyse! Biricik oğlumuzmuş! (s. 10)

Hacı Bey'in bakış açısı, diğer bölümlerde bir daha kullanılmayacak, sadece Muhsin'in bakış açısı ve üçüncü kişi anlatıcının yorumları yansıtılacaktır.

> Atlatamayacağı bir sarsıntı değildi bu Muhsin'in. İlk günler bir boşlukta dolaşır gibi geçse de kısa sayılabilecek sürede toparladı kendini. Takılmalara bile başlamıştı. Avucunu yalasın imamın kızı, talihine küsün! Remziye Hanım ne güzel, sıra sıra altın döşeyecekti gerdanına! Zor bulur böylesini o! (s. 174)

> Nedim Hoca'nın yoğun bakımdan çıkmasını beklediği üç gün boyunca boşlukta sallanır gibiydi Muhsin. Sık sık da Reyhan'a takılıyordu kafası! Başka ne yapacaktı ki kız? Saçma, anlamsız bir yük. Taşıyamayacağım mı diyorsun sen de! Ben bir şey demiyorum. Ağırlığını görüyorum sadece. Taşımayıp da ne yapacağız! Birileri taşıyacak bu yükü ki, sonunda fırlatıp atabilsinler tarihin uçurumuna! Öyle demiyor muyuz? Evet öyle diyorsunuz da, yükten mi senin tedirginliğin, yüksüzlükten mi? Yükün en taşınmazı yüksüzlük! Asıl yükü taşıyanlara sor bir de! Olur, görürsem sorarım! (s. 208)

2.7.3.3. Kurgu

Roman, "Başlarken" başlığı taşıyan dört sayfalık bir kısımdan sonra gelen dört bölümden oluşmaktadır. "Başlarken" kısmında, bir ağa olan baba Fahri Tulukçu'nun romanın merkez kahramanı asi oğul Muhsin hakkındaki fikirlerini, yakınmalarını, şikâyetlerini okuruz. Burada anlatılanlardan Muhsin'in bir gün, kendisinden beklenmedik biçimde camiye gittiğini, belki de yeni bir oyun peşinde olduğunu, daha önce tutuklandığında en az cezayla kurtulması için Fahri Tulukçu'nun avuç dolusu para saçtığını okuruz. Fahri Tulukçu'nun; Muhsin'i İstanbul'a, Ankara'ya üniversiteye gönderdiğine pişman olduğunu, çünkü oğlunun eniştesini ve kendisini kalk düşmanı olarak gördüğünü öğreniriz. Muhsin'in, ağır hasta olduğu yalanıyla anasından para sızdırdığını ama kendisinin inanmadığını, zeytinyağı yüklü kamyonu boşalttırıp dinsiz yoldaşlarının kamyonuna boşalttırdığını, oğlanın iyileşip köye gelince kendisinin unutamayacağı rezillikler yaşadığını, ama anasına bunu anlatamadığını okuruz. Muhsin'in niye öldürüldüğü bilinmeyen birine mevlit okutturduğunu, Neşati'nin oğlanı öve öve bitiremediğini anlatıcı, mizahi bir dille kısaca anlatır.

Romanın sonraki bölümlerinde, "Başlarken" kısmında babanın, bir anti-kahraman gibi sözünü ettiği Muhsin'in yakınma ve şikâyet konusu olan hayatını ve yaptıklarını, romanın şimdiki zamanında okuruz. Romanın dört bölümünde ve bu bölümlerin alt kısımlarında, Muhsin'in bakış açısıyla anlatılan olayların akışı içinde, "Başlarken"

kısmında ayrıntısı verilmeden sözü edilen olayları ve daha fazlasını, ayrıntılarıyla ve şimdiki zamanda okuruz.

Bu kurguda, romanın bir baba- oğul hikâyesi üzerine kurgulandığı söylenebilir. Sembolik anlamda, bir Oidipus kompleksi hikâyesi karşısında olduğumuzu ileri sürebiliriz. Üstelik anne figürü de eksik değildir. Asi oğul Muhsin, anne Remziye Hanım ile iyi ilişki içindedir; onunla görüşmekte, ondan para sızdırmaktadır. Anne de oğlunu koruyup kollamaktadır ancak otorite olarak hep babayı göstermekte, oğulun babaya iyi davranmasını istemektedir. Oğul, babanın otoritesini kabul edecek, onunla yakınlaşacak ve ölünce de (Hacı Baba trafik kazasında ölür) yerine geçecektir. Muhsin'in devlet karşısındaki konumunu da bu şekilde okumak mümkündür. Muhsin, ilerici fikirleri benimsemiştir. Bunun sonucunda hapis yatmış, en yakın arkadaşı yanında öldürülmüş, önemsediği Fide Kitabevi bombalanmıştır. Otorite karşısında yapayalnızdır. Sonuçta otorite ile uzlaşma içinde zenginleşen baba figürünün yerine geçmekten başka çare bulamamıştır. Üstelik ona ödül olarak verilmiş bir de kadın vardır: Nahide. Muhsin'in Nahide'ye söylediği, kitabın son cümlesi manidardır: "Ben senden çok korkuyorum."

Roman, merkez kahraman olan Muhsin'in 1970'li yılları içeren hayatı üzerine kurgulanmıştır. Bu yıllar Türkiye'de sağ- sol çatışmalarının en yoğun yaşandığı dönemdir. Süreç giderek 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle sonlanacaktır. Kurmaca roman kahramanı Muhsin, kurmaca bir dünyadaki olayların akışı içinde kendi rolünü oynarken, bu kurmaca dünya, yetmişli yılların gerçek dünyası içine oturtulacaktır. Anlatıcı, gerçek dünyanın bilinen tarihsel olaylarını arka planda ya bir haber olarak, ya da bir duyum olarak roman kahramanlarına duyuracak, onların konuyla ilgili fikirlerini, duygularını yansıtacaktır. Dolayısıyla burada kurmaca ile gerçeğin örtüştüğü gri bir alan söz konusudur.

Birkaç örnek vermek gerekirse Iğdır olayları, Çorum olayları, Kahramanmaraş olayları tarihte kayıtlı gerçek olaylardır. Kemal Türkler'in öldürülmesi, Nihat Erim'in öldürülmesi, Bedrettin Cömert'in öldürülmesi, Bahçelievler'de yedi TİP'linin öldürülmesi, 12 Eylül 1980 askeri darbesi de hayatta olanların tanık olduğu ya da küçük bir araştırmaya ulaşabileceği, bilgi toplayabileceği gerçek olaylardır. Romanın kurmaca kahramanları bu olayları gazetelerden okur, televizyonlardan duyar ya da bizzat olayların

içinde bulunurlar. Örneğin Reyhan Iğdırlıdır. Iğdır olaylarında babası yaralanır. Reyhan babasını Almanya'ya götürmek durumunda kalır. Muhsin, Nihat Erim'in öldürülmesinden şiddetle etkilenir ve işin bir başbakanlık yapmış birine kadar uzandığını düşünür, korkar. [137]

Anlatıcı, Muhsin'in hikâyesini kronolojik olarak izler. Muhsin, ne yapacağını bilemeyen, devrimcilik iddiasında olan, para sıkıntısı olmayan bir ağa çocuğudur. Üniversite öğrencisidir ama okulla ilişkisi yoktur. Avare bir karakterdir. Kurguda sırasıyla üç kadınla ilişkisinin hikâyesini okuruz: Reyhan, Zeliha, Nahide.

Salih, Muhsin'in en yakın arkadaşıdır. Salih, Muhsin'e göre daha bilinçli ve eylemcidir. Sendika faaliyetleri nedeniyle öldürülür. Kurguda Salih'in annesinin, sevgilisi Sedef'in hikâyesini de Muhsin'in ilgisi oranında okuruz.

Nedim Hoca, Muhsin'in değer verdiği bir felsefe öğretmenidir. Ancak romandaki rolü kitabevi sahibi olarak bilen özne olmaktır. Yazarın romandaki temsilcisi olarak Nedim Hoca'yı gösterebiliriz. Nedim Hoca, Muhsin'e ve öteki gençlere sayfalar boyunca bilgi ve yorum sunar. Bu yorumlarda din, özellikle önemlidir.

Muhsin'in Antalya'nın bir kasabası olarak gösterilen memleketi de romanın kurgusunda önemli bir yer tutar. Muhsin'in babası Fahir Tulukçu, bir ağadır. Zengin bir tüccar ve aynı zamanda toprak sahibidir. Muhsin, onu halkı sömüren birisi olarak görür ve uzak durur, yakınlık göstermez. Anlatıcı, Muhsin'i kasabaya götürerek oradaki atmosferi yansıtır. Muhsin'in babasıyla çatışmaları, babasına karşı köylünün yanında yer almasının hikâyesi kurguda yer alır. Hacı Bey'in hikâyesi ayrıca parça parça anlatılacaktır.

Kasabada ve çevre köylerde yaşayan halkın siyasal ve sosyal dünyası da yerel söyleyişleriyle birlikte yansıtılmıştır. Bu çerçevede, Muhsin'in annesi Remziye Hanım ile ilişkisi de ayrıca anlatılır. Muhsin'in kasabadaki gençlik arkadaşlarıyla ilişkisi, oradaki birkaç devrimci gençle yakınlaşması da anlatılacaktır. Kasabanın ileri gelenleri MHP'li gençleri desteklemekte, Komünizmle Mücadele Dernekleri aracılığıyla solcular

[137] Bu satırların yazar olarak ben de o yıllarda Ankara'da, Hacettepe Üniverstesi'nde idim. 1975- 1981 dönemini yakından izledim, bu olayların olduğu günlerin atmosferini yaşadım. Bedrettin Cömert'i bir kez Ankara Sanat'ta dinlemişliğim de vardır.

üzerinde baskı kurmaktadırlar. Dağlarda silahlı gençler de vardır. Fahri Tulukçu'nun, köylüden uygun fiyattan süt alma işi sağlanmıştır. Ayrıca kasabada bir iktidar mücadelesi de vardır. Öte yandan din olgusunun kasabada nasıl yaşandığı da kurguda uzun uzun anlatılır. Tarikatlar yoğundur. Cami önemlidir.

Muhsin, bir ağa çocuğu olarak bu yörede saygı görmektedir. Bu açıdan büyük şehirde gerçekleştiremediklerini burada gerçekleştirebileceğini düşünür. Nedim Hoca da öyle tavsiye etmiştir. Kitap okur, İngilizce çalışır. Niyeti, sosyalizm için kendi yöresinde, halka yakın olarak çalışmaktır. Nahide de, Muhsin ile birlikte yaşamak için, yurtdışına gidip doktora yapmaktan vazgeçmiştir.

2.7.4. Zaman

Roman, 2009'da basıldığına göre yazılma zamanı olarak bu tarihi esas almak durumundayız. Elimizde bunun dışında özel bir bilgi yoktur.

Romanın olay zamanı 1970'li yıllardır. Bu yılları romanın arka planında haber olarak verilen, kahramanların sözünü ettiği gerçek olayların oluş tarihinden çıkarabiliriz.

"Altmışlı yılların Ankara'sında, üniversitede, Dil-Tarih'te başlamıştı Salih'le arkadaşlıkları Muhsin'in," (s. 13) cümlesi ile başlayan roman , "Ooodu daaabe yapmış Muhsin Bee!" (s. 392) cümlesinin söylendiği günün ertesi, yani 12 Eylül 1980 ertesi günü sona erer. Bu demektir ki romanın şimdiki zamanı 1970'li yıllardır. Ancak yoğunlaşmanın 70'in son yılları olduğunu söyleyebiliriz. Iğdır olayları, Çorum olayları, Kahramanmaraş olayları, Kemal Türkler'in ölümü, Nihat Erim'in ölümü, Bedrettin Cömert'in ölümü, Ankara Bahçelievler'de yedi TİP'li gencin ölümü gibi olaylar romanın zamanını izlememizi sağlar.

2.7.5. Mekân

2.7.5.1. Açık Mekânlar

Yalancı Tanıklar Kahvesi üç kentte geçmektedir: Ankara, İstanbul ve adı verilmeyen, Antalya'ya yakın bir Akdeniz kıyı kasabası. Bir de Kızılcahamam yolculuğu vardır. Bu mekânları ayrı ayrı ele almak gerekir.

Ankara, roman kahramanı Muhsin ve Salih'in üniversitede okudukları için zorunlu olarak yaşadıkları kenttir. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve Hacettepe Üniversitesi öğrencisi olan gençler Cebeci, Maltepe, Sıhhiye, Kızılay, Ulus, Demirtepe gibi semtlerde vakit geçirirler. Fide Kitabevi de Cebeci'dedir. Salih'in ailesine Demirtepe'de bir ev bulurlar. Yüksel Caddesi, Sakarya Caddesi, Meşrutiyet Caddesi, Necati Bey Caddesi kahramanların sık uğradıkları caddelerdir. Kuğulu Park, Güven Park, Gölbaşı da gittikleri açık mekânlardır. "Sıhhiye'den Kızılay'a öğrenci kalabalığı akıyordu. Olay var!(…) Orduevi'nin arkasına saptı, Necati Bey Caddesi'nden Maltepe'deki evinin yolunu tuttu." (s. 18)

Reyhan ile Muhsin, Kızılcahamam'a bir otele giderler, uzun uzun sevişirler.

İstanbul, Salih'in sendikal faaliyetler için gittiği, işçilerin eğitim çalışmalarına katıldığı ve vurulduğu kenttir. İşçiler yoğun olarak İstanbul'da bulunduğu için İstanbul, devrimciler açısından önemlidir.

İstanbul'un bir yönü de roman kahramanlarından Nahide'nin Süleymaniye'de muhafazakâr olarak yetişmesi, bu semtte bir süre Muhsin'in de kalmış olması, buraların tarikat yuvaları olarak gösterilmesidir. Nahide bu semtten çıkacak, modernleşecektir. Muhsin, bir ara İstanbul'a Salih'in yanına gidecektir. Caddebostan çevresinde bir otel inşaatında çalışanların sendikal faaliyetleriyle uğraşırlarken Salih öldürülecektir.

Muhsin, kasabalarında lise olmadığı için bir yıl Antalya'da okumuş, lise açılınca geri dönmüştür. Bu bilgiden dolayı mekân olarak Antalya gösterilir fakat burada bir bulanıklık vardır. Çünkü Muhsin'in kasabasının karşısında Yunan adalarından söz edilir. "Çam dallarıyla işlenmiş güneş altındaki kıpır kıpır deniz, uzaklarda, çevrene sıralanmış

Yunan adaları..” (s. 118) “Turistlerin uğramadığı bu kıyı kasabada yerliler denize girmezlerdi.” (s. 363) ifadesinden de anlaşılır ki burası Antalya değildir, daha çok bir Ege kasabası anlatılmaktadır. Muhsin, merkez ilçeye gider; orası gelişmiştir. Aslında kasabanın Antalya’ya bağlı olup olmadığının bir önemi yoktur; önemli olan kasaba atmosferinin verilmek istenmiş olmasıdır.

Türkali, “Akdeniz kıyısındaki bu güzel kentin” halkının konuşmalarını yerel ağız özellikleriyle verir. Kasabada feodal ilişkiler hâkimdir. Köyün ağası, Muhsin’in babası olan varsıl tüccar Hacı Bey’dir. Zeytinyağı, bal, peynir gibi yörenin ürünlerinin üretimi ve ticaretiyle uğraşır; ayrıca geniş arazileri vardır. Çevredeki köylüler de ona bağımlıdır.

Muhsin, Nahide ile birlikte bu kasabada denize girer, bol bol yüzer. Bu kasabada kalmamak için direnmeye çalışır ancak sonunda sınıfının arzusuna teslim olacak, babasının işlerin devralacaktır.

Nedim Hoca, Hataylıdır; romanın sonunda oraya yerleşir. Romanda Iğdır, Kahramanmaraş, Çorum, İzmir gibi şehirlerin adları da anılır ancak bu şehirler daha çok buralarda çıkan olaylarla ilgili olarak haber metinlerinde geçer. Salih, Filistin’e gider; dönüşte sınırda yakalanır ancak bu da daha çok anlatılan bir olaydır.

Almanya da romanda adı sık geçen mekânlardandır. Ergin, Almanya’da işçidir. Reyhan, babasını Almanya’ya götürür ve oraya yerleşir.

2.7.5.2.Kapalı Mekânlar

Mülkiyeliler, Ankara Kalesi, Piknik, Tavukçu, Buhara, gökdelendeki kafeterya gibi mekânlar ekonomik durumu iyi olan Muhsin’in sık sık gidip yiyip içtiği, vakit geçirdiği 70’li yılların Ankara’sının ünlü kapalı mekânlarıdır.

Fide Kitabevi, Nedim Hoca’nın sahip olduğu, Muhsin’in sık sık uğradığı ve Nedim Hoca’nın yokluğunda bir süre yönettiği mekândır. Muhsin, arada bir oraya uğrayıp Nedim Hoca ile entelektüel sohbetler yapmayı, Nedim Hoca’nın fikirlerini almayı sever ancak bütün gün böyle bir mekâna bağlı kalıp çalışamayacağını da anlar.

Muhsin'in evi Maltepe'de iki odalı bir giriş katıdır. Muhsin, Birinci Şube'ye götürülmüş, günlerce hücrede kalmış, işkence görmüştür. Cezaevinde üç yıl hapis yatar. Çıkınca İçcebeci'de yeni bir ev tutar. Ev, Fide Kitabevi'ne yakındır. "Dört katlı eski bir yapının tavan arası gibi çatı katında küçük odalı, mutfaksız, yanda duş-tuvalet, avuç içi bir yer." (s. 26) Çünkü baba kısıtlı para yollamaktadır.

Salih'in annesine Demirtepe'de, iki odalı, kapı üstü, üç beş merdivenli bir ev tutulur.

Reyhan'ın evi Dikimevi'nden sonra Tıp Fakültesi Caddesi'ne bağlanan bir sokaktadır. İki oda büyücek bir salonu vardır. Babası almıştır. Duvarda tablolar vardır, raflarda ise kitaplar, biblolar ve bir keman vardır.

Hacı Bey, kasabada büyükçe bir konakta oturur.

Rüştü, Gaziosmanpaşa'da bir apartmanda oturmaktadır. Evin duvarlarında eski Türkçe levhalar vardır.

Reyhan ile Muhsin, sevişmek için Kızılcahamam'daki otele giderler.

Muhsin, Fide Kitabevi bombalanınca Güvenlik'e götürülür, sorgulanır. Aynı şekilde arkadaşı Salih öldürülünce de İstanbul'da Güvenlik'te sorgulanacaktır. Ayrıca üç yıl hapis yatmıştır.

2.7.6. Kişiler

Yalancı Tanıklar Kahvesi romanında yer alan kişileri sınıflandıracak olursak romanın tek kişi üzerinde odaklanılan bir karakter romanı olduğu söylenebilir. Roman, üniversite öğrencisi bir ağa çocuğu olan Muhsin üzerine kurulmuş ve yoğun olarak onun bakış açısı kullanılmıştır.

2.7.6.1.Birinci Dereceden Kişiler

Romanda birinci derecede kişi olarak sadece Muhsin'i görürüz. Diğer kişiler onun çevresinde, onunla ilişkileri nispetinde romanda yer alırlar.

Muhsin: Muhsin, üniversite öğrencisidir. Antalya yöresindeki bir kasabada ağa olan Fahri Tulukçu'nun (Hacı Ağa) oğludur. Lise yıllarında komşunun kekeme kızına tecavüz etmiştir, bir yıl Antalya Lisesi'ne gönderilmiştir. Daha sonra ilçeye lise açılınca dönmüştür. Bir süre İstanbul'da hukuk okumak için kalmış ancak daha sonra Ankara'ya felsefe okumak için gitmiştir. Örgüt bağlantısı nedeniyle içeri düşmüş, fakat ailesinin zenginliği ile kurtarılmıştır. Okulla ilgisi yoktur. Arkadaşı Salih'le birlikte devrimcilik yapmak istemektedir. Babası ile konuşmamakta, annesinin sevgisini kullanarak, çeşitli yalanlarla para sızdırmakta, sağa sola harcamaktadır. İdeolojik yönden, bilinç yönünden zayıftır. Mülkiyeliler, Piknik, Tavukçu gibi Ankara'nın döneminin bilinen mekânlarında yiyip içip gezmekte, vakit geçirmektedir. Bir yandan da zaman zaman Nedim Hoca'nın kitapevine gidip Hoca'nın devrimcilikle ilgili olarak anlattıklarını dinlemektedir. Bu arada Salih, kendisinden daha bilinçlidir. Sendikal faaliyeler sırasında Salih ölür. Ülkede birçok cinayet işlenmektedir. Fidel Kitapevi de bombalanır. Muhsin, tanıştığı Reyhan ile sevişmektedir. Ancak Reyhan olaylardan ürker, Almanya'ya gider. Muhsin'i de memleketten çağırmaktadırlar, işin başına geçmesini istemektedirler. Muhsin, babasıyla ideolojik nedenlerle iyi geçinememektedir. O nedenle memlekete de gitmek istememektedir. Ancak Nedim Hoca, onun memlekete gitmesinin iyi olacağını, ne yapacaksa orada yapacağını, orada güçlü olduğunu söyler. Bu arada Muhsin, memleketi ziyarete gittiğinde İstanbul'dan tanıdığı Nahide ile sevişir. Sonunda Muhsin, memleketine döner; ölen babasının yerine geçer. Nahide ile evlilik yoluna girer.

2.7.6.2. İkinci Dereceden Kişiler

İkici dereceden kişileri kadınlar ve erkekler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

2.7.6.2.1. İkinci Dereceden Kadınlar

Reyhan: İnce, uzun yapılı, buğday tenli, mavi gözlü, kişilikli görünümüyle dikkat çekici birisidir. Muhsin'in sevgilisidir. Iğdırlı, Azeri kökenli tüccar Ali Ekber'in ilk karısından tek kızıdır. Kültürli birisidir. Hacettepe dişçilikte okumaktadır. Reyhan, Ankara'da Muhsin'le birlikte olur. Almanya'da kısa süreli bir evlilik yapar. Sonra tekrar Ankara'ya döndüğünde yine Muhsin ile birlikte olur. Ancak Iğdır olaylarında ailesi zarar görür. Olaylar onu ürkütür. Muhsin'in de zarar görmesinden, ona üzülmekten korkar, Almanya'ya gider.

Nahide: Babası koyu sofu birisidir. Muhsin'in hukuk okumak üzere altı yıl önce gittiği İstanbul'daki ev sahibinin kızıdır. Beş vakit namaz kılar, ilahiler söyler. Muhsin ona "Hafız Hanım" adını takmıştır. Annesi Naciye Hanım'ın başı örtülüdür ama saçlarını pek gizlemez. Muhsin, Nahide'yi görür görmez notunu vermiştir: Bu kızın gözü göz değildir. Muhsin, onunla ilişkiye girmiştir ancak kız, öpüşmekten ileriye gitmesine izin vermemiştir. Muhsin de onu bırakmıştır. Ancak yıllar sonra Nahide değişir. Muhsin ile kasabada denize girer, sevişirler. Nahide, yurt dışında burs kazanmasına rağmen vazgeçer, Muhsin ile kasabada yaşamaya razı olur.

Zeliha (Zeliş): Muhsin'in bir meyhanede tanışıp, birkaç kez seviştiği seks düşkünü ressam kızdır.

Remziye Hanım: Hacı Bey'in karısı, Muhsin'in annesidir. Yerel ağızla konuşur. Muhsin, para gerektiği zaman ondan alır. Kendisi de zengin bir aileden gelmektedir.

2.7.6.2.2. İkinci Dereceden Erkekler

Hacı Bey: Muhsin'in babasıdır. Asıl adı Fahri Tulukçu'dur. Zeytin, zeytinyağı, peynir, bal gibi yöre ürünlerinin ticaretini yapan zengin bir tüccardır. Antalya yakınlarında geniş toprakları olan eski bir ailedendir. Muhsin'i yüksekokullara göndermiş olmaktan pişmandır. Muhsin, babasını halk düşmanı olarak görmekte, onunla

konuşmamakta, evde onunla karşılaşmamaya dikkat etmektedir. Hacı Bey, Muhsin'in işlerin başına geçmesini istemektedir. Kazada ölünce istediği gerçekleşmiş olacaktır.

Salih: Muhsin'in en yakın arkadaşıdır. Küçük yaşta komşusu Tahsin amca aracılığıyla devrimci olmuştur. Annesi Niğde'dedir. Babası birkaç yıl önce ölmüştür. Salih, tek çocuktur. Ankara'da sıkıntılı bir öğrencilik geçirmektedir. Okullla ilişkisi yoktur. Zaman zaman Muhsin'in ona yardımları olmaktadır. Muhsin'den daha bilinçlidir. Filistin'den dönerken sınırda tutuklanmıştır. İstanbul'da sendikal faaliyetler sırasında öldürülür.

Nedim Hoca: Muhsin'in liseden felsefe öğretmenidir. Adı, "Kendinize güvenin, Allah'a değil," dediği için Gâvur hocaya çıkmıştır. Muhsin'in eniştesi de onu komünistlikle suçlamıştır. Muhsin, Nedim Hoca ile Ankara'da karşılaşır. Nedim Hoca, Cebeci'ye yakın bir yerde FİDE adında bir kitabevi açmıştır. Antakyalıdır. Sol görüşlüdür ancak hiçbir örgüte girmemiştir. Çocukluğundan itibaren tek tutkusu okumaktır. Üniversiteleri burslarla okumuştur. Sıkışınca da ablası Melahat yardımcı olmuştur. Fransızca, Arapça, Farsça, İngilizce bilir. Türk basınını günü gününe izler. Dünyaya sinsi bir alayla bakar gibidir. Gazetelerdeki önemli makaleleri kesip saklar, dikkatle okur. Aydınlarla sorunu vardır. Solcu sağcı ayrımını da dikkate almaz. Bu ülkeden korktuğunu söyler. Halka yakın olmayan devrimcinin bir hiç olduğunu düşünür. Müslüman halkın dinine dokunulmaması gerektiğini savunur. Kıvılcımlı'nın dinle ilgili kitaplarını tavsiye eder. Kitabevi bombalanınca Antakya'ya döner. Romanın bilen öznesidir.

2.7.6.3. Üçüncü Dereceden Kişiler

2.7.6.3.1. Kadınlar

Hanife Teyze: Salih'in annesidir. Henüz altmışlarında olmasına rağmen çok yaşlı görünmektedir. Oğlunun kendisini çok üzdüğünü söylemektedir. Dindar bir kadındır.

Semiha: Muhsin'in kız kardeşidir. Reşat Alımlı'nın karısıdır. Tesettürlüdür.

Sedef: Salih'in sevgilisidir. Kocası ölmüştür. Salih'ten hamile kalmıştır. Salih ölür fakat o, çocuğunu aldırmak istemez; Salih'in annesiyle yaşamaya devam eder.

Naime Hanım: Nedim Hoca'nın karısıdır. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okumuştur. İki yıl Ankara'da siyasalda okumuştur. İş Bankası'na girmiştir.

Tomris: Muhsin'e İngilizce dersi veren öğretmendir. İşini severek yapar.

Necibe: Hizmetçi kadındır. Romanda yerel ağızla konuşur.

2.7.6.3.2. Erkekler

Reşat Alımlı: Hacı Bey'in damadıdır. Lise müdürüdür. Muhsin, halk düşmanlarına uşaklık ediyor, diyerek ona kızmaktadır.

Gıyaseddin Alımlı: Emekli yargıçtır. Hacı Bey'in çevresindendir.

Kâtip Neşati: Hacı Bey'in işlerini yürüten kişidir. Muhsin, para gerektiğinde onu aracı yapar.

Ergin: Almanya'da işçidir. Muhsin'in gittiği Cevizli köyündendir. İlericidir.

Şoför Emin: Hacı Baba'nın işçilerindendir. Esrar içer.

Emmioğlu: Rüştü'nün bacanağıdır. Hem dine saygılıdır hem de şarap içer, saz çalıp türkü söyler. Çocukluğunda Kuran kursunda hocalardan çok dayak yediğini söyler.

Rüştü: Reyhan'ı Muhsin'e tanıştıran kişidir. Devrimcilerin İslamiyetin önemini anlaması, halka ve dine saygı göstermesi gerektiğini söyler ve bunu uygulamaya çalışır.

Niyazi: Balıkçıdır. On dokuz yaşlarında, az konuşan, uzun boylu, sarışın bir gençtir. Muhsin ile balığa çıkarlar. Muhsin, onun bütün balıklarını parasını vererek ancak birkaç balık alır. Sağcılar tarafından dövülür.

Mahmut: Nedim Hoca'nın kitapçı dükkânında çalışanlardandır. Kürt ve komünist olduğu gerekçesiyle falakaya yatırırlar, sorgulamaya girişirler. Daha sonra Kürt

örgütünde olduğu gerekçesiyle tutuklanıp Diyarbakır Cezaevine yollanmıştır. Güvenlikte ölür, kendine kıydığı söylenir.

2.7.7. Temalar

2.7.7.1. Toplumsal Temalar

Yalancı Tanıklar Kahvesi, Türkiye'nin 12 Mart 1971 ile 12 Eylül 1980 askeri darbeleri arasında kalan kaotik dönemin belirlediği sosyal temaları içermektedir.

Sağ-sol çatışması: Romanın arka planında sürekli olarak çatışma haberleri verilir. Bu nedenle Muhsin, vurulma endişesi taşımaktadır. "Televizyon, İstanbul Üniversitesi'nde, o günkü kanlı saldırıyı vermeye başlayınca yüzü donuklaşmaya başladı birden. Yüze yakın solcu öğrenciye ateş açıp bomba atmışlar, beşi ölmüş, kırk yedisi yaralanmış. Yapanlar yakalanmamış." (s. 95)

Salih, sendikal faaliyetler için çalışırken Ülkü Ocakları'dan gelirler, sarı sendikayı destekleyerek işçiye gözdağı verirler. Salih, daha sonra öldürülecektir.

Nedim Hoca'nın FİDE'sine gelip neden Türkçülükle ilgili kitaplar satmadıklarını sorarlar, yakında satacaklarını söylerler. Uçları sivri kara bıyıklı gençlerdir. Daha sonra kitabevinin tabelasına kırmızı boya döküp tek vidayla sallanır durumda bırakmışlardır. En sonunda da kitabevi bombalanacaktır.

Nedim Hoca, sağ-sol çatışmasının suni olduğu kanaatindedir. "TÖBDER'den bir müdürü vurdular gene! Devrimciymiş! Şimdi sağdan birini vururlar! Tam yoluna soktular ülkeyi." (s. 156)

Faili meçhul cinayetler: Romanda çok sayıda faili meçhul cinayet vardır. Bu cinayetlerin kurbanları gerçek şahıslardır. Türk toplumunun yakından tanıdığı akademisyenler, gazetecilerdir. Eski başbakanlardan Nihat Erim, DİSK Başkanı Kemal Türkler, Ümit Yaşar Doğanay, Abdi İpekçi, Ilgaz Aykutlu, Bedrettin Cömert ve daha birçok kişi öldürülür; Mihri Belli, Server Tanilli yaralı olarak kurtulur.

Din: Bu romanın en önemli temalarından birisi sol kesimin din ile ilişkisidir. Roman, solun din ile kurduğu ilişkinin yanlış olduğunu savunur görünmektedir. Dine yakın duran Rüştü, Muhsin'e, "Bu din sorununda biz ters düştük Muhsinciğim. Bir türlü barışamadık bu halkla. Yalnız sen, ben değil, toptan yalnız kaldık! En doğruyu söyledik, kaç kişi geldi yanımıza?"(s. 237) diyecektir. Yalnız olmayanlar camidekilerdir. Rüştü, bu nedenler bayramda, cumada camiye gitmektedir. Ona göre namaz kılmazsan, oruç tutmazsan, camiye gitmezsen; saygılı davranmaz da karnı açken, kıçı çıplakken dinine saldırırsan ölür de verdiğin ilacı bu halk içmeyecektir.

Muhsin'in arkadaşı Salih, "Namazlıya, oruçluya tepeden bakanı, Allah yok deyip Muhammed'e söveni devrimci bir bok saymayalım. Üç beş devrimci terim attırarak dünya değişmiyor. Müslüman Arap, Allah diye nasıl savaşıyor emperyalizme karşı, git de gör! Biz dipsiz tencereye kapak yapıyoruz!" (s. 80) diyecektir.

Nedim Hoca da Rüştü'nün sözlerine benzer şeyler söyleyecektir. Ona göre İslam'ın ilkel komünal toplum kalıntısı bir yanı vardır. Gerçek bir Marksist devrimci de ülkesindeki bu gerçeğe yüz çevirmemelidir. Halkla dinsel felsefi tartışmalara girmemelidir. "Allah'ına dokunmayın yoksulun! Allahlı Allahsız, soygunun değişmediğini gösterin! Asıl bilinç budur."

Nedim Hoca, bizce anakronik bir öngörüde bulunur. "Bir gün, İslam'la kandırılmışların yığınsal desteğini alacak asıl sinsi hırsız tayfası başa geçerse şaşmayın! Böyle demokrasiye böyle Müslümanlık!" (s. 267)

Nedim Hoca, devrimcilere, bu konuda Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın kitaplarını tavsiye eder.

Muhsin, kasabasında halkın davetine karşı Cuma namazına gitmez. Bunun üzerine Emin, "İyi olmadı abem (..) Gideciidin camiye!" diyecektir. Ergin de onu destekler mahiyette konuşacaktır: "Almanya'da çok tartıştık bunu Muhsin Ağbi. Bir sürü koyu Müslüman işçi var. TKP'lilerden var bazıları. Kaçırmayalım bunları diyorlar. Sonra Kıvulcımcılar var; aptes alıp namaz kılıyorlar işçilerle!"(s. 149)

Nedim Hoca'ya göre İslam'ın yapısında sol bir damar vardır.

Nitekim sonunda Muhsin, aptes almadan da olsa camiye gidecektir. Yörede tarikatların yaygın olduğunu, halkın dine düşkün olduğunu görmüştür.

Askeri darbe: Roman 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle sona erer. Bu tarihi, bir dönemin sona erişinin simgesi olarak da okuyabiliriz. Romanda, yaşanan bütün olayların aslında bu darbeye hazırlıkmış gibi sunulduğu söylenebilir. Muhsin, "Bunca kişinin kanını bunun için döktüler! Onların pişirdiği aş bu!"(s. 392) der. O dönemde Muhsin'in böyle bir yargıya varması kanımızca kolay değildir. O nedenle anakronik olduğunu düşünüyoruz. Benzer bir fikri Nedim Hoca da dile getirmiştir. "Önlenemez bir kara yazgıya çok yönlü bir oyunla sürükleniyordu Türkiye. Askerlerin, canından bezmiş milleti "yetişin" noktasında "kurtarması!" içindi tüm bu kanlı olaylar. Tarihsel bir provokasyondu yani." (s. 177)

Aydınlar: Romanda aydın eleştirisi yapılır. Nedim Hoca, aydının tek başına kaldığını düşünür. Bunun sebebi de Osmanlı'da kapitalist oluşumun mayasının bozuk olmasıdır. Çünkü Avrupa'da emperyalist aşamaya geçilirken, on dokuzuncu yıl sonlarında, mali sermaye dışsatıma geçtiği dönemde, ilk yatırım yeri Osmanlı Türkiye'sidir. Aydın, "Yalancı Tanıklar Kahvesi'ndedir; avucunu açmış, bir şeyler koymalarını bekliyordur. Özgür dediğimiz basına bakıldığında aydınların her birinin gazete patronlarına kapılandığını görülecektir.

İşkence: Romanda Muhsin, Mahmut, Salih işkence görür. Salih, aksayarak yürür; Mahmut, Güvenlik'te ölür, kendine kıydığı söylenir.

Toplumsal olaylar: Romanda Iğdır, Malatya, Çorum ve Kahramanmaraş olaylarına yer verilir. "Sivas'ta sokağa çıkma yasağı konmuştu. Birkaç gün sonra Çorum'da Alevi mahallelerine saldırdılar. Üç kişi ölmüştü, bir sürü yaralı vardır. Askerler girdi kente bir gün sonra." (s. 301) Kanlı 1 Mayıs 1977 Taksim olaylarından söz edilir. Özellikle Iğdır olayları, roman kahramanı Reyhan açısından önemlidir. Bu olaylarda onun ailesi zarar görür. "Iğdır karışmış. Babasının işyeri de saldırıya uğramış. Asker girmiş kente. Gece gündüz sokağa çıkma yasağı koymuşlar. Birkaç gün önce vurulan MHP'linin bugün gömülmesi sırasında binlerce kişi saldırıp iki yüze yakın işyerini yakıp yıkmış." (s. 111) "Maraş'ta, günlerdir Alevi kıyımı biçiminde süren kanlı çatışmalarda yüzlerce zavallı acımasızca öldürülüyordu." (s. 113)

Kürtler: Romanda Kürtlere sık sık yer verilir. Salih ile Muhsin, öğrenci kesiminde ortaya çıkan siyasal bölünmeler karşısında ne yapacaklarını bilemezlerken Kürt meselesi ortaya çıkar. "Kürtler çıkmıştı ortaya bir de! Ayrı baş çekip bir Kürt örgütünde birleşme peşindeydiler. Şaşırmış, yadırgamışlardı bu davranışı. Nereden çıkmıştı bu Kürt ulusalcılığı! Sosyalizmi kurmaktı iş. Böyle bir sorun mu olurdu o zaman! DDKD'yi kurdular; Devrimci Doğu Kültür Dernekleri. Tamam, tartışacağız da, bu Kürt işi de iyice karışık yani! Emperyalizmin parmağı olmasın?"(s. 15)

Nedim Hoca'nın güvenilir işçilerinden Behçet, Kürtlük sorunu yüzünden içeri alınır.

Ergin, kasabada Muhsin ile konuşurken, "Kürtlerden bir şeyler çıkacağa benziyor da, ne çıkacak bakalım… Bizim halk uyuyor daha Muhsinciğim!," der (s. 163).

Nedim Hoca, gençlere Kürt sorunundan çok şey patlayacağını anlatır.

Alevilik: Alevilik, Nedim Hoca tarafından İslam'ın temelindeki komünal dayanışma ögelerini koruyan heteredoks bir tarikat olarak değerlendirilir. Türklerin de, Ortadoğu'da var olan karışık tüm halkların da barbarlık kültürünü onlar korumuşlardır. Hem Alevi hem Kürt hem de komünist olmak tehlikeli bir şey olarak görülür. Behçet ve Mahmut öyle insanlardır.

Taşra: Romanda Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerin karşısında, bu niteleme kullanılmasa da bir taşra vardır. Muhsin, Antalya'nın adı verilmeyen bir kasabasında, varsıl bir ağanın oğlu olarak büyümüş ve büyük kente üniversitede okumak için gelmiştir. Babası işin başına geçmesini istemektedir ama o, büyük kenti bırakıp memlekete gitmek istememektedir. Muhsin, kasabaya iki kez gider. Bu, yazara taşrayı anlatma fırsatı verecektir. Bu anlatımda taşrada feodal ilişkilerin yoğun olarak yaşandığını görürüz. Taşrada ağalar hüküm sürmektedir. Halkın üzerinde ağaların saygın bir yeri vardır. Onların dediği olmaktadır. Onların yanında devletin ileri gelenleri vardır. İkici olarak din ve tarikatlar halkın hayatına hükmetmektedir. Ayrıca ağalar arasında iktidar kavgaları da sürmekte, siyaset kurumu bu kavgalarda yer almaktadır.

Silahlı eylemler: Nedim Hoca, silahlı eylemlerle devrim getirmeye çalışanlara karşıdır. Başka bir ülkedeki modelin Türkiye'ye uymayacağı fikrindedir. "Che Guevara

çıktı. Bir kuşak kendinden geçti; Che Guevara diye. Asya'yı, Afrika'yı dolandı iki yıl; devrimci atılımlarda yer aldı. Bolivya'da başlatmaya kalktı; öldürdüler. Küba'dak hesap Bolivya'da tutmadı. Devrimi kentlere dağdan indireceklerdi bizimkiler de Küba gibi. Nurhak'ta, Kızıldere'de can verdiler yürek parçalar yiğitlikte (…) Her ülke kendi modelini kendi üretiyor. Devrim şiir gibi oğlum; başka dile çevrilmesi güç iş. Biz kendi modelimizi bulamadık." (s. 214)

2.7.7.2. Bireysel Temalar

Aşk: Romanda bu tema Muhsin'in ilişkileri temelinde işlenir. Muhsin, bir devrimci olarak bir kadına bağlanmak istemez. Bu çerçevede aşkı bir engel olarak görür. Buna rağmen Reyhan'a âşık olur. Muhsin'in Reyhan'a aşkı, kanımızca Reyhan'ın rahatlığından, otoriter tavrından ileri gelir. Cinsel yönü ağır basan bir aşktır. Reyhan dul bir kadındır; cinsel yönden Muhsin'i tatmin etmektedir. Ayrıca Reyhan, kültürel bakımdan Muhsin'e göre üstün konumdadır. Keman çalmakta, Suna Kan konserlerini izlemektedir. Muhsin, bu konularda yetişmemiştir, bu nedenle de komplekse kapılmaktadır. Reyhan, Muhsin'i sevmektedir. Ülkedeki karışıklık yüzünden Almanya'ya gider; çünkü Muhsin'in vurulup ölmesini, onu bu biçimde kaybetmeyi istememektedir. Ancak uzaktan Muhsin'i izlemiş, onu merak etmiştir. Nitekim Rüştü'nün Emmioğlu, Reyhan'ın Muhsin'i sevdiğini söyleyecektir.

Nahide, Muhsin'in İstanbul'da, dindar bir kız olarak tanıdığı, ilişki kurduğu bir kızdır. Yıllar sonra Ankara'da karşılaştıklarında artık Nahide değişmiştir, modern bir kız olmuştur. Nahide, Muhsin'a âşıktır. Ondan hamile kalır fakat çocuğunu aldırmak istemez. Romanın sonunda kasabaya yerleşen Muhsin, Nahide'nin aşkına teslim olacak olacaktır.

Salih ile Sedef aşkı da bir yan hikâye olarak işlenir. Sedef, ölmüş olan Salih'in çocuğunu doğurmaya karar verir.

Cinsellik: Romanda yoğun bir cinsellik olduğu söylenebilir. Muhsin'i daha çok cinsel dürtülerinin baskısı altında hareket eder gibidir. Reyhan'ı, Zeliş'i, Nahide'yi cinsel yönden arzular.

Romanda kadınların cinsel yönden oldukça cesur oldukları söylenebilir. Reyhan, Muhsin'i Kızılcahamam'da bir otele davet eder; orada hafta sonu tatili yaparlar, bol bol sevişirler. Yine Reyhan, ayrılacağı Muhsin'e, işi tatlı bitirelim diyerek sevişme teklif eder ve sevişirler.

Zeliş, Muhsin'in hayatına sadece azgın cinselliği ile girer.

Muhsin'in babası Hacı Ağa, komşu köyden bir kızı kapatmış, daha sonra onu geneleve vermiştir. Muhsin de lisede öğrenci iken bir kıza tecavüz etmiş, kızın babası başka bir yere tayin edilmiştir.

8. *BİTTİ BİTTİ BİTMEDİ* (2014)

2.8.1. *Bitti Bitti Bitmedi* Romanının Tanıtımı

Bitti Bitti Bitmedi, yazarın son romanıdır. Vedat Türkali, bu romanı dünyanın yaşayan en yaşlı yazarı olarak, doksan beş yaşında yazmıştır. Yazarın gerçek olaylara ve kişilere yer verdiğini söylediği bir kurmacadır. Kasım 2014'te Ayrıntı yayınlarından çıkan roman 190 sayfadır. Romanın sonuna dört fotoğraf eklenmiştir. Fotoğrafın ikisi, yazarın ithaf sayfasında sevgi ve borçluluk duygularını ifade ettiği Dr. Haig Açıkgöz'le ilgilidir. Diğer iki fotoğraf da romanda adları geçen Kayışoğlu Yarması ile Ergen Kilisesi'ne aittir. Romanın sonuna Tevfik Fikret'in "Bir Anlık Gecikme" şiirinin Fahri Uzun çevirisi de konmuştur.

Roman, öncelikle 1915 Ermeni olayları üzerine inşa edilmiştir. Yazarın tezi, resmi Türk tezine karşıt olarak, İttihatçıların bir soykırım yaptığı yönündedir. Yazar, bu tezi Tarık ile bir Ermeni kızı Lüsi'nin aşk hikâyesi üzerinden anlatmıştır. Ancak amaç aşk hikâyesinden çok, roman içinde bir Ermeni tarihi yazmak, çekilen acıları yansıtmaktır. Nitekim romanın bir yerinde, "Roman demiştin hani! Tarihe döktün yine." (s. 119) denecektir. Romanda; Dersim, Harput, Musa Dağı olayları; Ağrı Dağı isyanı, Koçgiri isyanı gibi tarihi olaylar da işlenir. Hınçak Partisinin sosyalist mensuplarının idamları, Mamak Cezaevindeki işkenceler, Diyarbakır Cezaevindeki işkenceler, Kürt meselesi de konu edilir. Yazarın kendi ifadesiyle, 12 Eylül'den 1999'un son günlerine kadar yaşanan siyasal olaylar anlatılır.

Romanın bir yönü de gerçek kişilerin ve gerçek olayların,[138] roman dışı türlerin kurmaca içinde bolca kullanılmış olmasıdır. Romanın bir yerinde roman yazan Tarık, "…ben yazarlığa başladımsa senin mimarlık tezinden dolayı başladım. O yazdıkların ve Şükrullah'tan duyduğum han hikâyeleri üzerine kurdum romanı." (s. 149) diyecektir.

[138] Vedat Türkali, "***Romanda yer alan karakterler yaşamış, gerçek kişiler mi?"*** sorusuna verdiği cevapta, "Evet, romanımda bahsettiğim karakterlerin hepsi yaşamış insanlar ve anlatılanlar da belgelere dayanan gerçekler. Romanda bahsedilen Kürt ve Ermenilerin hepsi yaşamış kişiler." demektedir;, Vedat Türkali: "Sözde aydınlara göre Ermeni Soykırımı olmadı." Marksist.org 19 Kasım 2014 ;(Erişim: 15.10.2015)

Bütün bunlar, yazarın, anlattıklarının gerçeklere ve belgelere dayandığı iddiasını pekiştirmek üzere kullanılır. Bu yönüyle *Bitti Bitti Bitmedi* romanının tezli ve didaktik bir eser olduğu söylenebilir.

2.8.2. Hakkında Yazılanlar

Pınar Doğu, "Gerçeğe hazır ve alışkın olmayan bir ülkeye devlet eliyle yazılmış resmi tarihin sakladıklarını, örtbas ettiklerini anlatıyor Vedat Türkali. Dört yıllık bir araştırmanın neticesinde gerçek belgelere dayanarak kurguladığı romanı hem 1915'e ışık tutuyor hem Diyarbekir cezaevindeki işkenceleri konu alıyor. Birbirine sağırlaşmış, yüzünü sadece kendine dönmüş halkların sesi oluyor aynı zamanda. Romandaki kişilerin ete kemiğe bürünmesi, nefes almasının sebebi Vedat Türkali'nin insan ruhunu yalın ve derin bir bakışla görebilme yetisi kadar karakterlerin pek çoğunun gerçek hayattan kişiler olması." (…)"Diyarbekir cezaevindeki tüm işkenceleri tek tek sansürsüz anlatıyor Vedat Türkali. Mevlid Başçavuş, Esad Yıldıran yaşanan zulmün maşaları. Kendisiyle bu sene Cumhuriyet Pazar için yaptığım röportajda kitaba neden Bitti Bitti Bitmedi adını verdiğini sormuştum, şöyle yanıtlamıştı: " Hayat bir devinim ve diyalektik üzerine kurulu. Hiçbir şeyin bitmediğini, zulmün bitti denilse de devam ettiğini kastediyorum." Edebiyat belleği diri tutmanın halis araçlarından biri. Çünkü edebiyat insanın en kadim yeteneğini, hatırlamak'ı sınadığı yerdir. Önyargıları bir yana bırakıp güç söylemi yerine etkin iletişimi benimseyen yeni bir düşünme düzlemi yaratarak zihindeki örümcek ağlarını temizleyecek nitelikte her zamanki gibi görsel anlatımı çok güçlü bir romanla karşı karşıyayız. Vedat Türkali yakın tarihimizi kelimelerle resimlemiş adeta.[139]" diye yazdı.

Sait Çetinoğlu, "Usta yazarın son eseri *Bitti Bitti Bitmedi* romanında ise Ermeni Soykırımının hayaleti gezinir. Romanın tarihsel arka planında Soykırım gizlidir. Romanda, ülkenin her karış toprağında kanı olan bir halkın, özgüveni yüksek bir kızı ile 12 Eylül sürecinde Diyarbakır Cezaevinde yaşadığı travma ile özgüveni zedelenmiş

[139] 03 Kasım 2014 Bir Vedat Türkali Romanı- Pınar Doğu, -Blog http://t24.com.tr/yazarlar/pinar-dogu/bir-vedat-turkali-romani, 1052; (Erişim: 15. 11. 2015)

Karadenizli bir genç arasındaki *ilk görüşte aşk* fonundan, tarihsel geri dönüşlerle yaşadığımız coğrafyanın tarihsel belleği canlanarak günümüze uzanır.

Kısa Ermeni tarihi yanında *Ermeni sorunu* kırılma noktalarıyla spot olarak verilir. Sadece Ermeniler değil tarihsel coğrafyalarından kazınan diğer kurban halklar…"[140] diye yazdı.

Ahmet Soner, "Kitapta, çoğu Eminönü'ndeki iş hanları (Mıstıkyan, Balkapanı, Burmalı, Kayseri, Kürkçü, Elçi, Leblebici ve Büyük Çorapçı) üzerine derlenmiş bilgilerin yanı sıra, mimarisini Balyan ailesinin yaptığı binalardan da söz edilmiş. "Nice camiler, kiliseler, ünlü padişah türbeleri, koca koca kışlalar, dev yapılar, konaklar, köşkler, kasrlar, toplu konutlar (Akaretler), hamamlar, büyük iş hanları, Beyazıt Yangın Kulesi. Çeşitli yerlerde sayısız koca köprü, su benti, ilk büyük Darphane, hastaneler, sinema, tiyatro salonları, yüksek okullar... İstanbul'da hemen göze çarpan tüm görkemli yapıların ya da zamanla ilgi çekenlerin hemen hepsi de Ermeni mimarlarca yapılmış demek, say say bitmiyor." Roman, Hovnan Dede adlı bir Ermeni bilgesi tarafından anlatılmış. Torunu Madam Lüsi ile iki adı olan bir genç (Murat-Tarık) romanın diğer kahramanları. Hovnan Dede; Ağrı Dağı İsyanı, Koçgiri İsyanı ve Dersim katliamını yaşamış. Kısa Ermeni tarihi de onun ağzından anlatılmış. Osmanlı döneminde Ermeniler nasıl yaşarmış, ne yaparlarmış? Bu soruların yanıtları kitapta verilmiş. Roman, Eminönü, Mısır Çarşısı, Kınalıada ve Bulgurlu gibi mekanlarda geçer." [141] dedi.

Tolga Aras şunları yazdı[142]: "Türkiye'de tarihin ara sokakları, sapakları ve cepleri epey bir şey anlatır, görmesini bilene çok malzeme sağlar. Türkali, *Bitti Bitti Bitmedi*'de, oralara ayak basarken kanamış, kabuk bağlamış ama hatırlandıkça ne kadar taze olduğu anlaşılan yaralara değiniyor."

"Türkali'nin siyasi ve edebi yolculuğu hayli uzun bir koşuya benziyor. Bugün 96 yaşına gelmiş bir yazar ve siyasi kişilikten söz ediyoruz. Haliyle görmüşlüğü çok, geçirmişliği daha çok. Türkiye'nin kurulduğu günden bu yana tartışıp çözemediği ne

[140]http://siyasihaber.org/yazilar/vedat-turkaliden-1915-bugundur-bitti-bitti-bitmedi-sait-cetinoglu (13.11. 2014)

[141] Özgür Gündem, "Bitti Bitti Bitmedi";(Erişim: 15.0 1.2016)

[142] "Daha Yeni Başlıyor Her Şey," https://bianet.org/biamag/sanat/160139-daha-yeni-basliyor-her-sey (Erişim: 22 Kasım 2014)

varsa hepsi Türkali'nin de sorunu. Belki de bu yüzden "Kürt" dediğinde, "Ermeni" lafı ağzından çıktığında ve "sol, sosyalizm" diye dövündüğünde bir dolu insan hâlâ eskiden kalma alışkanlıkla ve günümüzde "yeni" geliştirdiği reflekslerle irkiliyor. Olsun varsın."

"Türkali'nin, Türkiye'nin yakın (kimilerinin de hayli uzak durmayı tercih ettiği) tarihiyle harmanlanan romanları yayımlandığı her dönemde ses getirdi. Çok kısa süre önce okurla buluşan *Bitti Bitti Bitmedi* ise adıyla koşut biçimde sonlanmamış bir sürü meseleyi az ve öz olarak gündeme taşıyor. Türkali inatçılığıyla ve coğrafyanın kendine özgü sertliğiyle."

"Türkiye'de tarihin ara sokakları, sapakları ve cepleri epey bir şey anlatır, görmesini bilene çok malzeme sağlar. Türkali, onları romanlaştırmada yetkinliğini her daim konuşturmuş bir isim. *Bitti Bitti Bitmedi*, oralara ayak basarken kanamış, kabuk bağlamış ama hatırlandıkça ne kadar taze olduğu anlaşılan yaralara değiniyor. Bu nedenle romanın sacayağını Ermenistan, Urfa ve Diyarbakır oluşturuyor. Elbette burada üç kişinin adını anmak lazım: Tarık (ya da Murat), Lüsi ve Zilan. Roman boyunca tarih özeti çıkaran Lüsi'nin dedesi, bazen bir derviş bazen de bir bilge gibi deneyimlerini aktaran bir karakter olarak karşımızda."

"Türkali romanda, karakterler yoluyla "hikâyeler" anlatıyor fakat mesele tarih olunca iş hikâyelikten çıkıp gerçeğin rayına giriyor. Lüsi'nin Tarık'la yakınlaşması, Zilan'ın Tarık'ı sakinleştiren biri olarak sahne alması hep bu gerçeklikle yürüyor."

2.8.3. Yapı

Roman başlıklar konulmuş kısımlar halinde yazılmıştır. İlk kısım "Karanlığın Kapıları" adını taşımaktadır. "Bir Baltaya Sap Olmak," "Ordunun Dereleri" başlıklarından sonra gelen kısım ise 1 rakamını taşımaktadır. Ardından gelen kısımda "Paşatürk Kemal'lerin Oyunları" başlığını görürüz. Diğer kısımlarda başlıklar ve rakamlar kimi zaman birleşerek devam edecektir: "2 Lüsiyi Beklerken", "3 Aydınlığın yeni Kapıları" ve son kısım, "4 Bitti Bitti…" Rakamlı ve başlıklı kısımların arasında

“Marmara’da Bir Ada Kınalıada” kısmı yer alırken iki de başlıksız ve numarasız iki kısım vardır.

Kuşku yok ki bu düzenlemenin bir anlamı olmalıdır. Şunu söyleyebiliriz: Roman içinde yazılan bir roman vardır. Romanın başkahramanı Tarık, bir roman yazmaktadır. Ancak yazılan bu roman, Tarık’ın yaşadıklarından, ona Dede’nin ve Lüsi’nin anlattıklarından ve birtakım belgelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla roman, gerçeğin roman türünde kurmacaya dönüştürülmüş halinden ibarettir. Bu durumda, isterseniz bir postmodern oyun diyebilirsiniz, okuduğumuz *Bitti Bitti Bitmedi* romanı, Tarık’ın yazdığı romandan başka bir şey değildir. Başlıklandırma sistemi de bu durumu yansıtmak üzere uygulanmıştır, denebilir. Bu durumda şöyle bir plan ortaya çıkmaktadır: Şimdiki zamanda yaşananlar, geçmiş zamanda yaşandığı söylenenler; bu ikisinin Tarık’ın romanında aldığı biçim.

Romanda didaktik metinle sanatsal metin birleşmiş durumdadır.

2.8.3.1.Vaka

Murat; Bulgurlu’da, Raife Hanım’ın iki katlı evinin üst katında, dört yıldır kiracı olarak oturmaktadır. Murat’ın psikolojik sorunları vardır. Akşam olduğu zaman kargalardan korkmaktadır. Çünkü akşam ve kargalar, ona cezaevi günlerini hatırlatmaktadır. Murat, idam edilmekten kurtulmuş birisidir.

Murat, Teşvikiye’de Remzi Hoca’nın psikiyatri kliniğine devam etmektedir. Mamak ve Diyarbakır Cezaevlerinde çektiği acılar yüzünden erkekliği uyanmamaktadır. Remzi Hoca, takıntılarının üstüne gitmesi gerektiğini söylemektedir. Murat, asıl adının Tarık olduğunu herkese söylemeli, gidip cezaevi duvarına işemelidir.

Murat, Orduludur. Babası Veli Alabaş Kıbrıs çıkartmasında ölmüştür. Annesi Keziban’dır. Masraflarını Haşim Enişte karşılamakta, ayrıca ayda 600 lira yollamaktadır. Murat, parasını çekmek için Mısır Çarşısı, Dereboğazı’na giderken bile korkmaktadır.

Murat, Maçka Parkı'nda Zilan ile tanışır. Zilan onu Diyarbakır Cezaevi'nden tanımaktadır. Ayla Hanım takma adını kullanmaktadır. Yüzbaşı, mahkûmlara iyi davrandığı için ona hakaret etmiş, tokat atmıştır. Ayla Hanım şimdi Doç. Dr. Hasan Tahiroğlu ile çalışıyordur.

Yıl 1987'dir. Murat, on yedi yaşındadır. En küçük mahkûmdur. Uyuyamamaktadır. Zilan, onun ancak kendi kendisini kurtarabileceğini söyler. Ayrıca ona yardımcı olacaktır.

Giresunlu Erdal Eren, Geleceği Birlikte Kuralım örgütüne girmiştir. 2 Şubat 1980'de ODTÜ'de devrimci Sinan öldürülünce protesto gösterilerinde yakalanır, Murat'ı da alırlar. Erdal,17; Murat, 16 yaşındadır. Erdal'ı asker öldürmekle suçlarlar, işkence yaparlar. Bir astsubay, sıranın Tarık'ta olduğunu söyler. Kargalar o gece hücreyi basar. Erdal Eren'in yaşını büyütüp asarlar. Tarık'ı Diyarbakır Cezaevi'ne götürürler. Tarık'a göre sıra ona gelmiştir. Ölüm korkusu, Kürtlerle birlikte gördüğü işkencelerden dolayı "Ya ölmezsem" korkusuna dönüşür. İşkenceciler sopalara "Kuzu", "Kara Bela" gibi adlar yazmışlardır; başçavuşun biri "Gestapo" olduğunu söyleyerek zincirlerle dolaşmaktadır. İnsanlara pislik yedirilir, yemeklere balgam konur. Bir Ermeni'yi sünnet ederler. Mamak'ta da aynı işkenceler yaşanmıştır.

Murat'ın yanına bir gün Fethiye Hala gelir. Murat'a bir iş bulmuşlardır. Kuruyemiş ticareti yapan bir dükkâna bakacaktır. Ordu'da askerlik şubesi tarafından aranmaktadır. Bu nedenle adresi gizli tutacaklardır..

Murat orada, dükkân sahibi genç Madam Lüsi ile tanışır. Lüsi, mimardır. Dükkânın bir köşesine Haydar için bir oda yapıyorlardır.. Haydar, Kızılbaş ve Kürt'tür. Bu yüzden halası, onlara dikkat etmesini söyler. Murat, bin lira aylıkla çalışmaya başlar.

Lüsi, 25 yaşlarında sevecen bir Ermeni'dir. Hozat'ta doğmuştur. Duldur. Hovnan Dede, onun destekçisidir. Ninenin mezarı Hozat'tadır.

Murat, Lüsi'ye üç yıl Diyarbakır'da yattığını anlatır. Çıkmasına beş yıl varken yaş dolayısıyla raporlu olarak bırakılmıştır. Dört yıldır da Bulgurlu'dadır. Lüsi'ye yazmaya çalıştığını söyler.

Lüsi, Tarık'ı bir gün Burgaz Ada'ya götüreceğini söyler. Soyunda çok mimar olduğunu anlatır. Öte yandan Zilan, Tarık'ın işe başladığına sevinir. Tarık, yoklama kaçağı meselesini ona açar. Zilan, bu meseleyi çözmeye çalışacaktır.

Haydar'ın odasının açılışında Simon saz çalar. Bu arada konuşmalardan Haydar'ın bitli olduğu anlaşılır. Lüsi, onun bitlerinden nasıl kurtulacağını anlatır. Tarık, Lüsi'ye tavır koyar çünkü onun Haydar ile alay ettiğini zannetmektedir. Ziyafet sofrasını terk eder.

Üç gün sonra Haydar, Murat'a o gece Lüsi'nin tadının kaçtığı anlatır. Haydar şık giyinmiştir ama pabucu yoktur. Tarık alacaktır.

Lüsi'nin dedesi hastadır. Fransa'da, Bordo yöresindedir. Zilan, rapor işini konuşmuştur. Bahar geçmiş, yaz gelmiştir. Bu sırada ev sahibi Recep Usta, Almanya'dan gelir. Tarık'tan memnun olduğunu, isterse kira vermeden oturabileceğini söyler. Çünkü annesine ve çocuğuna bir tür koruyuculuk yapmaktadır. Tarık, karabasanlar görür; karyoladan düşer. Hocalar, rapor için Murat'ı görmek isterler. Zilan, birlikte karga vurmayı da önerir. Lüsi, Fransa'dan döner; Tarık'a şarap getirir.

Lüsi, dedesinin, Tarık'ın yazmaya çalışmasını sevdiğini söyler. Lüsi'nin bitirme tezi İstanbul'un hanları üstünedir. Tarık, Lüsi'yi tanıştığı Mimar Sirak Azeryan'dan kıskanır. İstanbul'da birçok yapıyı Ermeni mimarların yaptığı konuşulur. Lüsi, Murat'a o açılış gecesinden neden kaçtığını sorar. Lüsi, halk türkülerini sevmektedir; türküleri ona Dede sevdirmiştir. Tarık'ın yazarlığı konuşulur. Tarık'ı Kınalı'ya davet eder, ayrılırken Tarık'ı yanaklarından öper.

Zilan, Tarık'a askeriyeden bir yıllık rapor alır. Bu arada Tarık bir hafta kadar hastanede yatar, askerlik dönemi bir yıl ertelenmiş olur.

Lüsi, Kınalıada'da Ermenilere Tarık'ı yazar olarak tanıtır. Dede de Tarık'ın köşkte istediği kadar kalabileceğini söylemiştir. Lüsi, köşkte Sarı Gelin türküsün Ermenice söyler. Sonra hayatını anlatmaya başlar. Dede Hınçak'tır, yani solcudur. Yatarlar fakat Tarık'ın erkekliği uyanmaz. Lüsi, kendisiyle evlenmek zorunda olmadığını söyler. Tarık, ilk kez Zilan'ın onun yazar olacağını söylediğini anlatır. Lüsi'nin de aslında

adı, Şahin eşi Hatun'dan doğma Meral'dir. Bu, onun annesinin adıdır. Lüsi, çocukluk yıllarını anlatır.

Tarık, Lüsi'nin mimarlık tezini okur. Roman yazmaya orada başlar.

Yerevan'dan bir çağrı gelir, Lüsilere yaz boyu ülkeyi gezdireceklerdir.

Yaz ayları geçer, Tarık yazmaya başlamıştır. Sonbahar olmuştur. Zilan gelir. Onu karga taşlamaya götürecektir. Kısıklı'da bir otobüse binerler; otobüste cezaevindeki Müdür Yıldıran'ı vururlar. Tarık bu olayı yakından gördüğü için artık iyileşecektir. Bu şahitliği ona Zilan sağlamıştır. Kocası dağda gerilladır. Siverek'te on yaşında çocukları vardır.

Tarık, büroya gittiğinde Lüsi onu öperek karşılar. Lüsi, Erivan'a gitmediklerini, ama nereye gittiklerini Dede'nin anlatacağını söyler. Dede, Ada'da bekliyordur. Tarık, düşmanlarını öldürmüştür; artık taş gibidir. Dede, köşkte Tarık'ı karşılar. Anlatarak geriye bırakacağı çok şey olduğunu söyler.

Dede, Lüsi'yi önce Der-Zor'u gezdirdiğini anlatır. Lüsi de notlar tutmuş, Tarık'a biriktirmişlerdir. Dede, İttihatçıların Ermeni soykırımını yaptığını anlatır. Ermeni milletvekili Zohrab Efendi'nin Çerkez Ahmet'e öldürtülüşünü anlatır; kafası parçalanmıştır. Müzisyen Rahip Gomidas'ın üç bin kadar ezgiyi notaya geçirdiğini anlatır. Dede onu son zamanlarında Paris'te ziyaret etmiştir. Dede, devletin Ermenileri Der-Zor çöllerine sürdüğünü, bir milyona yakın Ermeni öldürtüldüğünü anlatır.

Dede, kendisinin de üyesi bulunduğu Hınçak Partisi üyelerinden 19'unun 15 Haziran 1915'te Beyazıt Meydanı'nda asıldığını anlatır. Paramaz'dan, parti tüzüğünden söz eder. Ermenistan Komünist Partisi'nden söz eder. Ermeni adlarından, Ermeni yemeklerinden söz eder.

Lüsi ile Tarık birlikte yatarlar. Tarık, artık iyileşmiştir. Kahvaltıda Dede, bu kez efsanelerden başlayarak Ermenistan tarihini anlatır. Efsaneye göre Nuh'un gemisi Ararat'a vardığında ilk yerleştikleri yer Ermenistan olmuştur.

Köşke, Tarık'ın ev sahibi Recep Usta gelir. Evi satılığa çıkarmıştır. Tarık'a Bodrum'da açacağı otelin müdürü olmasını teklif eder. Tarık kabul etmez. Dede de köşkte

kalmasını, hanı Lüsi ile birlikte işletmesini teklif eder. Yazmaya başlayarak Dede'yi yükten kurtarmalıdır.

Bir hafta boyunca Dede, Lüsi ve Tarık sohbet ederler. Konuları Ermeniler ve Kürtlerdir.

Lüsi, Musa Dağı gezisini anlatır. Der-Zor'a gitmişlerdir. Çünkü Anadolu'dan sürülenlerin ortak yönü Der-Zor çölleridir. Tehcir edilenler yollarda ölmüştür. Lüsiler orada iki gün kaldıktan sonra Musa Dağı eteklerindeki Vakıflı Köyü'ne gittiklerini anlatır. Orada Dede'nin arkadaşı Avedis amca onları karşılamıştır. Bir süre orada kalırlar. Franz Werfel'in "Musa Dağı'nda Kırk Gün" adlı Türkçeye çevrilmemiş romanını okurlar, anlatılan olaylar hakkında konuşurlar. Roman kahramanları bu yöredendirler. 1915 tehcir kanunundan Musa Dağ eteklerindeki Ermeniler geç haberdar olmuşlardır. Zeytun'da olanları duymuşlar ve yedi Ermeni köyü direnmeye karar vermiş, dört beş bin kişi Musa Dağı zirvesine çıkmıştır. Onları sonra Fransız gemileri kurtarmıştır. Onları kimse kabul etmeyince 1920'lerde Fransız mandası olan Hatay'a dönmüşler. 1939'da Hatay tekrar Türkiye'ye katılmıştır. Lübnan'a göç etmeyen birkaç aile burada kalmıştır.

Tarık, bu olanlardan habersiz oluşuna şaşar. Sonra bu romanın hikâyesini öğrenmek ister. Roman, Yahudi gettolarında da çok okunmuştur; çünkü Yahudi soykırımının ayak sesleri olarak algılanmıştır. Romana ilk tepki Falih Rıfkı Atay'dan gelmiştir. Nazi hükümeti romanı yasaklamıştır. Romanın filme çekilmesine de karşı çıkılmıştır.

Tarık, yazdığı romanını Lüsi'den okuduğu han hikâyeleri üzerine kurduğunu açıklar. Tarık, işten ayrılır. Lüsi; Süleymaniye'nin, Selimiye'nin Ermeni Mimar Sinan tarafından yapıldığını anlatır.

Dede'ye evlenme dileklerini iletirler. Düğün için gün ve çağrılacak kişileri belirlerler. Tarık, bu kez Osmanlı'daki Ermenilerin durumunun sorar. Dede de Abdülhamit'in kıyımından başlayarak anlatır. Onun anlatımına göre Kürtlerle Ermeniler padişaha yakın en sadık halklardır. Ermenilerin Ruslarla arası açıktır. Rus kilisesi Ermeni kilisesini kendine bağlayıp yok etmek istemektedir. Ruslar Yeşilköy'e inince Ermeni önderleri karşılamaya giderler. Abdülhamit buna kızar; binlerce Ermeni'yi katlettirir.

Bunu da Kürtlere yaptırır. Sünni Kürtler, Ermeni öldürünce sevap işlediğini zannetmektedir.

Düğün hazırlıkları yapılır. Ermeni aşçı getirtilir. Vakıflı'dan Avendis amca, karısı Sara teyze, Lüsi'nin orada edindiği arkadaşı Aşhen gelir. Düğüne yakın çevre gelir. Tarık, bu arada eniştesi Haşim'in aslında Ermeni olduğunu öğrenir. Fethiye hala bunu öğrenince Ordu'yu terk edip İstanbul'a kaçar. Haydar, başlık parası olarak beşibiryerde alır çünkü Tarık'tan çok iyilik görmüştür. Ermeni yemekleri yenir, şarkılar söylenir. Haydar ile Aşhen yakınlaşır.

İki ay sonra Lüsi gebe kalır. Bebekler ikizdir. Dede ile birlikte Edirne'ye Selimiye'yi görmeye giderler. Dede'ye Lüsi'nin hamileliği söylenir. Doğuma bir ay kala Kumkapı'daki eve yerleşirler. Bebeklerin bakımı için Aşhen çağrılır. İki kız bebek doğar. Dede, birine karısının diğerine kızının adını verir: Maral, Arpenik.

Tarık, solcuların yıllar sonra 1 Mayıs kutlaması yapmaya niyetlenmelerine sevinir. Her şeyi yazmak istemektedir. Bulgaristan'dan zorunlu göç vardır. "Uçurtmayı Vurmasınlar"[143] en iyi film seçilmiştir. Turgut Özal cumhurbaşkanı olmuştur. Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu öldürülmüştür. Tarık, çürük raporu almıştır. Berlin Duvarı yıkılmıştır. Ermenistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Kızların dört yaşına geldiğinde büyük geziye hazırlanmaktadırlar. Dede, lüks bir minibüs getirtir Fransa'dan. Ermeni bir şoför vardır. Gezileri Ermenistan'da bitecektir.

Dede, kendi hikâyesini anlatır. Harput Amerikan Koleji'nde okumuştur. Bölgedeki Ermeni, Süryanı öğrenciler vardır. Çevrede Ermeni köyler vardır. On yedi yaşında mezun olmuştur. Evlenir, kızı olur. Babası, bir aşiret başı olan Hıdır Ağa ile birlikte şarapçılık yapmaktadırlar. 1915 olayları Hozat'a dayandığında bir tek Dede kurtulabilmiştir. Hıdır Ağa mahzende saklamıştır. Hıdır Ağa, aileyi başka bir yere naklettirmiştir. Günlerce dağların arasından aç susuz yol aldıktan sonra Rusya'ya varmışlardır. Dünya Savaşı'nın sonlarında Fransa'ya gider. Hıdır Ağa'nın kardeşi Derviş,

[143] Film, 1989 yılında yılın en iyi filmi ödülünü almıştır. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/U%C3%A7urtmay%C4%B1%20Vurmas%C4%B1nlar!/ ; (Erişim: 25.11.2014)

mantar işi yapmaktadır. Orada üniversite okur. Hınçak Partisi ile tanışır. Babası, mallarını Hıdır Ağa'ya devretmiştir; para kaynağı odur.

Dede, Adana olaylarını da anlatır. İşler ilerlemiş, iş merkezini Paris'e taşımışlardır. Derviş, Dede'nin yedi sekiz yaşlarında torunu olduğunu öğrenir; Leyla, yani Lüsi. Dede, hikâyesini anlatırken Tevfik Fikret'ten "Bir Lahza-i Teahhur" şiirini okur. Erzincan'a gelirler. Burayı görmeyeli yetmiş yedi yıl olmuştur. Lüsi'nin annesinin adı Maral'dır. Ertesi gün Dersim'e geçerler. Maral, 38 kıyımından sağ kurtulabilmiştir. Tarık, Dede'nin anlattıklarından notlar alır. Bu notlarda Ağrı Dağı İsyanı, Koçgiri İsyanı, Dersim 1938 katliamı anlatılır.

Elazığ'a geçerler. Harput'a gelirler. Gayri Müslimlere ait hiçbir yapı kalmamıştır. Dede, kolej müdürünün raporunu okumuştur. Rapora göre öğrencilerin dörtte üçü, öğretmenlerin yarısı öldürülmüş, Harputlular da katliama katılmıştır. Oradan Hozat'a geçerler. Hıdır Ağa'nın sağ kalan kardeşi Kamer Ağa'yı bulurlar. Dede, yarım kalan evlerine gider. Ev hâlâ yarımdır. Ergen köyünün adı Geçimli olmuştur. Bir uçurumun kenarına gelirler. Dede, 1915'te ahaliyi bu uçuruma attıklarını anlatır, o sırada kendisi mahzende saklanmaktadır. Ailesinin hepsi gitmiştir. Birkaç gün sonra köylünün biri Maral'ın sesini duymuş, evine götürüp kendi çocuğu gibi büyütmüş. Maral, anlayacak yaşa gelince kim olduğunu ve ailenin nasıl öldüğünü anlatmıştır. Köylünün karısı ebedir, Maral'a da ebeliği öğretir. Maral büyüyünce evlenir. Lüsi doğar, baba ölür. Maral, bir ihbarcıyı uçuruma iterken birlikte yuvarlanırlar.

Dede, tüm görevlerini oradakilere devreder. Arpenik ile Maral'ın ellerine birer kağıt koyar. Kağıtta Ermenice Bitmedi, Bitmeyecek yazmaktadır. Dede, çocuklardan kağıtları uçuruma atmasını ister.

2.8.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcılar

Roman, üçüncü kişi bakış açısıyla anlatılmakla birlikte, romanın ana kahramanı Tarık'ın yansıtıcı bilinci kullanılmıştır. Ancak tarihi bilgilerin verildiği yerlerde, belge niteliği taşıyan kısımlarda, o kısmın yazarının bakış açısı söz konusudur.

Anlatıcılar konusunda karmaşık bir durum söz konusudur. Anlatım, birinci kişi anlatıcı ile üçüncü kişi anlatıcı arasında gidip gelmektedir. "Karanlığın Kapıları" başlığını taşıyan ilk kısımda Murat, birinci kişi anlatıcıdır. Fakat on birinci sayfada birden üçüncü kişi anlatıcıya geçilir. Çok geçmeden yine birinci kişi anlatıcıya dönülür. Aşağıdaki alıntıda siyah dizili satırlar üçüncü kişiye aittir.

> Kargalar içeriye doluşmadan haplarımı alayım gidip! Kargalar zarar vermez sana diyor benim hocaların Lokman Hekim hocası doktorum! Ben bilmiyorum sanki! Kargalar asmadı beni sonunda? **Eve girdi, kalkıp kapattı balkon kapısını; vişneçürüğü, ağır kadife perdeleri pencere dışındaki ormansı görüntünün üstüne çekti. Gözlerini kapatıp yerleşti odasındaki koltuğa. Yarın da yağmur diyordu radyoda meteoroloji.** Bulgurlu'nun kırsalından Teşvikiye'de psikiyatr kliniğine gideceğiz yarın. (s. 12)

"Ordu'nun dereleri" başlıklı kısım birinci kişi anlatımı ile başlar. Üç sayfa sonra anlaşılır ki Murat, Zilan'a hikâyesini anlatmaktadır. "Ne güzel anlatıyorsun!" diyen Zilan'a Murat, "Aklıma geldiği gibi söylüyorum, öyle." (s. 25) diyecektir. Bu satırların hemen arkasından üçüncü kişi devreye girecektir: "Bakışıp kaldılar bir süre." Daha sonraki günlerde Zilan, "Böylece yazsana! Bırakma, sürdür bu işi Tarık!" diyerek onu yazmaya teşvik edecektir.

Romanın "1" başlıklı kısmı, "Tarık Zilan'a anlatıyor." cümlesiyle açılır ki artık anlatıcı Tarık'tır. Bu noktada neden başlık olarak rakamların konmaya başlandığı sorulabilir. Kanımızca bu, roman içinde bir romanın yazılmasıyla ilgilidir. Tarık, bir roman yazmaktadır. Bu roman da "1" ile başlamaktadır. Anlatıcı Tarık, birinci kişi ağzıyla anlatmaktadır. "12 Eylül darbesi ülkenin değil, benim başıma indi!"(s. 29)

Sonraki kısımda birinci kişi anlatım sürerken beş sayfa sonra üçüncü kişiye geçer. Uzun süre üçüncü kişi anlatımı devam eder.

Romanın son kısmı olan "4- Bitti Bitti" Dede'nin birinci kişi ağzından verilir. Dede, "Harput Amerikan Koleji'nde okudum ben." cümlesiyle başlayan hikâyesini, "Hiç unutmayın beni, tam bu noktada Tarık, Lüsi, Arpenik, Maral hepinize devrettim tüm görevlerimi, ben yoksam siz varsınız artık. Ne kadar güzelsiniz." (s. 185) sözleriyle bitirirken romanın son paragrafında yine üçüncü kişi anlatıcıyı görürüz: "Dede uçuruma doğru yüksek sesle bağırdı: BİTTİ Mİ?" (s. 185)

2.8.3.5. Kurgu

Romanın, yakın geçmişte Ermenilere ve Kürtlere zulüm yapıldığını, tarihsel olayları kurmaca içine yerleştirerek anlatmayı amaçladığı söylenebilir. Yazar romanını, bu amacı gerçekleştirebilmek üzere, ana karakter Tarık'ın hayatından bir kesit vererek, onun ilişkileri üzerinden kurgulamıştır.

Anlatıcı, Tarık'ın hikâyesini 1987 yılından başlatmaktadır. Murat adını kullanan Tarık, Bulgurlu'da bir evde kiracıdır. Psikolojik sorunları vardır: Kargalardan korkmakta, uyuyamamakta ve erkekliği uyanmamaktadır. Hikâye, Tarık'ın şimdiki duruma nasıl geldiğini göstermek üzere 1980'li yıllara dönerek, onun şimdiki durumunu açıklayacak olayları gözler önüne serer. Onu Diyarbakır Cezaevi'nden tanıyan Kürt hemşire Zilan, Ayla adıyla Tarık'ın karşısına çıkar ve onu tanıdığını söyler. Böylece Tarık'ın geçmişini öğrenmeye başlarız.

Bu noktada Tarık'ın Zilan'a bu hikâyeyi anlattığını anlarız. Çünkü Zilan, onun böyle olduğu gibi yazmasını söyler, Tarık yazar olmalı, yaşananları anlatmalıdır. Nitekim romanın yeni kısmı, "1" başlığı altında, " Tarık, Zilan'a anlatıyor." cümlesiyle başlayacaktır. Ardından Tarık, "12 Eylül darbesi ülkenin değil, benim başıma indi!" diyerek Diyarbakır Cezaevi günlerini, orada yaşanan işkenceleri anlatacaktır.

Yazar, bu noktada kurguya,"Paşatürk Kemallerin Oyunları" başlığını verdiği bir kısımda, Diyarbakır Cezaevi'nde olanları ve sorumluları anlatır. Gerçek bir asker olan Kemal Yamak'ı[144] kargaların başı olarak gösterir, onun "Kürtleri, komünistleri temizleyeceğim; gönüllüler gelsin!"(s. 33) çağrısına ilk koşanın da yine bir gerçek asker olan Esat Yıldıran[145] olduğu anlatılır. Onların yanında yine gerçek bir ad, Dr. Orhan

[144] https://tr.wikipedia.org/wiki/Kemal_Yamak (Erişim: 01.10.2015); Kemal Yamak, korgeneral olarak Diyarbakır Cezaevi işkenceleri sırasında sıkıyönetim komutanıdır.

[145]http://mhmtalizm.blogspot.com.tr/2011/09/esat-oktay-yldran-kimdir-ve-nasl-oldu.html; http://mhmtalizm.blogspot.com.tr/2011/09/esat-oktay-yldran-kimdir-ve-nasl-oldu.html (Erişim:01.10.2015); Esat Yıldıran, 24 Şubat 1981 tarihinden itibaren Diyarbakır Cezaevi'nde işkenceci olarak görev yapmıştır. "Yıldıran, 22 Ekim 1988 tarihinde, güneşli bir öğlen sonrasında istanbul Kısıklı'da belediye otobüsünün içinde, bir Kürt militan tarafından kafasına sıkılan üç kurşunla öldürüldü. Kürt militan, tetiği çekmeden önce Yıldıran'a, cezaevindeki işkence mağdurlarından ve ölüm orucu eyleminde yaşamını yitiren Laz Kemal'in (Kemal Pir) selamları olduğunu söylemişti." Bu sahne romanda aynen yer almaktadır.

Özcanlı[146] vardır. Tarık, "Ben unutmuyorum; insan olan unutmasın diye aklıma geldikçe yazacağım bu doktorun adını." (s. 36) diye yazar.

Kurgu, bu noktada şimdiki zamana döner; Tarık'ın Ermeni olan Lüsi'yle aşkının başlayacağı sahnelere geçilir. Lüsi'nin Ermeni olması, romanda Ermeni sorununa yaklaşabilmek için kanımızca etkili ve inandırıcı bir yöntemdir. Tarık ile Lüsi'nin karşılaşmasının gerçekleşebilmesi için uygun zemin şöyle hazırlanır. Enişte Haşim Bey, Şükrullah ile ortak kuru yemiş işi yapmaktadır ve dükkân sahibi de Lüsi'dir. Tarık, yoklama kaçağıdır, Ordu'da aranmaktadır; halası orada Tarık'ı işe sokacaktır. Tarık, Lüsi ile dükkânda karşılaşır. Lüsi, mimardır. Mimar olmasını dedesi istemiştir. Lüsi'nin mimar olması rastlantı değildir; Osmanlıdan miras kalan birçok yapının mimarının Ermeni olmasına gönderme yapabilmek içindir.

Romanın ağırlık merkezi, bu noktadan sonra Dede ve Lüsi üzerinden Ermeni meselesine kayacaktır. Tarık ile Lüsi aşkı gelişirken, Lüsi'nin tezi üzerinden İstanbul'un hanları anlatılacaktır. Ayrıca Lüsi'nin arkadaşı Erivanlı mimar Sirak Azaryan aracılığı ile İstanbul'un birçok eski yapısının Ermeni mimarlar tarafından yapıldığı anlatılacak, Balyanlar ve Mimar Sinan üzerinde özel olarak durulacaktır. Semazen'de müzik dinlemeye giderler; Mevlevi müziği ve klasik müzik dinlerler. Lüsi, halk müziğini de sevmektedir. Bütün bunlar, Ermenilerin kültürel özelliklerini vurgulamak üzere kurgulanmış sahnelerdir kuşkusuz. Tarık'ın yazarlığı da konuşulur. Dede, buna önem vermektedir ki bu, Tarık'ın, neden itibar gördüğünü açıklayan bir şeydir. Ayrıca, onları birleştiren ortak çekilen bir acı da vardır.

Bu arada Zilan, Tarık'ın yanına gidip gelmekte, ona yardımcı olmaktadır. Tarık'a askerliği erteleme izni alabilmek için uğraşmaktadır. Kurguda ilginç ve anlamlı bir izlek, herkesin iki adlı olmasıdır. Zilan, burada Ayla Hemşire olmuştur. Tarık, Murat adını almıştır. Lüsi de Meral'dir. Lazlar, Ermeniler, Kürtler saklanmak zorunda kalmışlardır. Zilan, Tarık'ın ancak kendi kendisini iyileştirebileceğini söylemektedir. Birlikte karga avlamaya gitmek istemektedir. Bunun anlamı daha sonra ortaya çıkacaktır.

[146]http://t24.com.tr/haber/diyarbakir-cezaevindeki-iskencelerle-suclananlarin-listesi-savcilik-yolunda, 140311; (Erişim: 01.10.2015)

Yazar, Lüsi'nin kitabından "Balkapanı Hanı", "Burmalı Han", "Büyük Çorapçı Hanı", "Kayseri Han", Kürkçü Hanı", "Elçi Hanı", "Leblebici Hanı" yazılarını anlatıya yerleştirir. Tarık, "Mıstıkyan Han"ın nasıl "Mıstık Han" olduğunun hikâyesini, romanın başlangıç noktası olarak seçer.

Yazar, Tarık'ın yazmaya başladığını anlatır ve yazdıklarını, "KARANLIĞIN ESKİ KAPILARI" başlığı ile verir. Burada Mıstıkyan Han'ın hikâyesi anlatılır, 1838 İngiliz Ticaret Antlaşması, 1839 Gülhane Hattı Hümayunu, 1856 Islahat Fermanı, Bedirhanilerin ortaya çıkışı özetle anlatılır. Arkasından Tarık'ın şimdiki zamanına geçilir. Zilan cumartesi günü gelip Tarık'ı Kısıklı'ya götürür. Otobüste Diyarbakır Cezaevi Müdürü Kemal Yıldıran'ı vurduklarını görür.[147] Zilan şöyle diyecektir: "İyileştin sanırım artık. Sen de işine gücüne bak! Kimse bilmemeli olanları. Yaz bunları. Yazarımız ol bizim" (s. 120)

Lüsi, geziden dönünce Tarık'ı Dede ile tanıştırır. Dede, romanın bilen öznesidir. Tarık'a ailesinin ve kendisinin yaşadığı acıları, Ermeni tarihini, bazen yemek sofrasında, bazen balkonda anlatacaktır. Anlatının içinde Parti tüzüğünden alıntı da vardır. Musa Dağı'nda Kırk Gün romanından alıntı da vardır.

Lüsi ile Tarık evlenirler. Tören, Ermeni usullerince yapılır. İkiz kızları olur. Kızlar dört yaşına geldiğinde Dede, lüks bir minibüsle bir gezi düzenler. Bu gezide Dede'nin doğup büyüdüğü yerler ziyaret edilecektir. Dede, birinci kişi ağzıyla çocukluğundan başlayarak hayatını da anlatacaktır. Sivas, Erzincan, Dersim, Elazığ, Harput gezilen yerlerdir. Bu arada, "Ağrı Dağı İsyanı", "Koçgiri İsyanı", "Dersim 1938 Katliamı" başlıkları açılarak buralarda gerçekleşen tarihi olaylar anlatılır.

Romanın sonunda Dede, önce Harput'a, oradan Hozat'a geçer. Lüsi'nin anneannesinin ve Dede'nin köyüne giderler. Yeni yapmaya başladıkları evleri öylece durmaktadır. Kayışoğlu yarmasının üstüne çıkarlar. Dede, 1915'te mahzende saklanırken köy ahalisini burada uçuruma atmışlardır. Dede'nin karısı Arpenik, annesi, babası, kardeşi, kızı Maral da aralarındadır. Maral, iki gün sonra bir köylü tarafından bulunmuş,

[147] Bu sahne gerçektir; Kemal Yıldıran 22 Ekim 1988 günü Kısıklı'da otobüste öldürülmüştür. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kemal_Pir; (Erişim: 01.10.2015)

evlat edinilmiştir ki bu kız, Lüsi'nin annesidir. Maral büyüdüğünde ihbarcıyı uçurumun kenarında görünce adamı uçuruma itmeye çalışmış, kendisi de yuvarlanmıştır.

Dede, uçurumun başında, tüm görevlerini Tarık ile Lüsi'ye ve çocuklara devreder.

Kanımızca okuduğumuz *Bitti Bitti Bitmedi* romanı, Tarık'ın yazdığı bir roman olarak da düşünülebilir.

2.8.4. Zaman

Romanın yazılma zamanını, ilk basım yılı olan 2014 olarak gösterebiliriz. Olay zamanı olarak 1980 -1992 yılları arasında geçen 12 yıllık süreyi kabul edebiliriz. Çünkü 2 Şubat 1980 tarihinde Sinan Suner öldürülür; [148]Tarık, Erdal Eren ile birlikte gözaltına alınır. Tarık, üç yıl hapis yatar; dört yıldır da Bulgurlu'dadır. Buradan 1987 yılına geliriz. Roman bu noktada başlar. Tarık, Lüsi ile tanışır ve evlenir; çocukları doğar, dört yaşına gelirler. Aile bir geziye çıkar ve bu gezide Dede, 77 yıl sonra ilk kez köyüne gider. Köyden 1915'te ayrılmıştır. Bu da bizi 1992 yılına getirir.

Roman, geri dönüşlerle1915 Ermeni olaylarına kadar gider. Ancak tarihi bilgi olarak Abdülhamit dönemine kadar uzanılır.

2.8.5. Mekân

Romanda çoğunlukla kapalı mekânların hâkim olduğu söylenebilir. Çünkü romanın konusu acı, hüzün ve korku yüklüdür.

[148] 'Oğlunuz Erdal' belgeseli yapıldı,http://www.emekdunyasi.net/ed/kultur/9535-oglunuz-erdal-belgeseli-yapildi-video, 19 Ekim 2010; (Erişim: 25.12.2015)

2.8.5.1 Açık Mekânlar

Tarık ile Zilan, Maçka Parkı'nda karşılaşırlar. Tarık, bankta oturmaktadır.

Lüsi ile Tarık, Kınalı'da dolaşırlar.

Ermenilerin tehcirde sürgün edildiği Der-Zor'un zor şartları anlatılır. Musa Dağı anlatılır.

Dede; Tarık, Lüsi ve ikizleri de yanına alarak minibüsle geziye çıkar. Bu gezide Dersim, Harput, Hozat gibi çocukluğunun geçtiği yerlere gider. Buralar Kürtlerin ve Ermenileri zulüm gördüğü yerlerdir. İnsanlar uçurumlara atılmışlardır.

2.8.5.1. Kapalı Mekânlar

Tarık, Murat takma adıyla İstanbul Bulgurlu'da, iki katlı bir evde kiracı olarak yalnız oturmaktadır. Pek dışarıya çıkmamaktadır. Çünkü psikolojik sorunları vardır. Diyarbakır Cezaevi'nden çıkmıştır; takınakları vardır. Tedavi görmektedir. Ayda bir Mısır Çarşısı'na, Dereboğazı'na, eniştenin gönderdiği parayı almaya gitmekte bile zorlanmaktadır.

Ankara Merkez Komutanlığı, Mamak Askeri Cezaevi işkence gördüğü mekânlardır. Oradan Diyarbakır Cezaevi'ne götürülmüştür. Bu mekânlar sıkıntılıdır.

Dede, mahzende saklanmıştır.

Dede, Edirne gezisinde Rüstem Paşa Kervansaray'ında kalır.

Kamer Ağa, Dede'ye yardımcı olan Hıdır Ağa'nın kardeşidir. Evde torunları, kızları, gelinleri ile birlikte yaşamaktadır. Dede, gezide onun evinde kalır.

Diğer kapalı mekânlar Lüsi'nin varlığı ile gelen daha ferah mekânlardır. Dereboğazı'nda işe girdiği iş yeri, Lüsi'nin Kumkap'daki evi ve Kınalıada'daki köşk böyle mekânlardır.

Diğer kapalı mekânlar yemek ve eğlenmek için gidilen lokantalardır. Buralar Ermenilere aittir.

Kısıklı'da otobüsün içinde Kemal Yamak öldürülür. Tarık, bu olayı yakından görür.

2.8.6. Temalar

Bitti Bitti Bitmedi romanında toplumsal, tarihsel ve siyasal temalar ağırlıktadır. Aslında bunları ayrı ayrı düşünmek de zordur. Çünkü toplumsal olan tema aynı zamanda siyasal da olabilmektedir. Tarihsel olan tema, aynı zamanda siyasal da olabilmektedir.

2.8.6.1. Toplumsal Temalar

Kürt meselesi: *Bitti Bitti Bitmedi* romanında en önemli toplumsal temalardan biri Kürt meselesi olarak görülmektedir. Diyarbakır Cezaevi'nde Kürtlere yoğun olarak işkence yapıldığı konusu işlenmiştir. Çatışmalar da sürmektedir. Romanda bu meselenin tarihsel boyutu üzerinde de durulmaktadır.

İşkence: Romanda yoğun olarak Diyarbakır Cezaevi işkenceleri anlatılmıştır. Roman kahramanı Tarık, işkenceler yüzünden ölmekten değil, ölememekten korkmaya başlamıştır. Nitekim uzun süre karabasanlar görecek, kargalardan korkacak ve erkekliği uyanmayacaktır.

2.8.6.2. Tarihsel Temalar

Ermeni meselesi: Romanın önemli tarihsel temasıdır. Abdülhamit döneminden başlayarak Ermeni tarihi, efsaneleriyle birlikte anlatılır ve 1915 Ermeni olayları üzerinde durulur. Romanda anlatılanlara göre Abdülhamit, 1864 yılında yüz bin, 1866 yılında da

yüz bin Ermeni'yi kestirmiştir. Çünkü Ermenilerin ileri gelenleri Ermeni Kilisesi'ni kendisine bağlamak isteyen Rusları, Yeşilköy'de karşılamaya gitmişlerdir.

Romanın Ermeni kahramanlarından Dede'ye göre İttihat ve Terakki, Ermeni olaylarının sorumlusudur. Romanın adından da anlaşılacağı gibi bu mesele bitmemiş bir meseledir.

Romana göre bazı Sünni Kürtler, Ermenilerin katledilmesinde rol oynamıştır.

Kürt meselesi: Romanda Ağrı Dağı İsyanı başlığı altında Kürtlerle Ermenilerin ilk kez 1927 yılında dayanışma içine girdikleri anlatılır. Ayrıca TKP'nin de 1925 yılında programında Kürtlere ayrı devlet kurma hakkı vereceğinden söz edildiği de vurgulanmaktadır.

Romanda Koçgiri ve Dersim İsyanları üzerinde durulur. Dersim katliamında köylülerin süngülenerek Munzur'a atıldığı anlatılır.

2.8.6.3. Kültürel Temalar

Romanda, roman kahramanlarının kültürel ilgileri ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Yazar, özellikle Lüsi'nin kültür bakımından donanımlı oluşunu vurgulamak üzere onun müziğe olan ilgisi üzerinde durur. Lüsi, hem klasik Batı müziğini hem de klasik Türk müziğini bilmektedir. Dede Efendi, Hafız Post gibi bestecilerin eserlerini zevkle dinlemektedir. Mevlevi müziğine de vakıftır. Aynı biçimde halk türkülerini de bilmekte ve söylemektedir. "Sarı Gelin" türküsü üzerinde durulur, Lüsi bu türküyü seslendirir. Türkünün Ermenicesi verilir. Ayrıca Harput Türküsü de romanda yer alır. Ordunun Dereleri türküsüne de yer verilir. Neşat Ertaş, Ali Ekber Çiçek de anılır.

Mimari yapılar, diğer kültürel temalardır. İstanbul'daki kimi görkemli yapıların Ermeni mimarlar tarafından yapıldığı vurgulanır. Mimar Sinan'ın Ermeni oluşu üzerinde durulur ve onun eserlerinden söz edilir.

İstanbul'un hanları üzerinde durulur.

Ermeni yemekleri ve tatlıları da diğer kültür unsurlarıdır. Lüsi ile Tarık'ın düğün töreninde Ermeni yemekleri ve tatlıları sunulur.

Emeni dilinin zenginliği üzerinde durulur. Birçok isimden örnek verilir.

Tevfik Fikret'in "Bir Anlık Gecikme" şiiri hem Osmanlıcası hem de günümüz Türkçesi ile verilir.

2.8.7. Kişiler

Roman kişileri kalabalık değildir.

2.8.7.1.Birinci Dereceden Kişiler

Romanın baş kişisi Tarık olmakla birlikte, Lüsi ve Dede de birinci dereceden kişiler sayılmalıdır. Çünkü Tarık'ın varoluş nedenlerinden birisi, onların hikâyesini sergilemektir.

Tarık: Romanın ana kahramanıdır. Roman onunla başlar, onun içinde bulunduğu grup ile biter. Tarık 16 yaşında iken, 17 yaşında asılan Erdal Eren ile birlikte içeri düşmüş, işkence görmüş, ölüm korkusu yaşamış Karadenizli bir gençtir. Diyarbakır Cezaevi'nde Kürtlere uygulanan işkenceleri onlarla birlikte yaşamıştır. Yaştan serbest kalınca kargaları takınak haline getirmiştir; karabasanlar görmekte, erkekliği uyanmamaktadır. Dışarı çıktıktan dört yıl sonra Ermeni Lüsi ile karşılaşır. Lüsi'den ve onun Dede'sinden Ermenilerin çektiği sıkıntıları öğrenir. Öte yandan Kürt kızı Zilan da onun iyileşmesi için çaba göstermektedir. Tarık, ancak Diyarbakır Cezaevi'nden işkenceci Kemal Yıldıran'ın Kısıklı'da bir halk otobüsünde öldürülüşünü gördükten sonra iyileşir. Bir yazar olmak istemekte ve bu teşvik edilmektedir. Tarık, Lüsi ile evlenir; Ermeni olaylarının yaşandığı yerleri gezerler, bilgilenirler. Tarık, öğrendiklerini bir romanda anlatacaktır. Bu roman da *Bitti Bitti Bitmedi* romanıdır.

Lüsi: Lüsi, bir Ermeni kızıdır. Kısa bir evlilikten sonra dul kalmıştır. Ona Dedesi bakmıştır. Kayıtlardaki adı Leyla'dır. Lüsi'nin annesi iki yaşındaki Maral, Kayışoğlu yarmasına atılanlar arasındadır. Cemal Amca onu sonra bulup evine götürmüş, büyütmüştür. Evlendikten sonra baba ölmüştür. İki Ermeni kadın Dede'ye götürmek üzere onu alıp İstanbul'a götürürler, bir okula yerleştirirler. Oradan da Fransa'ya geçer. Dedesi onu Sörler okuluna yerleştirir. Mimarlık okur. Viyana ve Milano'da okur, Eseyan'a gider. Dede, Kınalı'daki köşk ve Mıstık Han'ın bir bölümünü Lüsi'ye bırakmıştır. Lüsi, Tarık ile tanışır, evlenir. Onun yazar olmasını ve Ermenilerin çektiği acıları anlatmasını ister. İkiz kızları olur.

Dede: Adı Hovnan'dır. Harput Amerikan Koleji'nde okumuş, on yedi yaşında mezun olmuştur. O yaz evlenmiş, şarapçılık işine başlamıştır. Babasının iş ortağı Hıdır Ağa ile birlikte çalışmaktadırlar. 1915 olayları gündeme geldiğinde Hıdır Ağa, onları mahzende saklamıştır. Dede, oradan Rusya'ya kaçar. Hıdır Ağa'nın Fransa'daki kardeşi Derviş, mantar tapa yapıp satmaktadır. Dünya Savaşı'nın sonlarında onu bulur. 22 yaşında, Bordo'dadır artık. Geride kalanlar ölmüştür. Üniversitede Hınçak Partisi ile tanışır. Bu arada Hıdır Ağa, dedelere ait malı mülkü satıp Derviş aracılığıyla göndermiştir. Dede, 7-8 yaşlarında, Leyla adında bir torunu olduğunu öğrenir. Onu yanına aldırır.

Dede, Ermenilerin geçmişte yaşadıkları hakkında belge ve bilgi toplamaktadır. Fransa'nın Bordo yöresinde bir Ermeni vakfının kilisesinde araştırma yapmaktadır. Yedi sekiz dil bilmektedir. Dünyanın birçok yerindeki ilgilileri tanımaktadır. Dede, Tarık'a yazması için bildiklerini anlatır. Roman, bir oranda onun anlattıklarından oluşmaktadır.

2.8.7.2. İkinci Dereceden Kişiler

Zilan: Zilan, bir Kürt kızıdır. Diyarbakır Cezaevi'nde çalışmıştır. Tarık'ı oradan tanımaktadır. Komutan tarafından, Kürtlere iyi davrandığı gerekçesiyle dövülmüş ve atılmıştır. Yıllar sonra Tarık'la karşılaşınca onu tanımış ve yardım etmeye karar vermiştir. Buradaki adı Ayla Hemşire'dir. Sivereklidir. Zilan, Tarık'ın askerliğinin ertelenmesi için yardımcı olur. Ayrıca Diyarbakır Cezaevi'nden Müdür Yıldıran'ın Kısıklı'da vurulması

olayını Tarık'a göstererek, onun iyileşmesini sağlar. Kocası dağlarda gerilladır, Siverek'te on yaşında bir oğlu vardır. Tarık'tan yazarları olmasını ister.

Fethiye Hanım: Tarık'ın halasıdır. Haşim Bey'in karısıdır. Tarık'a her ay para gönderirler, onun tedavi masraflarını karşılarlar. Fethiye Hala, Lüsi için, "Ermeni mermeni değildir inşallah." Der. Haydar için de, Dersimli olduğunu öğrenince, "Kızılbaş Kürt'tür bunlar." "Gavuru aratır bunlar," der. Tarık'ın asker kaçağı olarak aranması üzerine ona iş bulmuşlardır. Bu iş de Lüsi'nin hanında yer alan kuruyemişçi dükkânıdır. Fethiye Hanım, Lüsi'nin verdiği bir kartla ünlü bir halıcıdan halı alırken Lüsi'nin ne kadar ağırlığı olduğunu görüp şaşacaktır. Sonunda kocasının Ermeni kökenli olduğu ortaya çıkınca onu terk edecektir.

Şükrullah: Tarık'ın işe girdiği kuruyemişçi Dereboğazı, Haşim Bey ile ortak olan Şükrullah'ındır. İşleri o idare eder.

Raife Hanım: Tarık'ın ev sahibidir. Torunu Yaşar'a bakmaktadır. Oğlu Recep Usta, Almanya'dadır. Durmaksızın geçim sıkıntısından söz eder. Oğlunun karısı Almanya'da çocuğu doğurup bırakıp kaçınca, Recep Usta çocuğu Raife Hanım'a getirmiştir. Fakat son zamanlarda adını Şeküre'den Sarah'a çeviren ve genelevde çalışan kadın, çocuğunu istemektedir. Raife Hanım'ın korkusu budur.

Recep Usta: Raife Hanım'ın Almanya'daki oğlu. TKP üyesidir. Bodrum'da bir otel işletmek ister. Tarık'a otel müdürü olmasını teklif eder.

2.8.7.3. Üçüncü Dereceden Kişiler

Zaharya: Akşamları müzik yapılan Semazen'in sahibidir. Doktordur.

Avedis Amca: Vakıflı Köyünde doğup büyümüş bir Ermeni'dir. Dede'nin Fransa'dan arkadaşıdır. Dede'nin gezisinde ona yardımcı olur.

Aşhen: Lüsi'nin Vakıflı'da edindiği arkadaşıdır. Sonra ikiz çocuklarının bakıcısı olacaktır.

Haydar: Ezik bir Kürt gencidir. Tarık, onunla alay ettiğini düşünerek Lüsi'ye küser. Oysa Lüsi, onun kalması için dükkânın içinde bir oda yapmıştır. Tarık, Haydar'a ayakkabı alır. Haydar da romanın sonunda Tarık ile evlenen Lüsi'ye başlık parası olarak altın vermek ister.

III. BÖLÜM

ANLATIM TEKNİKLERİ, DİL VE ÜSLUP

Vedat Türkali'nin romanlarını dil ve anlatım yönünden incelerken anlatım teknikleri ve üslubun birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu düşündük. Bu nedenle Vedat Türkali'nin anlatım tekniklerini, sonra da üslubunu incelemeye çalıştık.

3.1. Anlatım Teknikleri

Vedat Türkali, ilk romanı *Bir Gün Tek Başına*'dan son romanı *Bitti Bitti Bitmedi*'ye kadar birçok anlatım tekniğini bir arada kullanmıştır. İlk romanın yayımlandığı yılı (1974) göz önünde bulunduracak olursak Vedat Türkali'nin Türk romanı için yeni sayılabilecek teknikleri deneyen yazarlardan biri olduğu söylenebilir. Bu yönüyle *Bir Gün Tek Başına* romanının, 1974 yılına kadar yayımlanmış olan Yusuf Atılgan'ın, *Aylak Adam (1959), Anayurt Oteli (1973),* Oğuz Atay'ın, *Tutunamayanlar(1970)* gibi romanların yanına konabileceği kanısındayız.

Vedat Türkali 'nin romanlarında uyguladığı anlatım tekniklerinden en önemlisi bize göre sahneleme tekniğidir. Henry James, roman bölümlerinden sahne olarak söz eder ve "Bu bölümler, yani romanda sahneler, fırsat buldukça ortaya çıkan, sahne tekniğine ve mantığına dayalı olarak geliştirilen küçücük oyunlar veya birimlerdir." (Stevick, 2010: 65) der. Bir sahne şu üç unsurdan oluşur: Olay, o olaydan doğacak fikir ve ona eşlik eden duygu. Dolayısıyla her sahnenin bir vaka parçası, bir fikri, bir duygusu olduğu düşüncesinden hareket ediyoruz.

Bir sahnede, tiyatroya özgü olan gösterme yöntemini romanda aynen uygulamak mümkün değildir. Bu nedenle anlatma ve gösterme yöntemi birlikte kullanılır (Tekin, 2012: 211). Gösterme yönteminin tipik uygulamaları bir romanda uygulanan diyaloglardır. Diyaloglar ya saf olarak verilir ya da konuşmaların arasına bağlantı cümleleri yerleştirilerek verilir. Phylis Bentley, romanda sahne tekniğinin kullanılışını anlatırken (Stevick, 2010: 53-56) sahnenin, okuyucuya sözü edilen etkinliğe katılıyormuş

duygusunu verdiğini, çünkü etkinliğin oluş anını aynı anda yaşamakta olduğunu ifade eder. "O halde 'sahne,' içinde çok şey olan an'ları anlatmak için kullanılan bir tekniktir." (2010: 54) Bir olaylar dizisinde dönüm noktası (crisisi, climax), sanatını bilen romancılar tarafından daima bir sahne ile verilir.

Vedat Türkali, anlatma tekniğini doğal olarak gösterme tekniği ve özetleme tekniği ile birlikte sıklıkla kullanır. Ancak onun ayırt edici yönü, anlatma tekniği içinde iç diyalog ve iç monolog tekniğini çok sık olarak uygulamasıdır.

> İkinci katın merdivenlerine gelince durdu. Bir yorgunluk vardı üstünde. *Bir iş de yapmadım bugün, havalardan belki de*. Basamakları ağır ağır çıkma ya başladı. Sağ eli alışkanlıkla cebine girdi, anahtarı çıkardı. Üçüncü kata gelmişti. Durdu, kapıya, zile, üstte çakılı 16 numaraya baktı. *Ne sersem herifim ben, ilk geliyorum sanki*. Anahtarı uzattı, yavaşça kilide soktu, döndürdü. Durdu. Kapı zilinin yanındaki adına takılmıştı. Heceledi. Böyleydi; içinde bir ağırlık duydu mu kendi adına kızardı en çok. *Ne güzel adlar var dünyada*. İçeri girdi, ağır ağır kapıyı kapattı.
>
> -Kenan!..
>
> *Gözün aydın Nerminciğim, akşam oldu kavuştuk*. (s. 3)

Bir Gün Tek Başına romanını daha ilk paragrafında anlatma tekniği içinde italikle dizdiğimiz satırlarda iç monolog ve iç diyalog tekniklerinin kullanıldığını, sonra gösterme tekniğine geçildiğini görmekteyiz. Aynı romandan alınan aşağıdaki pasajda da aynı tekniklerin uygulandığını görmekteyiz.

> Kenan yatağın kıyısına ilişti. Bitkin, yorgun, çökmüş gibiydi. Bir işkenceye başkaldırır gibi yerinden fırladı ayağa. Ne yapacağını bilmiyordu. Gülünç, çirkin, anlamsız, dayanılmaz geliyordu her şey. Gardırobu açtı. Yalnız kendi giysileri vardı. Nermin'inkiler boşalmıştı. Şifonyer de öyle… Hem durulur gibi oldu, hem daha büyük bir yalnızlığa düşüverdi bir anda. Hapsedilmişti buraya… Tuvalet masası da boşalmıştı. *Peki bu kız ne kadar dayanabilecek? Onun sinirleri benden daha mı sağlam? Daha şimdiden bitkin.* Yeniden ayak seslerini duydu Nermin'in. Dinledi .(…) Kenan durulmuştu biraz. Olayları yeniden sıralamaya çalıştı kafasında. Çok yorgundu. Odaya gelmemesine o kadar sevinmişti ki… Çok sevinmişti. Hem nasıl sevinmişti. *Korkuyordun. Yaklaşsa dayanamayacaktın ki…İstiyorsun kadını. Ben mi? Acımaktan başka bir şey yok içimde. O da… Ölmesini istedim.* Birden kalıverdi olduğu yerde. *İlaç dolabından ne aldı o? Yoksa*…(s. 264)

Günsel, işçi semtlerinde Kenan'dan uzaklaşmış beklerken:

> Sedirin yanındaki küçük pencereden Haliç'e bakıyor, Kâğıthane'de, Silahtar'da, Eyüp'te, Defterdar'da alçala yüksele sıralanan fabrikaların bacalarına dalıp gidiyordu. *Bir gün gelecek… Ama ne zaman?* Kenan'la tanıştıkları gecenin konuşmalarını anımsar gibi oldu irkilerek. Atmaya çalıştı kafasından. Her sabah alacasında, Haliç'e, fabrikalara inen akın akın işçi yığınlarındaydı gözleri. *Ne çok, ne büyük işleri var. Karanlıkta uyanıp kenti uyandırmakla görevli bunlar!* Güçleniyordu baktıkça ya, içindeki acı da güçleniyordu .(s.735)

İtalik olarak dizdiğimiz satırlar içmonolog tekniğini göstermektedir. Roman kahramanı, içinde bulunduğu ruhsal duruma göre kendi kendisiyle sanki karşısında birisi

varmış gibi konuşmakta, tartışmaktadır. Cümleler konuşma havasında, gramer kurallarına uygundur (Tekin, 2001: 282).

Vedat Türkali, *Mavi Karanlık* romanında da kahramanlarını anlatırken, anlatma tekniğiyle birlikte daha çok gösterme tekniğini kullanmaktadır. Anlatım üçüncü kişi ağzındandır. Ancak, yoğun olarak Muhtar ve Nergis'in anlatıldığı sahnelerde onların birinci kişi anlatımına sıkça yer vermektedir. Kullanılan iç monolog, iç diyalog ve bilinç akışı teknikleriyle onların olaylar karşısında ne düşündüklerini, ne hissettiklerini, diğer insanları nasıl değerlendirdikleri ilk ağızdan ortaya konmaktadır.

Aşağıdaki alıntıyı inceleyelim. Korhan öldürülmüştür. Nergis haberi duymuştur. Çok etkilenmiştir. Aşağıdaki pasajda anlatıcı, Nergis'in dünyasını şöyle yansıtır:

> Yaşadıkları, anımsadıkları, karanlık pencere camında birbirine karışmış görüntülerdi Nergis için. Silemiyordu camı; *her şey birbirine daha çok karışacak!.. Delireceğim o zaman. Delirmekten korktuğumdan değil… Korkmak mı? Korhan korktu mu?* Kapkara kılcal damarlara bölünüp dağılıyordu cam, dipsiz karanlığa dönüyordu her şey. Sonra gene o karanlık camda ağır ağır biriken silik biçimler beliriyordu. *Dünya bu; yolunu burda bulacaksın!.. Daha ben ilk adımı nasıl atacağımı bilmiyorum ki.* Kapandığı bu odadan nasıl çıkacağını bilemiyordu. *Gerek de yok ki böyle bir şeye…* Kinin çiğnemiş gibi acıydı ağzı, birkaç yudum suyu bile güç yutuyordu. Uykuyu unutmuştu. Duvardaki aynaya yaklaşmaktan korkuyordu**;** *biri bakacak ordan bana, suratıma her şeyi haykıracak!...* Kendini suçlama duygusu gittikçe artan ağılı bir tortuydu içinde. *Başkalarını suçlamakla kurtulamazsın, sen de biliyorsun asıl öldüren kim O'nu!...*Acı da duymuyordu artık. (s. 387)

İtalik dizili satırlarda Nergis'in iç dünyasında yaşadığı tartışmayı, iç monolog ve iç diyalog yöntemiyle verildiğini görürüz. Diğer satırlarda anlatıcı üçüncü kişi ağzıyla anlatmaktadır.

Yukarıda da alıntıladığımız romanın ilk pasajı anlatım tekniği açısından incelemek üzere yeniden ama biraz daha geniş olarak alıntılayalım:

> *Nasıl sevmem bu kenti? Bu maviden yeşile güneşe boyanmış doğa, insanı küçümsemeden nerde böyle kuşatır dört yanı? Bir şu Kale olmasaydı. Ortaçağ zindan bekçisi gibi durur…Mauseleion'un katilleri Hıristiyan barbarlar dikti, bizim aptallar da onardı; bir avuç para döktüler bu taştan gâvur pisliğine!... Ne var gene sabah sabah?.. Uykuyu alamadık. Akşam biraz da fazla mı kaçırdık, ne?.. Tekne bitse de bir açılsak, yorgunluk, sinir minir kalmaz ya, teknenin de biteceği yok. Üç yüz bin daha diyorlar. Sen ona beş yüz, de… Nerde bulacağız bakalım?.. Balkona çıkıp koltuğa ilişti. Saat biri geçiyor, ezanlar başladı. Hele şu caminin müezzini… Böylesi çirkin sesli birine kim ezan okutur? Bu müezzini Makarios atamış diyordu Nazmi, haklı! İslamlıktan soğutmak için bağırtıyorlar herifi… Karılara bak, daha dün geldiler, iki saattir kumda yatıyorlar bu güneşin altında. Toptan manyak bu kadın milleti! Kalabalık başladı gene. Acıkmışım, gidip bir şeyler yemeli…* Kalkıp odaya girdi, giyindi çabucak, taranmak için musluk üstündeki aynaya bir şey soracakmış gibi yaklaştı. Kırlaşmış saçlarına, yorgun göz

altlarına baktı. *Sor bakalım!* Kapı vuruldu yavaştan. *Hah, geldiler... Kurtardın beni Rahmiciğim.* İki adımda kapıyı buldu, çevirdi anahtarı. Kapıyı açınca şaşırdı birden.

-Merhaba…

Sevinmişti.

-Sen miydin kız?

Kumral, kırışık Tatar bakışlı, ince uzun bir kız boynuna sarıldı.

-Düş kırıklığına uğrattım değil mi babacığım? Dedi. Kimi bekliyordun?

Kızın yanaklarından öpüp kapıyı kapatırken.

-Herhalde seni değil, dedi gülerek. Ne vakit geldin?

-Biraz önce. Annem İstanbul'a gitti. Mürvet geliyordu arabasıyla, haydi, dedi…

-Özgür de burda!..

Donuk baktı Nergis.

Öyle ya, Korhan var şimdi.(s. 3)

Romanın açılış sahnesi esasında yazarın anlatım tekniği açısından bir yığın ipucu vermektedir. Burada anlatma tekniği ile iç içe geçen gösterme tekniği açıktır. Yazar, ayrıca ana kahramanının kişiliğini yansıtacak bir sürü bilgiyi iç monolog ve iç diyalog tekniği ile peş peşe sıralamıştır. İtalik dizili satırlar Muhtar'ın iç sesidir. Anlatıcının anlatımı beyaz harflerle dizilmiştir. Anlatma tekniğinin ardından gösterme tekniğine geçildiğini görmekteyiz. Yazar, diyalogların arasında ima edilen geçmişe ait bir olayı özetleme tekniği ile verir. Ancak bunu yaparken de Muhtar'ın hatırladığı bir olay şeklinde verir.

Muhtar, kızı Nergis ile yemektedirler:

-Şu tekne bir bitse, dedi Muhtar, birleşecek başka şeyim kalmadı benim… Denizle evleneceğim artık!.. Tekne, deniz, balık…

-Bıkarsın…

-Bunca yıl bıkmadım da…

-Bunca yıl gelip gittin, yılda üç beş ay…

-Gençtik… Gelip gitmeyle yitirtecek vaktim yok artık. Yerleşeceğim buraya. Emekliliğim de ekimde zaten… Bıktım büyük kentten…

-İstanbul'dan mı?

-İstanbul'dan da…

İnanmamış gibi baktı Nergis, ses çıkarmadı. Yemekleri bittiğinde konuşacak şeyleri de tükenmiş gibiydi. ***Nergis uzunca kalmayı düşünüyordu. Mürvet dönecekmiş, evi ona bırakıyormuş,. Korhan mı? O da bir süre kalacak… Muhtar'ın tekneyi bitirmekten başka düşüncesi yok. Yazıhane'yi Selami'ye, ortağı avukata bırakmış eylül sonuna dek… Sonra da…*** Lokantadan daracık sokağa indiklerinde,

-Hadi benim tekneye bir bakalım, dedi Muhtar. (s.6)

Pasajda siyah italik dizdiğimiz yerler, yemeğin sonunda anlatıcı açısından kahramanların gösterme tekniği ile verilmeye değmeyecek konuşmalarının özetleme tekniğiyle verildiğini göstermektedir.

Gösterme tekniği içinde kullanılan özetleme tekniği, uzun sürebilecek sahnelerin kısaltılmasına yaramakta, gösterme tekniği sırasında yansıtılması mümkün olmayan veya gerekmeyen, fakat bilinmesi olayın anlaşılmasına ya da romana bir çeşni katacak bilgilerin verilmesine hizmet etmektedir.

Ustanın aldırmazlığından, çalışanların tembelliğinden yakındı. Başında durmasa daha kırk yıl bitmez bu tekne. Nergis, bu küçük kentte yıllardır duyduğu bu tür sözlerin alışkanlığıyla gülümseyerek dinliyordu. *Bir bulut görseler "Böön hava gış," deyip işe gelmezmiş yapılardaki işçiler…* Yol boyu birkaç kez "Ooooo!" larla, yerli, yabancı tanıdık karşılaşmalarından, çoğuyla sarılıp öpüşerek görüşme dileklerinden sonra bir ara sokağa sapıp Kale'nin yanındaki kıyıda, kızakta bekleyen tekneye vardılar. (s.6)

Yazar, Nergis'le Muhtar'ın ilişkisini yansıtmak isterken kurduğu sahnede gösterme tekniğinden özetleme tekniğine geçiverir:

Uzanıp yanaklarından öptü kızını, el sallayıp yürüdü**.** *Nergis haklı, yorgunum. Şu yalınayak giydiğim şipitik sandaletler, keten pantolon, şilebezi gömlek bile ağır geliyor. Sıcaktan. Güneş tepede baksana(….)Buraya yerleşeceksem bir kulübem olmalı. Yaş da elliyi…Daha kırk dokuz… Ah, Nergis yaşında olsaydım. O zaman da Nergis olmazdı. Olmasın… Nasıl dilim varır be.* Çok seviyordu Nergis'i. Nefretlerle, kızgınlıklarla, yüreğinin ta içinden bağlılıklarla karmakarışık bir şey… Petrolün topraktan çıkarılışı üstüne bir film görürken Nergis'i anımsadığını unutmuyordu hiç (…) Biliyordu, dertlerin kaynağı karısıyla kendisiydi aslında. *Kızın ne suçu var?(s.9)*

Yazar, önceden gerçekleşmiş olan Muhtar'ın karısı Jale ile evlenme ve ayrılma hikâyesini özetler. Bu özetlemeyi Muhtar'ın iç sesinden ve serbest dolaylı anlatımla okuruz.

İstanbul'da Hukuk'u bitirip de evlendiklerinde Jale, Güzel Sanatlar Akademisi; Resim Bölümü'ndeydi daha. Seramikle uğraşıyordu. *Bir diploma da alamadı ya…Bu konuda da beni suçlar: Evlenmekte acele etmişiz! Sanki yalnız benim isteğimle oldu. Neyse on yedi yıl sürdürdük gene de; sürdürmekse… Ayrılalı dokuz yıl oldu demek. Ayrılmayı isteyen Jale oldu görünürde. Genç kızı varmış; her önüne gelen kadınla yatan böyle bir ahlaksızla daha fazla birlikte olamazmış. (s.9)*

Vedat Türkali, kahramanlarının geçmişine dair bilgiyi, hikâyenin ilerleyen bir kısmında mutlaka özetleyerek verir. Aşağıdaki pasajda anlatıcı, Nergis'in bakış açısından, Özgür'ün geçmişine ilişkin bilgiyi özetleyerek veriyor:

> Özgür'ün babası defterdarlıkta yüksek memurmuş. İzmitli. İzzet Hadi (Özgür, Lezzet bey der) üniversiteden tanıdığı arkadaşı filan… Epeyi varlığını kumarda yitirmiş. Birirnci karısı Özgür'ünçok sevdiği, şimdi Londra'da Kıbrıslı bir iş adamıyla evli olan ablasının annesi, adamın kumarı yüzünden kendine kıymış derler. Özgür'ün annesi de erken ölmüş. Babasını çok yıllar önce bir iki kez görmüştü Nergis. Asık yüzlü, içine kapanık bir adamdı. İstanbul'da otururdu. Arada bir çıkar gelir, üç beş gün sonra Özgür'le bir dalaşırlar, önce Özgür, Zoka'ya, küçük motoruna atlayıp Asapt'taki kulübesine çekip gider, bir iki gün sonra da babası tutar İstanbul yolunu. Paris'te uzun yılar kalışını babasına yoranlar da vardı. İhtiyarın ölümünden sonra ülkeye dönmesine, buraya yerleşmesine bakılırsa yanlış da değil belki… Galatasaray'ı güçlükle bitirmiş, mimarlığı yarım bırakmıştı Özgür. Çok yıllar önce ablasıyla ortak aldıkları bu evde, Karaköy'de bir hanın, annesinden kalmış hissesinin dolgunca kirasıyla geçiniyordu Nergis'in bildiği kadar. Resimlerini satabildiğini anımsamıyordu. Paris'te sıkıntılı günlerde Londra'daki ablasından para gelirdi ara sıra. Kısa süreyle değişik işlerde de çalıştığı olmuştu dışarlarda ya, ekmeğini kazanmak için alın teri döktüğü, iş kaygısıyla çırpınmak zorunda kaldığı söylenemezdi. Çalıştığı süreleri de abartmaktan hoşlanırdı. (s. 63)

Yazar, Nergis'in Özgür'le ilişkisinin geçmişini, annesini ve babasını nasıl yakaladığını Nergis'in bakış açısından önce üçüncü kişi ağzından sonra da Nergis'in kendi ağzından şöyle özetleyerek verir:

> İlk yattığı erkekti Özgür. On yedi yaşında kızlığını vermişti ona. İlişkileri üç yıl sürmüştü. Askerliğini yaptı bir süre; sonra da habersiz çekip Paris'e gitti. Üniversitede dil Tarih'teydi Nergis. Annesiyle kalıyordu. Zindan kesmişti dünyası. Her şeyi yüzüstü bırakıp Özgür'ün peşinden Paris'e gitti o da. Ferhat'la, ara sıra sanatçı delikanlılarla evindeki tutkulu yaşantısında belki daha başıboş olacağı düşüncesiyle, annesi de desteklemişti Paris yolculuğunu. Çekiniyordu kızından. *Karı beni uzaklaştırdı ki istediği çılgınlığı yapsın. Sevmez, yılgındır benden… Ferhat'la, iniltiler, hırıltılarla çiftleşirken oda kapılarını omuzlayıp girdiğimde tutsaktı ikisi de. Çirkin, ürkmüş iki çıplak hayvan vardı yatakta. Babamın kıyıya ağaçlar altına çekilmiş lastik botta o çıtı pıtı kadınla sevişmeleri şiir doluydu bunun yanında. Belki çırılçıplak sevişmeyi ilk kez gördüğüm için! (s. 13)*

İrfan Serhan Bodrum'a gelmiştir. Onunla ilgili bilgiyi Muhtar'ın bakış açısından açıklayıcı bilgileri özetleyerek geçmişini anlatır:

> İrfan Serhan'ın gizli poliste çalıştığını en eski bilen az kişiden biri de oydu. Acımasız, kıyıcı, olağanüstü yükselme tutkulusu diye tanımlardı yakınları. Fakültede iki sınıf yukarıdaydı Muhtar'dan. Yıllar içinde birkaç kez karşılaşmışlardı. En uzun konuşmaları da Ankara'da bir kokteyldeki beş on dakikalık ayaküstü söyleşiydi. İrfan Serhan, yanında sarışın bir kadınla gelmişti kokteyle. Sonra da o kadının öldürüldüğü söylentileri çıkmıştı. Olay açıklığa kavuşmamıştı. Çevrenin çekingenliği de kokteylde gözünden kaçmamıştı Muhtar'ın. İrfan Serhan da onurlanmış görünüyordu bu tutumuyla… Şimdi bu adam burda. (s. 309)

Anlatıcı, Muhtar'ın tekne yaptırma sevdasını anlatırken özetlemeye geçiverir:

> İyi de, tekneyi düşünmediği tek bir günü olmamıştı ki yaşamı boyu! Sarıyer'de doğmuştu. Babası ilkokul öğretmeniydi burda yıllardan beri. Annesini küçük yaşta yitirmişti. Çocukluğu Boğaz'dan gelip geçen gemileri uykusunda, düşlerinde görmekle geçmişti. Heybeliada Deniz Lisesi'nde iki yıl üst üste çakıp da ikinci sınıftan çıkarılmasaydı… *Emekli Albay'dık şimdi.(s. 46).*

Şimdi, *Güven* romanından birkaç sahnede, bu tekniklerin nasıl uygulandığını gösterelim. "Kürtlük meselesi yüzünden kavga" sahnesini ele alalım.

Anlatıcı, Sahir Hoca'nın, Nedret Hanım'ı Turgut'tan kıskanmasını ve sonucunda olanları anlatacaktır. Ancak bu kıskançlığının bir tartışmada patlak vermesi gerekmektedir. Yazar, bu patlak verme olayını Kürtlük meselesi üzerinden kurgular. Sahneye Rahmi Usta'yı da sokarak, iki olayı aynı sahnede birleştirir. Böylece bir taşla birkaç kuş vurmuş olur.

Anlatıcı, sahneye anlatma tekniğiyle başlar:

> Kafasında bir bulanıklık vardı Sahir Hoca'nın; nedenini bulup söyleyemiyordu yalnız açık açık. Turgutların yakınlarına taşınmasıyla başlayan bir tedirginlik miydi? Belki de öyleydi. Asıl tedirginlik de, Nedret'le bir türlü konuşamıyor oluşuydu bunu. Karısıyla her şeyini bölüşmeye öylesine alışıktı ki, düzeni bozulmuş olmanın yarattığı sallantı, içindeki her şeyi bulandırıyordu sanki. *Ben karımı kıskanıyorum, o da Turgut'a âşık! Oldu mu?* Olmuyordu. İşi o kadara vardıramazdı çünkü. Niye vardıramazdı, onu da bilmiyordu. Onulmaz bir onur kırıklığına düşerdi böyle düşünürse! (…) Çalışmak için evde masasına oturunca dalıp gidiyordu kafasına saldıran eciş bücüş düşüncelere. Saatlerce oturup pek bir şey çıkaramamasını kitabın ağırlığına vermişti Nedret,
>
> -Çok mu güç? dedi bir gün.
>
> Bir süre öylece baktı,
>
> -Çok güç, dedi.
>
> Çocukların annelerini çağırmasıyla çıkıp gitmişti odadan. *Nerden anlasın ne demek istediğimi? Benim gibi bulanık değil ki içi onun. Değil mi? Kimin içini açıp bakabilmişiz?*
>
> -Gazeteden yorgun geliyorsun, dedi bir gün Nedret, ondan belki.
>
> Yorgun değil, bezgin duyumsuyordu kendini gazetede; kolay olmasa da, işe kaptırınca kurtarıyordu. Sorgulama, eve gelip de masasına oturdu mu, başlıyordu. Günler var ki birlikte de gitmiyorlardı yatmaya (…) İlk adımı atan hep kendisi olmuştu cinsel yaşamlarında. Çekingen kalmıştı Nedret; utangaç biraz da. (s. 609-611)

Anlatıcı, anlatma tekniğini sürdürürken araya "dedi bir gün" ifadesiyle gösterme ve özetleme tekniğine geçivermiştir. Bu ifadeyi iki kez kullanarak geçen zamanı da vurgulamıştır. Sonra devamında yine anlatma tekniğine geçmiş, son cümlelerde de özetleme tekniğini uygulamıştır. Cümle aralarında da, italik dizdiğimiz yerlerde, daima iç monolog, iç diyalog tekniği kullanılmıştır.

Anlatıcı, Nedret'le Sahir Hoca arasındaki kırgınlıkları yine anlatma tekniği ile zaman zaman özetleme yaparak anlatır: "Hiç yoktan bir çatışma çıktı bir gün aralarında; daha doğrusu çatışma çıkardı Nedret'le. Oğlanların pabuç eskitmelerinden bıkmış Sahir!" (s. 611) Nedret'le Sahir, birkaç gün küslük yaşar. Rasim Efendi'nin hastalığı nedeniyle

Nedret, karşıya gider, iki gece orada kalır. Anlatıcı, bunları özetleme tekniğiyle verdikten sonra asıl anlatmak istediğini gösterme tekniğiyle verecektir, onun hazırlıklarını şöyle bir geçişle yapar:

> Turgut'un, Ankara'dan Tayyarlar'la size uğrayacağız, demesi o günlere rastladı. Gece biraz geç saatte geldiler; Çiçek Pasajı'nda bir şeyler yiyip içmişler. Tayyar, Meral; Veysel diye, çenesinde büyücek bir doğu çıbanı izi, Maraşlı bir oğlan, Dil-Tarih'teymiş, Kürt'e benziyor; bir de Turgut. Sahir'in çalışma odasına doluştular. Tayyar pek sevinçliydi; dünyada da Türkiye'de de her şey iyi gidiyordu ona göre (…) Veysel suskun bir oğlan. Doğulu saygılılıkla bir iki söz ediyor ara sıra, o kadar.
>
> -Hocam, o Kürt aslında, dedi Tayyar bir ara gülümseyerek fakültedeki Türkçülerden söz ederken.
>
> İyice azıtmış herifler. Dövmeye kalkmışlar bir gün Veysel'i.
>
> -Kürtçe biliyor musun?
>
> Sahir'in sorusuna kızarıp gülümsedi Veysel,
>
> -Biraz, dedi.
>
> -Annen, baban?
>
> Duralayıp daha da kızardı oğlan,
>
> -Annemin Türkçesi zayıftır, dedi. Bir bakarsın Kürtçe konuşuyorlar evde.
>
> Açıklama gereği duyuyormuş gibi ekledi.
>
> -Ama öyle Kürtlük mürtlük bilmezler. Şoven değil. Babam ileri kafalıdır. (s. 612)

Bundan sonraki dört sayfa boyunca Sahir Hoca, Kürtlük meselesini hakkındaki görüşlerini gösterme tekniği içinde gençlere diyalog yoluyla anlatacaktır. Bu arada söze karışıp Sahir'e karşı çıkan Nedret'e de kızacaktır: "Bilir bilmez her şeye niye karışıyorsun sen, anlamıyorum, neyin avukatlığını yapıyorsun?"

Bu tartışma sahnesinden sonra anlatıcı yine Sahir Hoca'yı anlatmayı sürdürür. Sahir Hoca, Nedret'le konuşmak istemektedir. Bir yandan da kitaplığındaki kitaplar nedeniyle Troçki'yi hatırlamaktadır. Rahmi Usta ile Troçki yüzünden tartıştıkları, adının Troçkiste çıkacağı bilgisi iç monolog yöntemiyle verilir. Buradan tekrar gösterme tekniğiyle Sahir Hoca- Nedret ilişkisi yansıtılır.

> Üstüne çektiği bir battaniye ile yüzü duvara dönük, gözleri sımsıkı kapalı Nedret'in uyumadığı belliydi. Bütün çabasına karşın kısa, kesik iç çekişlerini bastıramıyordu. Ne yapmalıydı şimdi? En iyisi dönüp gitmekti belki. Nasıl yapardı bunu? Eğildi,
>
> -İçeri gel lütfen! Dedi fısıldar gibi.
>
> Dönüp yürüdü usulca; elektriği kapattıktan sonra çıktı. Karyolaya ilişip beklemeye başladı yatak odasında. Uzunca bir süre bekledi, gelmedi Nedret. (s. 617)

Bundan sonra Nedret'le Sahir Hoca'nın tartışmaları gösterme tekniği ile verilecektir.

Kayıp Romanlar'dan alınan aşağıdaki satırlarda gösterme, anlatma, iç monolog teknikleri iç içedir:

-Hadiye Hanım'ı tanırsınız!

Gene şeytansı bir gülümseme vardı gözerinin içinde. Afallar gibi oldu Doktor. Hangi Hadite'yi diyor bu?

-Bir yaz Düsseldorf'ta kaldık biz, üç ay kadar.

Tamam; odur.

-"Hepburun!" dedi isteksiz, çekingen bir sesle.

Güldü Esme.

-Evet, öyle derlermiş. Annemin arkadaşıydı. On yaşlarımda filandım. Bizim sokaktaki bir fırından, elmalı, kestaneli paylar, pastalar alıp götürürdü size. Çok seviyormuşsunuz.

Aynı sinsi alaylı gülüşle,

-Bana da verirdi onlardan, dedi.

İçindeki karmaşayı bastırmaya çalıştı Doktor. "Hepburun"u bildiğine göre epeyi şeyimi biliyor bu kız benim. (s. 313)

Bitti Bitti Bitmedi romanında önceki romanlarla aynı tekniklerin uygulandığını görmekteyiz. Ancak bu romanda bütün teknikler aynı düzleme yerleşmiş, aralarındaki sınırlar iyice kaybolmuştur. Anlatıcı ön plandadır ancak diğer anlatım teknikleri bu romanda farklı biçimde uygulanmıştır.

> -Adaya göç mü Madam Lüsi?
>
> İnmeye toplanmış kalabalıkça bir Ermeni topluluğu merdiven başından sesleniyordu. Epeydir uğrayamadım; bir elden geçireyim dedim. Gelmeme var daha. İş çok İstanbul'da. Dedeniz iyileşmiş galiba. Bizi epeyi korkuttu Dedeciğim; çok şükür ben iyi bıraktım geldim. Gülüyordu yine. Kafası çalışan kişi kolay yıkılmıyor! Sonrasını anlamamıştı Tarık. Ermenice olmalı, yabancı dilde bir şeyler söyleştiler gülüşerek. (s. 86)

Diyaloglar, anlatıcının cümleleri arasına girmiş, diyalog çizgileri ya da tırnak işaretleri kullanılmamıştır.

Aşağıdaki alıntıda diyalogların tırnak ya da konuşma çizgisi olmadan alıntılandığını görmekteyiz:

"Coplanan delikanlının bağırsakları dışarı döküldü. Ölüyor. Tam keyiflik seyirlik oyun kargalara. Boka soktular. Bok yedirdiler! Oğlum ne oldu buna; ranzadan düştü komutanım. Vah vah; götürün bu abdalı!"(s. 35)

Aşağıdaki alıntıda serbest dolaylı anlatım ve iç diyalog yöntemini birlikte görmekteyiz. Siyah dizili satırlar Fethiye Hanım'ın sözlerini alıntılıyor; italik satırlar Tarık'a aittir.

> *Ne diyeceğini bilemeden kalmıştı. Toparlanmaya çalıştı. Ne diyecekti ki? Sustu, halasının çenesi açılmıştı.* **İnsan biraz utanırdı! Yıllardır ona bakıyordu o adam! Böylesine nankörlük gavurda bile olmaz. Bilmeyen mi var ki sizi! Dininiz imanınız Allahınız mı var ki utanmanız olsun**. *Şeytan da ne diyor biliyor musun Fethiye Hanım, yık şu çirkef cadıyı, çek yolun kıyısına; sille tokat… (s. 38)*

Aşağıdaki uzun alıntıda birkaç anlatım tekniğini birlikte buluruz. Siyah dizili satırlar serbest dolaylı anlatım, italik dizili satırlar ise iç monolog tekniğiyle yazılmıştır.

> Olaylar beklenmedik biçimde yuvarlanır gibi birbirini izlemişti. Lüsi'yi yalnız, desteksiz bırakmanın acısı da hiç beklemediği biçimde Tarık'ın yüreğine oturmuştu. **Haydar'ı aç bırakmak da yenecek nane miydi?** *Ulan kaltak Fethiye cadısı! Sen kendi sersemliğine bak oğlum! Ne yapayım; lokantaya ben de mi gitmeyeyim? Lüsi üzülür, kime ne olur başka? Sen bu kafayla…(s. 42)*

Tasvir, yazarın çok sık başvurduğu bir teknik değildir. Cümle içinde bir iki kelimelik tasvirleri vardır ancak anlatımı kesip bir ya da birkaç paragraf süren tasvirleri çok azdır. Bu tür bir tasvire başvurduğunda da bunu, kahramanın sınıfsal konumunu belirtmek üzere yapar.

Bir Gün Tek Başına romanında, DP iktidarının imkânlarından yararlanan Rasim'in burjuva evi, anlatma tekniği ile birlikte tasvir edilmektedir.

> Salona geçtiler. Kenan bir koltuğa çöktü hemen. Rasim kayboldu. Refiş de yoktu görünürlerde… Mutfaktadır. Ayazpaşa'da bir apartmanın yan yana iki çatı katını almış, birleştirip tam kata çevirmişti. Bütün Marmara'yı, Boğaz'ı görürdü. Dışarıda İhsaniye, Salacak, Üsküdar, Kızkulesi, gemiler. Beylik İstanbul görüntüsü. İçerde, kendine göre zevkli, ama daha çok pahalı döşenmiş yeni, kocaman bir apartman katının ağırlığı… Halılar, şömine, en modern oturma, yemek odası takımları, kristal avizeler, vazolar, ağır sigara tablaları, veyyözler, tül ve kadife perdeler, iki akvaryum, klasik tablolar…Bir burjuva evi için akla gelen her şey, aman bu da eksik kalmasın diye, yerli yerine konmuş gibiydi. Kenan gerçekten bir sıkıntı duyardı bu evde. Nermin bayılıyordu. Bir keresinde tartışmışlar, Kenan'ın da sinirli bir gününe çatmış, ağzına geleni saymış, kızın ne zevksizliğini, ne burjuvalara imrenmesini bırakmıştı. (s. 81)

Tasvirin oldukça özensiz olduğu, eşyaların birbiri ardına, abartılarak sıralandığı söylenebilir. Ancak bunun anlatılmak istenenle, Kenan'ın eleştirel bakış açısıyla uyumlu olduğunu belirtmek gerekir. Bir de aynı yemek masasına bakalım:

> Her zaman iyi şeyler hazırlardı Refiş. Böylesine özenli bir sofra beklemiyordu yine de. Neler yoktu ki… Mayonezli, mayonezsiz her türden soğuk etler, haşlanmış, özel biçimde pişirilmiş balıklar, tavuk söğüşler, peynirler, peynirler, salata türünde sayısız mezeler, karidesler, midye dolmaları…(s. 83)

Rasim'in Teşvikiye'deki garsoniyeri tasvir edilir:

> Kimsenin kimseyi tanımadığı, merdivenlerden çıkarken yaşanmıyor duygusunu veren yerlerdendi. Çatı beşinci kattaydı. Soluk soluğa vardılar. Anahtarı uzatıp da kapıyı açarken heyecandan elleri titriyordu Kenan'ın. İçerisi ılıktı. Kanan kapıyı kapatıp Günsel'e dönünce ne diyeceğini bilemeden kaldı. Günsel minik salona, dışardaki terasa, terastan görünen ufacık Boğaziçi'ne, geniş Levent Balmumcu sırtlarına bakıyordu. Salonda halı, kanepe, koltuklar, boş küçük demir kitaplık, eski bir radyo, pikap, yanında barımsı ufacık büfe, bardaklar, duvarda bir Renoir reprodüksiyonunun çıplak tombul kadınları, masa, lampater, her şeyi yerli yerinde, ölçülü biçiliydi…(s.209)

Ancak tasvir henüz bitmemiştir. Günsel garsoniyeri dolaşacaktır. Yazar, onun duygularını eşyalar üzerinden vermeye çalışır:

> Minicik, boş bir karanlık oda, bir arsaya bakan büyük pencereli yatak odası, iki kişilik geniş karyola. Yastıklar, örtüler, komodinler, lambalar. Duvara gömülü boş, küçük elbise dolabı,.. Sonra mutfak, ufacık buzdolabı, ocak, tabaklar, bardaklar… Banyo, şofben, tuvalet…Geri döndü ağır ağır, Kenan ne yapacağını bileniyordu. Salona geldi, anlamsız baktı Kenan'a. Gidecek… Kımıldamıyordu Kenan. Hayır… Günsel ağır ağır paltosunu çıkarırken, soğukça bir sesle:
>
> -Yeni mi tuttun? dedi. (s.210)

Günsel'le Kenan, Baba'nın Etyemez'in biraz ilerisindeki evine giderler. Kenan, polisin izleyip izlemediğini anlamak için çevreyi kontrol eder. Mekân şöyle tasvir edilir: "Çimentonun, tuğlanın yer yer delik deşik ettiği eski İstanbul başlamıştı. Bahçeli, bahçesiz, kireç sıvalı, kiremitli, tahta evler, tuğla yapılar, daralan, genişleyen iç içe sokaklar…"(s. 116)

Baba ise şöyle tasvir edilir: "Bembeyaz saçları, kırışıklıkları iyice artmış alnı, fosforlu gibi parıltısı ile yüzündeki bütün yaşlılık anlamını siliveren yeşil gözleri, yuvarlak, güçlü çenesi, geniş omuzlu sağlam yapısı ile Baba göründü." (s. 117)

Baba'nın evi şöyle tasvir edilecektir:

> Bu loş, tahta avlu, yüksek kapılar, kireç badanalı duvarlar, şıpıdık terlikler eski tanıdık sıcaklığı ile sarıvermişti Kenan'ı. Üsküdar'daki evleriydi bu…Baba'nın ardından girdiler. Ağaçlı bir bahçeye bakan, basma perdelerin sarktığı iki pencereli büyükçe bir odaydı. Duvarlar ilk bakışta hepsi dağınık, parça parçaymış gibi görünen ciltsiz kitapları doldurduğu raflarla çevriliydi. Aralarındaki tek tük ciltler, ötekilerin eskiliğini daha çok ortaya çıkarıyordu. Yanda borulu bir gaz sobası, köşede üstü dağınık kağıtlar, kitaplar, gazetelerle dolu geniş bir tahta masa vardı. (s. 117)

Rasim'in evi ile Baba'nın evi ve Kenan'ın buralardaki duyguları özellikle belirtilir. Kenan, Rasim'in evinde rahatsız olur; Baba'nın evinde ise kendi evinin sıcaklığını duyar.

29 Nisan olaylarında Kenan meydandadır. Medrese 'soylu'; NATO'cuları barındıran Belediye Sarayı ise 'çirkin' nitelemesiyle tasvir edilir:

> Alan, yollar da boşalmıştı. Tanklar, asker araçları, subaylar, erlerdi ortada dolaşan. Kemerlerin, kemerlerin ardında aralıktan, boşluktan görülen duvarlarıyla Gazanfer Ağa Mederesesi'nin soylu yapıları, biraz önce süngüyle, tankla özgürlük çığlığına kapatılan alanı yüce bir umutla sınırlıyor, sağda NATO'cuları barındıran Belediye Sarayı'nı, bir sessizlik içinde, yapısal çirkinliğinden de öte suçluyor gibiydi. (s. 682)

Günsel, Sevillerin evini tasvir eder:

> Basma perdeli pencere içlerinde, avlusunda dizi dizi karanfilli, fesleğenli konserve kutuları, kireç badanalı duvarları, avlu kısışında sürekli koku saçan kuyulu apteshanesi ile Taşlıtarla'nın Haliç'e, Kâğıthane'ye bakan sırtlarındaki briket gecekondu kalabalığına karışmış iki odalı (bir buçuk da denebilir) bir yerdi oturdukları. (s. 733)

Vedat Türkali, belirli durumlarda, bir kahramanının statüsünü, belirgin bir özelliğini vurgulamak istediğinde tasvire başvurmaktadır. Ancak bunu yaparken de daha çok mekânda bulunan nesneleri sıralamaktadır. Örneğin, Muhtar, İbraam'ı görmüştür. Okuyucu da ilk kez karşılaşıyordur İbraam'la. Onun işçiliğini vurgulamak üzere şu pasajı yazar:

> Yürüdü işyerine; matkaplar, presler, bıçaklar, kocaman çelik örs, kaynak makinesi, bütün işyerini denetleyen bir bekçi gibi köşeye kurulmuş isli körük, elindeki eğeyi bir demir parçasına sürterek karanlık işyerinin sessizliğini bozan, rengi karaya dönmüş mavi tulumlu bir de oğlan vardı içerde. Yeni terlemiş bıyığıyla, yeşil gözleri, koyu kestane saçlarıyla güzel, delikanlı bir yüz, kapıdan bakan Muhtar'ı görünce bir gülümsemeyle ışıdı. (s.7)

Yazar, Nergis'in sevgilisi Korhan'ı Nergis'in bakış açısından şöyle tasvir eder:

> İndi yataktan; çıplak, sarı tahtalara basıp ayağa kalktı. Dümdüz karnına yapışık soluk mavi slip üstünde yükseliveren geniş, kabarık göğsü, kaslı omuzları, olduğundan uzun görünen güçlü kolları, sarıya çalan renksiz bir yüzün, çerçeveli, camlı açık mavi gözlerin atında görkeminden bir şeyler yitiriyordu. Geniş alnı, ince kemerli burnu, etli dudakları da yardımcı olamıyordu görkemli görünümüne. (s.14)

Ne anlatmak istediği pek de anlaşılamayan bu satırlarda Nergis'in bakışı kuşkusuz erotiktir. Korhan'ın bu erotik portresini zedeleyen şey renksiz yüzü ve gözleridir. Yazarın Korhan'ı bu şekilde tasvir etmesi Nergis'in ona bakışı ve onu değerlendirişiyle ilgilidir. Çünkü romanda Özgür ve Korhan, zıt karakterli kahramanlar olarak çizilmişlerdir. Nergis, iki erkek arasında tereddütler yaşayacaktır. Korhan, bu erotik mekâna uyan biri

değildir. Nitekim, Nergis'in onu siyasi bir ölüm tehlikesinden uzaklaştırmak için kaçırıp getirdiği bu erotik şehirden, ölüm tehlikesine rağmen, mücadele etmek için kaçacaktır. Tasvirdeki görkemin zedelenmesi, kanımızca buna işaret etmektedir.

Nergis, İbraam'la ilişkisini anlatmaya girişirken romanın kahramanlarından biri olarak görebileceğimiz Bodrum'u şöyle tasvir eder:

> Yalınayak, topukları çatlamış balıkçı, motorcu, otel, motel yöneten yakışıklı delikanlıların, "halkçı aydın", "sanat tutkulusu" kızlara kadınlara cinsel ateşlerini söndürmede yararlı oldukları bir sıcak kent burası. Ara sıra düşen yabancı turist karılara da yardımlarını esirgemezler. Kendimi bildim bileli gelirim buraya, tek "halkçı" oyunum bu. Hiçbir cinsel istek duymamama karşın gene de hoşuma gider bu çocuk. Ağır, içine kapalı; öteki oğlanlara benzemez. (s. 12)

İzzet Hadi'nin Akkonak'ı şöyle tasvir edilir:

> Akkonak denilen kuleli, yığma taştan, iki katlı, Akdeniz tipi geniş büyük Rum evi, aslında çok zengin bir Amerikalıyla evli kız kardeşi Jülide Hadi'nindi. (s. 22)

> Ama gerçekten güzel yapı. Alttaki iç avlu, arkadaki geniş bahçeye sürüp gidiyor. Bahçe de yıllardır öyle bir bakım görür ki… Limon, portakal, mandalina, greyfurt, ılgın, en geride duvar dibinde sıra salkımsöğütler, palmiyeler… Çiçekler, tropikal bitkiler… Havuz, kuyu başı… Evin içi ayrı… Banyolu yatak odaları, rahat oturma odaları, mermer salon, zevkli mobilyalar, levhalar, tablolar…(s. 26)

Nergis'in Bodrum'da sürdürülen hayatın çeşitli hallerini anlatırken bakışında eleştirel bir ton vardır:

> Burada doğan çocuklar meyhanelerde büyüyor!.. Ana baba içerken, bebekler meyhanenin bir köşesinde arabalarında uyuyor. Biraz büyüdü mü de kapıda oynuyorlar zaten. Biz de buraya mı yerleşsek? Bir bu eksik. (s. 36)

Nergis, bunları söyledikten sonra meyhanenin tasvirine girişir:

> Tabaklarla, içki şişeleriyle donanmış masalardaki, arkeolog, gazeteci, yazar, öğretmen, doktor, mimar, hukukçu, radyocu, televizyoncu, büyük kentler sosyetelerinden kadınlı erkekli bilinen yüzler; taş duvarlara gerili ağlar arasında pina, istakoz, böcek, pavurya kabukları, kocaman iki kırlangıç balığı iskeleti, duvarda ayı, geyik postları, köşelerde, duvar diplerinde yapay anforalar, tepede sallanan birkaç gemici feneri, biraz ötede yakamozlarıyla, tahta iskeleye bağı bir iki teknenin kımıltısıyla varlığını kanıtlama çabasında, karanlığa batmış deniz, türkülü, kahkahalı, gülücüklü, konuşmalı, alkol kokulu, sigara dumanlı bir ortaklıkta karman çorman. En iyisi görmeden aralarına kavuşmak! (s. 37)

Bu satırlarda aydınlarla ölü hayvan figürlerinin bir arada anılması, bu aydınların işlevsizliğine işaret olarak okunabilir, kanısındayız.

Denizin dip tarafları tasvir edilirken ilk ve son cümle arasında varlıkların istiflendiği görülür.

> Nergisle Korhan birlikte dalıp karşı kıyıya doğru yüzdüler. Işıl ışıl akvaryumdu denizin dibi. Kum, çakıl, yosun, kaya parçaları, kıyılara doğru şurda burda küllenmiş ağır ağır ağır oynaşan erişteler, kara dikenli deniz kestaneleri, ürkek minik balıklar, mavi, camgöbeği suların dibinde, kendilerine

coşkuyla katılıp kalacak birilerini bekliyorlar. Her vakit yaptıkları gibi dibe dalıp birbirlerini seyrettiler birkaç kez. (s. 107)

Nergis, Tek Tek isimli barda otururken çevresine yine eleştirel gözle bakmaktadır. Tasvir, ağırlıklı olarak yine istifleme yöntemiyledir:

Bir kahkaha, yemek şapırtısı, konuşmalar, gülücükler, mırıltılar, tabak, çatal, kadeh sesi. Kavun, karpuz kabukları bu iç limanda; domates, salatalık, patlıcan çürükleri, boş şişeler, bayat ekmek parçaları, yosunlar, yüzen insan pislikleri, ölü balıklar, konserve kutuları, birkaç mısır koçanı, kedi leşi… Yüzerek fırtınadan kaçıp buraya sığındık işte. Buradan nasıl kurtulacağız? (s. 139)

Bir çöplük manzarası çizilmektedir ve insanlar o çöplüğün ortasında içmektedir, aynı cümle içinde insanlar ve çöp kategorik olarak birleştirilmektedir.

Nergis, Korhan'la Özgür arasında zihninde karşılaştırmalar yaparken minibüs yolculuğu sırasında Bodrum yöresinin tasvirini yapar:

Boş ver şimdi. Şu ormandan, ağaçlı yollardan geçmenin tadını çıkarsana. Ilgınlar, çamlar, pinalar, incirler, zeytinler, palamut meşeleri, yol boylarında, top top boncuklarıyla görünüveren bodur sakızdırıklar, kıyılarda dikenli kesmelikler, tek tük frenk incirleri, palmiyeler, okaliptüsler, sallana, zıplaya koşturan minibüsün yanı sıra yeşilin bütün basamaklarında dikeliyor, gelip geçenlere karşıcı, bekleşiyor gibiydiler.(s. 216)

Teknedeki yemek masasının zenginliği nesneler sıralanarak şöyle anlatılır:

Peynirler, zeytinler, saltalar, kıymalı, peynirli börekler, meyveler, şişe şişe çeşitli içkiler, rakı, votka, şarap, cin, tonik, soda, meyve suları, mutfaktaki ocakta mis gibi kokular yayan balık buğulaması…(s. 327)

3.2. Dil ve Üslup İncelemesi

Bu konuda, öncelikle Vedat Türkali'nin romanlarında kullandığı cümle yapılarına bakmak gerektiğini düşünüyoruz.

Bir gözlem olarak Türkali'nin devrik cümle kullanmayı sevdiğini söyleyebiliriz. Kanımızca bunun nedeni, Türkali'nin dilinin yazı dilinden çok, konuşma diline yakın olmasıdır. Onun metinlerinde anlatıcının sesini duymak mümkündür. Şunu da söylemek gerekir: Vedat Türkali'nin cümlelerinin tipik bir özelliği, yalnızca yüklemin yerinin değişmesi değil; diğer unsurların da yerinin değişmesidir.

…Çok sürmeden ***gelip çattı*** *her şeyin unutulduğu an.* Çılgın bir tutkuyla oraya buraya savrulmuş giysilerin arasında halıya yıkıldıklarında ne kanamayı, ne ötesini görecek durumdaydılar. *Zevki bastıran bir acıyı, umursamadan yaşadığı belliydi kızın sevişirken.*

Yüreğine sızı gibi çöken *ağırlık, sevişme* bittikten *sonra da* ***düğümlenip kalmıştı*** *Turgut'un içinde*. Banyoda, orasına burasına bulaşmış kanı temizlerken **irkinti duydu**. *Hem* kaçıp gitmek ***istiyor****, hem* bırakmak ***istemiyordu*** *bu kızı.* Acısını belli etmeme çabasıyla gelip dizi dibine **oturmuş** Süheyla'nın saçlarını sevecenlikle okşarken, sımsıcak yüreğiyle mutluluk duymaması, kendini yalancı, ikiyüzlü bulmasını **engellemiyordu**. Bu açık yürekli kız bin kat dürüsttü ondan; ne dediğini **biliyordu**, ne istediğini de; dupduruydu. *Onun içi ise hep bulanıktı böyle. Hep bir şey alıp* ***götürmüşler*** *ondan****, diyordu*** *Süheyla, yazgısından tiksinti duyar gibi. Haseki'deki doktor bile,* ***düzmüş*** *onu kürtaj* yapmadan *önce. Ağzı da bok gibi* ***kokuyormuş*** *puştun,* ***midesi ağzına gelmiş; doktor olacakmış*** *sözde!(G2*, s. 41)

Alıntıda, italik dizdiğimiz sekiz cümle devriktir**.** Diğer dört cümle kurallıdır.

Kâtibin daha önceleri çalıştığı iki büyük tütüncü hovardalıktan **batmış.** *Kaygısı oymuş adamcağızın. Ortaklığı* ***koruyormuş*** *kendince.* Kâtibin korumasına kaldılarsa… Ama durumları iyiymiş. Galip Bey de **sözünü etmişti**; Eşref Bey'in, Mithatlarla birlikte yürüttükleri işlerin (tütün dışsatımı, Almanya'dan, küçük ölçekte kimi kimyasal madde dışalımı gibi) hepsi de büyük kazanç **sağlamıştı**. *Para geldikçe* ***azıyor*** *demek Mithat Bey de! Eşref Bey de* ***yapıyordu*** *ama, "O evine bağlıydı Mükerrem'ciğim. Aklı sendeydi onun," diyordu Pakize.*

Hacı Rıfkı'nın sağlığında üstüne yaptırdığı *birkaç parça mal olmasa, dımdızlak ortadaymış Pakize. Gelenin yarısı Esma'nınmış, yarısını da Mithat* ***yiyormuş*** *orospularla.* Oğlundan da hayır yokmuş. *Oğlum* dediği *Tahir de Esma'nın nüfusuna kayıtlı ya, mektuplar ona* ***yazılırmış*** *hep; öz annesini* ***gözü görmüyormuş*** *oğlanın.* (GI, s. 719)

Yukarıdaki alıntıda italik dizili sekiz cümle devriktir. Dört cümle kurallıdır.

Kolay çözülmüş ***sayılırdı*** *Ankara'daki sorunları Doktor Nahit'in*. *Güvenlik'teki eski dosyaların* çıkarılarak *yargı kararlarının* taranıp *yasakların* kaldırılması *işini* üstlenen *bir görevliyle üç yüz milyona* anlaştıklarını ***söylemişti*** *Avukat Mustafa. Bir elli milyon daha* ***istedi*** *herif sonradan;* bilmem kime **verecekmiş**. Onu da **toka ettiler**; *bir hafta içinde her şey* ***olup bitti*** *böylece*. Ya affa girmiş, ya zaman aşımına uğramış yasakları kaldırmaları için sınır kapılarına yollanan yazıların birer kopyasını da Avukat Mustafa alıp çantasına yerleştirince korkulacak bir şey kalmadığını **söyledi**. *Ülkeye engelsiz* ***girip çıkabilirdi*** *artık Doktor. Duruşması varmış Avukat'ın,* yetişmek *için* ***gitti*** *o. Doktor ertesi sabah,* geldiği *gibi otobüsle* ***ayrıldı*** *Ankara'dan.*(KR, s. 10)

Yukarıdaki alıntıda italik dizili yedi cümle devriktir. Üç cümle kurallıdır.

-Hadi sen ***bin git*** *Tarıkçığım. Gerekirse* ***yürürüm*** *ben. Evim şurada, Kumkapı'da. İstersen eve* ***götürür*** *seni. Para* ***vermeye*** ***kalkma****,* ***alma****z senden.* İyi uykular. *Önümüzdeki hafta sonu, cumartesi sabahı Kınalı için* ***buluşuruz*** *umarım. Umduğu* ***olmadı*** *Lüsi'nin.* Sıcak, devinimli anılara dönüşen geçen haftanın olaylarını içine sindirmeye uğraştığı birkaç günün ertesinde yeni haftanın ilk sabahı evden **çıkıyordu** ki yokuşun alt başından eve doğru gelen Zilan'la **karşılaştı.** *İyi* ***yetiştim diyordu*** *Zilan. Hemen Üsküdar Askerlik Şubesi'ne* ***gidecekler****, Haydarpaşa Asker Hastanesi'ne* gönderilme *kağıdı* alıp *bugün hastaneye* yatırılmasını ***sağlayacaklardı*** *belki de! Şaşkınlığı sevincini* ***bastırmıştı*** *Tarık'ın. Askerliğine bir yıllık rapor* ***sözü vermişti*** *hocanın* tanıdığı *Psikiyatr.* Bir yıl sonra da askerlik yapmaya elverişli olmadığını belgeleyen raporu GATA'dan almanın **yollarına bakacaklardı**. Kısıklı'dan Bağlarbaşı'na

kadar pek **konuşmamışlardı.** *Durumu yazıhaneye, Şükrullah Bey'e duyurmanın yollarına* ***takılmıştı*** *kafası. Bir yerden telefon* ***etsekti.*** *Zilan pek* ***oralı olmadı*** *önce.* (BBB, s. 79)

Yukarıdaki alıntıda italik dizili on dört cümle devriktir. Sadece üç cümle kurallıdır.

Vedat Türkali, fiil cümlelerini sık kullanır. Yukarıdaki alıntılarda siyah dizili elli bir cümle fiil cümlesidir. İsim cümlesi sadece on tanedir. Çünkü Vedat Türkali, kahramanlarını anlatırken, onları eylem içinde ve eylemleriyle anlatmayı sever.

Vedat Türkali, bileşik cümleleri sık kullanır. Yukarıdaki alıntılarda yer alan cümlelere bakıldığında basit cümle sayısının on adetten az olduğunu görürüz. On iki punto ile dizdiğimiz fiilimsilere bakıldığında elli sekiz adet olduğu görülecektir. Bu da bize, Türkali'nin cümlelerinin çoğunlukla bileşik cümle tipinde olduğu göstermektedir.

Yukarıdaki alıntılardan aşağıya indirdiğimiz cümleler incelendiğinde; sıralı cümle, bağlı cümle, iç içe bileşik cümle örneklerinin de olduğu görülecektir.

Hem kaçıp gitmek ***istiyor****, hem bırakmak* ***istemiyordu*** *bu kızı.(Bağlı)*

Bu açık yürekli kız bin kat dürüsttü ondan; ne dediğini **biliyordu**, ne istediğini de; dupduruydu. (Sıralı)

Hep bir şey alıp ***götürmüşler*** *ondan****, diyordu*** *Süheyla, yazgısından tiksinti duyar gibi. (İç içe bileşik)*

Ağzı da bok gibi ***kokuyormuş*** *puştun,* ***midesi ağzına gelmiş; doktor olacakmış*** *sözde! (Sıralı)*

Eşref Bey de ***yapıyordu*** *ama, "O evine bağlıydı Mükerrem'ciğim. Aklı sendeydi onun," diyordu Pakize. (Bağlı cümle ile iç içe bileşik cümlenin bileşimi bir cümle; karma cümle)*

Oğlum dediği Tahir de Esma'nın nüfusuna kayıtlı ya, mektuplar ona ***yazılırmış*** *hep; öz annesini* ***gözü görmüyormuş*** *oğlanın. (Sıralı cümle)*

Bir elli milyon daha ***istedi*** *herif sonradan;* bilmem kime **verecekmiş.** (Sıralı cümle

Onu da **toka ettiler**; *bir hafta içinde her şey* ***olup bitti böylece. (Sıralı cümle)***

Ya affa girmiş, ya zaman aşımına uğramış yasakları kaldırmaları için sınır kapılarına yollanan yazıların birer kopyasını da Avukat Mustafa alıp çantasına yerleştirince korkulacak bir şey kalmadığını **söyledi**. (Karma cümle)

*Para **vermeye kalkma**, **alma**z senden. (Sıralı cümle)*

Sıcak, devinimli anılara dönüşen geçen haftanın olaylarını içine sindirmeye uğraştığı birkaç günün ertesinde yeni haftanın ilk sabahı evden **çıkıyordu** ki yokuşun alt başından eve doğru gelen Zilan'la **karşılaştı**. (Ki'li bileşik cümle)

*İyi **yetiştim diyordu** Zilan. (İç içe bileşik cümle)*

*Hemen Üsküdar Askerlik Şubesi'ne **gidecekler**, Haydarpaşa Asker Hastanesi'ne gönderilme kağıdı alıp bugün hastaneye yatırılmasını **sağlayacaklardı** belki de! (İç içe bileşik cümle)*

Yukarıdaki alıntılarda yer alan cümlelere bakıldığında yüklemlerin ağırlıklı olarak olumlu olduğu görülecektir. Sadece beş adet olumsuz yüklem vardır. Ancak "ne…ne" bağlacıyla kurulmuş bir adet biçimce olumlu anlamca olumsuz cümle vardır: "ne kanamayı, ne ötesini görecek durumdaydılar."

Alıntılanan cümlelerde soru cümlesi yoktur. İki adet ünlem cümlesi vardır. Ancak bir gözlem olarak şunu söylememiz gerekir: Vedat Türkali'nin romanlarında bütün birinci kişi kahramanlar kendi kendileriyle bir muhasebeye girişirler ve bu muhasebe sırasında soru ve ünlem cümleleri ortaya çıkar. Bu durum, genellikle iç monolog ya da diyalog yöntemiyle verilir.

> Güzel kadındı. Güzele yalansız biçimde inandın mı da güzel buluyorsun! Peki, benim sevgilim neye inanıyor? Hiçbir şeye! Saçmalama! O da güzelliğe inanıyor. Daha şimdiden içimi kavuran bu dayanılmaz özlemle ne yapacağım ben? Aranıyordun, buldun! Ben mi aranıyordum! Aşk romanı yazacaktın! Böyle mi olur aşk; düpedüz sersemlik bu! (KR, s. 210)

Bu kısa alıntıda yedi ünlem cümlesi, iki de soru cümlesi vardır.

> Devrimciler ölmez mi? Ya da devrim… Bilmem ne! Gücü, görkemi, anlamını çiğneyen yığınsal patlamasındaydı sözlerin. Tehlike de burada! Yargılama, giderek doğru dürüst düşünme yeteneğiniz bile yiter gider! Ne varsa alınmıştır elinizden! Toplu bağıracaksınız!.. Toplu yineleyeceksiniz doğruları. Mutluluk da yok tek başınıza, acı çekmek de… Ölüme de toplu gideceksiniz; tek kişilik ölüm bile yok!.. Öyle değil oysa; ölümler tek kişilik!.. Öyle de, yaşarken bu zorlama, iç içelik niye? Herkesin bir mezar taşı var.; karşıki mermerci de ona çalışıyor. Herkes kendi çukurunu doldurur diyor halk. Niye karışayım bu kalabalığa? (TKÖ, s. 153)

Yukarıdaki alıntıda yedi ünlem cümlesi, üç soru cümlesi vardır.

> Sömürmeyen ağa, tüccar olur mu? Sen de payına düşeni alıyorsun! Alıyoruz, ne yapalım? Anacığım ne olacak sonra? Daha çok düşecek üstüme! Evlen diye tutturacak! Al başına belayı! Sürüsüyle hem de! (YTK, s. 73)

Bu kısa alıntıda üç soru cümlesi dört de ünlem cümlesi vardır.

> Ne şiirler yazdık, ne söylevler çektik bar zamanlar. Değişmeyen tek şey değişmektir de bu ülke niye değişmez? Öööyle durur! Değişmedi mi? Daha ne olsun? Değişti işte!... Öff, çileden çıkıyor adam… En iyisi düşünmemek!.. Kötü toprağa düşmüşüz bir kez. Başka ülkedekiler bizden daha mı güçlü sanki?.. Bu ülke… Başlama yine… (BTB, s.7)

Bu alıntıda da dört soru cümlesi üç ünlem cümlesi vardır.

Türkali, *Bir Gün Tek Başına* romanının ikinci bölümünün başına anlatı dışı bir metin yerleştirmiştir. Bu metinde bir meddah üslubu hâkimdir. Dolayısıyla soru ve ünlem cümleleri yoğun olarak kullanılmıştır.

> Hey yavrum, kim getirdi seni bu ülkeye 1960 yılı?.. Akıllılar mı, akılsızlar mı? Umutlular mı, umutsuzlar mı? Çullular mı, çulsuzlar mı? Soyanlar mı, soyulanlar mı? Kutsal Regaip Kandili yılbaşına rastladığından beri battık. Pavyonlar, kulüpler hepsi içerde o gece… Yedi bin lastik işçisi de açıkta…Gidin de sizi Saidi Nursi Efendiniz kurtarsın…Özel otosu ile Ankara'da kiraladığı evine girerken toplan bir sürü piç kapı önüne, yuhala sen kutsal adamcağızı!.. (s. 189)

Bu alıntıda beş soru cümlesi, bir ünlem cümlesi vardır. Ancak işaret konulmamış cümleler de ünlem cümlesi niteliğindedir; onlarda da üç nokta kullanılmış, son ünlem cümlesine bağlanak istenmiştir. Aşağıdaki *Bir Gün Tek Başına* romanından yapılan alıntılarda soru ve ünlem cümlelerinin yoğunluğu açıktır.

Kenan anlatılıyor.

> Hepsi biliyorlar gidecekleri yeri. Bir ben bilmiyorum. Yooo, belki de tam tersi: Bir ben biliyorum hepsinin gideceği yeri, onlar bilmiyorlar. Bilmiyorlar mı? Hiçbiri mi bilmiyor?.. Ağır ağır döndü vagona, gözlerini gezdirdi inceler gibi. Kim bilir belki de birçokları var hepsinin gideceği yeri benim kadar bilen. Belki daha iyi bilen. Bir ben miyim tek başıma?.. Bir korku düştü içine birden. Gerçekten bir ben miyim koca vagonda?.. Önce inanılmaz bir şey gibi geldi, kuşkuyla bakındı yorgun yüzlere; öyle anlamsızdı ki hepsi de… Umutsuzluğa düştü birden. Şimdi bir bağırsam şunlar…Hey, uyuyorsunuz be!.. Bırakın enayiliği de sürünmekten kurtulun. (s. 299)

Günsel anlatılıyor.

> Ne yapayım? Seviyorum… Seviyorum ama… Daha şimdiden bireycilik. Hem de onu eleştirirken, şimdi sen… Şeytan demek ki bu… Şeytanım benim. İyi şeytanım. O da, ben de aşırıya kaçıyormuşuz. Birlikte el ele!.. Elin erkeği ile! Açıkça söylesene, evlenmek istiyorum diye. Başlama… Sermet'ten mi geçti? Doğal değil mi evlenmeyi istemem? Hep böyle mi sürüp gidecek? Benim o… Benim… Senin! Şimdi Nermin'e gitti. Adamın karısını da kıskan bakalım. Ne demekmiş karısı!.. Peki ben nesiyim? Düşünmemek gerek böyle saçmalıkları! Ateşim çıkıyor galiba.. Daha ilk görüşte Nermin sanmıştı beni. Ya onu seviyor da… Hani burjuva romanları vardır. Meğer karısını çok severmiş de… Hıh, gülünç.. Ta yüreğinden devrimci o. Başka türlü sevemezdim ki zaten. Bir gün görsem Nermin'i… Ya da resmini filan… Nasıl söyleyeyim? Hayır istemiyorum! (s. 203)

> Nasıl inanabiliyordu hemen söylenenlere? Az mı oynandı böyle oyunlar? Ağbim bile kaç kez demedi mi polis denmeyen kalmadı ülkede diye…Nâzım'a bile denmiş. Benerci'yi de o yüzden yazmış. Benerci'ye polis derler, hem en yakın…Kenan da Benerci mi? Coşkusu, tutkuları, tertemiz bakışları, iyi yüreği, insancıl…Nasıl polis olur?.. Benzeyen en küçük bir yanı…Benzeyen bir yanı olsa "gizli" olmaz, budala… Artık savunmak için bulduğu her şey, düşündüğü her durum tam zıddına dönüyor, Kenan'ı suçlamaya yarıyordu. (s. 692)

Romanda dil önemlidir. Çünkü romancı okurlara bir dünya sunar ve bunu yaparken de tek aracı olan dili kullanır. Elbette romanı dile indirgeyemeyiz; çünkü romanı roman yapan daha birçok unsur vardır ama bunların hepsi ancak dil ile ifade edilebilecek, dil olmazsa var olamayacak unsurlardır; dil o nedenle önemlidir.

Üslup, dilin bireysel kullanımıdır. İçerik, ancak bir yazarın anlatımıyla, yani dili kendisine özgü kullanımıyla biçim alabileceği için, üslubu içeriğin formu olarak görebiliriz (Aktaş, 1986: 58). Buffon'un "Üslûb-ı beyân, ayniyle insan" (Tekin, 2001: 186) şeklindeki sözünün günümüze kadar neredeyse slogan olarak gelmesi boşuna değildir. Bir yazarı, çoğunlukla üslubu için okuduğumuz söylenebilir. Burada üslubu biraz geniş düşünmek gerektiği kanısındayız. Çünkü dilin bireysel kullanımı demek, sadece araç olarak dilin kullanımı demek değildir. Dile sızmış, orada çökelmiş bir dünya görüşü, bir hayat algısı, bir dünyaya bakış açısı, bir ideoloji ve kültürel birikim; karakterimizi dışa vuran işaretler vardır. Hatta dili bir eylem biçimi olarak gören anlayışlar da vardır (Kıran, 2014:719-729). Neden şu ya da bu cümle tipini seçtiğimizin, neden şu ya da bu kelimeyi tercih ettiğimizin bir anlamı vardır. O nedenle bu aşamada Vedat Türkali'nin dili nasıl kullandığına, yani üslubuna bakacağız.

Üslubu genel olarak basit, orta, yüksek olarak (Tekin, 2001: 186) sınıflandıranlar da vardır. Benzer biçimde Recaizâde Ekrem gibi sade, müzeyyen, âli olarak kabul edenler de vardır. Tekin, Abram'dan yola çıkarak, a) gazete üslubu, b) bilimsel üslup, c) edebî üslup şeklindeki sınıflandırmadan da söz ediyor (A.g.e., s. 190).

Vedat Türkali'nin üslubunu bu çerçevede düşünmeye çalıştığımızda bu sınıflandırmaların yetersiz olduğunu, ancak ille de buna uymak gerekirse onun üslubunun sade ve gazete üslubuna yakın görülebileceğini söyleyebiliriz.

Vedat Türkali, ilk romanı *Bir Gün Tek Başına*'dan son romanı *Bitti Bitti Bitmedi*'ye kadar romanların yazıldığı dönemin Türkçesi ile ve konuşma diliyle yazmıştır. Bunda da onun sinemacı yanının etkisi olduğu kanısındayız. Çünkü sinema, büyük kitlelere ulaşmayı amaçlayan bir sanattır. Dil, o nedenle günün konuşulan Türkçesidir.

Türkali'nin anlatımında Arapça ve Farsça kelimelere fazla yer verilmez. Bu kelimelere halkın konuştuğu kadar yer verir. Aşırıya gitmemek koşuluyla zaman zaman halkın az kullandığı Türkçe kelimeleri tercih ettiği de söylenebilir. Argoya yakın kelimeler de onun dilinde çok görülür. Zaman zaman bu argonun sansürsüz biçimleri de romanlarında görülür.

"Ne sersem **herifim** ben," (BTB, s. 3), "Saip derdi ama, en çok da kendi okurdu **hergele**.", "Ne **herif** şu Brueghel! (BTB,s. 4)", "-Ne **bok**un var yine? (BTB, s. 5)", "-Dur **ulan** kapatma. İki laf edelim (BTB, s. 5)" , "…o **orospu** çocuğu (BTB, s. 9)", "…**zınk diye** kalıvermişti (BTB, s. 11)", "Tramvaylar gelir dönerler **şööole**, (BTB, s. 18)", "Takılayım mı peşine? **Çüş,** bu yaşta mı? (BTB, s. 19)", "**Boş ver oğlum** böyle inceliklere. (BTB, s. 23)", "Kaç babayiğit var şu yeryüzünde asıl nedeni **küt diye söyleyiveren?** (BTB, s. 23)", "Bunca yıllık nikâhlı **karı** da her gece çekilmez. (s. 26)", "İki pakete **çıktımdı** bir ara." (BTB, s. 48)

"Kelime" yerine "sözcük" der. (BTB, s. 44, s. 57)

"Şimdi bir sürü neden korsun ortaya, yüceldiğini bile tanıtlarsın." (BTB, s. 65) Bu cümlede "tanıtlamak" kelimesi alışılmış bir gündelik konuşma dili değildir.

Vedat Türkali'nin romanlarında anlatıcı, hikâyesini konuşulan standart Türkçe ile anlatır. Ancak şunu özellikle belirtmek gerekir ki anlatıcı, anlattığı kahramanın dilini ve düşüncesini serbest dolaylı anlatımla yansıtmayı sever. Dolayısıyla anlatıcının dilinde, anlatılan roman kahramanının diline ve düşüncesine ait özellikleri her zaman duyumsarız. Bu durum, Vedat Türkali'nin üslubunun önemli özelliklerinden birdir. Birkaç örnek verecek olursak:

> Ses çıkarmadı ama canı sıkılmıştı Remziye Hanım'ın. Artık tedirginlik duymaya başladığı bir yalanı umarsız kalıp hele kendini böyle yürekten seven annesine karşı sürdürmeye kalkmak Muhsin'i de üzmüştü. Yakışır bir iş değildi yaptığı. Tamam da, senin anacığının yakışıklı doğruları da, oğlunun zıkkımlanmasıyla mutluluk duyduğu, bu yoksulluktan çalınmış masa işte! (YTK, s. 118)

> Gazeteden çıkmış, Sirkeci'ye doğru iniyorlardı. Gene şaklabanlığı üstündeydi Refik'in. İstifa eden Maliye Bakanı Fuat Ağralı ile dedikoduları acılı bir alayla anlatıyordu. Ayvalık'ta geniş zeytinlikleri vardı bakanın. Halk zeytinyağı bulamıyordu; ateş fiyatınaydı yağ (…) Bir de ünlü şarkıcı Perihan Altındağ'la ilişkisi söylenir dururdu. Neyzen Tevfik'in dedikleri bir dörtlük herkesin ağzına düşmüştü bugünlerde herifin istifasıyla. Yarım yurum kalmış aklında Refik'in. (G2, s. 192)

> İlk duyduğunda günlerce ağlamıştı annesi. Kızına sonsuz güveni vardı. Gülşen'i kötü bir şey yapmazdı ama… Peki bu komünistlik?... Uzun süre ne kendi söylemişti o sözcüğü, ne kimseye söyletmişti. Bir yakınını evden kovmuştu bu yüzden. Komünist demişler kızına!.. Kurban olmuşlar Gülşen'in tırnağına, melek gibidir o!... Şaka konusu olmuştu aralarında epey süre. Stalin'in ölümünden sonra ortaya dökülen yüzkarası kanlı olayları düşünürken annesinin sözlerini acı acı duyumsanıştı. Melek değildi kuşkusuz, ama canavar da olamazdı! (TKÖ, s. 186)

Bu açıdan *Bitti Bitti Bitmedi* romanı en uç örnektir. Anlatıcının dili ile kahramanların dili, anlatımı iyice birbirine karışmıştır:

> Raife Hanım Tarık'a sokuldu. Seni hınzır, demek bunun için taşından adaya. Yere bakan yürek yakan, hangi ara ayarladın bu kızı. Pek de güzelmiş. Mutlu olursunuz inşallah. Tarık, Raife Hanım'ı davet etmek için aradığında anlatmak zorunda kalmıştı kısaca, Raife Hanım'ın kız kimlerden, ne zaman tanıştınız, annesi babası ne iş yapıyor soruları ardı ardına sıralanınca, gidermişti epey kadının merakını. Şimdi gözüyle de gördü, kızı da beğendi. Zilan'ı sevgilim sanıyordu oysa. Olmaz mıydı? Başlarda etkilenmiyor muydun Zilan'dan? Ona karşı hislerinin ne olduğunu birbirinden ayırmak zordu. Uzun zaman sonra içini açabildiği, yakın bulduğu biri olmuştu Zilan. (s. 158)

Vedat Türkali kahramanlarını, özellikle ikinci dereceden kahramanlarını, onların karakter özelliklerini ya da baskın kişisel özelliklerini belirtmek için yörelerine göre, kültür düzeylerine göre, dünya görüşlerine göre konuşturur. Özellikle Karadeniz ağzını, Ege yöresi ağzını vurgulamak için bunu yapar: Cemal, "Gusurine pakmayasun ağpi, dedi. Tağdan inmedur, adam edemeduk daha," (BTB, s. 314) diye konuşur. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanında yöre ağzı o yöreden bütün kahramanlar tarafından yaygın olarak kullanılır. Mustafa şöyle konuşur:"-Bak aabem. Bi yeede dep durusan başıma iş açıp durulaa! Güvenliğe çağıdılaa beni. Gomser,'Genç bunna. Gii aalağına.Başlaanda bulun didi. Bize de bildüü yaamaz bi şiy oluşa. Hacı emmime sooodum. O da gii dedi. Bi bu bilip duru. Gan gardaşık biz bunnan." (s. 354)

Güven romanında Çarliston, Alman olduğu için şöyle konuşur: "Sizi tanöyör biz Nadör Bey! (G2, s. 123)

Doktor Şefik Hüsnü, ideolojik bir konuşma yaptığı için, kullandığı dil ve kelimeler ideolojisine uygundur. İsmet İnönü'ye yaklaşımını anlatırken şöyle der:

> Tam aydınlık beklenemez kuşkusuz, dedi. Savaşa girilmedi ama, emekçi yığınlara savaştan daha ağır koşullar dayatıldı. Yağma, vurgun, karaborsa. Savaş sonrası dönemde yeni bir iktidar kavgası başlayacaktır bizde de. Savaş soygunlarından güç kazananların gözü iktidarda, bir anlamda İsmet'in koltuğunda. Bugün çevresini kuşatanlar, faşist, anti-Sovyetik ideolojiyle yıkanmış kafalarıyla bir yere varamazlar. Bu çatışmada emekçi yığınlarının da sözü olacak. Şu savaş belası bir bitsin. (G2, s. 251)

Nerim Rızai kekemedir. Onun sözleri konuştuğu gibi verilir: "Bi…bi…bir, dedi. Bir ve… ve… vereceksiniz. (KR, s. 232)

Vedat Türkali, kendi adıyla yer aldığı *Kayıp Romanlar*'da şöyle konuşur:

> Otele gelince, dün uğrayıp beni soran Doktor Nahit adlı kişinin pusulasını verdiler resepsiyonda. Dörde katlanmış kâğıdı açıp şöyle bir göz attım; okuyucummuş da, Almanya'da Friedrichstrasse'de bir lokantada… Kıvırıp koydum cebime. Sabahtan çıkıp da bu akşam saatinde döndüğüm otelde bula bula, bu ne idüğü belirsizin pusulasını bulmak sinirlerimi oynattı biraz. Ne günlerdir aramalarını beklediğim yayınevinden bir haber vardı, ne de asıl önemlisi… Niye asıl önemlisi oluyor? Ararsa daha mı iyi olacaktı sanki o şırfıntı? Aramayacağı da belliydi. Tümünün canı cehenneme. Odaya girip de karşı duvar boyu cama yayılmış Boğaz'da dolanıp duran tekneleri, göğün gergin uçuk mavisiyle kıpır kıpır koyu deniz mavisini her tonda, irili ufaklı bitki yeşiline bağlayan karşı sırtları görünce duruldum gibi. Aramayan aramasın! Arayanlar da aramasın! Kapıyı kapattım, gidip pencere önündeki koltuğa bıraktım kendimi. Mutlu bir hüzün vardı içimde. Doyumsuzlukla seviyordum bu kenti. Karanlık geliyor; tümünü siler birazdan; ne mavi kalır, ne yeşil; kırpışan ışıkların ardına çekilecek kent. Göremesem de, düşlediklerimle mutlu olacağım. (KR, s. 2)

Necla, bir feminist olarak zaman zaman erkek argosuyla konuşur: "Zavallı kızı ne duruma sokmuş ibneler; anaları…. …. o…. Çocukları! Başladık bile! Çok pis! Zavallı anana saldırıyorlar kadın olduğu için. Aşağılık erkek ağzı! Canavar herifler!" (G2, s. 465)

Anlatıcı, Halil'in Dramalı, Kavalalı Yunanistan göçmeni tütüncülerin konuşmalarına bayıldığını söyledikten sonra Naim'in konuşmasını verir: "anam var bir kez, tutmaz ayakları. İsmet Ağbi'nin beş çocuğu. Kız kardeşim hasta. Ciğerleri zayıftır, çalışamaz…" (G1, s. 120) "Doğru söylersin Halil arkadaş, dedi. Parti de görürü bunu helbet!" (G1, s. 121)

Hüsnümelek Bey, ara sıra Tatar ağzıyla konuşur: "Ciğitliği kimseye komazlar, dedi. Ödleri de patlar. Bolşevikleri kazandırırlar bu kafayla…" (G1, s. 319)

Manikyan, "Adamı güldüroorsunuz Galip Bey," diyerek Ermeni ağzıyla konuşur. (G1, s. 791)

Sıddık, Kürt ağzıyla konuşur: "Köyden gelmiştik; heç Türkçe bilmiyk o zaman. Anam bilmiy ki ben bilem. Elimizi beyle tutturiyler, Kürtçe konuştun deyip vuriyor öğretmenler cetvelle dırnağımıza dırnağımıza." (G1, s. 825)

Serdar kekemedir: "İ-i-i-işler kötü Ağbi." (YDT, s. 504) Yazar ayrıca bu cümlede görüldüğü gibi, bütün romanlarında "ağabey" diye yazmaz "ağbi" şeklinde yazar.

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanında Zühtü Bey, çabuk kızan, kızınca da küfürlü konuşan antikomünist tip olarak karşımıza çıkar.

Zühtü Bey, Nazmiye'nin yanına gitmiştir:

> -Tekir aldım, dedi. Buğulama yaptırayım mı size, yoksa kızartma yer misiniz? Bu masayı düzenliyorum?...
>
> Bu tür sorulara nasıl kızdığını biliyordu; gene de soruyor bu kadın… Beni kolluyor aklı sıra… Her bir boku da yerim, bilmiyor musun? Tekirin de buğulaması mı olurmuş? Bu masayı düzenle! İyi bildin; o acuze anneni, solucan piçini görmek istemiyorum bugün. (s. 233)
>
> E, biz yaşlandık artık, dedi. Gençler var şimdi… Onlar da analarını bile… (s. 235)

Zühtü Bey'in eski sevgilisi Rum Lena şöyle konuşur: "Oğlun film yapazak, dedi. Gelsin ben anlatayım ona senin askını… Göstersin o da!.. Babası nasıl soyiyordu bes parasız, zavallı halkı. Ekmek parasi bulamayan hastaları nasıl soyuyordu?..." (s. 48)

SONUÇ

Bu çalışmada Vedat Türkali'nin romanlarını ve romancılığını biçimsel özellikler, içerik ve üslup bakımından çözümleyip değerlendirmeyi amaçladık. Türkali'nin şiirleri, kırka kadar senaryosu, yönettiği üç film, oyunları ve düşünce yazıları da vardır. Ancak bunları çalışmamızın sınırları içine dâhil etmedik, kendimizi onun romanlarıyla sınırlandırdık. Bunu yaparken, yazarın kendisinin romancılıkta karar kılmış olmasını da göz önünde bulundurduk.

Çalışmamızda, yöntem olarak eser odaklı ve yakın okuma tekniğine dayalı bir yaklaşım benimsedik. Yazarın hayatı üzerinde kısaca durduk; hayatının eserlerine yansıması üzerinde de sınırlı bir ölçüde durduk. Asıl hedefimiz romanları paranteze alıp onlar üzerinde yoğunlaşmak oldu.

Yazarın toplam sekiz adet olan romanlarının hepsini yayın sırasıyla teker teker ele aldık. Her romanı ayrı ayrı tanıttıktan sonra hakkında yazılanları verdik, sonra romanların yapısı üzerinde durduk, romanların yapısını sökmeye çalıştık. Çünkü romanı oluşturan unsurları belirlemek için parçalara ayırmak gerektiğini, sonra bu parçaların romanın bütünlüğü içindeki işlevini belirtmek gerektiğini düşünüyoruz. Bu da, bizim romanı nasıl algıladığımızı ortaya koyan bir işlem oldu.

Romanların yapılarını sökmeye çalışırken öncelikle vakayı verdik. Ardından, yazarın bu vakayı nasıl bir teknikle anlatıya dönüştürdüğünü belirlemek için romanlarda kullanılan bakış açılarını ve anlatıcıları inceledik. Çünkü Vedat Türkali'nin romancılığında bakış açısı ve anlatıcılar bahsinin onun ayırt edici yönlerinden birisi olduğunu düşünüyoruz. Bu işlemin sonucunda olay örgüsü ya da kurgu konusuna yer verdik ki çalışmamızda bizim zamanımızı en çok bu işlemin aldığını söylemek isteriz. Çünkü yazarın her bir romanında, hangi fikri ve duyguyu vermek için nasıl bir kurgu tekniği uyguladığını belirlemek, bize, onun romancılığının sırlarını ortaya sermenin tek yolu gibi göründü. Ayrıca *olay örgüsü* yerine *kurgu* terimini tercih ettik. Çünkü kurgu teriminin olay örgüsünü aşan yönleri olduğunu düşünüyoruz. Kurgu terimi, olayların düzenlenmesi yanında yan hikâyeler, izlekler, motifler gibi bir sürü yan unsurun işin içine

katılmasına da imkân vermektedir. Yakın okumadan kastımız da büyük oranda bu unsurları göz önünde bulundurduğumuzu belirtmektir.

Zaman ve mekân konusu, Vedat Türkali'nin romanlarında son derece önemli idi. Çünkü yazar, romanlarının zamanlarını, Türkiye'nin yakın tarihinde yer almış önemli tarihsel ve toplumsal olayların yaşandığı dönemlerden seçmekte ya da bu dönemlere göndermelerde bulunmaktadır. Yani Vedat Türkali'nin romanlarında zaman, basitçe olayın yaşandığı zaman dilimi değildir; toplumsal ve tarihsel bir unsurdur. Ayrıca Türkali, teknik olarak da zamanı modern biçimde kullanır, zamanla oyun oynar; zamanda geri dönüşler, ileri sıçramalar ve tekrarlar yapar. Aynı biçimde Türkali'de mekân da son derece önemlidir, çünkü onun mekân tercihleri vardır. Vedat Türkali'nin bir zaman ve mekân yazarı olduğu söylenebilir.

Buraya kadar işaret ettiğimiz noktalar, Vedat Türkali'nin romanları üzerine yazı yazanların çok az değindiği noktalardır. Onun romanları üzerine yazı yazanlar romanlara daha çok tematik açıdan yaklaşmışlardır. Çoğunlukla da siyasal bir okuma üzerinden söz söylemişlerdir. Bu yazarların yanlış bir tutum içinde olduklarını söylemek istemeyiz, çünkü Vedat Türkali politik bir yazardır ve tematik bir okumayı tetikler. Biz de biçimsel unsurlar üzerinde oldukça yoğunlaşmakla birlikte romanların temaları üzerinde de titizlikle durmaya çalıştık. Çünkü Vedat Türkali'nin romancılığında belirleyici unsurlar, bize göre, böyle bir biçim içerik dengesi üzeride oturmaktadır.

Vedat Türkali'nin vurgulanması gereken bir yönü de, romanlarında seçtiği kişilerdir. Çünkü onun romanları, bir yönüyle yazarın seçtiği kişilerin karakterleri, tutumları, duruşları, temsil ettikleri değerler; kısaca portreleri üzerinden inşa edilir. Kişilerle birlikte mutlaka fikirleri de belirtmek gerekir. Çünkü yine onun romanları, kişiler ve fikirler üzerinden inşa edilir. Kişiler, çoğunlukla belirli bir fikrin temsilcisi durumundadırlar. Bu konuda çok dikkat çekici bir husus, yazarın, kurmaca kişiler yanında, anlatılan olay içinde yer alan önemli gerçek kişilere de gerçek adlarıyla yer vermesi, kurguya onları da bir biçimde dâhil etmesidir.

Anlatım teknikleri ve üslup, Vedat Türkali'nin ayırt edici bir özelliğidir. Romanlarının belirli bir kitle tarafından sevilerek okunmasında bu hususun etkili olduğu

kanısındayız. Onun roman yazma tekniğini, dili kullanım tarzını ve üslubunun özelliklerini belirlemeye çalışarak çalışmamızı sonlandırdık.

Vedat Türkali'nin romanlarının biçimsel özellikleri üzerinde dururken, onun öncelikle bir sinemacı olduğunu, kırk kadar senaryo yazdığını, bu tecrübenin romanlarına çok şey kattığını söylemek gerektiği kanısındayız. Bu katkının öncelikle anlatıma ilişkin olduğunu belirtmeliyiz.

Türkali'nin romanlarına baktığımız zaman, onun okuyanı sürükleyecek büyük olaylar kurguladığını, gerilimler yarattığını görmeyiz. Onun romanları vakaya dayalı değildir, vakaya dayalı bir akıcılıkları, gerilimleri yoktur; romanlar, gücünü buralardan almazlar. Elbette vaka vardır ancak asıl unsur değildir; asıl olan, vaka içinde kişilerin tutumları ve fikirlerdir. Böyle olunca anlatım ön plana çıkmaktadır. Yazarın, bu noktada vakaları sahnelere bölerek anlatmayı sevdiğini söylemek gerektiği kanısındayız. Böylece ağırlık merkezi sahnelere dağılmış olmaktadır. Her sahnenin bir fikri, bir duygusu ve bu fikir ile duyguyu verecek aksiyonları, olay örgüsü vardır. Romanın bütünlüğü, bu sahneler birleştirilerek tamamlanır. Örneğin, bir sahnede kahramanın evdeki mutsuzluğu yansıtılmak istenirken bir başka sahnede kahramanın korkaklığı yansıtılır. Bir sahnede kahramanın küçük burjuva özellikleri sergilenirken bir başka sahnede kahramanın cinsel yönü yansıtılır.

Yazar, bu sahneleri kurgularken, anlatıcıyı belirli bir kahramanın bakış açısına yerleştirir, onun yansıtıcı bilincini kullanır. Örneğin *Bir Gün Tek Başına* romanına baktığımızda iki kişinin bakış açısının kullanıldığını görürüz: Romanın erkek kahramanı Kenan ve kadın kahramanı Günsel. Anlatıcının kamerası, bu iki kişinin gözüne yerleşmiştir. Sahneler, önce Kenan'ın bakış açısından anlatılır. Okur, sadece onun olduğu sahneleri, onun gözünden görür. Anlatıcı hem Kenan'ı anlatır hem de diğer olayları Kenan'ın gördüğü kadarıyla, onun bilincini kullanarak anlatır. Romanın ilerleyen bölümlerinde de bir olay, bir sahnede Kenan'ın gözünden anlatıldıktan sonra, aynı olay, bir başka sahnede bu kez Günsel'in gözünden, onun yansıtıcı bilincinden anlatılır. Böylelikle çoklu bir bakış açısı uygulanmış olur.

Bu teknik Türkali'nin ilk romanından son romanına kadar değişmez bir özelliktir. *Mavi Karanlık* romanında anlatıcı, Muhtar ve Nergis'in bakış açısına yerleşir. *Yeşilçam*

Dedikleri Türkiye romanında anlatıcı Refik, Gündüz ve Zühtü Bey'in yansıtıcı bilincini kullanır. *Güven* romanı bu açıdan oldukça zengindir, yedi kişinin (Turgut, Halil, Necla, Mükerrem, Galip, Rahmi Usta, Sahir Hoca), Eşref Bey'i de sayarsak sekiz kişinin bakış açısını kullanır. Denebilir ki Türkali'nin romanlarının en ayırt edici yönü, anlatım özellikleri bakımından, bu sahneleme tekniğini uygularken farklı kişilerin bakış açısını kullanmasıdır. Bu, hiç kuşkusuz kameranın yerleşeceği noktayı yani olaylara nereden bakılacağı noktasını matematik olarak hesap etme işidir ve sinema tecrübesine dayalıdır.

Vedat Türkali politik bir yazardır, dolayısıyla romanları da politik düzeyi yüksek romanlardır. Bu durum, onun romanlarının zamandan mekâna, kişilerin seçiminden vaka seçiminde kadar bütün unsurlarını etkilemiştir. Türkali, *Komünist* adlı anı kitabında da ifade ettiği gibi, Komünist ideolojiyi benimsediğini söyleyen bir yazardır. Bütün romanlarında, yazarın bakış açısı bağlamında, bu dünya görüşünün hâkim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yazarın seçtiği konular, bu nedenle bu bakış açısını yansıtabilecek toplumsal konulardır. Yazarın, özel olarak Türkiye Komünist Partisi (TKP) bağlantısı söz konusudur. Bu özel durum, onun birçok romanında TKP'nin tarihini ve sorunlarını, Türkiye tarihindeki yerini ve önemini, TKP'nin önde gelen kişilerinin hayatlarını ve hikâyelerini, mücadelelerini sergilemesine yol açmıştır. Yazarın seçtiği konularda, bu konunun işlendiği zaman diliminde, mekânını belirlemede bu politik görüşlerinin belirleyici olduğu söylenebilir.

Türkali, bir aşk hikâyesini, tarihsel bir olay içine yerleştirerek anlatmayı seven bir yazardır. *Bir Gün Tek Başına* romanında Kenan ile Günsel'in aşkını, Türkiye'nin 27 Mayıs 1960 İhtilaline gidiş sürecinde anlatır. Olayları TKP'nin bakış açısından değerlendirir. Romanda TKP'nin önemli figürlerinden Hikmet Kıvılcımlı da çevresindekileri aydınlatan, onların sorularına cevap veren bir bilen özne olarak yer alır ve süreci değerlendirir. Günseli, onun çevresindendir.

Mavi Karanlık romanında Nergis'in, Özgür ile Korhan arasında yaşadığı aşktaki gelgitler anlatılırken arka planda 1970'li yılların sağ-sol çatışmaları vardır. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Gündüz –ki yazarın sözünü emanet ettiği figürdür- siyasal suçlu olarak hapisten yeni çıkmış bir figürdür. Zaman hemen 12 Eylül 1980 öncesidir. Ülkede sağ- sol çatışmaları yaşanmaktadır. *Tek Kişilik Ölüm* romanında boşanmış bir

karı-koca olan Nazif ile Gülşen anlatılırken arka planda 1980 Darbesi'nden sonra cezaevlerinde mahkûmların açlık grevleri, ölüm oruçları, Pişmanlık Yasası anlatılır. Geçmişe dönülerek TKP tarihinin bazı önemli olayları yansıtılır.

Güven romanında Tarık ile Necla, Halil ile Seher, Tarık ile Sitare, Necla ile Jülide, Galip ile Necla ilişkileri anlatılırken TKP'yi arayan gençlerin hikâyesini okuruz. Arka planda II. Dünya Savaşı yıllarının Türkiye'sinin siyasal durumu vardır. Bir yandan da TKP'nin tarihini, sorunlarını, iç çekişmelerini, tartışmalarını okuruz. TKP'lilerin yaşadıkları eziyetler anlatılır. Güvenlik güçleri komünistleri izlemekte, yakalamakta ve onlara işkence etmektedir.

Yalancı Tanıklar Kahvesi romanında Muhsin ile Reyhan, Muhsin ile Nahide aşkı anlatılırken yine arka planda 1970'li yılların sağ- sol çatışmaları vardır.

*Kayıp Romanlar'*ın olay zamanı 1999-2000 yıllarında bir yıllık bir süreyi kapsar. Yaşlı Doktor Nahit ile genç Esme'nin aşkı anlatılırken arka planda TKP'nin kapanmasından sonraki gelişmeler ve Kürt meselesi işlenir. Romanın kahramanı Doktor Nahit eski bir TKP'lidir. TKP'den atılmıştır. Türkiye'ye dönmesinde kanuni olarak bir sakınca kalmayınca yurda dönmüş, Avrupa'da bir projeden kazandığı paraları devredecek bir örgüt aramaktadır. Bu sırada Kürt meselesine yakınlık duyar. Sevgilisi Esme'nin ardından Diyarbakır'a gider. Orada Kürtleri yakından tanır, yaşadıkları işkenceleri öğrenir. Parayı sevgilisi Esme'ye bırakır ki bu parayla Kürt şairin şiirleri basılacaktır.

Bitti Bitti Bitmedi romanında Tarık ile Lüsi'nin aşkı anlatılır. Ancak aşk hikâyesinden çok, roman içinde bir Ermeni tarihinin romanını yazma, Ermenilerin ve Kürtlerin çektiği acıları yansıtma arzusu öne çıkmış görünmektedir. Romanın şimdiki zamanı 1980-1992 dönemidir. Bu dönemde Mamak Cezaevi'nde, Diyarbakır Cezaevi'nde mahkûmlara yapılan işkenceler yansıtılır. Tarihte geriye gidilerek, Abdülhamit döneminden başlanarak Ermeni tarihi, efsaneleriyle birlikte anlatılır, 1915'lere gidilerek Ermeni tehciri ve ardından gelişen olaylar anlatılır. Dersim, Harput, Musa Dağı olayları; Ağrı Dağı isyanı, Koçgiri isyanı gibi tarihi olaylar işlenir. Yazarın kendi ifadesiyle, 12 Eylül'den 1999'un son günlerine kadar yaşanan siyasal olaylar anlatılır.

Vedat Türkali'nin bir İstanbul yazarı olduğunu özellikle belirtmek gerekir. Onun romanlarının büyük çoğunluğunda geniş ana mekân İstanbul'dur. Mekânı İstanbul olmayan iki romanı vardır. *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nin mekânı Ankara ve adı belirtilmeyen Antalya dolaylarında bir Akdeniz kasabasıdır. *Mavi Karanlık* romanının geniş ana mekânı Bodrum'dur. Ancak her iki romanda da İstanbul sahneleri vardır. *Bitti Bitti Bitmedi* romanına da kahramanlar Anadolu'ya, Elazığ'a, Hatay'a giderler ancak ana mekân İstanbul'dur.

İstanbul, Vedat Türkali'nin romanlarında iki nedenle önemlidir. Öncelikle İstanbul bir işçi şehridir. İşçilerin bilinçleneceği, örgütlenebileceği sanayi İstanbul'da vardır. İstanbul'un bu açıdan merkezi de Haliç'tir. Ondan sonra eski İstanbul'un çoğunlukla Haliç civarındaki fakir semtleri gelir. *Güven* romanı Haliç'te başlar Gülhane Parkı'nda sona erer. İkinci yönü, estetik açıdandır. Türkali, İstanbul'un eski mimari yapılarını, camilerini anlatmayı sever. Kahramanlarını bu semtlerde sokak adlarını özenle sayarak uzun uzun dolaştırır. Sokak adları, bu sokaklarda roman kahramanlarının uzun uzun dolaşması, onun romanlarının ayırt edici yönüdür. Beyoğlu ve çevresi de onun önemli mekânlarındandır. Özellikle *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanının ana mekânı, roman sinema ile ilgili olduğu için, bu çevredir. *Kayıp Romanlar* romanında İstanbul, bir mekândan çok bir roman kahramanına dönüşür. Doktor Nahit, sevgilisi Esme ile birlikte Piyer Loti'den başlayarak bütün Boğaz'ı, Adaları gezer. *Bir Gün Tek Başına* romanı Beyazıt Meydanı yöresinde, Fatih'te, Yenikapı'da geçer.

Vedat Türkali'nin romanlarında burjuvalar zengin Şişli, Teşvikiye, Cihangir gibi semtlerde oturur. Fakirler; Haliç çevresindeki semtlerde, Fatih civarında otururlar. Mekân, onun romanlarında kahramanların sosyal durumunu, sınıfsal konumunu yansıtır. *Bir Gün Tek Başına* romanında Kenan, zenginleşince sınıf atlar ve Şişli'de oturmaya başlar. *Mavi Karanlık* romanının mekânları, roman kahramanlarının hayat tarzları gereği çoğunlukla barlar, lokantalar, gezi tekneleridir. *Güven* romanında Galip lüks otellerde kalır. Necla, anne ve babasıyla Fındıklı'da oturur.

Vedat Türkali, karakter yaratmada ustadır. İlk romanı *Bir Gün Tek Başına'*da yarattığı Günsel karakteri ile Kenan karakterinin unutulmaz roman karakterleri arasına girdiği söylenebilir. Müslüm Çelik, "Yazar, iki arada bir derede yarı aydın karakteri

oluşturmada çok başarılıdır,[149]" diyor. Kenan karakteri üzerine dipnotta sözü edilen *Roman Kahramanları* dergisinde dört yazarın yazıları var. Mediha Göbenli, Kenan için "anti-kahraman" sıfatını uygun görüyor.[150] Onun olumlu kahramanı Günsel'dir. Sebahat Altıparmakoğlu," Kenan, Türkiye solunun, kimliğinin anlaşılması, açığa çıkarılması, önemsenmesi gereken; prototip olmayı ne yazık ki başarabilmiş kişiliğidir.[151]" diyor. Vedat Türkali, "Romancı olarak benim görevim, romanı çevremizdeki birçok tiplerden süzüp ayıklayarak, birtakım tipik karakterler yaratmaktır. Yani, salt tipler olarak kalmamalıdır, tipik karakterler olmalıdır. Tipik karakterler olduğu zaman onlar artık sanatsal yaratıklardır. Ve o tipler artık sanatsal boyutlar içerirler." (Türkali, 2004: 215) der. Türkali, birçok romanında Kenan ve Günsel gibi tipik karakterler yaratmayı başarmıştır. *Mavi Karanlık* romanında Muhtar, Nergis, Özgür, Korhan tipik karakterlerdir. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Refik, Gündüz, Zühtü, tipik karakterlerdir. *Güven* romanında Turgut, Necla, Galip, Sitare tipik karakterlerdir. *Kayıp Romanlar*'da Esme ve Doktor Nahit tipik karakterlerdir. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanında Müslüm ve Reyhan tipik karakterlerdir. *Bitti Bitti Bitmedi* romanında Tarık tipik karakter olarak görülebilir.

Türkali, kadın kahramanlar konusunda Günsel'i öteki romanlarında da belirli bir açıdan sürdürmüştür. Erkek egemenliğine karşı, feminist, güçlü ve özgür genç kadın karakterini *Güven* romanında Necla, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Emine ve Lena, *Kayıp Romanlar'*da Esme, *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde Reyhan, *Bitti Bitti Bitmedi* romanında Lüsi sürdürür. Bu kadınların yanında ya da karşısında kimisi meleksi tipte kadınlar; kimisi bilinç düzeyi düşük, hakkını savunamayan kadınlar; kimisi dini inancı yüksek kadınlar da görülür. En başta *Güven* romanında Necla'nın annesi meleksi Mükerrem Hanım vardır. Aynı romanda Jülide de Mükerrem ile benzer özellikler taşır. Yine aynı romanda Rahmi Usta'nın karısı Fehime, Turgut'un ablası Mediha dindardırlar. Sahir Hoca'nın karısı Nedret Hanım de iyi, dengeli kadın rolünü oynarlar. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Nazmiye, Zühtü Bey'in boynu bükük metresidir.

---

[149] Müslüm Çelik, "Kenan Karakterinin Kişiliğinde Yenileşme Bağlamı," *Roman Kahramanları, Üç Aylık Edebiyat Dergisi,* Nisan/Haziran 2010, s. 27-30.
[150] Mediha Göbenli, "Bir Gün Tek Başına Romanında Kenan Nerede Durmaktadır?", *Roman Kahramanları, Üç Aylık Edebiyat Dergisi,* Nisan/ Haziran 2010, s. 15-18.
[151] Sebahat Altparmakoğlu, "Merhumu Nasıl Bilirdiniz?", *Roman Kahramanları, Üç Aylık Edebiyat Dergisi,* Nisan/Haziran 2010, s. 25-26.

Türkali'nin romanlarında tipler de çok sayıdadır. Ancak Türkali, bu tiplere de bir iki karakter özelliği ekleyerek tiplikten kurtarmaya çalışır. *Bir Gün Tek Başına*'da Rasim, çıkarından başka bir şey düşünmeyen burjuva tipinin en tipik örneğidir. Kenan'ın sorunlarını o çözer. *Güven* romanında Refik, gerekli zamanlarda ortaya çıkıp baş kahramana gereken haberleri verir, bazı sırları öğrenip aktarır. *Mavi Karanlık* romanında da aynı şablon yürürlüktedir. Haberci, haberci rolünü üstlenmiştir. *Kayıp Romanlar*'da Avukat Mustafa'yı görürüz.

Vedat Türkali'nin romanlarında bilen özneler bulunur. Bu özneler, ideolojik yönden son derece bilinçlidirler, çevrelerini etklilerler. *Bir Gün Tek Başına* romanında "Baba" –Hikmet Kıvılcımlı- bilen öznedir. *Güven* romanında işçi Rahmi Usta ile aydın temsilcisi Sahir Hoca, Dr. Nurettin bilen özneler olarak tartışırlar. *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde Nedim Hoca bilen öznedir. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Gündüz bu rolü üstlenir. *Bitti Bittti Bitmedi* romanında Dede bu roldedir.

Türkali'nin romanlarında cinselliğe düşkün, erkeklerle kolayca ilişkiye girebilen, erkeklerin peşinde koşan özgür kadın tipleri de vardır. *Güven* romanında kadınlar Turgut'un peşinde koşarlar. Necla, Süheyla, Zübeyde, Nezahat, Lüsyen bu tip kadınlardır. *Mavi Karanlık* romanıda Fatoş, Zübeyde, Jale tipleri böyledir. *Yalancı Tanıklar Kahves*i'de Zeliha böyledir.

İşçiler, Vedat Türkali'nin romanlarında saygı görürler. Hedef, onları bilinçlendirmektir. *Bir gün Tek Başına* romanında Günsel'i üretimde oldukları için işçilere saygı gösterir, onlarla Baba'nın evinde buluşup görüşürler. *Güven* romanında Rahmi Usta, saygı gösterilen kişidir. Ortaköylü tütün işçileri özellikle önemsenir; çünkü tarihsel olarak onların çoğu komünist mücadele içinde bulunmuşlardır. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında işçi sendikaları ve sendikalı işçiler önemli rol oynar.

Türkali'nin romanlarında Ermeni ve Rum kişiler de görülür. *Bir Gün Tek Başına* romanıda Ohannes; *Güven* romanında Lüsyen, Mannikyan, Kevork; *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Lena, Niko, Madam Annik, Badikyan, Konstantinidis, Yorgo Mavridis, Harutyan, Heraklidis; *Kayıp Romanlar*'da Vasken, Ovsanna; *Bitti Bitti Bitmedi* romanıda Lüsi, Dede, Zaharyan, Avedis Amca, Aşlen.

Vedat Türkali'nin çoğu romanlında TKP'li ya da eski TKP'li kişiler çok görülür. *Bir Gün Tek Başına, Güven, Tek Kişilik Ölüm, Kayıp Romanlar* doğrudan bu kişilerin anlatıldığı romanlardır. *Mavi Karanlık, Yeşilçam Dedikleri Türkiye, Yalancı Tanıklar Kahvesi, Bitti Bitti Bitmedi* romanlarında da mutlaka komünist kahramanlar rol alırlar.

Vedat Türkali, yukarıda da belirttiğimiz gibi, romanlarında gerçek olaylar içinde rol oynamış gerçek figürlere yer verir. *Bir Gün Tek Başına* romanında çok sayıda gerçek kişi vardır. Bu kişiler gerçek adlarıyla romanda geçer. Turan Emeksiz, Bumin Yaman, Namık Gedik, Kemal Aygün, Rüştü Erdelhun, Adnan Menderes, İsmet İnönü. Reşit Ataşlı adıyla Hikmet Kıvılcımlı, Fahir Cemal adıyla da Kemal Tahir'i görürüz. *Tek Kişilik Ölüm* romanında birçok gerçek kişinin adı geçer. Şefik Hüsnü, Hikmet Kıvılcımlı, Reşat Fuat, Mihri Belli, Behice Boran, Vedat Nedim Tör, Şevket Süreyya Aydemir, Asaf Belge bunların arasındadır. Ancak bu kişiler doğrudan romanda rol almazlar. *Güven* romanında çok sayıda gerçek kişi rol alır. Bu kişilerin bazıları romanda söz alırlar, bazılarından ise sadece söz edilir. Halide Edip, Reşat Fuat Baraner, Suat Derviş, Mihri Belli, Şefik Hüznü, Zeki Baştımar, Von Papen, Hikmet Kıvılcımlı, Dede Ahmet (Fırıncı), Tornacı Emin, Hasan Basri Alp, Şükrü Saraçoğlu, Menemencioğlu, Yunus Nadi, Nihal Atsız, Peyami Safa, A. H. Tanpınar, Lütfi Erişçi Von Papen ve dönemin dünya liderleri olan Hitler, Stalin, Roosevelt, Lenin, Troçki gibi adlar. Romanda Turgut, Vedat Türkali'den izler taşımaktadır.

Yalancı Tanıklar Kahvesi' de Akın Özdemir'in vuruluşu haber olarak verilir. Yeşilçam *Dedikleri Türkiye* romanında Şahin Doğu adıyla Yılmaz Güney'i görürüz. Melih adıyla da Onat Kutlar rol almıştır. Gündüz, yazarın kendisinden izler taşır. *Bitti Bitti Bitmedi* romanında da çok sayıda gerçek kişi vardır: Erdal Eren, Kemal Yamak, Zohrab Efendi.

*Kayıp Romanlar'*da Vedat Türkali'yi kendi adıyla görürüz.

Nazım Hikmet, onun hemen her romanında şiirleriyle defalarca mutlaka geçen bir addır.

Vedat Türkali'nin sevdiği birtakım temalar vardır. Bu temaların başında bir aşk çerçevesinde yaşanan kadın-erkek ilişkileri gelir. Ancak hemen bunlarla bağlantılı olarak kişilerin toplumsal olaylar karşısındaki ideolojik tutumları gelir. Bu iki temayı birbirinden

ayırmak zordur. Çünkü kişilerin ideolojileri, aşk ilişkisindeki tutumlarını belirleyici mahiyettedir. Yani aşk, yalnızca aşk olarak anlatılmaz; kahramanların ideolojik tutumlarıyla ilişkili olarak anlatılır. *Bir Gün Tek Başına* romanında Kenan ile Günsel aşkı böyledir. Kenan, Günsel'i atak bir devrimci olduğu için sever; onda kendi eksik yanını bulur. *Güven* romanında Turgut, burjuva kökenli Necla'yı ideolojik olarak yetersiz bulur. Romanın sonunda Seher'e meyletmesi de ideolojiktir. *Bitti Bitti Bitmedi* romanında romanında Tarık ile Lüsi aşkı da ideolojiktir. *Kayıp Romanlar'* da Doktor Nahit ile Esme aşkı da ideolojiden uzak düşünülemez. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Gündüz-Perihan yakınlaşması ideolojiden uzak değildir.

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Vedat Türkali'nin en temel teması Türkiye'nin yakın tarihlerinde yaşanan toplumsal ve siyasal olaylardır. 1960 ihtilali süreci ve ardından gelen 1970'li yılların sol-sağ çatışmaları, faili meçhul cinayetler, işkenceler, hapishanelerde yaşanan acılar, güvenlik güçlerinin baskısı, Kürt meselesi, Ermeni meseleleri onun temel temalarıdır. Diğer temalar, bu temel temaların içinde yer alır. İşkence, polis izlemesi, polis sorgusunda konuşmama, döneklik, muhbirlik, gizlilik, güvensizlik, geleceğe umutla bakma bu temaların tamanmlayıcısıdırlar.

Cinsellik Vedat Türkali'nin romanlarının önemli bir unsurudur. Hemen her romanda cinselliğe yer verilir. *Bir Gün Tek Başına* romanında Kenan ile Günsel, Rasim'in garsoniyerinde yasak aşk yaşarlar. *Güven* romanında Turgut; Necla, Süheyla, Zübeyde ile yatar. Yetinmez, geneleve de gider. Lüsyen, yeni tanıştığı Halil'i evine götürüp sevişir. Necla, Jülide ile lezbiyen ilişki yaşar. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında cinsellik yoğundur. Film yazıhanelerinde kadınlar erkeklerin arzularını oracıkta yerine getirirler. Refik, Emine ile yatar; ancak sonrasında Emine uzak durunca hırsını hasta oluncaya kadar bu kadınlardan alır. Zülfü Bey ile Lena, Zülfü Bey ile Nazmiye, Zülfü Bey ile başka kadınlar sevişirler. *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde Muhsin ile Reyhan, Muhsin ile Zeliha sevişirler. *Kayıp Romanlar'* da Yaşlı Doktor Nail ile genç Esme sevişir. Bu romanda ayrıca cinsellikle ilgili kelimeler sansür edilmeden verilir.

Aydın eleştirisi, *Bir Gün Tek Başına* romanından başlanarak sık sık karşımıza çıkar. Baba'ya göre aydınlar zavallıcıklardır. Bireysel çıkar peşinde koşan böceklerdir. Türk aydını korkaktır. Benzer eleştirileri Rahmi Usta, bir aydın olan Sahir Bey'e karşı

yapacaktır. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanında Salih, bir aydın olan Nedim Hoca'yı tıkız olmakla eleştirir. Aydın sadece konuşmakta, eyleme geçmemektedir.

Aydın eleştirisi, küçük burjuva eleştirisi ve halktan uzak olma temasıyla birlikte gelir. Solcular halka yaklaşamamış, bu yüzden de onu anlayamamıştır. Kenan, halkı ve işçileri tanımak için Kazlıçeşme'ye gider ve orada bir meyhanede karşılaştığı işçilerden ve halktan bir güzel dayak yer. Sık sık, kendisi başta olmak üzere, küçük burjuvalar eleştirilir. Din ve mezhep meselesi de bu bağlamda ele alınır. Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşleri öne çıkar. Halkın dinine saygı söstermek gerektiği tezi benimsenir. *Güven* romanında Rahmi Usta, bu anlayışla dindar bir kadınla evlenmiştir. Turgut'un ablası dindardır. *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında Gündüz'ün arkadaşı Salih'in karısı koyu dindardır.

Stalin eleştirisi *Güven* romanında da, *Tek Kişilik Ölüm* romanında da yoğun olarak vardır. Benzer biçimde Kemalizm eleştirisi de vardır.

Vedat Türkali'nin romanlarında, *Güven*'den başlanarak, Sahir Hoca aracılığı ile Kürt ve Ermeni meseleleri dile getirilmeye başlanır. Doktor Nurettin'in ulusalcı yaklaşımına karşı Sahir, meselelere Nurettin'in oğlu Selahattin ile birlikte sınıfsal olarak yaklaşır. Kürt ve Ermeni meselesi *Kayıp Romanlar'*da ve *Bitti Bitti Bitmedi* romanlarında öne çıkacaktır.

Vedat Türkali, romanlarını kültürel temalarla zenginleştirmeye çalışan bir yazardır. Hemen her romanında Nâzım Hikmet'in şiirlerine yer verilir. Yeri geldikçe Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halide Edip Adıvar, Ruhi Su, Mimar Sinan adları geçer. Şiirlerden, türkülerden alıntılar yapılır. Özellikle *Kayıp Romanlar*'da türküler üzerine yoğunlaşılır. Kimi zaman ressamların tablolarından söz edilir. Kimi zaman tarihi eserlerden, mimari yapılardan söz edilir.

Vedat Türkali, yukarıda da söylediğimiz gibi politik bir yazardır. Romanlarında politika vardır. Bu politikanın da ne olduğu bellidir. Ancak onun romanları, kanımızca bu politikaya indirgenemez. Romanları sadece bu politika için yazılmamışlardır. Onun romanları, öncelikle roman olma arzusu taşıyan kitaplardır. Bu demektir ki yazar, kahramanlarını önce insan olarak yansıtmaya çalışacak, romanın gerektirdiği estetik kaygıları gözetecektir.

Türkali'nin bunu büyük oranda başardığı söylenebilir. Yoksa *Bir Gün Tek Başına* romanı bunca yıldır ilgiyle okunup daima roman sıralamalarında ilk sıralarda yer almazdı.[152] Aynı biçimde *Güven* romanı böylesi bir dikkatle okunmazdı, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* de. Demek istediğimiz, onun romanları sadece politik nedenlerle değil, estetik kaygılarla da okunmaktadır. Ancak tam da bu noktada onun romanlarında görülen bazı zaaflardan söz etmek gerektiği kanısındayız. Bu zaaflar, romanın öykülemeci anlatımdan çıkıp açıklayıcı anlatıma geçtiği noktalarda kendini göstermektedir. Bilen özneler sahneye çıkıp anlatmaya başladığında, roman kahramanları siyasal bir meseleyi tartışmaya başladığında bu durum ortaya çıkmaktadır. *Güven*'de sayfalar boyunca süren Rahmi Usta ile Sahir Hoca'nın TKP, Stalin, Sovyetler tartışmaları. *Tek Kişilik Ölüm*'de Doktor Gülşen'in aynı biçimde düşünmeleri, *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde Nedim Hoca'nın nutukları, *Bitti Bitti Bitmedi*'de sayfalar süren ansiklopedi maddeleri gibi açıklayıcı birtakım bilgiler böyle değerlendirilebilir. Ancak bu tutumun da politik romanlarda bir tercih olduğu ileri sürülebilir[153].

Kanımızca romanı zedeleyen bir başka tutum da *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* romanında görülür. Zühtü Bey, antikomünist bir kişidir. Olur olmaz olumsuzlukların sebebini komünistlere bağlar, söver sayar. Ancak Zühtü Bey; Doğu Almanya, Romanya gibi komünist ülkelere gittiğinde buralarda eleştirecek bir şey bulamaz. Gördüğü güzel şeyleri belirtir ama bunların gerçekliğine inanmak istemez. Zühtü Bey gibi bir antikomünisti böyle bir tersinden övgü içine sokmak pek inandırıcı görünmemektedir.

En sonunda, son bir cümle söylemek gerekirse Vedat Türkali'nin farklı bakış açılarını ustalıkla kullanmasının ve çeşitli anlatım tekniklerinden yoğun olarak yararlanmasının da, karakter yaratmadaki ustalığının da, dil ve üslubunun konuşulan Türkçeye yaslanmasının da romanlarını okunur kıldığını belirtmek gerektiği kanısındayız.

[152] Notus dergisinin yaptığı araştırmada *Bir Gün Tek Başına* romanı Türk klasikleri arasında sekizinci sırada. http://www.hurriyet.com.tr/249-yazar-turk-edebiyatinin-40-klasigini-secti-25704114 (Erişim: 20.11. 2015)

[153] Yazarın kendisi bunu bir tercih olarak yaptığını söylemektedir. Kurmaca ile gerçeğin karışmasını istemediğini belirtmektedir (*Bütün Yazılar*, 2005).

KAYNAKÇA

Abwehr, (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Abwehr (Erişim: 15.01. 2016)

Adatepe, M.Kemal (2012-13).”Vedat Türkali'nin Romanlarında Türkiye Yakınçağ Tarihinin İzdüşümleri,” (Çevrimiçi) *www.mkadatepe.de/Calismalar.htm*

Akatlı, Füsun (1998). *Zamanı Yaşatan Roman/Zamana Direnen Şiir.* Boyut Yayınları, İstanbul.

Aktaş, Şerif (2007). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri* (5.b.), Akçağ, Ankara.

_____ (2013). *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*, Kurgan, Ankara.

_____ (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (2.b.), Akçağ, Ankara.

Altıparmak, Sabahat (Nisan-Haziran 2010). “Merhumu Nasıl Bilirdiniz?” *Roman Kahramanları Edebiyat Dergisi*, S. 02, s. 25-26.

Aktulum, Kubilay (2000). *Metinlerarası İlişkiler* (2.b.), Öteki Yayınları, Ankara.

Akşin, Sina (2013). *Kısa Türkiye Tarihi* (19. b.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Aras, Tolga, “Daha Yeni Başlıyor Her Şey”, *Biamag Cumartesi*, 22 Kasım 2014, (Çevrimiçi) https://bianet.org/yazar/tolga- aras?sec=cocuk (Erişim: 14.01.2016)

Armağan, Mustafa, “27 Mayıs’tan önce CHP gençliği sokağa dökmüştü”, Zaman gazetesi, 12. 12. 2010, (Çevrimiçi) http://www.zaman.com.tr/yazarlar/mustafa-armagan/27-mayistan-once-chp-gencligi-sokaga-dokmustu_1063915.html (7.04. 2014)

Arseven Tülin, “İki Roman, İki Bakış, Bir Siyasi Olay: Bir Gün Tek Başına ve İzmir’in İçinde Adlı Romanlarda 27 Mayıs İhtilali”, (Çevrimiçi) dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim.../tülin%20arseven.doc

Asuman Kafaoğlu-Büke (2011). *Yazın Sanatı*, Can Yayınevi, İstanbul.

Aydın, Fatih, “Karanlık Yılların Panoraması: Güven,” *Ürün dergisi*, Ocak-Şubat 2000,

(Çevrimiçi)http://urundergisi.com/yazici.php?action=makale&id=283 (13.01.2015)

Aytaç, Gürsel (1999). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (2. b.), Gündoğan Yayınevi, Ankara.

Atiş, Sarah Moment (2011). *Çağdaş Türk Hikâyesinde Semantik Yapı: Tanpınar'ın Abdullah Efendinin Rüyaları'ndaki hikâyelerinin tahlili,* Dergâh Yayınevi, İstanbul.

Aymalı, Ömer, "Tahkikat Komisyonu niçin kurulmuştu?", (Çevrimiçi www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=258005) (14. 01. 2016)

Ayyıldız, Mustafa (2011). *Yakın Dönem Türk Romanı ve Roman İncelemel*eri, Akçağ, Ankara.

Bakhtin, Mikhail (2001). *Karnavaldan Romana* (Çev., Cem Soydemir). Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

_____ (2005). *Rabelais ve Dünyası* (Çev., Çiçek Öztek, Ayrıntı Yayıevi, İstanbul.

Barthes, R.- Watt. İ (2002). Roman ve Gerçek Etkisi (Çev., Mehmet Sert, Donkişot Yayınevi,İstanbul.

Belge, Murat (1994). *Edebiyat Yazıları*. YKY, İstanbul.

_____(2009). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Booth, Wayne (2012). *Kurmacanın Retoriği,* Metis Yayınevi, İstanbul.

Boran, Bedia (2007). Açlık Grevi/ Ölüm orucuna Müdahale Sorunu Tıbbi ve Hukuki Yaklaşım, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, Yaz 2007 ss. 96-104, (Çevrimiçi) (http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2007-3/9.pdf: (Erişim: 23. 07.2015)

Boynukara, Hasan (1997). *Romanda Bakış Açısı ve Anlatış*, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul.

Cebeci, Oğuz (2013). *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*, İthaki Yayınevi, İstanbul.

Coşkun, Zeki (Haziran 1993). "27 Mayıs: İlk Darbe ve Roman", *Birikim*. S. 50.

Cran, R.S. (2010). "Yapı Kavramı," Stevick, Philip (der.).*Roman Teorisi* (Çev., Sevim Kantarcıoğlu, 3.b., Akçağ, İstanbul.

Çakır, Abdülhamit (2014). *Söylem Analizi*, Palet Yayınları, Konya.

Çelik, Müslim (Nisan-Haziran 2010). Kenan Karakterinin Kişiliğinde Yenileşme Bağlamı, *Roman Kahramanları Edebiyat Dergisi*, S. 02, s. 27-30.

Çeker, Alper (2008). *Cumhuriyet Dönemi Muhalif Türk Romanı*, Özgür Yayınevi, İstanbul.

Çetin, Nurullah (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara.

Çetişli, İsmail (2012). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar* (12.b.), Akçağ, İstanbul.

Çetişli, İsmail (2011). *Memduh Şevket Esendal* (2.b.), Akçağ, Ankara.

Demir, Yavuz (2002). *Anlatıcılar Tipolojisi*, Dergâh Yayınevi, İstanbul.

Demirhan, Ali Ergin, "Neo liberalizmin yalancı tanıklar kahvesi: Yetmez ama evet!", *Yarınlar aylık kültür ve politika dergisi*, 11 Ağustos 2010, (Çevrimiçi)http://sendika1.org/2010/08/neoliberalizmin-yalanci-taniklar-kahvesi-yetmez-ama-evet-ali-ergin-demirhan/ (14.01.2016)

DHA, "Çirkin kralın çırağı yumurtalık olayını anlattı", 23.09.2.11, (Çevrimiçi) http://www.dha.com.tr/cirkin-kralin-ciragi-yumurtalik-olayini-anlatti_211698.html (Erişim: 4. 01.2016)

Dino, Güzin (1978). *Türk Romanının Doğuşu*, Cem Yyaınevi, İstanbul.

Doğu, Pınar, "Bir Vedat Türkali Romanı", T24 Blog yazarları, 03 Kasım 2014, (Çevrimiçi) http://t24.com.tr/yazarlar/pinar-dogu/bir-vedat-turkali-romani,10521 (14. 01. 2016)

Dorsay, Attila (17 Temmuz 1987). "Romancının Özgürlüğünün Getirdiği Ahlaksal Sorunlar," *Cumhuriyet gazetesi*

Dündar, Can,"Vehbi Koç", (Çevrimiçi)http://www.candundar.com.tr/_v3/index.php#!#Did=2925; (Erişim: 15. 04. 2014)

Ecevit, Yıldız (2001). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İletişim Yayınevi, İstanbul.

_____ (2013). *Kurmaca Bir Dünyadan*, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Ekin, Levent (?). "Arada Kalmış Aydının ÇıkışYolu*:* İntihar," TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Bitirme Tezi

Ekonomiekibi, "Koç CHP'den neden istifa etti?" (13 Mart 1960)."‚Özel Haber-Ekonomiekibi.com.‚18 Mart 2013), (Çevrimiçi) ww.ekonomiekibi.com/haber/detay/5324/koc_chpden_neden_istifa_etti (Erişim: 14. 01. 2016)

Erdemol, Mustafa Kemal (1999). "Vedat Türkali: 'Bu Yapı Değişmedikçe Bu Yazgı da Değişmez'" *E-Dergisi*, S. 7.

Eren, M. Ali, "İlk öğrenci olaylarının hamisi CHP idi", *Aksiyon dergisi* 27 Nisan 1996, (Çevrimiçi) http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-1492-34-ilk-ogrenci-olaylarinin-hamisi-chp-idi.html; (Erişim: 17. 04. 2014)

Erkmen-Akerson, Fatma (2010). *Edebiyat ve Kuramlar* (2.b.), İthaki Yayınevi, İstanbul.

Eşel, Gökhan (2011). "Demokrat Parti dönemi Türk- Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü ve Pulliam Davası," TÜBAR-XXIX--Bahar (ss.145-160).

ETHA,'Oğlunuz Erdal belgeseli yapıldı, 10.2010, (Çevrimiçi) http://www.emekdunyasi.net/ed/kultur/9535-oglunuz-erdal-belgeseli-yapildi-video; (Erişim: 25.12.2015)

Eyigün, Sabri (2005). "Edebiyat Ne zaman Politik Olabilir?" *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 14, S.1, ss 247-252.

Engünün, İnci (2012). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (12.b.), Dergâh Yayınevi, İstanbul.

Fırat, Hatice (2009). "Cumhuriyet Sonrası (1960-1980) Türk Romanlarında Adnan Menderes ve Demokrat Parti", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4 /1-II Winter.

Forster, E.M. (1985). *Roman Sanatı* (Çev., Ünal Aytür), (2.b.), Adam Yayınevi, İstanbul.

Genette, Gerard (2011). *Anlatının Söylemi* (Çev., Ferit Burak Aydar), Boğaziçi

Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Girard, Rene (2013). *Romantik Yalan Romansal Hakikat* (Çev., Arzu Etensel İltem), Metis Yayınevi, İstanbul.

Göbenli, Mediha (Nisan-Haziran 2010). "Bir Gün Tek Başına Romanında Kenan Nerede Durmaktadır?" *Roman Kahramanları Edebiyat Dergisi*, S. 02, s. 15-18.

Göbenli, Mediha (Nisan-Haziran 2010). "Bir Gün Tek Başına Romanında Kenan Nerede Durmaktadır?" *Roman Kahramanları Üç Aylık Edebiyat Dergisi*, S. 02, s. 15-18.

Göğebakan, Turgut (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ, Ankara.

Gülsoy Murat (2013). *Büyübozumu:Yaratıcı Yazarlık* (8.b.), Can Yayınevi, İstanbul.

Gümüş, Semih (2008). *Başkaldırı ve Roman*, Can Yayınevi, İstanbul

_____ (2010). *Modernizm ve Postmodernizm*, Can Yayınevi, İstanbul.

Gündüz, Osman (2009). "Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4 /1-I Winter 2009

Gündoğdu, Cengiz (2004). *Taşkıran*, İnsancıl Yayınevi, İstanbul.

Güneş, Zeliha (2000-2001). "Sabahattin Ali Romanlarında Aydınlar", *A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*.

Güngör, Necati (Mart 1984)., "Mavi Karanlık", *Hürriyet Gösteri*.

Hızlan, Doğan, "249 Yazar Türk Edebiyatının Kırk Klasiğini Seçti", *Hürriyet gazetesi* (30 Ocak 2014), (Çevrimiçi)http://www.hurriyet.com.tr/249-yazar-turk-edebiyatinin-40-klasigini-secti-25704114 (Erişim: 14.04.2014)

Holokost Ansiklopedisi, "II. Dünya Savaşı: Zaman Çizelgesi", (Çevrimiçi)http://www.ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007306; (15. 01. 2016)

Hür, Ayşe,"1942 Varlık Vergisi Kanunu," *Rakikal gazetesi,* 10. 05. 2015*",* (Çevrimiçi)*http://www.radikal.com.tr; (14. 01.2016)*

İkiz, Fikret, "Demirtaş Ceyhun", *Bianet iletişim ağı*, 29, 07. 2009, (Çevrimiçi)

http://www.bianet.org/bianet/siyaset/116232-demirtas-ceyhun, *(Erişim: 26.06.2015)*

İnceoğlu, Yasemin G.-Nebahat A. Çomak (2009), *Metin Çözümlemeleri*, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

İstanbul'un Kurtuluşu, (çevrimiçi tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul%27un_Kurtuluşu; (14.04.2014)

Güçer, Deniz, "Atlı Polisler Saldırdı," *Vatan Gündem*, 18 Mart 2013,

(Çevrimiçi)http://haber.gazetevatan.com/tarihi-degistiren-fotograflar/522782/1/gundem; (Erişim:17 Nisan 2014)

Kabacalı, Alpay (1992). *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, Altın Kitaplar, İstanbul.

Karaca, Emin (2006). *Vedat Türkali Ansiklopedisi*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul.

_____ (Nisan-Haziran 2010). "Bir Gün Tek Başına'nın Kenan'ını Nasıl Bilirsiniz?" *Roman Kahramanları Edebiyat Dergisi*, S. 02, s. 19-24.

Kafaoğlu-Büke, Asuman (2011). *Yazın Sanatı*, Can Yayınevi, İstanbul.

Kahraman, Hasan Bülent (2009). *Post-Entelektüel Dönem ve Edebiyat*, Agora Kitaplığı, İstanbul.

Jahn Manfred (2005). *Anlatıbilim* (Çev., Bahar Dervişcemaloğlu), Dergâh Yayınevi, İstanbul.

Jusdanis, Gregory (2010). Kurgu Hedef Tahtasında/Edebiyatın Savunusu (Çev., Çiçek Öztek), Koç Üniveristesi Yayınları, İstanbul.

Kara, Azim , "Güvenin Güven-siz-liği Üstüne Değinmeler", *Teori ve Politika dergisi*,

tarihsiz,(Çevrimiçi)http://www.teorivepolitika.net/index.php/kitaplar/item/119-guvenin-guvensizligi-ustune-deginmeler?tmpl=component&print=1(Erişim: 13. 01. 2015)

Karaküçük, Suna Arslan (2014). *Altı Türk Romanında Mekânsal Öge ve Mekânsal Davranış İncelemesi*, Gece Kitaplığı, Ankara.

Kıran, Ayşe Eziler (2014). Dilbilim, Anlambilim ve Edimbilim, *Turkish Studies* –

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/6 Spring , p. 719-729, ANKARA-TURKEY

Koç, Yasemin (2014). "Vedat Türkali'nin Romanlarında Şahıslar Kadrosu", Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Kolcu, Prof. Dr. Ali İhsan (2013). *Türk Romanı El Kitabı*, Salkımsöğüt Yayıevi, Erzurum.

"Konstantiniye Notları, 27 Mayıs öncesinin beş aylık olaylar kronolojisi, zamanın Türkiye verilerive basın-yayın haberleri," (çevrimiçi) http://konstantiniye.blogspot.com.tr/2011/07/1-ocaktan-27-mays-1960-gunune-kadar.html ;(Erişim: 13. 04. 2014)

Kovanlıkaya, Çağlayan (1995). Edebiyat Çalışmaları Başlığı Altında Vedat Türkali'nin 'Bir Gün Tek Başına' Adlı Kitabının Edebiyat Sosyolojisi Açısından İncelemesi, *Cogito dergisi*, S. 3, Kış, s. 175-190.

Kudret, Cevdet (1977). *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman* I-II-III, Varlık Yayınevi, İstanbul.

Lukacs, Georg (1977). *Avrupa Gerçekçiliği* (Çev., Mehmet H. Doğan,.), Payel Yayınevi, İstanbul.

_____(2011). *Roman Kuramı*, Metis Yayınevi, İstanbul

Milliyet,"Rektör İnönü ile dün görüştü," (20. 03. 1960), (Çevrimiçi) gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1960/03/20 (Erişim: 14. 01.2016)

Moran, Berna (2010). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınevi, İstanbul.

_____ (1998), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* 3, İletişim Yayınevi, İstanbul.

_____ (2009). *Edebiyat Kuramları ve Eleştir*i, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Mutluay, Rauf (4. 08.1975). "Bir Gün Tek Başına", *Cumhuriyet gazetesi*.

Naci, Fethi (29. 09. 1975). "Bir Edebiyat Olayı", *Politika gazetesi*.

Naci, Fethi (2010). *Yüzyılın Yüz Türk Romanı* (4.b.),Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

_____ (1981). *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişim.*

Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Narlı, Mehmet (2007). *Roman Ne Anlatır-Cumhuriyet Dönemi(1920-2000),* Akçağ, Ankara.

Özdemir, Sabahat (2005). *Vedat Türkali*, Everest Yayınevi, İstanbul.

Öztürk, Hasan (2014). *Aynadaki Rüya* (2.b.,), Metamorfoz Yayıncılık, İstanbul.

Pamuk, Orhan (2011). *Saf ve Düşünceli Romancı*, İletişim Yyaınevi, İstanbul.

Parla, Jale (2008). *Donkişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınevi, İstanbul.

Payne, Michael-John Schat (2004). *Teoriden Sonra Hayat* (Çev., Ebru Kılıç) , Agora Kitaplığı, İstanbul.

Polat, Fatih " 'Güven', Örgütlenme ve Umut," Alsah Bolg/Roman Yazıları, 2006, (Çevrimiçi)http://romanyazilari.blogcu.com/guven-orgutlenme-ve-umut-fatih-polat/356288 (Erişim: 13.1.2015)

Pospelov, Cennadiy (2005). *Edebiyat Bilimi*(Çev., Yılmaz Onay), (2.b.), Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

Prop,Vladimir, (2011). *Masalın Biçimbilimi* (Çev., Mehmet Rifat-Sema Rifat), (11.b.),Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Sakallı, Cemal (2012). *Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık/ Sanatlararasılık Üzerine* (2.b.), Seçkin Yayınevi, Ankara.

Seyuhan, Azade (2011). *Modern Türk Romanı* (Çev. Erkan Irmak), İletişim Yayınları, İstanbul.

Soner, Ahmet (2009). *Çıtayı Yükselten Adam Vedat Türkali*, 46.Uluslararası Antalya Altın Portakal Film Festivali Yayını, Antalya.

Stevick, Philip (der.) (2010). *Roman Teorisi* (Çev., Sevim Kantarcıoğlu), 3. b, Akçağ, İstanbul.

Soner, Ahmet, "Bitti Bitti Bitmedi", *Özgür Gündem*,15.11.2014, (Çevrimiçi) http://www.ozgur-gundem.com/yazi/122138/bitti-bitti-bitmedi (14.01.2016)

Tarihten Anekdotlar, "Von Papen'e Suikast Girişimi", (Çevrimiçi) http://tarihtenanekdotlar.blogspot.com.tr/2013/04/347-von-papene-suikast-girisimi.html (Erişim: 15.01.2016)

Tekin, Mehmet (2002). *Roman Sanatı I* (Romanın Unsurlar), Ötüken Yayınevi,

İstanbul.

Todorov, Tzetvan (1995), *Yazın Kuramı*. (Çev., Mehmet Rifat-Sema Rifat, YKY, İstanbul.

Tomaşevski, Boris (1995). "Tema Örgüsü", Tzetvsan Todorov (der.). *Yazın Kuramı*. (Çev. Mehmet-Sema Rifat), YKY, İstanbul.

Topuz, Ali, "Giyotin yılı 1980 ve sonrası", *Radikal gazetesi*, 29.12.2010, (Çevrimiçi) http://www.radikal.com.tr/turkiye/giyotin-yili-1980-ve-sonrasi-1034187/;(Erişim: 24. 12. 2015)

Tura, Saffet Murat (2010). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, Kanat Kitap, İstanbul.

Türkali, Vedat (2012). *Bir Gün Tek Başına* (7.b.), Everest Yayınevi, İstanbul.

_____ (2013). *Güven I-II*.(14.b.) ,Everest Yayınevi, İstanbul.

_____ (2009). *Tek Kişilik Ölüm,* Everest Yayınevi, İstanbul.

_____(1989). *Mavi Karanlık*, Everest Yayınevi, İstanbul.

_____ (1990). *Yeşilçam Dedikleri Türkiye,* Cem Yayınevi, İstanbul.

_____ (2004). *Kayıp Romanlar*, Everest Yayınevi, İstanbul.

_____(2009). *Yalancı Tanıklar Kahvesi*. Turkuaz Yayınevi, İstanbul.

_____(2015). *Bitti Bitti Bitmedi*, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

_____(2005). *Tüm Yazıları Konuşmaları* (2.b.), Everest Yayınevi, İstanbul.

Türkali, Vedat, "Sözde aydınlara göre Ermeni Soykırımı olmadı," (Çevrimiçi) http://blog.marksist.org/vedat-turkali-sozde-aydinlara-gore-ermeni-soykirimi-olmadi.html,19 Kasım 2014; (Erişim: 14.01. 2016)

Türkeş, A. Ömer,"Bir Gün Tek Başına, Vedat Türkali", *Milliyet Kitap*, 10. 07. 2004 (Çevrimiçi) http://www.insanokur.org/?p=75 (Erişim: 12. 04. 2014)

_____ "Sağsız Sol; Yakın Tarihin Eksik Bir Tasviri", *Birikim*, Ocak 2001, S. 141,(Çevrimiçi) http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4374/sagsiz-sol-yakin-tarihin-eksik-bir-tasviri#.VpOjPPmLQ2w;(11.01. 2016)

Ülgener, Sabri (2006). *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Derin Yayınevi, İstanbul.

Wellek, Rene ve Warren, Austin (2011). *Edebiyat Teorisi* (Çev.,Ö. Faruk Huyugüzel),

Dergâh Yayınları, İstanbul.

Wood, James (2010). *Kurmaca Nasıl İşler?*. Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

Vikisöz, "Süleyman Demirel", 12 Eylül 1984, (Çevrimiçi) http://tr.wikiquote.org/wiki/S%C3%BCleyman_Demirel ; (Erişim: 17.04.2014)

Yalçınkaya, Ayhan (2004). *Eğer'den Meğer'e Ütopya Karşısında Türk Romanı,* Phoenix Yayınevi, İstanbul.

Yalçın, Alemdar (2000).*Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*, Günce Yayınevi, Ankara.

Yanardağ**,** Mehmet Fetih (2012), **"**Demokrasinin Kesintiye Uğradığı Dönemlerde: 1960-1980 Arası Türk romanında Siyasi Yansımalar veya Edebiyat-Siyaset İlişkisi", II: Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Yavuz, Hilmi (1977). *Roman Kavramı ve Türk Romanı*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu, (Çevrimiçi) http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/27_mayis_raporu.pdf; (Erişim: 14. 04. 2014)